వర్ణాశ్రమ ధర్మములు

వావిలాల వేంకటశివావధాని గారు

శ్లో. నత్వా భగవతేఽజాయ లోకానాం ధర్మసేతవే, వక్ష్యే సనాతనం ధర్మం నారాయణ ముఖాచ్ఛ్రుతం,
యోఽవతీర్యాత్మనోంఽశేన దాక్షాయణ్యాం తు ధర్మతః, లోకానాం స్వస్తయే ఽధ్యాస్తే తపో బదరికాశ్రమే
ధర్మమూలం హి భగవాన్ సర్వవేదమయో హరిః, స్మృతం చ తద్విదాం రాజన్ యేన చాత్మా ప్రసీదతి.

—భా. ౭. అ ౧౧. ౫. ౬. ౭. శ్లో.

లోకధర్మవ్యవస్థాపకుండును జన్మరహితుండు నగు నారాయణునకుం బ్రణమిల్లి యాత్మాంశమున దక్షునికొమార్తెయగు మూర్తియందు ధర్మునకు నరుతోఁగూడ నవతరించి లోకక్షేమార్థ మిప్పటికిని బదరికాశ్రమమునఁ దపము సేయుచున్న నారాయణుని వలనవినిన సనాతనధర్మమును నారదుండు ధర్మరాజునకుఁ జెప్పెను. సర్వవేదమయుండైన హరి ధర్మమునకుఁ బ్రమాణము. వేదవిదులగు మన్వాదులరూప మెత్తి హరియే ధర్మవ్యవస్థను జేసెను. ఆమన్వాదుల స్మృతులు ధర్మనిర్ణయంబునఁ బ్రమాణంబులు. అందువలన నాత్మ ప్రసన్న మగును. ఆమన్వాదులగు స్మృతిపురాణేతిహాసకర్తలు, కరుణాపరులు, సాధువులు, శాంతులు నైన నారాయణపరులు, గాన ధర్మము నితరులకంటె లెస్సఁగ నెఱుంగుదు రనియుఁ గూడ నారదులు సెలవిచ్చిరి. వారందఱకు నమస్కరించి వర్ణాశ్రమధర్మసంగ్రహముఁ జేసెద. వర్ణాశ్రమధర్మములను నహంకారమమకారములు ఫలాభిసంధి లేక యనుష్ఠించినచో నవి ప్రవృత్తిరూపమునుండి నివృత్తిరూపముగ మారి మోక్షమునకుఁ బరంపరాకారణము లగునని నారదుండు ధర్మరాజునకును శ్రీకృష్ణు డుద్ధవునకుఁ జెలాదులకును సెలవిచ్చిరి. గాన నాధర్మములకుఁ బ్రవృత్తినివృత్తిరూపములు రెండు. ప్రవృత్తిరూపము లగు ధర్మములను విపులముగను, నివృత్తిరూపధర్మములను సంక్షేపముగను మన్వాదిధర్మశాస్త్రములు నిరూపించును. పురాణాదులలో నివృత్తిధర్మము ప్రాధాన్యముగ వర్ణింపబడును.

౧. ఆర్యదేశాచారములు

హిందూస్థానమగు భారతవర్షమునకు వాయవ్యమూల నుత్తరహిందూస్థానమునకుఁ జాలకాలముక్రింద వచ్చి యక్కడ నివసించినవా రార్యులనియు, వారే వర్ణాశ్రమధర్మముల నేర్పఱచినట్లిప్పటి చరిత్రకారులు దివ్యజ్ఞానులును దలంచిరి. మన్వాదిప్రాచీన స్మృతులలోఁ గూడ నాయూహ నిరాకరింపఁబడినట్లు తోఁచదు. ఆర్యు లనఁగ బూజ్యులు. వారి యాచారములు మంచివి, కాన వారి కా పేరు గలిగెను. వారుండెడి దేశ మార్యావర్త మనఁబడు. ఆర్యులను మ్లేచ్ఛు లాక్రమించి బాధపెట్టినను, తిరిగితిరిగి యాదేశమును వదలక పుత్రపౌత్రాదిపరంపరగ నార్యు లందు దానియందే జన్మించిరి గాన దానికి నార్యావర్తమని పేరు గలిగె నని మనువు ననుసరించి మేధాతిథి వ్రాసెను. మనుస్మృతిలో (మను. అ. ౨. ౧౬. ౨౨.) నార్యావర్తములోని భాగములును, పరిహద్దులును వివరింపఁబడినవి. సరస్వతీదృషద్వతీనదుల మధ్యనున్న దేశము బ్రహ్మావర్తము. ఇది పుణ్యభూములలో నుత్తమము. దీనిలోనుండు బ్రాహ్మణాది చతుర్వర్ణముల వారికిని, సంకరజాతులకును, బరంపరగ వచ్చిన యాచారవ్యవహారములు ప్రశస్తములు. దీనికంటెఁ దక్కువపుణ్యముగలది బ్రహ్మర్షి దేశము. కురుక్షేత్రమగు డిల్లీ మత్స్య (రాజపుత్రస్థానము) దేశము, కన్యాకుబ్జము (కనౌజ్) శూరసేనకమగుమధురాప్రాంతము నను నాలుగుదేశములకుఁ గలిసి బ్రహ్మర్షి దేశ మనిపేరు. ఇది యమునాసరయూనదుల మధ్యదేశము. ఈదేశపు బ్రాహ్మణాదుల యాచారవ్యవహారములుగూడ నితరులకుఁ బ్రమాణములుగ నంగీకరింపనగు. హిమవద్వింధ్యలకును సరస్వతి యను నదికినిఁ బ్రయాగకును నడుమ నుండు దేశము మధ్యదేశము. పూర్వపశ్చిమసముద్రములకును హిమవద్వింధ్యలకును, నడుమనున్న దేశమునకు ఆర్యావర్త మనిపేరు. కాన మనుస్మృతిప్రకారము రాజపుత్రస్థానము, పాంచాల (పంజాబులోని తూర్పుభాగము) డిల్లి ఆగ్రా మధుర ప్రయాగ కాశీ పాట్నా గయాదులుగల బంగాళాదేశము వఱకు నుండు నుత్తరహిందూస్థాన మంతయు నార్యావర్త మనిపేరు. వశిష్ఠస్మృతి బోధాయనసూత్రములప్రకారము, పతంజలి వ్యాకరణమహాభాష్యప్రకారమును, హిమవంతము పారియాత్రము కాలకవనము ఆదర్శము ననుకొండ లార్యావర్తమునకు, వరుసగ నుత్తరదక్షిణపూర్వపశ్చిమ హద్దులు. పారియాత్రము వింధ్యలోని పశ్చిమభాగమునకుఁ బేరు. కాలకవనము బర్మాకును తూర్పు బంగాళమునకును, నడుమనుండు కొండలు. ఆదర్శము పంజాబునకును బెలూచిస్థాను అఫ్ఘనిస్థానులకును నడుమనుండు సులీమాను కొండల గుంపు. ఆర్యావర్తము సామాన్యముగ నుత్తరహిందూస్థానమని చెప్పవచ్చును. ఇప్పటి యాదేశాచారవ్యవహారములలో ననేకములు బహుకారణములచే మన్వాది ధర్మశాస్త్రములలోఁ జెప్పఁబడినవానికంటెఁ జాల భిన్నములుగ నున్నవి. కాన నవి మనకుపాదేయములు కావు. వింధ్యకు దక్షిణమున నున్న కిష్కింధ గంధిక శక యవన కాంభోజాదులగు దేశముల

లోని గ్రామఘోషనగరాదులలోఁగూడ నార్యులు నివసించిరని వ్యాకరణభాష్యాదులలో నున్నది. ఆర్యావర్తమునుండి యీదేశములున్న దక్షిణహిందూస్థానమున కార్యులలో గొందఱు వచ్చి కాపురముఁజేసిరని తేలును. దీని కనుకూలముగ, క్రీస్తు పుట్టుటకు ౫,౬ శతాబ్దులకు ముందున్న ౨౫౦౦ ఏండ్లక్రింద నున్న బోధాయనులు, శిష్టులు (ఆర్యులు) ఉత్తరదక్షిణోభయదేశములందు గలరనియు, వారివారి యాచారములు (ధర్మశాస్త్రమునకు విరుద్ధము లయినను) సదాచారములు గాన నాయాదేశములందు నంగీకరింపవలసిన దనియుఁ జెప్పి కొన్ని దృష్టాంతము లిచ్చిరి. అవి యేవియనః—వింధ్య మొదలు కన్యాకుమారివఱకు నుండు పంచద్రావిడ (ఘూర్జర మహారాష్ట్ర కర్ణాటకాంధ్ర ద్రావిడ) దక్షిణ హిందూదేశములో, ఉపనయనము గాని పిల్లవానితోను భార్యతోను పాత్రలో నన్నమును తినుటయు, చల్దియన్నమును (తరవాణి) దినుటయు, మేనమామ మేనత్తకూతులను బెండ్లియాడుటయు అను నైదాచారము లనాదిగ వచ్చుచున్నవి గాన వానిని మన శిష్టు లంగీకరించిరి. బొచ్చు అమ్మి జీవించుటయు, భంగు త్రాఁగుటయు గుఱ్ఱము కంచరగాడిదె లోనగువానితో వ్యాపారము జేయుటయు బ్రాహ్మణాదులు సిపాయికొలువులోఁ బ్రవేశించి కత్తిపట్టుకొని జీవించుటయు, వారు సముద్రయానముఁ జేయుటయు, నుత్తరదేశశిష్టు లంగీకరించినారు కాన వానిని మనము నిందింపఁగూడదు. ఇప్పుడు రైలు మొదలగు ప్రయాణాదిసౌకర్యములు మెండుగ నుండుటచేతను మనదేశము పరరాజ్యపరిపాలనములో నుండుటచేతను పరదేశములకు విద్యావాణిజ్యాదుల నిమిత్తము వెళ్లినఁగాని ధనార్జన నాగరకత దేశాభివృద్ధియుఁ గలుగమిని స్వరాజ్యసంపాదనమునకు ముఖ్యముగ నింగ్లాండు లోనగు దేశములకు వెళ్లి యక్కడ నున్న ప్రజలతోను మంత్రులతోను నా విషయమై చర్చించుటకు యవసరము గనుకను, హిందూస్థానమునం దంతటను పైని చెప్పిన పది యాచారములే గాక ఇతరాచారములు గూడ మన మభ్యసింపవలసిన కాలము వచ్చెను. ఈ పదింటిని గౌతముఁ డొప్పుకున్నను క్రీస్తు పుట్టిన వెనుక ౧౪-వ శతాబ్దిలో నున్నట్టియు, శృతి స్మృతి వ్యాఖ్యాతయు సర్వజ్ఞుఁడు నగు మాధవాచార్యులు కూడ నంగీకరించిరి. నేటికిని వాని ప్రచారము మెండుగఁ గలదు.

౨. వర్ణోత్పత్తిక్రమము

వర్ణోత్పత్తి వేదగత మగు పురుషసూక్తములో నిట్లున్నది: "బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖ మాసీత్ బాహూ రాజన్యః కృతః, ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత." దీని కర్థము: భగవంతుఁడు పురుషరూపము నెత్తి సృష్టిచేయుటలో ముఖమున బ్రాహ్మణులను, బాహువులఁ క్షత్రియులను, తొడల వైశ్యులను, పాదముల శూద్రులను బుట్టించెను. ప్రాచ్య పాశ్చాత్యులు దీని యర్థము నిట్లు వివరించిరి: విద్యను, దేహబలమును, ఓర్పును, సేవను వరుసఁగ మోము బుజములు తొడలు కాళ్లు సూచించును గాన భగవంతుని యవయవముల నుండి నాలుగు వర్ణములవారు గలిగినట్లు చెప్పఁబడిన దని పురుషసూక్తవాక్యమునకుఁ దాత్పర్యము. ఆ నలుగురు తెలుపు, ఎఱుపు, పసుపు, నలుపు, రంగులు గలవారనియుఁ బురాణములలో జెప్పఁబడినది గాన వర్ణ మనఁగ రంగని మొదటి యర్థము. ఈ పురుషసూక్తార్థము బృహదారణ్యోపనిషత్తులో నిట్లు వివరింపఁబడినది:

"బ్రహ్మ వా ఇద మగ్ర ఆసీ దేక మేవ తదేకగ్ం స న్న వ్యభవత్, త చ్ఛ్రేయోరూప మత్యసృజత. క్షత్త్రం యాన్యేతాని దేవత్రా క్షత్త్రాణీంద్రో వరుణ స్సోమో రుద్రః పర్జన్యో యమో మృత్యు రీశాన ఇతి తస్మాత్ క్షత్త్రా త్పరం నాస్తి తస్మాద్బ్రాహ్మణః క్షత్త్రియ మధస్తా దుపాస్తే రాజసూయే క్షత్త్రఏవ తద్యశో దధాతి సైషా క్షత్త్రస్య యోని ర్యద్బ్రహ్మ. తస్మాద్యద్యపి రాజా పరమతాంగచ్ఛతి బ్రహ్మైవాంతత ఉపనిఽశ్రయతి స్వాం యోనిం యఉఏనగ్ం హినస్తి స్వాగ్ంస యోని మృచ్ఛతి స పాపీయా న్భవతి యథా శ్రేయాగ్ంసగ్ం హిగ్ంసిత్వా. ౧౧. స నైవ వ్యభవ త్సవిశ మసృజత యా న్యేతాని దేవజాతాని గణశ ఆఖ్యాయంతే వసవో రుద్రా ఆదిత్యా విశ్వేదేవా మరుత ఇతి ౧౨. స నైవ వ్యభవ త్స శౌద్రం వర్ణ మసృజత పూషణ మియం వై పూషేయగ్ం హీదగ్ం సర్వం పుష్యతి యదిదం కించ. ౧౩. స నైవ వ్యభవ త్తచ్ఛ్రేయోరూప మత్యసృజతధర్మం తదేతత్ క్షత్త్రస్య క్షత్త్రం యద్ధర్మ, స్తస్మా ద్ధర్మాత్పరం. ౧౪. త దేత ద్బ్రహ్మ క్షత్త్రం విట్ శూద్ర స్తదగ్నినైవ దేవేషు బ్రహ్మభవ ద్బ్రాహ్మణో మనుష్యేషు క్షత్త్రియేణ క్షత్త్రియో వైశ్యేన వైశ్య శ్శూద్రేణ శూద్రః." ౧౫."

సృష్టికాలమున దేవతలలో నగ్నిరూప మెత్తిన బ్రహ్మ మనుష్యులలో బ్రాహ్మణుఁడుగ మారెను. తర్వాత వారి కర్మపరిపాలనము కొఱకు బ్రాహ్మణులవలన క్షత్త్రియులను, ధాన్యాది సంపాదనము కొఱకు బ్రాహ్మణులవలన వైశ్యులను, బ్రాహ్మణకర్మపోషణము కొఱకు వారివలన శూద్రులను బుట్టించి వర్ణవిభాగముఁ జేసెను. కాన నొకటియే వర్ణ మనియు, రానురాను బ్రాహ్మణులు విస్తరించుకొలది పరులగు మ్లేచ్ఛాదులు వారి నాక్రమింప వారి శ్రౌతాది కర్మములను జెడకుండఁ జేయుటకు రాజులును, భూమి నుండి పంటపండించి దేశీయులకు దానిని వ్యాపింపఁజేసి ధనసమృద్ధి చేయుటకు వైశ్యులును, వారి ముగ్గురను సేవించుకొఱకు శూద్రులును, నా బ్రాహ్మణులలోనివారే వారి గుణకర్మముల నాశ్రయించి యుదయించినట్లు పై శ్రుతి చెప్పుచున్నది. దాని యర్థము నే భగవద్గీత యనువదించుచున్నది: (భా. గీ. ౪ అ. ౧౨ శ్లో.) బృహదారణ్య శ్రుతి ననుసరించి దేవతలలోఁ గూడ బ్రాహ్మణాది వర్ణవిభాగము కల్పించి రంగరామానుజులు శ్రుతప్రకాశాచార్యులును వ్యాఖ్యజేసిరి. జ్యోతిశ్శాస్త్రములు గూడ గ్రహములలో వర్ణవిభాగముఁ గావించెను. ద్వైతాఽద్వైతాచార్య శ్రీ శ్రుతులు దేవతావర్గ విభాగము విషయమయి యర్థవాదము లని నుడివి మనుష్యులలోని బ్రాహ్మణాదివర్ణములకు నగ్ని యింద్రాది దేవత లధిష్ఠాతలు గాన వారి వర్ణములు గూడ బ్రా

దేవతల కుపచారకములుగఁ బ్రయోగింపఁ బడినవి యనిరి. శంకరులు గీతాభాష్యములో (గీ. ౪-౧౩.) మనుష్యలోకములో మాత్రమే వర్ణ విభాగము కలదని వ్రాసిరి. రామానుజులు 'మానుషేలోకే' అను వాక్యము స్వర్గముఁగూడఁ దెలియఁజేయు ననిరి. కాన దేవతలలో విభాగ మున్నను లేకున్నను మనుష్యజాతిలోనున్నట్లు స్పష్టము. భాగవతపంచమస్కంధములో జంబూద్వీపమునందువలె తక్కినద్వీప ములలోఁగూడ చాతుర్వర్ణ్యము కలదు అని యున్నది.

౧ జంబూద్వీపములో:—

బ్రాహ్మణుఁడు క్షత్రియుఁడు వైశ్యుఁడు శూద్రుఁడు

౨ ప్లక్షద్వీపములో:—

హంసుఁడు పతంగుఁడు ఊర్ధ్వాయనుఁడు సత్యాంగుఁడు

3 శాల్మలిద్వీపములో:—

శ్రుతిధరుఁడు వీర్యధరుఁడు వసుంధరుఁడు ఇషుంధరుఁడు

౪ కుశద్వీపములో:—

కుశలుఁడు కోవిదుఁడు అభియుక్తుఁడు కులకుఁడు

౫ క్రౌంచద్వీపములో:—

గురువు ఋషభుఁడు ద్రవిణుఁడు దేవకుఁడు

౬ శాకద్వీపములో:—

ఋతవ్రతుఁడు సత్యవ్రతుఁడు దానవ్రతుఁడు అనువ్రతుఁడు

పుష్కరద్వీపములోమాత్రము నొకటియే వర్ణము.

కాన బ్రాహ్మణక్షత్రియవిట్శూద్రులవలె నితరద్వీపములలో గూడ వర్ణవిభాగముండుట సహజము. అట్లు లేనియెడల సంఘము లోని వ్యవహారవ్యవస్థ బాగుగ నుండనేరదు.

పై నుదాహరించిన బృహదారణ్యశ్రుత్యర్థమును మహాభారత పురాణాదులుగూడ ననువదించుచున్నవి:

శ్లో. "న విశేషోఽస్తి వర్ణానాం సర్వం బ్రాహ్మ మిదం జగత్
బ్రహ్మణా పూర్వసృష్టంహి కర్మభి ర్వర్ణతాం గతం.
కామభోగప్రియా స్తీక్ష్ణాః క్రోధనాః ప్రియసాహసాః
త్యక్తస్వధర్మా రక్తాంగా స్తే ద్విజాః క్షత్రతాం గతాః.
గోభ్యో వృత్తిం సమాస్థాయ పీతాః కృష్యుపజీవినః
స్వధర్మా న్నానుతిష్ఠంతి తే ద్విజా వైశ్యతాంగతాః.
హింసానృతక్రియాలుబ్ధా స్సర్వకర్మోపజీవినః
కృష్ణా శ్శౌచ పరిభ్రష్టా స్తే ద్విజా శ్శూద్రతాంగతాః.
ఇత్యేతైః కర్మభి ర్వ్యస్తా ద్విజా వర్ణాంతరం గతాః.

మ. భా. శాం. ౧౮౮.

శాంతి. ౧౮౯ అధ్యాయములో బ్రాహ్మణ క్షత్రియ శూద్ర మ్లేచ్ఛ పిశాచ రాక్షసాదుల గుణకర్మములను జెప్పి తుదకు

"శూద్రే చైతద్భవే ల్లక్ష్యం ద్విజే తచ్చ నవిద్యతే,
నవై శూద్రో భవే చ్ఛూద్రో బ్రాహ్మణో నచ బ్రాహ్మణః"

(౮) అని భృగువు భరద్వాజులతోఁ జెప్పెను. ఇచట 'శూద్రే చేతి చైతత్ సత్యాది సప్తకం ద్విజే త్రైవర్ణికే, ధర్మ ఏవ వర్ణ విభాగే కారణం, నజాతి రితి' అని నీలకంఠవ్యాఖ్య. కాన జాతి తెలియనప్పుడు సత్వాదిగుణముల వలననే వర్ణము నిర్ణయింపవలెను. అట్లే సత్యము పలికినందువలన సత్యకాముఁ జాబాలి బ్రాహ్మణుఁ డని నిర్ణయింపఁబడి నట్లు ఛాందోగ్యశ్రుతి చెప్పుచున్నది. పూర్వోదాహృతశాంతిపర్వ గతాధ్యాయార్థమును వాయు పాద్మ గరుడ వామన నృసింహాదిపురా ణము లనువదించుటయే గాక యీ యర్థమునే శంకరులు సర్వ సిద్ధాంతసంగ్రహములో వ్యాసమత మని ఈ తీరున వివరించిరి:—

"చతుర్వ్యూహాత్మకో విష్ణు శ్చతుర్ధైవాఽకరో జ్జగత్
బ్రహ్మక్షత్రియ విట్శూద్రాం శ్చాతుర్వర్ణ్యాన్ గుణాత్మకాన్.
విప్ర శ్శుక్లో నృపో రక్తః పీతో వైశ్యో ఽంత్యజోఽసితః
విస్తృత్య ధర్మశాస్త్రేహి తేషాం కర్మ సమీరితం.
ఏకస్మిన్నేవ వర్ణేతు చాతుర్వర్ణ్యం గుణాత్మకం
మోక్షధర్మేఽధికారిత్వసిద్ధయే మునిరభ్యధాత్.
స కర్మ దేవతాయోగ జ్ఞానకాండే ష్వనుక్రమాత్
ప్రవర్తయతి తత్కర్మపరిపాకక్రమం విదన్.
ఋజవ శ్శుద్ధవర్ణాభాః క్షమావంతో దయాళవః
స్వధర్మనిరతా యేస్యు స్తే ద్విజేషు ద్విజాతయః.
కామభోగప్రియా స్తీక్ష్ణాః క్రోధనాః ప్రియసాహసాః
త్యక్తస్వధర్మరక్తాంగా స్తే ద్విజాః క్షత్రతాం గతాః.
"గోషు వృత్తిం సమాధాయ పీతాః కృష్యుపజీవినః
న స్వకర్మ కరిష్యంతి తే ద్విజా వైశ్యతాం గతాః
హింసానృత ప్రియాః క్షుద్రా స్సర్వకర్మోపజీవినః
కృష్ణా శ్శౌచ పరిభ్రష్టా స్తే ద్విజా శ్శూద్రతాం గతాః."

—౪౭-౫౮ శ్లోకములు.

వీని తెలుఁగర్థ మిట్లు : నాలుగు వ్యూహము (వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధులు) లను రూపములు గల విష్ణువు జగత్తును నాలుగు విధములు (ఉద్భిజ, స్వేదజ, అండజ, జరాయుజములు)గను, బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులను, వారి వారి గుణానుసారముగను, సృజించెను. బ్రాహ్మణుని వర్ణము తెలుపు, క్షత్రియునివర్ణ మెఱుపు, వైశ్యవర్ణము పసుపు, శూద్రునిరంగు నలుపు. వారి వర్ణాశ్రమ ధర్మములు ధర్మశాస్త్రమందు వివరింపబడినవి. ప్రతి వర్ణము వారికి మోక్షమును బొందు నధికారము గలదని చెప్పుటకుఁ బ్రతివర్ణములో గుణముల ననుసరించి నాలుగు వర్ణముల స్వభావముగలవా రున్నా రని వేదవ్యాసులు సెలవిచ్చిరి. వారికర్మ పరిపాకక్రమము ననుసరించి, వేదోక్త కర్మకాండయందుఁ గొందఱను, దేవతాకాండయందు గొందఱను, జ్ఞానకాండయందుఁ గొందఱను నభిరుచిఁ గలిగించి వ్యాసులు ప్రవేశ పెట్టించెను. బ్రాహ్మణజాతిలోఁ బుట్టినవారిలో, న్యాయ ప్రవర్తనము గలవారు శుద్ధమగు వర్ణకాంతి గలవారు ఓర్పుగలవారు దయాళువులు స్వధర్మనిరతులు మాత్రమే నిజమయిన బ్రాహ్మణులు. తమ కిష్టములగు విషయముల ననుభవింప నాసపడువారు, తీక్ష్ణులు, కోపము గలవారు, సాహసులు, స్వస్వధర్మములను వదలిన వారు, ఎఱుపు రంగు దేహకాంతి గలవా రగు బ్రాహ్మణజాతి వారే క్షత్రియు లైరి. పశువులను పాలించువారు పచ్చని రంగుగల

వారు, వ్యవసాయవృత్తివలన జీవించువారు (కాన) స్వకర్మమును జేయనివారగు బ్రాహ్మణజాతివారే వైశ్యులయిరి. భూతహింసను గావించువారు, అసత్యము నాడువారు, అల్పులు, తమ పొట్టకొఱకే పని నైనను జేయువారు నల్లనివారు శౌచము లేనివారు నగు బ్రాహ్మణజాతివారే శూద్రులయిరి.

౪. వర్ణోత్పత్తికాలము

వర్ణోత్పత్తికాలమును గూర్చి భగవానులగు శ్రీకృష్ణులుద్ధవున కిట్లు సెలవిచ్చిరి: (భా. ౧౧ స్కం. ౧౭ అ. ౪-౧౪ శ్లో)

"ధర్మ్య ఏష తవ ప్రశ్నో నైశ్శ్రేయసకరో నృణాం
వర్ణాశ్రమాచారవతాం త ముద్ధవ నిబోధ మే
ఆదౌ కృతయుగే వర్ణో నృణాం హంసఇతి స్మృతః
కృతకృత్యాః ప్రజా జాతా స్తస్మా త్కృతయుగం విదుః
వేదః ప్రణవఏవాగ్రే ధర్మోహం వృషరూపధృత్
ఉపాసతే తపోనిష్ఠా హంసం మాం ముక్తకిల్బిషాః
త్రేతాముఖే మహాభాగ! ప్రాణా న్మే హృదయా త్త్రయీ
విద్యా ప్రాదురభూ త్తస్యా అహమాసం త్రివృన్మఖః
విప్రక్షత్రియవిట్ఛూద్రా ముఖబాహూరుపాదజాః
వైరాజా త్పురుషా జ్జాతా య ఆత్మాచారలక్షణాః
గృహాశ్రమో జఘనతో బ్రహ్మచర్యం హృదో మమ
వక్షస్థలాద్వనే వాసో న్యాస శ్శీర్షణి సంస్థితః
వర్ణానా మాశ్రమాణాంచ జన్మభూమ్యనుసారిణః
ఆసన్ కృతయుగే నృణాం నీచైర్నీచో త్తమో త్తమాః."

వీని తెలుఁగర్థమిది: ఉద్ధవా! నీ ప్రశ్నంబు ధర్మవిరుద్ధంబు వర్ణాశ్రమాచారవంతులైన నరులకు మోక్షదాయకంబు; దానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. కల్పాదియందలి కృతయుగంబునందు నరుల వర్ణము హంసాఖ్యం బయ్యె. అందు జనులు జన్మమాత్రమునఁ గృతకృత్యులైరి. కావున నయ్యుగంబు కృతం బనం బఱగె. తొలుతఁ బ్రణవమొక్కండే వేదంబు. వృషరూపధరుండైన నేను ధర్మంబు. జనులు తపోనిష్ఠులయి ముక్తకిల్బిషులయి హంసరూపధరుండైన నన్నుపాసింతురు. పిదపఁ ద్రేతాయుగంబున నాహృదయమునుండి త్రయీవిద్య యావిర్భవించుటయు హోత్రాధ్వర్యూద్గాత్రములఁ ద్రిరూపంబైన యజ్ఞంబు నేనైతి. అప్పుడు వైరాజపురుషుని ముఖబాహూరుపాదముల నాత్మాచారలక్షణంబులతో బ్రహ్మక్షత్రియవిట్ఛూద్రులు జనించిరి. మదీయజఘనహృదయవక్షస్థలశీర్షములం గ్రమమున గార్హస్థ్యబ్రహ్మచర్యవనస్థతాసన్యాసాశ్రమంబు లుదయించె. జన్మస్థానములకుఁ దగినట్లు నరులకు వర్ణాశ్రమంబులు నీచోత్తమమధ్యమప్రకృతు లేర్పడియె. కాన వేదయజ్ఞవర్ణాశ్రమధర్మములకుఁ ద్రేతాయుగమునుండి మనదేశములోఁ బ్రచారముగలిగినట్లు దీనివలనఁ దెలును. భూతభవిష్యద్వేదులై యోగసిద్ధులగు అనిబెసం టమ్మ లెడ్బీటరుగార్లు (Man or) 'మానవోత్పత్తివృద్ధి' యను నింగ్లీషు గ్రంథములో (534-535 పుట) జగత్సృష్టి పిదపఁ జాలకాలము క్రిందనీదేశములో నార్యవ్యాప్తి గలిగినట్లు వ్రాసిరి:

ఇప్పటికి సుమారు ౧౧,౫౦౦ ఏండ్ల క్రింద నార్యులు వారి జన్మభూమి నుండి అఫ్ఘనిస్థానమును బెలూచిస్థానమును ప్రవేశించి అక్కడ ౨౦౦౦ ఏండ్లుండి పిదప భరతఖండమునకు రాసాగిరి. అక్కడ చాలమంది 'అట్లాంటియను' (Atlantians) 'అట్లాంటో-లెమోరియన్' (Atlanto-Lemorians) జాతు లుండుటచే వారితో నార్యులు సంబంధము చేయు భీతి నాపహిల్లి వివాహము చేయఁ గూడదని వైవస్వతిమను వాజ్ఞచేసి యిప్పటికి సుమారు ౭౦౦౦ ఏండ్ల క్రింద వర్ణవ్యవస్థ నేర్పాటు చేసిరి. మొదట బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులను మూఁడు వర్ణములనే మను వేర్పఱచెను. బ్రాహ్మణులు శుద్ధార్యులు. క్షత్రియులు ఆర్యులును (Aryans) టాల్టెక్కులు (Taltecs) ను గలిసిన సంతతివారు, వైశ్యులార్యులు మంగోలియనుల సంతతివారు అక్కడనుండి యీ జాతులకు వర్ణములను రంగు లేర్పడినవి. స్వచ్ఛులగు నార్యులు (బ్రాహ్మణులు) తెల్లనివారు. ఆర్యులు టాల్టెక్కులు కలిసినమీద బుట్టిన క్షత్రియుల రంగు ఎఱుపు. ఆర్యమంగోలియనుల మిశ్రణమువలనఁ గలిగిన వైశ్యుల రంగు పసుపు. మొదట నీ మూఁడు వర్ణములవారు పరస్పరము పెండ్లియాడ నంగీకరించిరి. తర్వాత నే వర్ణమువారు ఆ వర్ణమువారిలో మాత్రమే పెండ్లిచేసికొను నియమము నంగీకరించిరి. పిదప నార్యులు కాని వారికి అందఱకు శూద్రులని పేరు గలిగె. ఈ శూద్రదేహములలోఁ గూడ గొంతవఱకు నార్యరక్తము వ్యాపించినది. కొండవారిలో చాలమందిలో నార్యరక్తము కొంత ప్రసరించినది. కొందఱు పూర్తిగ నార్యులే!

౫. వర్ణవిభాగము గుణకర్మానుసృతము

ఈ వర్ణధర్మములకుఁ గారణములు వానిని చేయువారి పూర్వగుణకర్మము లని భగవంతు లర్జునునకు 'చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మ విభాగశః' (గీ. ౪-౧౩. శ్లో.) అని సెలవిచ్చిరి. దానికిఁ బ్రమాణముగ 'బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖ మాసీత్' లోనుగాఁ గల శ్రుతుల శంకరాచార్యులుదాహరించిరి. ఆనందగిరులు వర్ణాశ్రమధర్మోత్పత్తియు దాని హేతువులు నీశ్లోకములోఁ జెప్పఁబడిన వనిరి. దీనిలోని 'గుణ' శబ్దమునకు సత్త్వరజస్తమము లని శాంకరభాష్యము.

'బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరంతప,
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవై ర్గుణైః."

గీత. అ. ౧౮. శ్లో. ౪౧.

ఇక్కడ స్వభావశబ్దమునకు మూఁ డర్థములను శంకరులు స్వీకరించిరి. (౧) స్వభావ మనః—ఈశ్వరప్రకృతియుఁ ద్రిగుణాత్మకమును నగు మాయ (౨) బ్రాహ్మణాదిస్వభావమునకు సత్త్వాదిగుణవికారము కారణము, (3) పూర్వజన్మమందుఁ జేసిన కర్మముయొక్క వాసనారూప మగు సంస్కారము. ఆ సంస్కారము ప్రాణు లిప్పటి జన్మమునఁ జేయఁబోవు కార్యములను ప్రకటించును గాన దానిని స్వభావ మందురు. ఆ స్వభావము గుణములకు హేతువు. దీనికి ఆనందగిరియిట్లు టీకను వ్రాసెను: ప్రాణుల పూర్వజన్మవాసన

ఈ ప్రకృతిజన్మములో నభివ్యక్తము లగు ప్రాణుల సత్వాదిగుణము లకు నిమిత్తకారణము. ఆగుణములకు నుపాదానకారణము ప్రకృతి ("ప్రకృతిజై ర్గుణైః") గుణములు కారణము లేనిది పుట్టవు గనుక వాని యుభయకారణములను నానందగిరులు తేటపఱచిరి. సాంఖ్యులు గూడ నాత్మలు గుణకర్మవశముచే బ్రహ్మ మొదలు స్థావరము వఱకు సృష్టిలో నుండు రూపములను ధరించుచున్నా రనిరి. సర్వసిద్ధాంతసంగ్రహములోని 30 వ శ్లోకముఁ జూడుఁడు.

"ఆత్మానః ప్రళయే లీనాః ప్రకృతౌ సూక్ష్మదేహినః,
గుణకర్మవశా ద్బ్రహ్మ స్థావరాంత స్వరూపిణః"

ప్రళయములో జీవులు తమ సూక్ష్మదేహములతోఁ బ్రకృతిలో లీనమై వాని గుణకష్టముల ననుసరించి సృష్టిలో బ్రహ్మ మొదలు స్థావరమువఱకు నుండు దేహములను బొందుచున్నవి.

౬. వర్ణపరిణామము, తత్కారణము

సాధారణముగ నొక వర్ణమువారు మఱియొక వర్ణముగ మాఱుట లేదు. ఈ నియమమునకు హేతువు వారి సూక్ష్మశరీరముల లోని భూతసూక్ష్మముల భేదము లని అనిబిసెంటమ్మ గారు The Pidigree of man అను గ్రంథములో వ్రాసిరి. వర్ణాశ్రమధర్మానుష్ఠానము బాగుగ నున్నప్పుడే యీనియమమున కపవాద మరుదుగఁ గలిగినట్లు విశ్వామిత్రఋష్యశృంగులే దృష్టాంతము. కాన నొక జన్మమందే వర్ణము మాఱుట పుణ్యాపాపకర్మోత్కటమువలనఁ గలుగు నని మనువుగూడ తన స్మృతిలో నిట్లు సెలవిచ్చిరి:—

తపోబీజప్రభావై స్తు తే గచ్ఛంతి యుగేయుగే,
ఉత్కర్షం చాఽపకర్షం చ మనుష్యే ష్విహ జన్మతః
శనకై స్తు క్రియాలోపా దిమాః క్షత్రియజాతయః,
వృషలత్వం గతా లోకే బ్రాహ్మణాదర్శనేన చ.
పౌండ్రకా శ్చౌఢ్ర ద్రవిడాః కాంభోజా యవనా శ్శకాః,
పారదా పహ్లవా శ్చీనాః కిరాతా దరదా శ్శకాః" (౧౦-౪౨-౪౪)

నాలుగుజాతులలోఁ బుట్టినవారును ప్రతిలోమానులోమజాతులం దుదయించిన వారును, (విశ్వామిత్రునివలెఁ దపోప్రభావముచేతను (ఋశ్యశృంగునివలె) బీజప్రభావముచేతను, అన్ని యుగము లందు నుత్కృష్టతను పొందుచున్నారు. అట్టి ప్రభావము లేనందున నీ జన్మమందే తక్కువ వర్ణమును పొందుచున్నారు. బ్రాహ్మణుని సేవింపక పోవుటచేతను నుపనయనము మొదలగు కర్మముల లోపముచేతను మీఁదఁ దౌష్ట్యముబడిన క్షత్రియజాతులు నానాట శూద్రత్వముఁ బొందిరి. పౌండ్రకము, ఓఢ్రము, ద్రవిడము, కాంభోజము, యవనము, పారదము, శకము, అను దేశముల నేలినవా రందఱు మీఁదఁ జెప్పినట్లు శూద్రు లయినారు. పృషధ్రుఁ డను క్షత్రియుఁడు గురుశాపముచే శూద్రత్వమును, దిష్టుఁ డను క్షత్రియ సుతుం డగు నాభాగుఁడు కర్మముచే వైశ్యత్వమును నా జన్మమునందే పొందిరని యున్నది. "(భాగ. ౯. ౨ అ. ౯. ౨౩ శ్లో.) మఱియు క్షత్రియుఁ డగు గర్గునకు శిని, అతనికి గార్గ్యుఁడు బుట్టిన నా వంశము బ్రహ్మకులం బయ్యె. మహావీర్యునకుఁ ద్రయ్యారుణి, కవి, పుష్కరారుణి యను ముగ్గురు కొడుకులు పుట్టి బ్రాహ్మణు లైరి.......అజమీఢునకుఁ బ్రియమేధాదు లయిన కొందఱు తనయులు జనించి బ్రాహ్మణు లయిరి." (భా ౯-౨౧ ౧౯, ౨౦ శ్లో.) ఇట్టి దృష్టాంతము లన్ని స్కంధములలోఁ గూడఁ బెక్కులు గలవు. విశ్వామిత్రాజాతశత్రుమరుదేవాదులు క్షత్రియులై యుదయించి తుదకు బ్రహ్మర్షు లయినట్టు భారత స్త్రీపర్వాదులలో నున్నది. క్షత్రియుఁ డగు వీతహవ్యుఁడు భృగ్వనుగ్రహముచే వారి యాశ్రమములో బ్రాహ్మణుఁ డాయెను. ఆపస్తంబులు గూడ నిట్లే సెల విచ్చిరి:—"ధర్మచర్యయా జఘన్యో వర్ణః పూర్వం పూర్వం వర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ" అధర్మచర్యయా పూర్వోవర్ణోఽన్యం వర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ (౯-౧౦-౧౧) "వర్ణోత్కర్ష మవాప్నోతి నరః పుణ్యే నకర్మణా" (శాం. ౨౯౧ అ. ౯ శ్లో) అని వర్ణారోహణమును వక్కాణించుచున్నది.

శ్లో. "జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్న స్సంస్కృతో వేదపారగః
విప్రో భవతి ధర్మాత్మా క్షత్రియ స్స్వేన కర్మణా
ఏతైః కర్మఫలై ర్దేవి! న్యూనజాతికులోద్భవః
శూద్రో ప్యాగమసంపన్నో ద్విజో భవతి సంస్కృతః
బ్రాహ్మణో వాఽప్యసద్వృత్త స్సర్వసంకరభోజనః
బ్రాహ్మణ్యంతు సముత్సృజ్య శూద్రో భవతి తాదృశః
కర్మభిః శ్శుచిభి ర్దేవి! శుద్ధాత్మా విజితేంద్రియః
శూద్రోఽపి ద్విజవ త్సేవ్య ఇతి బ్రహ్మానుశాసనం
స్వభావం కర్మచ శుభం యత్ర శూద్రోఽపి తిష్ఠతి
విశిష్ట స్స ద్విజాతే ర్వై విజ్ఞేయ ఇతి మే మతిః."
భా. అను ౧౪౩ అ. శ్లో. ౪౬. ౪౯.

ఈశ్లోకములలో శివుఁడు పార్వతికి వర్ణారోహణావరోహణములు వృత్తమువలనఁ గలుగు నని యిట్లు నిగమించెను.

"న యోని ర్నాఽపి సంస్కారో న శ్రుతం న చ సంతతిః,
కారణాని ద్విజత్వస్య వృత్త మేవ తు కారణం"

(౯౦)=జన్మముగాని సంస్కారముగాని విద్యగాని వంశముగాని ద్విజత్వమునకు హేతువు గాదు వృత్త మొకటియే దానికిఁ గారణము. ధర్మరాజుగూడ నిట్లే నహుషున కుత్తర మిచ్చెను:—సత్యము, దానము, క్షమ, శీలము, అహింస, తపస్సు, దయ, ఎవనియం దున్నవో యతఁడే బ్రాహ్మణుఁ డనియు లేనివాఁడు శూద్రుం డనియు నిర్ణయింపవలయును గాని జాతిచేతనే వర్ణనిశ్చయముఁ జేయఁదగదు. కాన వృత్తమే బ్రాహ్మణాదినిర్ణయమునకు హేతు వనుటకు స్మృతిభారతాదికము ప్రమాణము.

౭. గుణకర్మజాతుల బలాబలములు

కాని "తపస్సు, శాస్త్రపాండిత్యము, జాతి అని బ్రాహ్మణ వర్ణమునకు మూఁడు హేతువులు గాన, తపస్సు శాస్త్రపాండిత్యము లేనిచో జాతికి బ్రాహ్మణుఁడు మాత్ర మగు" నని భగవంతు లగు పతంజలి వ్యాకరణమహాభాష్యములో నిట్లు సెల విచ్చిరి:—

"తపశ్శ్రుతం చ జాతి (యోని) శ్చే త్యేత ద్బ్రాహ్మణకారకం,
తపశ్శ్రుతాభ్యాం యో హీనో జాతిబ్రాహ్మణ ఏవ సః"

ఇట్లే పరాశరులు వ్యాసులు సెలవిచ్చిరి: "బ్రహ్మబీజసముత్పన్నో మంత్ర సంస్కారవర్జితః, జాతిమాత్రోపజీవీ చ స భవేన్నామధారకః." (ప. స్మృతి. అ. 3 ఆ. ౯. చూ. మాధవీయవ్యా.) ఇట్లే శ్రీభాగవతైకాదశాధ్యాయాంతమందు నారదులు ధర్మరాజునకు వర్ణాశ్రమధర్మముల నుపన్యసించి యిట్లు నిగమించిరి:—"యస్య యల్లక్షణం ప్రోక్తం పుంసో వర్ణాభిసూచకం, య దన్యత్రాపి దృశ్యేత తత్తేనైవ వినిర్దిశేత్ (భా. ౭-౧౧-౩౫) = (ఏవర్ణంబున కేలక్షణంబు సెప్పఁబడియె నయ్యది యితరులలోఁ గన్పట్టు నేని దాన నతనిఁ దద్వర్ణయోగ్యుం గా నిర్దేశింపఁ దగు). దానికి శ్రీధరాచార్యు లిట్లు టీక వ్రాసిరి:—"శమాదిభి రేవ బ్రాహ్మణాదివ్యవహారో ముఖ్యః న జాతిమాత్రా దిత్యాహ-యస్యేతి-యదితి-అన్యత్ర వర్ణాంతరేపి దృశ్యేత తద్వర్ణాంతరం తే నైవ లక్షణనిమిత్తేనైవ వర్ణేన వినిర్దిశేత్. న తజ్జాతినిమిత్తే నేత్యర్థః" అనఁగ ముఖ్యముగ గుణకర్మములచేత నే వర్ణవ్యవస్థను చేయవలయును గాని జాతిమాత్రముచేత చేయఁదగ దని శ్రీధరాచార్యు లాశ్లోకమున కర్థము వ్రాసిరి. అట్లే శంకరు లపశూద్రాధికరణభాష్యములో విదురధర్మవ్యాధులు సంకరజాతు లైనను సిద్ధులు గాన వారికి వర్ణాశ్రమధర్మనియమములు వర్తింప వని నిర్ణయించిరి. మహారాష్ట్రోత్తరహిందూస్థానములలో నున్న బ్రాహ్మణేతర వర్ణు లగు భక్తులును, దక్షిణదేశమున నుండిన శైవవైష్ణవాదు లగు నికృష్టజాతిభక్తులును, అతివర్ణు లనియు నత్యాశ్రము లనియు నిర్ణయింప నగు.

"ఆత్యుత్కటై రిహాత్యైస్తు పుణ్యపాపై శ్శరీరభృత్,
ప్రారబ్ధం కర్మ విచ్ఛిద్య భుఙ్క్తే తత్తత్ఫలం బుధాః."

ఆత్యుత్కటపుణ్యపాపము లొక జన్మములో నొనరించినచోఁ బ్రారబ్ధకర్మఫలమును గూడ నతికట్టి యాపుణ్యపాపకర్మములఫల మాజన్మములోనే యనుభవమునకు వచ్చు నని పరాశరులు తమ యుపపురాణములలో సెలవిచ్చినట్లు మాధవాచార్యులు వ్రాసిరి. స్కాందపురాణమందీశ్వరవరముచే వ్యాఘ్రము గణేశత్వము నొందినట్లును మహాభారతములో నహుషున కింద్రత్వము సర్పత్వము నొక జన్మములోనే కలిగినట్లును గూడఁ జెప్పఁబడినవి. ఈ ప్రమాణదృష్టాంతము లన్నిటివలనను బ్రాహ్మణాదివర్ణములకు ముఖ్యకారణములు గుణకర్మములు గాని జాతి గా దనియు, నత్యంతాతిశయపుణ్యపాపకర్మాచరణముచే నీచోచ్చవర్ణముల కొక జన్మమందే యారోహావరోహణములు విశ్వామిత్ర నాభాగ నహుషాదులవలె నగు ననియుఁ దేలును.

౮. వర్ణాశ్రమధర్మములు

వర్ణాశ్రమధర్మములు రెండు తెఱంగులు:-సాధారణములు నసాధారణములు అని. మన్వాదిస్మృతిపురాణేతిహాసములలో వాని వివరము లున్నవి. ధర్మార్థకామము లగు మూఁడు పురుషార్థములను మాత్రము నుద్దేశించి చేయఁబడినచో లౌకికాలౌకికకర్మములు ప్రవృత్తిరూపము లగుఁ గాని అహంకారమమకారములు లేకయు నాకర్మములఫలమును గోరకయు నాఫలము భగవదర్పణపురస్సరముగ శ్రద్ధాభక్తులతోఁ జేసినచో, అవియే నివృత్తిరూపములై సత్త్వశుద్ధిని గలుగఁజేసి తద్ద్వారా మోక్షదాయకము లగుననియు శాస్త్రకారుల దృఢాశయము. దీని నే పలుమాఱు బహుప్రకారముల భగవంతు లర్జునోద్ధవకుచేలాదులకును భాగవతు లగు నారద ప్రహ్లాదాదులకును నొక్కి యుపదేశించుటచే దీనిని హరిమత మనెదరు. మనము చేయుపనికి 'కర్మ' మని పేరు. శ్రుతిస్మృత్యాదులలో నేవర్ణము వా రేయాశ్రమి ఏ యే కర్మములను జేయ నగు ననియు, సర్వవర్ణములవా రేకర్మమును చేయనగు ననియు నిర్ణయింపఁబడినదానికి 'ధర్మ' మని పేరు. కాన జగత్తులోని ప్రజలను గలిపి రక్షించును గాన 'ధర్మ' మని పేరు గలిగినట్లు మహాభారతములోఁ గలదు—"ధారణా ద్ధర్మ మిత్యాహు ర్ధర్మో ధారయతి ప్రజాః" మ. భా. క. ౬౯. శ్లో. ౫౮. కాని 'కర్మ' 'ధర్మ' శబ్దములు శాస్త్రములందుఁ బర్యాయపదములుగ వాడఁబడుచున్నవి. స్వాభిప్రాయకృత మగు కర్మ మాత్రము కేవల క్రీడాకర్మము గాని ధర్మ మనిపించుకొన దనియు, నది ప్రయోజనకారి కా దనియు, స్మృతిజ్ఞానముచేఁ జేయఁబడు కర్మమే యనంతఫలకారి యనియుఁ గూడ వృద్ధు లీ తీరున సెలవిచ్చిరి:—

"స్వాభిప్రాయకృతం కర్మ క్రీడాకర్మైవ కేవలం,
స్మృతిజ్ఞానా దనుష్ఠాన మనంతఫలదం విదుః."

కార్యాకార్యములందు శాస్త్రము నరసి ధర్మమాచరింపవలయు నని గూడ గీతాదిప్రమాణములు చెప్పుచున్నవి.

౯. సాధారణధర్మములు

నరమాత్రు లందఱు హిందువులవలె వర్ణాశ్రమధర్మము లున్నను బౌద్ధులవలె లేకున్నను నాచరింపఁ దగిన ధర్మములను సాధారణధర్మము లనియెదరు. సత్యము (యథార్థభాషణము గాని సమదర్శనము గాని), దయ (పరులదుఃఖమును పోఁగొట్టవలయు నను కోరిక), తపము (కాయశోషణము), శౌచము (స్నానాదికముచేఁ గలుగు దేహశుద్ధి) తితిక్ష (శీతోష్ణాదిసహనము), యుక్తాయుక్తవివేకము, మనస్సంయమ మను శమము, బాహ్యేంద్రియజయ మను దమము, అహింస (అన్నివిధముల నితరులకుఁ బీడ చేయకుండుట), బ్రహ్మచర్యము (పరస్త్రీవర్జనమును, నిషిద్ధదేశకాలాదులందు స్వస్త్రీవర్జనమును) దానము, స్వాధ్యాయము (యథోచితవిద్యామంత్రజపాదికము), ఆర్జవము (మనస్సులోఁ గౌటిల్యము లేకుండుట), సంతోషము (తనకర్మమువలన లభించినదానితోఁ దృప్తి నొందుట), సర్వులను సమముగఁ జూచు మహాత్ముల సేవ ప్రవృత్తిరూపము లగు నన్ని కర్మములను మెల్లఁగ వదలుట, నరులు సేయు కొన్ని కార్యములవలనఁ బ్రయోజనము పుట్ట కుండుట. అరయుట, మౌనము (వృథాప్రలాపము లేకుండుట), దేహాదివ్యతిరిక్తుఁ డాత్మ యని యనుసంధించుట, అతిథిభృత్యాదిభూతములకుఁ దగిన ట్లన్నవస్త్రాదుల నిచ్చుట, పశ్వాదిసర్వభూతములయెడ విశేషించి మనుష్యులయెడ నాత్మత్వదేవత్వబుద్ధి, మహాత్ములను రక్షించువారి గుణకర్మ

ములను వినుటయుఁ గీర్తించుటయు, హరిస్వరూపగుణవిభూతులను స్మరించుటయుఁ బూజించుటయు, నమస్కరించుటయు దాసుని వలె భగవంతునందు సకల కర్మఫలసమర్పణ మను దాస్యము, హరి యందు విశ్వాసాధిక మగు సఖ్యంబును తన్నుఁ దనవారిని హరిసంబంధులని భావించి, హరికి వారి నర్పించుట యను నాత్మసమర్పణమును, హరిభక్తిప్రకారంబులు తొమ్మిదియుం గూడ ముప్పదిలక్షణంబులఁ దనరు సర్వాత్మతోషణం బైన యుత్తమధర్మంబు సర్వవర్ణ సాధారణంబు.

౧౦. అసాధారణ (విశిష్ట) ధర్మములు

బ్రాహ్మణక్షత్త్రియ వైశ్య శూద్ర సంకరవర్ణములలో నాయా వర్ణములకు నాయా యాశ్రమములకుఁ బ్రత్యేకముగ నుండుధర్మము లసాధారణము లనఁబడు. అవి మూఁడు తెఱంగులు:— వర్ణధర్మములు, ఆశ్రమధర్మములు, వర్ణాశ్రమధర్మములు అని. "మంత్రపూర్వకంబుగ గర్భాధానాదిసంస్కారములఁ బడసిన బ్రాహ్మణక్షత్త్రియ వైశ్యులు ద్విజు లనఁబడుదురు. అధ్యయనము (వేదము నర్థముతోఁ జదువుట) యజనము (యజ్ఞాదికర్మలను జేయుట) దానము (ధనాదికముఁ దగినవారి కిచ్చుట) అనునివి, ఆశ్రమోచితకర్మంబులును జన్మకర్మశుద్ధు లైన ద్విజులకు విహితంబులును, "అందు బ్రాహ్మణులకు నధ్యాపనము (వేదము నితరులకుఁ జెప్పుట) యాజనము (యజ్ఞాదికర్మములను జేయించుట) ప్రతిగ్రహము (దానముఁ గైకొనుట) లు, జీవనాధారము లగువృత్తులు. రాజులకుఁ బ్రజాపాలనంబు, విప్రేతరులవలనఁ బన్నులు మొదలగువానిఁ గొనుటయు నాపత్సమయంబున యాజనాధ్యాపనంబులును, వృత్తియగుఁ గాని, ప్రతిగ్రహం బెన్నఁడుం దగదు. కృషివాణిజ్య కుసీదగోరక్షణములు వైశ్యులకు వృత్తులు. శూద్రులకు ద్విజసేవ ధర్మమును వృత్తియు. వీనిలోఁ గృష్యాది జీవిక యయాచితధనగ్రహణము నిత్యధాన్యయాచన శిలోంఛవృత్తి (క్రిందఁ బడినగింజల నేఱికొనుట) యను నాలుగు బ్రాహ్మణునకు వృత్తులు. కలిలోఁ గృష్యాదులు బ్రాహ్మణునకు వృత్తులు అని పరాశరు లంగీకరించిరి. వాణిజ్యము. నీచసేవ స్వవృత్తి, అత్యంత నింద్యం బైన నీచసేవ బ్రాహ్మణక్షత్త్రియులకు నిత్యవర్జనీయంబులు. ఇంద్రియమనోనిగ్రహము, తపము, శౌచము, సంతోషము, పరాపరాధసహనము, ఆర్జవము, జ్ఞానము, దయ, విష్ణుపరత్వము, సత్య మనునివి బ్రాహ్మణలక్షణములు. యుద్ధోత్సాహము, ప్రభావము, ధైర్యము, ప్రాగల్భ్యము, దాన, మాత్మజయము, క్షమ బ్రహ్మణ్యత, ప్రసాదరక్షణ మనునివి క్షత్త్రియలక్షణంబులు. దేవ గుర్వార్య గోభక్తి త్రివర్గ పరితోషణమాస్తికత్వము నిత్యోద్యమము నైపుణ్య మనునివి వైశ్యలక్షణంబులు. వినయము శౌచము నిష్కపట మగు స్వామిసేవ, నమస్కారమంత్రమునఁ బంచయజ్ఞాచరణము చౌర్యవర్జనము గోవిప్రరక్షణ మనునివి శూద్రలక్షణంబులు. పతిశుశ్రూష తదనుకూలత్వము తద్బాంధవానువర్తనము తద్వ్రతధారణనిత్యత్వ మనునివి పతివ్రతాలక్షణంబులు. ఇల్లు అలికి ముగ్గుపెట్టి తీరుదీర్చి యలంకరించి గృహోపకరణంబులు నిర్మలములు గావించి తాను నలుఁగుపెట్టికొని జలక మాడి కట్టి తొడిగి పూసి కైసేసికొని యలబ్ధ్యంబుల కాసింపక లభించినమాత్రకు సంతసిల్లుచు నాలస్యంబును బ్రమాదంబును బరిహరించి ధర్మ మెఱింగి ప్రియసత్యంబుల నుడువుచు శుచియై స్నేహము వినయము శాంతియుం బెంపార నానాకామంబులతోఁ బతితుఁడు గానిపతిని బతివ్రత తఱితో నుపసర్పించుట ధర్మంబు శ్రీదేవి హరి సెట్లో అట్లు హరిభావమునఁ బతిని గొలుచుసతి హరితోడి శ్రీవిధమున పుణ్యలోకమునఁ బతితో సుఖించు. అంత్యజు లైన రజక చర్మకార నట బురుడ కైవర్త భిల్లులకుఁ అంతావసాయు లైన చండాలపుల్కస మాతంగాదులు మున్నగు సంకరజాతులకుఁ జోరత్వము హింసాది పాపవృత్తియుఁ దక్కఁ గులాగతకృత్యంబులు వృత్తి యగు. వేదదర్శనులు ప్రతియుగమున వారివారి స్వభావమున కనుగుణంబుగా విధించినధర్మ మయ్యయివారి కిలోకంబునను నాలోకంబునను సుఖము నాపాదించు. స్వభావముచేఁ దిరిగితిరిగి స్వధర్మంబు నాచరించువాఁడు మెల్లమెల్లన స్వభావజనితకర్మంబును బరిహరించి క్రమమున నైర్గుణ్యంబుఁ గాంచు. ఎల్లప్పుడును బీజములు చల్లుచునే యుండిన గాలక్రమంబున నాక్షేత్రంబు నిర్వీర్యంబై ప్రరోహయోగ్యంబు గాక బీజములకే చేటు గావించువిధమునఁ గర్మములనే మీఁదుమిక్కిలి యనుష్ఠించుచుం గామములనే సేవించుచుండినం గ్రమంబున గామాసక్తి వీడు. కామములును మొలవవు. మఱియు నాకామములు నశించు. ఘృతము మితముగఁ బోసిన నగ్ని ప్రజ్వరిల్లును గాని యమితముగఁ బోసిన చల్లాఱుఁ గదా ఏవర్ణంబున కేలక్షణంబు సెప్పఁబడియె నయ్యది యితరులలోఁ గన్పట్టునేని దాన నతనిఁ దద్వర్ణయోగ్యుం గా నిర్దేశింపఁ దగు:— (ఆంధ్ర వచనభాగవతము సప్తమస్కంధము 206,7 పుటలు). ఈవర్ణధర్మసంగ్రహముచే మన మరయఁ దగిన యంశ మేమన:— ప్రతియుగమున ధర్మములు మాఱుననియు, ధర్మాచరణముయొక్క మహాఫలము కామ్యకర్మములు వదలి నిష్కామకర్మ నాచరించి భగవదర్పణమును జేసినఁ గాని సత్య శుద్ధి గలుగ దనియుఁ దన్వాత ముక్తి యలవడ దనియుఁ దేలును. ఇందులకుఁ బ్రమాణము:—

నేహ యత్కించిద్ధర్మాయ న విరాగాయ కల్పతే,
న తీర్థపదసేవాయై జీవన్నపి మృతో హి సః.

(భా. 3. ౨3. ౫౬)

స్వభావజనితమైన కర్మమునకు బదులు శాస్త్రవిహిత మగు కర్మము నాచరింపవలయు. శాస్త్రోక్తము లగు కామ్యకర్మములను వదలి నిత్యనైమిత్తికకర్మములను లౌకికకర్మములను నహంకార మమకారఫలాభిసంధులు లేక యనుష్ఠింపవలయు. అట్లయినఁ గాని తీవ్రవైరాగ్య ముదయింపదు. అట్టి విరాగములో సర్వకర్మములు భగవదర్పణము చేయునిది సత్యశుద్ధి గలుగ నేరదు. చిత్తమలముపోయి శుద్ధసత్త్వము ప్రకాశించినఁ గాని జ్ఞాన ముదయింపదు. అది ప్రజ్వరిల్లినఁ గాని ముక్తి యలవడదు. ఈన్యాయమే యాశ్రమధర్మములకు ననువర్తించును.

౧౧. ఆశ్రమధర్మములు

బ్రాహ్మణులలో నాలుగాశ్రమములు :— బ్రహ్మచర్యము, గృహస్థాశ్రమము, వానప్రస్థము, సన్న్యాసము. ఉపనయనమైన, పిదప నియమము నవలంబించి గురువునొద్ద వేదమును తదంగములను చదువుచుండుట బ్రహ్మచారిధర్మము. జీవితకాల మంతయు నట్లున్న యెడల వానిని నైష్ఠికబ్రహ్మచారి యందురు. కొంతకాల మట్లుండి తర్వాత గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించువానిని ఉపకుర్వాణుం డందురు. సాంగవేదాధ్యయనమును పూర్తిచేసి పెండ్లిచేసికొని స్వధర్మాచరణమును జేయువాఁడు గృహస్థుఁడు. పుత్రోత్పత్త్యనంతరము వనవాసముఁ జేయుచు ఫలాదులను భక్షించుచు భగవదారాధనముఁ జేయువాఁడు వానప్రస్థుఁడు. భార్యాదిక మగుసర్వసంసారమును త్యజించి తల గొరిగించుకొని కావిరంగు గల గుడ్డగోచిని బెట్టికొని దండమును కమండలమును ధరించి జనులు లేనిచోటులను తీర్థములందును వసించి, గ్రామములలో భిక్ష మెత్తి భగవదారాధనమును మాత్రముఁ జేయువాఁడు సన్న్యాసి. క్షత్త్రియవైశ్యులకు మొదటి మూఁడాశ్రమములును శూద్రునకు గృహస్థాశ్రమము మాత్రమును, విధింపఁబడినవి. ఈశ్వరారాధనము సర్వవర్ణాశ్రమములకు సాధారణధర్మము. శ్రీశంకరాచార్యులు క్షత్త్రియవైశ్యులకు సన్న్యాసాశ్రమము కొన్నిశ్రుతులలోని లింగప్రమాణము ననుసరించి లే దన్నను వారిశిష్యు లగుశ్రీసురేశ్వరాచార్యులు బృహదారణ్య వార్తికములో న్యాయరహిత మగులింగము ప్రమాణము కా దనియు, నితరశ్రుతులం గంఠోక్తిగ క్షత్త్రియవైశ్యులకుసన్న్యాసము కల దని చెప్పుటచేతను, వారికిఁ గూడ సన్న్యాస మున్న దని వ్రాసిరి దానికి శ్రీ ఆనందగిరులు మహాభారతవాక్యమును ప్రమాణముగ నుదాహరించిరి. కొందఱు స్మృతికర్త లట్లే తలంచిరి. భాగవతములోఁ గొందఱు క్షత్త్రియులు సన్న్యాసము స్వీకరించిన ట్లున్నది. బుద్ధగయయం దున్న ఆనందగిరిమఠములోని సన్న్యాసి పూర్వాశ్రమమునందు క్షత్త్రియుఁడ నని నాతో 1894-వ యేటఁ జెప్పెను. శూద్రులలో బైరాగులు, పండారులు, అనుసన్న్యాసులు కలరు. వారు శ్రుతిస్మృతుల ననుసరించినవారు కారు. సిక్కుల సాంప్రదాయము శైవదీక్ష లోనగువాని ననుసరించినవారు.

౧౨. ఆశ్రమావాంతరభేదములు

బ్రహ్మచర్యగార్హస్థ్యవానప్రస్థసన్న్యాసాశ్రమములలోఁ బ్రత్యేక మొకటిలో నాలుగు భేదములుగ నుండి మొత్తమున ౧౬ భేదములు గల వని మహాభారతములోను కాత్యాయనస్మృతిలో నున్నది బ్రహ్మచారులు గాయత్ర, బ్రాహ్మ, ప్రాజాపత్య (బృహన్) నైష్ఠిక లని నాలుగు తెఱంగులు:—౧. ఉపనయనానంతరము, క్షారలవణములు వర్జించి మూఁడు రాత్రు లన్నముఁ దిని గాయత్రి నుపాసించినబ్రహ్మచారి గాయత్రుఁడు. వాఁడు ౪౮ ఏండ్లు వేదముఁ జదువుచు బ్రహ్మచర్యము జరుపవలయుఁ. ౨. ప్రతివేదమును ౧౨ లేక ౧౦ ఏండ్లుగాని యర్థముతోఁగూడ వచ్చువఱకుఁ గాని చదువువాఁడు బ్రాహ్ముఁడు. 3. తనభార్యతో ఋతుకాలమందు మాత్రమే సంగముఁ జేయుచు నితరులభార్యల నెప్పుడును చూడ కుండువాఁడు ప్రాజాపత్యుఁడు. ౪. చనిపోవువఱకు గురువులను వదలక వారియొద్దనే యుండువాఁడు నైష్ఠికుఁడు లేక బృహన్నైష్ఠికుఁడు. గృహస్థులు వార్తాకవృత్తి శాలీనవృత్తి, యాయావర, ఘోరసన్న్యాసికు లని నాలుగు తెఱఁగులు:—(౧) వ్యవసాయము, గోరక్షణము, వర్తకము, భూతములకు హింస లేకుండ నాచరించుచు, నారేండ్లు కర్మములను జేయుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు వార్తాకవృత్తుఁడు. (౨) కర్మములను జేయుచు నితరులచేఁ జేయింపకయు వేదముఁ జదువుచును, నితరులకు వేదముఁ జెప్పకయు, నితరులకు దానముఁ జేయుచుఁ దాను దానమును బట్టకయు, నారేండ్లు కర్మములను జేయుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు శాలీనవృత్తుఁడు. (3) కర్మములఁ జేయుచు, వేదముఁ జదువుచును, నితరులకుఁ జెప్పుచు దానమిచ్చుచుఁ బుచ్చుకొనుచు నుండి నారేండ్లుకర్మములను జేయుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు యాయావరుఁడు. (౪) తనకుఁ గావలసినవీళ్లను తానే తోడుకొని నిత్యకర్మములను నిర్వర్తించుకొనుచుఁ, బ్రతిదినమును తనతావును తానే బాగు చేసికొనుచు ఉంఛవృత్తి నాచరించుచు, నారేండ్లు కర్మములను జేయుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు ఘోరసన్న్యాసికుఁడు. వానప్రస్థులు వైఖానస సౌదుంబర, వాలఖిల్య, ఫేనపు లని నాలుగు తెఱఁగులు :—(౧) మనుష్యులచే నాటఁబడని యోషధులవలన బుట్టిన దుంపలను, వృక్షములవలన బుట్టినఫలములను, ఊరిబయలున వండి పంచమహాయజ్ఞము లను నిత్యకర్మములను చేయుచు, ఆత్మను బ్రార్థించువాఁడు వైఖానసుఁడు. (౨) రేఁగులు, నీవారములు మున్నగుగింజలను వండి పంచమహాయజ్ఞములను జేయుచు, నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు ఔదుంబరుఁడు. (3) జడలను ధరించి నారచీరలను తోళ్లను బెరడులను, కట్టుకొని, కార్తికపూర్ణిమనాఁ డదివఱకు సేకరించినధాన్యమును వదలి, తిరిగి క్రొత్తవాని సాధించి మిగిలిన యెనిమిదినెలలకు నుంచుకొని, పంచమహాయజ్ఞములను జేయుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు వాలఖిల్యుఁడు. (౪) వాడినయాకులను బండ్లను దని యొక్కడవైన నుండువాఁడు ఫేనపుఁడు. సన్న్యాసులు, కుటీచక, బహూదక, హంస, పరమహంస లని నాలుగు తెఱఁగులు. (౧) తనకొడుకులయిండ్లలో భిక్షమెత్తుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు కుటీచకుఁడు. (౨) త్రిదండమును కమండలమును, జలపవిత్రము లగు పాదుకలను, దర్భాసనాదులను, శిఖాయజ్ఞోపవీతములను, కాషాయమును, ధరించి సాధువు లగుబ్రాహ్మణులగృహములందు భిక్షను జేయుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు బహూదకుఁడు. (3) ఒక్కదండమును మాత్రమే పట్టుకొని శిఖాయజ్ఞోపవీతములను ధరించి కమండలువుఁ జేతిలోఁ దీసికొని యొక్కొక్కరాత్రి నొక్కొక్కయూర నివసించుచుఁ బుణ్యక్షేత్రములందు నెనిమిది గాని అయిదు గాని దినము లుండుచు నొకరాత్రి గాని రెండు రాత్రులు గాని కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిప్రాయశ్చిత్తములను జేయుచు నాత్మను బ్రార్థించువాఁడు హంస (౪) ఒకదండమును, బొంతను గోచిని ధరించి

యాశ్రమచిహ్నములను గనఁబఱచుచు, పిచ్చివాఁడు కాకున్నను పిచ్చివానివలె నుండుచు, త్రిదండకమండలములను ఉట్టిని తనకాలివీటిచేఁ బవిత్రము లగుపాదుకలను, దర్భాద్యాసనములను, శిఖాయజ్ఞోపవీతములనువదలి పాడుకొంపలలోను, గుళ్లలోను బసచేయుచు ధర్మాధర్మములనుగాని, సత్యాసత్యములనుగాని, లక్ష్యపెట్టక సర్వవిధముల శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదులను సహించుచు మట్టిబెడ్డ, రాయి, బంగారు, లోనగువానియందు సమత్వబుద్ధిని గలిగి లోకములోనున్న బ్రాహ్మణాదినాలుగువర్ణములలో భిక్షఁ జేయుచు నాత్మకు మోక్షసంపాదకముఁ జేయువాఁడు పరమహంస. బ్రహ్మపురాణాదులలో వానప్రస్థసన్న్యాసములను కలియుగంబున వర్జింపఁదగునని చెప్పినను స్మృతికంటె శ్రుతి యెక్కువప్రమాణము గలదని యెంచి శంకర రామానుజ మధ్వాద్యాచార్యులు సన్న్యాసము నంగీకరించిరి. ఇప్పటికినిఁ బరమహంస లగునద్వైతులు ద్వైతులును శిఖాయజ్ఞోపవీతములు గలకుటీచక, బహూదకులును విశిష్టాద్వైతులు నున్నారు. వానప్రస్థులు మాత్ర మరుదు.

౧౩. వర్ణాశ్రమధర్మవిశేషములు

బ్రాహ్మణవర్ణములోఁ బుట్టి గృహస్థాశ్రమమం దున్నవాఁడు మాత్రమే బృహస్పతిసవమను కర్మముఁ జేయనగుఁ గాని క్షత్రియగృహస్థుఁడుగాని, వైశ్యగృహస్థుఁడుగాని చేయఁగూడదు. అట్లే క్షత్రియగృహస్థునకే రాజసూయయాగము విహితము గాని లాతి యిరువురకుఁ గాదు. అట్లే వైశ్యస్తోమమను క్రతువును వైశ్యగృహస్థుఁడుమాత్రమే చేయనగును గాని యితరులు చేయరాదు. ఇట్లే ఉపనయనాదిసంస్కారములలోఁ గూడ (ద్విజత్రయములోఁ గూడ) భిన్నధర్మములు గలవు. వేదశాఖ లనేకము లుండుటచే నాయాశాఖాధ్యేత లగువారికి భిన్నభిన్నధర్మములు గలవు.

౧౪. వర్ణాశ్రమధర్మసూక్ష్మములు

పూర్వయుగములలోఁ గొందఱు పెద్ద లాచరించినధర్మములు మన్వాదిధర్మశాస్త్రముల నతిక్రమించుచున్నవి. క్షత్రియు లగు శ్రీరామచంద్రులు శబర్యాతిథ్యము నంగీకరించుటయు, శ్రీబలరామకృష్ణులు క్షత్రియు లయినను వైశ్యుఁ డగు నందునింట 10,11 ఏండ్లు పెరుగుటయు, విదురాదులయింటఁ గుడుచుటయు, లోనుగాఁగల దృష్టాంతములు స్మృతిపురాణేతిహాసములలో మెండుగ గలవు. పూర్వయుగములలో బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు కలసితిన్నట్లును, బ్రాహ్మణులు గోఛాగాదిమాంసభక్షకు లయినట్లు నున్నది. ద్వాపరకలిసంధిలో నుదయించిన కృపద్రోణాశ్వత్థామాచార్యులు బ్రాహ్మణవర్ణు లయినను నాయుధీయకమే (అస్త్రశస్త్రవిద్య) వారివృత్తియై నందులకు భారతము ప్రమాణము. అది వారికి నాపద్ధర్మము గాదు. ద్రోణాచార్యులకు ద్రుపదరాజురాజ్య మగుపాంచాలములోని సగము వారిశిష్యోత్తముఁ డగునర్జునుఁడు గురుదక్షిణగ నీయఁగ నాచార్యులు దానిని బాలింపలేదా? అది క్షత్రియధర్మము కాదా? కురుపాండవులకు గురువులు, బ్రాహ్మణులు నగు ద్రోణకృపాశ్వత్థామాచార్యులు తమ ధర్మముకానిదియుఁ బరధర్మము, నధర్మయుక్తమును నగు యుద్ధముఁ గావింపలేదా? అది ధర్మమా? ధర్మాభాసమా? అశ్వత్థామ రాత్రి నిద్రించుచున్న పాండవసేనను జంపుటయు, నపాండవముఁ గావింప నస్త్రమును ప్రయోగించుటయు ధర్మమా? అధర్మమా? ఇట్టి ధర్మాభాసములు భారతాదులలోఁ జాల పొడగట్టును. ద్వాపరాంతముతో మత్స్యగంధియందుఁ బరాశరర్షులకు శ్రీవేదవ్యాసు లుదయించినను, బీజప్రభావముచే ఋష్యశృంగునివలె విప్రర్షిగనే పరిగణింపఁబడెను. క్షేత్రజులగు పాండవులు దేవబీజోత్పన్ను లయినను దల్లిది యగు క్షత్రియకులమువారుగ నెన్నఁబడిరి. తపోబలాదులచే విశ్వామిత్రమరుదేవాపిలోనగు క్షత్రియు లొకజన్మమందే రాజర్షులుగను బ్రహ్మర్షులుగను గణనముఁ జేయఁబడిరి. నహుషున కొకజన్మములోనే యుత్కృష్టాపకర్షజంతుత్వము లభించెను. నాభాగకొడుకులు జన్మమున క్షత్రియులయినను వృత్తిచే వైశ్యు లయినట్లు భాగవతములోనున్నది. కసాయివృత్తి నాచరించు ధర్మవ్యాధుఁడు బ్రాహ్మణున కధ్యాత్మగురు వయినట్లు వనపర్వములో వివరింపఁ బడినది. ఇట్టి ధర్మసూక్ష్మము లనేకములు మన ప్రాచీనమతగ్రంథములందుఁ గలవు. మఱియు, శల్యకర్ణసంవాదమువలన మద్రాంగాదిదేశములలో వివాహనియమములు లేవనియు తెలుచుగ నా దేశస్థులు స్త్రీసంగులు పానాసక్తు లనియు మ్లేచ్ఛాచారపరులు ననియు స్పష్టపడఁగలదు. ధనుశ్శాస్త్రపరీక్షలో (ఆదిపర్వము 186,187 అ.) కృపాచార్యుఁడు కర్ణునివర్ణ మడుగ దుర్యోధనుఁడు రాజులకు సత్కులీనము, శూరత్వము, సేనలను నడుపుట యను మూఁడుకారణము లని చెప్పెను. కర్ణుఁడు బదులు చెప్పక తలవంపఁగ దుర్యోధనుఁడు కర్ణున కంగరాజ్యాభిషేకముఁ జేసి రాజును జేసెను. అంత భీమసేనుఁడు కర్ణుఁడు సూతపుత్రుఁ డనియు, యుద్ధముఁ జేయుటకును, రాజ్యము చేయుటకును నతఁడు తగఁ డనియు నతనిధర్మము సారథ్య మనియు నధిక్షేపింపఁ గర్ణుఁడు నిర్విణ్ణుఁడై యూరకుండెను. దుర్యోధనుఁ డిట్లుత్తర మిచ్చెను: నదీమూలమువలె రాజులజన్మము గుప్తము. జగత్తును మ్రింగు బడబాగ్ని జలమునఁ బుట్టును. దానవులను జంపువిల్లు మర్త్యుఁ డగు దధీచిరాజుయొక్క వెన్నెముకవలనఁ జేయఁబడినది. సర్వదేవతలశక్తి గలిగిన కుమారస్వామి యుత్పత్తి తెలియదు. కొందఱు అగ్నికిఁ బుట్టె ననియు, కొందఱు కృత్తిక కనియుఁ, గొందఱు రుద్రదేవున కనియుఁ, గొందఱు గంగాదేవికి ననియు బల్కుదురు. క్షత్రియకులములోఁ బుట్టినవారు బ్రాహ్మణు లయినట్లు విన్నారము. విశ్వామిత్రు లగు జాతిక్షత్రియులు బ్రహ్మమును బొందిరి. గురువులకు గురు వగు ద్రోణాచార్యులు మానికలోఁ బుట్టిరి. కృపాచార్యులు గడ్డికుప్పలోఁ బుట్టెను. మీ (పాండవుల) జన్మకారణము నాకుఁ దెలియును. అస్త్రశస్త్రకౌశలముచేఁ గర్ణుఁ డంగదేశమునకే గాదు జగత్తున కంతయు నధిపతిగ నుండనోపు" కాననే నహుషునకు ధర్మరాజు మనుష్యులలో వర్ణసూచకము లగు గుణకర్మములు లోపించిన వనియు, బ్రాహ్మణగుణము లితరవర్ణములయందును లాతివర్ణులలో విప్రగుణములును నగపడుచున్న వనియు, వర్ణసంకరము కనిపించుచున్న దనియు, వృత్తము

లేక ప్రవర్తనము, లేనిచో సర్వులు శూద్రప్రాయు లనియుఁ దెలియ నగు నని చెప్పెను. (వనపర్వము ౧౮౦ అ.)

౧౫. వర్ణాశ్రమాభాసములు

కాన ద్వాపరాంతమునుండి వర్ణాశ్రమధర్మములలో గొన్ని మన్వాదిశాస్త్రానుగుణములుగ నున్న ట్లగపడదు. పిదప రానురాను క్షత్రియప్రభువులుక్షీణించుటచేతను, బ్రాహ్మణాదు లార్యావర్తము వదలి వింధ్యదక్షిణమున వ్యాపించుటచేతను గురువులుగ నుండవలసిన బ్రాహ్మణు లర్థకామపరులై ధర్మము నంతఁగఁ బాటింపక పోవుటచేతను, బౌద్ధయవనమ్లేచ్ఛప్రభుత్వములు ద్రావిడసాంగత్యములు వృద్ధికాఁగను, బౌద్ధజైనమ్లేచ్ఛసిక్కు క్రీస్తుమతాదులవ్యాప్తివలనను, దేశములగృహాచారములు క్రమముగ మారి పూర్వధర్మములలో వ్యత్యయము గలిగించెను. జనులధర్మములు దేశకాలానుగుణముగఁ దప్పక మారును. వానిమార్పు నీరు పల్లమును వెదుకునట్లు స్వభావసిద్ధము. గుణకర్మములవలనఁ బుట్టినవర్ణములకు రానురాను ధర్మచ్యుతి గలిగెను. దేశకాలనిమిత్తములచే స్మృతిసూత్రకారులు ధర్మవ్యవస్థ నప్పుడప్పుడు చేయుటకు వాని మారుదలయే కారణము. "ధర్మజ్ఞసమయః ప్రమాణం వేదాశ్చ" అని ధర్మమును దెలిసినవారి కట్టుబాటు వేదమువలెఁ బ్రమాణ మని సూత్రకారులు సెల విచ్చిరి. కాననే ప్రబలవ్యాప్తిగల యాచారములను శిష్టు లంగీకరించుటచే నవి శాస్త్రవిరుద్ధము లయినను, వానిని ధర్మములుగ స్వీకరింపవలయు నని బోధాయనర్షులు ౨౫౦౦ ఏండ్లక్రింద నుడివెను. అట్లే గౌతమాపస్తంబాశ్వలాయనకాత్యాయనాది ఋషు లితరయాచారములను మన్నించిరి. తర్వాతఁ గూడ ౨౮ గురు ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు తైత్తిరీయశిక్షావల్ల్యుపాంతానువాకాదుల ననుసరించి ధర్మసంగ్రహము చేసిరి. పిదప బంగాళోఢ్రదేశములకు జగన్నాథాదులు, గుజరాతీమహారాష్ట్రములకు మయూఖాకారాదులు, నితర హిందూస్థానమునకు విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదులు స్మృతులలోని యాచారవ్యవహారప్రాయశ్చిత్తకాండముల నన్నింటికిఁగాని లేక కొన్నింటికిఁగాని వ్యాఖ్యలను జేసి, వానిలో నప్పటి శిష్టాచారములను గలిపిరి. అంతకు ముందే బహ్వాచారభేదములచే బ్రాహ్మణాదులు గౌడు లనియు ద్రావిడు లనియు విభక్తులైరి. ఆయుభయదేశముల మధ్యను వింధ్యపర్వతము గలదు. దానికి నుత్తరమున నున్నవారి నౌత్తరాహు లనియు దక్షిణమున నున్నవారిని దాక్షిణాత్యు లనియు, ననియెదరు. ఈ యాచారములలోఁ బ్రాచీనము లగు కొన్నింటిని 'ఆర్యదేశాచారము' లను శీర్షికక్రింద నీ వ్యాసారంభమున సంగ్రహించినాను. వాని ప్రచారము బోధాయనకాలమునకుఁ బూర్వము నుండి నేఁటివఱకుఁ గలదు. వానిని మాధవాచార్యులు ౬౦౦ ఏండ్లక్రింద ననువదించి యంగీకరించిరి. అట్లే కర్ణాటకమహారాష్ట్రాంధ్రాది శిష్టు లంగీకరించిన మేనఱికము లోనగు వివాహాచారములను ఋగ్వేదగత సర్వసూక్తము ననుసరించి స్మృతులకు వ్యతిరేకము లయినను మాధవాచార్యులు సమర్థించిరి. కాని యాయుర్వేదజ్ఞులును, 'దేశస్థులలో దేహపాటవ ముండుట యావశ్యక' మనువారును, నౌత్తరాహులును, దాని నొప్పరు. అరవద్రావిడులలోఁ గూడ నీ యాచారము ద్రవ్యాశాదులచేఁ బ్రవేశించిన దని వగచుచున్నాను. కనుకనే ప్రాయికముగ ద్రావిడులకంటె గౌడులలో కాయపుష్టిగలవారు మెండు. మఱియు నేపాళములో మహిషమాంసమును బ్రాహ్మణులు భక్షింతురు. కాశ్మీరదేశములో మహమ్మదీయులు హిందువుల సేవకులు. వారు వంటఁజేసినచో బ్రాహ్మణులు వైశ్వదేవమును జేసి భుజించెదరు. పూర్వము శూద్రులు వండినచో విప్రులు వైశ్వదేవముఁ జేయనగు నను నాపస్తంబవాక్యము వలె నీయాచార మిప్పుడున్నది. ఓఢ్రబంగాళమైథిలీబ్రాహ్మణులు మత్స్యములను బంగాళములోని శక్తిపూజను జేయువిప్రులు మేకమాంసమును తినియెదరు. సింధుదేశములో వైశ్యులు బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు వంటఁ జేయుదురు. ఉత్తరపశ్చిమదేశములలో భోజనకాలమందు విప్రులకు దృష్టిదోషము లేదు. శ్రీజగన్నాథములో వర్ణవిచక్షణము లేకయు, యెంగిలి లేకయు, స్వామిప్రసాదమును నాలుగువర్ణములవారు స్వీకరింతురు. మాళ్వా లోనగు ప్రదేశములలోఁ దోళ్లతిత్తులలోని నీరును బ్రాహ్మణాదులు ప్రకృతపు కొళాయినీరువలె గ్రహింతురు. ఉత్తరదేశములలో బ్రాహ్మణేతరులు తెచ్చిననీరు విప్రులు వాడుదురు. ముట్టయినస్త్రీని మహారాష్ట్రదేశములో దూరముగ నుంచరు. మడిబట్ట కట్టుట దేహశౌచనిమిత్త మేర్పడినను దానివిషయమై యాంధ్రద్రావిడగౌడాదులలో భిన్నాచారములు గలవు. విచారించినచో నన్నింటిలోను లోపములఁ గనిపెట్టనగు. దక్షిణవైష్ణవాద్యాలయములలో నన్నవినియోగము, నన్నవిక్రయము, నెంతటి యనాచారమునకును దుర్వృత్తమునకును దావిచ్చుచున్నవో. వివేకు లరయనగు. ఉత్తరదేవాలయములలో నున్న సత్త్వభక్తివిరక్తిహేతువులు దక్షిణదేవతాగృహములందుఁ గానరాక రాజసతామసవికారములు మెండుగఁ బొడఁగట్టును. ఇది శోచనీయము. ప్రపత్తి యనుసాకు బెట్టుకొని శ్రౌతస్మార్తాదికర్మములకుఁ బ్రయోజనము లే దని వానికి సున్న చుట్టి సర్వఫలములు దేవాలయములోని అర్చావిగ్రహపూజ వలననే లభ్యము లని ద్రవిడప్రబంధరహస్యార్థము. నెఱుగక ప్రవర్తించువారి మోహ మేమని చెప్పవచ్చు? మఱియుఁ, బరమతస్థు లగు రాజులు మన దేశపాలనముఁ జేయుటచేతను, శైవశాక్తవైష్ణవాద్యాగమప్రాబల్యముచేతను, బ్రాహ్మణాదులు నదృష్టమగుఁ బరలోకఫలముకంటె దృష్ట మగు నిలోకఫలమునే యెక్కువ కోరుటచేతను, విప్రులకు ద్రవ్యఖ్యాతిపూజాధికారములం దాస హెచ్చగుటచేతను, వేదశాస్త్రవిద్యలను యాచారములను వదలి క్రొత్తత్రోవలఁ ద్రొక్కిరి. కాననే 'నందాంతం క్షత్రియకులం' అని పురాణములలో నుండుటంబట్టియుఁ, బూర్వక్షత్రియు లిప్పటికి సుమారు ౨౩౦౦ ఏండ్లక్రింద నంతరించిన ట్లగపడును. ౬౦౦ ఏండ్లక్రింద మాధవాచార్యులు శ్రుతిస్మృతిసూత్రాదులలోఁ జెప్పిన ముఖ్యబ్రాహ్మణముఖ్యశూద్రులు లే రనియు, క్షత్రియవైశ్యులస్వరూపమే లే దనియుఁ, బరాశరస్మృతివ్యాఖ్యలో స్పష్టముగ వ్రాసిరి. ఇప్పటికి సుమారు ౨౦౦ ఏండ్లక్రింద నున్న వేంకటాధ్వరుల విశ్వగుణాదర్శములో భారతములోనిదేశముల వివిధాచారములవర్ణనముఁ జూడ నింక

నెక్కు-వవ్యత్యయము లగపడు. అప్పుడు తురకమునకును, నిప్పు డింగ్లీషునకును వ్యాప్తి. అప్పుడు తురకలు రాజులు. ఇప్పు డింగ్లీషువారు ప్రభువులు. మఱియు, రాజరాజనరేంద్రుని కాలమునుండి యాంధ్ర దేశములో సంస్కృతముకంటె తెలుఁగు చదువునకు వ్యాప్తి. ప్రాచీన విద్యాచారములు హిందూదేశమం దంతటను మారుటకు నింకనొక ప్రబలకారణము గలదు. బౌద్ధమతస్థులను మనదేశములోనుండి తరిమినతర్వాత బురాణాగమాదులవ్యాప్తి యిప్పటికి ౨౦౦౦ ఏండ్లనుండి హెచ్చి వివిధాచారములు ప్రబలి పూర్వాచారములలోఁ గొన్నింటిని గప్పి, గొన్నింటిని మార్చినవి. బౌద్ధకాలము (బి. సి. ౫౦౦-ఏ. డి. ౨౦౦) నుండి దేశభాషలప్రాబల్యము, శూద్రప్రాయు లగు క్షత్రియేతరుల రాజ్యపాలనము హెచ్చెను. ౧౫౦౦ ఏండ్లనుండి వైదికు లగు ద్రమిడ, టంక, భర్తృ, ప్రపంచ, కుమారిల, శంకర, రామానుజ, మధ్వ, వల్లభ, నింబార్క, విజ్ఞాన భిక్షు లోనగు మతాచార్యులును, వారిశిష్యప్రశిష్యులును, వేదవేదాంతాదులకు భిన్నభిన్నార్థములను వ్రాసి వానిని వ్యాపింపఁజేయుటచేఁ గర్మవిషయములోఁ గూడ వారియనుయాయులు భిన్నమార్గస్థు లయిరి, దానిచే వర్ణాశ్రమధర్మములు వే ఆయినవి. ౧౦౦౦ ఏండ్లనుండి మనదేశమున భక్తు లనుదాసకూటము బయలు వెడలి, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యలోకోపకారములను బుట్టింపని కేవల శ్రౌతస్మార్తకర్మమును నిరసించి దైవభక్తినివృద్ధిపఱచిరి. ఉత్తర హిందూస్థానమున గురునానక్, తులసీదాసు, కబీరుదాసు, కమల్దాసు, శ్రీకృష్ణచైతన్యులు లోనగువా రుదయించి కొందఱు వేదభిన్నధర్మములను, గొంద ఱేకవర్ణమునుఁ జెప్పి కర్మముకంటె భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములే మోక్షదాయకము లనియు వర్ణవిభాగ మంతఁగ గమనింపఁ గూడ దనియు, బోధించిరి. అట్లే మహారాష్ట్రములో నివృత్తి, సోపానుఁడు, ముక్తాబాయి, జాని, ఆకోబాయి, వేణుబాయి, నామదేవుఁడు, ఏకనాథుఁడు, రామదాసుస్వామి, తుకారాం, షేక్ మహమ్మదు, దామాజీ, చొక్కమేళ, నరహరి, సావతాఁడు మున్నగువారు బోధించిరి. ఆంధ్రదేశములో వేమన, రామదాసు, నృసింహదాసు, నిట్టలప్రకాశదాసు, రంగదాసు లోనగువారి చర్యలు గూడ నట్లే పరిణమించినవి. ద్రవిడదేశములో నమ్మాళ్వారు, పెరియాళ్వారు, తొండరప్పొడియాళ్వారు, తిరుమంగయాళ్వారు, లోనగు వైష్ణవాగ్రేసరులు, అప్పర్, అవ్వ, మాణిక్యవాచకర్, సుందరర్, తాయుమానవర్, లోనగు శైవభక్తులు, కన్నడదేశములో, పురందరదాసు, జగన్నాథదాసు, కనకదాసు, బసవేశ్వరుఁడు, లోనగు విష్ణుశివభక్తులుఁ దేశభాషలలో గద్యపద్యయక్షగానములలో బోధించిరి. ఇట్లే ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతశైవాదిమతములను వ్యాపింపఁజేయు బ్రహ్మక్షత్రియాది పీఠస్థులు గూడఁ బూర్వకర్మములను వారిమతముల కనుకూలముగ మార్చిరి. ద్రావిడదేశములో శూద్రు లగు పండారపీఠస్థులు శైవాగమములను, కన్నడ తెలుఁగు దేశములలో నున్న శూద్రు లగు వీరశైవపీఠస్థులు, శైవదీక్షను వ్యాపింపఁ జేసి, కర్మములను మార్చిరి. భక్తిప్రపత్తిమార్గములకు వ్యాప్తి ఇన్ని కారణములచే నెక్కువ యయ్యె. ఈ భక్తుల మతవ్యాప్తియు దీనికి ముం దున్న బౌద్ధజైనాదిమతవ్యాప్తియు, దానికి ముం దున్న భాగవతభాగవతాదుల వ్యాప్తియు, హింసాపూర్వకము లగు శ్రౌతకర్మములకంటె నహింసారూపము లగు శ్రవణకీర్తన జప స్మరణాదుల వారివార భక్తిబోధకము లను నమ్మకమును గలిగించెను. కాననే శంకరరామానుజమధ్వకులకాచార్యులు బ్రహ్మమీమాంసలోని 'అశుద్ధ మితి చేన్న శబ్దాత్' అను సూత్రమున కర్థము హింసాపూర్వక మగు శ్రౌతకర్మము వేదప్రమాణము గలది గానఁ జేయ నగు నని వ్రాసినను, మాన్యులు పిష్టపశువుతో యజ్ఞాదులను చేయు మన్నారు. తెంగలి వైష్ణవుల్లఁ భీరియు లు వానిని చేయుటలేదు. ద్వైతాద్వైతవిశిష్టమతవ్యాప్తి ప్రబలఁగ నామతస్థులలో దేశాదినిమిత్తములచే భిన్నాచారము లెక్కువై పెక్కు నిబంధన గ్రంథములు ప్రబలినవి. నిర్ణయసింధువు, ధర్మసింధువు, హేమాద్రి, కమలాకరము, వైద్యనాథదీక్షితీయము, ఆనందాజీ పిళ్ల, తోళప్పర్ స్మృతి, లోనగునవి దృష్టాంతములు. ఇవి బయలు వెడలి, యాంధ్రమహారాష్ట్రకర్ణాటద్రవిడదేశములలోని శిష్టు లంగీకరించుటచే నూతనాచారములను ధర్మములుగ నెన్నఁబడినట్లు ప్రకటనముఁ జేసెను. తర్వాత రాను రాను నాయాచారములు మారినవి. చాళుక్యతురు రెడ్ల ప్రభుత్వకాలమునుండి వారివ్యవహారము లాంధ్రదేశములో బ్రాహ్మణాదులు సాగించుటచే లౌకికవృత్తిలోఁ బ్రవేశించిన కొందఱు బ్రాహ్మణు లధ్యాపన యాజనప్రతిగ్రహము లగు మూఁడు జీవికలను వదలిరి. వారిజీవనము దేశప్రభువుల సేవవలన జరుగుచుండుటచే నాకర్మములను వీడిరి. వారును వారిసంతతివారును, వారి యనుయాయులును, రెడ్లక్రిందను నితరమ్లేచ్ఛాదిరాజుల క్రిందను రాజ్యతంత్రములలోను సేనాధిపత్యములలోను, దేశపాండ్యమొదలు గ్రామకరణికమువఱకు నుండు నుద్యోగములలోఁ బ్రవేశించి మనదేశమున కభివృద్ధిని జేసిరి. వారినే నియోగిబ్రాహ్మణు లందురు. ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము వచ్చినపిదప నితరబ్రాహ్మణు లగు వైదికులుగూడ నింగ్లీషును జదివి లౌకికోద్యోగములలోను ప్లీడరు మొదలగు ప్రాడ్వివాకపదవులలోను వర్తకవ్యాపారములలోను బ్రవేశించుటచే నిపుడు లౌకికపనులలో మెలగు బ్రాహ్మణులలో వైదికులు నియోగులు నను భేదము నామమాత్రావశిష్ట మయినది. వేదశాస్త్రసంపన్ను లగు వైదికులపిల్ల లింగ్లీషు నభ్యసించి లౌకికపుపనులు సేయుట మనము ప్రతిదినము చూచుచున్నాము గదా! మఱియు, బ్రాహ్మణు లందఱు నొకవర్ణమువా రయినను దేశభాషాచారములు భిన్నము లగుటచేతను, నొకభాషను మాటాడువారిలో వివాహాదిసంబంధమును జేయుచు వచ్చినారు. మఱియు నాంధ్రబ్రాహ్మణులలో నుండు నవాంతరదేశములను బురస్కరించికొని వేగినాఁడు, వెలినాఁడు, తెలుఁగునాఁడు, మురికినాఁడు, కాసలనాఁడు లోనగు భేదములు స్వల్పాచారభేదములచేఁ గలిగి వివాహాదిసంబంధముల నేనాఁడివా రానాఁడియందే చేయుదురు. వానిలోఁగూడ నవాంతరభేదములు గలవు. వీరు నియోగిబ్రాహ్మణులతో సంబంధమును జేయరు. నియోగులలో నారువేలవారు, పాకనాటివారు అని రెండు తెగలు. వారు పరస్పరము సంబంధమును జేయరు. ఆరువేలవారి యాడపిల్లలను గోలకొండవ్యాపారు

లగు తెలగాణ్యనియోగులు, శ్రీవైష్ణవులకును, మాధ్వులకును నిత్తురు. కాని ఈ యుభయులపిల్లలను నియోగులపిల్లవాండ్ర కీయరు. శ్రీవైష్ణవబ్రాహ్మణులు తెనుఁగే మాటాడినను, ద్రావిడులు నాంధ్రులు నను రెండు తెగలుగా నుందురు. వారిలో 'వడి' సంఘము అను నవాంతరభేదము లనేకము లుండుటచేఁ బరస్పరము భోజనసంబంధములను జేయరు. మాధ్వులలో గృహస్థులు ఆచార్యులు అనుభేద మున్నను భోజనసంబంధములు గలుగును. "సంగిసంగు" లనువారు మాత్రము స్మార్తగంధము తాకరు. అట్లే శూద్రులలో వెలమ, కమ్మ, కాపు, తెలగఁ బలిజ, సెట్టిబలిజ, లింగబలిజ, జంగము, సాతాని, ముతరాసు, రెడ్డి, రెడ్డిక, కాళంగి, మేదర, గొల్ల, గాజులు, గవండ్ల, ఈడిగ, జాండ్ర, సాలి, పట్టుసాలి, పల్లె, మరకాడు, బోగము, సాని, చాకలి, మంగలి, బోయ, యానాది లోనగు పలుతెగలు నాచారములు గలవు. కంసాలి, కంచర, వడ్రంగి, చిత్రకారు లగు మచ్చెనారు, రంగిరేజు, నంబి, తంబళి లోనగువా రవాంతరవర్ణులు. వా రందఱిలోఁ బరస్పరము భోజనసంబంధాదులు లేవు. వీ రందఱు పంచమవర్ణు లగు మాల మాదిగలచే భూమియొక్క వ్యవసాయపుపనులను, పశుపాలనమును జేయించుదురు గాని, వారిని యిండ్లదగ్గఱఁ గాపురము నుంచరు. వారి నంటరు. వారిని వేఱుపాలెములలోఁ గాపుర ముంచెదరు. ద్రావిడ కర్ణాటకమహారాష్ట్రఘూర్జరగౌడాదులలోఁ గూడ ననేకులు భిన్నము లగు తెగలవారు కలరు. ఆంధ్రక్షత్రియులలోఁ జాలమంది శూద్రాచారము నవలంబించిరి. వారిస్త్రీలలో ఘోషాయుండుటచే శూద్రుల సేవ వారి కావశ్యకము. ఆ యుభయులకు వ్యవసాయము సమాన ధర్మము. కన్యకాపరమేశ్వరిని కులదేవతఁగ స్వీకరించి శ్రౌతస్మార్త కర్మములను వదలి యాంధ్రవైశ్యులు పురాణాచారముల నవలంబించిరి. కాన వారిని "గౌరకోమటు లందురు. కళింగకోమట్లు మాంసాశనులు వారు గంజాముజిల్లాలోని యుత్తరభాగమున నుండి యున్నారు. వారిభాష యోఢ్రము. ఇటీవల నాంధ్రవైశ్యులలోఁ గొందఱు స్మార్తకర్మమును జేయించికొనుచున్నారు. కాని వారికి ఆ కర్మములను గుఱించిన జ్ఞానము శ్రద్ధయు లేదు గాన దానివ్యాప్తి క్షీణించుచున్నది. ప్రకృతబ్రాహ్మణులకే శ్రౌతస్మార్తకర్మములందు శ్రద్ధ నశించుచున్నది యన నితరవర్ణులకుఁ జెప్పవలయునా? ఇప్పటి బ్రాహ్మణాది సర్వవర్ణులలో వారిస్వధర్మములను వదలి ధాన్యసురాదిక్రయవిక్రయులు సభలలో తప్పుడుసాక్ష్య మిచ్చువారు, అగ్రహారాదులు గలవారు, వడ్డీ లోనగు వర్తకమును జేయువారు, లౌకికోద్యోగస్థులు, ఉపాధ్యాయులు, జమీందారులు, పరిచారకులు, భూమిని సాగుచేయువారు, ముష్టి నెత్తుకొనువారు, చౌర్యాది దుర్వృత్తులు గలవా రున్నారు. మొత్తమున సర్వవర్ణులలోఁ జాలమంది వాణిజ్యాదిరూప మగు వైశ్యధర్మమును ద్రవ్యసంగ్రహాయత్నము నిప్పుడు విశేషముగఁ జేయుచున్నారు. సర్వాశ్రములు గృహస్థాశ్రమ ధర్మమును సామాన్యముగ నాచరించుచున్నారు. కృషి గోరక్షణము లెఱుచుగ శూద్రుల కున్నను బ్రాహ్మణక్షత్రియులలోఁ జాలమంది, వైశ్యులలోఁ గొందఱు మాత్రమే, భూమిని సాగుఁజేయుచు, జేయించుచు, దానివలననే జీవించుచున్నారు. కేవల మధ్యాపన యాజన ప్రతిగ్రహములవలన జీవించు బ్రాహ్మణులు స్వల్పసంఖ్యాకులు ౧౦౦౦౦ మందిలో నొకఁ డైనను నిత్య మగు శ్రౌతకర్మమును జేయుట లేదు. ౧౦౦లో నొకఁ డైనను స్మార్తకర్మము లగు వైశ్వదేవాదికములోఁ గొన్నింటిని జేయుట లేదు. పూర్వాచార పరాయణు లగు బ్రాహ్మణాదులు పల్లెటూళ్లలోను, బస్తీలలోను పుణ్యతీర్థములలోను, క్షీణించుచున్నారు. సర్వులు సామాన్యముగ నర్థకామపరులై సనాతనధర్మవిముఖు లగుచున్నారు కాన మనదేశమున ననేకము లరిష్టములు సంభవించినవి. ఇఁకను రా నున్నవి. మఱియును-మన హిందూదేశములో బ్రాహ్మణాదిసర్వవర్ణులలో నవాంతర వర్ణభేదములు ౩౦౦ పై నున్న వని జనాభాలెక్కలవలన దెలిసినది. దేశభాషలు పెక్కులు గలవు. అందఱు నార్యమతావలంబులై శ్రుత్యాదులను బ్రమాణముగ నొప్పినను, ననేక వేలయేండ్లనుండి భిన్నాచారులై యున్నారు. పూర్వకాలములోనే ౪ వర్ణములు వాని సంకరములు నగు ననులోమప్రతిలోమజాతు లనేకము లున్నట్లు మన్వాదిస్మృతీతిహాసపురాణములు వివరించినవి. భారతయుద్ధకాలములో నుత్తరహిందూస్థానమున ౧౮ తెగలవారును, దక్షిణమున ౫౨ను, నుత్తరమున నుండు నితరజాతీయు లగు యవనాదులు ౨౬ గురు నున్నట్లు భీష్మపర్వములో వర్ణింపఁబడిరి. ఇప్పటికి వారికి రెండింతలుగ గలరు. వీరిలో నుండు నార్యులు ప్రాచీనము లగు నాలుగువర్ణులుగ మారినచో వారిలో నైకమత్యత హెచ్చి వారికిని వారి సంతతివారికిని, వారి జన్మభూమి యగు భారతమాతకును సకల విషయంబులలో శ్రేయోదాయక మగు. కాని అది నెంతేమ్మకోరికయా? ఎప్పుడైన సాధ్యమా? అనుసంశయము మాత్రము తోఁచుచున్నది. కాని పరరాజులు మన కేలిక లగుటచే మనకుఁ గావలసిన సౌఖ్యములు లేకపోవుటచేతను, మనదేశపుద్రవ్యాదు లనేకవిధములుగ వారి దేశమునకును నితరదేశములకును బోవుటచేతను శిల్పపారిశ్రామికపు పనులు మన దేశమంతటను వృద్ధి జేసినంగాని మన కర్థవృద్ధి కానేరదు గనుకను దానియార్జననిమిత్త మితరదేశములకు నౌకావిమానములమీఁద రాకపోక లగత్యముగానను నిమ్నజాతు లగు పంచమాదుల దురవస్థను మాన్పి వారిని బాగుచేయనిది మనకు పురోభివృద్ధి గలుగదు గనుకను దేశమం దంతటను ప్రాథమికవిద్యావ్యాప్తి యత్యంతావశ్యకము గనుకను దేశస్థులలో నున్న యార్యులలోను, వారికిని నితరమతస్థులకును, నైకమత్య మిప్పు డత్యవసరము కనుకను స్వరాజ్యపాలనమునకు సంఘైక్య మత్యావశ్యకము కనుకను, మన ప్రాచీన ధర్మము లతిత్వరలో మారవలసిన తరుణము వచ్చినదని తోఁచుచున్నది. ఇట్టి హేతుపుంజములచే వర్ణాశ్రమధర్మములు శ్రుతిస్మృత్యాదులలోఁ జెప్పఁబడిన ట్లిప్పు డాచరణములో లేక మాఱినవి. ఇంకను మాఱుచున్నవి. మాఱ నున్నవి. ఇపుడు సర్వవర్ణులు సామాన్యముగ నాచరించుఁ గర్మములు నాచారములలోఁ గొన్ని యధర్మ్యములు కావనియు, తద్ధర్మాభాసములనియు, స్పష్టముగ నెఱుఁగ నగును.

* వేదములు

కనుపర్తి మార్కండేయశర్మ గారు

శ్లో. చాతుర్వర్ణ్యం త్రయోలోకా శ్చత్వార శ్చాశ్రమాః పృథక్, భూతం భవ్యం భవిష్యచ్చ సర్వం వేదా త్ప్రసిద్ధ్యతి.—మను.

లోకమునందు జనులయొక్క ప్రవృత్తి కావలసినవానిని సంపాదించుకొనుటయు, వ్యతిరేకము లయినవానిని పోఁగొట్టుకొనుటయు అను విషయములకు సంబంధించి యుండును. అట్టి ప్రవృత్తి అల్పజ్ఞుఁడగు జీవుఁడు ఏర్పఱచుకొన్నచో, నతని యల్పజ్ఞతవలన అభీష్టము నిరంతరాయముగ సిద్ధింపదు. కావున "ఇష్టప్రాప్త్యనిష్టపరిహారయో రలౌకిక ముపాయం యో వేదయతి స వేదః" అని ఆర్యులు వచించిరి. ఆవేదము భగవత్కృతము. వేదములు ఋగ్వేదము యజుర్వేదము సామవేదము అథర్వవేదము అని నాల్గువిధములు. వేదము జ్ఞానస్వరూప మగుటచేతను జ్ఞానము పరమేశ్వరస్వరూప మగుటచేతను భగవత్కృత మనియు చిరకాలసముపార్జితమగు తపశ్శక్తిచేత మహర్షులు వేదమంత్రములఁ గనిపెట్టి లోకహితార్థమై శిష్యుల కుపదేశించి రనియు, వారలు క్రమముగఁ దమతమ శిష్యుల కుపదేశించి రనియు ఈ తీరున లోకమునందు వేదము వ్యాపించిన దనియు ప్రాచీనులగు యాస్క, పాణిని, కాత్యాయన, పతంజల్యాది మునివర్యులును, ఆస్తికులగు దార్శనికులును ఏకగ్రీవముగ నంగీకరించుచున్నారు.

(౧) వేదములు, మూఁడా? లేక నాలుగా?

అనువిషయము మనకు విమర్శనీయము. ఈవిషయము గహనమయినది. తీగెను కదలించిన పొద యంతయుఁ గదలునటుల వేదములన నేమియో ఇప్పుడు గ్రంథరూపములుగ నున్న వేదములస్థితి యేమియో తెలిసికొనినఁ గాని పైవిషయము తెలియఁజాలదు. కావున తద్విషయమును వ్రాయఁబోవుచు వేదములు మూఁడనుటయు నాల్గనుటయు రెండును ఒకవిధముగ యథార్థములే యని మా పాఠకులకు నివేదించుచున్నాను.

(౨) వేదములు మూఁడనుట ఎట్లు?

మొదట నీశ్వరుని నిశ్శ్వాసభూతము లగు వేదమంత్రములను మహర్షులు బ్రహ్మచర్యాది నియమపూర్వక మైన తపశ్శక్తిచేత సమాధిదశయందుఁ గనిపెట్టినవారై లోకమున వ్యాపింపఁ జేసిరి. అసంఖ్యాకు లగు మహర్షు లసంఖ్యాకము లగు మంత్రముల నిటులఁ గనిపెట్టిరి. ఏమంత్రమును ఏమహర్షి కనిపెట్టినదియు ఇప్పటికిని ఆయామంత్రములకడ వ్రాయఁబడియే యున్నది. ఈవిషయము శౌనకాదికృతసర్వానుక్రమణికలందు స్పష్టము.

మహర్షిదృష్టము లగు మంత్రము లన్నియు రచనాభేదముచేత త్రివిధములు. వానిని ఋగ్యజుస్సామములు అనెదరు.

అనఁగా నియతాక్షరసంఖ్య గల పాదబద్ధమైన శ్లోకము ఋక్కు. పాదబద్ధముకానిది యజుస్సు. గానరూపమయినది సామము. మహర్షులచేత తపశ్శక్తిని కనుగొనఁబడిన మంత్రము లన్నియు ఇట్లు ఋగ్యజుస్సామ రూపమగు త్రివిధరచనలలోఁ జేరి యుండుటచేత, "త్రయీ" అని వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. త్రయి అనఁగా ఋగ్యజుస్సామరూప త్రివిధ రచనాత్మకమయినది అని యర్థము.

ఋగ్రూపమంత్ర సమూహముగల వేదము ఋగ్వేదము యజూరూపమంత్ర సమూహముగల వేదము యజుర్వేదము గానరూపమంత్ర సమూహముగల వేదము సామవేదము అని రచనాభేదము చేతను వేదములు మూఁడే కావున "త్రయి" అనుట న్యాయ్యము.

(3) వేదములు నాల్గనుట ఎట్లు?

యజ్ఞార్థము భగవంతుఁడు వేదముల నేర్పఱిచె ననియు యజ్ఞమే ప్రధానముగ నందు బోధింపఁబడిన దనియు ప్రాచీనులై తపఃప్రభావమున నాయా వేదములకు వ్యాఖ్యానరూపములగు బ్రాహ్మణములఁ గనిపెట్టిన మహర్షు లందఱు నభిప్రాయపడిరి. కల్పసూత్రకారులు వారినే అనుసరించిరి. అందఱికంటె నవీనుఁడగు యాస్కాచార్యుఁడు మాత్రము మంత్రార్థవిచారసమయమునందు అధియజ్ఞపరముగ నర్థము జేసి తరువాత అధ్యాత్మాధిదైవపరముగఁ గూడ నర్థమును చేసెను. అథర్వయనుమహర్షియే ప్రథమమున యజ్ఞప్రక్రియను ప్రకాశింపఁ జేసె నని ఋగ్వేదమునందే చెప్పఁబడి యున్నది.

యజ్ఞైరథర్వా ప్రథమః పథ స్తతే, (ఋ. సం. ౧. ౬. ౮. ౫.) అగ్నిర్జాతో అథర్వణా. (ఋ. సం. ౭. ౭. ౮. ౫.) త్వామగ్నే పుష్కరాదధ్యథర్వానిరమన్థత. (ఋ. సం. ౮. ౫. ౨౩. ౩.) అథర్వాణంపితరం దేవబంధుం మాతు ర్గర్భం పితు రసుంయువానం, య ఇమం యజ్ఞంమనసాచికేత ప్రణోవోచ స్తమిహేహ బ్రవః॥ (ఋ. సం. ౭. ౧. ౨.) అని యున్నది. కావున అథర్వమహర్షియే యజ్ఞకార్యసౌకర్యార్థము హోతృమంత్రముల నొక్క గ్రంథముగను అధ్వర్యుమంత్రముల నొక్క గ్రంథముగను, ఉద్గాతృమంత్రముల నొక్క గ్రంథముగను, బ్రహ్మమంత్రముల నొక్క గ్రంథముగను ఏర్పఱచె ననియు దానివలన నాల్గు వేదము లను ప్రసిద్ధి కలిగిన దనియుఁ దెలియుచున్నది.

* ఈ వ్యాసమును వ్రాయునపుడు శ్రీ సత్యవ్రత సామశ్రమి విరచిత మగు ఐతరేయాలోచనాదికమునుండి చాలవిషయముల గ్రహించినాఁడను.—క. మా.

హోతృమంత్రములు పెక్కులు ఋగ్రచనాత్మకము లగుట చేత ఋగ్వేదమనియు హోతృవేద మనియు, అధ్వర్యుమంత్రములందు కొన్ని ఋఙ్మంత్రము లున్నను అనేకములగు మంత్రములు యజూరచనాత్మకము లగుటచేత యజుర్వేదమనియు అధ్వర్యువేద మనియు, ఉద్గాతృమంత్రములందు అధిక సంఖ్యగలమంత్రములు సామాత్మకము లగుటచేత సామవేదము అనియు నుద్గాతృవేద మనియు, హోత్రధ్వర్యూద్గాతృమంత్రములకంటె భిన్నము లగుమంత్రముల సంగ్రహమునకు రచనాత్రైవిధ్యము ననుసరించిన నామములు వేదత్రయమునకు చేర్చుటచేత తద్భిన్న మంత్రసమూహమునకు బ్రహ్మవేదమనియు అథర్వమహర్షియే ఈ వ్యవస్థను ఏర్పఱచెను కాన అథర్వవేద మనియుఁ జెప్పఁబడు చున్నవి.

కావున రచనాభేదముచేత వేదములు మూఁడనియు, తత్తన్మంత్రగతహోత్రాదివిషయభేదముచేత వేదములు నాల్గనియు గ్రహించునది. కొందఱు విమర్శకులు మహాభారతాదిగ్రంథములందు వేదములు మూఁడని చెప్పఁబడి యున్న వనియు నవీనము లగు శతపథాదిగ్రంథములందు నాల్గని చెప్పఁబడి యున్న వనియు వచించు చున్నారు. కాని ఆమాట గ్రంథము నంతయుఁ బరిశీలించి పలికినది కాదు. వారు ఏగ్రంథములందు వేదములు త్రివిధము లని చెప్పఁబడె ననిరో ఆగ్రంథములందే నాల్గనియు నాల్గని చెప్పఁబడె ననిన గ్రంథములందు మూఁడనియు గలదు. చూడుడు: "అగ్నే ర్ఋచో వాయో ర్యజూంషి సామా న్యాదిత్యాత్। స ఏతాం త్రయీం విద్యా మభ్యతపత్॥ (ఛాం. ౬. ౧౭.) ఋగ్వేదం విజానాతి యజుర్వేదం సామవేద మాథర్వణం చతుర్థం॥ (ఛాం. ౭. ౭.) అరే ఽస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసిత మేత ద్య దృగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవేదో ఽథర్వాంగిరసః॥ (బృహ. ౪. ౪. ౧౦) త్రయో వేదా అజాయంత॥ (శత. ౧౧. ౫. ౮.)

అగ్ని వాయు రవిభ్యస్తు త్రయం బ్రహ్మ సనాతనం
దుదోహ యజ్ఞసిద్ధ్యర్థ మృగ్యజుస్సామ లక్షణం. (మను.౧.౨౩.)
ఏకత శ్చతురో వేదాన్ భారతం చైక దేశతః
పురా కిల సురై స్సర్వై స్సమేత్య తులయా ధృతమ్. (భా. ఆది.)

ఇట్లు ద్వివిధములుగ చెప్పఁబడియుండుటచేతనే ఇదివఱకు వివరించియున్న రచనాభేదసంహితాభేదములే త్రివిధ, చతుర్విధ విభాగములకు హేతుభూతము లని ఎఱుంగునది.

(౪) వేదశాఖా భేదములు

ఋగ్వేదాదివేదములు యజ్ఞానుష్ఠానార్థము ఏర్పడియున్నవి కావున తత్తన్మహర్షులు తమతమ శిష్యపరంపరకు అధ్యాపన మొనర్చిన క్రమము, అగ్నిహోత్రాదికములందు చేసెడి క్రియలందు గల పౌర్వాపర్యభేదములఁ దెలిపెడి శ్రౌతసూత్రాదికముచేతను శాఖాభేదము లనేకము లేర్పడియున్నవి. పాణినిసూత్రములందు కొన్ని శాఖలపేర్లు చెప్పఁబడినవి. పతంజలిమహాభాష్యమునందు ఋగ్వేదాది శాఖలసంఖ్య ఈ విధముగఁ జెప్పఁబడి యున్నది:

"చత్వారో వేదా స్సాంగా స్సరహస్యాః బహుధాభిన్నా ఏకశత మధ్వర్యుశాఖాః, (యజుర్వే. ౧౦౧.) సహస్రవర్త్మా సామవేదః (సామ ౧౦౦౦.) ఏకవింశతిధా బాహ్వృచ్యం (ఋగ్వే.౨౧) నవధా ఽథర్వణో వేదః (అథర్వ. ౯.)" అచ్చటచ్చట వేర్వేఱుగను లెక్కింపఁబడినవి. ఋగ్వేదాదివేదములకు క్రమముగా ముక్తికోపనిషత్తు ననుసరించి ౨౧, ౧౦౯, ౧౦౦౦, ౫౦ శాఖలును, మహాభాష్యము ననుసరించి ౨౧, ౧౦౧ ౧౦౦౦, ౯ శాఖలును, స్కాందపురాణము ననుసరించి ౨౪, ౧౦౧, ౧౦౦౦, ౧౨, శాఖలును గలవు.

ఒక్కొక్కవేదమునకు ఇట్లు శాఖాభేదములు చెప్పఁబడియున్నను భారతాదిగ్రంథములందు ప్రథమద్వితీయపర్వములందు ప్రతిపాదింపబడిన విషయము ఎటుల వేర్వేఱుగ నున్నదో అట్లే ఋగ్వేదశాఖలందు వేర్వేఱువిషయములు చెప్పఁబడ లేదు. ఋగ్వేదాది వేదచతుష్టయశాఖలలో కొన్ని శాఖల పేరులు మాత్రమే తెలియుచున్నవి. కాని ఆ యాశాఖల సంహితాగ్రంథములు మాత్రమే ప్రచారమునం దున్నవి. మండలాధ్యాయసూక్తసంఖ్యాక్రమముగ ౧౦ మండలములు గల విభాగమును శాకలశాఖావాంతరశాఖవా రగు శైశిరీయశాఖవారును; అష్టకాధ్యాయ వర్గవిభాగభేదములచేత ౮ అష్టకములుగ బాష్కలశాఖవారును అధ్యయనమును చేయుదురు. వీరు పైని చెప్పఁబడిన శైశిరీయశాఖవారు పఠింపని వాలఖిల్యములను ౮౦ మంత్రముల నధికముగఁ బఠింతురు.

దీనివలన శాఖాభేదము, అధ్యయనక్రమభేదమునను, మంత్రసంఖ్యాప్రయోగసూత్రభేదమునను ఏర్పడుచున్నది అనఁదగును.

౨. ఇట్లే యజుర్వేదశాఖలలో కృష్ణయజుర్వేదమునకు ౮౬ శాఖలు శుక్లయజుర్వేదమునకు ౧౫ శాఖలు గలవు. వీనిలో కృష్ణయజుర్వేదశాఖలు ౮౬ టి లోను మైత్రాయణి, తైత్తిరీయము లని ప్రసిద్ధిగల ఔఖ్యాపస్తంబీయ కాఠకము లను ౪ శాఖలు గలవు. శుక్లయజుర్వేదశాఖలు ౧౫ లోను మాధ్యందిని, కాణ్వ యనుశాఖలు రెండును నిల్చియున్నవి. ఇతర వేదశాఖలకంటె ఈ యజుర్వేదమునందు కృష్ణశుక్లసంహితలకు చాలభేద మున్నది.

౩. సామవేదము శాఖలు ౧౦౦౦ లో "రాణాయని, కౌథుమి, జైమిని అను మూఁడుశాఖలు మాత్రము గలవు.

౪. అథర్వవేదము ౯ శాఖలలో "శౌనకశాఖ" యొకటిమాత్రము గలదు.

☞ లోపించిన శాఖలకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణగ్రంథములు శ్రౌతకల్పసూత్రములు కొన్నికొన్ని గనంబడుచున్నవి. వాని వివరము నిచట గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయలేదు.

వేదములు, నవీనవిమర్శకులు

ఋగ్వేదముప్రాచీనమనియుఁ బిదప కొంతకాలమునకు యజుస్సామములు రచితములనియు బ్రాహ్మణగ్రంథములు పుట్టినపిదప ఋగ్వేదాదిమంత్రములందు యజ్ఞపరమగునర్థము శబ్దములందు గనఁబడకపోయినను పూర్వవేదవ్యాఖ్యాతలు తెచ్చి పెట్టుచున్నా

రనియు కొందఱందురు. అథర్వవేదము అతినవీన మనియు, పాణిని సూత్రము లందెచ్చట నథర్వవేదశబ్దము స్మరింపఁబడి యుండలే దనియు శంకరాచార్యాదులు ఉపనిషత్తులను వేదభాగము లని చెప్పుట గ్రంథగౌరవమున కనియు, పాణినిసూత్రములందు ఉపనిషచ్ఛబ్దము నిర్వచనము చేయఁబడ లేదనియు మఱికొందఱు చెప్పెదరు.

ఈవాదము సప్రమాణము గాదు. ఋగ్వేదమే మొదట పుట్టినచో, యజుస్సామవేదములు లేనియెడలను, ఋగ్వేదమునందు యజుస్సామపదము లుండరాదు గదా! కాని ఋగ్వేదమునందు యజుస్సామ పదములే గాక వామదేవ్యము, రథంతరము, బృహత్తు, మున్నగు సామభేదబోధక పదములుకూడ మిక్కుటముగఁ గనంబడుచున్నవి. యజ్ఞకర్తలగు రాజర్షులు తద్దానములు యజ్ఞీయఋత్విక్కులహోత్రాదినామములును పలుతావుల చెప్పఁబడియుండుటచేత నిది స్వకపోలకల్పిత మనఁదగును.

పాణినిసూత్రము లందు అథర్వవేదపదము గనంబడనంత మాత్రాన అథర్వవేదము తత్కాలమునందు లేదని తలంచుట యుక్తిసహమా? పాణిని తనకాలమునందు లోకమున వ్యాపించియున్న శబ్దముల కన్నింటికి స్వసూత్రములందు నిర్వచనము చేర్పఁజెదను అని ప్రతిజ్ఞ చేసి యుండలేదు.

శాకలబాష్కలాదిశాఖలకు ఋగ్వేదాదినామములు సాధారణములైనట్లే శౌనకాదిశాఖలకు అథర్వవేద మని సాధారణనామము గలదు. పాణినిసూత్రములలో ప్రోక్తాధికారమునందు శౌనకాదిభ్యశ్ఛందసి (౪.౩.౧౦౬) అని సూత్రము కలదు. దీనిచేత శౌనకసంహిత పాణినికి తెలియునని సిద్ధించుచున్నది. "ఛందసి" అనుటచేత ఛందోభిన్నమగు శౌనకీయ గ్రంథాంతరము కూడ పాణినికి తెలియుననియు సిద్ధించును. అయ్యది 'శౌనకీయశిక్షాగ్రంథము' ఇదియు పాణినికి తెలిసియే యున్నది. "కాశ్యపకౌశికాభ్యా మృషిభ్యాం ణినిః" (౪. ౩. ౧౦౩) అను సూత్రమువలన కౌశికఋషిప్రోక్తమును అథర్వవేద కల్పసూత్రమగు కౌశికసూత్రమును సైతము పాణిని ఎఱింగియే యున్నాఁ డనదగును. యాస్కాచార్యుఁడు పాణినికంటె పూర్వుఁ డని పలువు రంగీకరించుచున్నారు. తన్నిరుక్తగ్రంథమున మంత్రవ్యాఖ్యానకాలమునందు "ఇత్యపి నిగమో భవతి" అని అథర్వవేదీయ మంత్రములుకూడ గ్రహింపఁబడియే యున్నవి. అథర్వవేదీయ గోపథబ్రాహ్మణమునుండి కూడ నిరుక్తగ్రంథమునందు ప్రమాణార్థము వాక్యములు గైకొనఁబడినవి. కావున అథర్వవేదము పాణినికి తెలియదనుటయు, తెలిసినను వేదములం దొకటిగ పాణిని కాలమునందు గ్రహింపఁబడుట లేదనియుఁ జెప్పెడిమాటను వేదజ్ఞు లంగీకరింపరు.

జీవికోపనిషదావౌపమ్యే (౧. ౪. ౭౯) అను నీ సూత్రమువలన "ఉపనిషత్కృత్య" అను పదము సిద్ధించును. పాణినికాలమునందు ఉపనిషత్తులప్రచార ముంటయే గాక ఉపనిషద్జ్ఞు లగువారిచేత రచనయందు భావమునందు ఉపనిషత్తులతో సమానము లగు గ్రంథములు రచింపఁబడిన వనియు కూడ పాణిని ఎఱింగియున్నాఁడు. పాణినికంటె ప్రాచీనుఁ డగు యాస్కుఁడు 'యత్రా సుపర్ణా అమృతస్య' (ఋ. సం. ౧. ౧౬౪. ౨౧.) అను మంత్రమునకు అధిదైవత వ్యాఖ్యాన మొనర్చుచు "ఇత్యుపనిషద్వర్ణో భవతి (నిరు. ౩. ౨. ౬) అని చెప్పెను. యాస్కునికే ఉపనిషత్తులఁ గూర్చి తెలిసినట్లు మనకు కనఁబడుచుండగాఁ నతని తరువాతవాఁ డగు పాణినికి ఉపనిషత్ పదము తెలియదనుట చింత్యము.

శుక్లయజుర్వేదము పాణినికి తెలియదని కొందఱందురు. కాని అదియు నసంగతమే.

ఉపసంహారము

వేదములను గుఱించి వ్రాయునప్పుడు ఆయావేదశాఖల నామములను ఆయాశాఖలకు సంబంధించిన గ్రంథాంతరములను గూర్చి వ్రాయుట అత్యావశ్యకము. అయినను గ్రంథవిస్తర భీతిచేత ఇచ్చట నాల్గువేదములను గూర్చి మాత్రమే సంగ్రహముగ వ్రాసినాఁడను. వేదగ్రంథములను గూర్చియు, తత్కాలీనము లగు ఆచారవ్యవహారాదికములను గూర్చియు వ్రాయఁబూనెడి విమర్శకు లందఱు తదుద్దిష్టము లగు నాయా గ్రంథములను తాము స్వయముగ పరిశీలించి సుతర్కముతో మీమాంసఁజేసి తరువాత వానిని గ్రహించుటనో త్యజించుటనో చేయఁదగు నని ప్రార్థించెదను.

సంస్కృతభాష-తదభ్యాసము

వ్యాకరణాచార్య నోరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులు గారు

ఆర్యులు నివసించెడు దేశములలో సంస్కృతము ప్రధానముగ నున్న దను విషయము ఎల్లరకును విదిత మైనదే. హిందూ దేశమున నున్నభాష లన్నింటిలోను సంస్కృత తత్సమ తద్భవ శబ్ద ప్రయోగములతో కావ్యాదులను రచించుటయే కాక యభిప్రాయములను కల్పనలును గూడ సంస్కృతచ్ఛాయానుసారమే వ్రాయఁబడుచున్నవి. ఇంతియగాక పాశ్చాత్యభాషలలో సైతము విశేషముగ సంస్కృతసంబంధ మున్నట్లు నవీనులు రచించిన భాషాతత్త్వ గ్రంథములచే (Philoeogy) స్పష్ట మగుచున్నది.

భాషకు మూలతత్త్వము లగు వర్ణములు గొన్ని యుచ్చరింపఁబడ కుండుటయు నొక్క వర్ణమే వేరువేరు స్థలములందు పలువిధముల నుచ్చరింపఁబడుటయుఁ గొన్నివర్ణములు మఱికొన్నివర్ణముల యుచ్చారణచే గతార్థము లగుటయుఁ గొన్నిభాషలలో వర్ణములు తక్కువగ నుండుటచే గుర్తులచేతనే ఆయాశబ్దములు గ్రహింపఁబడుటయు, నితరభాషలలో నుచ్చరింపఁబడని కొన్నివర్ణములు తమ భాషలలో గల్పింపఁబడుటయు నీ మున్నగుదోషములు సంస్కరింపఁబడనందున నితరభాష లన్నియు నసంస్కృతము లని నిస్సంశయముగఁ జెప్పవచ్చును. కనుకనే దేవభాషకు సంస్కృత మని పేరు.

కొందఱు భాషాతత్త్వవేత్తలు "సంస్కృతము దేశభాషయా?" యనియు నది గ్రంథములలో వ్రాయఁబడుట మాత్రమే గాని యెప్పుడును దేశభాషవలె సంభాషితము కాలేదనియుఁ గావున నది మృతభాష (Dead Language) యనియు ననిరి. మఱికొందఱు సంస్కృతముసైతము గీర్వాణభాష యని భాషాశబ్దముచే వ్యవహరింపఁబడును గాన 'భాష్యత ఇతిభాషా' యను వ్యుత్పత్తినిబట్టి యేదేశముననో యేకాలముననో ఇదియు వ్యావహారికభాషగా నున్నట్లు తోఁచుచున్న దనియుఁ గాలక్రమమున నశించినందున నది గ్రాంథికభాషగఁ బరిణమించినను రాజావలంబనాదిసాధనము లుండినచో హూణభాషవలె దేశభాష యగుటకు సందియము లే దనియుఁ జెప్పుదురు.

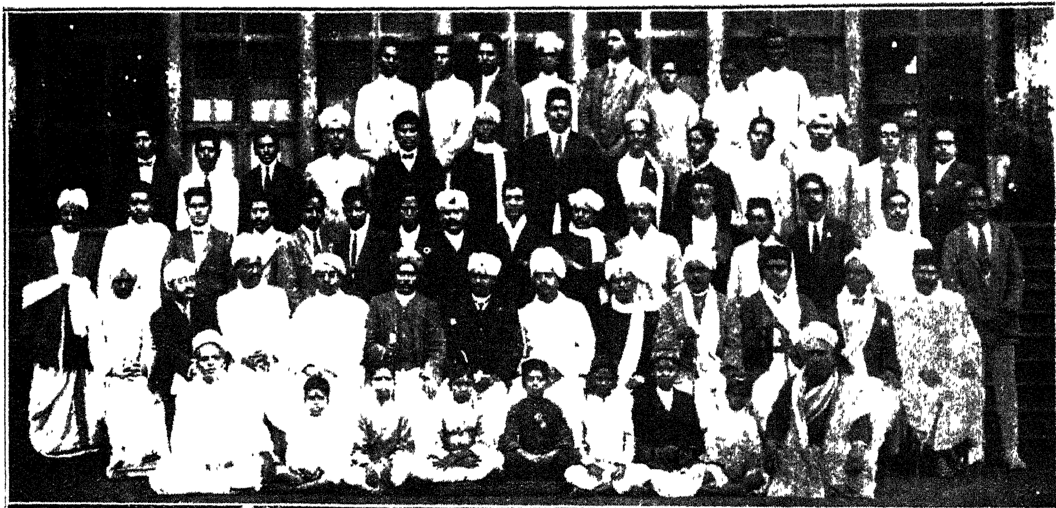
సంస్కృతభాషలో వ్యావహారికవిషయముల నన్నిఁటిని మాట్లాడుట యెట్లని కొంద ఱడుగుదురు. కాని పూర్వగ్రంథములలోని పారిభాషికశబ్దముల నన్నిఁటిని (అనఁగా ఇడియమ్స్, ఫ్రేజెస్, క్లాజెస్, మొదలగు వానిని) ఇంగ్లీషుభాషలోవలె మనమును వాడుకలోనికి తెచ్చితి మేని వ్యవహారవిషయములను సంభాషించుటకు శక్యము కాకపోదు. కాని ఇందులకు రాజులయొక్కయు ప్రజలయొక్కయు గాఢప్రయత్నము లావశ్యకములు.

సంస్కృతభాషలో నున్న గ్రంథము లన్నియు సాక్షాత్తుగ గాని పరంపరగ గాని లోకుల కిష్టప్రాప్తిని అనిష్టపరిహారమును బోధించును. అందు వేదములు ప్రభువులవలె మనుష్యుల విధులఁ దెల్పును పురాణములు స్నేహితులవలె హితమును బోధించును కావ్యములు (కాంతాసమ్మితములు గాన) వ్యంగ్యముచే నీతిని బోధించును. ఈ గ్రంథము లన్నియు ధర్మార్థకామమోక్షము లను చతుర్విధ పురుషార్థములను సిద్ధింపఁజేయుటకుఁ బ్రణీతములై యున్నవి. రామాయణకావ్యము రాముఁడు మొదలగువారివలెఁ బ్రవర్తింపవలె ననియు రావణాదులవలెఁ బ్రవర్తింపఁ దగ దనియు, న్యాయ్యమార్గమునఁ బ్రవర్తించువానికి తిర్యగ్జంతువులు సైతము తోడ్పడు ననియు నన్యాయ్యమున బ్రవర్తించువారిని సోదరుఁడు సైతము విడనాడు ననియు నీతిని బోధించును. అట్లే మహాభారతమున గృధ్రసృగాలోపాఖ్యానముచే స్వార్థపరతను ప్రధానముగాఁ జేసికొన్నందున పరిహాసపాత్రము లగుదురు. కనుక స్వార్థపరులై ధర్మశాస్త్రమును ఇతరులకు బోధింపఁగూడ దని లోకోత్తరమగు నీతిని బోధించుచున్నది.

తర్క వ్యాకరణాదిదర్శనములు, అశ్వశాస్త్ర గోశాస్త్రాదికములు, శుక్రనీతి మున్నగు నీతిగ్రంథములును, ధర్మశాస్త్రములును, ఇవి యవి యననేల? అన్నివిధములగు గ్రంథములును ఈభాషలో నున్నట్లందఱు నెఱుంగుదురు. ఆయుర్వేదమూలక మగు వైద్యశాస్త్రమునందును, చరకాదిగ్రంథములు భాషాసౌష్ఠవముతో, అ వాజీకరణము సాంగోపాంగముగ నున్నవి. మఱియు, లోకహితమును బోధించుచున్న గ్రంథరత్నము లనేకము లీభాషలో రచించినట్లు తెలియుచున్నది. ముద్రణయంత్రములమూలమున నవి యన్నియు నిప్పు డందఱకును గన్పట్టుచున్నవి.

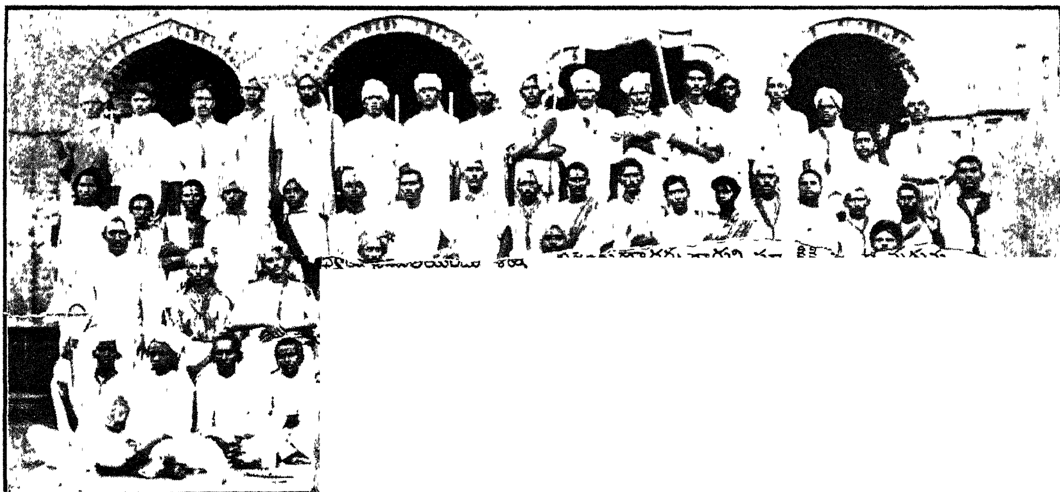
పతంజలి యోగశాస్త్రమును చరక మను వైద్యగ్రంథమును వ్యాకరణమహాభాష్యమును రచించెను. వ్యాకరణభాష్యమునకే మహాభాష్య మని పేరు. ప్రత్యేకముగ దీనిని మహాభాష్య మని యేల యనవలయుననిన: ఇతరశాస్త్రములలోవలె సూత్రకారునిచే జెప్పఁబడని విషయమును భాష్యకారుఁడును భాష్యకారునిచే సవరింపఁబడనివిషయమును వార్తికకారుఁడును సవరింపక, ఈ వ్యాకరణశాస్త్రమునందు మాత్రము సూత్రకారుఁడు చర్చింపనివిషయములను వార్తికకారుఁడును నాయుభయులు విచారింపని విషయములను పతంజలియు విచారించి సిద్ధాంతీకరించుటచే దీనికి మహాభాష్య మని పేరు వచ్చెను. ఈగ్రంథరత్న మందునంతవఱకును సంస్కృతభాష లోపించినదని గాని, లోకోత్తరములు సులలితములు నగు వాక్యోపవాక్యములు,

Madras Andhra Sabha.

మదరాసు ఆంధ్రసభాసభ్యులు.

Scoutmasters' Training Camp, Vallurpalem.

Late Dr. B. Rajagopal.

కీర్తిశేషులైన డాక్టరు బి. రాజగోపాలుగారు.

Pandit Gopalakrishna Sastri Garu.

ముక్తినూతలపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు.

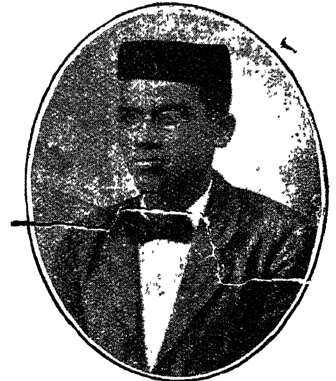
Mr. B. Mangaiah Naidu.

Rai Saheb Muthia Chetti.

Mr. K. Krishnaraya Sastri.

కాశీభట్ల కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు

Mr. I. Narasimha Chetti.

దువ్వూడి నరసింహా శ్రేష్ఠిగారు.

వాదప్రతివాదములు, తత్పరిహాసములు మొదలగునవి యన్నియు సంస్కృతభాషయందు లేవని గాని, చెప్పుటకు వీలులేదు. ఇంత వఱకును గ్రంథకర్త లందఱును మధుకరన్యాయముగ వాక్యోపవాక్యములు మున్నగు విశేషములను వ్యావహారికభాషాస్వరూపమును ఈ మహాభాష్యమునుండియే గ్రహించిరి.

ఈ పతంజలిచే రచింపఁబడిన యోగసూత్రమునందు చిత్తవృత్తినిరోధమే యోగ మనియును మైత్రీకరుణాదుల భావనవలన చిత్తప్రసాదమగుననియు చిత్తప్రసాదమూలమున యోగము సిద్ధించు ననియును వివరించిరి. ఇహలోకమందు స్త్రీపురుషు లెల్లరు నీవిషయములను బాగుగ నభ్యసించిరేని క్లేశములు లేకయే పోవును.

“గురూణాం గురుః ప్రాభాకరః” అని బిరుదొందిన మైమాంసకు లగు ప్రాభాకరులు, తర్కశాస్త్రమునందు అనేకగ్రంథములను రచించిన శిరోమణిభట్టాచార్యులు, నూటికంటె నధికముగా సర్వశాస్త్రములందును గ్రంథములను రచించిన విద్యారణ్యులు, అప్పయదీక్షితులు మున్నగువారి మహిమలును వారి సంభాషణలు నెంతటి యుక్తియుక్తతను ఈ భాషకు దెచ్చుచున్నవను విషయ మెల్లరకును తెలిసినదియే. ఈభాష మానవలోకమున నందునను మన హిందూదేశమునందు మాత్రమే యుండుట మనయదృష్టము గాన దానిని మనము శక్తికొలదిని ప్రచారములోనికి దెచ్చుట మాతృదేశశుశ్రూషలలో ముఖ్యమయినది

సంస్కృతభాషాభ్యాసము.

ఆర్యులు వేదాదుల నభ్యసించుసమయమున మొన్న మొన్నటి వఱకును నుపనయనసంస్కార మయినవెంటనే వేదము నారంభించి స్వాధ్యాయ దివసములలో వేదమును అనధ్యయనములయందు శిక్ష మొదలగు వేదాంగములను గాని కావ్యకోశాదులను గాని యభ్యసించుచుండువారలు. రానురాను ఆసంప్రదాయములన్నియు నుత్సన్నము లగుటచేతను, రాజకీయభావలు వేరుగ నుండుటచేతను వానియందే పరిశ్రమచేయువారు పెక్కండ్రగుటచేతను, ఈ సంస్కృతభాష విశేషప్రచారమును గాంచలేదు. కాన నీసంప్రదాయములు నానాటికి క్రమముగా తగ్గిపోవుచున్నవి. మఱియు నిప్పుడు సంస్కృతమును మాత్రము కొంద ఱారంభించినను, దానినభ్యసించుటకు సాధనభూతములగు నుపాయములు గమనించుట లేదు. విద్యనభ్యసించుటకు నుపాయములు ‘(1) గురుశుశ్రూష (2) గురునకు ధనము నిచ్చుట (3) తనవిద్యను జెప్పి వారినుండి తాను మఱియొకవిద్యను గ్రహించుట’ అని మూఁడు. గురువులకు ధనమునుగాని, విద్యనుగాని ఈయ సమర్థుడు గా కున్నను గురుకులవాసమునుగాని, శుశ్రూషను గాని చేయుటకు సయితము సాహసించువా రిప్పు డెవ్వరును గాన్పింపరు ఈ సంప్రదాయ ముత్సన్నముగాకుండ గురువులు చెప్పినను చదువువారలు గన్పట్టరు. ఇప్పటిచదువరులు పద్య కావ్యములకంటె గద్యకావ్యములు సులభములు గనుక వానినే చదువుద మనియు, కల్పనాచాతుర్యముగల గ్రంథములు జదువుటచే పెద్దపెద్దకల్పనలే తెలియును గాని వేరుగ నుపయోగము లేదనియుఁ జెప్పుదురు. భాషాసౌలభ్యముగలిగి ప్రకృతిని వర్ణించు గ్రంథములనే పఠింపవలయు ననియు మేఘసందేశము భారవి మొదలగు కఠినకావ్యములఁ జదువఁగూడదనియు జెప్పుదురు. మరియు పూర్వమందు గురుకులములందు నివసించుటచేత విద్యార్థులచ్చటి వృక్షచ్ఛాయలందు నివసించి పరిశుద్ధవాయువును సేవించి అరుణోదయమున నదీస్నానము చేయుట మొదలగు సాధనములమూలమున నెంత కఠినమగువిషయము నైనను శీఘ్రముగ గ్రహించుచుండువారు. ఇప్పుడు ప్రతిదినమునను నాహారవిహారములచేతను, మెదడును బాగుచేయు తైలాదులచేతను నెంత ప్రయత్నించినను నాతైక్ష్ణ్యము కాన్పింపదు. కాన ప్రాచీనపద్ధతుల ననుసరించి మనము సంస్కృతభాష నభ్యసించిననే కాని మన కేభాషయందును స్వాతంత్ర్యము కలుగుటకు వీలులేదు. వేదములు బహుళశాఖాసమన్వితము లగుటచే నొక్కరే యన్నిశాఖల జదువుట యశక్య మైనందున నాయాకుటుంబముల కాయాశాఖలు పంచిపెట్టఁబడినవి. వా రాశాఖలనే చదువవలయునని నియమముఁ జేయబడినది. ఆటులనే లోకసామాన్యమునందు సంస్కృతభాషాప్రచార ముండుటకై వారివారికి దగినట్లు విభజించి కొందఱనైన నియోగించి సంస్కృతభాషా సంప్రదాయముల ప్రచారములలో నంచనియెడల మనదేశమంతయు ఈక్రింద నుదాహరించు విశ్వగుణాదర్శకారుని సూక్తికి పాత్రమగును.

సీ. పదివేదవర్ణముల్ చదివినమాత్రనే
దవ్యాసముని యనఁ దనరునాతఁ
డౌపాసనముచేసినంత మాత్రమున నా
పస్తంబ ఋషియనఁ బరఁగునాతఁ
డొక్కపద్యంబేనియును బఠియించి నం
తనె బృహస్పతి యనఁ దనరు నతఁడు
పాణినీయమొకింతఁ బఠసినమాత్రాన
భాష్యకారుఁడనంగఁ బరఁగునతఁడు
గీ. కొన్ని పదముల నటునిటు గూర్చినంతఁ
గాళిదాసుఁడనం బేరుఁ గాంచునతఁడు
ఘనుల కిడుమల నిడు కలికాల మహిమ
సన్నగిల్లుచు నున్నవి చదువులెల్ల.

ఆ శా పా శ ము

ముక్తినూతలపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి గారు

ఈ ప్రపంచములోని మానవుని మనస్సు ఆశాపాశబద్ధమై యుండుటయు, నాశాప్రేరితమై లౌకికకార్యముల నొనరించుటయు నెల్లఱకు విదితమైయుండు. ఆశయన ఫలప్రాప్తియం దిచ్ఛ. ఫలప్రాప్తి కలుగు ననునాసచేఁ బూనికతోఁ గార్యముల నొనరించువారి మనస్సున కొకవిధ మగు బలము కలిగియుండు. ఆశలేనివాఁడు నిరుత్సాహవంతుఁడుగఁ గన్పడు. ఆశ సామాన్యస్థితియందున్నప్పుడు మానవుని బాధింపదు గాని యభివృద్ధిఁ జెంది, చెడుమార్గములోఁ బోవుకొలఁదిని, దురాశారూపమునుపొంది బాధించును. దేశకాలముల ననుసరించి తనగతిస్థితులనుబట్టి న్యాయ్యముగ విషయముల నభిలషించుటచేఁ జేటు కలుగదు గాని, తనస్థితిగతులను మఱచి విషయాభిలాషా తత్పరుఁడును దురాశాప్రేరితుఁడు నైనచోఁ జెడిపోవును. ఈ యాశ; దురాశ, నిరాశ; ఆశ, యని ముత్తెఱంగులు. సత్త్వగుణభూయిష్ఠు లగు జ్ఞానవైరాగ్యసంపన్నుల యెడ నిరాశయు; తమోగుణ భూయిష్ఠు లయి కామక్రోధములు గలదుర్జనుల యందు దురాశయు; రజోగుణవంతు లయి, ప్రాపంచికకార్యప్రవృత్తు లగు సామాన్యులయెడ నాశయు; నుండినట్లుండు. ఆశను ఇచ్ఛకుపర్యాయపదముగ వాడినచో నంతదూష్యముగఁ జూపట్టదు. సద్గ్రంథ శ్రవణపఠనములయందును; సత్సాంగత్యమందును; జ్ఞానప్రాప్తియందును కీర్తియెడలను, యోగసిద్ధులందును ఆశ యుండినచో నుత్తమస్థితికిఁ బ్రాపకముగ నుండును. అటుగాక కాంతాకనకములయందుమాత్రమే యాశకలిగియుండుట దుఃఖజనకమై నరకమునఁ బడఁద్రోయు నిచ్ఛ. అంకురిత పల్లవిత కోరకిత కుసుమిత ఫలితా ద్యవస్థలచే కామము ఈహా, స్పృహా, ఆశ, తృష్ణ, గృధ్నుత, అనుస్థితులఁ జెందును. వీనిని పాశ్చాత్యమానసికశాస్త్రజ్ఞులును (Liking Desire Ambrission Avaric Greed) అనుపదములచేఁ దమశాస్త్రములయందు వ్యవహరించిరి. యాచకులు ధనసంపన్నులఁ జూచి, మనోరథముచే నాశను బొడగించుకొని వారలఁ జేరి; వారిచేఁ బరాభూతులై నిరాశఁ జెంది దుఃఖములపా లగుదురు. దుఃఖమనఁగా—దురాశచేఁ గలిగిన దుఃఖమని తెలియవలయు. యాచకుఁడు ధనసంపన్నునిఁ జేరి తన కష్టముల దెలిపి, పిమ్మట తనకు నెంత విధిప్రాప్తమో అంత ఫలము లభించునని ధైర్యము నవలంబించియుండవలయుఁ గాని; తాను కోరినంత లభించు నని యధికాశ నాధారముఁ జేసికొని యుండఁ గూడదు. అటులఁ దాను కోరినంతలభింపక పోయెనేని కలుగు మనోవ్యథ వర్ణింప నలవికాదు. ప్రాప్తలాభముచే సంతుష్టుఁ డయ్యెనేని కలుగు మోదముఁ జెప్పఁ దరముకాదు. తాను, గొప్పవాని నాశ్రయించి కృషి సలుపవలయు. ఫలితము, కర్మాయత్తమని యీశ్వర పరాయణుఁడై తటస్థుఁడై యుండవలయును

బ్రహ్మదేవునిచే నొసట వ్రాయఁబడినధనము కొలఁదియో గొప్పయో దానిని ఎచ్చటనుండినను బొందుచున్నాఁడు. ఎచట నుండినను విధిప్రాప్త మెంతయో యంతియగాని యెక్కువఁ బొందనేరడు. మన మొకపాత్రను, తీసికొని బావియొద్దకుఁ బోయినను సముద్రమునొద్దకుఁ బోయినను, సమానముగ జలము లభించునే గాని; బావియొద్ద తక్కువగను, సముద్రమునొద్ద ఎక్కువగను లభింపదు గదా! కావున ధనాఢ్యులయెడ దైన్యవృత్తి నవలంబింపఁ గూడ దని భర్తృహరియోగీంద్రుఁడు తన సుభాషితరత్నావళియందు నుడివెను. కావున నీదృష్టాంతముచే యాచకులు ఆశకు లోబడక విధిప్రాప్తలాభముచే సంతుష్టిఁ జెందెద రేని సుఖమునుఁ బడయుదురు. మఱియు నీయాశ రెండువిధములు, అందొకటి తాను మనోరథపరంపరలచే నభివృద్ధిఁ జేసికొనుట, రెండవది, ఇతరులు అనఁగా ధనసంపన్నులమాటలచేతను క్రియలచేతనుఁ బ్రోత్సాహితుఁడై ఆశనుఁ జెందుట, మొదటిది స్వగతము. రెండవది పరగతము. స్వగతమునకంటెఁ బరగతము తీవ్రము. ఒక యాచకుని మాటలచేతను క్రియలచేతను నమ్మించి యాశఁ గలిగించి, పిమ్మట వ్యర్థమనోరథునిఁ జేసె నేని, ఆయాచకుఁ డనుభవించు మనోవ్యథ వర్ణింప నలవి కాదు. దాతృసుకృతమును యాచకుఁడును; యాచకుని పాపమును దాతయుఁ బొందుదు రని స్మృతులయందుఁ దెలుపఁబడుచున్నది. తనకు సమర్థత గలిగియుండియును యాచకునిమనోరథముఁ బూరింపఁజాలనివాని దేహమే భూమికి భారము కాని; పర్వతములు, వృక్షములు భారము కావని నైషధమందుఁ జెప్పఁబడెను. ఆశచేఁ బీడింపఁబడు యాచకునిమనస్సు; వృష్టిలేక వాడఁ బారుచుండు సస్యమును బోలియుండు. ఆశాపీడితుఁ డగు యాచకుని కష్టమును దాత యెఱుంగు నేని అర్థిని వ్యర్థమనోరథునిఁ గావింపఁ జాలఁడు. మితిలేని యాశలను బెట్టుకొని వానినిఁ బూరించుటకై పడరానిపాట్లు బడి దేశములఁ దిరిగి; నిదుర ఆహారము లేక, విసుగు జెంది తన్మూలకసుఖములఁ బడయుటకన్న; నాశలను విడుచుటవలనఁ గలిగినసుఖము, కడుంగడు శ్రేష్ఠ మని, 'నిరాశా పరమం సుఖ' మ్మను లోకోక్తిచేఁ దేటపడు చున్నది. ఈయాశ; వర్తకులయెడను; రాజులయెడను ధనాఢ్యులయందును విశేషముగఁ జూపట్టుచుండు. ఒకప్పుడు ధనప్రాప్తి కలిగె నేని; ఆయభిరుచిచే నంతకన్న నెక్కుడు ధనము నార్జింపవలెనను నాశ పొడమును. ధనార్జనమునందుఁ బెక్కుకష్టములు దురాశచే సంప్రాప్తింపగ నికమీఁద ధనాశను విడువఁదగును. ఉన్నదానితోఁ దనివిఁ జెందవలె నను వైరాగ్య మప్పుడు కలిగి; ఆధనార్జనకార్యము ముగిసినవెంటనే పూర్వ మనుభవించిన కష్టముల మఱచి యాశాప్రేరితుఁడై మఱల ధనము నార్జింపఁ గడగును. ఆశచే యుక్తాయుక్తవివేచనాశక్తి మేధ ప్రజ్ఞ మందము

లగును. ప్రజ్ఞాహీనులును, మూఢమతులు నగువారు అధికాశలకుఁ బాల్పడి ఫలితములు లభింపమిచే నైరాశ్యముఁ జెందుదురు. అనఁగ విరక్తినిఁ బొందుదురు. "అభావే విరక్తి" యనులోకోక్తిచే; ఫలప్రాప్తి కలుగమింజేసి వీరికి విరక్తిపొడమెను గాని నిశ్చల మగు వైరాగ్యము కాఁజాలదు. జ్ఞానవైరాగ్యసంపన్ను లగు యోగిపుంగవులకన్ననో; వారియెదుట నాశాజనకములగు కాంతాకనకాదివిషయములున్నను దోషదృష్టిచే; వానిని విషసదృశములుగఁ జూచి; వానియెడ నైరాశ్యముఁ జెందుదురు. ఇదియే నిశ్చల మగు వైరాగ్యము 'నిస్పృహస్యతృణం జగత్'ను లోకోక్తిని బట్టి యాశారహితుఁ డగుమహనీయున కీ జగత్తు గడ్డిపోరకతో సమానము.

ఆశ యనుతోడిను నాశ్రయించి జీవితకుసుమము వికసించుచున్న దని కవులు వర్ణింతురు. గొప్ప కార్యముల నొనరించునపుడు దృఢమయిన యాశతో నుండవలయుఁ గాని, అవి ఫలితావస్థఁ జెందని యపుడు నిరాశనుఁ బొందఁగూడ దనియు; నిరాశవలనఁ గార్యమందలి యుత్సాహము తగ్గు ననియు; దృఢ మైనయాశాబలముచే నెట్టికార్య మేని నెఱవేరు ననియుఁ బాశ్చాత్యులయభిప్రాయము. ప్యాలసీ మొదలగువారి జీవితచరిత్రములందు ఇది స్పష్ట మగుచున్నది.

తాపజ్వరముచే దప్పికఁ జెందినవాఁ డెంత మంచినీరు ద్రావినను వాని దప్పిక యణఁగ నట్టుల ధనతృష్ణగలవాఁ డెంతద్రవ్యముఁ బొందినను తనివిఁ జెందడు. ఈధనాశ కంతము లేదు. తృప్తియు లేదు. సామాన్యముగ ధనాఢ్యులకే ధనమందలి యాశ మిక్కుటముగ నుండును.

చిరకాలము సకల విషయభోగముల ననుభవించినను; కోరికల కంతము లే దని; మహాభారతమున, సౌభరి యనుమునిచేఁ జెప్పఁబడెను.

శ్లో. మనోరథానాం న సమాప్తి రస్తి
వర్షాయుతేనా ఽప్యథవా ఽపి లక్షైః
పూర్ణేఽపి పూర్ణే ఽపి మనోరథానా
ముత్పత్తయ స్సంతి పునర్నవానాం.

పదివేలు సంవత్సరము లైనను అనేకలక్షలసంవత్సరము లైనను విషయసుఖముల ననుభవించినను, కోరికల కంతము లేదు. ఎవ్విధంబున నేని కలిగిన కోరికెల నెఱవేర్చుకొనినను; మఱల క్రొత్త కోరికలు పొడముచు నే యుండును. తృష్ణాజలములు గల ఆశాసముద్రమునందు; మనోరథతరంగ పరంపరలు ఉత్పత్తి యగుచు, నశించుచు నుండును. సముద్రమునందు; తరంగము లణఁగియుండనిచందంబున; ఆశాసాగరంబున నెల్లప్పుడు మనోరథములు కలుగుచుండును.

శ్లో. న జాతు కామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతి
హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ భూయ ఏవాభివర్ధతే
పూర్ణం వర్షసహస్రం మే విషయాన్ సేవతోఽసకృత్
తథాపిచానువసనం తృష్ణా తేషూపజాయతే.

—శ్రీ. భా. ౯ స్కం.

అగ్నిహోత్రమునందు సమిధలు వేయుకొలఁదిని ప్రజ్వలించి, యభివృద్ధి యగు చందంబున, విషయసుఖము లనుభవించుటచే, కోరిక లభివృద్ధి యగును గాని; శమింపఁ జాలవు. వేయిసంవత్సరములు పూర్ణముగ విషయభోగముల ననుభవించినప్పటికిఁ దనివి లేక, మఱల ననుభవింపవలె నని వానియం దాశ కలుగుచుండు నని శ్రీభాగవతమునందును జెప్పఁబడెను.

ఏమియులేని, పరమదరిద్రుఁడు తొలుత నూఱురూప్యములు లభించె నేని; చాలునని కోరును. ఎట్టులేని నూఱురూప్యంబులు లభింపఁగ దనివిఁ జెందక వేయి గోరును. వేయి లభించిన లక్షను లక్షాధిపతియై భూపతిత్వమును భూపతి చక్రవర్తిత్వమును, చక్రవర్తి ఇంద్రత్వమును; ఇంద్రుఁడు బ్రహ్మపదవిని బ్రహ్మ విష్ణుస్థానమును గోరుచుండును. ఆశ కంతమునుఁ గన్గొనినవాఁ డెవఁడు? ప్రాప్తలాభముచే సంతుష్టిఁ జెందినవాఁ డెవఁ డని శ్రీశివ్హానమిశ్రుని శాంతిశతకమునఁ జెప్పఁబడెను.

ఈవిషయమును గూర్చి శ్రీభాగవతమున వామనమూర్తిచే బలిచక్రవర్తికి ఈక్రిందివిధమునఁ జెప్పఁబడెను.

శా. ఆశాపాశము తాఁ గడున్ నిడుపు, లేదంతంబు రాజేంద్ర ! వా
రాశిప్రావృతమేదినీవలయసామ్రాజ్యంబు చేకూడియున్
గాసిం బొందిరిగాక వైన్యగయభూకాంతాదులు న్నర్థకా
మాశన్ బాయఁగ నేర్చిరే? మును నిజాశాంతంబులం జూచిరే?

కాఁబట్టి యాశ కంతము లే దని పలుచోట్లఁ జెప్పఁబడెను. అట్టియాశను జయించుటకు సంతోషము తప్ప వేఱొకటి లే దని యాధ్యాత్మికశాస్త్రజ్ఞులు స్వానుభవమువలనఁ గనిపెట్టిరి.

దురాశాపిశాచిక, ఎట్లు త్రిప్పిన నావలనికిఁ దిరుగుచు, పడరానిపాట్లు పడుచు, గౌరవమునుఁ గోల్పోయి యడుగరానివారి నడుగుచు; రేయి యనక, పగ లనక; నిద్రాహారములు లేక దుర్గమప్రదేశముల సంచరించుచుఁ దనివి లేని లోభాత్ములు చిత్తశాంతి లేక మిక్కుటము లైన మనోవ్యథలఁ జెందుదురు. ఈ దురాశాగ్రస్తులు కొండొకవేళ మహత్తర మైన లోభముచే, మృతిని గాని, లేక; కారాగృహప్రవేశమును గాని పొందు చున్నారు.

తనివిఁ జెందుటవలనఁ గలిగినలాభమున కొక దృష్టాంతము కలదు. మహాసంగ్రామ సమయంబున నిరువురు వర్తకులు వ్యాపారము సేయుచుండిరి. అం దొకరు, వస్తువుల కధికధర లయినందున, భయపడుచు గొన్ని పదార్థములను వెలకుఁ దీసి తిరిగి విక్రయింపగఁ గొన్ని లక్షలు లాభమువచ్చెను. తా నెన్నఁడు తలంపని లాభ మధికముగ వచ్చినందున నిఁక వ్యాపార మొనరించిన నష్టము వచ్చును. ఈ ధరలు నిలఁబడ వని, ప్రాప్తలాభముతో సంతుష్టుఁడై విరమించి యుండెను. మఱియొకఁడును, వానివలెనే, కొంతసరకును అధిక వెలలు బెట్టి కొనుఁగోలు చేసి మఱల విక్రయించి కొన్ని లక్షలలాభముఁ బొందెను. ఈలాభపు రుచిచేఁ దనివిఁ జెందక ఆసచే మిక్కుట మైన సరకును, కొనుగోలు చేసి యుంచెను. మొదటివాఁడు, రెండవవానికిఁ గోటిరూప్యములు లాభము కలుగఁబోవు చున్న దే యని వగచుచుండగ, కాలస్థితినిఁబట్టి వెలలు తగ్గెను. విశేష వ్యాపారమును చేసినరెండవవానికిఁ గోటిరూప్యములు లాభము వచ్చుటకు మాఱుగ పూర్వపులాభముతోఁ

గూడ రెండు కోట్లు నష్టము వచ్చునట్లు తటస్థించెను. అప్పుడు మొదటివాఁడు తాను తనివిఁ జెంది విశేషవ్యాపారముఁ జేయక; పొందినలాభముచే, సంతుష్టుఁ డయినందుకు ఫలముఁ గనెను. రెండవ వాఁడు తాను దురాశకుఁ బోయి, మొదటివానికన్న హీనుఁడ నయితి నని దుఃఖించెను. దీనివలనఁ జదువరులు సంతోషమువలనఁ గలుగుఫల మరయుదురు గాత.

శ్లో. ప్రాప్తవ్య మర్థం లభతే మనుష్యో
దేవోఽపి తం లంఘయితుంహి నాలం.

పూర్వజన్మ కర్మానుగుణ్యముగఁ దాను పొందఁదగినఫలితముఁ దా నెచ్చటనుండినను బొందు ననియు; దానినిఁ దప్పించుటకు దేవుని చేతను నలవి కా దనియు, విశేషముగ నాశాపరంపరలచే వ్యథలఁ బొందుట వ్యర్థ మనియు, నిశ్చయించుకొని వివేకియగువాఁడు ప్రాప్త లాభముచే సంతుష్టుఁ డగుచు; స్థిరచిత్తుఁడై యుండును. తనకన్న నధికు లగువారలవలె, ధనకీర్తిభోగైశ్వర్యములఁ గోరఁగూడ దని తాత్పర్యము కాదు. పైయన్నింటికిఁ బ్రయత్నించునపుడు, క్రమముగఁ బురుషప్రయత్నమును నిశ్చలమనస్సుతో సలుపుచు; ఫలితాఫలితములందు హర్షవిషాదముల నొందక సంతతకృషి నొనరింపవలయు. వివేకయుక్తబుద్ధితో నేకార్య మొనరించినను బాధింపఁబడదు. పుత్త్రమిత్త్రకళత్త్రగృహక్షేత్త్రధనకనకాది పదార్థములయం దాసక్తి గలవానిమనస్సు; పచ్చిచింతకాయను బోలి యుండును. చింతకాయ లోని ఈనెలు లోపల వెలుపల దృఢముగ నల్లుకొని యున్నందున, బెరడు వేఱుగను, పండు వేఱుగను విభజింప నలవి కాదు. ఏలయన పరిపక్వము కామిచే వేఱుపఱుప నలవి కాదు అట్టులనే విషయాసక్తుని మనస్సును.

జ్ఞానవైరాగ్యములు గలయోగీశ్వరుని మనస్సు పండిన చింతకాయవలె బెరడు వేఱుగను లోపలిపండు వేఱుగను యీనెలచే బంధింపఁబడక చూపట్టినట్టు బహిర్విషయములనుండి యాశాపాశములు వీడినందున స్థూలసూక్ష్మశరీరములు వేఱుగఁ బ్రకాశించు చుండును.

శ్లో. ఆశాయా యే దాసాస్తే దాసా స్సర్వస్య లోకస్య
ఆశా యేషాం దాసీ, తేషాం దాసాయతే లోకః.

ఆశాబద్ధులు ప్రకృతిబద్ధు లనియు, నిర్జితాశు లగువారు ప్రకృత్యతీతు లనియుఁ దెలియుచున్నది. ఆశాపాశబద్ధులు కాకుండు నట్టుల శ్రీజగదీశుఁడు మనల ననుగ్రహించుగాఁత.

ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు?

హరి వేంకటేశ్వరులుగారు.

శ్రావ్యతర మైన కంఠస్వరంబుతోడ
ఎడతెరపి లేక యాయాస మింత గనక
అర్థగాంభీర్య మెవరికి నందనీక
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 1

అనవరతచిత్తసంక్షోభ మనుభవించి
శాంతభావంబు గనఁగ నీ చెంతఁ జేరు
వార్తల కొసంగు స్వాగత కీర్తనంబొ
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 2

నీవు మ్రింగిన ప్రాయంపు జీవకోట్ల
నలలలోపల నాడించి యాత్మలకును
శాంతిగీతంబు సల్పెదో! సంతతంబు
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 3

నీ కనుల ముందు గ్రాలు నీ లోకమందు
వడివడిగ మార్పు లవి చాల పొడముచుంట
మిగుల నాశ్చర్యభావమే మెళగింతొ?
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 4

జగ మను విశాలనాటకశాలయందు
జనుల కార్యాచరణమున కనుగుణముగ
పాటలను పాడు సుస్థిరపాత్ర వేమొ?
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 5

విపుల మైనట్టి యాకాశవీథియందు
చనెడు రవిచంద్రతారకాసఖుల నెల్ల
హెచ్చరింపఁగ పాడెదో యీ విధమునఁ
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 6

నీ కుమారరత్నము లగు నీరదములు
వలయు స్వేచ్ఛావిహారముల్ సలుపుచుండ
ఆత్మ నుప్పొంగి సంతోష మభినయింతొ?
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 7

గగనమున వేగముగ నేఁగు గ్రహగణంబు
దేవగానంబు సల్పుచుఁ బోవుచుండ
ప్రతివచన మిత్తు వేమొ యీ పగిది నీవు
ఏమి పాడెదు సంద్రమా! యెపుడు నీవు? 8

నిమ్నజాతిసముద్ధరణము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

భారతఖండమున నిమ్నజాతిసముద్ధరణమహాకార్యమునకు దారి దీసినవారును ప్రజలను పురికొల్పినవారును విదేశీయు లగు క్రైస్తవమతవ్యాపకు లని మన మొప్పుకొనక తప్పదు. అయ్యో! "ఆత్మవ త్సర్వభూతాని" "స్వదేశం భువనత్రయమ్" "పరోప కారార్థ మిదం శరీరమ్" "అహింసా పరమో ధర్మః" ఇత్యాది మహోత్కృష్టధర్మములను విశ్వమానవకోటి కుపదేశించి యాచరించి జగద్గురుపీఠ మని ప్రతిష్ఠ వహించిన పుణ్యభూమి యగు నార్యావర్తమునకును "మూడనున్న కీడెంచక తోడి సోదరులను పీడించుట పాడి గా" దని విదేశీయుల మేలుకొలుపులా! హితోపదేశములా!! అవును! విదేశీయపాలనమే యవసర మైనప్పు డిందులకు విచారింపవలసిన దేమున్నది? ఆహా! ఇది కాలమహిమము! ప్రకృతిపరిణామము! దైవనిర్ణయము!

అగ్రవర్ణములవా రెవ్వరును తమ ధర్మబోధనలకు చెవి యొగ్గక నిరాకరించుటచే క్రైస్తవమతబోధకులు అనాగరికులును విద్యావిహీనులును నగు పంచమాదుల పంచఁ జేరి వారి నాదరించుచు వశము చేసికొని తమ కార్యములు చక్కఁజేసికొనవలసినవా రైరి. వారు వారిని సంరక్షించుటకై చేసిన ప్రయత్నములలో ప్రధాన మైనది విద్యాప్రదానము. విద్యాంజనము వారి కన్నులను విప్పి ప్రపంచమును జూపి ఆత్మగౌరవమును మేల్కొలిపి స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను రగులు కొలిపెను.

భారతీయులు నిమ్నజాతులలో ముఖ్యముగా మాలమాదిగలను మిక్కిలి నీచాతినీచముగాఁ జూచుచు నంటరాని చెప్పరానివారినిగాఁ జేసి యవమానపఱచుచుండుటచే రాజావలంబనము గల పరమతావలంబనము మాత్రమున నవమానము పోయి గౌరవము కలుగుచుండుట ప్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్న పంచమాదులు లక్షల కొలఁది పరమతస్థులై హిందువులు తమ్ముఁ బెట్టుచున్న హింసలకు ప్రతిఫలముగా వారియందు ద్వేషభావము వహించి ప్రతిపక్షులుగా మాఱుచు వచ్చిరి. ఇం దేమియు వింత గాని తప్పు గాని లేదు.

క్రమక్రమముగా బంగాళమునందు గోహింసల మూలముగా సంభవించిన హిందూమహమ్మదీయకలహములలో పంచమాదులు హిందువుల పక్షమునఁ జేరి పోరాడకుండుటయే గాక మహమ్మదీయులను చాటుననుండి యుసికొలుపుచుండుటయు, పాంచాలమునందు నీటియొద్దడి కలిగిన కాలమున పరమతస్థు లగు పరదేశీయులతోఁ బా టైనఁ గాకుండ పంచమాదులు నీరు లేక చచ్చినను సరే తమ నూతులయందు నీరు చేదుకొనియ్య మని హిందువులు — అగ్రజాతుల మని విఱ్ఱవీఁగు హిందువులు — న్యాయమును భూతదయను ధర్మమును దైవమును గూడ మఱచి మదాంధులై మూర్ఖులై యహంకారప్రేరితులై యడ్డగించినప్పుడు పంచమాదులు కొట్టుల కెక్కియు గెల్వలేక దీనులై యనదలై యార్తులై చేయునది లేక మహమ్మదీయమతమును స్వీకరించి యా మతస్థుల యండ నుండి వారి సాయమున హిందువులతో కత్తిగట్టి పోరి గెలిచి నీరును ప్రాణములను రక్షించుకొనుటయు సంభవించినవి.

ఇట్టి పరిస్థితుల నెల్ల దూరదృష్టితో పరిశీలించిన దేశీయనాయకులు దేశమునం దైదవ వంతు మనుష్యు లంటరానివారుగా నెంచఁబడుటవల్లను వారు తమ స్వామ్యములను గ్రహించి స్వాతంత్ర్యవిజయమునకై ప్రత్యర్థులై మనతో ప్రతిఘటించుటవల్లను దేశమునకు సంభవించుచున్న సంభవింపనున్న యనర్థములను గ్రహించి తన్నివారణమునకు సాంఘికస్వాతంత్ర్యప్రదానమే పరమసాధన మని నిశ్చయించి వారి నుద్ధరింప యత్నింప సాగిరి.

అది మొదలు దేశమున నెల్లయెడలను నిమ్నభారతవిమోచనమునకై యనేకయత్నములు చేయఁబడుచున్నవి. మానవజన్మస్వత్వములకై యాత్మస్వతంత్రతకై మాతృదేశోద్ధరణమునకై ధనప్రాణములను ధారవోయుచున్న భారతవీరులు దీను లగు దేశసోదరుల విముక్తికై శ్రమంపడుట సమంజసము గదా!

ఈ పది పండ్రెండు సంవత్సరములనుండియు నిమ్నజాతుల నిమిత్తము చాల పాఠశాలలు స్థాపింపఁబడినవి. పఠనమందిరములు నెలకొలుపఁబడినవి. సభలు సాగింపఁబడినవి. పత్రికలు ప్రకటింపఁబడినవి. గ్రంథములు రచియింపఁబడినవి. అయినను మొత్తముమీఁదఁ జూచినచో నిప్పటికి ఒరిగిన పని మాత్ర మతిస్వల్ప మని విదిత మగుచున్నది. ఏల? దీనికి మూల మేమి? ఎక్కడ నే పని తలపెట్టినను నెప్పు డే కార్యము ప్రారంభించినను నొక్కరొక్కరే చేయుటయు నితరుల సానుభూతిసాహాయ్యములు లేకుండుటయు తటస్థించుచున్నది. ఒ పైనను త పైనను పూర్వాచారము నొక్కమాఱుగా విడువఁజాలని జనసామాన్యము చిరకాలమునుండి యంటరాని చెప్పరానివారినిగా పరిగణించుచున్న వారియెడల నింత త్వరలో నంతగా సానుభూతి చూపుట జరుగనేరదు. కాని, యీ దేశభక్తులు సంస్కర్తలు దీనదయాపరులు నొక్క సంఘముగా కలసిమెలసి పని చేసినచో నింతకంటె నతిత్వరితగమనంబున కార్యములు కాఁగల వని గట్టిగా చెప్పవచ్చును.

బహుజనసమ్మేళనమువలనఁ గలుగు ఫలితముల నంతగా వివరింపవలసిన యవసరము లేదు "సంఘే శక్తిః కలౌ యుగే" యను సూక్తి సుప్రసిద్ధమును స్వానుభవసిద్ధాంతమువలన సర్వజన

సమ్మతమును గదా! "ధనమూల మిదం జగ" త్తనుటచే నే కార్యమున కయిననుఁ ధన మావశ్యకము. ఇట్టి ఘనకార్యముల పట్ల నది విశేషావశ్యకము. సంఘసంస్థాపితము లగు ప్రతిష్ఠాపనములు సుస్థిరములు కాఁగల వని విశ్వసించి ప్రజలు విశేషముగా ధనాదిసాహాయ్యము చేయుదురు. సంఘబల మున్నచో లోకజ్ఞానశూన్యులును జగత్కల్యాణకంటకులును స్వార్థధురంధరులును నగు కొందఱు మందేహామాత్రులచే కల్పింపఁబడు నంతరాయముల నతిసులభముగా నంతరింపఁజేయ నను వేర్పడును. సాంఘికు లందఱును సంవత్సరమున కొకటి రెండు సారులు సమావేశములు చేయుచు తాము పూనిన పని కొనసాగించుటకు తగు సాధనముల నాలోచించుటకును తమతమ యనుభవములమీఁద తెలిసికొనిన కష్టసుఖము లొండొరులు చెప్పుకొని లోటుపాటులు సవరించుకొనుటకును వీలు కలుగును. సర్కారు వల్ల సాధింపఁదగిన కార్యములు సఫలము లగుటకు సాయపడును. సంఘీభావ మింకను ననేకలాభములను కలుగఁజేయును. కనుక నీ యుద్యమాభిమాను లగు నాంధ్రు లందఱును 'నుద్ధారకమహాసభ' యను పేర నొక సంఘముగాఁ గూడి పని చేయుట యుక్తము.

ఈ దీనజనోద్ధారకుల నెదుర్కొనుచున్న వానిలో నెల్ల మాలమాదిగలపై మోపఁబడియున్న యంటు సమస్యయే మిగుల కఠినమైనది. ఈ యంటునకు మడ్డితనమును మురికితనమును కారణము లనుటకు వలను కనఁబడదు. నిమ్నజాతులలో గణింపఁబడు నుప్పర యెఱుకల యేనాది కోయ చెంచు దొమ్మర మందుల లంబాడీ మొదలగు జాతులయొద్దకంటె మాలమాదిగలయొద్ద నేమి యంటు కలదో యూహింపఁజాలకున్నాము. పై జాతు లన్నియు బ్రాహ్మణులకు సైతము తొలఁగ నక్కఱ లేదు సరి గదా, వారి పడమటింటి గుమ్మమువఱకును నిరాక్షేపముగా రావచ్చును. ఒక్క మాలమాదిగలకు మాత్రమే యాంక్ష విధింపఁబడినది. ఈ యాంక్ష యగ్రహారములలో మితి మీఱుచున్నది. దీని నిరంకుశాధికారమున కక్కడ హద్దుపద్దులు లేవు. అగ్రహారపు నడి వీథిలో సయితము మాలఁడు నడువఁగూడదు. ఇంతే కాదు, అగ్రజాతులలో నగ్రజాతి యగు బ్రాహ్మణుఁడు మడితో మాలనితో మాటలాడ నైన రాదు. అయినను, పని పట్టినప్పుడే చెట్టునకో పుట్టకో చెప్పుచున్నట్టు వాని దిక్కు చూచుచు — మాలని దిక్కు కాదు, చెట్టుచేమల దిక్కు — వానికి మాలవానికి — వినఁబడునట్టు గట్టిగాఁ జెప్పుచు వానివల్ల మరల ప్రత్యుత్తరము గ్రహింపవచ్చును. అంతటి మహావమానమునకుఁ బాల్పడుట కా మాలఁడు — హిందువుఁ డగు మాలఁడు చేసిన మహాపాతక మేమో? ఆహా! ఎంత వివేక మైన యాచారము! అయ్యో! తన విజ్ఞానప్రభావముచే ప్రపంచము నెల్ల నోహో యనిపించిన బ్రాహ్మణుఁడు — సమస్తలోకములకు నాదర్శప్రాయుఁ డైన బ్రాహ్మణుఁ డిప్పు డెంతటి యపహాస్యమునకుఁ బాత్రుఁ డగుచున్నాఁడు! కటకటా! కాలగతి!

ఆ మాలల యపరాధ మే మైనను వారి మైల యెట్టి దైనను నది పురాతనకాలమునాఁడే పుట్టి పెరిగి వేళ్లు నాటుకొనియున్నదగుటచే నీ యంటు మహావిషవృక్షము నొక్కమాఱుగా లోకుల హృదయక్షేత్రమునుండి కూకటివ్రేళ్లతో పెకలించి పాఱవేయుటకు సాధ్యము కాదు కాని, యభ్యాసవశమున నలవికాని కార్యము లేదు. అవసరమునకంటె నభ్యాసమున కనువైన మార్గము లేదు. చూడుఁడు! భూమి పుట్టినప్పటినుండి యగ్రజాతులు సంతలలో మాలలను రాచుకొని తిరుగుచున్నారు. రైళ్లలో కలసి మెలసి ప్రయాణము చేయుచున్నారు. మిషను పాఠశాలలలో నొండొరు లొడులలో కూర్చుండి సమభావముతో మెలంగుచు నన్యోన్యస్నేహబద్ధు లగుచున్నారు. తీర్థయాత్రలలో మాలలు చూచుచుండ చెట్టు క్రింద వండుకొని భుజించుచున్నారు. ఆసుపత్రులలో వారిచేతి తీర్థము శంఖతులసీ తీర్థములవలె సేవించి చరితార్థు లగుచున్నారు. ఇవి యన్నియు బుద్ధిపూర్వకములే గాని ప్రమాదవశమున జరుగుచున్న కార్యములు కావు కదా! మాలల మైల యప్పు డెట్లు మాయమై పోవుచున్నదో మటుమాయగా నున్నది. ఇట్టి ప్రత్యక్షప్రమాణములే మనకు కొన్ని సాధనములను బోధించుచున్నవి. కాని, యించుమించుగా వీనిలో నన్నియు దొరతనమువారి మూలమున చేయవలసియున్నవి.

(౧) పంచమవిద్యార్థులను చేర్చుకొనని పాఠశాలలకు గవర్నమెంటు గ్రాంటుల నియ్యకుండుట. (౨) తాలూకా జిల్లా బోర్డులయొక్కయు మునిసిపలువారియొక్కయు నధికారములో నున్న పాఠశాలలలో పంచమ విద్యార్థులకు యథేచ్ఛముగా ప్రవేశము కలుగఁజేయుట. (3) పోస్టు పోలీసు తాలూకా జవాను పనులును కోర్టు జవాను అమీనా పనులును బాహాటముగా పంచముల కిచ్చుచుండుట. (౪) సంతలలోను మార్కెట్టులలోను పంచమాదుల దుకాణముల కవకాశములను కలుగఁజేయుట. (౫) గ్రామములలోని నూతులలోను చెఱువులలోను తక్కినవారితో పాటు ధారాళముగా నీళ్లు తీసికొను స్వాతంత్ర్యము కలిగించుట. (౬) నాటకములు మొదలగు ప్రదర్శనశాలలకును సమస్తసభలకును క్రైస్తవ మహమ్మదీయులతోఁ బాటు నిరాఘాటముగా రానిచ్చుట. (౭) యంత్రశాలలలో కూలీలుగా చేర్చుకొనుట. (౮) చర్మపరిశ్రమ వడ్రము కమ్మరము కుమ్మరము నేఁత కుట్టు మొదలగు వృత్తులను నేర్పి ప్రజలతో వ్యవహారసంబంధ మెక్కువ చేయుట. ఇత్యాదికార్యములవలన కాలక్రమమున మాలల యస్పృశ్యత యంతరించు ననుటకు సంశయము లేదు.

మరియు, సర్వలోపములను సంస్కరించుకొనుటకు జ్ఞానాంజనము దక్క శరణము లేదు. కాఁబట్టి నిమ్నజాతుల నున్నతస్థితికి తేవలయు నన్న వారికి విద్యాదానము చేసి దాని మూలమున నాత్మవివేకము కలిగించి గౌరవాపేక్షను, స్వాతంత్ర్యకాంక్షను పురికొల్పితీరవలయును. ఇందుకై దేశమున నల్గడల విశేషకృషి జరుగవలయును. ఊరూరను బాలబాలికలకై పగటి పాఠశాలలను పగటిపూట తీరని వారలకై రాత్రిపాఠశాలలను స్థాపింపవలయును. ఈ మహాకార్యము సామాన్యమా! సాధ్యమా! శ్రీమంతులును మహారాజులును జమీందారులును తలఁచినచో సాధ్య మన నేల, సుసాధ్యమే యగును. కాని, మన శ్రీమంతులకు వారి బిడ్డల విద్య జోలియే యక్కఱ

లేదు. మహారాజుల జమీందారుల గ్రామములే యవిద్యాదేవత కాలయములు. ఇట్టిచో వారి దృష్టి — హ్రస్వదృష్టి — పంచమ పల్లెలవఱకు పోవునా? వారిలో నెక్కడనో నూటి కొక్కఁ డట్టి మహామహుఁ డున్నను మహాఖండమువంటి యీ విశాలదేశమున నీ గొప్ప లోపము వారివల్ల సంపూర్తిగా చక్కఁబడ నేర్చునా? తమ పిల్లలకే ప్రథమశిక్ష యైనఁ జెప్పింపఁజాలని జనసామాన్యము తా మతినీచు లని యెంచుచున్న పంచముల పట్ల నంతటి సౌహార్దము వహించునా? వహించినను నిర్వహించునా?

ఇఁక నీ కార్యభారము భరింపఁగల సమర్థులు పాలకు లొక్కరే. సర్కారు సాయము లేక యీ పని యెన్నఁటికిని నెఱవేఱ నేరదు. అంతవఱకును దీనబాంధవులు — దయాసింధువు లగు దీన బాంధవులు 'శాయశక్తుల' సాయము చేయుచు నుతుత భక్తిని జూపుచుండుట ప్రశంసాపాత్రమే యైనను సామాన్యవిద్యాశాసన మేర్పడువఱకు నేకదీక్షతో కృషి చేసి దానిని సాధించినఁ గాని దేశీయ నాయకులు స్వధర్మనిర్వాహకులు కానేరరు.

సకలజనులకు నుచితముగను నిర్బంధముగను విద్య నేర్పఁగల శుభదినములు చేరువలో నున్న వని యనేకులు విశ్వసించుచున్నారు. అట్టి మహాభాగ్య మీ భరతవర్షమున కబ్బినను నప్పుడే దేశ మెల్ల విద్యామయూఖములచే ప్రకాశింపఁగల దని యాశించుటకు వీలు లేదు. ప్రాథమికవిద్య ప్రతిజాతికి నందుబాటులో నున్నను నిఱుపేద లగువారి బిడ్డలకు విద్యాలాభమును కలుగఁజేయుట కూడ సామాన్యమైన పని కాదు. విద్య యుచితముగా నేర్పుచున్నను, విద్యోపకరణములను ధర్మముగా నిచ్చుచున్నను బీద కుటుంబములలో నెవరి పొట్టకు వారే పాటుపడవలసియుండుటచే పాలేరుతనములు మాన్పించి పిల్లలను పల్లెకూటములకు పంపుటకు తల్లిదండ్రు లిష్టపడరు. అట్టియెడ శాసన మున్నది గదా యని దాని నమలులోఁ బెట్టి బీదల పీడించుట శ్రేయస్కరము కాదు. విద్య నిర్బాధకముగా నబ్బినప్పుడే శోభించును గాని నిర్బంధక మైనచో శోభకు బదులు మరింత క్షోభకు కారణ మగును. అందువల్ల విద్యాదానముతోఁ బాటుగా నన్నదానము కూడ చేసినఁ గాని సంస్కర్తల యభీష్టము సిద్ధింపఁజాలదు. కనుక భోజనవసతి గల పాఠశాలలను ప్రత్యేకము నిర్ధనికుల పిల్లలకై నెలకొలుపవలసియున్నది.

ఇంతే కాదు, ఇతరజాతులలో సరిగా చదువుకొనుటకు సాగని పెద్దవారలకు పరిశుభ్రత ఆరోగ్యము మధుపాననిషేధము మొదలగు విషయములును దేశీయవ్యవహారములును ప్రపంచస్థితిగతులును మతవిషయములును పౌరాణిక చారిత్రక కథాంశములును బోధించుచు నాయా విషయముల జ్ఞానము గలిగించినఁ గాని వీరి విద్య పూర్తి కానేరదు.

మాలపల్లెలకు వెళ్లి వారితో ననువుచనువులతో మెలఁగుచు నభిమానముతో పని చేయఁగల సమర్థు లగు నుపదేశకులను సమకూర్పవలయును. ఈ కార్యముల కన్నిటికిని సర్వవిధముల నక్కఱకు వచ్చు బుద్ధిమంతులు వారియందే కావలసినంతమంది కలరు. వారెవరు? శుచిశుభ్రతలు గలిగి దేశీయసంప్రదాయములు దేశభాషాజ్ఞానము గలిగి విద్యావివేకములు గలిగి వినయాదిసుగుణసంపత్తి గలిగి దేవబ్రాహ్మణభక్తి గలిగి వైష్ణవచిహ్నములతో నొప్పుచు సచ్ఛూద్రులవలె — శూద్రు లన నేల? సర్వవిధముల నగ్రజన్ములతో తుల్యులై వెలయు మాలదాసరులు.

ఈ దాసరులు బ్రాహ్మణులవలె పంచాంగములను జెప్పుచు ముహూర్తము లుంచుచు జ్యోతిషసాముద్రికఫలములు దెలుపుచు దేవాలయములలో నర్చకత్వము చేయుచు వైద్యము చేయుచు భాగవతములు నాటకములు నాడుచు హాస్యములు చెప్పుచు కాలక్షేపము చేయుచున్నారు. ఇట్టివారు బోధకులుగా సిద్ధము చేయఁబడినచో తప్పక గట్టివారు కాఁగలరు. పంచమాదులు పరమతబోధలకు లోఁబడి స్వమతమును విడనాడి హిందూసంఘమును జీల్చి జాతీయతకు బలహీనత కలుగఁజేయకుండ సంరక్షించుటకుఁ గూడ నిట్టి యుపదేశకు లావశ్యకము. అత్యావశ్యకము. ఇట్టి కార్యముల కన్నిటికిని ప్రజల పట్టుదలయు శాసనసభ్యుల కార్యధీరతయు నాధారములై యున్నవి.

నిమ్నుల యభివృద్ధికై నిరంతరప్రయత్నములు చేయుటకును వీరి స్థితిగతులు చక్కఁబఱచుటకును శాసనసభలలో వీరికి ప్రత్యేక ప్రతినిధు లుండుట యత్యవసరము. ఎవరి కష్టనిష్ఠురములు వారికే గాని యితరులకు బాగుగా తెలిసియుండవు. ఇతరకులములవా రెంత భూతదయావంతు లైనను నెంతటి సానుభూతిస్వాంతు లైనను వారి సంతాపమును వారి హృదయాందోళనమును సరిగా గుర్తించి ప్రకటింపఁజాలరు.

మాలపల్లెలు విశాలము లైనవి గాక యిఱుకై మురికి గలవై దుర్గంధభూయిష్ఠములై యనారోగ్యకరములై యంటుతెవుళ్లు నెలవులై నరలోకనరకములై యున్నవి. వారి కుటీరములు దారిద్ర్యమునకును దైన్యమునకును దుఃఖమునకును నాలవాలములై యున్నవి. వారికి పానోదకములకు మంచి జలాధారములు లేవు. పండుగపబ్బములయం దైనను కడుపు నిండ కుడుపు లేదు సరి గదా కరువు కాలములో దుంపదూడులే గాని గంజినీళ్లకయిన గతి లేదు. వైద్యసహాయము బొత్తిగా లేదు. అంటురోగములు చెలరేఁగినప్పుడు మందుమాకులు లేక చావవలసినదే గాని దిక్కు మొక్కు లేదు. ఎప్పుడును పొట్టకొఱకు తడువుకొనుటయే గాని యొకప్పు డైనను వారికి విశ్రాంతి లేదు. వారి మనస్సునకు హాయి లేదు. వారి ప్రాణమునకు సుఖము లేదు. సంతోషము లేదు. వారికి పరసేవనమే దాస్యమే బానిసతనమే నిత్యకృత్యముగా జీవనోపాధిగా జన్మావధిగా నున్నవి. ఇంకను మనకు తెలియని తెలిసికొన వీలు లేని యూహింపనలవి కాని కష్టనిష్ఠురము లెన్నెన్నో వారు తమ నిత్యజీవనమునం దనుభవించుచున్నారు. ఇట్టి దుస్సహదుఃఖభాజన మైన వారి జీవితము దుర్భర మనుట యతిశయోక్తి కాదు!

ఇట్టి కడగండ్లనుండి వారిని తప్పింపవలయు నన్న వారు కాఁపుర ముండుటకు విశాలము లైన నివేశనము లిచ్చియు బంజరు భూములను నడవినేలలను వ్యవసాయమున కిచ్చియు వారి యనా

రోగ్యము నభాగ్యతను దొలఁగింపవలయును. వైద్యసాహాయ్యమును పొందుటకై వారికి ప్రత్యేకసౌకర్యములు కల్పించి ఘోరవ్యాధుల వాతఁబడి యకాలమృత్యువు పాలు గాకుండ రక్షింపవలయును. వారి పల్లెల సామీప్యమునుండి కల్లు సారాయి యంగళ్లను తొలఁగించి వారికి మితవ్యయము నేర్పవలయును.

ఇంతటి కార్యభారమును శిరసా వహించి యీ దీనుల నీ యనాథుల నీ యార్తుల నీ యభాగ్యుల సర్వాభంగుల నుద్ధరించుటకీ దుఃఖసాగరమును తరింపఁజేయుటకు స్వయంతీర్ణు లగు స్వకుల ప్రతినిధులకంటె నర్హు లెవ రుందురు? అంతటి బాధ్యు లెవ రగుదురు? సమర్థత యందురా? అవకాశమును బట్టి కాలక్రమమున దాని యంతట నదియే రాఁగలదు. ఇది లోకమున మనము నిత్యము చూచుచున్న సంగతియే కాని క్రొత్తది కాదు.

పంచములకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొను నధికారమే కలిగిన యెడల నాత్మవికాసము కలుగును. ఎన్నిక సమయములలో ప్రాతినిధ్యము కోరువారివల్ల నుద్రేకకర మైన యుద్బోధము కలుగును. ఆత్మవిచారము కలిగి తమకును నితరులకును గల యంతరములను దెలిసికొని తమ స్థితిగతులు బాగుపడుటకు తగిన కృషి చేయ నభిలాష కలుగును. స్వవిషయములలో నుపేక్షాభావమును నీచస్థితి యందే సంతృప్తియు తాము నీచుల మనియు నీచత్వము ననుభవించుటకే జన్మించితి మనియుఁగల మూఢవిశ్వాసములు మొదలంట నశించుటయు కలుగును. అంతటితో వారి యనారోగ్యదశయు నభాగ్యదశయు నశించి వారి కగ్రజన్ములతో సమత్వము కలుగును. అట్టి సమత్వము సిద్ధించినప్పుడే సౌభ్రాత్రము వర్ధిల్లును. కావున పంచములకు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్య మిచ్చితీరవలయును.

భువనభయానక మై యాశ్చర్యజనక మైన ప్రాపంచికస్వాతంత్ర్యమహాయుద్ధము ముగిసి స్వాతంత్ర్యమహాసత్రము తెఱవఁబడుచున్నది. ఆ మహాసత్రములో నఖిలదేశములును నిఖిలజాతులును యథేచ్ఛముగా స్వతంత్రతామృతమును జేరలనిండ జుఱ్ఱుకొని సంతుష్టి చెంది సుఖింపఁగల వని ప్రపంచమెల్ల నాశాపిపాసాతుర మై యెదురు చూచుచున్నది. భరతవర్షము కూడ నా మహాసంతర్పణమునఁ బాలుగొనఁగలదా? కల దనియే కొంద ఱుబ్బూఁత లూఁగుచున్నారు. యజమానులును పాకశాసకులును నెవ రైనను వడ్డించువాఁడొక్కఁ డైన మనవాఁడు లేనప్పుడు మన విస్తరి యంటు సొంటు లేక వేసినది వేసినట్టే యుండు నని కొంద ఱూహించుచున్నారు. భరతఖండము స్వచ్ఛందమహాశిఖరము నధిరోహించుట కింకను నెన్నియో ఘట్టములు దాఁటవలయు ననియు నెన్నియో సోపానము లెక్కవలయు ననియు వారు తలంచుచున్నారు. మన కా మహాభాగ్యముఁ జూరలాడఁగల యోగ్యత యింకను రాలే దనియు కొంద ఱువాకొనుచున్నారు. ఎవ రెట్లనుకొన్నను భరతఖండమునకు శుభదినములు మాత్రము తప్పవు. ఆమె భావిదశ యెంతయు శోభాయమాన మై ప్రకాశించుచున్నది. భారతీయు లంతఃకలహములు లేక యేకగ్రీవముగా స్వయంనియంతృత్వమే ముమ్మాటికి తమ మనోరథ మని త్రింశత్కోటికంఠములతో నతిగంభీరస్వరములతో గర్జించిరేని, మన రాయబారము లాపివేయఁబడుఁ గాక మన ప్రతినిధుల కందు ప్రవేశము లేకపోవుఁగాక, సంధిమహాసభ యంతయు విలయవాయుసంక్షుభితమహాగుహవలె ప్రతిధ్వానములతో దద్దరిల్లి భూనభోమండలములు బ్రద్దలై సభ్యులు నిశ్చేష్టులై మన నిర్ఘోషము నాలకింపరా? మన హక్కులను మన కిచ్చివేయ నుంకింపరా? దీనబాంధవుఁడును నార్తత్రాణపరాయణుఁడును నైన భగవంతుఁడీక నైనను నార్యావర్తమును దైన్యావర్తమునుండి తప్పించి రక్షింపక యుపేక్షించునా? కనుక భారతసోదరులారా! మీ సోదరుల నుద్ధరించి మీ రుద్ధరింపఁబడుఁడు. నిమ్నవర్గసముద్ధరణమే మహాభారతసముద్ధరణ మని తెలిసికొనుఁడు! ఆఱు కోట్ల తోడి మానవులు స్వదేశమున సోదరులచేతనే హింసింపఁబడుచుండుటచే నార్యావర్తమునకు కలిగిన కళంకమును తొలఁగించి ప్రసన్నమాతృదేవతాశీర్వచనమును బడసి యభ్యుదయపరంపరలు తామరతంపరలై యుల్లసిల్ల సుఖసంతోషముల నోలలాడుచు నిత్యకల్యాణములతోను పచ్చతోరణములతోను వర్ధిల్లుఁడు!

Late K Sreenivasa Rao.

[illegible]

Hon'ble Muppil Nair.

Dewan Bahadur P. Ramarayaningar.

క్రైస్తవాంధ్రుల కర్తవ్యము

గొల్లపల్లి సామ్యేల్ గారు

మన పితరులు గాని పితామహులు గాని ప్రపితామహులు గాని క్రైస్తవమతావలంబకులై యుండుటచేతనో మన మాతతే యీ మతమును స్వీకరించుటవలననో మనంత మనమే తన్మతంబును గైకొంటం జేసియో ఈ ముత్తెఱంగులలో నేదో యొక విధమున మనము క్రైస్తవుల మైతిమి. మన మాంధ్రదేశమునం దుద్భవించుటం జేసి యాంధ్రక్రైస్తవుల మను పేరఁబరఁగుచున్నారము. మనము గాని మన పూర్వులు గాని స్వమత మగు హిందూమతమును త్యజించి మన హిందూసోదరులు కొందఱు తలంచు రీతి ఖండాంతరమునుండి కొని తేబడిన విదేశీయుల క్రీస్తుమతంబు నొప్పుకొనుటలో మనకు హిందూమతమునం దాత్మశాంతి కుదురక పోవుటయే ప్రబలకారణము గాని హిందూసోదరులయెడ నీర్ష్యాభావముచేతఁ గాని హిందూమతమునం దేవగింపుచేఁ గాని కాదు. మీఁదుమిక్కిలి క్రైస్తవమతము సత్యమత మని మనకు నిశ్చితాభిప్రాయము కలుగుటచే దాని నవలంబించితిమి.

మన కిష్టమైన మతమును మన మంగీకరించుటలో దోష మేమియును లేదు. ఎవరి యిష్టమునకు వారు కర్తలు. "లోకో భిన్నరుచిః" అన్నటు లెవరి యిష్టానుసారముగ వా రాయా మతముల స్వీకరింపవచ్చును. కాని, మనము పరమతాన్వేషకుల మైనంత మాత్రమున మన హిందూభ్రాతలకును మనకును సంబంధము బొత్తిగ పోయెనా? నిన్న మొన్నటివఱకును హిందూమతస్థులుగ నుండిన కొందఱు క్రైస్తవమతస్థు లగుటతోడనే వారిని గర్భశత్రువులుగ చూచుట మిక్కిలి యాశ్చర్యమును కలిగించుచున్నది. ఒక కుటుంబములో నే డెనమండ్రున్నప్పుడు వారివారి జిహ్వలకు రుచించునట్లు వివిధ శాకపాకములను గాని భక్ష్యాదులఁ గాని భుజింతురు. అట్లొనరించుటచే వా రేకకుటుంబికులు కాకపోదురా? సమయము వచ్చినప్పుడు వా రంద ఱొక్క త్రాటిమీఁద నడువకుందురా? క్రైస్తవులు కాఁగానే వా రట్లు హిందూసోదరులయెడ నుండుటకు సరియైన కారణము కనుపట్టదు. ఒకవేళ వారలు హిందువులుగ నున్నప్పుడు హిందూమిత్రులు పెట్టిన హింసలు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని యట్లు వర్తించుచున్నా మన్నచో నదియును మన మతాభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకమే కదా? ప్రేమచే మన మెట్టివారిని జయింపవలసియుండును. ప్రకృతము మన దృష్టికి గోచరించు విషయములఁ బట్టి క్రైస్తవమతము ఖండాతరమం దైనను ప్రపంచచరిత్రవేత్తల కది మన ఖండపు మతమని తేటతెల్లముగ తెలియును. మతములకుఁ బుట్టినిల్లనఁదగు నాసియాఖండమున హిందూ మహమ్మదీయ బౌద్ధ ప్రముఖ మతములు మాత్రమే గాక చిన్నాసియాలోని పాలాస్తీనాదేశమందే క్రైస్తవమతము కూడ నుత్పన్న మయ్యెను. కారణాంతరములచేతను దైవఘటనవలనను ఖండేతరములనుండి మన ఖండము మతప్రబోధకులను దిగుమతి చేసికొనవలసిన యావశ్యకత వచ్చియుంటచే మన హిందూసోదరులలో కొందఱ కది ఖండేతరమతమై గన్పట్టవచ్చును. కాని, యట్లు తలంచువారికి నే విన్నవించున దేమనఁగ, ఖండేతరం బని ఖండింపక స్వఖండాంతర్గతము లైన బౌద్ధ మహమ్మదీయమతముల పట్ల తమ కెట్టి సద్భావము గౌరవము కలదో యట్లే క్రీస్తుమతమందును కలిగియుండవలె ననుటయే. మన మిప్పుడు చర్చించునది మతవిషయము కాదు గాన దాని నట్లు విడిచి ప్రకృతవిషయము నాలోచింతము.

క్రైస్తవులు రాజకీయవిషయములలో పాల్గొనకుండుటకు గల కారణములు:

(a) రాజకీయవిషయికజ్ఞానము శూన్యము. దామాషాను నూర్గురు క్రైస్తవులను నూర్గురు హిందువులను విద్యావిషయమునఁ బోల్చి చూచిన యెడల క్రైస్తవులలోనే చదువుకొన్నవా రధిక సంఖ్యాకులుగ నుందురు. కాని, చదువుకొన్నవా రన్నంత మాత్రమున లాభము లేదు. వారలు నేర్చిన చదు వక్షరజ్ఞానమాత్రమై చేవ్రాలు చేయుటకు వినియోగించును. వారికంటె నెక్కువగ చదువు నేర్చుకొంటి మనువారి విద్య గ్రామాదులలో పద్దుపత్రములు చదువుకొనుటకును ఎలిమెంటరీ స్కూళ్లలో నుపాధ్యాయపదవిచేఁ బొట్టఁబోసికొనుటకును బైబిలుగ్రంథమును పఠించి వారు గ్రహించిన రీతిగ నితరులకు మతబోధఁ జేయుటకును మాత్రమే వర్తించుచున్నది గాని వార్తాపత్రికలు చదువుకొనుటకుఁ గాని వానిలోని రాజ్యాంగ విషయముల గ్రహించుటకుఁ గాని యందని జ్ఞానము గలవారై యున్నారు. అంతియే కాక, వారి పైయధికారులు మిషనెరీవారై యుండుటచేత వారి దర్శనమునకుఁ బోయినను మనవిఁ జేసికొనుట కేగినను ఆ మిషనెరీవారు క్రైస్తవుల కేవిధమైన ధనసహాయముఁ జేయక రిక్తహస్తములతో నిండ్లకు తోలివేయఁదలంచియు మతసంబంధమైన జ్ఞానోపదేశమున మాత్రము వెలితి లేకుండ కడుపునింపి పంపివైచెదరు. దానంజేసి క్రైస్తవులు కేవలము లౌకిక విషయమున జ్ఞానశూన్యులుగ నుండుటకు హేతు వేర్పడుచున్నది. మొదటఁ జేర్కొనఁబడినవార లటుండ, మాధ్యమికపాఠశాలాపరీ

క్షులయందును సున్నతపాఠశాలాపరీక్షులందును కృతార్థులైన వారు కొందఱు గలరు. వారి కీ విషయములయందు కొంత యభిరుచి యున్నను, వా రవి నెఱవేర్చుకొనుటకు అవకాశము లేదు. అట్టి వారిలో నెక్కుడుమంది మిషనుపనివారే గాన సూర్యోదయము మొదలుకొని సూర్యాస్తమయపర్యంతము మిషనెరీవారి నే సంతోష పఱచుటకు కాలము గడపవలసియున్నది. వారి కే విధమున నైన మతవిషయకకరపత్రములు పొత్తములు చేతులకు చిక్కునే గాని మఱియొండు రావు. స్వయముగ తా మేదైన వార్తాపత్రికకు చందాదారులై తెప్పించుకొని చదువవలె నన్న, వారికి స్వల్పవేతనములు గాన నట్లు చేయ వీలు లేదు. పుస్తకభాండాగారములు గాని, పఠనమందిరములు గాని యున్న పెద్ద గ్రామములలోనో లేక చిన్న పట్టణములలోనో వార లుండుట తటస్థించెనేని, వానినిఁ గూర్చి మురియవలసినదే గాని వాని ఫలితార్థములఁ బడయుటకు వారికి వీలు లేకున్నది. ఏల యనఁగ, నట్టిచోట్ల నుండు మన హిందూసోదరులలో నెక్కువమంది పూర్వాచారపరాయణులై తమ కున్న కార్యదీక్షను పట్టుదలను కులాచారములయందే గనఁబఱచుటచే పాప మీ పేద క్రైస్తవులు గుటకలు మ్రింగవలసినదే గాని పత్రికలు చదువుకొని యొకరి భావము లొకరికి వెల్లడించుకొనుట కైనను సాధ్యము గాకున్నయది.

(b) క్రైస్తవు లైన వెంటనే యూరోపియనుల మైతిమని కొందఱు క్రైస్తవులు తలంతురు. ఇట్లు నేను వ్రాసితి నని మదీయ క్రైస్తవసోదరులు దుందుడుకుతనమున వ్యాఖ్యానమునకు దిగక సావధానముగ నా నుడు లాలకించి శాంతచిత్తతతో నాలోచింప వేఁడెదను. అట్లు తలంచిన వారిని తలంచుచుండిన వారిని నా కన్నులారఁ గాంచుటంజేసి స్వానుభవమున నీ విషయమును జెప్పుచున్నాఁడ. పాశ్చాత్యుల మత మని మన హైందవ భ్రాతలు వ్యవహరించు మతము ననుకరించుటచేతనో పాశ్చాత్యుల కరస్పర్శనమాహాత్మ్యము చేతనో పాశ్చాత్యుల యాచారములు ప్రశస్తము లగుటవలననో పాశ్చాత్యుల దుస్తుల విధానము మనవారిని భ్రమగొల్పియుంటనో మన దేశభాషయు నాచారప్రభృతులును వారి కంటికి నచ్చకపోవుటచేతనో మనవారు జాతీయభావమును బొత్తిగా దిగనాడుచున్నారు. నిజదేవు నారాధించుటకొఱకై మాత్రమే క్రైస్తవమతమును స్వీకరించితి మను భావమును మనవారు మఱచి యూరోపియను లగుటకే పరమతంబు నంగీకరించితిమో యనునట్లు వర్తించుచున్నారు. మన మట్లు యూరోపియనులము కావలె నను తలంపు మనకు వచ్చుటయే కడు హేయ మైన సంగతి. కడు ప్రాచీన మైన నాగరికజాతికి చెంది యనేకవిషయములందు ప్రపంచమందలి జాతు లన్నిటిలో నధికత గలవారము మన మై యుండి యట్లు కోరఁదగదు. ఒకవేళ యూరోపియనులే నాగరకాగ్రగణ్యులు గాన మనము నట్లుండవలె నని మీలో కొంద ఱుద్దేశించినను, తెలుపు నలుపుఁ జేయుట గాని నలుపుఁ దెలుపుఁ జేయుట గాని యెవరికి శక్యము? ఈ సందర్భమున "గోదావరికి పోవ కుక్క సింహము గాదు, కాశి కేఁగ పంది గజము కా" దను పద్యము జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. జాతీయభావ మట్టివారికి క్రమముగా సన్నగిలుట మాత్రమే గాక హృదయకాసారములనుండి యిగిరిపోవుచున్నది. దీనికి ప్రబలకారణము వారిని నిత్య మావరించుకొనియున్న యాంగ్లభాషావాతావరణమై యున్నది. ఆంధ్రగ్రంథములంటుటే మహాపాతకముగను ఆంధ్రభాషను మ్లేచ్ఛభాషగను నెంచుచున్న యాంధ్రక్రైస్తవు లెందఱు లేరు. అట్టివార లాంధ్రుల మని చెప్పుకొనుట కేల సిగ్గుపడరో తెలియకున్నది. అట్లు చెప్పకపోయిన వీరికి వేఱు దిక్కేమి? అట్టివారి కుమారీకుమారులకు మంగళకార్యములు జరుగవలయుచో కొంతమంది వలన వీరు దొరలని పిలిపించుకొన్నంత మాత్రాన యూరోపియనులు గాని ఆంగ్లోయిండియనులు గాని వచ్చి వీరితో సంబంధబాంధవములు జరుపరు గదా? మరణమాంగళ్యకర్మములు సంభవించినను వారు వచ్చి జరుపుదురా? గడియగడియకు విచిత్రముగ రంగు మార్చుకొను నూసరవెల్లులఁ బోలి కృత్రిమనామములతో పాటు వేషములఁ గూడ ధరించిన నిట్టి హైందవయూరోపియనుల కాంధ్రపత్రిక లన్న నసహ్యము జాతీయవిధానముగ దోవతులఁ దాల్చినవారు వారి యిండ్లకడ కేతెంచుట కడు నీచ మఁట! ఇట్టి మహానీయు లుండుటచేతనే గదా "క్రైస్తవ" తెలుఁగని మన హిందూసోదరు లాక్షేపింపవలసిన యక్కఱ కలిగినది. దీనిని బాపుటకు మన యాంధ్రక్రైస్తవులింకను ప్రయత్నింపకుండుట కడు శోచనీయము. కాన, పై చెప్పఁబడిన ప్రకార్ల మాంగ్లాచారావలంబులు తమకు జాతీయోద్యమముతోఁ గాని రాజకీయవిషయములతోఁ గాని నిమిత్తము లే దని తలంచుచున్నారు.

(c) కొందఱు హైందవసోదరులు క్రైస్తవుల నందఱను సదా యనుమానముతో చూతురు. క్రైస్తవు లందఱు దొరల మతస్థు లగుటచే దొరలు వారలు నొకటే యనియు మిషనెరీలు దొరతనమువారు నాలాగే యొక టనియు నందువలన క్రైస్తవులు దగ్గఱ నుండఁగ రాజకీయములను గూర్చి మాటాడఁ గూడ దనియు నట్లు చేసినచో నపాయము వాటిల్లఁ గల దనియుఁ దలంచి వారియెడ హిందువులు సదా సందేహముతో వర్తించుటఁ గాంచుచున్నారము. అందువలననే కొన్నిచోట్ల బహిరంగసభలకు సైతము క్రైస్తవు లాహ్వానింపఁబడకున్నారు. రక్షకుని సువార్త నందించినవారు మిషనెరీ లగుటచే నుభయులకుఁ గొంత సంబంధ మేర్పడవచ్చును గాని క్రైస్తవు లందఱు వారివారి మిషనెరీల యభిప్రాయము నే కలిగియుందు రని యూహించుట హాస్యాస్పదము. క్రైస్తవునికి మాత్రము స్వాతంత్ర్య మవసరము కాదా? ఉక్కు చిక్కములోఁ గట్టఁబడియుండుట కెవరి కిష్ట మగును? హైందవసోదరులు వారియెడ నిరసనభావ ముంచక క్రైస్తవులను తమతోఁ గలుపుకొని సర్వజనసంబంధము లగు వ్యవహారములు పరిష్కరించుకొనుట కెట్టి చిన్న యవకాశము చిక్కిన నట్లు చేతు రని నమ్ముచున్నాను. క్రైస్తవజనసామాన్యము సాంఘికస్థితియందు హిందువులకంటె కొంచెము వెనుకఁబడియుండుటచేత వారంతట వారే వచ్చి

హిందూభ్రాతలలోఁ గలసి మెలసి తిరుగుట కించుక యింపగును. దీనికి తార్కాణముగ కులాతంకము లేని పట్టణములలో నైనను కొందఱు క్రైస్తవులు క్లబ్బులలోను గ్రంథాలయములందును సభ్యులయ్యు, తక్కిన హిందూసభ్యులతో నన్యోన్యము నుండక వెలిలో నున్నవారివలె వేఱుగా నుండి తమ కిష్టమైనంత సేపు వలయు పత్రికల జదువుకొని యొకరితోను మాటయు పలుకుయు లేకుండ గల్లగ తమ గృహములకు జారిపోవుట పలుమాఱు నే గనినాఁడను. అట్టి సభ్యులు సంవత్సరముల కొలంది ఆ గ్రంథాలయమునకు సభ్యులయ్యును, ఇతర సభ్యుల పేర్లయిన నెఱుఁగకుండుట తటస్థించును. హిందూభ్రాతలతో కూడ మాటాడక మూతి ముడుచుకొని సదా యుండవలె నను కోర్కెతో నచటికి రాలేదు. కాని, నలుగురితో సౌహార్దసౌఖ్య మనుభవించుటకును నలుగురకు తన్ను తాను వెల్లడించుకొనెడు తలంపుతోను తా నందు చేరెను. లేనియెడల తా నందు చేరవలసిన యవశ్యమే యుండదు. అయినను తానే ముందుగ పలుకరించినచో, హిందూసోదరులు మాటాడుట కిష్టపడరో లేదో యని భయపడి వారల సమీపింపఁడు. అట్టి స్థితిలో హైందవ సోదరులే మున్ముందు పలుకరించినయెడల, క్రైస్తవసభ్యులు స్నేహితులు కాఁగలరు. మైత్రి సమకూడినచో, నొకరి భావము లొకరు తెలిసికొనఁగల్గుదురు. ఇవ్విధమున మతవిషయికసమష్టి చేకూరకున్నను, భిన్నమతము లనేకములు హిందూదేశమున నున్నను, భారతీయులు సహజముగ పరమతసహిష్ణులు గాన నైకమత్యం బవశ్యము కృషిచే నొనగూడఁగలదు.

(d) వ్యక్తిబలమునందు నమ్మకము లేకుండుట. ఈ బలహీనత యాంధ్రక్రైస్తవులను మాత్రమే గాక హిందూమిత్రులను గూడ సమానముగ పీడించుచున్నది. స్వశక్తియెడల తగినంత విశ్వాస ముండుట మిక్కిలి యవశ్యము. ఆత్మవిశ్వాసము లేనివారే పనిఁ గావించినను కార్యసిద్ధిని గాంచ నేరరు. అందఱకును మనో ధైర్యము కావలసియున్నది. 'సాహసే లక్ష్మి' యనెడు మన పెద్దల వాక్కు మిగులఁ బాటింపదగినది. అందఱు చేరనిదే నే నొక్కఁడను మాత్రమే పనిఁ బూని యేమిలాభ మని యేవ్యక్తియుఁ దలంపరాదు. లేక యందఱు చేయవలసినది చేయుచుండగ నేనొక్కఁడను లేకున్న నేమి యని యంతకంటె ననరాదు. మహాసముద్రములు సైతము అనేకకోట్ల జలబిందువుల సమావేశమువలనఁ గలిగిన వన్న మహామర్మమును మనవారు మఱచిపోవుచున్నారు. ఒక్కటొక్కటిగా చేరినను లెక్కకు మించినవే యగును. అనేకవ్యక్తులు చేరి సంఘములుగను అనేకసంఘములు గూడి గ్రామములుగను పట్టణములుగను దేశములుగను ఖండములుగను నేర్పడుచున్నవి. మన శరీరాంగములలో నొకటి రెండు మిగుల ప్రధానము లైనను, ఆయా యవయవములకు నిర్దేశింపఁబడిన పనులను గూర్చి విచారించుచో నెడల నే యవయవమున కది యే ప్రముఖ మైనది. అలాగుననే మన హిందూదేశ రాజ్యాంగమునం దున్న ప్రతివ్యక్తియు నెఱవేర్పవలసినవిధి గలదు. ఏ వ్యక్తి యైనను తన విధిని తాను చేయక విడిచిపెట్టినను చేయక గతించిపోయినను, ఆ లోటు పుట్టుచునకు నిష్టమునసే యుండును గాని రాజ్యాంగ కార్యనిర్వాహణమునఁ బరిపూర్ణత లభింప నేరదు. ఏప నుండఁగానే యిల్లు చక్కఁబెట్టవలె నన్నట్లు మతిమానవుఁడు ఓపించి యుండఁగనే తాను తనవారలకు స్వకుటుంబమునకు స్వసంఘమునకు స్వదేశమునకు చేన యూనశక్తితోఁ జేయఁగలిగిన సేవ స్వయము చేసితీరవలెను. అన్నిటిని మించి ప్రకాశంచునట్టి తన నిష్యక్తికర్మముల నొనర్పవలెను. మానవ జన్మము దుర్లభము. పరమేశ్వరుఁ డందులకే సృజించియున్నాఁడు. ప్రతివాఁడు నితరులకై జీవింపవలెను. కొందఱు క్రైస్తవులు "ఏమైనా నా కెనిమిటి వచ్చిన నా కెనిమిటియే వచ్చు" నను సామెత రీతిని దలంచుచున్నారు. వారి యుద్దేశమే మనఁగ, గవర్న మెంటువారు తమంత తామే కొన్ని ప్రభుత్వపు హక్కులను ప్రజలకు ప్రసాదించినప్పుడు గాని ఇతరులు పోరాడి వానిని సంపాదించినప్పుడు గాని వాని ననుభవించుటకే తమ బాధ్యత గాని పరులు గతోఁ జని చేయుటకు నిమిత్తము లే దనుకొనుచున్నారు.

మఱికొందఱు 'గతానుగతికో లోకః' అన్నట్లు నలుగురు నడిచినట్లు నడువవచ్చును గాని పలుతెగలు గల మన దేశమున నైకమత్యము చేకూరుట యసంభవ మనియు తదనుసారముగ నెట్టి రాజకీయస్వాతంత్ర్యము నేనాఁటికిని హిందువులు పొందలే రనియు వారి దృఢాభిప్రాయము. కావున నట్టి యుద్యమములో చేరి విఫలమనోరథులగుటకంటె నూరకుండుట యుక్తము మని వా రభిప్రాయపడి వెనుదీయుచున్నారు. అట్టివారల కభయహస్త మిచ్చుటకు తగిన హేతువున్నది. నిదర్శన మొక్కటి గనుఁడు. కడచిన యిరువది ముప్పది యేండ్ల హైందవసభలలో మందునకైనను గనఁబడని యాంధ్రక్రైస్తవులు ఆంధ్రోద్యమ మారంభ మైనది మొదలు మండలసభలందేమి రాష్ట్రీయసభలయందేమి యాంధ్రమహాజనసభలందేమి సర్వసభలందును ప్రేక్షకులుగ కానవచ్చుచున్నారు గాన ననవసరముగ నెట్టివక యట్టి సందేహముల దూరముగఁ బాఱద్రోలవలెను. మునుపటికంటెఁ జాల నైకమత్య మిపు డున్నది. ఇంకను రానున్నది. ఐకమత్యము లభించినప్పుడు కార్యసాధనమా? చిటికలో కాఁగలదు.

(e) ఇది ముప్పాతికమువ్వీసము జనపదములందు వసించు క్రీస్తువులకే చెందును. గ్రామములలోని క్రైస్తవులు సాధారణముగ మనవారు చెప్పునటు లంత్యజాతినుండి వచ్చినవారు. క్రైస్తవజన సామాన్య మెక్కువగ గ్రామములందే యున్నది. అగ్రకులస్థు లనఁబడువారు వీరిని పెట్టు చిక్కులు నిజముగ యమలోక మనునదే యున్న యెడల నక్కడ కూడ నుండ వని నా నిశ్చితాభిప్రాయము. ఒక్క విధమున కాదు. వారు వీరిని పెక్కు విధముల ప్రతివత్సరమును పీకి పాకము చేయుటయును వారి యంతమును చూచుటయును నూతన మార్గముల నవలంబించుచునే యుందురు. వీరు పెట్టు హింసలు కేవలమ కారణములు. మృగములకు వేటకాఁడును మత్స్యములకు జాలరివారు నెట్లో, వీరికి వారు నట్లే. మనము నిజ మారయుచో నట్లు తెలిసికొనఁగలము. ఈ గ్రామక్రైస్తవులు, తాము జ్ఞానస్నానముఁ గైకొనుటకు ముందు ఆ గ్రామమునందలి యగ్రకులస్థులకు పాలేరు

తనముఁ జేసియో కూలిఁ జేసియో జీవించుచు మిక్కిలి దైన్యములో నుండి వారిమాట కెదురాడకుందురు. అందుచే, వా రాడినది యాటగను పాడినది పాటగ నుండును. ఐనను వీరు క్రైస్తవు లైన వెంటనే తమ గ్రామములోని యుపాధ్యాయుని ప్రోద్బలమున నేమి, మిషనెరీవారి యాసరాచే నేమి కొంతవఱకు స్వతంత్రబుద్ధిఁ గనఁబఱచి నాగరకతకు వచ్చి తమ పోషకులవలెనే దుస్తులను ధరింప మొదలిడుదురు. ఒరే తరే యని వారివలన మునుపటివలె పిలిపించుకొనఁబడుట కిష్టపడరు. ఒకానొకప్పుడు వారి నెదిరించుటకును వారిమీఁద ఫిర్యాదులు చేయుటకుఁ గూడ సమర్థు లగుదురు. ఇట్టి స్థితిలో మన హిందూభ్రాతలు, వా రట్టి యున్నతదశకు వచ్చుచుండుట చూచి సంతోషించుటకు మాఱుగ, మిగుల నసూయపడుదురు. క్రైస్తవులు చదువుకొనుట వారి కిష్ట ముండదు. దానంజేసి వారిమీఁద తమ కున్న యసూయచే, వారి నెంతటి దుష్టకార్యముల కైన నడిపించును. వాని నన్నిటి నిట పేర్కొనుట యప్రస్తుతము. ఇఁక బ్రాహ్మణులలోఁ గొంద ఱన్ననో యిండ్లు ముట్లు నెక్కువగా కలిగి వారిని వీథుల గుండ సైతము నడువనీయరు. సర్వజనోపయోగార్థమై యుంచఁబడిన తపాలాఫీసునకు సైతము వారిని రహదారి వీథిని పోనీయరు. ఇట్టి కారణములచే క్రైస్తవులకును క్రైస్తవేతరులకును చిరకాలము నుండి పగ లేర్పడి, వంశపారంపర్యముగ వచ్చుచుండును. దానంజేసి యుభయపక్షములవా రొకరి ముఖము లొకరు వీక్షించుకొనుటకే మిక్కిలి యసహ్యత నొందుచుందురు. ఇట్టితఱిని రాజకీయవిషయము లందఱికి కావలసినవే యైనను వెంట రావల దనిన నెత్తుకొను మను వా రుండుట యరుదు గాన క్రైస్తవులు వానిలో పాల్గొనకున్నారు.

దుస్థితిని చక్కఁజేయుటకు మార్గములు

పై నుదాహరింపఁబడినవారు గాక, నగరనివాసులై నవనాగరికులై పట్టపరీక్షలఁ గాని వానికి సమానమగు నితరపరీక్షలందుఁ గాని యాఱితేఱిన క్రైస్తవులు వారికి సాధ్య మైనంతవఱకు రాజకీయములందు హిందూభ్రాతలకు చేదోడువాదోడు లగుచున్నారనుటకు సంశయము లేదు. క్రైస్తవజనసామాన్యమునకు కూడ నట్టి ప్రోత్సాహము కలుగవలె నన్న వారిలో గాఢ మైన దేశాభిమానమును పురికొల్పవలెను. దేశాభిమానము ముందటఁ బెట్టి పగలును ఈర్ష్యలును కులాతంకములును విదేశాచారప్రీతియు పటాపంచలై పోవును. దేశాభిమానము లేమియే యిట్టి యనర్థములకు మూలబీజమై యున్నది. హిందూమిత్రులు తమ మూర్ఖాభిప్రాయముల విడనాడి క్రైస్తవులను గూడ తమవారిఁగనే యెంచి ప్రత్యంశమునందును వారికి హృదయపూర్వక మైన స్వాగత మీయవలెను. ఏ యాటకా మద్దెల దరువు వేయఁగల యిండియా టైమ్సు పత్రికయు మద్రాసు మెయిలు పత్రికయు నీమధ్య మాంటాగ్యు షెమ్సుఫర్డు సంస్కరణవిధాన మంగీకరించుటలో క్రైస్తవులను చంకను వేసికొనుట చాల నాశ్చర్యముగ నున్నది. క్రైస్తవు లెల్లరు నిట్టి తీపిమాటల నమ్మి మోసపోకుందురు గాత! హిందువులు గూడ తా మనుకొన్న పనులు నెఱవేఱువఱకే క్రీస్తువులను వెంటఁ బెట్టుకొని తిరుగుదురు గాని తర్వాత వారి నక్కఱచేయ రని కొంద ఱనుచున్నారు. కాని, యట్టివారు మిక్కిలి హ్రస్వదృష్టు లని సూచించుచున్నాఁడ. సహపంక్తిని గూర్చుండి మధురాహారములఁ గొనుట భోజనము చేయుట యిత్యాదివిషయము లటుండనిచ్చి స్వేచ్ఛగా తిరుగుట కొకరి నొకరు స్పృశించుటకును గల యంతరాయముల నన్నిటిని వ్రేళ్లతోఁ బెకలించి వేయవలెను. ఇవ్విషయముల జక్కఁజేయుటకు హిందూసోదరులే మిక్కిలి కష్టపడవలసియున్నారు. క్రైస్తవులు తమతో సమానముగ భుజములు గల్పుట కాటంకములను వారే పెట్టియున్నారు. కాన, వానిని తీసివేయుటకు వారే యుద్యోగింపవలెను. నేను నా వ్యాసమునకు మకుటంబుగ "నాంధ్రక్రైస్తవుల కర్తవ్యం" బని ప్రాతిపదిక మిడితిని, అన్యాంధ్రభ్రాతలే మిక్కిలి పాటుపడవలసి యున్నారు.

దేవాదాయ ధర్మాదాయములు

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు పంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., ఎల్. టి.

పూర్వము ప్రజలలో భగవద్భక్తి యెక్కువగనున్నప్పుడు రాజులును వారి మంత్రులును జమీందార్లును వారియేజెంట్లును ధనికులును దేవాలయములు సత్రములు చెఱువులు తోఁటలు మొదలగువాని నేర్పఱచి వానికి ఈనాములను కూడ నిచ్చియున్నారు. బ్రిటిషుపరిపాలన మారంభమైన తరువాత మన రాజధానిలో వీని సంరక్షణనిమిత్తము ఆ 1817 సం. న 7 వ రిగ్యులేషను ప్యాసుచేసి యీ దేవాదాయధర్మాదాయములను తమ క్రిందనే యుంచుకొనిరి. కాని, 1857-వ సంవత్సరములో పెద్ద సిపాయికలహము అణఁపఁబడిన తరువాత దేవాలయములను మాత్రము కొందఱు మేనేజర్లకును కమిటీలకును ఒప్పఁజెప్పిరి. ఒకప్పుడు స్వల్పముగు అయివజు వచ్చు దేవాలయములకు వాని యర్చకులనే మేనేజర్లనుగా ఏర్పఱచిరి. ఈ దేవాదాయములు సరిగ మేనేజి చేయఁబడుచున్నదియును లేనిదియును కోర్టువారు విచారించుటకు 1863 సం॥ నం 20 వ ఆక్టు చేయఁబడినది. 1859-60 సంవత్సరములో నీనాము కమిషనరువారు ఈ దేవాదాయ ధర్మాదాయములను గుఱించి యీనాముపట్టాలు తయారుచేసి తత్కాలపు మేనేజర్ల పేర్లమీఁద జారీచేసిరి.

ఈనాముకమీషనరువారి విచారణలో కొన్ని దేవాలయములకు మేనేజర్లుగా నున్న అర్చకులు ఈనాములకు స్వామివారే హక్కుదారు లనియుఁ గాని నిత్యనైవేద్య దీపారాధనలఁ జేయుచు తామే ఆ అయివజు ననుభవించుచున్నా మనియు స్టేటుమెంట్లు దాఖలు చేసిరి. ఆ ప్రకారముగనే స్వామివారి పేరుమీఁద పట్టాలు వ్రాసి తత్కాలపు మేనేజర్లని అర్చకులకు ఇచ్చివైచిరి. అప్పటి పరిస్థితులలో స్వామివారి యీనాములనుండి వచ్చెడి అయివజు నిత్యనైవేద్యములకును, అర్చకుల భుక్తికిని చాలనందున వారు స్వామివారికి నష్టముఁ గలుగజేయుటకు అవకాశము లేదు. గ్రామములోని భక్తిపరులు, ధర్మాత్ములు, ఉత్సవములను గుడిమరమ్మతులను చేయిం చుచుండిరి. అర్చకులు లేనియెడల నిత్యపూజయే చేయువా రుండరు గనుక వారి కుటుంబజీవనము నిత్యపూజావిధానపుకర్చులలో చేరినట్లుగనే ఎంచవలెను. దేవాలయములో సంగీతము వేదాధ్యయనము హరిభజన మేళము, నాట్యము మొదలగు నౌకరీలకు మాన్యములుగ నీయఁబడినపుడు ఆట్టినౌకరీ చేసినంతకాలము మాన్యము లనుభవించవచ్చు నని యీనౌకర్ల కిచ్చిన పట్టాలలో స్పష్టముగ వ్రాయఁబడినది. ఇట్లు అర్చకులకిచ్చిన పట్టాలలో సాధారణముగ నుండదు. ఉండవలసిన పనియు లేదు. నౌకరీనిమిత్తము గాక నిత్యనైవేద్య దీపారాధనల కని గాని, లేక దేవాలయపు సంరక్షణ కని గాని, అర్చకుల యీనాముస్టేటుమెంటులలో వ్రాయఁబడి గ్రామోద్యోగస్థులు సాక్షివ్రాలు చేయుటచేత నే ఈనాము రిజస్టర్లలో అట్లు వ్రాయఁబడుచు పట్టాలు స్వామివారి పేరనే ఈయఁబడుచుండెను.

ఇటీవల భూములమీఁది అయివజు ప్రతిజిల్లాలోను ముఖ్యముగ డెల్టాప్రాంతములందు వృద్ధి యగుచున్నది. కాని దైవభక్తి తగ్గుచున్నది. అర్చకుల కుటుంబములు తామరతంపరగా పెరుఁగుచున్నవి. కనుక స్వామివారిభూముల యాదాయ మంతయు నర్చకుల యుపయోగమునకే కర్చు అగుచున్నది. ఎంత అయివజు వచ్చుచున్నను నర్చకులే అనుభవించుచున్నపుడు గ్రామస్థులు తామేల యుత్సవములకును గుడిమరమ్మతులకును సొమ్మును కర్చుపెట్టవలె నని యూరకొనుచుండుట ఉత్సవములు మొదలగునవి లేక చిన్నలలోను పెద్దలలోను మతమునందు నమ్మకము తగ్గి తుదకు దేవళములుకూడ శిథిలములై మిక్కిలి శోచ్యస్థితిలో నున్నవి. ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన దేమి? విగ్రహారాధన మూఢవిశ్వాసముతోఁ గూడుకొన్న దనియుఁ బ్రస్తుతపు మతాచారధర్మములు ఎంతశీఘ్రముగ నిర్మూలింపఁబడిన నంత మంచిదనియు నెట్టిమతమును మన పాఠశాలలలో బోధింపఁబడకూడ దనియును వాదించువారికి ఈ విషయములతోఁ బనిలేదు. ప్రపంచములో నుండు నన్ని దేశముల నాగరకతకును అక్కడిమతములే ముఖ్యముగాఁ దోడ్పడిన వని నానాదేశచరిత్రలను చదివినవారికి బోధపడక మానదు. క్రైస్తవుల గుళ్లును, బౌద్ధుల విహారములును, హిందువుల కోవెలలును, తురకల మసీదులును, ఆయామతస్థులు కూడి దైవప్రార్థనఁ జేసికొనుట కేర్పడిన వగుటచేత నీ యిరువదవశతాబ్దములోఁ గూడ, వీనిని మంచిస్థితిలో నుంచుటకు అన్ని జాతులవారును ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈ సంస్థాపనలు, తమకు పవిత్రస్థలము లనియు నివి యెల్లపుడు పరిశుభ్రముగ నుండవలె ననియుఁ దమ దైవప్రార్థనకే గాక తమ పూర్వవిజ్ఞానమునకుఁ గూడ నివి ఆటపట్టులుగ నుండవలె ననియు, బహుజనాభిప్రాయము. కాఁబట్టి మన హిందువులు ప్రపంచములో నుండు నితరజాతులవారికంటె భిన్నాదర్శములు గలిగి ఆధ్యాత్మికవిషయములలో నెక్కువ కృషిఁ జేసి యుండి రనియు, సగుణనిర్గుణోపాసనల రెంటిని సమన్వయముఁ జేయగలిగి రనియు, పరమాత్మ విశ్వ మంతయు నిండియున్నది గనుక సగుణోపాసనను నిరసింపఁగూడ దనియు, మనలో ననేకుల యభిప్రాయము.

కాఁబట్టి, మన దేవాలయములను, ధర్మసత్రములు చెరువులు తోటలు మున్నగువానితోఁబాటు పునరుద్ధారణఁ జేయుటయు వాని యాదాయము సరిగ వినియోగపడునట్లు చేయుటయు మనకు విధియై యున్నది. కొన్ని కోవెలలలో అప్పుడప్పుడు అమాంగల్యవుపనులు జరుగుచున్నవి గనుక రూపోపాసన పనికిరా దని వాదించుట న్యాయ్యము కాదు. మానవప్రతిష్ఠాపనలు పరిపూర్ణత వహించుట అసంభవము. కాని, అంతమాత్రముచేత, వానిని నిరసించి, నశింపఁ జేసి, జనసామాన్యములో నీతిమతాభివృద్ధిని భగవద్భక్తినిఁ గలిగించునట్టి వీళ్లను పోఁద్రోలుట బుద్ధిమంతుల లక్షణము కాదు. మనలో మెట్ట వేదాంతులు, నాస్తికులు, చార్వాకులు, పాషండులు మొదలగువారు కొంద అున్నను మొత్తముమీఁద జనసామాన్యము, మతమును త్యజింపక విగ్రహారాధనను వదలక దానిని తమ మోక్షమునకు ఒక ముఖ్యసాధనముగ నుపయోగించుకొనుచున్నారు.

దేవాలయములను, ధర్మములను స్థాపించువారికిని జీర్ణము

లైన దేవాదాయములను పునరుద్ధారణఁ జేసినవారికిని పుణ్యగతులు కలుగు నని పూర్వపు శాసనములలో నీ క్రింది శ్లోకములు కనఁబడుచున్నవి.

(i) మద్వంశజాః పరమహీపతివంశజా వా
యే భూమిపా స్సతత ముజ్జ్వలధర్మచిత్తాః
మద్ధర్మ మేవ సతతం పరిపాలయంతు
త త్పాదుకాద్వయ మహం శిరసా వహామి.

(ii) స్వదత్తా ద్ద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపాలనమ్
పరదత్తాపహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలం భవేత్.

పై కారణములనుపట్టి ప్రతివారును, తమ గ్రామదేవాలయములలో నిత్యకైంకర్యము, ఉత్సవములు, యథావిధిగ జరుగునట్లును, కోవెల యెల్లపుడు నాంగ్లేయుల చర్చివలెనే మంచిస్థితిలో శుచిగా నుండునట్లును ప్రయత్నింపవలెను. శిఖరము, ధ్వజస్తంభము లేని కోవెల గల గ్రామములో మంచితీర్థముఁ గూడ పుచ్చుకొనఁగూడ దని మనవారు చెప్పుదురు. కోవెలలేని గ్రామము స్మశానవాటికయే. కాఁబట్టి ప్రతిగ్రామములో నున్న కోవెలకు నెల 1-కి రు. 15 లు జీతము మీఁద ఒక అర్చకుని యేర్పరచి, దాని యీనాముల మీఁద మిగిలిన అయివజును ఉత్సవములకును సరమ్మతులకును వినియోగింపవలెను. వీనికి కావలసిన కర్చులు పోఁగా ఇంకను మిగల్చగలిగిన అయివజును, మన ప్రచారణ సంబంధమైన విషయములకే కర్చుపడవలెను గాని ఇతర విషయములకు-అవికూడ జనుల కెంతే యుపయోగకరములుగ నున్నను, వినియోగించకూడదు. దేవాలయముల ఈనాముల అయివజును, మామూలుగ నింగ్లీషుపాఠశాలలకు గాని, బీదజనుల యౌషధసేవలకు గాని మఱి యే యితర విషయములకు గాని, వినియోగించుటవలన, నీ దేవాలయస్థానముల నిర్మించిన మనవారి మూలాభిప్రాయములకే మోసము వచ్చును. మన హైందవవిజ్ఞానమునకును, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానమునకును, మన దేవాలయములే యునికిపట్టులై యున్నవి. బ్రాహ్మణులును, బ్రాహ్మణేతరులును, అట్టి జ్ఞానోపార్జనయందు సమానమైన ఆసక్తి కలవారే. ప్రపంచవిజ్ఞానమునకు మన హైందవులు చేర్చగల ధనము ఇదియొక్కటే గనుక, ఈ ధనమును వృద్ధిచేయుగల సాధనములలో దేనినైనను విడనాడకూడదు. ఉత్సవములును, మరమ్మతులును తగుమాత్రముగ జరిగించిన తరువాత, ప్రతి సంవత్సరము మిగులుచున్న అయివజును, సంస్కృతపాఠశాలలు పండితసత్కారము హరికథలు పురాణకాలక్షేపములు మొదలగు మతవ్యాపన విషయములందు కర్చుపెట్టవచ్చును. సంస్కృతపాఠశాలలలో వేదములు శాస్త్రములు కళలు మొదలగునవి గొప్ప పండితులచేత నేర్పించవచ్చును. జీవనోపాధికి అల్లాడుచున్న మన పండితులకు ఆధారమును కలిగించినవార మగుదుము. మన హైందవ విజ్ఞానమునకు నీ దేవాలయములే శరణ్యములు.

పైన వ్రాసిన విధానమును కొందఱు అర్చకులకు సమ్మతముగ నుండ దని నాకు తెలియును గాని, లా ప్రకారము వారికి చెందగూడని ఆస్తిని గ్రామస్థులందఱకును వినియోగపడునట్లు చేయవలసి యుండగా నీ యర్చకుల క్రోధప్రసాదములతో మనకు పనియేమి? వీరిలో ననేకులు, స్వామివారి యీనాములను తమ స్వంత ఆస్తిగా భావించుకొని వానిని తమలో విభజించుకొని ఇతరులకు బోగుబందీకవుల్లు వ్రాసి ముందుగనే పెద్దమొత్తములు తీసికొని, అప్పులు చేసి వానిని తీర్చుటకు స్వామివారి ఈనాములను విక్రయించుచున్నారు. దేవాలయములు శిథిలములై పోవుచుండగా వీరు మిద్దెలు మేడలు కట్టుకొనుచున్నారు. ఇది యంతయు ప్రతిదినము కన్నులారఁ గనుకొనుచు, మన ముపేక్షించుట న్యాయ్యమేనా? అర్చకుల నోరుకొట్టుటకు ఎవరును ప్రయత్నింపలేదు. వారిలో ఒక్కొక్కకుటుంబమునకే జీవనము గలిగించగలము గాని, వారికుటుంబములు వృద్ధియగుచు వచ్చినకొలఁదిని, స్వామివారి యీనాముల అయివజు, వారికొరతరములవారి జీవనమునకును శుభాశుభ కార్యములకును వినియోగించుచు వచ్చినయెడల నసలు దేవతాకార్యములకే నష్టము వాటిల్లుటయే గాక స్వామివారు తలఁ దాచుకొనుటకు కొంపయైన నుండుట తటస్థించదు. ఒక గ్రామములో దేవాలయపు గర్భగుడి మాత్రమే మిగిలి అదికూడ పోటీలతో నిలఁబడి యుండుటచేత అర్చకుఁడు లోపలకుఁ బోవుటకు భయపడి బయట వీధిలోనుండియే దేవునికి నైవేద్యమును చేయుచున్నాడు. ఇతనికి మంచిలోగిలి యున్నది. సంవత్సరమునకు 15 పుట్లు ధాన్యము స్వామివారి యీనాములనుండి నికరాదాయముగా నేర్పడి స్వేచ్ఛగా ననుభవించుచున్నాడు. మఱియొక గ్రామములో, స్వామివారి నైవేద్యమును, పొరుగూరునుండి ఒకపసిపిల్లవానిచేతి కిచ్చి మధ్యాహ్నము పూట ఒక అర్చకుఁడు పంపుచున్నాడు. ఆ కాలములో తప్ప, ఆగుడి తలుపులు తెరువబడవు. ఈ అర్చకుఁడు ఈ రెండు గ్రామములలో స్వామివారికున్న యా 20 ల పల్లపుభూమిని యథేచ్ఛగ ననుభవించుచున్నాఁడు. ఇట్టి దృష్టాంతములు పెక్కు లున్నవి గాని, గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వానినిచ్చట నుదాహరింపలేదు.

గ్రామస్థులు మొగమోటమిని వదలి తమ దేవాలయములకు శి. ప్రొ. కోడ్డు 92-వ సెక్షను ప్రకారము స్కీములను తయారుచేయించుకొన్న గాని, లేనియెడల స్వామివారి యీనాములు క్రమముగ నన్యాక్రాంతములై పోవుటకు నెట్టి సందేహము లేదు. ఈ కాలములో, దేశాభిమాన మను మాట మిక్కిలి చవుకయై అనేకమంది ప్లీడర్లు తెయితక్కలాడుచుందురే గాని ఇట్టి యుత్కృష్ట విషయములలోఁ దగు శ్రద్ధఁ దీసికొనుచుండుట లేదు. గ్రామస్థులు వీరిని యెంత బ్రతిమాలుకొన్నను, వీరు మొదట నుచితముగ సలహాల నొసఁగి కోర్టులలోఁ బనిచేయరు. ఒక దేవాలయమునకు సరియైన స్కీము నేర్పాటు చేయించినయెడల, ఆ స్వామివారే వీరికి కోర్టువారిచేత కొద్ది ఫీజు నిప్పించవచ్చును. లేదా తమ పుణ్యమునకు ఎట్టి కొఱఁతయు లేదు. గ్రామముయొక్క నీతిమతాభివృద్ధికి సహాకారులగుదురు. ఒక్కొక ప్లీడరు, ఒక్కొక దేవాలయమునకు ధర్మకర్తగ కొంతకాలము పనిచేయవచ్చును. వీరును వర్తకులు మొదలగువారును, కలసి ధర్మరక్షక సభల నేర్పాటు చేసి కోర్టులకును, గ్రామస్థులకును సహకారులు కావచ్చును.

బర్మాదేశపు స్త్రీలు

హెచ్. మహబూబ్ మియ్యాన్ గారు

ఆసియాఖండము పురుషులకు భూతలస్వర్గ మనియు, నచటి స్త్రీలు తమ పురుషులకు బానిసలును నాటకవస్తువులును నై యున్నా రనియు నొకప్రతీతి గలదు. ఈఖండములోని యన్ని దేశముల కీపేరు సార్థక మయినం గావచ్చును కాని బర్మాదేశమున కది యెంతమాత్రము నన్వయింపంజాల దని నిస్సందేహముగాం జెప్పవచ్చును. బర్మాదేశములో నాండువారిచేయి పైనను మగవారిచేయి క్రింద నున్నది. ప్రతిస్థలమందును బ్రతిపనియందును స్త్రీలు ముందున్నారు. పురుషులు వారికి లోంబడి వారిపై నాధారపడియున్నారు. ఇట్లుండుట యాదేశపు విపరీతాచారమే గాని యచటిపురుషులు తమ స్త్రీలకంటె శక్తిసామర్థ్యములందుం దక్కువ యని గాదు. అచటి స్త్రీ తనకుటుంబమునకు నిరంకుశాధికారిణి. తనభర్తను, కుటుంబమును నామె పోషించును. ప్రపంచమందలి యేదేశమును స్త్రీస్వాతంత్ర్యాధికతావిషయములో నీదేశమునకు సరిరాదు.

దేవాలయములకుం బ్రసిద్ధిం జెందిన యీదేశములో స్త్రీల స్వేచ్ఛావిహారవ్యవహారములు కన్నులారం జూచినం గాని చక్కంగా బోధపడవు. దుకాణములలోను, గృహములలోను, దేవాలయములలోను, వీథులలోను, సంతలలోను, చిన్నఅవికలను వదులుచేతులు గల బిఱ్ఱుచొక్కాలను ధరించి మిక్కిలి శుభ్రముగా నున్న స్త్రీలు క్రొత్తవారి నాకర్షించుచు ననంతముగం గనంబడుచుందురు. మురికిగాం గాని, నవ్వుముఖము లేకగాని, సోమరిగాం గాని యున్న స్త్రీ వెదకినను నాదేశమునం గనంబడ దని చెప్ప నగును.

వేలకొలంది రూప్యముల వెలం జేయు రత్నములు, వజ్రములమ్మంబడు దుకాణములలోనికిం బోయి చూచిన నాదుకాణము స్త్రీదే యనియు, నచటి గుమస్తాలును, తదితర నౌకరులును స్త్రీలే యనియుం దెలిసికొని యాశ్చర్యపడుదువు. మార్కెట్టులో, ఫలములన్నియు గలసి 15 రూప్యములైనను వెలం జేయని యొకచిన్న యంగడికిం బోయి చూచినను నాయంగడికూడ స్త్రీదే యని తెలిసికొందువు. నీ వేఫలములు గావలయు నన్నను నామె నీకుం జక్కని బేరముం జెప్పి మర్యాదపూర్వకముగ ఫలముల నిచ్చును.

దూరమునుండి నదిగట్టును జూచితి వేని యచట వివిధవర్ణముల వస్త్రములను ధరించి వేడుకలు సలుపుచున్న జనసమూహము నీకుం గోచర మగును. అది వనభోజనార్థ మేతెంచిన గుంపని నీ వనుకొనియెదవు కాబోలు; కాదు; నీ తలంపు తప్పు; వారు స్త్రీలు; తమ యిండ్లలోని సారను దెచ్చుకొని యాయేటిలో నుతుకుకొనుచు విలాసముగ మాటలాడుకొనుచుం బాడుకొనుచు నున్నారు; వారికిం బని యన్న విసుగు లేదు.

రైల్వేస్టేషనుకుం బోయిన నచట నీకు టిక్కెట్టు నమ్మునది స్త్రీ; పోర్టరుపనిం జేయునది స్త్రీ; కూలిపనిం జేయునది స్త్రీ; అన్నిపనుల జేయువారు స్త్రీలే. హోటలుల యధిపతులు, సేవకులు, తదితరు లందఱును స్త్రీలే. ఏసభలో నేవక్త ప్రసంగించుచున్నను వానికి దగ్గఱగా సంక్షిప్తలిపిలో వాని యుపన్యాసమును చటచట వ్రాసికొనుచుండునది స్త్రీయే. ఏఆఫీసులోం జూచినను టైప్‌రైటర్ మీంద చకచక వ్రేళ్ల నాడించుచుండునది స్త్రీలే. ఇదియదియన నేల? అన్నిచోట్ల నన్ని పనులను జేయునది స్త్రీయే!

ఈదేశములో స్వకాయకష్టముచే ధనికురాండ్రయిన స్త్రీలనేకులు గలరు. ఇటీవల రంగూన్ పట్టణములో దళాలివ్యాపారముం జేయుచుండిన యొకస్త్రీ మృతినొందెను. చనిపోవునప్పటి కామెయాస్తి యనేకలక్షలరూప్యము లుండినది. ఆధన మంతయు నామె స్వార్జితమే. ఇంక చిల్లరవ్యాపార మంతయు స్త్రీలచేతులలోనే యున్న దని వేఱుగం జెప్పవలయునా? వాణిజ్యముం జేయు స్త్రీలందఱును, చదువు లెక్కలు నేర్చి తమకార్యము నతినైపుణ్యముతో నిర్వహింతురు. కొండలక్రింద నుండుటకు గ్రామవాసు లగు నాండువారు సహితము చదువరులై తమతమ చిన్నయంగళ్లలోం గూర్చుండి వ్యాపారముం జేయుచు, లెక్కలను వ్రాసికొనుచు నుండుట యొక వింతగా నగుపడును.

నీయొద్ద సేవకురాలుగ నుండి సర్వదా హాసితవదనయై యున్న స్త్రీ వివాహితయా? అవివాహితయా? అని తెలిసికొనుట యసాధ్యము. ఆంగ్లస్త్రీలపేర్లకువలె బర్మాదేశపుస్త్రీలపేర్లకు ముందు వివాహిత, అవివాహిత యనువిషయమును సూచించుపదము లుండవు. అట్టిపదములను వారిపేర్లకుం జేర్చుట వారి కవమానకర మట. కన్యలుగా నుండినను, ఇల్లాండ్రుగా నుండినను వారిని "మా" అని పిలువవలెను. నీ సేవకురాలికి బిడ్డలున్నా రని గ్రహించినం గాని యామెకు వివాహసౌఖ్య మున్న దని నీవెఱుగం జాలవు.

కుటుంబములో భర్తతక్క తక్కిన స్త్రీ లందఱును గష్టించి ద్రవ్యార్జనం జేయువారే. భర్త తిని కాలు జేయి కదలింపకుండ సుఖముగాం బువ్వ వలె నింటిలో నుండును. చలిం గాచుకొనుట, పొగత్రాగుట తక్క వాండింటిలో చేయుపని యేమియు లేదు. శుభ్రములై, సొగసుగా నున్న వస్త్రములును, జరీనగిషీపని చేసిన పట్టు ఉడుపులను, గన్నులపండువ అగు రంగుపాగా ధరించి గృహమున సుఖపడుచుండును. వానిభార్య, ఆండుబిడ్డలు రెక్కలు విఱిచి బజారులలో సంపాదించుచుందురు. ఈదేశపుపురుషులు దమకు భార్యలసంఖ్య ఎంత యెక్కువగా నున్నం దమకంత యెక్కువ సిరి, సౌఖ్యము

లబ్బు నని తెలిసి యొక్కొక్కరు సాధారణముగా నిద్దరు ముగ్గురు భార్యలను వివాహ మాడుదురు. ఆభార్యలు దమభర్త ధనికుఁడగు నొక పెద్దమనుష్యునివలె సుఖపడుటకై తమ శక్తికొలఁది పాటుపడి సంపాదించెదరు. ఇంటివ్యయములకుఁ గాక భర్త కతని స్వంతఖర్చులకుఁ గూడ ధన మిచ్చెదరు. అతఁడు తనయిష్టానుసారముగఁ దాను గోరినభార్యతో సర్వసుఖముల ననుభవించుచుండును.

ఈదేశములో వివాహమన సాధారణమైన యొకచిన్నపని. బంధుమిత్రులకు నొక పూట విందుఁజేయుట తక్క వీరివివాహములలో నేయుత్సవములును లేవు. తలిదండ్రులయనుమతితో జరిగిన వివాహ మొక పూట విందుతో సంతోషకరముగా ముగియును. తలిదండ్రుల యనుమతి లేనిచో వధూవరులు తమవారికిఁ దెలుపకయే యిండ్లు విడిచి పొరుగూరికిఁ బోదురు. అచట గురువు విధ్యుక్తముగా వారికి వివాహమును జేయును. పిమ్మట నొకయాచారముగా వారు సమీపమున నుండు నొకయడవికిఁ బోయి, యచట నొకటి, రెండు దినములుండి వరుని గృహమునకు మఱలివత్తురు. అపుడు వరుని తలిదండ్రులు, కొడుకునకు కోడలికి విందుఁ జేయుదురు. ఆవిందులో వధూవరు లిద్దఱు నొకే పాత్రలో భుజింతురు. అప్పుడు పెండ్లి ముగియును. అందఱు నానందభరితు లగుదురు.

ఈ దేశములో వివాహ మెంత సులభమో, దానివిచ్ఛేదనము గూడ నంత సులభమే. భార్యాభర్త లొకరి నొక రొల్లనిచోఁ దక్షణమే వారు వేఱుపడుదురు. ఎవరికి వివాహవిచ్ఛేదన మావశ్యకమో వారు వెంటనే యూరిపెద్దలయొద్దకుఁ బోయి, కారణములను జూపి తమపెండ్లిని రద్దుచేయుఁడని కోరుదురు. ఆపెద్ద లాదంపతులకు రాజీచేయుటకుఁ దమశక్తికొలఁది ప్రయత్నింతురు. కాని, వా రిద్దఱొకరిపై నొకరు త్రాగుడు, అభిని, పొగత్రాగుట, దుర్వ్యయము, వ్యభిచారము మున్నగు నేరములలో దేనినైన రుజువుపఱచినయెడలఁ బెద్ద లావివాహమును రద్దుపఱతురు. అక్కడి కావివాహము తెగిపోయినది. పురుషుఁడు తన్నుఁ బోషించుటకు వేఱొకభార్యను వివాహ మాడును; స్త్రీ తనకు బిడ్డ లున్న వారిని బోషించుకొనుచుండును. ఈపని యామెకు మొదటినుండియు నున్నదే గాని క్రొత్తది గాదు. ఆమె తనబిడ్డలను విద్యాబుద్ధులు గఱపుచుఁ బెంచి పెద్దవారిఁ జేయును. ఆమెకు భర్త యున్నను లే కున్నను నొక్కటే. ఈ దేశములో వివాహవిచ్ఛేదన మింత సులభముగా నున్నను దానియాచరణము చాల యరుదు.

ఈ దేశపుస్త్రీలు మిగుల సౌందర్యవతులు; వారినేత్రములు విశాలములై నల్లనై, సొగసుగా నుండును; నొసలెత్తై గుండ్రముగా నుండును; శిరములండాకారము గలిగి యుండును. వారు శిరోమధ్యమున వెంట్రుకలను చుట్టవలె ముడివేయుదురు. వారిశరీరము సొగసైన పసుపువర్ణము గలిగియుండును. నవ్వినప్పుడు వారిముఖమునఁ జిన్న చిన్న ముడుతలు పడి వారి కొక వింత సౌందర్యమును తెచ్చిపెట్టును. శుభ్రముగను, సొగసుగను నుండుటకై వారు తమముఖముల నొకవిధమగు సుగంధచూర్ణముతోఁ గడుగుకొందురు; సొమ్ముల నెక్కువగా ధరింపరు. సాధారణముగా మెడలలో చక్కని హారములను ధరింతురు. ఏ స్త్రీగాని నలువదియేండ్లవయస్సునకుఁ బిదప నేనగలను ధరింపదు. ఏసొగసును నామె చేసికోఁ గూడదు.

ఈ దేశమునఁ గ్రొత్తగాఁ జేరిన యితరదేశస్థు లీదేశపు సుందరయువతులను మోహించి వివాహ మాడుట సహజము. వివాహితులై యున్న యూరోపియనులు గూడ ననేకులు వీరి నుంపుడుకత్తెలుగా నుంచుకొందురు. ఈ దేశపు బాలిక లమాయికురాండ్రు, మోస మెఱుగరు, క్రొత్తవారిని సులభముగ నమ్ముదురు.

ఈ దేశములో స్త్రీవిద్య బాగుగ వ్యాపించినది. అనేకసంవత్సరములనుండి రంగూను కళాశాలాధికారులును, ఇతరపాఠశాలాధికారులును స్త్రీవిద్యాభివృద్ధికై విశేషకృషి సలుపుచున్నారు. బాలికలును దమ కాలమును వ్యర్థపుచ్చక విద్యాభివృద్ధి నొందుచున్నారు; గానము, నాట్యము, మొదలగు కళలను శ్రద్ధతో నభ్యసించుచున్నారు.

ఈదేశపుస్త్రీ లెంతటికష్ట మయినను సహింపఁగలవారు. వారికి ఉత్సాహము మెండు. వారు సదా సంతోషస్వభావలు. బీదలు ధనికు లనుభేదము లేక ప్రతిపనియందును వా రొకరితో నొకరు స్నేహభావముతోఁ గలిసి మెలసి వర్తింతురు. ఆటలు, సంగీతసభలు, మున్నగు నన్నిపనులలోను స్త్రీపురుషులు స్వేచ్ఛను గలిగియుందురు అయిన నీదేశస్త్రీలు సదాచారసంపన్నలే గాని నీతిబాహ్య లని చెప్పఁజాలము. ఈదేశస్థులు బౌద్ధమతావలంబకులు.

మ. విడువన్ జాలెను తండ్రికై సకలపృథ్వీనాయకత్వంబుఁ, దా
విడువన్ జాలెను పెండ్లి సోదరులకై, వీరాంకశయ్యాస్థలిన్
విడువన్ జాలెను మేను మన్మలకు, నవ్వీరవ్రతుం డద్దిరా!
విడువన్ జాలఁడు భారతీయులమదిన్ భీష్ముండు వేలేండ్లకున్.

—బాలకవి కసిరెడ్డి వేంకటసుబ్బారెడ్డి గరు

Lokamanya B. G. Tilak.

లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకుగారు.

Mr. N. C Kelkar.

నరసింహ చింతామణి కేల్కారుగారు.

Mr Mahamad Ali Jinnah.

మహమదాలీ జిన్నాగారు.

Mr. S. Satya Moorthy.

ఎస్. సత్యమూర్తిగారు.

Mrs. Annie Besant.

శ్రీమతి ఆనిబెసంటమ్మగారు.

Hon'ble C. Y. Chintamani.

ఆనరబిలు చిర్రావూరి యజ్ఞదత్త చింతామణిగారు.

Hon'ble V. J. Patel.

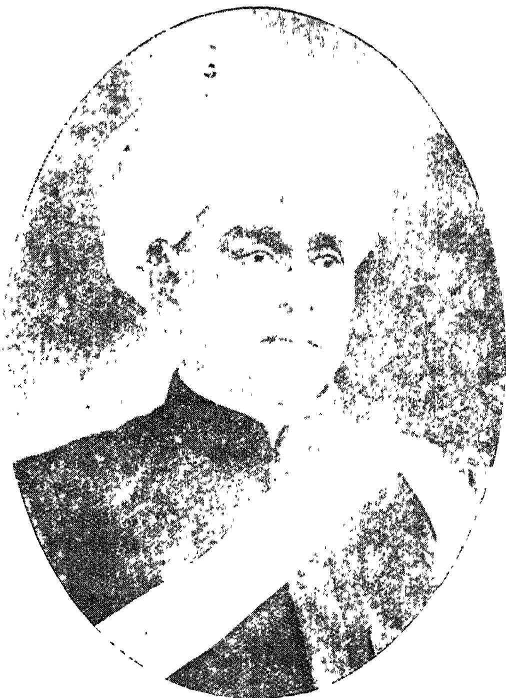
ఆనరబిలు వి. జె. పటేలుగారు.

Mr. P. G. Horniman.

బి. జి. హార్నిమానుగారు.

Mr. V. P, Madhava Rao.

వి. పి. మాధవరావుగారు.

Hon'ble M. Ramachandra Rao.

ఆనరబిలు మోచర్ల రామచంద్రరావు పంతులుగారు.

Lala Lajpat Rai.

లాలా లజపతిరాయిగారు.

Rai Bahadar K. V. Reddi Naidu.

రాయబహదరు కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయుడుగారు.

Mr. B. P. Wadia.

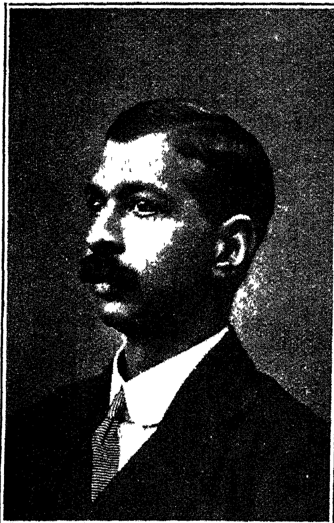
బి. పి. వాడియాగారు.

Mr. C. R. Dass.

చిత్తరంజనదాసుగారు.

Prince Dorai Rajah of Pudukottah.

దొరై రాజాగారు, పుదుకోట.

Dr. T. M. Nair M. D.

డాక్టరు టి. మాధవనాయరుగారు.

Hon'ble Yakub Hussain Saheb.

యాకూబు హుస్సేనుగారు.

చెత్తయొక్క చిత్రము

ప్రత్తికాడలనుండి కాగితములు చేయుట

తేకుమళ్ల వెంకాజీ గారు

యుద్ధమువలనఁ జాల నష్టము కలిగిన దని యెల్లరకును దెలిసిన విషయమే. అయినను కష్టములో సుఖముండు ననునార్యోక్తి ననుసరించి యీ ఘోరసంగ్రామమువలన ప్రపంచమంతయు ముఖ్యముగ హిందూదేశము గొప్ప నీతులు నేర్చుకొనవలసియున్నది. ప్రథమమునుండియు మన దేశమందు పరిశ్రమాభివృద్ధి లేక మన పూర్వులయొక్క కీర్తి నానాఁటికి క్షీణించుచున్నది. ప్రస్తుతము మన దేశమందు మన దేశీయులచే నడుపఁబడుచున్న కర్మాగార మొక్కటియుఁ గానరాకున్నది. మన మనుదినము నుపయోగించు కాగితముల ధర హెచ్చినది. సాధారణులు కొనుట కసాధ్య మయినది. హిందూదేశమందు తయారగుచున్న కాగితములు మన కవసర మగు వానిలోఁ బదియవ వంతయిన సరిపోవుట లేదు. కాగితములు ప్రథమమునఁ దయారుచేయుటకు ప్రాఁతగుడ్డ పేలిక లుపయోగపడుచుండెడివి. తరువాత వెదురులోనుండి తయారు చేయఁబడుచుండెడివి. కాగితములఁ దయారుచేయుటకు వలయు పరికరములను కొన్ని యంత్రముల సాహాయ్యమువలన 'గిజురు' (Pulp) గ నుండు నొకపదార్థము తయారుచేయఁబడును. ఈపదార్థమును తయారు చేయు యంత్రములు హిందూదేశమున లేవు. ఈ 'గిజురు'ను తయారు చేయుటకు వలయు వస్తువులను హిందూదేశమునుండి యెగుమతిఁ జేయుచున్నారు. ఈ 'గిజురు' తయారుచేయఁబడి హిందూదేశమునకుఁ బంపబడుచున్నది. తర్వాతమునఁ గాగితములను తయారుచేయుచున్నారు. ఈ రాకపోకల కగు వ్యయమువలన కాగితముల ధర హెచ్చినది. యుద్ధమువలన నీ గిజురు ప్రస్తుతము వచ్చుటయే లేదు. అందువలన కాగితముల ధర మఱింత హెచ్చయినది.

ఈ కారణములఁ బట్టి కాగితములను ఎవరిదేశములో వారే తయారు చేసికొనవలసిన అగత్యము కాన్పించినది. పైవిధానము ప్రకారము కాగితములను మనము తయారుచేసిన నితరదేశములందుఁ దయారు అగు కాగితముల ధరకంటె మన కాగితముల ధర హెచ్చుగ నుండును. విదేశవస్తువుల పోటీ (Foreign Competition) తో స్వదేశవస్తువులు నిలువఁజాల వని మన మందఱము ననుభవమున నేర్చిన విషయమే. మన దేశమందు తయారగు కాగితములవిలువ ఇతరదేశములనుండి దిగుమతి యగుచున్న కాగితముల విలువతోఁ బోల్చి చూచిన మనదేశమందు కాగితములను తయారుఁజేయుట ఎంత యత్యావశ్యకమో యీ క్రింది పట్టికవలన విశద మగును.

సం॥ము	హిందూదేశమందుఁ దయారు చేయఁబడుచున్న కాగితముల విలువ	దిగుమతి కాఁబడిన కాగితముల విలువ
19 8	75,87,270	9,4?5,025
1909	7,911,945	10,002,525
1910	8,151,540	11,005,880
1911	8,004,480	11,611,920
1912	1,106,040	13,583,400

విదేశమునుండి దిగుమతి చేయఁబడిన అట్టలు, కాగితముల యొక్క విలువ యీ క్రిందిపట్టీవలన తెలియును.

నంబరు	దేశముల పేరులు	1913 మార్చి 31 తో అంతమగు సం॥ము	1916 మార్చి 31 తో అంతమగు సం॥ము
1	అమెరికా	8,399,760	8,826,935
2	జర్మనీ	2,466,405	1,734,440
3	ఆస్ట్రియా	1,047,185	573,210
4	నార్వే	523,395	808,785
5	బెల్జియము	573,420	543,075
6	స్వీడను	47?,340	508,785
7	హాలండు	541,095	619,560
8	ఇతరదేశముల		
	మొత్తము	541,095	619,560

1913-14 సంవత్సరములందు హిందూదేశమునకు విదేశముల నుండి 'దిగుమతిచేయఁబడిన' మ్రానుగిజురు (Wood pulp) యొక్క విలువ.

1	అమెరికాయొక్క సంయుక్త రాష్ట్రములు	663,491
2	ఆస్ట్రియా హంగేరి	367,515
3	స్వీడను	309,540
4	జర్మనీ	303,705

ఈ గిజురు (Pulp) నుండి కాగితములను తయారుఁజేయుటకు చాలభాగము రాసాయనికపదార్థములు (Chemicals) సోడియ మిశ్రద్రవ్యములు (Soda Compounds) వివర్ణజనచూర్ణము

(Bleaching Powder) పింగాణిమన్ను (China Clay) మొదలగునవి యెన్నియో కావలసియున్నవి. ఇవి యన్నియు ఇంగ్లాండు నుండి మనదేశమునకు దిగుమతి యగుచున్నవి.

ఈ గిజురులేనిదే కాగితములను చేయలేము. సమస్తపదార్థములకు స్థానమైన హిందూదేశము ఈ గిజురును తయారు చేసికొనలేక, ఇతరదేశములపై నిందుల కాధారపడియుండుట యెంత శోచనీయము? పూర్వకాలమందు కాగితములఁ జేయుట కవసర మగు గిజురుకొఱకు బట్టలపేలికలు జనపనార (Jute hemp) ప్రాఁత త్రాళ్లు చిత్తుకాగితములు మొదలగువాని నుపయోగించుచుండెడివారు. కాని ప్రస్తుతము గవర్నమెంటు ఫారెస్టుశాఖవారు వెదుళ్లనుండియు, సవనాగడ్డినుండియు, బైబు లేక సబై (Baib or Sabai) గడ్డి నుండియు, హిమాలయపర్వతములం దుండు, దేవదారువృక్షముల నుండియు, ఈ గిజురును (Pulp) తయారుచేయుటకు పెక్కు ప్రయోగములను (Experiments) జేయుచున్నారు. 'సిండలు' (Sindall, F. C. S.) 'రైల్టు' (Railt a cellulose expert) 'పియర్సను' (Pearson, Forest economist) మొదలగు గొప్ప శాస్త్రవేత్తలచే నీ ప్రయోగములు కావింపఁబడినవి. ఈ గిజురును తయారు చేయుటకు మన దేశములో 18 రకముల గడ్డి కల దనియు, అందు మొదటి రకపు జిగురుఁ జేయుటకు, విడిగఁ గాని, కలిపి గాని, 8 రకముల గడ్డి కల దనియు రైల్టుదొర గారు వ్రాయుచున్నారు. ప్రపంచమం దంతటను చవుకగఁ దయారుఁ జేయుటకు సులువుగ నీ గడ్డి తయారు చేయఁబడును. ఈ గడ్డి అపరిమితముగ మన దేశమందు దొరకును. మోతవ్యయ మయిన లేకుండ నదిపైని తెప్పించుటకును, అపారముగ నీ గిజురుఁ దయారు చేయఁగలుగుటకును గావలసిన వెదుళ్లు బర్మాలోఁ గలవు. ఇవి యన్నియు లాభకరము లనియు, వీని ప్రయోగములు జయమును గాంచిన వనియును నిర్ధారణ చేయఁబడుటవలన, వీని వ్యాపారముఁ జేయుటకు సమయ మాసన్న మయినది.

ప్రత్తికాడల యుపయోగము :—మధ్యపరగణాల యధికారివర్గమువారు గొప్ప ప్రయోగములవలన ఈ పైని వివరింపఁబడిన పదార్థముఁ గనిపెట్టి కీర్తివంతు లయిరి. ఒక సంవత్సరము క్రితము విదేశ పత్రికలలో నీ గొప్ప పరిశోధనఁ గూర్చి చర్చ జరిగినది. బెర్లిను రసాయనశాస్త్రజ్ఞుఁ డొకఁడు తయారుచేయఁగలిగె నఁట. ప్రత్తి పంట సమృద్ధిగ నుండు నీ హిందూదేశమువా రీ ప్రయోగపు (Experiment) లాభములఁ బొందుటకు మంచి తరుణ మిది. ఈ తరుణమును హిందువులకు ప్రసాదించిన శాస్త్రవేత్తలైన లెప్టువిచ్చి షైమెన్ గార్లు వందనీయులు. వీరి కీ పరిశ్రమాభివృద్ధియం దమిత ప్రేమ. వీరు మధ్యపరగణాలలో పారిశ్రామిక వ్యావసాయిక డైరక్టర్లు వీరికి యొలిచ్చి వాస్తవ్యు లయిన రావుసాహేబు జి. యన్. సహస్రబుద్ధి గారు కొన్ని ప్రత్తికాడలను మచ్చు పంపిరి. నాగపూరులో నున్న రసశాల (Laboratory)లో నీ కాడలను ప్రయోగముఁ జేసి ఇందువలన చాల లాభము కల దని స్థిరపఱిచిరి.

నాగపూరు వ్యవసాయరసాయనశాస్త్రజ్ఞుఁడు వ్రాసిన రిపోర్టు నందలి ముఖ్యాంశము లిందు పొందుపరుపఁబడినవి. వాని పరిశీలనవలన లాభ ముండక పోదు.

కొన్ని సంవత్సరములనుండి ముఖ్యముగా నమెరికాలో ప్రత్తి కాడలనుండి కాగితములను తయారుఁజేయుటకు చర్చ జరిగెను. ప్రత్తి కాడలను పృథక్కరణము (Analysis) చేయఁగా నూటికి 42.4 వంతు సెల్యూలోజ్ (Cettulare) అను పదార్థమును 10.3 వంతు నీరును, 5.8 వంతు ద్రవపదార్థమును గల వని స్థిరపఱిచిరి క్రాస్ యందు బీవన్సు (Cross Bevans) పద్ధతిప్రకారము ఈసెల్యూలోజును పరీక్ష జేయగా పరిశుభ్రమయిన తెల్లనిపదార్థముగా నుండె నని స్థిరపఱిచిరి.

కాగితమును గిజురుఁ జేయు మార్గము:—ప్రత్తికాడలు అంగుళము పొడవుగల ముక్కలుగా కొట్టఁబడును. తరువాత రసశాలలో (Laboratory) దీనికొఱకై నిర్మింపఁబడిన యొకయంత్రము (Antoclave) లో వాయుభారము (at a Pressure of atmosphere) వలన 145 డిగ్రీలయొద్ద (at 145 Oc) మధ్యక్షారము (Caustic alkali) తో 5 ఘంటలవఱకు నాన్పఁబడును. బాగుగ కడిగిన తరువాత నీ కాడలు విరంజనచూర్ణముతోఁ గలుపబడును. అప్పుడు సోడియగిజురు (Soda pulp) తయారగును. దీని నుండి కాగితములఁ జేయుటకుఁ గావలసిన గిజురు కొన్నియంత్రముల వలన తయారుచేయఁబడును. ఒకమాదిరి కాగితములు తయారుచేయఁబడినవి. పరిశుభ్రపఱచు యంత్రములు లేకపోవుటచే నొక విధమయిన ముదుక కాగితములు తయారైనవి.

హాలండు దొరగారు మధ్యపరగణాలకుఁ బోయినప్పుడు లెప్టువిచ్చిగారు వీరితో నిట్లు నుడివిరి:

'పలువిధము లయిన దుబ్బుగడ్డులతోఁ గాగితపు గిజురును తయారుచేయుటకు యోచనలు జరగుచునున్నవి. ఈ లోపున షైమెన్ దొరగారు పచ్చిప్రత్తికాడల నుండియు జనపకాడలనుండియు నితరము లగు మొలకల నుండియు నీ పరిశ్రమను అభివృద్ధిఁ జేయుటకు కలకత్తా డైరక్టరుగారితోను తదితరులతోను ఉత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుచున్నారు. ఫారెస్టుశాఖవారు ఇందుకు వలయు గడ్డి ఎంత దొరకునో కనుగొనుటకు ప్రయత్నములను జేయుచున్నారు

చింద్వారా (Chindwara) రాతిబొగ్గు గనులకుఁ జెందిన రయిలు దగ్గఱగనే, కాగితపు గిజురున కుపయోగపడు గడ్డిపొలములు చాల గలవు. అచ్చట నొక ఫాక్టరీ నిర్మించుటకు చాల సులువుగ నుండును. వలయు పరికరములు సులభముగ దొరకును. వృక్షశాస్త్రజ్ఞుఁడు ఈ గడ్డిని పరీక్షఁ జేయుచున్నారు."

ఈ పరిశోధనవలన ప్రత్తికాడలనుండి కాగితములను తయారు చేయుటవలన, ధనికులు తమ ధనమును వెచ్చించి వ్యాపారమును జేయుటకు తగిన తరుణము దొరకినది. విద్యావంతులును ధనికులును ఈ కార్యమును బూని ఇతరదేశీయులు ఈ ధనమును బ్రోగుచేసి

కొనకుండ దేశమందు స్వదేశపరిశ్రమల నభివృద్ధిఁజేసి, మన దేశమును ధనవంతముగఁ జేయవలెను.

ఈ విషయమందలి యమెరికా యనుభవము:—విదేశములందు ముఖ్యముగా నమెరికాయందు ప్రత్తికాడలనుండి కాగితము గిజురు తయారుచేయఁబడెను.

ఉపయోగపఱుపఁబడిన వస్తువు	సాగుబడి చేయఁబడిన భూమి యకరములు	సాలుకు ఎకరము కుపయోగ బడినకాడలు టన్నులలో	మొత్తమున సాలుకు ఉపయోగ పడినకాడల బరువు టన్నులు	ఎండుకాడలవలన వచ్చిన గిజురు నూటికి వంతు	సాలుకు ఎకరమునకు తయారయిన గిజురు టన్నులలో	మొత్తమున సాలుకు తయారైన గిజురు టన్నులలో
	1	2	3	4	5	6
ప్రత్తి కాడలు	10,000,000	0.45	4500000	3 .40	0.15	1,500,000

అమెరికా దేశీయు డొకఁడిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు:—గత వత్సరము కాగితపు ఫేక్టరీలకు యీరపు దేశమువారు 1500,00,000 పౌనుల వ్రాను గిజురు నమ్మినారు. ఈ వత్సరము ఈ సదుపాయ ముండు ననిన నమ్మకము లేదు. దినదినము నీ గిజురుఁ దయారుచేయు కఱ్ఱయొక్క విలువ హెచ్చుచున్నది. ఈ ప్రకారముండిన 20 సంవత్సరములలో ఎంత జాగ్రత్తి పడినను గిజురుఁ దయారు చేయుటకు కఱ్ఱ మొక్కైన కాన్పింప దని అమెరికా శాస్త్రవేత్తలు నుడివినారు. ఇతరపరిశ్రమల కుపయోగింపగ మిగిలిన యనవసరపదార్థములు (Waste Products) వేలకొలఁది టన్నులను మనము పాడుచేయు చున్నాము. ఈ చెత్తను కాగితపు యంత్రముల ద్వారా ఘనముగ మార్చవచ్చును. వ్యవసాయశాఖవారు ప్రత్తికాడల నుండియు వరికాడల నుండియు పరిశుభ్రము లైన కాగితములను తయారు చేయుచున్నారు. ఆ కాగితములనే అచ్చునకు కూడ నుపయోగించుచున్నారు.

కావున నో దేశీయులారా! ఈ పరిశ్రమయొక్క లాభములను చక్కఁగ పర్యాలోచనఁ జేసి ధనికులు ధనమును వెచ్చించి విద్యావంతులు ఈ పరిశ్రమను గూర్చి చక్కఁగ నేర్చికొని కాగితములను తయారు చేయు యంత్రములను స్థాపించి ప్రస్తుతము మనల నాపాదించి యున్న కాగితముల క్షామమును పాఱద్రోలెదరు గాక, యశోవంతు లై స్వదేశపరిశ్రమలను నెలకొల్పి దేశమునకు దిగంత విశ్రాంత మైన గీర్తిని సేకరించి మన దేశమాతను పూర్వోన్నత్యమునకు తెచ్చి ప్రపంచక మందు నాగరకదేశములలో నొకదానిఁగ గణింపబడఁ జేసెదరు గాక!

ఆంధ్రు లేల నీ మహత్కార్యమును పూనఁగూడదు? మనలో లక్ష్మీపుత్రులు చాలమంది కలరు. కాగితముల పరిశ్రమను విదేశముల కేగి నేర్చికొనినవారు గూడ గలరు. ప్రత్తియా మన దేశమందు మెండుగనే పండును. కావున కార్యశూరత్వమునకును దాల్చిత్వమును జూపుటకును సమయ మేతెంచినది. "ఆలస్యా దమృతం విషం" అను నార్యోక్తి ననుసరించి కాలయాపనఁ జేయక ఆంధ్రులు కార్యశూరులే యని ఘంటాపథముగ చాటి నాయకులు వెనుదీయక ముం దంజ వేయుదురు గాక!

చ. ఆరంభింపరు నీచమానవులు విఘ్నాయాససంత్రస్తులై
ఆరంభించి పరిత్యజింతు రురువిఘ్నాయత్తులై మధ్యముల్
ధీరుల్ విఘ్ననిహన్యమాను లగుచున్ ధృత్యున్నతోత్సాహులై
ప్రారబ్ధార్థము లుజ్జగింపరు సుమీ ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్.

బ్రహ్మచారిణు లగు వితంతువులు

శ్రీమత్కిళాంబి వేంకటవరదాచార్యులు గారు

వితంతువులలో నెట్టి దుర్బుద్ధులును లేక సంతతమును బ్రహ్మచర్యమును బూని దైవభక్తి గలిగి యోగ్యమైన నడవడి గల వారికి బ్రహ్మచారిణీ వితంతువు లని పేరు. వీరు తమ సుగుణసంపత్తి వలన నెల్లరచే గొనియాడఁబడుచుండుటం బట్టి స్త్రీసామాన్యములో వీరి నగ్రగణ్యులుగ మనము భావింపుచుందుము. వీరి హృదయము లొకప్పుడును దుష్కృత్యములందు చొరక తీర్థయాత్రలందును దేవతాదర్శనములందును బుణ్యనదీస్నానములందును బుణ్యకథాశ్రవణమునందును ఆసక్తములై యుండును. వీరు నీతిమతు లగుటను వీరి చరిత్రములు పవిత్రములై జగజ్జేగీయమానము లగుచున్నవి. లోకుల గుణావగుణముల నెంచుపని యుండదు. స్వప్నమందును నాత్మస్తుతియు బరనిందయును వీరికి కష్టవిషయములు. వీరితో స్నేహముఁ జేయు స్త్రీలును నీతిమతులై యోగ్యమగు ప్రవర్తన గలవారగుచుందురు. తమ తల్లిదండ్రు లొనరించిన యతిబాల్యవివాహములవలన పిన్నవయసుననే భర్తలను గోల్పోయి యుక్తవయస్కలయ్యును సంసారదూరలై ఇట్టి దురవస్థ తమకు సంప్రాప్త మయినందులకే తమ ప్రారబ్ధ మట్లు చేసె నని లోలోనఁ గుళ్లుచు విరక్తిం బూనిన ఈ యనాథయువతులను మనవారు నిర్దయులై వంటలక్కలఁగా జేసి యెల్లప్పుడును జాకిరిఁ జేయించుచుండుటయును మగఁడు చచ్చినంత మాత్రమున జ్ఞాతు లిచ్చు భరణమునకు మాత్రమే యర్హురాండ్రై పొట్ట గడువకున్నను మర్యాదకై యొరులయిండ్ల జాకిరి జేసికొని కాలమును గడపుకొనుచుండుటయు మన మనేకచోటులఁ జూచుచున్నాము. ఇట్టి పవిత్రగుణ లగు నీ బ్రహ్మచారిణీ వితంతువులను సాదరపూర్వకముగ నాదరించుటకు బదులు వీరిని దాసికన్నఁ దక్కువగాఁ జూచుచు వీరిచే నింటి జాకిరి నంతయుఁ జేయించుచు, పనిలో నేలోపము వచ్చినను నలుగురు చీవాట్లు బెట్టి యవమానపరచుటయు గేవలమును న్యాయమైనపని గాదు. వీరిలో బెక్కుమంది విద్యాగంధ మెఱుఁగనివారై యున్నారు. ఇట్టినీతివతులు విద్యావతులుగఁ గూడ నేర్పడినచో బంగారు పరిమళించినవిధంబున మిగుల నతిశయిల్లును. ఇట్టి వీరికి వీరి తల్లిదండ్రులు లేక సోదరులు శ్రద్ధను పూని తగినంత సామాన్యవిద్యను నేర్పుటయే గాక పిమ్మట జనానాయున్నతపాఠశాలలకు బంపి యున్నతవిద్య నేర్పించుటవలన చాల ప్రయోజనము గలదు. వీరికి ముఖ్యముగ కర్మశాస్త్రము ప్రకృతిశాస్త్రము వైద్యశాస్త్రము నేర్పుటవలన దేశమునకు చాల క్షేమము గలుగును. పవిత్రచరిత్ర లగు నీబ్రహ్మచారిణీవితంతువులు విద్యాధికలై బాలికాపాఠశాలలలో నుపాధ్యాయులుగ నుండి రేని వారియొద్ద విద్యాభ్యాస మొనరించు మనబాలికలు చిన్ననాటనుండియు వారివలన ననేకనీతిమార్గముల నేర్చుకొని మంచినడత గలవారు కాఁగలరు. మఱియు వీరికి మంత్రసానికృత్యములను సంపూర్ణముగ నేర్పవలయును. మంత్రసాని పని కడు నీచ మని మనవారు అనుకొనవచ్చును. అది కేవలము తప్పైన యభిప్రాయము. స్వోదరపోషణమే ప్రధానముగ నెంచి రాజకీయ వైద్యశాలలయందు బనిసేయు మంత్రసానులు స్వార్థపరలై బీదసాదల కష్టసుఖంబుల నెఱుంగక తమపని కలిగినప్పుడెల్ల విశేష ధనమును గోరుచు నది యివ్వజాలనివారియెడ నుపేక్షాభావమును జూపుచు నిట్లు ప్రజాబాధకలై పరోపకారిణులు గాక యున్నారు. ఈవిద్యను నేర్చిన యువతీమణులు పాశ్చాత్త్యులలోఁ జాల గౌరవింపఁబడుదురు. ఇది పరోపకారమైన మహద్విద్య గాని నీచమైన విద్య గాదు. ఇట్టి విద్యను నేర్చిన పరుల నాశ్రయించి వారి యనుగ్రహమునొంద వారి పంచలఁ బడికాపులు పడియుండుటకంటె మనలోనే కొందఱు స్త్రీలకు నీవిద్యను నేర్పించినచో నట్టి తహతహలు బొంద నక్కఱ యుండదు. సామాన్యముగ స్త్రీలు తమకు గల కుసుమజాడ్యము ముట్టుకట్టునొప్పి మొదలగు రోగములను బురుషవైద్యులతో జెప్పుటకును వారితో సంభాషించుటకును సిగ్గుపడి వానిని దాఁచియుంచెదరు. అట్టిరోగములను నిరీక్షించుటకును కొన్ని సంగతుల నడుగుటకునుఁగూడ బురుషవైద్యులకును వీ లుండదు. అందువలన బైనచెప్పినరోగములు క్రమంబుగా గోరంతలు కొండంతలైన వెనుక వెల్లడించినను వైద్యుల కసాధ్యము లగుచున్నవి. అపు డున్నత విదేశస్త్రీవైద్యశాలల కరిగి యట వ్యయప్రయాసల నొందియును కొన్ని రోగములు కుదిరియు గొన్ని కుదురకయు గొంద ఱావైద్యశాలలోనే మృతినొందియు నిట్లు కష్టములపాలు కావలసి వచ్చుచున్నది అయినను ధనాధికలగుకొందఱకు మాత్రమే యట్లున్నతస్త్రీవైద్యశాలల కరుగుట సాధ్యము గాని సామాన్యుల కసాధ్యమే గదా! స్వదేశస్త్రీలకు స్వదేశస్త్రీలే వైద్యముఁ జేయునెడల నట్టికొరంత లెల్లను దీరును. మనస్త్రీ లున్నతవిద్య నభ్యసించి యున్నత వైద్యశాస్త్రజ్ఞలై యుండిరేని మనకును, మనదేశమునకును, విశేషలాభక్షేమములు కలుగు ననుటకు సందియము లేదు. ఇట్లు సేయుటవలన నిరుపేదలును, నిర్మలహృదయులు నగు పెక్కుమంది యనాథస్త్రీలు విదుషీమణులై బహువిధ జీవనోపాధులను గలిగియుండుటయే గాక దేశక్షేమమునకు తోడ్పడువారై యుందురు. కావున ధనాఢ్యులగు హిందూసోదరులారా! మీమీధనములను మీ రేయుపయోగించుకొని కేవలము స్వార్థపరులై మెలంగక దేశోపకారకములగు కార్యములందును నుపయోగించుటకై పూనుకొని యీయుద్యమమునందు మంచిపట్టుదల గలిగి పనిచేసి యొక్కొక్కమండలమున కొక్కొక్క యున్నతస్త్రీలపాఠశాల నేర్పరచి యందు స్త్రీల కున్నతవిద్యలను (ననగా ప్రకృతిశాస్త్రములు, వివిధకర్మవిద్యలు ఉన్నతవైద్యవిద్యలను) నేర్పించి నిరుపేద లగువిద్యార్థినులకు భోజనవసతులను గూడ గల్పించి యిట్టిమహోపకారమువలన మనదేశమును నున్నతస్థితికిం దెచ్చి శాశ్వత కీర్తిం బడయుదురుగాత.

ఉత్తరగోగ్రహణము

రాయసము వేంకటశివుఁడు గారు, ఎమ్.ఏ., ఎల్.టీ.

ఆధ్యాత్మికవిషయములను లోకవ్యవహారములను ఉపమానముల మూలమున సమానసౌలభ్యముతో విస్పష్టముగ బోధింపఁగల గ్రంథములలో భారతము ముఖ్యము. అందలి యుత్తర గోగ్రహణకథ యందఱికిని దెలిసియే యున్నది.

ఈ యుత్తరగోగ్రహణకథనుండి మనము గ్రహింపఁగల సత్యములును సంగతులును కొన్ని కలవు. శూరాగ్రేసరుఁ డయ్యును అర్జునుఁ డపుడు మిక్కిలి హీనదశయం దుండెను. తన బాహుపరాక్రమము శత్రువులకుఁ దెల్ల మగునట్టుగ రణరంగమున యుద్ధము చేయవలసినవాఁడు కాలవైపరీత్యమునఁ బట్టి పేడి యై యంతఃపుర కాంతల కాటపాటలు నేర్పవలసివచ్చెను. మత్స్యపురిని గష్టసమయమున రక్షింపవలయు నని పూనిన యతనికి సాయము చేయుట కైన నెవరును లేరైరి. మీఁదుమిక్కిలి భీరు వగు నొకనికిఁ దానే సారథి యగుట సంభవించెను. తుదకు యుద్ధరంగమునఁ దాను సహజరూపముతో నైనను బోరునట్టి భాగ్య మతనికి లేదయ్యెను. అట్లు చేసినచో సమయభంగ మగు నని యతని భయము కాని, నిజ మగు శూరత్వము గలవాఁ డెపుడును స్థితిగతుల ననుసరించి మెలఁగవలసినను వానికి దాస్యము మాత్రము చేయనొల్లఁడు. తా నొకరికి సారథ్యము చేయవలసివచ్చినను తన కింకొకరు సారథి యైనను అతని కొకటియే. విజయమును జేకూర్పఁగలది పౌరుషమె కాని బాహ్యవేషము నాడంబరమును గావు. గడ్డము మీసములు దుస్తులు పౌరుషమున కమోఘమైన చిహ్నములు గావు తుదకు కీర్తిగౌరవములును ప్రధానములు గావు. ఎట్టి స్థితిగతులందును విధికార్యనిర్వహణమె యుత్తమునికిఁ గర్తవ్యము.

అజ్ఞాతవాససమయ మర్జునునికి మిక్కిలి నీచ మగు దశయే యైనను అదియె యతని యుత్కృష్టస్థితికి దాఁపున నుండి దానికిఁ గారణభూత మయ్యెను. అంతకుఁ బూర్వమునఁ గాని పిమ్మటఁ గాని యతఁ డొకఁడే యింతమందితోఁ బోరి యొక్కుమ్మడిగ వారలఁ బరాజితులఁ గావించి సంపూర్ణ విజయము గాంచియుండ లేదు. మహాభారత యుద్ధకాలమునం దైనను బలపరాక్రమసంపన్ను లగు సోదరులును బంధుమిత్రాదులును లెక్కకు మిక్కిలిగ నతనికిఁ జేయూఁతయై నిలిచిరి. ఇక్కడ నన్ననో తన పక్షమున నుండునది భీరు వగు నొక యువకుఁడు. భారతయుద్ధసమయమున నతని చుట్టును నక్షౌహిణుల కొలఁది సైనికులు తనవారు సమసిపోయిరి. ఇక్కడ నన్ననో తన వారిలో నొకఁడును మడియలేదు. అచ్చటఁ బదునెనిమిది దినములు శత్రువులు దన్నెదిరించిరి. ఇచటనో కొలఁది కాలములోనె పగవారు పటాపంచ లయిరి. మహాప్రసిద్ధు లగు కురువీరుల తలపాగలు తన శిష్యురాలి బొమ్మపొత్తికలకై యతఁడు కోయించెను. విరటుని గోగణము నంతటిని బురమునకు మరల్పించెను. సంపూర్ణవిజయ మన నిట్లుండవలెను గదా. మనుజుని సమర్థతాసమగ్రత లిటులె జంటగఁ గానఁబడును.

అర్జునుఁడు తన బాహుబలము నీ గోగ్రహణసమయమునం దత్యధికముగఁ జూపవలసివచ్చెను. సుప్రసిద్ధవీరుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుచున్నాఁ డని తెలియఁగనే శత్రుకోటి భయవిహ్వలులై వానిని డీకొనుటకు ధైర్యము చాలక యుండును. అందువలన నా శూరునికి జయము కొంతవఱకు సులభసాధ్యము. సామాన్యముగ నర్జునుఁడు యుద్ధమునకుఁ బూనినపు డెల్ల పగవారు వాని పేరు వినియు వాని ముఖవీక్షణము చేసియు పలాయితు లగుచుండిరి. కాని, యుత్తరగోగ్రహణకాలమందు మాత్రము విజయునికి జయ మిట్లు సులభసాధ్యము కాలేదు. అజ్ఞాతవాసనియమము నుల్లంఘింపవలసి వచ్చునను సందియము చేత నతఁ డిపుడు మాఱువేషముతోనే యుద్ధమునకుఁ దొడంగెను. కౌరవపక్షమున నుండు గురుభీష్మాదివృద్ధవీరులు కొందఱు మాత్ర మితఁ డర్జునుఁ డని మొదటినుండియు గ్రహింపఁ గలిగినను తక్కిన సైనికు లందఱు నతఁడు క్రొత్తవాఁ డని భ్రమించి కొంత సేపటివఱకు వానిని గుర్తెఱుఁగక మిక్కిలి బలముతో వానితోఁ బోరాడిరి. కాని, శత్రువులు తీక్ష్ణముగాఁ బోరు నపుడే నిజ మగు వీరుని శౌర్య మధిక మగుచుండును. వాని యుత్సాహము పెంపగుచుండును. కావుననే నాఁడు తన యుద్ధనైపుణ్యమును పరిపూర్ణముగ నతఁడు శత్రువులకుఁ జవి చూప నవకాశము కలిగెను.

శా. సింగం బాఁకటితో గుహాంతరమునం జేడ్పాటుమై నుండి మా
తంగస్ఫూర్జితయూథదర్శనసముద్యత్క్రోధమై వచ్చునో
జం గాంతారనివాసఖిన్నమతి నస్మత్సేనపై వీఁడె వ
చ్చెం గుంతీసుతమధ్యముండు సమరస్థేమాభిరామాకృతిన్.

అని కౌరవసేనానాయకులు వీని నాశ్చర్యముతో వీక్షింపసాగిరి. తన శక్తు లెఱిఁగి వెఱచువారిమీఁదనే గాక యెఱుఁగక నిలువఁబడి పోరాడు పగతురమీఁదఁ గూడ శూరుఁడు తన పౌరుషమును జూపును. నిజ మగు శూరత్వము త్రుప్పుపడిన కత్తివలె నొక చోటఁ బడియుండక నఱికిన కొలఁదిని పదనువడు నాయుధము వలె సదా తీక్ష్ణత దాల్చియుండును. నిక్క మగు పౌరుషము తన వంశావళీబిరుదావళులను లెక్కింపఁజూడదు. ప్రాఁతవడిన కీర్తినే నమ్ముకొనియుండదు. క్రొత్త సమయముల నారయుచు క్రొత్త యవకాశములను నూతనపరిస్థితులను కల్పించుకొనుచు ఆచరణమూలమున తన గౌరవమును బ్రకటీకృతము చేయుచుండును.

ఉత్తరగోగ్రహణసమయమునం దర్జునుఁడు గాంచిన విజయమునకుఁ గారణ మతని బాహుబల మొకటియె గాక అతని నయసంపదయు నని చెప్పవచ్చును. ఇంత కాలమునకుఁ దిరిగి శత్రుదర్శనము లభించినది గదా యని యతఁ డెంత మాత్రము విఱ్ఱవీఁగక శత్రుపక్షములో నున్నను తన గురు వగు ద్రోణుని దాను గౌరవించుట విధి యని గుర్తెఱిఁగి యాయన పైపునకు నమస్కారబాణములు వైచి యాయన దీవన వడసెను. నీతిసంపద యతనియం దిట్లు విశద మగుటచేతనే విరోధివర్గములోనివాఁ డగు భీష్ముఁడును అర్జునునిమీఁద వత్సలత గలిగి యతఁ డా సమయమునఁ బ్రయోగించిన సమ్మోహనాస్త్రమునకుఁ బ్రతిబాణ మెఱిఁగియు నెఱుఁగనివానివలెఁ దానును దల వాల్చియుండెను. ఈ సంగతి యర్జునునికిఁ దెలిసి కౌరవవీరుల తలమట్లు కోయు ముత్తరునితో భీష్ముని జోలికి మాత్రము పోవల దని చెప్పెను. ఇంత యేల? ఒక విధముగ నర్జునుని సమ్మోహనాస్త్రము భీష్మునిమీఁదవలె నెవరిమీఁదను బని చేయలే దనియె చెప్పవచ్చును. అర్జునుఁడు శత్రు వను సంగతియె మఱపించి మీఁదుమిక్కిలి యతని పక్షమునకే భీష్ము నొరగింపఁజేసినది యర్జునునిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన నయవర్తన మను సమ్మోహనాస్త్రమే!

గోగ్రహణసమయమునం దర్జునునికి జయము చేకూర్పఁగలిగినది. చాలవఱ కతని దైవభక్తి యని చెప్పవచ్చును. కృష్ణార్జునుల స్నేహము వర్ణనాతీతము. కృష్ణుని సైన్యముల నపేక్షింపక నిరాయుధుఁ డగు నతని నొకనినే భారతయుద్ధసమయమునందుఁ దనకు సారథి కమ్మని యర్జునుఁడు కోరుట దీనికి నిదర్శనము. కాని, యర్జునుఁడు కృష్ణుని మిత్రుఁ డనియె కాక దైవ మని కూడ భావించెను. కృష్ణనిర్యాయణమును దన యన్నకుఁ జెప్పుచు,

క. మన సారథి మన సచివుఁడు
మన వియ్యము మన సఖుండు మన బాంధవుఁడున్
మన గురుఁడు మనకు దేవర
మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశా!

అని యర్జునుఁడు కృష్ణునిఁ గూర్చి పలికెను.

అర్జునుఁడు కృష్ణుని సారథిగఁ జేసికొని భారతరణభూమిని నిలువఁబడి యుద్ధమున జయము గాంచుటయందలి యంతరార్థము నరుఁడు నారాయణుని చేయూఁతచే సంసారమునఁ గృతకృత్యుఁ డగుచున్నాఁ డని చెప్పెదరు. ఏది యెటు లున్నను, అర్జునుఁడు కృష్ణుని దైవముగ భావించి యతని సాహాయ్యముచేతనే మహాభారతయుద్ధమున సంపూర్ణవిజయము నందఁగలిగితి నని తలంచెను. కాని, నారాయణుని యీ సాహాయ్యము భారతయుద్ధమునందువలెఁ దన కన్నులయెదుట కృష్ణునిఁ జూచునప్పుడె గాక తదితరసమయములందును వానికిఁ గానవచ్చుచునే యుండెను. "గోగ్రహణమునాఁడు గురుకులాంబోనిధిఁ గడచితి నెవ్వని కరుణఁజేసి" యని యర్జునుఁడు నాఁటి తన విజయమునకుఁ గృష్ణుఁడె కారణభూతుఁ డని యొప్పుకొనెను. కను మూసినను విచ్చినను దేవుని యాకారమె దర్శించు భక్తుఁడె భక్తుఁడు. స్వశక్తివలననే దిగ్విజయము గాంచితి నని విఱ్ఱవీఁగక నిజ మగు భక్తుఁ డెప్పుడును తన జయమును తన ప్రజ్ఞకే గాక దేవుని మహిమకే యారోపించుచు తన జీవిత మతని సేవకె వినియోగించుచు కృతకృత్యుఁ డగును.

ఉత్తరగోగ్రహణకథ మనకు బోధింపఁగల సంగతు లిట్లు పెక్కులు గలవు. సంసారయాత్ర యొక్కొక తఱి మన కన్నుల కుత్తరగోగ్రహణమువలె కష్టసాధ్యముగఁ గానఁబడును. చేయవలసిన విధికార్యము మన శక్తికి మీఱినట్లును స్థితిగతులు మనకు విరుద్ధముగ నున్నట్లును కావలసిన సాధనసామగ్రి మన చేతులకుఁ జిక్కకున్నట్లును దోఁచును. అట్టి కార్యము నిర్వహింపఁజూచుట సాహసకృత్యమనియు త్రొక్కు మార్గము గర్హిత మనియు జనులు తలంపవచ్చును. కాని, విధికార్యనిర్వహణ మెప్పటికిని కర్తవ్యమె. గొప్ప కార్యములు చేయు సమయము మనకు ముందు చెప్పి వచ్చునది గాదు. మన కపుడు సాహాయ్యము చేయు బంధుమిత్రాదులు గానరా రని వెతనొందుట వ్యర్థము. మన యాత్మపరీక్షకొఱకే దైవ మీ సమయము నాసన్నము చేసె నని మనము గుర్తెఱిఁగి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించినచో విఘ్నపరంపరలు మటుమాయ మగును. లోకము నాశ్చర్యమున ముంపఁజాలిన జయము మనకు లభించును. మఱియు, ఎటువంటి ప్రజ్ఞ గాని పూర్వార్జితయశస్సునే యాధారము చేసికొనక నూతన మార్గమునందును స్థితిగతులందును బ్రవేశమై పెంపొందుచుండవలయును. నిశ్చయ మగు జయమును నిశ్చల మగు కీర్తిని జేకూర్పఁగల శక్తి నయశక్తియె. మనుజులను వశీకృతము చేసికొనఁగలది బాహుబలము గాదు. తుదకు ప్రజ్ఞాబలమును గాదు, సుగుణబలమె. కాని, యీ సద్గుణముల కాయువు పట్టు ఈశ్వరవిశ్వాసము. ఎవఁడు భగవంతుని పరమపితవలెనే గాక మిత్రునిగను తోడునీడగను జేకొని ప్రేమించి తాను జేయు నన్ని కార్యములను వాని కర్పించి యన్ని కార్యములందును వానిని దర్శించునో యతఁడే నిజ మగు భక్తుఁడు. అట్టివాఁడే నరనామమును సార్థకముగఁ దాల్చినవాఁ డగును.

సంగీతము — స్వరప్రభావము

చెలికాని లచ్చారావు గారు

సంగీతము సామవేదరూపమున భగవన్ముఖమునుండి వెలువడినట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. దానిని మనపూర్వు లధిష్ఠానదేవతఁగ భావించి పూజించుచుండిరి. సంగీతము సాధనచేసి తెలిసిన కొలఁది యం దంతర్భూతములై యున్న దివ్యశక్తులను బయలుపఱచి జ్ఞానాభివృద్ధికి దోడయి ఇహపరసౌఖ్యసాధనంబై మానవుని యున్నతస్థితికి సాయపడగల దని చెప్పనగును. పిపీలికాదిబ్రహ్మపర్యంతము ప్రాణికోటి కెల్ల నానంద మొసఁగునది ఒక్క సంగీతమే! శంకరాదులు సంగీతరసజ్ఞశిరోమణులు కదా! ఇట్టి సంగీతసుధారసమును గ్రోలుమానవులు ధన్యులుగదా! స్వకీయముగ రంజింపఁ జేయునది గనుక స్వరము. స్వరము ప్రధానముగఁ గలది సంగీతము. గీతవాద్యనృత్యంబులు చేరి సంగీత మనఁబడుచున్నది. వేదాదిమంత్రములవలె నిదియు శాస్త్రసమ్మతముగ నుచ్చార్యము. వేదమంత్రము లపస్వరంబుల ననర్థదము లెట్టు లగునో ఆటులే సంగీత మపస్వరంబున ననర్థద మగుచున్నది. మంత్రము లనఁగ దివ్యజ్ఞానసంపన్ను లగు ఋషిసత్తములచే నియమానుసారముగను శక్తియుతముగను కూర్పఁబడిన అక్షరవిశేషములు. (Words of power) ఆయక్షరముల నుచ్చరించుట వలన గలిగినఫలమే మంత్రశక్తి. ఇందు సాత్వికతామసములు గలవు. ఉపాసనావిధులచే నుపాసకులు వేరయి ఫలసిద్ధినిఁ బడయుచున్నారు. వశిష్ఠుఁడు సాత్వికమంత్రోపాసనచే భగవదాదులను వశము చేసికొన్నట్లును జనమేజయుఁడు తామసమంత్రోపాసనవలన సర్పములను దగ్ధముఁ గావించినట్లును పురాణప్రసిద్ధం బయ్యె. ఈమంత్రములు గల శృతి, స్మృతి, పురాణాదులకు మనవా రాధ్యాత్మిక శాస్త్రము లని పే రిడిరి. ఇందు పరమాత్మ జీవాత్మ పుణ్యపాపాదు లతీంద్రియవిషయములును బోధింపఁబడి యుండును. మహనీయులు వేదముల కాధార మగునదియు పూర్ణానంద మొసగునదియు నగు పరబ్రహ్మస్వరూపము ఓంకార మని తలఁచిరి. ఇదియే ప్రణవస్వరూపము (ఓం = అ + ఉ + మ్) ప్రణవము అక్షరత్రయంబై, మంత్రత్రయంబై, నాదబిందుకళాత్మికంబై, సృష్టిస్థితిలయకారణభూతంబై యుండు. ఇట్టి గుంభితభావప్రభావంబు లాధ్యాత్మికసిద్ధాంతంబులం దొప్పు. ఇవి ఆత్మానుభవమును బట్టి విజృంభించ నెంతెంత ఘనకార్యంబు లైనను చేయ నగును. ఒక్క (ఓంకార) స్వరమునందే ఇంతటి అక్షరార్థంబు లిమిడియుండి మహాద్భుతశక్తి గలిగించునపుడు ప్రణవప్రతిపాదిత మయి సామవేదసార మనఁబడు సంగీతమున కెట్టి మహాద్భుతశక్తి యుండునో యూహింపుడు ఆయానియమాక్షరధ్వన్యాదులను బట్టి ఆధ్యాత్మికశాస్త్రంబునం దుండు మంత్రాదుల కెట్టిశక్తిగలదో సంగీతమున కట్టిశక్తి కలదని నిరూపింపనగు. ఇకఁ బ్రకృతిశాస్త్రమున గల భిన్నవస్తుసంయోగశక్తిని గ్రహింతము. ప్రాణవాయువు 1 వంతును నత్రజని 4 వంతులును జేరి వాయు వగుచున్నది. ప్రాణవాయువునందు దీపముంచిన ముందటికంటె నధికతేజముగఁ బ్రకాశించుటయు నత్రజనియందు నార్పుస్వభావమును గలదు. విడివిడిగ నేదైన నొకదానిని పీల్చినఁ బ్రాణహాని యగును. రెండును వంతులప్రకారము కలిపిన సాధారణవాయువై ప్రాణాధార మగుచున్నది. కావున వస్తువులు కలసినప్పు డొక గుణమును వే ఱయినపు డొకగుణమును కలుగుచున్నవి. ఇది సాత్వికమంత్రము వంటిది. సున్నము పసపుల కలయిక యుగ్రమంత్రమువంటిది. కావున నొండొంటికి సంబంధ మున్నప్పటికి వస్తుగుణము లాయాకూడికలను బట్టి మారుచున్నవి గదా. అట్టివే మంత్రాదులకును ఆయానియమితాక్షరముల కూడికలను బట్టి శబ్దోచ్చారణ బట్టియు నాయాశక్తు లుదయించుచున్నవి. ఇందుఁ బ్రత్యక్షము లగువాటికి ప్రకృతిశాస్త్రము లనియు నాత్మానుభవమునుఁబట్టి ఆచరించువాని కాధ్యాత్మికశాస్త్రము లనియు పేరులు. కొందఱు మొదటి దానినిమాత్రమే విశ్వసింతురు. మఱికొందఱు రెండవదానినే నమ్ముదురు. ఏది యెట్టు లైన నుభయంబులప్రభావము సంగీతమున గుంభితమై యున్నట్లు చూపింపగలము. ఆధ్యాత్మికమునం దష్టాక్షరివలె సంగీతమున సప్తాక్షరి. (స-రి-గ-మ-ప-ధ-ని) కలదు. ఈ సప్తస్వరములకు షడ్జమ, ఋషభ, గాంధార, మధ్యమ, పంచమ, దైవత, నిషాదము లని వరుసగ పేరులు. శయ్యాస్థాయి స్వరము మున్నగునవి పరిభాషలు. శాస్త్రంబునందు చెప్పిన చొప్పున లక్ష్యలక్షణసమన్వితంబుగ నభ్యసించిన సంగీతము మిగుల ప్రతిభఁ గాంచును. సంగీతమునకు శాస్త్ర మెంతయవసరమో కళయు నంతియే యవసరము. శాస్త్రము శ్రుతిలయ జ్ఞానాదులతో నణుగు తప్పకుండ దాని నంటియే యుండును. శాస్త్రము నియమముకొఱకు కళ లేనిది రక్తి కట్టదు. రక్తి గట్టనిదే శోభించదు. గుణములును బయలుపడవు. కావున సంగీతమున కపస్వరంబు లనర్థదాయకము లని తెలియుచున్నది. శబ్దము, స్వనము రవము, ధ్వని, స్రోత, నాదము, అను పర్యాయపదములచే స్వర మొప్పుచున్నది. స్వరము స్రోతరూపముగ నూఁపుదల యనియు నది కలిగినపు డెల్ల నొక్కొక్క యాకారవిశేష ముదయించు ననియుఁ బ్రకృతిశాస్త్రమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. స్రోతవలన నంతరాశమున నొక్కొక్కరూ పుదయించుటచేత స్రోతలగుం బైనస్వరసముదయమువల్ల ననేకము లగు నాకారములు భిన్నభిన్నరూపములతో నుదయించు చుండును. మఱియును సంగీతస్వరములను బలుకు యంత్రములనుండి వ్యాపించు నాదప్రసారమువలన సన్నపు టిసుక

నేలమీద రేఖాగణితోక్తము లగు వివిధరూపవిశేషములు పొడముచుండుటను ప్రత్యక్షముగఁ జూడఁదగు నని ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. మన ముచ్చరించు ప్రతియక్షరమునందును బయలివాయువు కదలి దానియం దొకయల పుట్టుచున్నది. ఈ యక్షరమునకును వాయ్వాకాశ సూక్ష్మతత్త్వములం దొకచలనము పుట్టి యొకరూప మేర్పడును. ఇట్లు శబ్దసమూహముచే ననేకరూపము లుదయించుచున్నవి. వీనికి కాలనియమాదులుకూడ గలవు. వసంతరాగ మపరదిన మందును, మేఘరంజి మధ్యాహ్నకాల మందును, ప్రాతఃకాలమున భూపాలరాగమును పాడవలె నని చెప్పుదురు. ఒకఁడు మేఘరంజినిని పాడి మబ్బుఁ గ్రమ్మించి వర్షమును కురియించినట్లును మఱియొక్కఁడు సారంగరాగమును పాడి లేడిని వశము చేసికొన్నట్లును జనశ్రుతి యయ్యె. ఏదేని రాగమును సరిగఁ బాడిన యెడల దాని స్వర సమ్మేళనమువలన నంతరాళమునఁ గలుగు స్రోతచేత నయ్యైరూపము లుదయించు నని సిద్ధాంతము చేయఁబడినట్లు వార్తాపత్రికలవల్లను గ్రంథములవల్లను తెలియుచున్నవి. వాట్సుహ్యూగ్సు దొరసాని "వాయస్ ఆఫ్ ఫిగర్స్" అను గ్రంథమువలన నీ సిద్ధాంతము నిజ మని రుజువు చేయుచున్నది. ఈమె ఈడోఫో నను యంత్రము వలనఁ దానుఁ పాడిన సంగీతస్వరమువలన నుదయించు వివిధరూపములను లోకమునకు జూపింప నేర్చినది. కొన్ని కొన్ని జాతుల చూర్ణములను నెరపి సంగీతస్వరముల యాకారముల నా చూర్ణరేణువులతోఁ గనఁపడఁజేయును. నక్షత్రములు, ఫలములు, పుష్పములు, సర్పములు మొదలగువాని యాకారవిశేషము లన్నియు కాంతివంతములై సూక్ష్మాకారములతోఁ గనపడును. ఇటు లామె సభ్యులకుఁ గనపరచె నట! దీనిం బట్టి మూడ స్వరవిశేషము, రూపవిశేషమును పొడమించు ననియు నాయా స్వరసముదయసమ్మేళనమువలన నాయారూపము లుదయించు ననియుఁ దద్భిన్నత్వమున నా విశేషము లుదయించ వనియుఁ దేలుచుండెను. దీనినిఁ బట్టి దృష్టికగోచరములైన వానికి రూపములను గల్పించి ప్రత్యక్షముగ స్వాధీనముఁ జేసికొను శక్తి మంత్రాదులకువలె సంగీతమునకు గూడ నుండినట్లు తేలుచున్నది. మఱియు భావరాగతాళంబులఁ బ్రకాశించెడిన్నృత్తగీతవాద్యములచే భక్తులు సంకల్పించుకొను రూపమును ప్రత్యక్షముగాఁ జేసికొనునట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. సంకల్పమున రూపములఁ గ్రహింపనగును. ఇతరుల సంకల్పములఁ దెలిసికొన నగును. దేహబలమునకన్న బుద్ధిమనోబలములు శతాంశ మెక్కువ. మనోబలము ఇతరుల మనస్సును స్వాధీనపఱచుకొనఁ గలదు. దీని నే ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు విల్ ఫోర్సు అని యందురు. ప్రత్యక్షముగ నిప్పుడు ఫ్రాన్సు దేశమున మనస్సంకల్పములను ఫోటోగ్రాఫున నెత్తుచున్నారట! దూరమం దుండుస్నేహితుని మనస్సునందు సంకల్పించుకొని కూర్చుండ నెదుటివానిరూపము పడక వాని మనస్సునందు తలంచుకొను వాని రూపమే పడుచున్నదట. ఇట్టి దానినే మున్ను మనవారు కనిపెట్టి మనస్సునందు పుట్టుసంకల్పము సూక్ష్మాకాశములోఁ బ్రతిబింబ మేర్పడుచున్న దని చెప్పుచుండిరి. ఈ సంకల్పశక్తి ఘనకార్యముల నయినను చేయు కల దని మనవారి సిద్ధాంతము. సంగీతసాధనమున నట్టి మహాద్భుతశక్తు లందినట్లు భక్తులచరిత్రలవలన దెలియుచున్నవి గదా! మఱియు గాన కళావతంసు లగు పర్వతనారదహనుమదాదులసంగీతంబున శిలలుసైతము నీ రయినట్లును నీళ్లను రాళ్లను గానొనర్చినట్లును వినియున్నాము. సంగీతమున కట్టిశక్తి కలదా? ఈ మధ్య నమెరికాయం దొకగాయకుఁడు వంతెనమీఁద కూరుచుండి విలాసార్థము గాన మొనర్చుచుండ నావంతెన గజగజ వణక నారంభించెనట! అతఁడు పాటఁజాలించినప్పుడు వంతెన కదలకుండె నట. అతఁ డాశ్చర్యము నొంది తిరిగి యాస్వరముననే యదే కాలమున నాపాటనే ఆరంభింప మఱల వంతెన కదల నారంభించె నట! అప్పుడక్కడ నున్నజను లెల్లరు నాశ్చర్యమనస్కులై స్వరమునకును లోహమునకును సంబంధ మేదో కల దని నిశ్చయించి స్వరమహిమమున కద్భుతపడసాగి రని వార్తాపత్రికలవలన వినియుంటిమి. ఒక్కదేవకామిని సంగీతశక్తియే యర్జునుని శాపపాత్రుఁ జేసెను. శంకర శ్రీకృష్ణాదులు నృత్తగానంబులకు లోనై తాండవమాడినట్లు పురాణప్రసిద్ధముగదా! శంకరుని ఢక్కావాద్యధ్వనులే సంస్కృతాక్షరములుగ నయ్యె నని చెప్పెదరు గదా! మనవా రొక జ్యోతిషశాస్త్రమును కనుగొని దాని నభివృద్ధిపఱచునప్పటికి యెన్నోవేలు సంవత్సరములు పట్టినట్లు తెలియుచున్నది. కాన భారతీయసోదరులారా! ఇట్టి సంగీతవిద్యను భక్తితాత్పర్యంబులతో భరతవర్షంబున నభివృద్ధిపఱచి తల్లాభంబులఁ బడయుదురు గాత యని కోరుచున్నాను. జగదీశ్వరుఁ డట్టి వరప్రసాదము మన కనుగ్రహించును గాత.

ద్విపదకవిత్వము

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు, కావ్యవ్యాకరణతీర్థులు

క్రియాసిద్ధిః సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే — అని సంస్కృతమునం దొక న్యాయము కలదు. సమర్థు లగు మహానుభావులకు కార్యసిద్ధి సత్త్వమునం దుండునే కాని ఉపకరణముల (సాధనముల) యం దుండ దని పైదాని కర్థము. ప్రకృతము మనము పరిశీలింపఁబోవు ద్విపదకవిత్వము గూడ పై న్యాయము ననుసరించియే యున్న దని పరిశీలకు లగువారికి తోఁచకమానదు. అయినను, గతానుగతిక న్యాయము చొప్పున లోకమునం దీ కాలము వఱకును "పదకవిత ముదిమి వనితయు" అని యొక ప్రవాదము మాత్రము ఆబాలగోపాలము వ్యాప్తి గాంచియున్నది. ప్రవాదము లెప్పుడును అనాలోచితముగ ప్రవర్తిలి యంధపరంపరగా వ్యాప్తి నొందుచుండుట సాజము. మనీషు లగువారి కిట్టి ప్రవాదములఁ దుదిముట్టఁ బరీక్షించి యథార్థమును లోకమునకు రూపించుట స్వధర్మము. నేను మనీషిత్వములోఁ గాకున్నను, సహజము నలౌకికము నగు పదకవిత్వముపై నొక విధ మగు ననురాగము గలిగియున్నవాఁడ నగుటచేతఁ బ్రస్తుత మీ వ్యాసమునందు ద్విపదకవిత్వమును విమర్శింపఁబూనితిని.

ద్విపద యన నేమి?

కవిత్వము సాధారణముగా గద్యపద్యస్వరూపమున వెలయుచుండును. గద్యకవిత్వము ప్రాయికముగా ఛందోవిన్యాస నిబంధన రహితమై యుండును. పద్యకవిత్వము ఛందోబద్ధమై తనరుచుండును. ఈ రెండు విధములు మాత్రమే గాక గద్యపద్యములు రెండును మేళవించి గూడ కూర్పఁబడిన కావ్యములు పెక్కులు గలవు. అట్టి కావ్యములను సంస్కృతమునందు చంపువు లనియు తెలుఁగునఁ బ్రబంధము లనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఇఁక రెండవది యగు పద్యకవిత్వము వృత్తము లనియు జాతు లనియు రెండు భేదములచే నొప్పారుచున్నది. పైఁ జెప్పిన జాతివృత్తములు గూడ జాత్యుపజాతిభేదములఁ బరఁగినవి. షడ్విధకందములు (అనఁగా నాఱు విధము లగు కందపద్య భేదములు) గాక, ఉత్సాహ తరువోజ పంచవిధాక్కఱలు అనునవియు ద్విపద త్రిపద చతుష్పద పంచపాది షట్పదవృత్తములును రగడ మొదలగు నితరవృత్తములును గలసి మొత్తముపైని జాతు లనఁబడునని ఛందోవేత్తల భావముగాఁ గనుపట్టెడిని. ఇట్లే గీతపద్యములోని భేదములును సీసపద్యములు నుపజాతు లని గూడ నెఱుంగనగును. కావున, ద్విపద యనునది జాతివృత్తములోని యొక భేదము అని పర్యవసించినది. ఇందులకుఁ బ్రమాణంబుగా నప్పకవి చెప్పిన యీ క్రింది పద్యమును గ్రహింపఁదగును.

సీ. కందభేదము లాఱుఁ గాక యుత్సాహము
    తరువోజ పథ్యమాక్కఱలు నైదు
దీపించు మంజరీద్విపదత్రిపదచతు
    ష్పదపంచపాదషట్పదవిధములఁ
దొమ్మిది విధములతో నొప్పు రగడలఁ
    గళికలు నుత్కళికలును గూడ
జాతులు నవవిధగీతంబులును సీస
    సప్తకంబును నుపజాతు లయ్యె
ననుచు నన్నయభట్టు భీమనయుఁ బెద్ద
సచివుఁడును మూర్తి తాళయజ్వయు ననంత
మంత్రియును దిమ్మరాజు నిమ్మాడ్కిఁ జెప్పి
రందముగ వారు చేసిన ఛందములను. — అప్పకవీయము.

అప్పకవి చెప్పిన యీ పద్యమును సావధానముగాఁ బరికించినచో, పైని పేర్కొనిన వృత్తవిభాగక్రమమును భిన్నవృత్తములును నన్నయభట్టారకాద్యాంధ్రకవిజనసమ్మతములు మాత్రమే గాక, వారు వారు తమతమ గ్రంథములయందు సందర్భానుసారముగ నచ్చటచ్చట నయ్యై ఛందముల నందము గులుకు చందమునఁ బ్రయోగించి రని తోఁచుచున్నది. కాని, ఆంధ్రశబ్దానుశాసనుఁ డనియు (కొందఱి యభిప్రాయము ననుసరించి) ఆంధ్రమున నాదికవి యనియుఁ బేరొందిన నన్నయభట్టారకుని మహాభారతమునందు అచ్చటచ్చటఁ దరువోజ†పథ్యాక్కఱ యుత్సాహము కందము మున్నగు వృత్తములను పరిశీలించి కనుఁగొనవచ్చును గాని ద్విపద మాత్ర మెచ్చోటను మందునకైనను కాన్పింపదు. భాషాంతరము నొనర్చుటలోను పదవిన్యాసమునను సోమయాజి మున్నగువారు నన్నయకంటె భిన్నమార్గప్రవృత్తులుగనే యున్నను ఛందోవిన్యాసమునందు మాత్రము ప్రాయికముగా నన్నయ్య త్రోవ నవలంబించిరే గాని స్వతంత్రించి ద్విపదప్రభృతివృత్తములఁ గూర్పరైరి యని కొందఱి యభిప్రాయము.

పై పద్యమునందు "వారు చేసిన ఛందములను" అని యుండుటఁ బట్టియు పద్యములోఁ గీర్తితు లగు కోవిదులలోఁ జాలవఱకు లక్షణగ్రంథప్రణేత లగుటం బట్టియు, వృత్తవిభాగమును తల్లక్షణములను తమతమ గ్రంథములలోఁ జర్చించి నిర్దేశించిరే కాని వేఱుగా నదనియు కావున భారతాదులలో ద్విపదలను కూర్పకపోవుట లోపము గా దనియుఁ గతికొందఱి సమాధానము. ఈ ప్రశ్నోత్తరములవలన మనము ద్విపదకవిత్వము నన్నయాదులకంటె ప్రాచీన మని యొక వాదమును నవీన మని యొకవాదమును ఆనుపూర్విగా

† తరువోజ యతిప్రాసనియమంబున కొంచెము మార్పు నొందిన ద్విపదయే యని యెఱుంగునది. — సంపాదకుఁడు.

వచ్చుచున్న దని జ్ఞప్తియం దుంచుకొనవలయును.

ఏది యెట్లున్నను (అనఁగా పూర్వపక్షోత్తరపక్షములవారి శంకాసమాధానములు ఏతీరున నున్నను), నన్నయభట్టారకుని కాలము నాఁటికే ద్విపద ప్రచారమున నుండె ననియు ఇయ్యదియే ఆంధ్ర భాషయందు సంస్కృతమున ననుష్టుప్పు రీతిని—ప్రాథమికవృత్తమై యొప్పె ననియు నొప్పుకొనక తప్పదు. ఏల యనఁగా— ద్విపద యని యొక వృత్త ముండినఁ గాని అందులకు లాక్షణికులు లక్షణము లను చేయు నవసరము సంభవింపదు. తఱుచుగా లక్ష్యలక్షణము లలో లక్ష్యములే ప్రథమము లనియుఁ బిమ్మటివి లక్షణము లనియు విజ్ఞులకు విదితమే యైయున్నది. మఱియు, ప్రాజ్ఞు లగువారికి లక్షణ ములందుకంటె లక్ష్యములపైనే ప్రామాణ్య మెక్కుఁ డనుటయు సుప్రసిద్ధము. కావున, ద్విపదకవిత్వము నన్నయభట్టారకునినాఁటికే ప్రచారమున నున్న దనుట నిర్వివాదముగా నొప్పుకొనఁదగియున్నది.

నన్నయాదులనాఁడు ద్విపదకవిత్వము ప్రచారమున నున్నచో నిప్పు డా కాలమునాఁటి గ్రంథము లేల కానరావు?— అని కొంద ఱడుగవచ్చును. కాని, పృచ్ఛకులు నన్నయభట్టు కాలముకంటెను మిక్కిలి పూర్వమున నున్నవై కవిత్వమున నింతకంటెను రసవంతము లైన కావ్యము లెన్నియో కాలవశమున లుప్తములై యుండుటను జ్ఞప్తి నుంచికొన బ్రార్థించెద.

మఱియు, నిచ్చట నింకనొక విషయమును మనము పరిష్క రింపవలసి యున్నారము. అయ్యది యేకవృత్తమునఁ గృతినిర్మాణ మనునదియే. సంస్కృతాంధ్రములలో నింతదనుక ప్రాయశః కావ్య లక్షణములలో నేమి రచనాసంవిధానములలో నేమి ప్రబంధనిబంధ నములలో నేమి మహాకావ్యము లుపకావ్యములు ఖండకావ్యములు నాటకములు మున్నగునవి యేకవృత్తనిర్మాణము పట్ల సారూప్యమును పొందియే యున్నను, ఆంధ్రకావ్యములలో మాత్రము భిన్నవృత్త తను పాటించిరి. 'సర్గాంతే భిన్నవృత్తతా' యని కావ్యలక్షణ ములు సంస్కృతమున నుంటయు కావ్య మంతయు (కొన్నియెడల సర్గ యంతయు) నొక్క వృత్తముతోనే సమాప్తి నొందించుచుండు టయు కనుఁగొనవచ్చును. మన యాంధ్రకావ్యములం దట్లు కాక యే ప్రబంధ మే కావ్యము పరికించినను చంపువులయందుఁ బోలె వివిధవృత్తములు. కనుపట్టుచుండును. ఇపుడు భిన్నవృత్తత కావ్య ముల సమంజసమా యసమంజసమా యను విషయమును మనము విచారింపవలయును. సమంజస మంద మన్నచో భిన్నవృత్తములు గల సంస్కృతకావ్యములు తెలుఁగు గ్రంథము లన్నియు నగ్రాహ్య ములు కావలసివచ్చును. మనకుఁ గల యనుభవము కొలఁది పరి కించినచోఁ గాళిదాసుని మేఘసందేశమును ఆర్యాసప్తశతి మొద లగు సంస్కృతకావ్యములును గుణాఢ్యకుని ప్రాకృతకావ్యము లును ఆంధ్రభాషలోని శతకగ్రంథములును ఏకవృత్తపూర్ణములే కదా! ఆ కావ్యములను పఠించుచో నెవ్వరైనఁ గాని ఏసందర్భ మునఁ గాని ఎప్పుడు గాని విముఖత నొందిరా? రసము గ్రహింపఁ జాలకపోయిరా? లేదుగదా! కావున, భిన్నవృత్తత సమంజస మను టకు వీలు లేదు.

పోనీ, భిన్నవృత్తత యసమంజస మనుకొందము. కాని, వృత్త భేదము గల కావ్యము లెన్ని రసప్రపూర్ణములై సకలజనహృదయ రంజకములై యలరారుట లేదు. కావున, గ్రంథములలో భిన్నవృత్త ములు కూడునా కూడవా యని వివరించుటకంటెను ఇష్టమువచ్చిన వృత్తములతో కావ్యమును రసోదంచితముగను సహృదయహృద యాహ్లాదకరముగను పాఠకజనమనఃప్రమోదకరముగను సంస్కార చ్యుతి పొరయకుండునట్లుగను గమనించి వ్రాయుట శ్రేయము. ఇదియ నిక్కమగు కవిత్వతత్త్వము. దీనిఁ గనిపెట్టినవాఁడ కవి. ఇట్టివాని కవిత్వమే సకలజనశ్లాఘ్యమై యలరారుచుండును.

అయినను, ప్రబంధములయం దేకవృత్తతను పాటించు నాచా రము దూరము పరికించినచో మన యాంధ్రభాషయందు లేకపోలేదు. పరికింపుఁడు ద్విపదకావ్యములు శతకములు బిరుదావళులు స్తుతిపాఠ ములు మొదలగువానిలో నేకకవృత్తతయే పాటింపఁబడినది.

కవి, సమర్థుఁడై చతురుఁడై లోకజ్ఞుఁడై భువనరంజకుఁడై వశ్య వచనుఁడై వెలయవలయునే కాని 'కవిత్వము ద్విపదతోఁ జెప్పెనా? త్రిపదతోఁ జెప్పెనా? పదములఁ జెప్పెనా? పాటలఁ జెప్పెనా? పద్యములఁ జెప్పెనా? గద్యములఁ జెప్పెనా?' యను విషయము ప్రధానము కాదు. కావున, నే వృత్తములలోఁ జెప్పినను విబుధులు అల్పానల్పముల నపేక్షింపక, రసము ఔచిత్యము లోకజ్ఞత మున్నగు గుణములచేత ప్రకృష్టతరమై యొప్పుచున్నచో నట్టికవిత్వమును నిష్పక్షపాతులై గుణముల గ్రహించి యాదరింపవలయు ననియు నిరాదరించుట తగ దనియు నా యభిప్రాయము.

ఇఁక, నన్నయాదుల కాలమునాఁటికే ప్రచారమున నున్న ద్విపదకవిత్వము మధ్యకాలమున నెందులకై హీనము కావలసివచ్చె ననుట విచార్యము. ద్విపదకవిత్వము ప్రాచీనమై ఆంధ్రసారస్వత మహావృక్షమున కాదిమూలమై పండితపామరజనుల కెల్లర కాదరణీ యమై తుడుము మొదలుకొని దేవార్చనమువఱకుఁ గల వాఙ్మయ రాశిలో నేదో యొక రీతిని ప్రవేశించి తన విశ్వవ్యాపిత్వము నిప్పటి కిని మన కనులకుఁ గాన్పింపఁజేయుచున్నదే కాని యూరకుండలేదు. చూడుఁడు, మన గృహములలోఁ బూర్వకాలిక లగు స్త్రీలు చేయు పూజాపురస్కారములు మొదలుకొని అద్వైతోపదేశములవఱకును గల వాఙ్మయ మంతయు, (అనఁగా అప్పగింతలపాటలు దక్షయజ్ఞము సీతపాట పుత్రకామేష్టి పార్వతీపరిణయము లక్ష్మణమూర్ఛ అంగద రాయబారము ఆత్మబోధ మున్నగు పాటల కథ లన్నియు, అవి యివి యన నేల? జనసామాన్యమునకు నీతిమతములఁ గఱపి లోకతంత్ర విదులఁ జేయ ననువగు విషయము లన్నియు ద్విపదలలోనే కూర్పఁ బడియున్నవి.

కేవల మింత మాత్రమే గాక పండితజనాదరణీయములును వేదవేదాంగాదులలోని దగు విజ్ఞానమున కంతకును నిధు లనఁదగు భారతభాగవతరామాయణములు కూడ ద్విపదలందు జనానుగ్రహా కాంక్షు లగు కవీశ్వరులు రచించి కృతార్థత నొందిరి. పండితుల

కైనను పామరున కైనను విన్నంతనే హృదయము నాహ్లాదింపఁజేయు శక్తి యున్నఁ గదా నిక్కముగా కవిత యనిపించుకొనఁదగును. ఇట్టి కవిత్వముఁ జెప్పి ప్రజల నారాధింపవలయు నని కోరెడి కవికి పరిపూర్ణ మగు స్వాతంత్ర్య ముండవలయును.

స్వాతంత్ర్య మనఁగా, కొందఱు తలంచునట్లు యతిప్రాసాది నియమరహితముగ కవిత్వముఁ జెప్పుట యని గాని పర్యాయపదములు అలంకారములు మున్నగునవి లేకుండ చెప్పుట యని గాని తలంపఁజనదు; విపుల మగు భావము ఔచితజ్ఞత రసస్ఫూర్తి మున్నగు గుణములు వెల్లడించుటకు నిర్బంధమును కలిగించు పరికరములను విసర్జించు నధికార మని మాత్రమే యర్థముఁ జేసికొనవలయును. వృత్తములు పెద్దవిగా లేకపోయినప్పటికిని చిన్ని చిన్ని పదములఁ జెన్నుమీఱునట్లు చెప్పుటకు వీలు కలుగఁజేయుట గూడ నొక విధమగు స్వాతంత్ర్యమే యనఁదగును. ఇట్టి స్వాతంత్ర్యమును కవి పూర్ణముగా వహించుటకు ద్విపద యొక్కటి తప్ప మఱే యితర మగు ఛందము అనువుపడియుండదు. కనుకనే ద్విపద జనసామాన్యమున విశేషముగాఁ బ్రచారమునకు వచ్చె నని నిశ్చయింపఁదగును.

ఈ రీతిగా జనసామాన్యమున కీ ద్విపదకవిత్వము మిగుల ప్రేమాస్పదమై యలరారుచున్నను చిరకాలమునుండి యుండినను రాను రాను ఏల యియ్యది కుంఠితమై మూలఁబడవలసి వచ్చె నని యెంతటి నైపుణ్యమునఁ బరికించినను తగినంతటి కారణములు కనుపట్టవు. కాని, రాజాశ్రయాభావము నిస్సార మగు కవిత యని కొందఱును ద్విపద కవిత్వము నధికారిభేదము లేక వ్రాసినచోఁ దమ తమ పాండిత్యప్రకర్ష లపకర్షత నొందు నని మఱికొందఱును పామరజనరంజకము లగుటఁ బండితు లాదరింపమి యని యింకఁ గొందఱును ఇందులకుఁ గారణములుగఁ జెప్పెదరు. కాని, యిం దేవియు తగినంతటి యుపపత్తిని జూపి సమర్థింపఁజాలవు.

ఏల యనెదరా? రాజాశ్రయాభావాదులు కారణము లనినచో రంగనాథుఁడు స్వయముగా రాజా? అతని గ్రంథమును లక్షణవేత్త లందఱు నుదాహరింపలేదా? అట్లయినను దాని కేల సార్వజనీనత రాలేదు. నిస్సారత్వము మున్నగునవి కారణము లనియెదరేని పద్యకావ్యములలో మాత్ర మెన్ని లేవు పై మాటలకు గుఱియగునవి? కావున, నాలోచించు కొలఁది ద్విపదకావ్యప్రచారము లుప్త మగుటకు మనవారిలోఁ బొడుకొని వేళ్ళు పాఱియున్న యహంపూర్ణ మగు మౌఢ్యమే గాని వేఱు కా దని తోఁచును.

ఈ మాటలను నేను ప్రాచీనులను దూషించు తలంపున ననుట లేదు. సర్వజనశ్లాఘ్య మగు వైదుష్యమున నొప్పారి శ్రుతిస్మృతీతిహాసాదులఁ గరతలామలకములఁ బోలె నొనర్చికొని సమయస్ఫూర్తిగ నుపన్యసించు జాణతనమున నలరారి తన కాలమున నున్న పరవాదుల గుండియ లెల్ల జల్లురు మన విజృంభించి తా నుత్తమశ్లోకత నొంది వీరశైవోత్కర్షకుఁడై వెలసిన పాల్కురికి సోమనారాధ్యుల నాఁటికి ద్విపదకవిత్వముపైని లోకమున కే విధమగు నభిప్రాయ ముండెడిదో, ఆ మహానుభావుని గ్రంథమునందలి ద్విపదపంక్తులు కొన్ని సూక్ష్మముగా తెలియఁజేయఁగలుగును:

ఒప్పునే ద్విపదకావ్యోక్తి నా వలవ
దారూఢగద్యపద్యాదిప్రబంధ
పూరితసంస్కృతభూయిష్ఠరచన
మానుగా సర్వసామాన్యంబు గామి
జాను తెనుఁగు విశేషప్రసన్నతకు
నట్టులు గాక కావ్యప్రౌఢి పెర్మి
నెట్టన రచియింప నేర్చినఁ జాలు
సమమింప గద్యపద్యోదాత్తకృతులు
ద్విపదయు సమము.

దీనిని బట్టి యారాధ్యులవారు పండితుని చరిత్రమును ద్విపదకావ్యమునఁ జెప్పఁబూనుకొనినట్లును అప్పటికే యనఁగా సోమనారాధ్యుని కాలమునకె ద్విపదకవిత్వ మన్న నేవగించుకొను పండితు లుండి రనియు తాము చేయు కృతి పండితులకంటెఁ బామరజనమునకే యొక్కు డుపయోగపడవలసియుండుటచేతను గద్యపద్యములతోఁ బ్రౌఢిగా రచియించు నేర్పు తమ కున్నను జనసామాన్యమున కట్టి కృతులు (అనగా ప్రౌఢములగు గద్య పద్యకృతులు) సంస్కృతపదబాహుళ్యముచేఁ జెన్నొందుచుండుటవలన సంతుష్టిని కలుగఁజేయఁజాలక యుండుటచేతను తాము ద్విపదకావ్యవిరచనమునకుఁ బూనుకొనవలసివచ్చె నని కారణములఁ జెప్పియు నంతటితోఁ దృప్తినొందక, అనఁగా నా మాత్రపు సమాధానముచేత లోకులకుఁ దృప్తి గలిగింపఁజాలక, ఎట్టకేలకు ద్విపదకును పద్యగద్యకవిత్వమునకును భేదము లే దని నిరూపింపవలసివచ్చినట్టులు తెలుచున్నది.

మఱియు, గద్యపద్యోదాత్తకృతులకును ద్విపదకృతులకును సాదృశ్యమును సంఘటింప నుపక్రమించి సరళత ప్రసన్నత మొదలగు గుణములచే సమృద్ధమై యుండిన కవిత్వమే యే వృత్తములందున్నను కవిత్వ మనిపించుకొను ననియు అట్టి గుణములు పరిపూర్ణముగా సంఘటించుటకు కేవల మొక జాతులు (అనఁగా నుపజాతులు) మాత్రమే తగియున్న వనియు అందును జల్లిశబ్దములను ప్రయోగించుట మొదలైన దోషములు పరిహరింపఁబడినచో సహృదయుల కానందము గలుగు ననియుఁ గంఠోక్తిగాఁ జెప్పి తాను రచింపఁదొరఁకొనిన పండితారాధ్యచరిత్రమును పైని చెప్పిన సల్లక్షణములతో నలరారునట్లు చేసెద నని యీ క్రింది ద్విపదలలో వక్కాణించుచున్నాఁడు. పరికింపుఁడు:

అటుగాన నభివినుతానందితోక్తిఁ
బటుగద్యపద్యప్రబంధసామ్యముగఁ
గావ్యకళాప్రౌఢిఁ గల్పింతుఁ గవిత
కావ్యంబు భావ్యంబు గాఁగ నట్లయ్యు
నవికలవేదవేదాంతేతిహాస
వివిధాగమపురాణవిహితసూక్తముల
విద మిత్థ మను చోట నివియ ప్రామాణ్య
పదములు గాఁగ ద్విపదలు రచింతు. —పం. ఆ. చరిత్ర

మఱియు, కవి తనకుఁ గల కవిత్వశక్తిచేత వృత్తములకు నితివృత్తములకు సొంపు నింపునే గాని వృత్తములు నితివృత్తములును కవి కుత్కర్ష గూర్పఁజాలవు. కావున సత్కవి యగువాఁడు తన ప్రతిభావిశేషముననే ఛందమునైన నందము నొందఁజేయఁగలఁడని తన యుద్యమమును సమర్థించుకొని, ద్విపదకవిత్వము గూడ నిక్కముఁ బరికించినచో సమర్థత యున్ననే చెప్పఁజొప్పడు ననియు అందును ముఖ్యముగా ననర్థముఁ బొరయని రీతిని వళ్లను ప్రాసంబులను బొందుపడి యుండవలయు ననియు చెప్పుచు, ద్విపద యైహికాముష్మికము లగు పదద్వయమునకు సాధన మగుటవలన ద్విపద యని పేర్కొనఁ బడియె ననియుఁ జెప్పెను. చూడుఁడు:

... ... ద్విపద
కొలఁది నే పలుకుటకును మది మెచ్చి
వ్రేలి ముద్రిక రత్నకీలన సేయు
చో లేశ మనఁగవచ్చునె? రత్న మెంత
సొబైన రత్నంబు చుట్టును బసిడి
గట్టుట యది వివేకం బది యట్లు!
దేసిగా రచియించు ద్విపదకు వళ్లఁ
బ్రాసంబులను బొందుపడఁగఁ దా వలయు.
ననుచుఁ దదీయ సూక్తాక్షరపంక్తిఁ
జెనకక యిం తొప్పఁజెప్పునే యనుచు
సన్నుతి సేయుచు సత్కవు లలరఁ
దిన్నని సూక్తుల ద్విపద రచింతు
నదియును గా నైహికాముష్మికద్వి
పదహేతు వగుట ద్విపద నాఁగఁ బరఁగు.

ఈ యుదాహరించిన వాక్యసందర్భములఁ బట్టి పైని నేను చెప్పిన విషయములు యథార్థము లని తమకు తోఁపకపోదు. కాన, నిఁక నిప్పుడు ద్విపదతోఁ గవిత్వముఁ జెప్పిన కావ్యములు పద్యప్రబంధముల శైలికి సమముగా నుండునా? లేక న్యూనము లగునా? ఆధిక్యము నొందునా?—యను విషయములు నిర్ణయింపవలసియున్నది. నాకుఁ గల యభిజ్ఞానము కొలఁది పరికించి చూచిన (ద్విపద కావ్యములు పద్యప్రబంధములతో సామ్యతావిషయమునఁ బరీక్షించినచో) కవితయందుఁ గాని భావప్రపూర్ణతఁ గాని శైలివిషయమునఁ గాని ఉక్తివైచిత్ర్యమునఁ గాని ఏ మాత్రమును తీసిపోకుండుట యట్లుండఁగా—పై పెచ్చు ఒక వన్నె యందమును ఆధిక్యమునే ప్రదర్శించు ననుటలో నతిశయోక్తి యిసుమంతయు లేదు. కావున, నిటుపైని ద్విపద కావ్యములకును పద్యప్రబంధములకును పరస్పరసాదృశ్య మవ్యవహితముగఁ గలియు సందర్భముల నేర్పఱిచి ప్రదర్శించుచున్నాఁడను. అందును, మనకు భారత భాగవత రామాయణములకంటెఁ బావనత్వమున నేమి ప్రమాణవిషయమున నేమి యసాధారణము లగు గ్రంథము లొండు లేకుండుటవలనను రఘూరమి పై మూఁడు గ్రంథములును గద్యపద్యాదులలోను ద్విపదలలోను పూర్వకవులే పరిణమింపఁ జేసియుండుటవలనను మున్ముందు భారత భాగవత రామాయణములలోని ఘట్టములను స్థాలీపులాకన్యాయమున దోలనము నొనర్చి యటుపైని ద్విపదయందుఁ గల వర్ణనాచాతుర్యములను కృతులను సంగ్రహముగాఁ జేర్కొనియెదను. చూడుఁడు—భాగవతము నందు చతుర్థస్కంధములోని దక్షుఁడు శివుని ద్వేషించు కథాభాగము :

ఇందఱు నను గాంచి యెదురేఁగుదెంచి
వందనంబు లొనర్చి వర్తింపఁ గనియుఁ
గంటిరే మునులు! ముక్కంటి తా నిచట
నొంటిమైఁ గదలక యున్న చందంబు.
గరువంబుతో నన్నుఁ గని లేవకున్నఁ
బెరిఁగెనే బొజ్జ? తాఁ బెద్దవాఁ డగునె!
ఏ మాపనే? నాకు నీతఁ డల్లుండె?
కులము మాటలకు సొకాలి కాఁపురము.
కలుగూడు నడత రూపము చూడ రోఁత
ఎరుకఁడు ముడిగిబ్బ యెమ్ములు సొమ్ము
కక్కరం బగు తోలు కట్టెడు వలువ
పునుక కంచము కాటిబూదియ పూఁత
ధనమును నహి యుండు తా వది మున్న
పుట్టువు దెలియ దెప్పుడు నొంటిగొట్టు
పెట్టువోఁతలు మందు ప్రియము దూరంబు
ఈ పిశాచంబుల యేలిక కకట!
నా పట్టి నిచ్చితి నా కర్మవశత
శ్రుతిఁ జతుర్థునకు నేర్పుట గాదె తెలిసి
యితనికి నా బిడ్డ నిచ్చుట దెలియ.

—ద్విపదభాగవతము.

సీ. పరికింప నితఁడు దిక్పాలయశోహాని
కరుఁ డీ క్రియాశూన్యపరునిచేతఁ
గర మొప్ప సజ్జనాచరితమార్గము దూషి
తం బయ్యె నెన్నఁ గతత్రపుండు
మహితసావిత్రీసమానను సాధ్వి న
స్మత్తనూజను మృగశాబనేత్ర
ననలభూసురబంధుజనసమక్షమున మ
ర్కటలోచనుఁడు కరగ్రహణ మర్థిఁ
జేసి తా శిష్యభావంబుఁ జెందు టాత్మఁ
దలఁచి ప్రత్యుద్గతాభివందనము లెలమి
నడపకుండిన మానినీ నన్నుఁ గన్న
నోరి మాటికిఁ దన కేమి గోరవోయె.

సీ. అనయంబు లుప్తక్రియాకలాపుఁడు మాన
హీనుఁడు మర్యాద లేనివాఁడు
మత్తప్రచారుఁ డున్మత్తప్రియుఁడు దిగం
బరుఁడు భూతప్రేతపరివృతుండు
తామసప్రమథభూతములకు నాథుండు
భూతలిప్తుం డస్థిభూషణుండు

నష్టశౌచుండు నున్మాదనాథుఁడును దుష్ట
హృదయుఁ డుగ్రుఁడును బరేతభూని
కేతనుఁడు వితతప్రస్తకేశుఁ డశుచి
యైన తన కొక్క శివనామ మను ప్రవాద
గలిగెఁ గాని యశివుఁ డని కాన కెఱిఁగి
యెఱిఁగి వేదంబు శూద్రున కిచ్చునట్లు. —పద్యభాగవతము.

శ్లో. ఏష మే శివ్యతాం ప్రాప్తః, యన్మేదుహితు రగ్రహీత్
పాణిం విప్రాగ్నిముఖతః, స్వావిత్ర్యా ఇవసాధువత్,
గృహీత్వా మృగశాబాక్ష్యాః పాణిం మర్కటలోచనః
ప్రత్యుత్థానాభివాదార్హే వాచాప్యకృతనోచితమ్
లుప్తక్రియాయాశుచయే మానినే భిన్నసేతవే
అనిచ్ఛన్నప్యదాం బాలాం శూద్రాయేవోశతీంగిరమ్,
ప్రేతావాసేషు ఘోరేషు భూతైః ప్రేతగణైర్వృతః
అటత్యున్మత్తవన్నగ్నో వ్యుప్తకేశోహసన్ రుదన్,
చితాభస్మకృతస్నానః ప్రేతస్రఙ్నస్థిభూషణః
శివాపదేశోహ్యశివో మత్తోమత్తజనప్రియః
తస్మా ఉన్మత్తనాథాయనష్టశౌచాయ దుర్హృదే
దత్తాబతమయాసాధ్వీ చోదితోపరమేష్ఠినా.
సంస్కృతభాగవతము.—

పై నుదాహరించిన సంస్కృతాంధ్రగ్రంథభాగములను పరికించినవారికి పద్యద్విపదలయం దైన భాషాంతరీకరణములలోని భేదములు కనుపట్టకపోవు. ఉదాహరించిన గ్రంథములలోఁ దొలుతది కోనేరునాథకవి రచియించిన (ద్విపద) బాలభాగవతము. రెండవది పోతన గారి పద్యకావ్యము. మూఁడవది వ్యాసకృతి యని చెప్పఁబడుచున్న భాగవతము. ఇందు పరికింపవలసిన విషయములలో మూలమునకు సరిగా 'తుంచ' తప్పకుండ భాషాంతరీకరణ మున్నదా లేదా యను విషయముకంటె 'ఎవ్వరి భాషాంతరీకరణము ప్రాకృతజనులకు సైత మింపు నింపెడి రచనలతో ముద్దులు మూటగట్టుచు నౌచిత్యమును పరిహరింపక, చదువరుల నాకర్షించు నను విషయము ముఖ్యమైనది. ఇచ్చట నింత మాత్రము సహృదయులు పరికించినఁజాలును.

మఱియు, ఈ బాలభాగవతమునందలి కవిత్వపు సొంపుఁజూపుటకై యందలి యొకటి రెండు ప్రదేశములను దిగ్దర్శనన్యాయమున ప్రదర్శించెదను.

వనవర్ణనము:—

పసరించు కన్నుల పండువు నెలమి
వచటి చైత్రేయసం బను నుపవనము
పల్లవవిలసనపదము గాకయును
బల్లవవిలసనాస్పద మనఁ బరఁగి
విలసితమధుపాయివికృతి గాకయును
విలసితమధుపాయివికృతి నాఁ బరఁగి.

గంగానదీవర్ణనము:—

కమలాధివాసతాకమనీయ యగుచుఁ
గమలలోచనుని వక్షస్థలిపోలె
నమలకంకణయుక్తహంసక యగుచు
నమరఁ గైసేసిన యతివయు పోలె.

ఈ బాలభాగవతమును రచించిన కోనేరునాథకవి తన గ్రంథమును చంద్రగిరి రాజగు తిరుమలరాజు ప్రోత్సాహము చేత నతని తమ్ముఁ డగు చినతిమ్మరాజున కంకితముగా నొనర్చెను. మఱియు, నీ కవి నన్నయభట్టు తిక్కన భీమకవి మొదలగు నాంధ్రకవులు ప్రబలిన కాలమునందే తన భాగవతమును ద్విపదలతో వ్రాయుటం జేసి అప్పటి సామాన్యలోకమునకు ద్విపదపై నెపాటి గౌరవ ముండినదియు తేటతెల్ల మగుచున్నది. ఈ కవి తానింతకు మున్ను పద్యకవిత్వమున భాగవతమును వ్రాసియే యున్నను, బాలురను స్త్రీలును సులభముగాఁ జదివి యానందించునట్లు దీనిని వ్రాయఁబూనుకొనుటయు తాను 'విలసితసాహిత్యవిక్రాంతిమంతుఁ'డు 'వినుతాష్టభాషాకవిత్వప్రచండుఁ' డని ప్రఖ్యాతి గన్నవాఁ డైనను ద్విపదతో వ్రాయఁబూనుటయు ద్విపదకవిత్వమున కానాఁడు గల ప్రజాదరమును తప్పక సూచించుచున్నవి.

ఇఁక మహాకవి వాల్మీకిమునిపుంగవవిరచితరామాయణమును మన యాంధ్రవాఙ్మయమున నేరీతిని ద్విపదకవిత్వమునఁ గూర్చినదియు విచారింతము. అయోధ్యాకాండమునందు రాముని వనవాసము నర్థించు పట్టపు దేవి యగు కైకేయిని దశరథుఁ డాక్రోశించు పట్టును చూడుఁడు.

* కోమలి! కేకయకులమునఁ బుట్టి
ఈ మాట లాడ నో రెట్లాడె నీకు?

---

* ఉ. వేఁడిన వేఁడి మాట నృపవీరుఁడు సైఁపక కర్ణరంధ్రముల్
సూఁడిన భంగిఁ దాఁకుటయు స్రుక్కి మనంబున నొచ్చి నిన్ను నే
నాఁడు నృపాలపుత్త్రి వని నమ్మి వరించితిఁ గాక యిమ్మెయిన్
నేఁ డొక కాలసర్ప మయి నీ విటు సేయుట నాకుఁ దోఁచెనే?

ఉ. కీడున కోడ కించుకయుఁ గేకయభూపతి యింటఁ బుట్టి చొ
ప్పాడక పాపజాతి వయి తక్కట యిట్లని వేఁడ నెట్లు నో
రాడెఁ ద్రిలోకభాగ్యుఁ డగు నా కొడు కేమిట నీకు నొప్పఁడే
పాడి దలంప కీ పలుకుఁ బల్కితి దోసము నాక నాకడన్.—భాస్కరరామాయణము.

భాస్కరరామాయణము నే నీ వ్యాసమును వ్రాయునాఁటికి లభింపలేదు. కాని, పై నుదాహరించిన పద్యములు ద్విపదలకంటె భిన్నగ నున్న వని విన్నవించెదను.

అడవుల పాలు గ మ్మని రాముఁ ద్రోయ
నెడపక తొల్లి నీ కె గ్గేమి చేసె?
కౌసల్యకంటె నిన్ ఘనతగాఁ జూచు
నీ సేవ లొనరించు నీ పనుల్ సేయు
నటువంటి సుగుణాఢ్యుఁ డైన శ్రీరాము
నెటులు పొ మ్మని యంటివే దయ మాలి?
అడవుల కతని నీ వంపు మటన్న
యెడఁ జూచి చూచి నే నెటులు పొ మ్మందు
నృపపుత్రి వని నిన్ను నెమ్మిఁ గైకొంటి
చపలలోచన కాలసర్పంబ వైతి.

రంగనాథరామాయణము.—

పై నుదాహరించిన ద్విపద గ్రంథమునకు మూలభూతము లగు వాల్మీకిరామాయణములోని యీ క్రింది శ్లోకములను చిత్తగింపుఁడు. పిమ్మట మీ మనములకు తనంత తానే రచనాసౌష్ఠవము గోచరింపఁ గలదు.

నృశంసే! దుష్టచారిత్రే! కులస్యాస్య వినాశిని!
కింకృతం తవ రామేణ? పాపే పాపం మయాపి వా
సదా తే జననీ తుల్యాం వృత్తిం వహతి రాఘవః
తస్యైవ త్వ మనర్థాయ కింనిమిత్త మిహోద్యతా
త్వంమయాత్మ వినాశార్థం భవనం స్వం ప్రవేశితా
అవిజ్ఞానా న్నృపసుతా వ్యాళీ తీక్ష్ణవిషా యథా. —వా. అ.

వాల్మీకిరామాయణమును తొలుదొలుత తెలుఁగు సేసిన కవి ఈ రంగనాథుఁడే. ఈయన పంద్రెండవ శతాబ్దివాఁడని కవిచరిత్రకారుల యభిప్రాయము. రంగనాథరామాయణమును కోనబుద్ధారెడ్డి తన తండ్రి యగు విఠలరాజు పేర రచించె నని ఈ గ్రంథమునందు కనుపట్టునే గాని రంగనాథుఁడు రచించినట్టు లిఖితదృష్టాంతములు గానరావు. అయినను, లోకమునందు రంగనాథరామాయణ మనియే ప్రతీతి కలిగియున్నది. కాని, రంగనాథుని గుఱించిన నైజమగు వార్త యింతటివఱకు నుపలబ్ధి కాకుండుటకై ఆంధ్రులు ఖేదింపఁదగియున్నది. రంగనాథుని గుఱించి పలువిధములఁ జెప్పికొందురు. నన్నయభట్టు రచించు భారతముఁ జూచి తా నికఁ బద్య రచనయందు ప్రావీణ్యము గాంచు టరిది యని యధైర్యపడి ద్విపదను రామాయణము రచించినట్టు గొందఱు వాక్రుచ్చెదరు. కాని, యిందుల కేవిధమైన ప్రబలాధారములును గానరాక పోవుట యట్లుండ కావ్య మంతయు గాగడా పెట్టి వెతకినను పైఁ జెప్పిన చొప్పదంటు శంక కెడ మీయఁగల పద మొక్కటి యైనఁ గానరాదు.

పైఁగాఁ గావ్య మంతయు రసోద్బోధకము లగు పదజాలము చేత నెచ్చటఁ జూచిన నచ్చట నింపు వెలయించుచు నన్నయాదులలో లేని యపూర్వవర్ణనాకౌశలమున వెలయుచున్నది. రంగనాథుని రామాయణము ఇప్పటికి నాంధ్రదేశపు పశ్చిమభాగములలో వీథిబడులలో పాఠ్యముగను పండితులకు పురాణపఠనగ్రంథముగను వెలయుచుఁ బూర్వకాలము ప్రజలకీ గ్రంథముపైని అందును ద్విపద కావ్యములపైని గల యసాధారణ మగు ననురాగమును వేయి నోళ్లఁ జాటి చెప్పుచున్నది.

కావ్యమునకు జీవితప్రాయ మగు నౌచిత్యమును గమనించుటలోను ద్విపద యైనను రసు ముట్టిపడునట్టును పాత్రలిప్పుడు చదువరుల కన్నుల యెదుట నున్నట్లును వర్ణించు కౌశలము ఈ కవి కున్నట్టులు మఱి యితరులకు లే దనియే చెప్పవలసివచ్చును. ఈ విషయమును సాంతముగాఁ బరీక్షింపఁ దలంచువారు గ్రంథములోఁ దమ కిచ్చవచ్చిన యే భాగమును జదివినను తప్పక కృతార్థులు లయ్యెద రనుటలో సందియము లేదు.

ఇఁక భారతంబును పరామర్శింతము. 'ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రం బని యధ్యాత్మవిదులు వేదాంత మనియు' నుపశ్లోకింపఁ బడి, ఆర్యవిజ్ఞాననిధి యనఁదగిన దీ గ్రంథము. వ్యాసమహర్షి లోకానుగ్రహాకాంక్షచే వేదసారము నిందు వెలయించెను గదా! మహర్షి యొక్క ఇట్టి పవిత్రమగు మనోరథమును ఆంధ్రకవితల్లజులు గమనించి ఆంధ్రమున సామాన్యజనుల కెల్లరకును ఛందముగానుండునట్లు విరచించి నందులకై ప్రతి యాంధ్రుఁడును తప్పక ఋణియై యుండవలసినదే?

సీ. తెల్లంబు గాదె మీ కెల్ల సుయోధను
చేసిన కుటిలవిచేష్టితంబు
లకట మాతో మీరు నడవుల నిడుమలఁ
బొందితి రొక భంగిఁ బోయెఁ గాల
మిది పదుమూఁ డగు నేడు మా కజ్ఞాత
వాసంబు సలుపంగవలయు నిందు
ధార్తరాష్ట్రులు సూతతనయసౌబలులును
చెలుపఁగా వేతురు చిన్న సన్న
యెఱిఁగిరేని చాల నెగ్గు వాటిల్లు న
ట్లగుట మమ్ము నింక నతిరహస్య
వృత్తిమై నిరస్తవిఘ్నులరై చరి
యింపుఁ డని యనుగ్రహింపవలయు. తిక్కన విరాటపర్వము.—

ఇయ్యది పాండవులు అరణ్యవాసకాలమును ముగియఁజేసికొని యజ్ఞాతవాసమున కుపక్రమింపఁబోవుచు నంతవఱకును తమతోఁ గలసిమెలసి తమ కష్టసుఖములఁ బారమార్థికచింతతోఁ బాలుగొనిన బ్రాహ్మణబృందమును వీడిపోవలసివచ్చినందులకు చింతిల్లుచు విడఁవలేక విడఁవలేక చివరకుఁ దమ దైన్యమును వెలిఁబుచ్చుచు ననుజ్ఞ నడిగెడి సందర్భము. ద్విపదకావ్యపద్యకావ్యములకు కథానకమున భేదము నంతయైన లేకున్నను, ఈ సందర్భమునందు ద్విపదకావ్యమునఁ గల యీ క్రింది బంతులను విలోకించినచో నిందలి పసందు పొందువడఁగలదు.

ఓ మహాత్మకులార! యో పుణ్యులార!
ఓ మహీసురులార! యుగ్రాటవులకు
మామీఁదఁ గృప గల్గి మముఁ గూడి వచ్చి
యలవి సేయఁగరాని యలజళ్లఁ గోర్చి
కలసియుండితి రింత కాలంబు దనుక
నింక గోప్యము లేల నేఁ డాది మాకు
శంకింప కొక చోటఁ గరుగంగవలయుఁ
రాయిడి పుట్టించి రారాజు మరల
కే యవస్థలు దెచ్చు టెఱుఁగరే మీరు?
వాఁ డింక నజ్ఞాతవాసంబువలనఁ
బోఁడిమి మము రోయఁ బుత్తెంచు జనుల,
మీరు మే మొంక చోట మెలఁగఁగాఁ జనదు
మీ రింక మముఁ బాసి మీ త్రోవఁ జనుఁడు,
ఏ కాలమున మిమ్ము నెడసిపోనీక
చేకూఱఁ బరిచర్య సేయరే దయ్యె.

అర్జునుఁడు విరాటనగరమునందు ఉత్తరగోగ్రహణము జరిగినప్పు డుత్తరుని సారథిగాఁ జేసికొని కౌరవుల నెన్నంటుటకై

యుద్యమించి తొలుత పరిహృదయనిర్భేదన మగు దేవదత్తమును పూరించినప్పటి సందర్భమును పరికింపుఁడు. ఇచ్చోటఁ బైస్థలము నందుకంటె విస్పష్టముగా నుభయకవితలకు గల తారతమ్యము తనంత తాను తెల్లము కాఁగలదు.

మ. కలఁగెన్ తోయధిసప్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల నాటాడె సం
చలతన్ బొందె వసుంధరావలయ మాశాచక్ర మల్లాడెఁ గొం
దల మందెన్ త్రిదశేంద్రు పట్టణము పాతాళంబు ఘూర్ణిల్లె నా
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సంక్షోభించె నవ్వేళయున్.

తిక్కన విరాటపర్వము.—

ఆ మహారవమున నంభోధి గలఁగె
హేమాద్రిశిఖరంబు లిట్టట్టు వడియె
అద్రిజ భీతిల్లి హరుఁ గౌఁగిలించె
నిద్ర మేల్కాని శౌరి నింగికై చూచె
బలభేది వెఱచి గీష్పతి వంకఁ గాంచె
లలిఁ బద్మభవుఁడు కాలము నెన్నఁ జొచ్చె
ఉత్తరుండును మూర్ఛ నొరగెను హరులుఁ
నెత్తిన లేవలే కిలమీఁదఁ బడియె.

(ద్విపద విరాటపర్వము.)

మహాభారతమును ద్విపదగా నొనర్చిన కవి తిమ్మకవి. ఈ యన వల్లభనూరికి కొమరుఁ డని గ్రంథాద్యంతముల వాక్యములవలన విశద మగుచున్నది. ఈ కవియొక్క కవిత్వము కొన్ని చోటుల మూలాతిగామి యైనను జాతీయములతో చెలువొప్పుచుండును. కొన్ని చోటుల తిక్కన్న ఫక్కికిఁ గూడ వన్నె పెట్టఁజాలియుండును. అట్టి సందర్భములను పైని ప్రదర్శించియే యున్నాఁడను.

ద్విపదకావ్యములను గుఱించిన ప్రస్తావనను ముగించుటకు ముం దింకొక విషయమును గుఱించి ముఖ్యముగా చెప్పవలసియున్నది. లోతుపాతులకు దిగి పూర్వోత్తరముల విచారణ సేయుటకుఁ గడంగడి కొలఁదిని ఈ కావ్యములు శైవమతవిజృంభణ కాలమునందు వృద్ధి నొందె నని యనవలసివచ్చుచున్నది. మఱియుఁ బై కారణమే దృఢ మగునది యైనచో తొలుదొలుత ద్విపదయందే యాంధ్రకవితాలత స్వయంభూరూపమున జన్మించి రానురాను గీతములు కందములు సీసములు మున్నగువాని యాధారమున క్రొత్త త్రోవలఁ బట్టి యల్లుకొనియె నని నిశ్చయింపవలసివచ్చును. ఈ మా యూహ కాధారముగ కొందఱు విజ్ఞులు "శివకవులకు నవకవులకు" అను వేమన కందపద్యమునందలి శివకవి శబ్దమునకు శైవకవు లనియు నవకవిశబ్దమునకుఁ బ్రబంధరచయిత లగు కవిజన మనియు నర్థమును చెప్పుచున్నారు. పరికించినచో కవితాభివృద్ధిని నూత్నగతి నరసినవారికియ్యది నిక్క మనియే తోఁచును. కావున, ద్విపదకవితోజ్జృంభణ కాలమునందలి గ్రంథములను సంగ్రహముగాఁ బేర్కొని విమర్శింపవలసియున్నది. శైవసమయమునందు వెలసిన ద్విపదకావ్యము లన్నిఁటిలో బసవపురాణమును పండితారాధ్యచరిత్రము నను నీ రెండు గ్రంథములును ముఖ్యము లైనవి. ఇందు తొలిదానియందు శైవమతోత్పాదకుఁ డగు బసవేశ్వరుని యవతారచరిత్రములు ద్విపదలతో వర్ణింపఁబడినవి. రెండవదానిలో బసవేశ్వరుని శైవమతమును ప్రచారమునకుఁ దెచ్చి భక్తాళి కనేకము లగు మహిమలఁ గనఁబఱచి లోకము ననుగ్రహించిన పండితారాధ్యులవారి విజయమును మతప్రచారమార్గములను దెలుపు విషయములు వర్ణింపఁబడియున్నవి.

ఈ రెండు గ్రంథము లెక్కడ చూచిన నక్కడ నవరసములు పొంగి పొరలిపోవునంతటి రసోదంచితములుగ ద్విపదలలోఁ గూర్పఁబడినవి. హిమవద్భూధరగుహాగ్రములనుండి యనర్గళముగా దుమికివచ్చెడు గంగాప్రవాహముం బోలె నీ మహామహుని కవిత్వము పాఠకుల మనంబుల నానందపూరమున నోలలాడించుచుండును. భక్తశిరోమణి యగు పోతన్న భక్తిపారవశ్యపు కవిత్వమునకును కవిసార్వభౌముఁ డగు శ్రీనాథమహాకవి నుడికారముల గడుసుతనంపు చిన్నెలకును కర్ణాటరాజ్యరమానాథుఁడు నాంధ్రభోజుఁడు నాంధ్రకవియు నగు కృష్ణదేవరాయమహారాజుల యాముక్తమాల్యద మున్నగు కృతులలోని యద్భుతవర్ణనపటిమ మగు సందర్భములకును, దీనికి దాని కని యేల ఇంతదనుక మన యాంధ్రసారస్వతమునఁ గల హృద్యము లగు రసవద్వర్ణనోదంచితము లగు కావ్యపు మెఱుఁగుల కన్నిటికిని, ఈ రెండు ద్విపదకావ్యములే మార్గదర్శకములై రాజిల్లినవి యనుటలో నేమియు సందియము లేదు. పాఠకుల మనఃపరితృప్తికై పై గ్రంథములలోని యొకటి రెండు సందర్భముల నీ క్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాము.

ఈ క్రింద నుదాహరించిన భక్త్యుద్రేకజనితము లగు పండితారాధ్యుఁ గూర్చిన నుతివాక్యములఁ జూడుఁడు.

చిరతమోగుణపరిస్ఫీతుండు శివుఁడు
వరసత్త్వగుణవికస్వరుఁడు పండితుఁడు
అసమలోకాధీశుఁ డంబికాధవుఁడు
అసమలోకారాధ్యుఁ డా పండితయ్య
లోకానుసారి త్రిలోచనుం డీల న
లోకానుసారిశీలుఁడు పండితయ్య
అసితకంఠుండు దా నసమలోచనుఁడు
భసితకంఠుఁడు దాఁ బండితస్వామి
మల్లికార్జునస్వామి మల్లికార్జునుఁడు
మల్లికార్జునకీర్తి మల్లికార్జునుఁడు.

వెలనాటిచోడుని యాస్థానమున నున్న పండితబృందము పండితారాధ్యుల పాండిత్యప్రకర్షను సహింపఁజాలక యందఱును గలిసి పండితుని వాదమునకు రప్పింపుఁ డని రాజును గోరి యనంతరము తా మొక పెద్ద సభఁ గూర్చి పండితునితో వాదముఁ జేసి యోడిన సందర్భమునందలి యీ క్రింది ద్విపదలు విష్ణుచిత్తీయమునందు విష్ణుచిత్తుఁ డొనరించిన వాదఫక్కిని మీఱి చదువరుల మనంబులకు ప్రత్యక్ష మయ్యెడిని పరికింపుడు.

గరిడి కెక్కిన యంకకాఁడును బోలె,
నెడ విడివడ్డ మత్తేభంబు వోలె
వడి మృగంబులఁ గన్న వ్యాధుండు బోలె
పరఁగఁగ పంతంపు బంటును బోలె
నగవంగ పసి గన్న వ్యాఘ్రంబు వోలె
నాసురవృత్తిఁ గోపాటోపవృత్తిఁ
పై సమయుల సమయూథముఁ జూచి
యొక్కఁడె వైదికుం డొక్కఁడె బౌద్ధుఁ
డొక్కఁడె వైష్ణవుం డొక్కఁడె జోగి
యొక్కఁడె చార్వాకుఁ డొక్కఁడె సాంఖ్యుఁ(డు)

* * * * * * *

ఉర్వీశు పరివార ముర్వీశు బంటు,
లుర్వీశు ప్రజలు నీ యున్నవా రెల్ల
ప్రకటింప వేయూ నులక శాస్త్రజ్ఞగాడి

యొక ప్రొద్దు సరి సభ్యుఁ డొకఁడైన వలదె
ఇందుఁ దా సభ యన నెద్ది వినంగ
నిందు సభాపతి యెవ్వండు చెప్పుఁడు?

ఇంక నీ విషయము నింత చాలించి ద్విపదకావ్యములఁలో లోని మనోజ్ఞవర్ణనములను ఒకటి రెండింటి నుదాహరించి యటుపైని ద్విపదకావ్యములలో రసవంతము లగు కావ్యముల పేరులను మనవి చేయుదును.

వనవర్ణనము:—

దిగ్గున వికసించి తెలు పొందు విరుల
వలుద గుత్తుల నెత్తు వలపుల మించి
నలికంపు పూపలై నలి నొగ లెక్కి
కాయలై పులుసునఁ గరిగట్టఁగలిగి
పాయక ఫలములై పదియారు వన్నె
బంగారు చాయ రాఁ బండిన పండ్లు
పొంగారు కొమ్మల బెంపున విరిగి
వనమహీరుహముల వరుసఁ బెంపెసఁగె.

ఈ వర్ణనము నవనాథచరిత్రమునందలిది. మత్స్యనాథుఁడు మొదలగు తొమ్మండ్రు సిద్ధుల చరిత్రము లిందు వర్ణింపఁబడినవి. ఈ గ్రంథప్రణేత సుప్రసిద్ధుఁ డగు గౌరనమంత్రి.

వర్షబాధ:—

ఫాలలోచను తీవ్రపావకశిఖలఁ
బొగసెడి దిగధీశపురముల నెల్ల
నెగసి భుగుల్లను నెఱమంట లనఁగ
మెఱపులు తళతళ మెఱయక మున్నె
గుఱుములు పెళపెళ యుఱిమె నయ్యురుము
లట మిన్ను తల మ్రోయ నంతకు మున్నె
పెటపెట నెటిలి పెన్పిడుగులు వడియె
బిడుగులు నుఱుములుఁ బేర్చు వేగమున
బెటబెట వడగండ్లు వడియె నెల్లెడల
వడగండ్లకంటెను వాన మున్నాడి
కడవల కీలము లొక్కట వంచినట్లు
బోరన గురిసె నద్భుతమైన వాన.

ఇట్టి మనోహరము లగు వర్ణన లెన్నియేని ద్విపదసారస్వతమునఁ గలవు. చరిత్రాత్మకము లగు గ్రంథములలో (1) నవచోళరాజుల చరిత్రము (2) పాండ్యరాజుల కథలు (3) పతివ్రతల కథలు (4) భల్లాణరాజు కథ (5) కాటమరాజు కథ (6) కరికాళచోళకథ (7) ప్రతాపచరిత్రము (8) వెలనాటి విజయము (9) పల్నాటివీరచరిత్ర (10) బొబ్బిలికథ మున్నగు గ్రంథములును, వేదాంత గ్రంథములలో (1) మాయాచిదానందమంజరి (2) ఆత్మైక్యబోధము (3) ప్రభులింగలీలలు (4) రాజయోగామృతసారము (5) తత్త్వానుసంధానము మున్నగునవియు, పురాణము లగు గ్రంథములలో భారత భాగవత రామాయణములు శివపురాణబసవపురాణములు మున్నగునవియు మిక్కిలి ప్రముఖము లైనవి ద్విపదకవిత్వమునఁ గలవు. ఇందు గొన్నిటిని (అప్రసిద్ధములై యున్నవానిని) సూక్ష్మముగాఁ బేర్కొని యొండు రెండు బంతుల నందం దుదాహరించెదను:

(1) మాయాచిదానందమంజరి: కృతికర్త నాదెండ్ల యుమాపతి.

నవరత్నకనకాదినవలోహమయము
దివిజదానవయక్షతిర్యఙ్మనుష్య
పశుపక్షికీట విబంధురానేక
విశదరూపవిచిత్రవిస్మితాకరము
సకలవైశిష్ట్య సత్సౌధభాసురము
నకలంకసప్తాబ్ధి యను సరోవరము.

(2) ఆత్మైక్యబోధము: కృతికర్త లింగగురుని శిష్యుఁ డగు యోగానందుఁడఁట.

శ్రీమన్మహాభాగ్యశృంగార మగుచు
నామరూపుల కెల్ల నాటపట్టగుచు
వేదాంతములయందు వివరింపఁబడుచు
నాదాంతమై లోకనాయకుం డగుచు.

* * * * * * *

సకలవేదార్థంపు సారమై యున్న
యకలంక మాత్మైక్య మది విస్తరించి
ఒప్పైన ద్విపదగా నున్న దున్నట్లు
చెప్పితి విబుధులు చిత్తగింపుండు.

(3) లక్ష్మణమూర్ఛ: (ద్విపదశైలి నించుక భేదము గల ఛందము.)

కాఱుటడవులు దాఁటి కాలనేమంతలో
మకరి యున్నా బావి మందటను నిలిచె
మనోవేగము గల మారీచతనయుండు
మాయవనముల మధుమయము గావించె.

(4) ఇంద్రజిద్యుద్ధము:—

ఇంద్రజిత్తుఁడు వీరవిక్రమంబునఁ జెలఁగి
రాజసుతుపై నేసె తేజశరములను
హనుమంతుపై నేసె నతిఘోరబాణముల
నక్షయునిఁ ద్రుంచె నను నలుక మదిఁ బూని.

మఱియు పైని పేర్కొనిన గ్రంథములు మాత్రమే గాక గోపీగోపాలసంవాదము, తారాశశాంకము, రంగనమంత్రి రచించిన శివభక్తిప్రదీపిక, నాదెండ్ల గోపప్రధానులచే రచిత మగు కృష్ణార్జునసంవాద మను భగవద్గీతాశాస్త్రము, కాచనకవిసాధుఁడు కూర్చిన మైరావణచరిత్రము, కపోతవాక్యములు, చేమకూర అప్పయకవి ప్రణీత మగు సారంగధరచరిత్రము, రత్నాకరము గోపాలకవి యొక్క సౌగంధికాహరణము, పరమానంద ప్రణీత మగు శివజ్ఞానమంజరి, రుక్మిణీకల్యాణము నలచరిత్ర లను సుప్రసిద్ధ కావ్యములు, యోగానందావధూతవిరచిత మగు గురుశిష్యసంవాదము మున్నగు ననేక గ్రంథములు పూర్వకవులచే లోకానుగ్రహార్థమై ద్విపదలఁ గూర్పఁబడి విరాజిల్లుచున్నవి. ఇట్టివి ప్రాచీనము లగు పద్యకావ్యములకుఁ గాని ఆధునికము లగు గద్యపద్యోభయకృతులకుఁ గాని ఏ విషయమునను తీసిపోకుండుట మాత్రమే గాక ఆంధ్రులయొక్కయు నాంధ్రభాష యొక్కయు పూర్వపు టున్నతిని వేయి నోళ్లఁ జాటుచున్నవి. కావున, దేశాభిమానులును స్వభాషాభివృద్ధికాంక్షులు నగు నాంధ్రమహాశయులు జీర్ణములై పోవుచున్న ద్విపదకృతులను ప్రచారమునకు దెచ్చి యాంధ్రమాతృఋణమును దీర్చి దేశీయుల కృతజ్ఞతాసూచకము లగు వందనముల నభినంద్యు లయ్యెదరుగాక యని ప్రార్థించుచు నింతతో విరమించుచున్నాఁడను.

Sir K. G. Gupta.

సర్ కృష్ణగోవింద గుప్తగారు.

Hon'ble T. Rangacharlu.

ఆనరబిలు టి. రంగాచార్యులుగారు.

H. H. The Yuvaraja of Vizianagaram.

విజయనగరము యువరాజుగారు.

Mr. Kandi Subba Rao.

కంది సుబ్బారావుగారు.

Mr. N. PATTABHI RAMA RAO.
President, Andhra Conference.

నెమలి పట్టాభిరామారావు పంతులుగారు.
(ఆంధ్రమహాసభాధ్యక్షులు.)

HON'BLE B. VENKATAPATHI RAZU.
President, Andhra Provincial Conference.

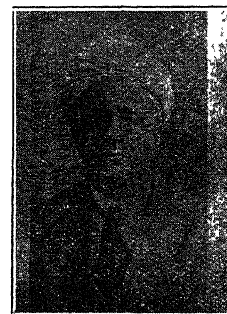
ఆనరబిలు భూపతిరాజు వేంకటపతిరాజుగారు.
(ఆంధ్రరాష్ట్రీయసభాధ్యక్షులు.)

Mahatma M. K. Gandhi.

మహాత్మ గాంధిగారు.

Mr. S. Kasturi Ranga Iyyengar.

ఎస్. కస్తూరి రంగయ్యాంగారు.

హిందూ ధర్మశాస్త్రములు

గొబ్బూరు వేంకటరాఘవానందరావు గారు, బి. ఏ.

ఆంగ్లరాజుల ప్రత్యేకశాసనముల (Charturs) వలన హిందూదేశమున వివిధరాజధానులలో నెలకొల్పఁబడియున్న ఉన్నతన్యాయస్థానముల (High courts) యందును, వానికి లోఁబడి ప్రతిమండలమునందును ఏర్పాటుచేయఁబడిన మండలన్యాయస్థానములందును అనఁగా డిస్ట్రిక్టుకోర్టులు సబార్డినేటు జడ్జికోర్టులు మునసఫు కోర్టులు లోనగువానియందును విచారింపఁబడు హిందూప్రజల తగవులలో, వైవాహిక (Marriage) దత్తక (Adoption) రిక్థ వారసత్వ-(Inheritence) స్త్రీధన, వితంతుధన (Widow's estate) సమష్టి కుటుంబక (Joint Family) విభక్తక (Partition) ఋణ (Debts) భరణ (Maintenance) వీలులు (Wills) దానధర్మ (Gift religians and endowments) సంబంధము లయిన సివిలు తగవులను పరిష్కరించుటకు అవసరము లైన న్యాయశాస్త్రవిషయములు ఎందెందునుండి గైకొనఁబడుచుండునో అను విషయమునుగూర్చి సంగ్రహముగ నిట వ్రాయుచున్నాఁడను :

1. శ్రుతులు :—ఋగ్యజుస్సామాధర్వణము లను చతుర్వేదములు. వీనియందు ప్రస్తుతకాలమున కనుకూలము లయిన న్యాయవిషయములు బహుస్వల్పముగఁ గలవు. దానినిఁ గూర్చి యీ క్రింద వ్రాయుదుము :

2. స్మృతులు :— శ్రౌతసూత్రములు గృహ్యసూత్రములు ధర్మసూత్రములు ధర్మశాస్త్రములు అని నాలుగు విధములుగ నున్నవి. వీనిలో ధర్మసూత్రములు గద్యరూపముననే వెలసియున్నవి. ఈ సూత్రకర్తలలో ముఖ్యులు పదునొకండ్రు గలరు. వారెవరెవరనఁగా.— 1. గౌతముఁడు, 2. బోధాయనుఁడు, 3. ఆపస్తంబుఁడు, 4. వసిష్ఠుఁడు, 5. విష్ణుఁడు, 6. హారీతుఁడు, 7. హిరణ్యకేశి, 8. ఉశీనసుఁడు, 9. యముఁడు, 10. కశ్యపుఁడు, 11. శంఖుఁడు. ధర్మశాస్త్రములు పద్యాత్మకములు. అందు ముఖ్యము లయినవి నాల్గు గలవు. 1. మనుస్మృతి, 2, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి, 3. నారదస్మృతి, 4. పరాశరస్మృతి.

మనుస్మృతి క్రీస్తుశకము రెండు శతాబ్దములకు పూర్వము వ్రాయఁబడె ననియు యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియు నారదస్మృతియు నేఁటి కించు మించుగ 1400 సం॥ల క్రింద వ్రాయఁబడె ననియు పాశ్చాత్యపండితులు కాలనిర్ణయమును చేసియున్నారు. పరాశరస్మృతి కాల మింకను నిశ్చయింపఁబడినట్లు గానరాదు.

బృహస్పతి, కాత్యాయనుఁడు మున్నగు ఋషులచే రచింపఁబడిన ధర్మశాస్త్రములు పై నైదింటియంత ముఖ్యములు కావు. ఇవి క్రీస్తుశక మేడవ శతాబ్దమున రచింపఁబడినట్లు తలంపఁబడుచున్నవి.

పైని వివరింపఁబడిన ధర్మశాస్త్రములే హిందూ లాలోని ధర్మసూక్ష్మములను నిర్ణయించుటకు ముఖ్యముగా నాధారభూతము లయినవి. ఇవిగాక, పరిమాణమునం దేమి, ప్రముఖతయం దేమి, రెండవ పక్షమునకు చేరవలసిన ధర్మశాస్త్రములు మఱికొన్ని అంగీరసాత్రి, దక్ష, దేవల, ప్రజాపతి, యమ, లిఖిత, వ్యాస, శంఖ, వృద్ధశాతాతపు లను మహర్షులచే రచింపఁబడినవి.

కాలక్రమమున నీ స్మృతులు సుబోధకములు గాక, దురవగాహములుగ నుండుటచేత వీనికి టీకలును వ్యాఖ్యానములును అవసరము లయ్యెను. మనుస్మృతికి వ్యాఖ్యాకర్తలు, 1. మేధాతిథి, 2. ధారణీధరుఁడు, 3. గోవిందరాజు, 4. కుల్లూకభట్టు, 5. వరరుచి, 6. ధారేశ్వరుఁడు, 7. శ్రీకరుఁడు, అని ఏడుగురు.

1. మేధాతిథి—ఈతను 9-వ శతాబ్దివాఁ డనియు, దక్షిణహిందూస్థానమునకు సంబంధించినవాఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈతని టీక దక్షిణదేశములలో నెక్కడను లభింపలేదు. ఢిల్లీనగరమున కుత్తరముగ యమునానదీతీరమున నున్న కాష్టగాంఘ్య మేలిన మదనపాలునియొద్ద నీ టీక భద్రపఱుపఁబడియుండె, ఇటీవల పరిశోధకులకు లభించెను.

4. కుల్లూకభట్టు : ఈతని వ్యాఖ్యానము సుప్రసిద్ధము. ఈతనినిఁ గూర్చి Sir William Jones గారిట్లు చెప్పిరి. "It is the shortest but most enmivous, deepest but the most agreeble commentary or any author ancient or modern, European or Asiatic" అనఁగాఁ ప్రాచీనకాలములం దేమి, నవీనకాలములం దేమి, ప్రాక్ప్రతీచీదేశములయం దెచ్చటను, ఏ (మూల) గ్రంథమునకును, ఇట్లు లఘుతమ మయ్యు నింతటి ప్రతిభావంతమై, నింత గంభీరమై ఇంత మనోజ్ఞమై వెలసిన టీక మఱియొకటి లే దని వక్కాణించియున్నాఁడు.

మననిమిత్తము హిందూ లాను రచించిన మేయిను దొరగారు సందేహము గలచోట్ల నెల్ల కుల్లూకభట్టుని వ్యాఖ్యానముల నుల్లేఖము గావించుచునే యుండును.

2. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి: దీనికి 1. విజ్ఞానేశ్వరయోగి, 2. అపరార్కు, 3. విశ్వరూప, 4. దేవబోధ, 5. లక్ష్మీదేవి బాలంభట్టు, 6. విశ్వేశ్వరభట్టు, 7. జీమూతవాహనుఁడు అని వ్యాఖ్యాకర్త లుండిరి. వీని యన్నింటిలో నతి ముఖ్య మైనది విజ్ఞానేశ్వరమహాయోగిచే రచింపఁబడిన వ్యాఖ్యానము. ఈ వ్యాఖ్యానమునకే మితాక్షర మని పేరు. ఈ మహాయోగి విక్రమార్కమహారాజు కాలములో దక్షిణాపథమున నుండె నని తెలియుచున్నది. ఈయన పదునొకండవ లేక పండ్రెండవశతాబ్దివాఁడు. పద్మనాభ భట్టరు కుమారుఁడు. ఉత్తమపాద గురువరేణ్యుని శిష్యుఁడు. ఈ మితాక్షరబోధిత మైన ధర్మశాస్త్రము సంపూర్ణమై క్రమనిర్మాణము కలదై పరస్పరవిరుద్ధాంశశూన్యమై ఏకత్వము ననుగుణత్వమును గలిగి ఒప్పుచుండుటచే 'ఉదయాస్తాచలసేతునగపర్యంతము' భరతభూమియందు అప్రతిహత మైన యధికత నొంది పూజనీయ మగుచున్నది. వంగదేశమునందు మాత్రము జీమూతవాహనకృతము లైన దాయభాగసిద్ధాంతము లంగీకృతములై శిష్టాచారములుగ నభ్యాసములో నున్నచోట్ల మితాక్షరదాయభాగములకు భేదము గలచోట్లను, మితాక్షరసిద్ధాంతము లమలులో నుండవు. ఈ విజ్ఞానేశ్వరమహాయోగి మితాక్షరమును గూర్చి శ్రీ

కౌన్సిలువారు బుద్ధాసింగు. వి. లాల్తాసింగను గొప్పవ్యాజ్యమునందు (Please see I. L. R. 37 Allahabad 604) ఈతీరున వ్రాసియున్నారు. "మహాత్ముఁ డగు యాజ్ఞవల్క్యఋషి మూలగ్రంథము నితఁడు చక్కఁగ విమర్శించి పృథక్కరించి విపులముగ చర్చించును. అందలి గూఢార్థములఁ జేటపఱచును. మూలమునందు విడువఁబడిన విశేషాంశముల నతఁడు పేర్కొని యుదాహరించును. పరస్పరవిరుద్ధములుగఁ గన్పట్టుతావులందు పూర్వీకు లగు ధర్మకర్తల సిద్ధాంతముల నుల్లేఖముఁ గావించి చర్చించి సిద్ధాంతమును చేయుచుండును. ఈతని తర్కపాండిత్యప్రకర్షయును, కుశాగ్రబుద్ధియు నసాధారణము లైనవి.

మఱియు రామచంద్ర వి. వినాయక (42 Calcutta Series) అను వ్యాజ్యమునందు ప్రీవీ కౌన్సిలువారు మితాక్షరమును గూర్చి యిట్లు చెప్పియున్నారు. "ఈమితాక్షరము యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిపై వ్యాఖ్యానముగఁ గన్పట్టుచున్నది. మూలగ్రంథము వ్రాయఁబడినతరువాత వేయిసంవత్సరముల కీ వ్యాఖ్యానము వ్రాయఁబడినది. అతని పూర్వీకుల ధర్మ (న్యాయ) భావన లాతనివలన విశేషముగఁ బెంపు వడసినవి.

లక్ష్మీదేవి (బాలంభట్టు) రచిత మైన బాలంభట్టి

ఈ ధర్మశాస్త్రము లక్ష్మీదేవి యను నారీమణిచే రచింపఁబడినట్లు కానవచ్చుచున్నది. పురుషుఁడే యొకఁడు రచించి ఆమెయందుఁ గల గౌరవముచే నామె పేరుఁ బెట్టె నని మఱియొక ప్రతీతి కలదు. మితాక్షర మెచ్చోనైన సులభగ్రాహ్యము కాకపోయినను అస్పష్టముగ నున్నను బాలంభట్టి ప్రయోజనకారిగ నుండును. ఇది బొంబాయి కాశీప్రాంతములయందు వాడుకలో నున్నది. విష్ణుస్మృతిపై వ్యాఖ్యానమునకు వైజయంతి యని పేరు. నారదస్మృతిపై నసహాయు లనువారు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసియున్నారు.

పరాశరమాధవీయము:—పరాశరస్మృతిపై వ్యాఖ్యానమును వ్రాసి ప్రసిద్ధిచెందినవారు మాధవాచార్యులవారు. ఈతఁడు సకలవిద్యాపారంగతుఁడు. 17-వ శతాబ్దిలో విజయనగరరాజ్య మేలిన శ్రీ బుక్కరాయలయొద్ద ప్రధానమంత్రిగ నుండెను. సకలశాస్త్రములందును కళలందును సమముగఁ బ్రవీణత కలవాఁడగుటచే నీతనికి హిందూదేశపు అరిస్టాటిలు (Aristatll of India) అను ప్రసిద్ధి కలదు. ఇది కేవలము వ్యాఖ్యానముమాత్రమే కాదు. ఒకింతసూచనమాత్రము. మూలమునందుఁ గల ముఖ్యాంశములు పెక్కిందు విపులముగ వ్రాయఁబడి యున్నవి. ధర్మసూత్రము లొక్కసరణి ననుసరించి వ్రాయఁబడి చక్కఁగ పెంపుచేయఁబడి యున్నవి. ఈశాస్త్రము చెన్నపురిలో మిగుల పూజ్యతఁ గనుచుండును. పైని వివరింపఁబడిన వ్యాఖ్యానములు గాక స్మృతులం బోలిన మఱి కొన్ని గ్రంథములను కొందఱు ధర్మశాస్త్రవేత్తలు రచించిరి. ఇవి యన్నియు మితాక్షరము తరువాతనే రచింపఁబడినవి. ప్రాముఖ్యతయందుఁ గూడ నివి రెండవ పక్షమునకు చేరినవే యగును. అవి యేవనఁగా:—దేవన్నభట్టవిరచిత మైన స్మృతిచంద్రిక. ఈ స్మృతిచంద్రికకు చెన్నపురిలో మిగుల పూజ్యత యున్నది. మితాక్షర మస్పష్టముగ నున్నచోట్ల స్మృతిచంద్రికయే ముఖ్యాధారముగ నుండును. విశ్వేశ్వరభట్టవిరచిత మైన మదనపారిజాతము కాష్టప్రభు వగు మదనపాలున కంకితముచేయఁబడినది. కాశీదేశములో నిది ముఖ్యధర్మశాస్త్రముగ నంగీకరింపఁబడియున్నది. లక్ష్మీధర రచిత మైన కల్పతరువు గూడ కాశీదేశమునందు గౌరవము నందుచున్నది.

ఖండేశ్వరరచిత మైన వివాదరత్నాకరము మన్నారుమిశ్రకృత వివాదచంద్రికయును వాచస్పతిమిశ్రుఁడు రచించిన వివాదచింతామణియును, మిథిలదేశమునఁ బూజ్యతఁ గనుచున్నవి. వంగదేశమునందు జీమూతవాహనకృత మగు దాయభాగశాస్త్రము ముఖ్యమైన ధర్మశాస్త్రము. దాయభాగ మనుసులలో నుండుచోట్ల మితాక్షరము ప్రమాణము కానేరదు. రఘునందనకృత మైన దాయతత్త్వము కూడ వంగదేశమునందు ముఖ్య మైన ప్రమాణము. ఉత్కలదేశమునందు ప్రతాపరుద్రదేవులు రచించిన సరస్వతీవిలాసము ముఖ్యప్రమాణము. మిత్రమిశ్రకృత మగు వీరమిత్రోదయము ముఖ్యప్రమాణము.

నీలకంఠభట్టవిరచిత మైన మయూఖము గుజరాతులోని ధర్మశాస్త్రములలో నగ్రస్థాన మలంకరించుచున్నది. మితాక్షరమయూఖములకు భేదముగలచోట్ల ఘూర్జరదేశములో మయూఖమే యుత్తమ ప్రమాణముగ నంగీకరింపఁబడుచున్నది. మఱియు కమలాకరవిరచితము లగు నిర్ణయసింధువివాదతాండవములు పశ్చిమదేశములలో ప్రమాణములుగ నంగీకరింపఁబడుచున్నవి. వరదరాజులు రచించిన వ్యవహారనిర్ణయము చెన్నపురిలో గౌరవింపఁబడుచున్నది. అనంతదేవుఁడు రచించిన స్మృతికౌస్తుభము మహారాష్ట్రులకుఁ బ్రమాణము. 19-వ శతాబ్ద్యారంభమున శ్రీకృష్ణతర్కాలంకారులు రచించిన దాయక్రమసంగ్రహము వంగదేశమునఁ గొంత పూజ్యత నొందుచున్నది. కువేరరచిత మగు దత్తకచంద్రికయు నందపండితులు రచించిన దత్తకమీమాంసయు నను రెండు ధర్మశాస్త్రములును దత్తకవిషయములందు భరతభూమియం దంతటను ముఖ్యప్రమాణములుగ నున్నవి.

మఱియు హీరన్ హేస్టింగ్సు గవర్నరు జనరలుగ నుండిన కాలములో హిందువుల నిమిత్తము వివాదార్ణవసేతు వను ధర్మశాస్త్రమును వ్రాయించెను గాని అది యెవ్వరికిని ప్రయోజనకారి కా దయ్యె. తరువాత సర్ విలియము జోన్సు గారి ప్రయత్నముల వలన జగన్నాథతర్కపంచాననులు వివాదభంగార్ణవమును రచించిరి. వంగదేశమునందు దాయభాగకు తరువాత ప్రమాణ మీ గ్రంథమే యని న్యాయమూర్తి మిత్తరు గారు నుడివియున్నారు.

ఇప్పుడు వీని యన్నింటికంటె ప్రధానము లైనవి హైకోర్టుల యొక్కయు ప్రీవీకౌన్సిలు యొక్కయు తీర్పులు ముఖ్యము లగు ప్రమాణములుగ నున్నవి. ఒక కేసు విచారణ జరుగుచున్నప్పుడు హిందూ లా విషయములో ప్రీవీకౌన్సిలువా రిట్లు చెప్పిరి. ఫలానా హైకోర్టువా రిట్లు చెప్పిరి అనియు ప్రమాణములు నొక్కి చెప్పఁబడునట్లు "మను విట్లు చెప్పెను. యాజ్ఞవల్క్యుఁ డిట్లు చెప్పెను. ఈ సంగతిని పూర్వకాలపు ఋషులు చెప్పలేదు" అను విషయములు నొక్కి వక్కాణింపఁబడవు. అట్టి తీర్పులే అన్నిటికంటె నెందు ముఖ్యములుగ గన్పట్టుచున్నవి.

ప్రస్తుతపుటాంధ్రులస్థితి

బి. గురురాజారావు గారు

రాజకీయ సాంఘిక మత దేశాభిమాన శారీరక విద్యాదివిషయములలో ప్రస్తుతపు టాంధ్రుల స్థితి మిక్కిలి శోచనీయమని చెప్పక తప్పదు. మన ద్రవిడసోదరులు మనలను ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము కావలయు నను మా జిల్లాలలో ఇప్పుడు మాలో నెవరైన నొకరు 'ఇండియాకౌన్సిలు' సభ్యుఁడుగఁ గాని రాజప్రతినిధి యొద్ద కార్యనిర్వాహకసభ్యుఁడుగఁ గాని, లేనిచో గవర్నరునొద్ద కార్యనిర్వాహకసభ్యుఁడుగఁ గాని లేక జాతీయమహాసభాధ్యక్షుఁడుగఁ గాని చివరకు భరతఖండమునంగు లేదను పెంపును బొందిన మహనీయుఁడు గాని ఒకఁడైన నున్నాఁడా యని అడిగినచో మనము మిన్నకుండవలసినదే గాని ప్రత్యుత్తరమును పేర్కొనుటకు వీలులేక యున్నది. ఇట్టి శోచనీయ మగుస్థితికి కారణము లేవి యై యుండ నోపు?

ఆంగ్లేయవిద్యావ్యాప్తివలన నాంధ్రలోక మెంతవఱకు నజ్ఞానతిమిరమునుండి వెలువడి విజ్ఞానదీప్తిని తమ్ము సార్థకము గావించుకొనుచున్నదో తెలుప మనము విచారింపవలయును. విద్యయే కదా! నాగరకతకు నాధారము. సంఘమున సభికు లెంతటి విద్యాధికులై యున్న నా సంఘ మంత నాగరక మని చెప్పఁబడును. తెలుఁగుదేశమునందు ప్రస్తుతము విద్యాధికుల సంఖ్య యత్యల్ప మనుట సర్వజనవిదితము. ద్రవిడరాష్ట్రమునఁ బల్లె కొందఱో పట్టపరీక్షఁ గృతార్థులైనవా రున్నా రని లెక్క వేయఁబడుచుండ మన సీమలో పట్టణములలో నైన నిందఱు బి. ఏ. లున్నారని చెప్పుటకు వీలులేకున్నది. పట్టపరీక్షోత్తీర్ణులు లేకున్నను ప్రావేశికపాఠశాలాంత్యపరీక్షలలో నైనను గృతార్థులైన వారిసంఖ్య యైనను అల్ప మనియే చెప్పవలయును. తూర్పుజిల్లాల స్థితిగతులు అనుభవమున లేకున్నను దత్తమండలము లందలి ప్రతికార్యశాఖయందును నరవవారే నిండియున్నారు. 'పబ్లిక్ వర్క్సు'లో, తెలుఁగువాఁడు మందుకైనను దొరకఁడు. 'సాల్టు పోస్టల్, రెయిల్వే రివిన్యూ డిపార్టుమెంటులలో కూడ అయ్యరులే యున్నారు పదునొకండవశతాబ్దమున నింగ్లాండు నార్మనులు జయించినప్పు డద్దేశమున నింగ్లీషు పోయి ఫ్రెంచిభాషయే కోర్టుభాషగ పరిణమించినట్లు మన జిల్లాలలో ప్రస్తుతపు టుద్యోగస్థులభాష అరవమై యున్నది. తెలుఁగుదేశమున నందునను ముఖ్యముగ దత్తమండలములలో విద్యావ్యాపక మింత యసంతృప్తికరముగ నుండుటకుఁ గారణములను విచారింతము. ప్రథమమున వారికి విద్యయం దభిమానమే తక్కువ యని తెలియుచున్నది. పిత్రార్జితధనము గలవారు చదువేల యని దలఁచి 'దుష్టులసహవాసముతోఁ దమ జీవితమును వ్యర్థపఱచుచుఁ బలవంతముగ పాఠశాలల కేగినను నచ్చట విద్యను నేర్వక ఉపాధ్యాయులకుఁ గంటిలోని నలుసులై చరించెదరు. తల్లిదండ్రులు తమ బిడ్డలను మిక్కిలి గారాబమునఁ బెంచి బుజ్జగించుచుండ బాలురకు చదువునం దెటుల నభిలాష పొడమును? ఆలోచింపుఁడు. ఇఁకను ధనహీనులు ఏవిధమున నైన తమ బిడ్డలు చదువరులై తుదకు మెట్రిక్ పరీక్షయం దైనను గృతార్థులైనఁ జాలు నని యువ్విళ్లూరుచుందురు. ఇట్టివారే మన దేశమున నధిక సంఖ్యాకులు. వీరికిఁ గడుపునిండ భోజనము దొరకుటకైన మార్గము లేదు. కుటుంబమున సంపాదకుఁ డొకఁడు తినువా రిరువదిమంది. శూద్రులలో నందఱును కూలినాలిచేసి యైన బ్రతుకఁగలరు. కాని బ్రాహ్మణులైనచో వారికష్టములకు మేరయే లేదు. వారికి భూసంపద యుద్యోగము అను వీనిలో నేదియును లేనియెడల భిక్షాటనమే గతి. ఇఁక వీరిబాలురు హూణవిద్య నేరీతి నేర్చుకొందురు? ఉన్నతవిద్య నొసఁగు పాఠశాలలు దత్తమండలములఁ గొన్నియే కలవు. కళాశాల దత్తమండలములకెల్ల 1916-వ సం॥ము వఱకు మదనపల్లిలో నొక్కటి మాత్రమే యుండెను. సర్కారువారు ఒకకళాశాల ననంతపురంబున నుంచిరి గాని గత సంవత్సర మని బెసంటమ్మ పై గల ద్వేషముచే, మదనపల్లిలో నుండిన కళాశాలకు బహిష్కార మొసంగిరి. జీతము లెక్కువగ నీయవలసి యున్నందున విద్యార్థులకు తమ నివాసస్థలములనే చదువు దుస్సాధ్యముగ నుండె వారు వేఱొక గ్రామమున కేగుట ఆకాశమార్గనిర్మాణమే యగు. ఉత్తరసర్కారుల నందున్నవో విద్యాభివృద్ధికి ఉన్నతపాఠశాలలును కళాశాలలును వలయునన్ని యున్నవి. ప్రజలును నిర్ధనులుగారు. కృష్ణా గోదావరీమండలములు సారవంతములును సస్యసమృద్ధములు నై యున్నవి. ఆమండలములఁ బెక్కుమంది రాజులును మహారాజులు నున్నారు. కావున విద్యావ్యాపకమునకు నన్ని అనుకూలముల నొనగూర్పవచ్చును. మహమ్మదీయులు దత్తమండలములను స్వాధీనపఱచుకొని నప్పటి నుండియు నిచ్చటివారి బుద్ధివికాసమును చాకచక్యమును నదృశ్యము లైనవి. తాళికోట యుద్ధమున నణంగిన ఆంధ్రుల బుద్ధివైభవములు నేటివఱకు మఱల మొలక లెత్తలేదు. చెన్నరాజధానిలో నన్ని జిల్లాలును నాగరకతఁ జెందుచుండ దత్తమండలములు మాత్ర మింకను జాల వెనుకబడుచు నితరులచే మిక్కిలి నికృష్టముగఁ జూడఁబడుచున్నవి. ఇట్టితఱి సహృదయులు నుదారమనస్కులు నగు నాంధ్రు లయ్యరులనుండి నేర్చుకొనవలసిన యంశములు పెక్కులు గలవు. వారు జన్మభూమి వియోగమున నోర్చి శీతోష్ణస్థితిభేదము లున్నను సరకుగొనక వేషభాషాచారాదులు క్రొత్త వైనను వాని నతిత్వరితముగ నలవఱచుకొని వంగదేశము మున్నగు దూరదేశములకు సహితము మేగి యచ్చటి ప్రజలను పరిచితులఁ గావించుకొందురు. ఇది మిగుల శ్లాఘ్యము. దూరదేశగమనాభిలాష యుండినందుననే పాశ్చాత్త్యులు సకలఖండములలోను తమ రాజ్యములను స్థాపింపఁ గల్గిరి. ఉత్తరసర్కారులలో కొందఱు వంగరాష్ట్రాదులకు పోయి యచ్చటనే యున్నారని వినుట కెంతయు సంతసమయ్యెడిని. అరవవారి దేశాటనమును బ్రకటింపఁబూనియే షాకిల్‌టన్ దొరగారు ఉత్తరధ్రువమును గనిపెట్టుటను హాస్యపు కథనుగా, నెవ్వరో కల్పించియుందురు. గాథ యెట్లున్నను దత్తమండలములో విద్యావ్యాప్తి మిక్కిలి హీనదశయం దుండువిషయము నిక్కము. చెన్నపురి క్రైస్తవ కళాశాలాధికారులు సయితము నిచ్చటివిద్యార్థులకుఁ బ్రోత్సాహము కలుగఁ

చేయుటకై కొంతకాలమువఱకు బళ్లారి అనంతపురము జిల్లాలకును గడప కర్నూలు జిల్లాలకును రెండుపకారవేతనముల నుంచిరి. ఏకారణముచేతనో 1913-వ సంవత్సరమున వానిని దీసివైచిరి. దొరతనమువా రీవత్సరమున దత్తమండలపువిద్యార్థులలో పదిమందికి వైద్యకళాశాలలోఁ జదువుకొను టెడల జీతము నిచ్చెద మని ప్రకటించిరి. ఐనను దేశీయు లగు ధనికు లుదారమనస్కులై విద్యాదానమును లోపరహితముగఁ జేయు నేర్పాటులు చేయుదాక విద్య మనదేశమున వ్యాపింప నేరదు. సర్కారువారు రాను రాను బాలురకు విద్యార్జనమున కాటంకములను గల్గించుచున్నారే కాని కష్టములఁ దొలగింప నుద్యమింప రైరి. కనుక ప్రజలే యీవిషయమున నెక్కువశ్రద్ధను వహింపవలసి యున్నది. ఇట్టిలోపముల నివారించుటకు మనకు దానకర్ణులని ఖ్యాతివహించిన శ్రీ కలవల కణ్ణన్ శ్రేష్ఠి రామానుజం శ్రేష్ఠిగారివంటి మహనీయులు పెక్కుమంది యుండిన గాని కొన్నియేండ్లకైనను మనము కృతకృత్యులము కాఁజాలము.

దత్తమండలములందు ఒక్క హూణవిద్యమాత్రమే గాక సంస్కృతాంధ్రభాషాసంపత్తియును క్రమముగ నదృశ్యత నొందుచున్నది. వైదికవృత్తికి మర్యాద పోయినందున వారును ధనమున్నచో హూణవిద్యకై తమకాలమును గడపుచున్నారు. ఇఁక సంస్కృతవిద్యను అడుగువా రెవ్వరు? భారతీయులు తమబిడ్డల కుగ్గుమొదలుకొని ఇంగ్లీషునే నూరిపోయఁ దలంచెదరే కాని సంస్కృతమును నేర్పఁ దలంపరు, ఇట్టిస్థితిలో నిఁక తెలుఁ గెవనికిఁ గావలయు? ప్రవేశపట్టపరీక్షాదులయందు మాతృభాష నిర్బంధపాఠముగ నుండవలసిన యవసరము లేకుండుటయు, గోరుచుట్టుపై రోకలిపోటును బోలి గ్రామ్యభాషావాదమిందుపైఁ బయలుదేరుటయు భాషాపాండిత్యము నడుఁగంటినది. అందఱును తోఁచిన చొప్పున గ్రంథములు వ్రాయ మొదలిడిరి. ఇట్లగుటచేత మాసమున కొక ప్రబంధము పక్షమున కొక నాటకము, వారమున కొక నవల చొప్పున వెలువడుచున్నవి. తక్కినవిషయములందువలెనే గ్రంథరచనయందును వార్తాపత్రిక ప్రకటనలయందును దత్తమండలములు ఉత్తరసర్కారులకు మిక్కిలి తీసియున్నవి. తూర్పుజిల్లాలలో గ్రంథమాల లెన్నియో యుండగ పశ్చిమమండలములలో ననంతపురమునందలి బాలభారతీప్రచురములు తప్ప నెచ్చోటను పేరుపొందిన గ్రంథమాలలు లేవు. ఇఁక నుత్తరసర్కారులందు ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక, ఆంధ్రప్రకాశిక, ఆంధ్రప్రదీపిక, దేశమాత, హితకారిణి, స్వధర్మప్రకాశిని, సావిత్రి మొదలగు దైనికవారపాక్షికమాసికపత్రిక లెన్నియేని వెలువడుచుండ, దత్తమండలములలో బళ్లారినుండి వేదప్రదీపిక యను నొకమాసపత్రిక మాత్రము ప్రకటిత మగుచున్నది.

ఆంధ్రులలో సాంఘికదురాచారములు పెక్కులు కలవు. మనదేశములోఁ బురుషులకే తగినంత విద్య లేదనిన నిఁక స్త్రీవిద్య సంతృప్తికరముగ లే దని వేఱుగఁ జెప్ప నవసరము. ఇల్లాంద్రకు బొంబాయి రాజధానిలోనున్న పాఠశాలలలాంటివి మనలో లేకపోవుటయే గాక కన్యకలకైన విద్య నొసగుటకైనను ఏర్పాటు చేసి యుండలేదు. బాల్యవివాహము లింకను యథేచ్ఛముగ జరుగుచుండుటచే బాలవితంతువులసంఖ్య హెచ్చుగనే యున్నది. ప్రస్తుతము వీరివిలాపములఁ జెవినిడువా రొక్కరును గన్పట్టరు. వంగదేశమున నీశ్వరచంద్రవిద్యాసాగరుఁడును ఆంధ్రరాజ్యమున వీరేశలింగముపంతులుగారును బాలవితంతువుల ఘోరకష్టములను గొంతవఱకును శమింపఁజేసిరి. కాని వీరి తరువాత నీమహోత్కృష్టప్రయత్నమునకై తమజీవితములను ధారవోయ నే దేశభక్తుఁడును సాహసింపలేదు. మూఢాచారపిశాచము మనల నింకను బాయకున్నది. నిమ్నజాత్యుద్ధరణ విషయమునను బ్రాహ్మణేతరుల విషయమును ఇప్పు డేమియు మేలుగ లేదు. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు మాలవాని నీడ తనపైఁ బడినంతనే స్నానమును జేయుచునే యున్నాఁడు. వైశ్యశూద్రు లెన్నిలక్షల ధనమును సంపాదింపఁగల్గియు నెంతవిద్యాధికులయ్యు, విద్యాగంధములేక సకల దురాచారములకు బానిసలైనట్టి బ్రాహ్మణాధముల సహపంక్తిభోజనమునకైన నర్హులు గాకున్నారు. మఱియు సద్విద్యలేమి దత్తమండలపు మోటుకాఁపులు పాపభీతి నెఱుఁగక తమశత్రువుల నెట్టివారినైనను నిశ్శంకతోఁ బట్టపగలె చంపుచున్నారు. ఇఁక సురాపానవ్యభిచారదేవతలు మనపై నెక్కుచున్నవి.

రాజకీయవిషయములఁ జర్చింప నే నంతఁగాఁ బూనుకొనను గాని ఆంధ్రలోకమునకు సాంఘికవ్యవస్థ కావలయు నన్న తెలుఁగుజిల్లా లన్నిటిలో నైకమత్యమును తొలుదొల్త స్థాపింపవలయు. ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రముకై యుత్తరసర్కారువారు ఆందోళనమును చేయుచుండుటయు దత్తమండలములో గొందఱాంధ్రప్రముఖులు మనకు వల దనుచుండుటయు నైయున్నది. ఇట్టిస్థితిలో మనయుద్యమము లేరీతి సఫలము లగును? ఆంధ్రమహాసభకు దత్తమండలములనుండి సభికులను ఆహ్వానించు నాచారమున్నను, మనవారికి నిజముగ నందొకటియుఁ గాబట్టదు. వీరు (అనఁగా దత్తమండలపుటాంధ్రులు) ఇంతదనుక తమకాల మంతయు నేయాటలందో యేపాటలందో గడపుచు దేశహితైకచింత యనుపీడను దప్పించుకొని కూపస్థమండూకములవలె బయట నేమిజరుగుచుండినను లెక్కగొనక యితరప్రాంతములనుండు భారతీయ సహోదరుల విచారింపక తమజీవయాత్రలను గడపుచున్నారు. అయినను ఇప్పు డిప్పుడు వీరును గాఢనిద్రనుండి మేల్కాంచుచున్నట్లు దోఁచుచున్నది ఓదత్తమండలపుటాంధ్రులారా! లెండు మీపైఁ బ్రయోగింపఁబడిన సమ్మోహనాస్త్రమును వీడఁగొట్టుఁడు. అర్థహీని మానహీనులకోర్చుచున్న భారతమాతృదీనతను దిలకింపుఁడు. కన్నుల నీరు గ్రుక్కుకొనెడి మీయనుంగుతల్లి నోదార్పవలయు నని మీయంతరాత్మ మిమ్ములను బోధించుట లేదా? మీపూర్వికులు విజయనగరాధీశులు దక్షిణహిందూదేశము నంతయు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ నేలిన కాలమును మీ రప్పుడే మఱచితిరేల?

పూర్వము ఒకసమయమున మగధరాజ్యమును జయించి ఇంకొకప్పుడు రోమునగరమునకు రాయబారుల నంపి మఱియొకతూరి క్విలన్ లంక మొదలగు ద్వీపాంతరములనుండి కప్పములు గైకొనిన యాంధ్రరాజ్యము నాగార్జునవిద్యారణ్యకృష్ణదేవరాయ తిమ్మయామాత్యాది మహామహులకు జన్మభూమియై ప్రసిద్ధి కెక్కిన యాంధ్రరాజ్యము నేఁడు సర్వవిషయములందును వెనుకంజ వేయుచుండుట విషాదకరము. కావున నీ కళంకమును దొలఁగింపఁ బ్రయత్నించుట ప్రతియాంధ్రునికిని ముఖ్యము.

విద్యానగరము : రెండవరాజవంశము

మంచివేముల వేంకటశాస్త్రి గారు, బి. ఏ.

దక్షిణహిందూస్థానమునఁ గల పురాతనస్థలములలో విద్యానగరము కడు ప్రసిద్ధి నొందినది. ఓరుగంటిరాజ్యమున గొంతకాల ముద్యోగులై యుండి, యారాజ్య మన్యమతస్థు లగు మ్లేచ్ఛుల యధీన మైనప్పుడు కాఁబోలును, హరిహరరాయలు నతని సోదరుఁడును దక్షిణముగ వచ్చి తుంగభద్రానదియొడ్డున నీనగరమును గట్టింపఁ జేసిరి. మహాత్ము లగు విద్యారణ్యుల పనుపున నీపురనిర్మాణము జరిగె ననియొక వదంతికలదు. కట్టించిననాఁటనుండియు నది దినదినప్రవర్ధమాన మై సమస్తవిద్యలకును సంపదలకు నాకర మై యొప్పుచు వచ్చెను. విద్యారణ్యుల ప్రోత్సాహమున నిర్మింపఁబడుటచే నయ్యది విద్యానగర మాయె నని వాడుక కలదు. క్రమముగ నెల్ల విద్యలకు నాకర మగుచు వచ్చుటచే నాపురమున కీనామధేయము సార్థకము. కారణ మేదియైనను, నిరంతరమును కనకవృష్టిని గురియించుచు, నాంధ్రకవిభూజములు చిగురించి పుష్పించునట్లు చేసి, యాంధ్రభోజుఁ డనుపారువానము నొందిన కృష్ణదేవరాయల కాలమున నది నిశ్చయముగ విద్యానగరమే! నానాఁటఁ జరిత్రలలోను పుక్కిటి పురాణములలోను పడి, విద్యానగరమే విజయనగరముగ మాఱియుండును. విద్యాపుర మని యాకాలమునఁ బిలువబడెననుటకు, ప్రసిద్ధు లైన కవీశ్వరుల ప్రబంధములే చక్కని నిదర్శనములు. నంది తిమ్మనార్యుఁడు "విద్యాపురమ్మునఁ గైకొని నిజప్రౌఢి నెఱపె" నని కృష్ణదేవరాయల పూర్వుఁ డగు నరసరాజును వర్ణించెను. మఱియు నీనగరమును గుఱించిన గాథ లన్నియును జక్కఁగ బరిశీలించి చూడఁగ, విద్యారణ్యుల కీపురముతో నేదో సంబంధము కల దనియును పైని సూచింపఁబడిన విధమున విజయనగర మను పేరు క్రమముగ దానికి వచ్చినట్లును నమ్మఁదగి యున్నది.

అట్టి విద్యానగరమును తమకు రాజధానిగాఁ జేసికొని, మూఁడు రాజవంశములు విజయనగరసామ్రాజ్యమునుఁ బరిపాలించినవి. అందు మొదటివంశమునకు హరిహరరాయలు మూలపురుషుఁడు. అతఁ డారాజ్యమును గ్రమముగ దక్షిణహిందూస్థానమం దెల్ల విస్తరించునట్లు చేసి క్రీ॥ శె॥ 1336 సం॥ నుండియు రాజ్యపరిపాలనముఁ జేయుచుండెను. ఈ వంశము రమారమి నూటయేఁబది యేండ్లు ప్రభుత్వము నొంది, చివఱకు మిగిలిన రాజశేఖరుఁ డతిదుర్బలుఁడును, విషయాసక్తుఁడు నగుటచేఁ బదభ్రష్టత్వము నొందెను. ప్రజలహితము నొక్కింతయును గుర్తెఱుఁగక పరిపాలన చేయుచుండుటచే, నతని యుద్యోగులును బ్రజలలోఁ బ్రధానులు నేకీభవించి, రాజశేఖరుని రాజ్యమునుండి తొలఁగించిరి. అతని సేనానాయకుఁ డగు నరసింహరాజును బట్టాభిషిక్తునిఁ గావించిరి. ఇది సరి కాదనియును, నరసింహుఁడే తన యజమానుని యయోగ్యతను బ్రకటించి, క్రమముగా రాజ్యభారముఁ బూనుకొనియె ననియు, నందుకు ప్రజలు విధిలేక సమ్మతించి రనియును మఱికొందఱు చెప్పుదురు. ఏకారణమున నతఁడు రాజ్యభారము నొందినను నరసరాజుకాలమున విజయనగరము నేలుచుండె ననుట నిర్వివాదాంశము. విజయనగరచరిత్రను వ్రాసిన స్యూయెల్ దొరవారు, వీనిని సాళువ నరసింహరాజనియు, నీవంశస్థుఁ డగు తిమ్మరుసు కృష్ణదేవరాయలకు మంత్రిగా నుండె ననియును వ్రాసిరి. ఈ నరసింహరాజే రెండవవంశమునకు మూలపురుషుఁ డని వ్రాయుదు. రెండవ వంశక్రమమును దెలుపు నీపట్టిక నొసఁగిరి.

1. నరసింహరాజు. క్రీ॥ శె॥ 1490— ?
2. నరస, లేక, వీరనరసింహరాజు. ? —1509
3. కృష్ణదేవరాయలు. 1509—30

దీనినిఁ బట్టి చూడఁగా నీరెండవవంశపురాజులు 1490 నుండియుఁ బరిపాలించుచుండినట్లు తెలియుచున్నది. మొదటివంశమునఁ జివఱకు నిలిచియున్న రాజశేఖరుని నంతమొందించియో, లేక ప్రజల యనుమతినో రాజైన నరసింహుఁడు క్రీ॥ శె॥ 1487 న రాజ్యమునకు వచ్చెను. వీ రిరువుర నొక్కరే యనియును ఆమూఁడు సం॥లును మొదటి వంశస్థుల పేరనే రాజ్యము పరిపాలింపఁబడుచుండె ననియును పట్టికలో వారు సూచించినకాలము నుండియే రెండవ వంశము పరిపాలింప మొదలిడె ననియును దొరవా రూహించిరి. రాజశేఖరుని వెనుక రాజ్యభారమును బూనిన నరసరాజు సాళువవంశస్థుఁ డనియు, నతఁడే రెండవ వంశమును స్థాపించె ననియును వీరు చెప్పుట సందర్భముగఁ గానరాదు. ఏల యనఁగా కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవి యగు పెద్దన తన యజమానుఁడు తుళువవంశస్థుఁ డని వ్రాసియున్నాఁడు. రెండవ వంశము తుళువవంశ మని పెద్దన వర్ణించుచుండఁగా నీవంశమునకు సాళువ నరసరాజు మూలపురుషుఁ డెట్లగును? మఱియు నా దొరవారి పట్టిక ననుసరించినచో నతని వంశమునఁ గృష్ణదేవరాయలు మూఁడవపురుషుఁడుగాఁ గనఁబడును. 'ఆంధ్రకవితాపితామహుఁ' డని చిరకీర్తి నొంది, రాయల యాస్థానమున గల యష్టదిగ్గజములలోను మేటియైన పెద్దన తన మనుచరిత్రమును రాయల కంకిత మొనరించి, కృతిపతివంశమును వర్ణించుచు నిట్లు వ్రాసెను. రాయలు తుళువవంశస్థుఁ డనియు నా వంశమునకు తిమ్మరాజు మూలపురుషుఁ డనియు తిమ్మరాజున కీశ్వరరాజును ఈశ్వరరాజునకు నరసవిభుఁడును తిమ్మభూపతియు నను కుమారు లిరువురు కలిగి రనియును వ్రాసెను. ఆ నరసింహవిభుని

కుమారు లిరువు రైనట్లు ఈ క్రిందిపద్యమునఁ దెలిపెను.

గీ. ఆ నృసింహప్రభుండు తిప్పాంబవలన
నాగమాంబికవలన నందనులఁ గాంచె
వీరనరసింహరాయ భూవిభుని, నచ్యు
తాంశసంభవుఁ గృష్ణరాయక్షితీంద్రు.

వారిలో వీరనరసింహరాయఁడు మొదట పరిపాలించె ననియు నతని వెనుక కృష్ణదేవరాయ లధిపతి యాయె ననియును వ్రాసెను. నరస రాజునకు కృష్ణదేవరాయలతల్లి యగు నాగమాంబ ధర్మపత్ని కా దనియు, నా కారణమున రాయలు దాసీపుత్రుఁ డనియును బాల కాలమువఱకును గొంద ఱూహించుచుండి రఁట! ఆకాలమున రాజు లకు బహుళముగఁ గళత్రస్వీకార మొనరించు వాడుక యుండుటచే నిది యెంతయు విశ్వసనీయము కాదు. కృష్ణదేవరాయ లధిపతియై రాజ్యభారమును బూనుకొనిననాఁటనుండియు విజయనగరము రామ రాజ్యమై యుండె నని పెద్దన వర్ణించెను. పెద్దన వ్రాసినతీరున వంశ వృక్షము నీ క్రిందివిధముగ వ్రాయఁదగును.

(1) తిమ్మరాజు.

(2) ఈశ్వరరాజు (బుక్కమాంబ)

(3) నరసరాజు   తిమ్మరాజు

తిప్పాంబ=   =నాగమాంబ

(4) వీరనరసింహరాజు. (5) కృష్ణదేవరాయలు.

ఈ వంశవృక్షమునఁ గృష్ణదేవరాయ లైదవపురుషుఁ డైనట్లు కనఁబడుచున్నది. కావున దొరగారిప్రకార మతఁడు మూఁడవపురుషుఁ డా? లేక పెద్దనప్రకార మతఁ డైదవపురుషుఁడా? అని చూడవలసి యున్నది. ఇప్పుడు మనము చూడవలసినసంగతులు రెండు: 1 రెండవ వంశమునకు మూలపురుషుఁడును రాజశేఖరుని వెనుకనే పరిపాలన మును బూనినయతఁడు నొక్కఁడా? అయిన నతఁడు సాళువవంశ జుఁడా? కాఁడా? 2. రెండవవంశమున కృష్ణదేవరాయలు, దొరగారు వ్రాసినట్లు మూఁడవపురుషుఁడా? లేక పెద్దనవ్రాసిన లైదవపురు షుఁడా? అను ప్రశ్నములకు సమాధానమును చూడవలయును. రాజ శేఖరుని యనంతరము రాజ్యభారముఁ బూనిన నరసరాజు సాళువవంశ జుఁ డని దొరగారు వ్రాసిరి. అట్టి నరసరాజునకుఁ గృతి యీయఁబడిన జైమినిభారతమునందు—

... ... జగద్వ్యాపారలీలావతా
రాలంకారవిహారి శౌరి సదయుండై సాళ్వగుండక్షమా
పాలాగ్రేసర నారసింహుని వదభ్రశ్రీయుతుఁ జేయుతన్.

—అని వ్రాయఁబడి యున్నది.

ఇతఁడే దొరవారిచే నిరూపింపఁబడిన నరసరాజు. ఇతని వంశ మునసే మంత్రి తిమ్మరుసు పుట్టెను. సాళువ నరసింహరాజు ఒకఁడు కలఁడు; గాని, యతఁడే రెండవ వంశమునకు మూలపురుషుఁ డైనట్లు కనఁబడదు. పెద్దన తన విభుని వంశము తుళువాన్వయాయ మనియు, నందు తిమ్మరాజు మొదటివాఁ డనియు వ్రాసినట్లు చూచియుం టిమి. పరిశీలనఁ జేయఁగా నీ తిమ్మరాజును జైమినిభారతమునకుఁ గృతిపతి యగు సాళువనరసింహరాజును సహోదరు లైనట్లు కనఁబడి నది. కృతిపతి వంశమును వర్ణించుచు, జైమినిభారతకర్త యగు పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి —

ఉ. ఆమహితానుభావునకు నా సుచరిత్రకు నుద్భవించి రు
ద్దామయశోధనుల్ విజయధాములు విక్రమభీము లాహవ
స్థేములు సార్వభౌములు ప్రసిద్ధులు తిమ్మనరేంద్రచంద్రుఁడున్
శ్రీమదహోబలేశ్వర నృసింహుని యంశమునన్ నృసింహుఁడున్.

—అని వ్రాసెను.

ఈపద్యమున నరసరాజునకు జ్యేష్ఠభ్రాతయగు తిమ్మభూపతిని పేరునకుమాత్ర ముదాహరించెను; కాని యాకవి యతనిఁగుఱించి యిం చుకేనియు విశేషముగ వ్రాయలేదు. పెద్దనార్యుఁ డీ తిమ్మభూపతినే రెండవవంశమునకు మూలపురుషుఁ డైనట్లు వ్రాసియుండు ననియూ హింపఁదగును. ఇది యొకవిధముగ మన సందేహమునకు సమాధానము కాఁగలదు. సాళువ నరసింహరాజున కితఁ డన్న యగుటచేతను, తిమ్మ భూపతి వేరొకవంశమునకు మూలపురుషుఁ డగుటచేతను, వీ రిరువురు (నరసరాజులు) నొక్కరే యని తలఁచుట కవకాశము లేదు.

ఈ సాళువ నరసింహరాజు రెండవవంశమునకు మూలపురు షుఁడు కాఁడని స్పష్టముగఁ గనఁబడును. పెద్దనార్యుఁడు రాయల వంశమునంతను వర్ణించెనే కాని, యందెవ్వరికాలమున వీరు విజయనగర రాజ్యమునకు ప్రభువు లైరనియును, నెవరెవ రెంతెంతకాల మెచ్చట నేలినదియు నించుకేనియు వ్రాయఁబూనఁడు. రాయలకు పూర్వులగు నలువురును రాజులై విజయనగరము నేలిరా? అని సందియము పొడము చున్నది. ఈవిషయమున నాకాలపు కవులలో మఱి కొందఱయభి ప్రాయముఁ గనుఁగొనవలయును. రాయల యాస్థానమున నాకాలము ననే యుండి ప్రకటయశుఁడగు నంది తిమ్మనార్యుఁడు పారిజాతాప హరణ మను ప్రబంధము నొకదానిని రచించి దాని నాయన కంకిత మొనరించెను. కావున, తన కృతిపతి వంశానుక్రమణికను దెలుపుచు నతఁ డీవిధముగ వ్రాసెను. పెద్దన తన ప్రభువంశమును తిమ్మరాజుతో మొదలుపెట్టెను. నంది తిమ్మనార్యుఁ డామార్గము నంటియే వెళ్లెను గాని యతనికుమారుఁ డీశ్వరరాజుతోఁ బ్రారంభము చేసెను. ఈశ్వర రాజు కుమారుఁ డగు నరసరాజును వర్ణించుచు తిమ్మకవి—

సీ. ఎవ్వానివిజయంబు లెఱిఁగించు శాసన
స్తంభంబు లాశాంతశైలవితతు
లెవ్వాని యరిగాపు లేపారు కాళింగ
యవనాదివివిధదేశాధినాథు
లెవ్వాని నిత్యదానైకవిలాసంబు
లారూఢతరతులాపూరుషంబు
లెవ్వాని చిరకీర్తి యింద్రలోకాంగనా

భోగినీగీతికాభోగపదము
వాఁడు పొగడొందు సర్వసర్వంసహాధి
దేవతాముఖదర్పణ విజయనగర
భద్రసింహాసనస్థుఁ డున్నిద్రతేజుఁ
డీశ్వరాధిపు నరసపృథ్వీశ్వరుండు.

అతఁడు విజయనగరసింహాసనస్థుఁ డని వ్రాసెను. తత్పూర్వ మావంశమునఁ జనించిన యీశ్వరనరసింహులఁ దనురాజు, పరాక్రమవంతుఁ డనియును, ధీనిశారదుఁ డనియును, కరుణారసభరణుఁ డనియును, రణవీరుఁ డనియును మాత్రము వర్ణించెనే కాని, యతఁ డేరాజ్యమును గాని పరిపాలించినట్లును, ఎచ్చటనైన నతనిశాసనము లున్నట్లును గాని వర్ణింపలేదు. దీనినిఁబట్టి చూడఁగ నీశ్వరరాజుకుమారుఁ డగునరసరాజు విజయనగరమును బరిపాలించుచుండె నని నిశ్చయముగఁ గనఁబడుచున్నది. ఇట్లు నిశ్చయించినచో, స్యూయెల్ దొరగారు వ్రాసిన పట్టిక ననుసరించుటకు కూడ, మనయూహ సరిపడును. ఏది యెట్లున్నను, నరసరాజు సాళువవంశస్థుఁడు కాఁడు. సాళువనరసరాజున కీరెండవవంశపు నరసరాజు సహోదరుని మనుమఁడు. దొరగా రీవిషయమున మాత్రము పొరపాటు పడిరి. కావున రెండవవంశస్థులకు నరసరాజుకాలముననే రాజ్యాధిపత్యము లభించియుండును. దీనిని సమర్థించునట్లు వెనువెంటనే తిమ్మకవి—

సీ. కుంతలేశ్వరుఁడు పిక్కువడంగ విద్యాపు
రంబుఁ గైకొని నిజప్రౌఢి నెఱపె
పారసీకునకు దుర్భరమానవత్వంబుఁ
దొలఁగించె మానవదుర్గసీమఁ
జోళవల్లభునకు సురవధూమధురాధ
రము లిచ్చి మధురాపురంబు గొనియె
శ్రీరంగపట్టణసీమ ఖడ్గనటీవి
నోదంబు యావనేంద్రునకుఁ జూపె

గీ. నతఁడు నుతికెక్కె రామసేత్వంతరాళ
కలితషోడశదానవిఖ్యాతయశుఁడు
మండలీకరమేఘమార్తాండబిరుదుఁ
డీశ్వరాధిపు నరసపృథ్వీశ్వరుండు.

అని నరసరాజు విద్యాపురమును గైకొనినట్లు రూఢిగ వ్రాసెను. కావున నతనికాలముననే వారు విజయనగరమునకు ప్రభువులైరని తెలిసికొనఁగలము. మిగిలినవంశము నంతను పెద్దనవలెనే ఇతఁడును వర్ణించెను. కృష్ణరాయల దిగ్విజయమును గుఱించి, ఇరువురును ప్రౌఢమార్గములనే వర్ణించిరి.

పైని జరిగిన చర్చవలన సందియము లన్నియును దీరినవి. కాని మొదటివంశము ననుసరించియే మూఁడు సంవత్సరములవఱకు (1487-90) పరిపాలించిన సాళువనరసరాజునకుఁ గుమారులు లేరా? కలరా? ఉండినచో నీరెండవవంశమున కెట్లు రాజ్యము వచ్చియుండు నని సందేహము తోఁచును. సాళువ నరసరాజు తనమరణసమయమునఁ గుమారు లిరువు రుండినను, వారు బాల్యదశయం దుండుటచేఁ, దనయున్నయనుమఁ డగు నరసరాజునకు వారిని రాజ్యము నొప్పఁజెప్పె ననియును, వారిబాల్యము దీరువంతకు తానే రాజ్యాధిపతియై యుండి, పిదప వారిని బట్టాభిషిక్తులఁ జేయు మనియును గోరె నఁట! అందుకుఁ సమ్మతించి నరసరాజు, వారిలో నొక్కని రాజ్యమున కధిపతినిఁ జేసి పట్టాభిషేకముఁ జేయించె నఁట! కాని యతఁ డెవ్వనివలననో చంపఁబడఁగా, నరసరాజు రెండవవానిని రాజుఁ జేసె నఁట! తనయన్నను జంపిన ద్రోహి నితఁడు చేరఁదీసినట్లు తెలిసికొని, తుళువనరసరాజు తనప్రతాపమును జూపి, వానిని బందిఖానలో వేయించి, రాజ్యాధిపత్యము నొందెనఁట! ఇట్లు రెండవవంశము వారు రాజ్యారూఢులైరనియును, నరసరాజు స్వామిభక్తిపరాయణుఁడై యుండె ననియును నవీనచరిత్రకారులు కొందఱు వ్రాయుచున్నారు.

శమదమాదుల మహిమ

కాశీనాథుని వీరేశలింగము అయ్యవారు

మానవుఁడు తనకుఁ గల యంతర్బహిశ్శక్తుల నుపయోగించుటకు ఇంద్రియములు ముఖ్యములు. శమదమము లింద్రియ నిగ్రహసాధనములు. శమదమములు దేహమనస్సంబద్ధములు. దేహము ప్రత్యక్షము. మనస్సు పరోక్షము. మనస్సత్తావలన బహిరింద్రియములకు సమర్థత కలుగుచున్నది. ఈ విషయము ప్రతివ్యక్తికిని సహజము. ప్రతివాని హృదయమునందును లీనమైయున్న శక్తిలో ప్రతి శకలమును మనస్సుద్వారా ప్రభవించి విరాడ్విశ్వరూపునందు సంకలితమై దేశకాలాదులచే పరిణామదశను పొంది వ్యక్తమగుచుండును. అందువలన కించిజ్జ్ఞుఁడైన ప్రతిజీవియును అనుకూలప్రతికూలముల వలన సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుండును. దేహమనఃపాటవములు గల పురుషుని వికాసమున కాద్యంతము లుండవు. ఆ పురుషుని భుజబలమునకు, బుద్ధిబలమునకు, ఆత్మజ్ఞానమునకును ఒరులు తీసిపోదురు. ఇట్టివాఁడే స్థితప్రజ్ఞుఁడు. స్థితప్రజ్ఞుఁడు ఏమాత్రమును లోపములు లేక తాను మార్గములను దెలిసికొని నడచి ఒరుల నడిపింపఁగలడు. అందుకు తగినబోధను జేయఁగలఁడు. యార్యుల సాంప్రదాయధర్మము లివియె. హింద్వార్యులు నాగరకు లయ్యును, దేహాలంకరణాదుల కనువగు రత్నకాంచనాంబరాదివిభవసాధనమును నిరంకుశాధికారమును నిచ్చెడి సామ్రాజ్యములను సైతము శమదమాదుల మహిమచే తుచ్ఛసుఖము లని త్యజించి నారచీరలు మున్నగువానిని విభవములుగ పరిగణించి స్వాత్మానందము నొంది లోకరక్షణార్థ మనేకమార్గములను ప్రదర్శించిరి. ఇట్టివారే మహనీయులు. వీరిహృదయము లతిగంభీరములు. ఊహ లుదారములు. చర్యలు విచిత్రకరములు. ఆ మహామహులు వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసాదులలోని సాంప్రదాయముల ననువదించి శిష్యులకు సదాబోధించెడి ఆచారము పూర్వము కలదు.

శ్లో. శమో దమ స్తప శ్శౌచం క్షాన్తి రార్జవ మేవచ
జ్ఞానం విజ్ఞాన మాస్తిక్యం బ్రాహ్మ్యం కర్మ స్వభావజమ్.

అనునట్లు భారతవర్ష పురాజు లనేకు లీధర్మము నాశ్రయించి సత్పరిపాలకులై స్వరాష్ట్రమును కాపాడుకొనుచు జనుల నాయాధర్మమార్గముల నడిపించిరి. రాజు సత్పరిపాలకుఁడై కృషివాణిజ్యాది వృత్తుల నేర్పఱచి "చాతుర్వర్ణ్యం మయాసృష్టం" మను న్యాయమున యుగధర్మముల ననుసరించి చతుర్వర్ణములను కాపాడవలయును.

మానవుఁడు బాల్యమునుండియే ఐహికవిద్యలతోఁ బాటు శమదమాదుల కనువైన నైతికమార్గములను తెలుపగలిగిన ఆధ్యాత్మికతత్త్వప్రధర్మములను సైతము మన పూర్వులు బోధించుచుండెడివారు.

వేదచోదితము లగు కర్మల గుఱించి వారు త్రొక్కిన మార్గములు నేడు మృగ్యము లైనవి. (1) అక్షరాభ్యాసము:— అక్షరాభ్యాస మనఁగ "క్షరస్సర్వాణి" అను శ్లోకము ననుసరించి అక్షరుఁడనెడి కూటస్థుఁడు పరమాత్మస్వరూప మని గుర్తెఱుంగుట యని వారి యభిప్రాయము. ప్రణవసహిత మైన పంచాక్షరిని ('ఓం నమశ్శివాయ' అనెడి మంత్రమును) బాలురకు విద్యాభ్యాసకాలమందే 'సిద్ధం నమః' అనెడి వాక్యరత్నములతో నుపదేశించుచుండెడివారు. (2) ఉపనయనము:— ఉపనయన మనఁగ జ్ఞాననేత్ర మని వారి తాత్పర్యము. చర్మచక్షుస్సులచే ప్రపంచకము అందఱకును తెలియుచునే యుండును గనుక జ్ఞానచక్షుస్సుచే తద్విలక్షణ మైన స్వరూపమును గుర్తెఱింగించుట కిట్లు ఏర్పఱుపఁబడినది. అధ్వర్యుఁడు బ్రహ్మోపదేశమును చేయుటయును శ్రోత తెలిసికొనుటయును పూర్వపు టాచారములు. ఇప్పు డావిధు లుండినను నామమాత్రము లుగ నున్నవి. ఇంద్రియాదులవలన ఆత్మకు స్వప్రకాశత కలదు. ఆత్మ తాను ప్రకాశించి సమస్తేంద్రియములకును ప్రకాశము నిచ్చుచున్నది. ఆత్మ ఆనందస్వరూపమున నున్నది. "ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్" అని శ్రుతికలదు. జీవసముదాయమునకు స్వానుభవము వలన జీవాత్మ కల దని చెప్పవచ్చును. విషయేంద్రియసన్నికర్షమున జ్ఞాన మేర్పడుచున్నది. జీవాత్ముఁడు విషయజ్ఞానమును భావించి కర్మేంద్రియములద్వారా వెలిబుచ్చుచుండును. ఇది అందఱకు తెలిసినదియే! కనుక ఇంద్రియార్థసన్నికర్షలో విషయానందము పొందక బాహ్యవిషయము మనకు గోచరించుచున్నను నిర్విషయానందము నొందవలసియుండెను. 'యద్దృశ్య' మను ప్రమాణముచొప్పున దృశ్యపదార్థము నశించును. సత్పదార్థము నశింపదు. ఇట్టి మార్గముల నన్వేషించుటకై ఆర్యులు బాల్యమునుండియే ఇంద్రియములు మనస్సు బుద్ధి ఆత్మానందమును జేరుటకు ప్రాణాయామము మొదలుగాఁ గల విధుల నలవరించియుండిరి.

ప్రతిమానవుఁడును ప్రాణాయామాదుల నొనర్చుకొలఁదిని అంతరింద్రియ దృష్టి వికసింపవచ్చును. పిమ్మట రేచక పూరక కుంభకాదు లలవడును. అందువలన వాయునిరోధన మేర్పడును. మూలాధారాది షట్చక్రములును తద్వర్ణములను అధిదేవతలను హంసప్రచారమును గుర్తెఱింగి ప్రణవమే హంసస్వరూపమని శివస్వరూప మని తెలియవలయును.

హంసమున్నగుపర్యాయనామములతో నొప్పుచుండెడి ఆ పరతత్త్వమును శమదమాదులమహిమచే దెలిసికొని ఈజీవాత్మ నా పరమాత్మయం దైక్యము నొందింపవలసియుండును. ఇట్టి యోగి మహత్త్వములను ప్రదర్శించుటయును కలదు. మన నవనాగరకులు ఏ ఖండాంతరవాసులో వచ్చి మెస్మరిజములను ప్రదర్శించిన భ్రమించుచున్నవారే కాని మన గ్రంథరాజములందుఁ గల విశేషములను గుర్తించుటకు ప్రయత్నింప రైరి. కావున మన మార్యసంతతివార మైనందులకు శమదమాదుల నలవఱుచుకొనుటకు ప్రయత్నపడవలయును. ఇట్టి బాధ్యత భారతీయులందఱకును కలదని సూచించుచున్నాను.

శమదమాదుల మహిమచే నరుఁడు ధీరుఁడును శూరుఁడును కాఁగలడు. ధీరుఁడై సేనాని కావచ్చును. జ్ఞానియై ఆచార్యుఁడు కావచ్చును. వివేకసామరస్యాదులచే భక్తుఁడు కావచ్చును. ప్రజ్ఞావంతుఁడైన నరుఁడు మౌనియై సిద్ధుఁడై తుదకు శివుఁడు కాఁగలఁడు.

The Sixth Andhra Conference, Cuddapah.

ఆఱవ ఆంధ్రమహాజనసభా ప్రతినిధులు, కడప.

Prof. K. Ananda Rao.

కె. ఆనందరావుగారు.

Mr. N. S. Venkaramaiah.

ఎన్. ఎస్. వేంకట్రామయ్యగారు.

Rao Saheb Sithapathi Pantulu.

రావుసాహెబు సీతాపతి పంతులుగారు.

Hon'ble C. P. Ramaswamy Iyyer.

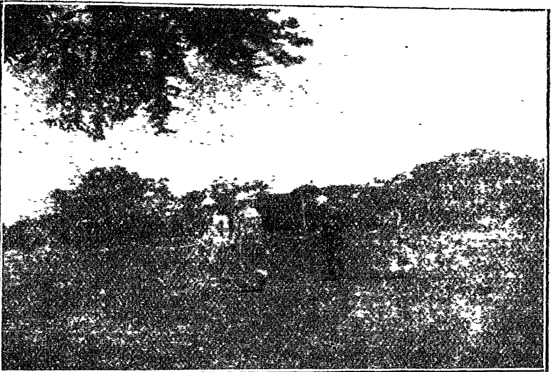
ఆనరబిలు సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగారు.

T. Vijayaraghavacharlu

. విజయరాఘవాచార్యులుగారు.

Garden Party To Their Excellencies.

గవర్నరు దంపతులకు తోటవిందు.

Arrival of Their Excellencies.

గవర్నరు దంపతుల ఆగమనము.

Rangoon Andhra Mahajana Sabha.

రంగూను ఆంధ్రమహాజనసభ.

ఆంధ్రభాషాభిమానశాఖావిద్యార్థులయవస్థ.

వన్నాల సత్యనారాయణ గారు

మన మాతృభూమి యైన యీ యాంధ్ర దేశము మన ప్రభువు లగు బ్రిటిషువారికి 1758-వ సంవత్సర మున వచ్చినది. 160 సంవత్సరములనుండి వారిచే బరి పాలింపఁబడుచున్నది. మన యాంధ్ర దేశమే బ్రిటిషు పరిపాలనము క్రిందికి వచ్చిన మొట్టమొదటి రాష్ట్రము. మొట్టమొదటనే వచ్చి పూర్తిగా 160 సంవత్సరముల నుండి పరిపాలింపఁబడుచున్న మన దేశపు విద్యార్థుల కష్టములఁ గొన్నిటి నైనఁ జాపుట యుక్తము.

సామాన్యమును ప్రయత్నముచే సులభసాధ్యము నయిన యొక కష్టమును దొలఁగింపఁజేయు మని వేఁడుటయే ప్రకృతమున నీ వ్యాసోద్దేశము. ఆ కష్టమేది యన: అభిమానశాఖల (Optional Groups)లో మూఁడవ గుంపు (Group III)లోనిదగు మాతృభాష తోడిదగు నింగ్లండు చరిత్రతో సమ మైన విలువ గలదిగాఁ జూడఁబడక పోవుటయే.

ఉద్యోగాదికముల కుపయోగించు రాజభాష (ఇంగ్లీషు) ముఖ్యము గాన ముఖ్యస్థానము నలంకరించు చున్నది. దానితోడి భాగములోనిదగు సామాన్యగణితమును (Elementary Mathematics) దేశభాషావ్యాస రచనయు (Vernacular Composition) రాజభాషకుఁ గ్రింది వగుటచే పైదాని సాయము బడయుట యుక్తము. అంద అన్ని విషయములఁ బ్రవీణు లగుట దుర్లభము. కాన నభిమానశాఖాపద్ధతి సమంజసము.

భాషాచరిత్రల కన్యోన్యసంబంధ మెక్కుడు కావున నవి యొక గుంపు (Group III) లో నుండుటయు దగినదే. రాజభాషావిషయ మంతయు ముఖ్యభాగము (Group A)లో నుండుటచే నీ యభిమానశాఖలో మాతృభాష యుండవలసివచ్చెను. మాతృభాషకును మాతృదేశచరిత్రకును చాల సంబంధమున్నను, నవీనులచే దేశభక్తిని పురికొల్పునట్లు వ్రాయఁబడని హిందూదేశచరిత్రకంటె రాజభక్తిని కలుగఁజేయునదియు గవర్నమెంటు వారి సేవఁ జేయ ననుకూలించునదియు బ్రిటిషుజాత్యభివృద్ధిక్రమమును వారి నాగరకతాగ్రగణ్యతఁ జూపు పార్లమెంటు విషయమును దెలియఁజేయునదియు నగు నింగ్లండుచరిత్ర మభిమానశాఖలో నుండుట శ్రేష్ఠతరము. ఇప్పు డభిమానశాఖలో మాతృభాషయు నింగ్లండు చరిత్రయు నుండుట యర్హము.

ఆ రెంటికిని సమానమైన విలువ యుండవలెనా? అక్కఱ లేదా? ఇప్పు డెట్లున్నది? అను విషయములను చూతము. 1918-వ సంవత్సరము నవంబరు ఫోర్టు సెంటు జార్జి గెజెట్టు (Fort St. George Gazette) ను పట్టి చూడఁగా నింగ్లండు చరిత్రకును మాతృభాషకును సమాన మైన విలువ లేదని ఉండఁగూడ దని ఈయ రని తెలియుచున్నది. కళాశాలలోఁ జదువఁ దగినవానికిగల పద్ధతులు ఇవి. (S. S. L. C. Public Examination).

(1) మొదటి రెండు గుంపులలో నేదో యొక దానిలో 40 గుణములును (Marks) రెండవదానిలో 35 గుణములును వచ్చినవాఁడు కృతార్థుఁడు. మూఁడవ గుంపులో నన్ననో మాతృభాషలో 35 గుణములు వచ్చినను ఇంగ్లండుచరిత్రలో 40 గుణములు వచ్చితీర వలయును.

(2) మొదటి రెండు గుంపులలో నే 'సబ్జక్టు'లో నైన 35 గుణములకుఁ దక్కువ వచ్చిన రెండవ సబ్జక్టులో 40 కి పైని తక్కువకు రెట్టింపు గుణములు వచ్చినవాఁడు కృతార్థుఁడు. మూఁడవ గుంపులో నన్ననో మాతృభాషలో 35 కుఁ దక్కువ వచ్చినచో, ఇంగ్లండు చరిత్రలో 40 గుణములకుఁ బైని ఆ తక్కువ గుణములకు రెట్టింపు వచ్చినవాఁడు కృతార్థుఁడు. ఇంగ్లండు చరిత్రలో 40 కి పొల్లుపోయిన విద్యార్థికి వాని వత్సరత్రయక్లేశము నష్టము; బూడిదలోఁ బోసిన పన్నీరు. భాషలో నెన్ని గుణము లెక్కువ వచ్చినను కప్పిపెట్టికొనవలసినదే.

(3) మొదటి రెండు గుంపులలో దేనిలోనో యొక దానిలో "ప్రెసిడెన్సీ ఏవరేజి"కిఁ బైఁగ 5 గుణములును తక్కినదానిలో ప్రెసిడెన్సీ ఏవరేజియు వచ్చినవాఁడు

కృతార్థుఁడు. మూడవ గుంపులోనో మాతృభాషలో ఆ "ఏవరేజి" వచ్చినను ఇంగ్లండు చరిత్రలో ప్రెసిడెన్సి ఏవరేజికి పైని 5 గుణములు వచ్చి తీరవలయును. (4) హెచ్చుతగ్గుల విషయము (2) లో వలెనే,

ఇట్లు మాతృభాష ఇంగ్లండు చరిత్రకంటెను తక్కువగాఁ జూడఁబడుటకుఁ గారణ మేమియో ? 'ఇంటర్మీడియేటు'లో మూడవ గుంపులో చరిత్రభాగ మెక్కువ యగుటచే "స్కూల్ ఫైనలు" చరిత్రవిషయము కట్టుదిట్టముగా నుండవలె నని కొంద అనవచ్చును. కాని, అందులోని భాషాభాగ (Language Group) విషయమో! చరిత్ర సాయముచే స్కూలుఫైనలులోఁ గృతార్థు డైన విద్యార్థి భాషాభాగమును దీసికొని యందుఁ బండితుఁడు కాఁగలఁడా? స్కూలు ఫైనలులో నించుక మాతృభాషాసాహాయ్యముతో రాజచరిత్రలోఁ గృతార్థుఁడు చేయఁబడఁదగినవాఁడు, ఇంటర్మీడియేటులో భాషాభాగము నైనఁ దీసికొనఁదగఁడు?

మొదటి రెండు గుంపులలో నొక సబ్జక్టులోని తక్కువ గుణములకు రెట్టింపు గుణములు రెండవ సబ్జక్టులో వచ్చిన సరిపోవుచుండఁగా, మూఁడవ గుంపులో చరిత్రలోఁ గొద్ది గుణములు తక్కువ వచ్చిన, తక్కువకు, పది రెట్లు గుణము లైనను గూడ మాతృభాషలో వచ్చిన సరిపోవదా? మాతృభాషాభిమాన శాఖావిద్యార్థి యవస్థ యింత యేనా?

ఇదియే దేశములోని యనేకవిధము లైన యాందోళనములకుఁ గారణము. జాతీయవిద్య కావలయు నని కోరుటకుఁ గారణము. జాతీయవిద్యావాదుల రుజువులఁ బట్టి మాతృభాష యగ్రస్థానము నలంకరింపవలయు నని తెలియుచున్నది. వారి వాదములఁ జూచిన మాతృభాష రాజభాషతోఁ గాని అథవా ఇంగ్లండు చరిత్రతోఁ గాని సమాన మైన స్థానమున నుండఁదగిన దని ప్రతివానికిని నచ్చకపోదు. దేశీయులకును ముఖ్యముగా విద్యార్థులకును నష్టదాయక మగు మాతృభాష విలువ యొక్క తక్కువను బోఁగొట్టఁ బ్రభువులును సమర్థులును నతివినయమునఁ బ్రార్థితులు.

తరువాత మాతృభాషను రాజభాషతో సమాన మైన స్థితికిఁ దీసికొనిరావలయును. అనఁగా, మాతృభాష నభిమానశాఖనుండి తొలఁగించి ముఖ్యశాఖ (Group A) లో నున్న మాతృభాషను రాజభాషతో సమ మైన విలువ గలదానినిగాఁ జేయుట. రాజభక్తిని బురికొల్పు నింగ్లండుచరిత్రతోఁ బాటు దేశభక్తిని పెంచు దేశచరిత్రయు మూఁడవ గుంపులో నుండవలెను.

క్రిందటేఁటివఱకు దేశచరిత్రలో నేదియో యొక భాగము అనవసరశాఖ (B Group) లో నుండెడిది. క్రిందటేఁడా దేశచరిత్రను భూగోళశాస్త్ర (Geography) చిత్రలేఖనము (Drawing)ల తోఁ బాటు లాగివేసినారు. ~~ఇప్పుడు, దేశచరిత్ర~~కు మాఱుగా మాఱెండు (B Group) గూడ ఇంగ్లండు చరిత్రయే చెప్పఁబడుచున్నది. దేశభక్తిని పెంచలేని దేశచరిత్రకంటె నభిమానశాఖకు సంబంధించిన ఇంగ్లండు చరిత్ర కుపకరించు రాజ చరిత్రమే లాభకరము.

జాతీయవిద్యకొఱకు వాదించువారి కిది యొక యాధారము. దేశభక్తిని గల్గించు దేశచరిత్రను చెప్పితీరవలయు నని వారి వాదము. ఇదియే చాలమంది విద్యార్థుల యసంతుష్టికిఁ గారణము. "ఆల్ఫ్రెడు" "హెన్రి ది సెకండు" "ఎడ్వర్డు ది ఫస్టు" "హెన్రి ది ఫిఫ్తు" మొదలగువారలఁ గుఱించి చదువునపు డింగ్లీషువారి కెట్టి దేశభక్తి కలుగునో చంద్రగుప్తుఁడు అశోకుఁడు విక్రమార్కుఁడు శ్రీహర్షుఁడు మొదలగువారిని గూర్చి చదువునపుడు గూడ హిందువుల కట్టి దేశభక్తినిఁ గల్గించు దేశచరిత్రలు వ్రాయించి అట్టి దేశచరిత్రలను పఠనీయ గ్రంథములుగాఁ బెట్టించి ఇంగ్లండు చరిత్రతోఁ బాటు దేశచరిత్రయు సమముగాఁ జూడఁబడిననే ఈ జాతీయ విద్యాందోళనలు ఉపశమించును. ప్రజల మనములకు సంతుష్టియుఁ గలుగును.

మధ్యేమార్గమున మొట్టమొదట ఇంగ్లండు చరిత్ర మాతృభాషల సమత్వమును తరువాత మాతృభాషా రాజభాషల సమత్వమును మాతృదేశచరిత్ర రాజదేశచరిత్రల సమత్వమును స్థాపించి సామ్రాజ్య శాంతిని గలుగఁజేసినట్లు ప్రజలకు మనశ్శాంతినిఁ జేయఁ బ్రభువులను సమర్థులను భక్తితోఁ గోరుచున్నాను.

ఐరోపా సంగ్రామము

1918 సంవత్సరము

లోకస్వరూప మేక్షణమునందు మారునో గుర్తించుట సాధ్యము కాదు. కాలప్రవాహమునం దెన్నియో యవాంతర సంఘటనము లగోచరములుగ జరిగిపోవుచుండును. మానవాతీతమైన భావాంతరసంఘటనములకు 1918-వ సంవత్సరము ప్రబలనిదర్శనముగ నుండును. సంవత్సరారంభమునందు అంధకారబంధురమై యుండిన లోకవ్యవస్థ సంవత్సరాంతమునందు నూతనతేజముతో ప్రకాశించెను. ఏనిమిదిమాసము లెడతెఱపి లేకుండ బ్రహ్మాండముగ జరిగిన సంగ్రామకోలాహలమునుండి ధర్మదేవత యుద్భవించి క్రమముగ స్థూలదృష్టికి ప్రత్యక్షమయ్యెను. కాలగతి నెట్టిదని సంవత్సరాదియందు నిరూపింపలేక పోయిరి కాని నూతనయుగానుకూలమైన విషమదశ వేసవికాలమునందు ఏర్పడినప్పుడు రణవ్యవస్థయందు విజయచిహ్నములు విజ్ఞులకు గోచరములయ్యెను. పీడ యతిశయించినకొలదిని ప్రజల ధర్మదీక్ష ప్రకాశింపకమానదు. లోకమునందు దాస్యవినాశమునకును స్వాతంత్ర్యవిజయమునకును తోరణమై వెలయుచున్న 1918-వ సంవత్సర చారిత్రమునందు ప్రజలకు సంభవించిన సుఖదుఃఖములలో నీశ్వరసంకల్పమే దృశ్యమగుచుండును. రణరంగమునం దావిర్భవించిన ధర్మదేవత భావప్రవంతియందే క్రీడించుచుండ లోకమునందు క్షుద్బాధయు, వ్యాధిపీడయు విచ్చలవిడిగ విహరింపసాగినవి. రణసంజాతమైన నూతనయుగధర్మము సర్వదేశములకు వ్యాపింపక పోయినను విషజ్వర మన్నిదేశములందు ప్రవేశించి కోట్లకొలది ప్రజల నెత్తుకొనిపోయెను. క్షామముచేతను, జ్వరముచేతను బాధపడని దేశమే లేదు. సంవత్సరము పొడుగునను ప్రజలు కష్టములనే పొందుచుండిరి. మానవంతుల ప్రజలు వానినన్నిటి నోర్చుకొనిరి. యుగసంధియందు గోచరించు దుర్భరదశ శాశ్వతము కాదని 1918-వ సంవత్సరము వ్యక్తపరచెను. రణస్థితియందు నూతనశక మారంభమగుటతోడనే యేండ్లును పూండ్లును పట్టునని భావించిన కార్యసంసిద్ధి క్షణములో సంభవమయ్యెను. దుర్భేద్యములైన నిరంకుశవ్యవస్థలు శీఘ్రముగ నశించుట కారంభించెను. రాజ్యములు విచ్ఛిన్నము లయ్యెను; రాజులు పతితులైరి. స్థిరపాలనముల కాకరములైన దేశములందు పరివర్తనమునకు సులువేర్పడెను. రాజులు, రాకొమారులు దేశభ్రష్టులై యన్యదేశములకు శరణాగతులైరి. ఒకమాసములో ఓడలు బండ్లైనవి. బండ్లు ఓడలైనవి. రాజుల భాగ్యభోగము లెంత యస్థిరములో క్షణక్షణము వ్యక్తమగుచుండెను. నవంబరు 11-వ తేదిని రౌద్రము శాంతించెను. ఆనాటితో రాజులనిరంకుశప్రభ యస్తమించెను. మానవుల భాగ్యదశయం దరుణోదయ మయ్యెను. ధర్మసంస్థాపనమునకు చేసిన త్యాగ మగణితమైనను మిత్రమండలి నాల్గేండ్లనుండి పడిన శ్రమ ఫలించి మిత్రరాజ్యములు సుఖపడుటకు వీలుకలిగెను. ప్రజలకు కలిగిన ఈతిబాధలవలనే 1918-వ సంవత్సరము చారిత్రమునందు సుప్రసిద్ధముగ నుండగలదు. అంతకంటెను మించినది మరియొకటికలదు. రుష్యాదేశమునందు తలయెత్తిన "బోల్షివిక" ఉద్యమము లోకకంటకముగ పరిణమించుట గొప్ప విశేషము. అంటుజాడ్యమువలె నది ఆదేశ మంతట వ్యాపించెను. ఇతరదేశములకు వ్యాపించునని భీతికూడ కలిగెను. రాజ్యస్థిరత్వమున నుండవలసిన అధికార మెప్పు డాదేశమునందు నశించెనో అప్పుడే రుష్యారాజ్య మల్లకల్లోలమై పోయెను. ఆ యల్లకల్లోలము 1918-వ సంవత్సరమునం దతిశయించి ప్రజలు బాధపడిరి. శత్రురాజ్యములందు రాజ్యాధికారము సడలి అరాజకము వృద్ధియయ్యెను.

సంగ్రామదశ

పందొమ్మిది వందల పదునెనిమిదవ సంవత్సరారంభమునందు సంగ్రామదశ విషమముగ నుండెను. ఉభయపక్షములును తమ బలాబలములను కనుపరచవలసిన తరుణ మాసన్నమయ్యెను. రుష్యారాజ్యము రణరంగమునుండి నిర్గమించుటయు 1917 సంవత్సరాంతమునందు ఇటలీ దేశమునకు కలిగిన పరాభవమును శత్రువునకు తాత్కాలికముగ కొంతబలము కలిగించెను. ఆంగ్లపరాసు సేనలు ఇటలీవారికి పరాజయము కలుగకుండ కాపాడి శత్రువుల యత్నమును భగ్నపరచెను. ఇటలీదేశమును సంహరించి వేసవికాలములో ఆంగ్లపరాసుల తాళము పట్టవలయు నని శత్రువు సంకల్పించెను. సంవత్సరారంభమున శత్రువు తిరిగి ఇటలీరంగమున విజృంభించునను భయముండెను. ఇటలీరంగ మప్పటి కింకను దుర్బలముగనే యుండెను. తురుష్కరంగమునందు జరూసలెము పట్టణము ఆంగ్లులకు స్వాధీనమగుటవలన రణస్థితి మిత్రమండలి కనుకూలముగనే యుండెను. కాని రుష్యా యుద్ధమును మానివేయుటవలన మెసపొటేమియాయందు ఆంగ్లసైనికపార్శ్వము సురక్షితముగ నుండలేదు. అక్కడి స్థితిగతులు నిలుకడగ లేనందున ముందు జరుపవలసిన విజయయాత్రకు ధైర్యము చాలకుండెను.

యుద్ధారంభమునుండియు శత్రువుల దృష్టి యేమి మిత్రమండలి దృష్టి యేమి పశ్చిమ రంగముమీదనే ప్రసరించుచుండెను. ఉభయసేనలలో చాలభాగ మారంగమునందే యుండెను. ప్రచండయుద్ధము లక్కడనే జరుగుచువచ్చెను. రణవీరులు తమ శౌర్యము నక్కడ ప్రకటించుటయే యదృష్టమని భావించుకొనుచుండిరి. మరే రంగమునందును జరుగని ప్రబలయత్నములు పడమటిరంగము

నందే జరిగినవి. రుష్యాముఖమునందలి తన యక్షౌహిణీసేనలను శత్రువు మరలించి పడమటిరంగమునందు నిలువజేసెను. శత్రువు తనకు తాత్కాలికముగ గలిగిన సైనికబలాధిక్యముచే విజయయాత్ర కుప క్రమింపఁదలచెను. రణోపక్రమణతంత్రము శత్రు హస్తగత మయ్యెను. మిత్రమండలి కాలవిలంబముకొఱకు రక్షణతంత్రము నవ లంబింపవలసి వచ్చెను. యుద్ధావసానదశకు వారు నిరీక్షించి తమ బలము నప్పుడు వినియోగించి శత్రువు నోడించుటకు సకలప్రయత్నములను చేసిరి. 1918 వ సంవత్సరమునందు మిత్రమండలి పడమటి రంగమునందు రక్షణతంత్ర మవలంబించి శత్రుబల ముడిగిన వెనుక అమెరికా సేనల సాహాయ్యముచే 1919 వ సంవత్సరములో అవస్కంధన మారంభింపవచ్చు నని రణతంత్రజ్ఞులు భావించిరి. కాని మానవ బుద్ధి కగోచరముగ ఈశ్వరోద్దేశము నడచుచునే యుండెను.

జర్మనుల యవస్కందనము

మిత్రమండలి తలచినట్లే జర్మనులు పడమటి రంగమునందు దారుణసంగ్రామము నారంభించిరి. విజయమును పొందిన, 1918-వ సంవత్సరములో నమెరికా సేనలు రాక పూర్వము పొందవలయు ననియు లేదా, యుద్ధమునకు జలాంజలి వదలవలయు ననియు జర్మనులకు తెలియును. వా రందున కెంత ప్రయత్నముచేయుటకు సాధ్యమగునో అంత ప్రయత్నమును చేసిరి. నాల్గువత్సరములనుండి యుద్ధములో వారికి కలిగిన యనుభవమును వారు సార్థకపరుచుకొనిరి. కాంబ్రెయి యుద్ధము నందు కలిగిన ప్రత్యేకానుభవమును వారు మఱచిపోలేదు. సూచీముఖ వ్యూహమునందలి లోపములను నివారించికొని యుద్ధారంభమునందే అపరిమితముగ విజృంభించి భేద్యమైన తన సేనాముఖమును శత్రువు క్రమ్ముకొనుటకు వీలులేకుండ జేయుటయే జర్మనులు తలపెట్టిన నూతన తంత్రమునందలి ప్రధాన విషయము. లూడెనుడ్రాఫ్ సేనాని నూతనతంత్రము ననుసరించి సైనికులకు శిక్షణ మిప్పించెను. రుష్యా ముఖమునుండి మఱలించిన యోధుల కనుదినమును నూతనతంత్రాను కూలముగ రణనీతిని నేర్పిరి. కేవలము శత్రుసేనాముఖమును భేదించుటకే చాల సైనికులను శిక్షించిరి. భేదితమైన సైనికముఖమునుండి నిర్గమించి యుద్ధము చేయుటకు ప్రత్యేకసైనికుల నియమించిరి. దీని కంతకును లూడెనుడ్రాఫ్ సేనాని కారకుడని చెప్పుదురు. ఏది యె ట్లుండినను, జర్మనులు విజయప్రాప్తికై పడమటిరంగమునందు తమ సర్వస్వము నొడ్డిరని చెప్పక తప్పదు.

సెయింటు క్వెనిటను ముఖమునందు జర్మనులు మార్చి 21-వ తేదిని అవస్కందనమును ప్రారంభించిరి. ఆంగ్ల పరాసు సేనలను వేరు పఱచి సమయానుకూలముగ నొకరి తరువాత నొకరిని సంహరించుట జర్మనుల సంకల్పమని చెప్పుదురు. ఆంగ్ల పరాసు సేనల కూడలిస్థానము సెయింటు క్వెనిటను పట్టణమునకు దక్షిణభాగమునందు కలదు. అక్కడనే యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. అక్కడ ఆంగ్లసేనా ముఖము మొదటిరోజున చీలిపోయెను. పరాసు సేనలు వచ్చి చీలిపోయిన ముఖమును వెనుకనుండి క్రమ్ముకొనెను. 21-వ తేదీ మొదలు మార్చి నెలాఖరువఱకును క్రమక్రమముగ యుద్ధము అమీన్సు పట్టణమువఱకును వ్యాపించెను. సేనాముఖముఁ గ్రమ్ముకొని యుద్ధము సాగు నిమిత్తము ఆంగ్ల, పరాసులు, సెయింటు క్వెనిటను, పెరోను, బొపాము, నాయను, మాంటిడిడరు పట్టణములను, సోమునదీ ముఖమును త్యజింపవలసి వచ్చెను. అమీన్సు పట్టణముమీద జర్మనులు శతఘ్నులను ప్రయోగించుచుండిరి. సోమునదీతటమునుండి విశాలమైన లోయ నిర్గమించుచున్నది. దానికి అమీన్సు పట్టణము రక్షణస్థానముగ నుండెను. దానిని జర్మనులు వశపఱచుకొనినయెడల ఉత్తర దక్షిణ పార్శ్వము లందలి మిత్రమండలి సేనలకు సంయోగము నశించియుండును. రానురాను జర్మనులముట్టడి చప్పపడి సైనిక నష్టము వృద్ధి యగుచుండెను. అమీన్సు పట్టణప్రాప్తికై సర్వసేన నొడ్డుటయా, సేనాముఖమునందలి మఱియొక ప్రదేశమునం దవస్కందనము ప్రారంభించుటా యను సమస్య జర్మను సేనానికి గోచరించెను. అమీన్సు పట్టణముకొఱకు యుద్ధముచేసి సైనికనష్టమును పొందుచు జర్మనులు ఆంగ్లముఖమునందు అర్మెంట్రీసు, లాబాసీల మధ్య నూతనావస్కందనము ప్రారంభించిరి. తత్ఫలితముగ న్యూషాపెలుపట్టణమునొద్ద సేనాముఖమును వారు భేదింపగలిగిరి. కాలే మున్నగు రేవుపట్టణములను పట్టుకొనుటకు జర్మనులు సంకల్పించియుందురు. 1914-వ సంవత్సరములో వైప్రెసు యుద్ధము లిందుకొఱకే జరిగినవి. ఆంగ్లు లప్పుడు జర్మనులయెత్తు నెంతమాత్రము సాగనియ్యలేదు. జర్మనుల నూతనయవస్కందనమువలన యుద్ధమునందు విషమస్థితి యేర్పడెను. ఆ విషమస్థితియందు ఆంగ్లసేనాధ్యక్షుడు సర్ డగ్లసు హేగు, ఆంగ్లసేనలకు పంపిన సందేశప్రభావము నెవరు వ్యక్తపరుప గలరు? జర్మను సేనలను ఆంగ్లపరాసులు నివారింపగలిగిరి. వైప్రెసు పట్టణమునకు తూర్పుభాగము నందు గతవత్సరములలో ఆంగ్లులు పట్టుకొనిన ప్రదేశమును త్యజింపవలసివచ్చెను. న్యూఇగ్లిసు, పట్టణమును, కెమ్మెలు కొండను జర్మనులు పట్టుకొనిరి. వైప్రెసుపట్టణము నుండి సేనలను మఱలించుకొని వెనుకకు పోవుటకు ఆంగ్లులు ముందుగనే కట్టుదిట్టములను చేసికొనిరి. అమీన్సుముఖమునందువలెనే వైప్రెసు ముఖమునందును జర్మనులయెత్తు సాగిరాలేదు. గ్విన్షీ పట్టణమును ఆంగ్లు లద్భుతపరాక్రమముతో సంరక్షింపగలిగిరి. ఫూర్కెజిలు, వైప్రెసు దక్షిణప్రాంతములందు జర్మనులను ముందుకు కదలనియ్యలేదు. అంతలో పరాసులు వచ్చి తోడ్పడిరి.

శత్రువున కింకను విజయము కలుగుచునేయుండెను. అమీన్సు, ఆర్మెంట్రీసు ముఖములందు ప్రయోజనము లేనప్పుడు శత్రువు షామిన్-డి-డేమ్సు ముఖమును ముట్టడించెను. జర్మను లామార్గమును పట్టుకొని ఎయిను వీజెలునదులను దాటి క్రమక్రమముగఁ బట్టుదలతో యుద్ధము చేయుచు మారనునదిని సమీపించి పదిమైళ్ల ముఖమునందు నదినిదాటి షాటోతియరీ, డార్మనుల మధ్యను గల ప్రదేశము నాక్రమించుకొనిరి. రీమ్సు పట్టణమునకు తూర్పుపశ్చిమములలో కూడ జూలై 15-వ తేదీని జర్మనులు ముట్టడించి విఫలమనోరథులైరి. జర్మను లవలంబించిన అవస్కందనములలో నిదియే కడసారి అవస్కందనము.

తరువాత మిత్రమండలివారు ప్రతిఘటించి జర్మనులతో నెడతెగకుండ నవంబరువఱకు యుద్ధముచేసి వారి నోడించిరి.

మిత్రమండలి ప్రతిఘట్టన

యుద్ధస్థితియంతయు జూలై 17 వ తేదిని ముహూర్తమాత్రములో తారుమారయ్యెను. అమెరికాసేనలు రణరంగమునకు వచ్చిన ప్రయోజనము వెంటనే కనిపించెను. ఆంగ్ల పరాసు జర్మను సేన లలసిపోయిన సమయమునందు అమెరికాసేనలు మద్దతువచ్చెను. నిష్కామసేవయు లోకోద్ధరణమును ఆదర్శముగఁ బెట్టుకొనిన అమెరికాసేనలు యుద్ధానుభవము లేకపోయినను చిరకీర్తిని సంపాదింపగలిగినవి. వారవలంబించిన యుత్తమమార్గము సంస్తవనీయము. యుద్ధానుభవము లేని లోపము కనిపింపకుండఁ జేయుటకై అమెరికాయోధులను ఆంగ్ల పరాసు పటాలములలోఁ జేర్చిరి. అందు కమెరికావా రంగీకరించుట వారి ధర్మప్రియత్వమునకు నిదర్శనముగ నుండగలదు. లోకమునందు సభ్యతకు భంగము కలుగుచుండినప్పుడు మానవు లేయుత్కృష్టభావముతో సంచరించుదురో అట్టిభావముతో అమెరికావారు తమ అహంత్వమును పాటింపక సంచరించిరి. మిత్రమండలి విజయదశకు మఱియొక కారణము గలదు. శత్రువునకు గల సంయుక్తసేనాధిపత్యము మిత్రమండలికిలేదు. వివిధరాజ్యముల సేనలు కలిసి యుద్ధము చేయవలసియుండినప్పుడు సర్వసేనాధిపత్యమున కుండిన యవకాశముల కంటె భిన్నభిన్నములగు నేర్పాటుల కెక్కువ వీలుండును. అయితే మిత్రమండలి మూడేండ్ల యుద్ధానుభవమువలన సంయుక్తసేనాధిపత్యము సంయుక్తరణతంత్రములవలన కలుగు లాభాలాభములను గ్రహింపగలిగెను. ఇటలీ సేనలకు కలిగిన పరాభవానంతరము మిత్రమండలి సేనాధ్యక్షులు వెర్సేల్సుపట్టణమునందు గూడి ఆలోపములను నివారించుకొనిరి. అక్కడ జరిగిన యేర్పాటుల ననుసరించి మార్షలుఫాకు సర్వసేనాధిపతి యయ్యెను. జర్మనుల అవస్కందనదశాపరిణామము నతఁడు ప్రారంభమునుండియుఁ గనిపట్టియుండెను. శత్రుబల ముడుగుటయే మిత్రమండలి విజయయాత్రకు ముఖ్యకారణము. శత్రువు దుర్బలుడగుచువచ్చినకొలదిని యుద్ధము జోరై బలము తరుగజొచ్చెను. యుద్ధపుజోరు శత్రువునకు దుర్బలసూచకముగాని బలహేతువు కాదని ఫాకుసేనాని ప్రతిఘట్టనతరుణమునకు వేచియుండెను. శత్రువునకు భంగపాటుకలిగి అతని యెత్తులన్నియు తారుమారై పోగలిగినంత శీఘ్రతాడనము విజయమునకు ముఖ్యసాధనము. యుద్ధమునకు ముందు శత్రుపంక్తిమీద నగ్నివర్షము కురియించుటవలన శత్రువు ముట్టడించు నని తెలిసి ముందుగ జాగ్రత్తపడుటకు వీలుండును. మామూలుపద్ధతిని విసర్జించి శత్రువునకు తెలియకుండ నాంగ్లులు మొదటి కంబ్రెయియుద్ధమునందు "టాంకుల" సాహాయ్యముతో ముట్టడించిరి. దానికి ప్రతిక్రియగ జర్మను లట్లే చేసి సూచీముఖమునందు ఆంగ్లులకు కలిగినవిజయమును నిష్ప్రయోజనము చేసిరి. శత్రుముఖమును భేదించి చాలదూరము సేనలుపోయి అలసిపోవుటవలనను ఆసేనలకు ఆధునికయుద్ధములలోఁ గావలసిన ఆహారసామగ్రి, సాధనసంపత్తి తరుణమునకు చేరకపోవుటయు విజయమునకు ప్రతిబంధకమని కంబ్రయియుద్ధమువలన జర్మనులకేమి ఆంగ్లులకేమి పరిపూర్ణముగ వ్యక్తమయ్యెను. ఏకముఖమునందే శత్రుతాడన ముపక్రమించుటవలన తక్కినముఖములను దుర్బలపరచి అవసరమునకు తగినప్రాంతమును బలపఱచుకొనుటకు తటస్థించుచుండును. కావున సమయానుకూలముగఁ దాడనము రణరంగమునందలి వివిధప్రాంతములకు వ్యాపింపవలయును. రణరంగమునందలి రక్షణానుకూలమైన ముఖములను దుర్బలపఱచి యేకకాలమునం దంతటను అవస్కందనమును ప్రారంభించినయెడల శత్రువు నిర్జితుఁ డగును. ఆధునికయుద్ధవిజయమున కివి సాధనాంతరములు. లూడెన్డ్రాఫ్ నకును ఫాకు సేనానికిని పూర్వోక్తములైన యంశములు తెలియనివికావు. జర్మనులు అవస్కందనమునందు ప్రదర్శించిన రణకౌశలమును ఫాకుసేనాని జర్మనులమీఁద నే ప్రయోగించి శత్రువును నిర్జింపఁగలిగెను.

జూలై 17-వ తేదీతో జర్మనుల యుద్ధప్రభ యస్తమించెను. 18-వ తేదిని ఫాకుసేనాని అవస్కందనము నారంభించెను. 27 మైలుల ముఖమునందు సిస్సాను పట్టణపు బడమటిభాగము మొదలు పాటోతియరీ వాయవ్యభాగమువఱకును శరవేగముతో జర్మనులను మిత్రమండలిసైనికులు ముట్టడించిరి. మిత్రమండలి ముట్టడించునని శత్రువునకు తెలియనే తెలియదు. మారను నదీప్రాంతమును శత్రువులు పదిమైళ్ల దూరము నాక్రమించుకొనియుండిరని పైని తెలియజేసి యుంటిమి. మిత్రమండలి తాడనము ప్రారంభమైనతోడనే శత్రువు పరాఙ్ముఖుడయ్యెను. వారమునాటికి శత్రువు మారను నదిని దాటి వీసెలు నదీముఖముగ పారిపోవుచుండెను. శత్రువు మే జూను నెలలలో రక్తము ధారపోసి గెలుచుకొనిన ప్రదేశములో చాలభాగము నెలాఖరునకు మిత్రమండలి స్వాధీన మయ్యెను. జూలై నెలలో మిత్రమండలికి కలిగిన విజయమువలన శత్రువున కుండిన పారిసు నగరపు దండయాత్ర తుదిముట్టెను. ఆ నగరమునకు శత్రుభయము పోయెను. పరాసులరాజధాని సురక్షిత మయ్యెను. మూఁడువారములలో ఫాకుసేనానికి జర్మనుల దుర్బలత పరిపూర్ణముగ బోధపడెను. దానినిబట్టి యతఁడు మహావ్యూహాన్వితమైన సంగ్రామమున కుపక్రమించెను. ఆరంభమునందు యుద్ధము దీర్ఘకాలము చేసినఁగాని శత్రుబలము తరుగనేరదని యెంచిరి. అనవసరముగ ఫాకుసేనాని యొకరోజైనను యుద్ధమును దీర్ఘము చేయలేదు. శత్రువుల బలాబలము కరతలామలక మగువఱకును ఫాకుసేనాని సూచీముఖ ప్రస్థానముతో సరిపెట్టెను గాని విరోధి యథార్థస్థితి తెలిసిన యుత్తరక్షణమందే రణరంగమునం దంతటను సంగ్రామము నారంభించెను. అందువలన యుద్ధము నలుగురును తలచినట్లు గాక శీఘ్రముగ సమాప్తి నొందెను.

మిత్రమండలి మహావస్కందనము

ఆగస్టు మొదటివారములో పశ్చిమరంగమునందు ప్రారంభమైన మహావస్కందనము నవంబరు నెలారంభమువఱకును నిర్విఘ్న

ముగ కొనసాగెను. పడమటిరంగమునందు రణపంక్తి కొంచె మించు మించుగ ధనురాకారముగ నున్నదని పడమటిరంగ స్వరూపమును తెలుపుచు గత యేడు సంచికయందు వ్రాసితిమి. ఫాషు సేనాని యవలంబించిన వ్యూహమును గ్రహించినగాని మిత్రమండలి మహావస్కందనదశలను పూర్ణముగ దెలిసికొనజాలము. శత్రురక్షణ పంక్తియొక్క స్వరూపమునుబట్టి మిత్రమండలి తమ వ్యూహమును పన్నిరి. శత్రుపంక్తికి వెనుకను దుర్గసదృశములై యుండిన కొన్ని పట్టణములు రక్షణస్థానములుగ నుండెను ? అవి ఒకదానికొకటి చాల దూరమునందు లేవు. వాని బలిమిని చూచుకొనియే శత్రువు సమయోచితముగ యుద్ధముచేయుచు నవసరమునుబట్టి ముందుకు వెళ్లవలసి యుండినప్పుడు ముందుకు పోవుచును, వెనుకకు మఱలవలసి యుండినప్పుడు వెనుకకుపోయియును నాల్గేండ్లనుండి పరరాజ్యములందు పీఠము వేసికొని యుండుటకును తన దేశమునకు యుద్ధమువలన నిసుమంతయు నుపద్రవము లేకుండుటకును వీలయ్యెను. శత్రుసేనాముఖమును దుర్బలపఱచుటకు అందలి ఒకటిరెండు స్థానములను పట్టుకొనుట కంటె నుత్తమమార్గము వేఱొకటి యుండదు. కొంచె మించు మించుగ నా బలిష్ఠపట్టణములను ఏకకాలమునందు వశపఱచుకొని సేనాముఖమును భేదించుటకు యోగ్యమగునట్లు పార్శ్వములందు అవస్కందనము నారంభించి మధ్యఖండమునందలి సేనలు పారిపోవుటకు వీలు లేకుండ మార్గావరోధము గల్పించి శత్రువు మూలబలమును సంహరించుటయే ఫాషుసేనాని రణతంత్రమని ఆగష్టు మొదలుకొని నాలుగుమాసములు జరిగిన యుద్ధస్వరూపమును బట్టి యూహింపవచ్చును. అమీన్సు పట్టణముమీద జర్మనులు శతఘ్నులను ప్రయోగించుచుండుటవలన ప్యారిసునగరమునుండి దానికి పోవు రైలుమార్గము మిత్రసేనల కుపయోగముగ లేదు. ఆ ప్రతిబంధకమును నివారింపజేయుటకై మొదట ఆంగ్లులు అమీన్సుయుద్ధమును ప్రారంభించిరి. యుద్ధము ఆగష్టులో 8 మొదలు 12-వ తేదీవఱకును జరిగెను. అందువలన మిత్రరాజ్యములు తమ సేనలకు కావలసిన సామగ్రిని పంపుకొనుట కామార్గమును నిర్విఘ్నముగ నుపయోగించుకొనుటకు వీలయ్యెను. ఆ యుద్ధములో 22 వేలమంది బందీలును 400 శతఘ్నులును విజేతలకు దొరకినవి. బాపామ యుద్ధము ఆగష్టునెల చివఱను 10 దినములు జరిగెను. అందులో 35 వేల మంది బందీలును 270 శతఘ్నులును శత్రువునకు నష్టమయ్యెను. ఆయుద్ధము ముగియకుండనే ఆర్రాసు యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. ఆయుద్ధము సమాప్తి యగునప్పటికి హిండెనుబర్గు రక్షకపంక్తికి సింహద్వారముగ నుండిన డ్రోకరు క్వీంటు ముఖము ఆంగ్లులవశమయ్యెను. ఆగష్టు 26 సెప్టెంబరు 3-వ తేదీల మధ్య 19 వేల మంది బందీలును 200 శతఘ్నులును వారికి లభించెను. ఇట్లు యుద్ధము జరుగుచుండగనే ఆర్రాసున ఉత్తరభాగమునందు డబాయిపట్టణముకొఱకు ఆంగ్లులును, లోను పట్టణముకొఱకు ఫరాసులును యుద్ధమును జరిపిరి. సెప్టెంబరు మొదటివారము దాటువఱకును పూర్వోక్తమైన ముఖములందు యుద్ధము జరిగెను. శత్రుసేనయంతయు యుద్ధము జరుగుచున్న ముఖములందుండెను. వేసవికాలమునందు శత్రువు జరిపిన అవస్కందనములకు ఫలితముగ నతని సేనయందలి నిలువ సైనికులు చాలవఱకు క్షయమైపోయిరి. ఒక ముఖమును బలహీనపఱచకుండ వేఱొకముఖమును బలపఱుపలేనిస్థితియం దుండెను. అట్టి తఱుణమునందు షాంపెను, ఆర్గోనులందును, మ్యూజు ముఖమునందును ఫాషుసేనాని యుద్ధమును సంకల్పించెను. షాంపెనునందు ఫరాసులు శత్రువులను భంజించుచుండిరి. ఆర్గోనులోనుండి శత్రువును తఱుముటకు అమెరికావారు పూనుకొనిరి. సెప్టెంబరు 12-వ తేదిని అమెరికను సైన్యములు సెయింటు మిహేలు ప్రస్థమునందు 5 మైలుల ముఖమునందు జర్మనులను ముట్టడించి 12 మైళ్లు దూరము ముందునకు పోయి, 15 వేల మంది ఖయిదీలను వశపఱచుకొనిరి. సెయింటు మిహేలు ముఖము భిన్నమైనప్పుడు శత్రువు మ్యూజునదీముఖమును శరణము చేసికొనవలసియుండును. అట్లు సావకాశముగ మఱలుటకు వీలు లేకుండ శత్రుసేనను చిందఱ చేయుటయే మిత్రసేనాని యుద్దేశము. నవంబరునెలవఱకును జరిగిన యుద్ధమువలన జర్మనుల కట్టియవకాశము దొరకక చివఱకు వారు తమ పరాజయము నొప్పుకొని యుద్ధమును విరమించుటకు గోరిరి. ఇంతవఱకును విజయసాధకమైన యుద్ధసన్నాహము జరిగెను. ఇక మిత్రసైనికుల కేమాత్రము పురోగమనము కలిగినను శత్రువులకు కావలసిన ఆహారపదార్థములకును, యుద్ధద్రవ్యములకును సైనికుల గమనాగమనములకును నిరోధము కలుగక మానదు. హిండెనుబర్గు పేరుతో నిర్మించి అది యుండగ మాకేమి కొదవయను ప్రగల్భములకు ఆధారభూతమైన సైనికపంక్తికి సింహద్వారము మిత్రమండలిసైనికులకు స్వాధీనమయ్యెను. సెప్టెంబరు అక్టోబరు నెలలందు మిత్రసైనికులు జర్మనుపంక్తికి బలిష్ఠమైన హిండెనుబర్గు పంక్తిని చూర్ణముచేసి బహిఃప్రదేశమునందు యుద్ధము చేసి నిరుత్సాహులై క్షణక్షణమును ఓడిపోవునట్లు జర్మను సైనికుల నోడించిరి ఆ పరాజయమునకు వెఱచి జర్మనులు యుద్ధమును విరమించుకొనిరి.

మిత్రసేనల విజయయాత్ర

ఇంతవఱకును మిత్రమండలి మహావస్కందనమునందలి ప్రధానాంశములను తెలిపియుంటిమి. అందువలన కలిగిన మహాఫలితములను వివరించి యుద్ధ మెట్లు పశ్చిమరంగమునందు విరమించెనో తెలియజేయుదుము. హిండెనుబర్గు సేనాముఖమునకు రక్షణయోగ్యముగ నుండిన ముఖము నాక్రమించుకొని మిత్రసేనలు హిండెనుబర్గు పంక్తిని ముట్టడించెను. సెప్టెంబరు 18 వ తేదీని ఈఫె పట్టణమును మిత్రమండలివారు పట్టుకొనిరి. ఆ పట్టణపు స్వాధీనమువలన మిత్రసైనికులు శత్రువుల రక్షణపంక్తి నతిక్రమించి నోర్దుకాలువ నాశ్రయించుకొనిన శత్రుసైన్యమును ముట్టడించుటకు వీలయ్యెను. ఆ కాలువయొద్ద నుండిన సైనికపంక్తి దుర్భేద్యముగ నుండెను. సెప్టెంబరు 27-వ తేదీని ఆర్రాసు ముఖమునందలి సేనల మద్దతుతో నాంగ్లులు నోర్దు కాలువ ముఖమును దొమ్మిచేసి పట్టుకొనిరి. శత్రుసేన లగ్నివర్షము గురియించుచుండ ఆంగ్లసేనలు ఆ కాలువను దాటగలుగుటయు

శత్రువుల కపటవిరామ ప్రయత్నములు సాగించుటకును [illegible] పరా[illegible] మునకు తాత్కాలికముగ వచ్చునని ఆ యుద్ధవృత్తాంతమును గెలిసిన వారు వ్రాసిరి. ఆ కాలమున శీఘ్రకాలములో నాయకుల తెలిసినట్లు వంతెనలను నిర్మించిన ఆంగ్లేయ ఇంజనీరుల సైన్యమును చక్కగ దగ్గరకు పోవు సేనాని విజయయాత్రను గర్జించను పంపిన యుద్ధశకటము నంగు శ్లాఘించెను. హిండెన్‌బర్గ్ సైన్యపంక్తి యిట్లు నాశనమగు చుండ, ఆంగ్లబెల్జియము సేనలు విశాలసాముద్రికమునందు నిర్గమించి వైప్రసు ప్రస్థమునండి శత్రువును తరిమివేసి బెల్జియముతీరమునందు శత్రువునకు రక్షణయోగ్యముగ నుండు మార్గముల నరికట్టిరి. అప్పటి కప్పుడే కేంబ్రయి పట్టణమునొద్దనున్న సెయింటు క్వెంటిను పట్టణము కొఱకును యుద్ధము జరుగుచుండెను. అక్కడ మిత్రమండలికి మహా విజయము కలిగెను. ఆ మహావిజయములో హిండెన్‌బర్గుపంక్తి నాశన మైపోయెను. అక్కడ 22 వేలమంది సైనికులు విజేతలకు బందీలుగ దొరికిరి. అమెరికాదేశస్థులీ యుద్ధములలో తోడ్పడిరి. అక్టో బరు మధ్యకాలములో ఆంగ్లపదాతులు కేంబ్రయి, సెయింటు క్వెంటిను పట్టణములను స్వాధీనపఱచుకొనిరి. ఆ మహాయుద్ధమునందు శత్రువులకు 50 వేలమంది ఖయిదీలును 600 శతఘ్నులును నష్టమగు టయే గాక చాలమంది మరణించిరి. శత్రుసైనికులకు కలిగిన నిరుత్సాహ మన్నిటికంటెను ముఖ్యవిషయము. ఆ యుద్ధ మైనవెంటనే తిరిగి మిత్రమండలి సైనికులు విజయయాత్ర నారంభించిరి. తత్ఫలిత ముగ జర్మనులు లిల్లీ, డబాయి, రౌబాపట్టణములు గల విశాలమండ లమును త్యజింపవలసివచ్చెను. అంతటితో శత్రుపంక్తిని రక్షించు చుండిన దుర్గసదృశము లగు పట్టణములు మిత్రమండలి స్వాధీన మయ్యెను. అప్పటికి శత్రుసేనాముఖము దుర్బల మయ్యెను. మిత్ర సైనికుల విజయయాత్ర కెట్టి యాటంకమును కలుగలేదు. నవంబరు 10 దినములలో మాబూజు యుద్ధము జరిగెను. దానితో మిత్రసైని కులు మాన్సుముఖమునకు వచ్చిపడిరి.

అక్కడ యుద్ధము పరిసమాప్తమయ్యెను. జూలై నవంబరు నెలలలో జర్మనుసేనకు కలిగినంతనష్టము యుద్ధములో మఱే యే సేనకును కలుగలేదు. జర్మనులకు 4 లక్షలమంది ఖయిదీలు నష్ట మైరి. జర్మను సేనలు చిందఱలయ్యెను. వారి సైనికులకు రక్షణ ముగనుండిన పట్టణములు విజేతలకు స్వాధీన మయ్యెను. కేవలము బహిఃప్రదేశమునందు యుద్ధము జరుగుచుండెను. జర్మనుసేన యుద్ధ ము చేయదగిన స్థితిలో లేదు. అనుక్షణమును జర్మనుసేనకు పరాజయ మును, సైనికవినాశమును ప్రత్యక్షమగు చుండెను. తమకు కలిగిన పరాజయము వారికి వ్యక్తమయ్యెను. సైనికవినాశనమునుండి తప్పించు కొని బయటపడుటకు వారు కృతనిశ్చయులై యుద్ధవిరామము కోరిరి. జర్మను దూతలు మిత్రపంక్తికి వచ్చి నవంబరు 11 వ తేది ప్రాతః కాలము 8 గంటలకు యుద్ధవిరామమున కొడబడిరి. 11 గంటల కన్ని రంగములందును యుద్ధము శాంతించెను.

యుద్ధము శాంతించుట కితరరంగములందు జరిగిన రణప్రస్థాన మును తోడ్పడెను. బాల్కను రంగమునందు ప్రారంభమైన యుద్ధము బాల్కను రంగమునందే ముగిసినదైనను, ఒక రంగమునుండి మఱియొక రంగమునకు సేనలను పంపుటకు వీలులేకుండ చేసి ఏరంగమునందలి సేన ఆ రంగమునందే పోరాడు మటుల మిత్రమండలికి 1918 వ సంవ త్సరమునందు వీలయ్యెను. ఇటలీ, టర్కీ, బాల్కను రంగములందు జరిగిన యుద్ధప్రాముఖ్యమును గ్రహించుట కీ విషయమును మఱచి పోరాదు. బల్గేరియా సైనికులు జర్మనుల సాహాయ్యములేక శరణాగతులైరి. టర్కీవారు స్వశక్తిలేక మిత్రమండలికి లొంగి పోయిరి. ఆస్ట్రియావారు ఒత్తిడికి తాళజాలక మిత్రమండలివారితో ప్రత్యేకసంధి చేసికొనిరి. జర్మనులు బలవంతులుగ నుండినంతవఱకును వారి నాశ్రయించుకొనిన రాజ్యములు పరాజయము పొందుచున్నను యేదోవిధముగ యుద్ధము చేయుచువచ్చెను. జర్మనులబల ముడిగెను. వారు తమ మిత్రులకు తోడ్పడలేకపోయిరి. దాని ఫలము క్రింద వివరింపు యుద్ధప్రస్థానములందు వ్యక్తము కాగలదు.

ఇటలీరంగము

ఆస్ట్రియావారు జూను 15-వ తేదిని మహాపస్కందనము ప్రారంభించిరి. ఆసియాగోనుండి సముద్రమువఱకును యుద్ధము వ్యా పించెను. ఆస్ట్రియాసేనలు జర్మనుల ప్రోద్బలముచే తమ తాహతుకు తగనియెత్తు నెత్తెను. యుద్ధప్రారంభమునందు వారికి కలిగిన స్వల్ప లాభము వెంటనే నిష్ప్రయోజనమై రణస్థితియందు ప్రతిక్రియ కలు గుటకు వీలుకలిగెను. ఆస్ట్రియావారు ప్యావునదిని దాటి కొండప్రాం తమునందు యుద్ధము చేయవలసివచ్చెను. దుర్బలముగనుండిన ఇటలీ ముఖమును రక్షించుటకై ఆంగ్లఫ్రాన్సుయోధులు తోడ్పడిరి. ఆస్ట్రి యావారి ప్రారంభోత్సాహము చప్పబడువఱకును శత్రువులు తరుణము వేచియుండిరి. అంతలో ప్యావునదికి వఱదలు వచ్చెను. ఆస్ట్రి యావారు గమనాగమనముల సౌకర్యమునకై నిర్మించుకొనిన వంతెనలు కొట్టుకొనిపోయెను. మిత్రమండలి ప్రచలనము చూపుటకు వీలుకలి గెను. వారు ఎదురు తిరిగి యుద్ధము నారంభించిరి. తరువాతను జరి గిన యుద్ధములలో ఆస్ట్రియాసైనికు లోడుచువచ్చిరి. వారియందు నిరుత్సాహము కలుగుచువచ్చెను. దేశమునందు స్థిరపాలనమునకు యోగ్యమైనబలము నశించెను. సైనికులకు పరాజయమును, దేశమునం దల్లకల్లోలమును ప్రారంభమయ్యెను. పాలకునియందు ప్రజలకు విశ్వాసము నశించెను. దానిఫలము పరివర్తనముక్రింద పరిణమించెను. రాజు రాజ్యచ్యుతుడై పారిపోయెను. ఆస్ట్రియావారు యుద్ధమును విరమించి శత్రువులను శరణుజొచ్చిరి.

టర్కీరంగము

టర్కీయందు ఆంగ్లులు ప్రారంభించిన యుద్ధప్రస్థానమువలన రణస్థితియొక్క స్వరూపము పరిపూర్ణముగ మారిపోయెను. ఒకమూల పడమటిరంగమునందు జర్మనులు వేసవియందు విజృంభించుచుండిరి. రుష్యనుసైనికులు అస్త్రసన్న్యాసము జేసిరి. అట్టి స్థితియందు టర్కీ సేనలు కాకసను, పరిష్యాప్రాంతములందు సంచలనము చూపుట కారం

భించెను. జూను 14-వ తేదిని టర్కీవారు టాబ్రిజుపట్టణము నాక్రమించుకొనిరి. ఆర్మీనియాయందు బాకూపట్టణము పై పునకు జోరబడుచుండిరి. బాకూపట్టణమును ఆంగ్లులు సెప్టెంబరులో త్యజించివేసిరి. స్థితిగతు లిటులుండ ఆంగ్లులు పెలస్టీనురంగమునందు టర్కీవారి నోడించి మహావిజయము పొందిరి. సెప్టెంబరు 19-వ తేదిని ఆ యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. ఆ యుద్ధమునందు ఆంగ్లులకు పరిపూర్ణవిజయము కలిగెను. సముద్రము మొదలుకొని సమారియానుండి జార్డను నదివఱకును వ్యాప్తమైయుండిన బలీయస్థానములను టర్కీసైనికు లాక్రమించుకొని యుండిరి. యుద్ధప్రస్థానము సంపూర్ణముగ వికసించువఱకును ఆంగ్లసేనానిసంకల్పము తురుష్కులకు వ్యక్తము కాలేదు. యుద్ధ మేముఖమునందు ప్రారంభమగునో యను వారి సంశయభావమునకు మఱియొకవిషయము తోడ్పడెను. ఇస్-సాల్టు పట్టణమును ఆంగ్లసేనాని జనరలు అలంబీ రెండుపర్యాయములు ముట్టడించెను. రెండు పర్యాయములును లాభము లేకపోయెను. శత్రువునకు తన నిజోద్దేశము తెలియకుండుటకే ఆ సేనాని యట్లు చేసియుండవచ్చును. తరువాత ప్రారంభమైన యుద్ధములో తురుష్కులు మోసపోయిరి. వారు తలవని ప్రాంతమునందు యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. షారోను ప్రాంతమునందు ఆంగ్లేయులు ముట్టడించి శత్రుముఖమును భేదించిరి. ఆంగ్ల అశ్వికసైనికులు శరవేగముతో ముందుకు పోయిరి. సముద్రపువార నుండిన మార్గము ఆంగ్లుల స్వాధీనమయ్యెను. జార్డన్ను ఇస్డ్రెలను ప్రాంతములకు ఆంగ్లసేన నిర్గమించెను. ఆంగ్లసేనాని పన్నినయెత్తు సఫలమయ్యెను. తురుష్కసేన లొకటి తరువాత నొకటి లొంగిపోయెను. సేనలకు సేనలు నాశనమయ్యెను. వారి కుండిన రక్షణము విచ్ఛిన్నమయ్యెను. నాజరతు, హైఫా, డమాస్కసు, బైరూటు పట్టణములు క్రమక్రమముగ మిత్రమండలి స్వాధీనమయ్యెను. 60 వేల మంది తురుష్కసైనికులు విజేతలకు బందీలుగ దొరకిరి. అక్టోబరు మాసాంతమునకు తురుష్కులు లొంగిపోయిరి. వారు తమ సైన్యబలము పోయినవెనుక యుద్ధమును విరమించి 30-వ తేదిని మిత్రమండలికి శరణాగతు లైరి. దీనితో తురుష్కప్రస్థానము సమాప్తి నొందెను.

బాల్కను రంగము

స్థితిగతు లిట్లు ఇతరరంగములందు జరుగుచుండ బాల్కను రంగమునందు యుద్ధము ముగియుచుండెను. మూడుసంవత్సరముల నుండి మిత్రమండలి మాసిడోనియాయందు నిరీక్షించిన తరుణము సెప్టెంబరు నెలయందు వచ్చెను. 1916-వ సంవత్సరము నవంబరు నెలలో మిత్రమండలి సేనలు మొనాస్టిరు పట్టణమును వశపరచుకొనియుండెను. అందువలన నప్పు డంత ప్రయోజనము కలిగి రుమేనియా శత్రువుపాలు గాకుండ రక్షితము కాకపోయినను దాని ప్రయోజనము 1918-వ సంవత్సరములో యుద్ధము ప్రారంభించినప్పుడు గోచరించెను. మూడుముఖముల మిత్రమండలిసేన లుండెను. మొనాస్టిరు ప్రాంతమునందు ఇటలీసేనలు, బల్గేరియాదేశమునకు దక్షిణభాగమున ఆంగ్లసేనలు వారికి మధ్యభాగమునందు ఫరాసు సర్వియా గ్రీసు సేనలుండెను. ఆంగ్లులు కొండప్రాంతమునందు యుద్ధము చేయవలసివచ్చెను. బల్గేరియాను దక్షిణప్రాంతమునుండి కొండలు రక్షించుచున్నవి. ఆ రక్షణమును ఆంగ్లులు భేదించి బల్గేరియాలో ప్రవేశించిరి. వెంటనే తక్కిన ముఖములందును యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. ఆ యుద్ధమునందు సర్వియా అశ్వికయోధులు చూపిన పరాక్రమము అతులము. దుర్భేద్యమని యెంచిన ప్రదేశము లొకటి తరువాత నొకటి మిత్రమండలికి స్వాధీనమయ్యెను. వర్దారు లోయకు రక్షణముగ నుండిన ఉస్కుబు పట్టణమును ఫరాసులు పట్టుకొనిరి. ఆంగ్లులు బల్గేరియా ప్రవేశించినప్పటి నుండియు బల్గేరియాసేనలందుత్సాహము తగ్గిపోయెను. తమ దేశమునకు యుద్ధోపద్రవము లేనంతవరకును బల్గేరియాయోధుడు నిర్విచారముగ యుద్ధము చేసెను. బల్గేరియా సైనికు లందరు వ్యవసాయదారులు. వారు వ్యవసాయమును ప్రాణతుల్యముగ నెంచుదురు. ఎప్పుడు శత్రుసేనలు తమ దేశములో వచ్చిపడినవో ఆనాడే సంధికి బల్గేరియా సైనికుడు తహతహపడెను. సైనికులు యుద్ధమునకు విముఖు లైనప్పుడు రాజేమి చేయగలుగును? యుద్ధము మానుకొందు నని బల్గేరియారాజు మిత్రమండలికి తెలియజేసెను. మిత్రమండలి యుద్ధము నేషరతులమీద విరమించునదియు తెలిపెను. వానికి బల్గేరియావా రంగీకరించిరి. బాల్కను రంగమునందు అక్టోబరు 30-వ తేదిని యుద్ధము శాంతించెను.

ప్రపంచము — మతములు, జాతులు

భూమండల విస్తీర్ణము 19,65,50,000 చదరపుమైళ్లు. అందు 5,55,00,000 మైళ్ల ప్రదేశము భూమయము, 14,10,50,000 మైళ్ల ప్రదేశము జలమయము. భూమండలము, 6,000,000,000, భరింపగలదనియును 2100 సంవత్సరమునకు ప్రజాపోషణము దుర్లభమగుననియును పాశ్చాత్యపండితుల మతము.

	వైశాల్యము	జనసంఖ్య
యూరపు	3,750,000	400,000,000
ఆసియ	17,000,000	910,000,000
ఆఫ్రిక	11,500,000	180,000,000
ఉత్తరఅమెరిక	8,000,000	120,000,000
దక్షిణఅమెరిక	6,800,000	38,000,000
ద్వీపాంతరములు	3,450,000	8,000,000
ధ్రువప్రాంతములు	5,000,000	
	55,500,000	16,46,000,000

మతములు	జనసంఖ్య
క్రైస్తవులు	564,510,000
యూదులు	12,205,000
మహమ్మదీయులు	221,825,000
బౌద్ధులు	138,031,000
హిందువులు	210,540,000
కన్ఫ్యూషియనులు	300,830,000
షింటాయులు	25,000,000
శక్తిపూజకులు	158,270,000
ఇతరులు	15,280,000
	1,646,491,000

జాతులు	జనసంఖ్య
మంగోలియజాతులు	65,50,00,000
కాకేషియ	64,50,00,000
నీగ్రో	190,000,000
సెమిటి	81,000,000
మలయు	52,000,000
ఎర్రఇండియను	23,000,000

ప్రపంచమునందలి ముఖ్యరాజ్యములు (విస్తీర్ణము, జనసంఖ్య, వ్యాపారములు.)

దేశము	విస్తీర్ణము చదరపుమైళ్లు	జనసంఖ్య		జనన మరణములు		రివిన్యూ		అప్పు		ప్రత్యేక వ్యాపారము	
		మొత్తము	చదరపుమైలుకు	వెయ్యింటికి జననము	వెయ్యింటికి మరణము	మొత్తము సవరనులు	తల ఒకటింటికి సవరనులు	మొత్తము సవరనులు	తల ఒకటింటికి సవరనులు	మొత్తము సవరనులు	తల ఒకటింటికి సవరనులు
ఆంగ్లసామ్రాజ్యము ...	13,123,712	435,000,000	32	—	—	—	—	—	—	—	—
ఆంగ్లదేశము ...	121,377	45 407,037	374	21.1	14.6	707,235,000	15 6 10	6,970,000,000	145 0 0	1,660,922,000	36 2 10
హిందూదేశము ...	1,803,000	315,000,000	158	—	30.9	82,000,000	0 5 0	300,000,000	0 19 0	287,000,000	0 18 0
కనాడా ...	3,730,000	7,250,000	2	27.82	15.12	24,000,000	3 6 0	68,000,000	9 8 0	175,000,000	24 3 0
న్యూఫౌండులాండు ...	162,750	250,000	2	28.8	10.6	750,000	3 0 0	5,500,000	22 0 0	5,000,000	20 0 0
ఆస్ట్రేలియా ...	3,063,041	5,000,000	2	27.7	10.5	20,000,000	4 0 0	273,000,000	54 12 0	147,000,000	29 8 0
న్యూజిలాండు ...	105,000	12,00,000	11	26.3	9.5	11,000,000	10 0 0	83,000,000	75 9 0	89,000,000	35 9 0
దక్షిణాఫ్రికా ...	473,100	6,000,000	13	—	—	17,000,000	2 17 0	117,000,000	19 10 0	94,000,000	15 18 0

దేశము	విస్తీర్ణము చదరపుమైళ్లు	జనసంఖ్య మొత్తము	జనసంఖ్య చదరపుమైలుకు	జననమరణములు వెయ్యింటికి జననము	జననమరణములు వెయ్యింటికి మరణము	రివిన్యూ మొత్తము సవరనులు	రివిన్యూ తల ఒకటింటికి సవరనులు			అప్పు మొత్తము సవరనులు	అప్పు తల ఒకటింటికి సవరనులు			ప్రత్యేక వ్యాపారము మొత్తము సవరనులు	ప్రత్యేక వ్యాపారము తల ఒకటింటికి సవరనులు		
సంయుక్తరాష్ట్రములు ...	3,027,000	92,000,000	31	—	—	207,000,000	2	5	0	212,000,000	2	6	0	738,000,000	8	0	0
,, (ఎక్స్ట్రా ...	721,100	10,000,000	14	—	—	—		—		—		—		—		—	
అబిసీనియా ...	350,000	7,000,000	20	—	—	—		—		—		—		2,000,000	0	6	0
అఫ్గనిస్థానము ...	246,000	5,000,000	21	—	—	1,000,000	0	4	0	—		—		3,000,000	0	12	0
అల్బానియా ...	12,000	2,000,000	166	—	—	—		—		—		—		—		—	
అర్జంటైనా ...	131,841	8,000,000	7	42.1	21.6	28,000,000	3	17	0	105,000,000	14	9	0	140,000,000	19	0	0
ఆస్ట్రియా ...	134,684	29,000,000	222	31.4	21.9	215,000,000	4	6	0	780,000,000	15	12	0	233,000,000	4	13	0
బెల్జియం ...	11,400	7,500,000	658	23.7	15.2	33,000,000	4	8	0	160,000,000	21	7	0	324,000,000	43	4	0
బొలివియా ...	570,000	3,000,000	4	—	—	1,400,000	0	13	0	3,000,000	1	7	0	10,000,000	4	11	0
బ్రెజిలు ...	3,300 000	22,000,000	7	—	—	30,000,000	1	6	0	194,000,000	8	9	0	120,000,000	5	4	0
బల్గేరియా ...	42,000	4,500,000	119	40.3	26.4	17,000,000	1	12	0	25,000,000	5	14	0	15,000,000	3	8	0
చిల్లి ...	295,000	4,000,000	12	37.2	31.1	15,000,000	4	8	0	48,000,000	12	7	0	51,000,000	15	0	0
చీనా ...	4,300,000	400,000,000	99	—	—	40,000,000	0	2	0	150,000,000	0	7	0	115,000,000	0	6	0
కొలంబియా ...	4,62,000	54,75,000	12	—	—	25,000,000	0	9	0	2 500,000	0	9	0	7,000,000	1	5	0
కోస్టారికా ...	23,000	4,41,000	17	43.8	26.1	950,000	2	8	0	2,700,000	5	2	0	4,000,000	10	5	0
క్యూబా ...	44,178	2,150,000	49	34.4	11.2	8,000,000	3	15	0	12,500,00	5	2	0	51,000,000	23	14	0
డెన్మార్కు ...	15,500	2,800,000	180	26.7	13.4	9,500,000	3	8	0	20,000,000	7	3	0	65,000,000	23	4	0
డొమినిక ...	18,750	7,00,000	37	—	—	1,000,000	1	8	9	4,000,000	5	14	0	3,600,000	5	3	0
ఇక్వేడారు ...	116,530	1,300,000	11	—	—	1,500,000	1	3	0	5,000,000	3	17	0	4,000,000	3	2	0
ఈజిప్తు ...	363 181	12,600,000	31	—	—	17,750,000	1	11	0	95,000,000	8	8	0	[illegible]7,000,000	5	1	0
సుడాను ...	934,520	3,000,000	8	—	—	1,500,000	0	10	0	5,000,000	1	13	0	4,000,000	1	6	0
ఫ్రాన్సు ...	207,100	40,000,000	193	18.7	19.6	190,000,000	4	15	0	1,015,000,000	24	8	0	566,000,000	14	3	0
,, వలసరాజ్యములు...	3,800,000	55,000,000	11	—	—	—		—		—		—		—		—	
అల్జీరియా ...	1,120,000	5,600,000	5	25.1	18.9	6,000,000	1	1	0	—		—		48,000,000	8	11	0
మొరాకో ...	198,000	4,500,000	40	—	—	—		—		—		—		9,000,000	1	6	0
ట్యూనిసు ...	46,300	1,800,000	40	—	—	4,500,000	2	5	0	—		—		10,500,000	5	17	0
జర్మని ...	208,780	65,000,000	311	29.8	16.2	1,54,500,000	2	8	0	1,000,000,000	15	8	0	876,000,000	13	4	9
,, వలసరాజ్యములు...	1,134,240	15,000,000	13	—	—	—		—		—		—		—		—	
గ్రీసు ...	43,522	5,000,000	114	—	—	5,400,000	2	0	0	40,000,000	14	16	0	12,500,000	4	13	0

గ్వాటిమాల ...	47,500	2,000,000	42	—	—	8,00,000	0	8	0	6,000,000	3	0	0	3,000,000	1	10	0
హైటి ...	10,200	2,000,000	196	—	—	1,400,000	0	14	0	7,000,000	3	10	0	2,000,000	1	0	0
హాండురాసు ...	44,275	650,000	13	35.3	17.8	400,000	0	14	0	6,200,000	11	0	0	8,000,0 0	1	9	0
హంగెరి ...	125,400	21,000,000	170	34.8	24.9	—		—		—		—		—		—	
ఇటలి ...	110,623	35,000,000	315	31.5	21.4	114,000,000	3	5	0	522,000,000	14	18	0	222,000,000	6	7	0
,, వలసరాజ్యములు...	601,200	16,00,000	3	—	—	—		—		—		—		—		—	
జపాను ...	140,200	75,500,000	356	34.2	21.9	58,000,000	1	3	0	260 000,000	5	4	0	101,000,000	2	0	0
,, స్వాధీనరాజ్యములు...	95,700	18,000,000	187	—	—	—		—		—		—		—		—	
లిబేరియా ...	41,000	2,000,000	50	—	—	1,00,000	0	1	0	100,000	0	1	0	400,000	0	4	0
లక్సెంబర్గ ...	1,000	260,000	260	—	—	7,50,000	2	2	0	1,400,000	5	8	0	—		—	
మెక్సికో ...	769,000	16,000,000	21	—	—	10,500,000	0	13	0	44,000,000	2	15	0	51,000,000	3	4	0
మాంటినీగ్రో ...	5,800	5,00,000	85	—	—	1,25,000	0	11	0	250,000	1	17	0	45?,600	1	19	0
నెదరులాండ్సు ...	12,761	6,600,000	407	27.8	14.5	17,000,000	2	17	0	97,000,000	16	3	0	503,000,000	83	17	0
,, వలసరాజ్యములు...	832,500	38,000,000	46	—	—	—		—		—		—		—		—	
నికరాగ్వా ...	51,700	6,00,000	11	—	—	2,50,000	0	8	0	2,000,000	3	7	0	1,500,000	2	10	0
నార్వే ...	1,24,400	2,400,000	19	25.9	13.2	7,200,000	3	0	0	20,500,000	8	11	0	42,000,000	17	10	0
పనామా ...	31,890	4,00,000	13	—	—	6,70,000	1	12	0	—		—		2,700,000	6	6	0
పరాగ్వే ...	97,700	8,00,000	8	—	—	8,00,000	1	0	0	3,000,000	0	8	0	2,000,000	2	10	0
పర్షియా ...	6,30,000	10,000,000	16	—	—	2,700,000	0	5	0	6,700,000	0	13	0	16,000,000	1	12	0
పెరు ...	6,80,026	3,530,000	5	—	—	2,800,000	0	16	0	5,500,000	1	11	0	14,000,000	3	19	0
పోర్చుగలు ...	35,500	6,000,000	155	30.7	19.4	15,200,000	2	15	0	147,000,00?	26	15	0	23,000,000	4	3	0
,, వలసరాజ్యములు...	804,000	10,000,000	12	—	—	—		—		—		—		—		—	
రుమేనియా ...	52,700	7,200,000	142	43.0	25.7	22,000,000	3	3	0	63,200,000	9	1	0	41,000,000	5	17	0
రుషియా ...	8,770,705	180,000,000	19	46.3	29.8	300,000,000	1	16	0	945,000,000	5	15	0	268,000,000	1	13	0
సల్వాదరు ...	7,225	1,300,000	165	—	—	1,000,000	0	17	0	1,700,000	1	8	0	2,500,000	2	17	0
సర్బియా ...	34,000	5,000,000	143	39.0	22.4	5,250,000	1	15	0	26,500,000	8	17	0	9,500,000	3	3	0
సయాము ...	2,20,000	8,150,000	28	—	—	4,750,000	0	15	0	8,000,000	1	6	0	13,500,000	2	3	0
స్పెయిను ...	1,96,700	20,500,000	103	31.8	23.7	42,000,000	2	2	0	390,000,000	19	10	0	80,000,000	4	0	0
స్వీడను ...	1,72,900	5,500,000	32	23.8	13.8	14,000,000	2	11	0	34,000,000	6	4	0	75,000,000	13	13	0
స్విజర్లాండు ...	15,950	3,800,000	236	25.0	15.1	7,000,000	0	17	0	—		—		126,000,000	33	3	1
తిబెటు ...	5,00,000	8,000,000	16	—	—	—		—		—		—		—		—	
తుర్కీ ...	6,95,000	20,000,000	29	—	—	26,275,000	1	11	0	128,000,000	7	11	0	48,000,000	2	16	0
ఉరుగ్వే ...	72,200	1,400,000	15	31.7	14.5	7,500,000	6	15	0	26,500,000	24	18	0	17,000,000	15	9	0
వెనిజులా ...	3,63,728	3,000,000	6	32.8	22.1	2,800,000	1	4	0	7,700,000	3	6	0	7,000,000	3	0	0

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యభాగములయొక్క విస్తీర్ణము జనసంఖ్య వ్యాపారము

దేశము	విస్తీర్ణము	జనసంఖ్య	దేశము	విస్తీర్ణము	జనసంఖ్య
యూరపు	1,21,512	458,78,500	మధ్యను అమెరికా	8,600	50,000
ఆసియా	2,187,550	323,158,000	వెస్టుఇండీసు	12,300	1,730,000
ఆఫ్రికా	3,618,245	49,58,150	దక్షిణ అమెరికా	97,800	3,14,000
ఉత్తర అమెరికా	3,893,020	7,458,000	ఆస్ట్రలేషియా	3,214,685	6,240,000
			మొత్తము	1,31,53,685	48,42,86,650

ఖండములలోనిరాష్ట్రములు	ఎట్లు లభించినది.	వత్సరము	చదరపు మైళ్లు	జనసంఖ్య	ఎగుమతులు	దిగుమతులు
యూరపు					పౌ.	పౌ.
సంయుక్తరాష్ట్రము	మాతృదేశము ……	—	121,090	45,500,000	1,06,40,00,000	5,270,00,000
మాను ద్వీపము	" ……	—	230	50,000	—	—
చానలు ద్వీపములు	" ……	—	70	97,000	—	—
మాల్టా గోజా	సమాధానముమీఁదనిచ్చి వేయఁబడి	1814	120	211,000	83,18,412	5,89,552
జిబ్రాల్టరు	" " [నది	1713	2	20,000	—	—
ఆసియా						
హిందూదేశము	జయింపఁబడినది ……	1757-1897	1,90,000	315,000,000	132,000,000	166,000,000
సింహళము	సమాధానముమీఁదనిచ్చి వేయఁబడి	1801	2,550	4,100,000	14,600,000	20,000,000
స్ట్రేయిట్ సెట్టిల్మెంటులు	" " [నది	1785-1909	1,660	700,000	62,000,000	58,000,000
సంయుక్తమలయారాష్ట్రములు	" " ……	1874-1888	27,700	1,000,000	8,934,000	27,568,000
ఇతరమలయారాష్ట్రములు	" " ……	1909	14,200	800,000	1,575,000	5,229,000
హాంగ్ కాంగు	" " ……	1842-1906	390	440,000	—	—
వీహావాయి	" " ……	1898	300	160,000	—	—
ఉత్తరబోర్నియో	ఇచ్చివేయఁబడినది ……	1877	31,100	204,000	8,87,000	11,70,000
బ్రూనెయి	సమాధానముమీఁదనిచ్చి వేయఁబడి	1888	4,000	30,000	—	—
సరవాక్	రక్షణార్థము చేరినది [నది	1888	50,000	650,000	6,60,000	7,09,000
సైప్రసు	సమాధానముమీఁదనిచ్చివేయఁబడి 1914-లో కలుపుకొనబడినది [నది	1878	3,600	275,000	10,00,000	8,00,000
ఆఫ్రికా						
కేపురాష్ట్రము	సమాధానముమీఁద నిచ్చివేయఁబడి	1814	277,000			
నెటాలు	కలుపుకొనఁబడినది [నది	1843	35,400	} 5,100,000		
ట్రాన్సువాలు	" " ……	1900	110,400		} 3,20,00,000	1,70,00,000
ఆరంజిఫ్రీ స్టేటు	" " ……	1900	50,400			
బసుతోలాండు	" " ……	—	10,300	350,000		
బెచ్వలాండు	" " ……	1895	275,000	126,000		
రోడీసియ	" " ……	1889	450,000	1,750,000		
గాంబియ	సమాధానముమీఁదనిచ్చివేయఁబడి	1807	4,000	146,000	8,000,000	6,50,000
గోల్డుకోస్టు	" " [నది	1672	80,000	1,400,000	5,500,000	60,00,000
సీరాలియోను	" " ……	1787	34,000	1,100,000	12,60,000	11,00,000
ఉత్తరనైజీరియ	" " ……	1891	255,700	10,000,000	} 5,1,00,000	60,00,000
దక్షిణనైజీరియ	" " ……	1891	78,000	7,000,000		
సోమలిలాండు	" " ……	1881	68,000	300,000	3,28,000	2,40,000
తూర్పుఆఫ్రిక	" " ……	1588	182,000	4,000,000	22,00,000	10,00,000
ఉగండ	" " ……	1894	223,500	2,500,000	13,00,000	11,00,000
జాంజిబారు	" " ……	1890	1,020	200,000	9,00,000	6,00,000
న్యాసలాండు	" " ……	1891	800,000	1,000,000	2,00,000	2,10,000

ఖండములలోని రాష్ట్రములు	ఎట్లు లభించినది	వత్సరము	చదరపు మైళ్లు	జనసంఖ్య	ఎగుమతులు	దిగుమతులు
ఈజప్టు	ఆక్రమించుకొనఁబడినది	1882	400,000	12,000,000	2,10,00,000	8,10,00,000
సుడాను	జయింపఁబడినది	1898	1,000,000	2,000,000	25,00,000	21,00,000
మారిషసు	,, ఇచ్చివేయఁబడినది	1810-1811	720	370,000	33,00,000	37,50,000
సిచిలీసు	సమాధానముమీఁదనిచ్చి వేయఁబడి	1814	150	23,000	—	—
ఆసెన్షను	ఆక్రమించుకొనఁబడినది [నది	1815	40	150	—	—
సెయింటు హెలీన	జయింపఁబడినది	1673	47	3,500	35,000	41,000
అమెరికా						
ఒంటారియొ	జయింపఁబడి ఇచ్చివేయఁబడినది	1759-1763	407,250			
క్వీబెకు	,, ,, ...	1759-1763	706,850			
నోవాస్కోషియా	,, ,, ...	1627-1713	21,500			
న్యూబ్రన్సువికు	సమాధానముమీఁద నిచ్చివేయఁబడి	1763	28,000			
ప్రిన్సుఎడ్వర్డు ద్వీపము	జయింపఁబడినది [నది	1745-1763	2,200			
బ్రిటిషుకొలంబియ	అధినివేశింపఁబడినది	1670	355,900			
మెనిటోబా	,, ...	1813	251,900	7,200,000	16,00,00,000	24,00,00,000
ఆల్బర్టా	,, ...	1670	255,300			
సస్కాచెవాను	,, ...	1670	251,700			
పశ్చిమోత్తరరాష్ట్రములు	,, ...	1670	1,250 000			
న్యూఫౌండ్లాండు	సమాధానముమీఁదనిచ్చి వేయఁబడి	1583	40,000	240,000	30,00,000	35,00,000
జమెయిక	జయింపఁబడినది [నది	1655	4,200	850,000	32,00,000	29,00,000
బాహామ్సు	అధినివేశింపఁబడినది	1629	4,400	56,000	4,75,000	3,33,000
లీవరు ద్వీపములు	,, ...	1623-1659	750	140,000	6 76,000	11,30,000
విండ్వర్డు ద్వీపములు	ఇచ్చివేయఁబడినది	1763-1783	510	200,000	8 00,000	10,00,000
బార్బెడాను	అధినివేశింపఁబడినది	1603	170	196,000	18,50,000	22,07,000
ట్రినిడాడు, టొబాగొ	జయింపఁబడినది	1797	1,860	330,000	45,00,000	51,00,000
బ్రిటీషు గ్వయానా	జయింపఁబడి ఇచ్చివేయఁబడినది	1803-1814	90,300	310,000	5,00,000	33,00,000
బ్రిటీషు హోండురాస్	,, ...	1798	8,600	40,500	5,00,000	5,10,000
బర్మ్యూడా	అధినివేశింపఁబడినది	1612	20	19,000	7,35,000	1,40,000
ఫాక్లాండు ద్వీపములు	సమాధానముమీఁద నిచ్చివేయఁబడి	1771	6,500	3,240	6,00,000	17,50,000
దక్షిణజార్జియ	,, [నది	1771	1,000	—	—	—
ఆస్ట్రలేషియా						
న్యూసౌతువేల్సు	అధినివేశింపఁబడినది	1788	310,400	1,650,000		
విక్టోరియ	,, ...	1832	88,000	1,320,000		
దక్షిణఆస్ట్రేలియ	,, ...	1836	904,000	409,000		
క్వీన్సులాండు	,, ...	1824	670,500	606,000	7,75,00,000	7,80,00,000
టాస్మానియ	,, ...	180[illegible]	26,200	191,000		
పశ్చిమఆస్ట్రేలియ	,, ...	1828	976,000	282,000		
న్యూజిలాండు	,, జయింపఁబడినది	1845	105,000	1,050,000	25,00,000	3,33,00,000
ఫిజి	స్వదేశీయులయొద్దనుండి ప్రతిగ్ర	1974	7,500	130,000	8,80,000	22,00,000
పాపువ	కలుపుకొనఁబడినది [హింపఁబడినది	1884	90,540	360,000	2,60,000	1,50,000
పసిఫిక్కు ద్వీపములు	సమాధానముమీఁద నియ్యఁబడినది	1893.1906	12,500	200,000	2,8[illegible],000	3,00,000

సార్వభౌముని మంత్రివర్గము

క్రొత్తపార్లమెంటు 1918 డిసంబరు 14-వ తేదిని నియుక్తమై 1919 ఫిబ్రవరి మాసమునందు గూడినది. ప్రజాప్రతినిధుల సభయందు 707 సభ్యులుగలరు. అందు సంయుక్తపక్షమువారు 478 తదితర పక్షమువారు 229 మందియును గలరు. ఇతరపక్షమునందు గల వారియందు కర్మకారులు; సంయుక్తవాదులు 48; ఉదారవాదులు 28; సిన్‌ఫీనరులు 73 జాతీయవాదులు 7 స్వతంత్రవాదులు 10 నుండికలరు నియోజకగణమునందు1,60,0,0000 నుండి గలరు. అందు 60,00,000 మంది స్త్రీలు గలరు. ప్రభువుల సభయందు 692 ప్రభువు గలరు. ప్రస్తుతము పరిపాలనాధికారమును వహించుచున్న మంత్రివర్గము :

ప్రధానమంత్రి: రైటు ఆనరబిలు లాయడుజార్జి

పార్లమెంటునాయకుడు, ప్రివిశీలుప్రభువు: రైటు ఆనరబిలు బోనరులా

పోర్టుపోలియోలేనిమంత్రులు: బర్నిసు, ఎరిక్ గిడ్డీసు

లాండుచాన్సిలరు: సర్ ఎస్. ఇ. స్మిత్తు

దేశాంగమంత్రి: సర్ హామరు గ్రీను ఉడ్డు

విదేశాంగమంత్రి: బాల్ఫరు. సహాయమంత్రి: సెసిలు హారమ్సువర్తు

వలసదేశాంగమంత్రి: మిల్నరుప్రభువు. సహాయమంత్రి: కర్నలు అమెరి

యుద్ధాంగ వైమానికశాఖలమంత్రి: చర్చిహిల్లు. సహాయమంత్రి: పీలుప్రభువు. యుద్ధాంగశాఖ కోశాధికారి: హెచ్. పార్కరు. సహాయమంత్రి: మేజరు జనరలు సీలీ

హిందూదేశాంగమంత్రి: ఎడ్విసుసామ్యుయలు మాంటాగు. సహాయమంత్రి: సిన్హాప్రభువు

నౌకాశాఖ మొదటిప్రభువు: వాల్టరులాంగు సహాయమంత్రి: డాక్టరు మెక్నామరా.

వాణిజ్యశాఖాధ్యక్షుడు: సర్ ఆల్బర్టు స్టాన్లీ. సహాయమంత్రి: సి. బ్రిడ్జిమాను

విదేశవాణిజ్యశాఖామంత్రి: సర్ స్టీలు మెయిటులాండు

స్థానికప్రభుత్వశాఖాధ్యక్షుడు: డాక్టరు అడిసను. సహాయమంత్రి: స్టీఫెను వాల్సు

వ్యవసాయశాఖాధ్యక్షుడు: ఆర్. ఎస్. ప్రాతరో. సహాయమంత్రి: సర్ గ్రిప్ఫ్సు బాస్కవెను.

విద్యాశాఖాధ్యక్షులు: డబ్ల్యు. ఎ. ఐ. ఫిషరు. సహాయమంత్రి: హెర్బర్టు ల్యూయిస్.

సప్లైలమంత్రి: ఆండ్రూవేర్. సహాయమంత్రులు: కెల్లవే, మేజరు బెయర్డు.

ఆహారపదార్థముల మంత్రి : జి. హెచ్. రాబర్ట్సు

నౌకా నిర్మాణశాఖా మంత్రి : సర్ జోసెఫుమెక్లే. సహాయమంత్రి : వెస్లీ విల్సను

కార్మికశాఖా మంత్రి: సర్ ఆర్. ఎస్. హోవను, సహాయమంత్రి : వార్డిలు

ఉపకారవేతనశాఖామంత్రి : సర్ వర్తింగ్టను ఈవాన్సు, సహాయమంత్రి : కర్నలు క్రేగు

జాతీయసేవాపునర్నిర్మాణమంత్రి : సర్ ఆక్లండు గెడ్డీసు. సహాయ మంత్రి : సిసెలు బెక్కు

లంకాస్టరు డచ్చి ఛాన్సిలరు : క్రాఫోర్డు ప్రభువు

పబ్లికువర్క్సు కమీషనరు: సర్ ఆల్ఫర్డు మాండు

అటర్నీ జనరలు: సర్ గార్డను హ్యూవర్టు

సొలిసిటరు జనరలు:సర్ ఎర్నెస్టు పోలకు. టి. డబ్ల్యు. మారిసను

పోస్టుమాస్టరు జనరలు: ఎ. హెచ్. ఇల్లింగ్వర్తు. అసిస్టెంటు పోస్టు మాస్టరు జనరలు: పైక్‌పీసు

పే మాస్టరు జనరలు: సర్ కాంప్టను రికెట్టు

కోశాధ్యక్షులు: ఆస్టిను చేంబర్లేను

పార్లమెంటు సంయుక్తకార్యదర్శులు: ఎడ్మండు ప్రభువు, కెప్టను గెస్టు

కోశాధికార సంయుక్తకార్యదర్శులు: సర్ హడ్సాను లీవరు, స్టాన్లీ బాల్డువిను

లార్డు కమీషనరులు : జె. ఎఫ్. హోప్, జె. డబ్లియు. ప్రాటు, జె. పార్కరు, టవిను జోన్సు

స్కాట్లండు దేశాంగకార్యదర్శి : రాబర్టు మన్రో

ఐర్లండు లార్డు లెప్టినెంటు : ఫ్రెంచి ప్రభువు

లార్డు చాన్సిలరు : సర్ జె. కాంబెట్

ఐర్లండు దేశాంగముఖ్య [illegible] : ఇయను మెక్ఫర్సను

లార్డు చేంబర్లైను : [illegible] ప్రభువు

హిందూదేశాంగమంత్రిసభ

కార్యాలయములు: వైటుహాలుభవనము, లండను

కార్యదర్శి: రైటు ఆనరబిలు ఇ. ఎస్. మాంటాగు

సహాయకార్యదర్శి: సిన్హా ప్రభువు

సహాయ సంయుక్తకార్యదర్శులు: సర్ లైనలు అబ్రహాము, సర్ ఆర్థరు హిర్జెలు

ఉపాధ్యక్షులు: లారెన్సు కర్రి

సభ్యులు: సర్ ఎఫ్. డబ్ల్యు. డ్యూకు; సర్ ఆర్నాల్డువైటు; సర్ ముర్రె హామికు; సర్ సి. ఎస్. బెయిలి; డబ్లియు. డి. షెప్పర్డు; సర్ మార్షలు ఫ్రెడరిక రీడు; సర్ ఈ. బి. బారో; జె. బి. బ్రినెటు; సాహిబ్జా అఫ్తాబ [illegible] ఖాను; సర్ ప్రభాశంకర పట్టనీ; భూపేంద్రనాథ బా[illegible]

దేశాంగప్రభుత్వమువారు సంవత్సరమునకు 50 వేల సవరనులు విరాళముగ నిచ్చుచున్నను హిందూదేశ కార్యాలయ వ్యయములకు సొమ్ము భారతదేశ రివెన్యూలనుండియే వెచ్చింపబడుచున్నది. కార్యాలయవ్యయములు, ఉపకారవేతనముల వ్యయముతో సయితము సంవత్సరమునకు 2 కోట్ల 50 వేల సవరను లగుచున్నవి.

భరతఖండము

ప్రపంచభాగములం దొక ముఖ్యభాగమైన భరతఖండము ఆసియాఖండమునకు దక్షిణదిగ్భాగమునందు మధ్యస్థముగ నున్నది. భరతఖండమునకు మూడుదిశలను సముద్రములును నుత్తరదిశయందు హిమవన్నగములును గలవు. ఉన్నతసనరాజము సముద్రములు సస్యసమృద్ధికి సాధనములు. ప్రచండమార్తాండుడు తూర్పువానలుపడమటిగాలులు దేశమును ఫలవంతము చేయుచున్నవి. మధ్యస్థితి సముద్రతీరములు మహానదులు కాసారములు మహాటవులు నగాగ్రభాగములు మలయమారుతములు చంద్రజ్యోత్స్నలు భరతవర్షవైభవంబునుఁ బ్రకటించుచున్నవి. భరతఖండము సకలవిధముల నాసియాఖండమునందు కేంద్రస్థానముగ నుండుటకు దగియున్నది. దేశమునందు వ్యవసాయమునకు పరిశ్రమలకు వాణిజ్యమునకు వలయు సాధనసంపదలు గలవు. దేశవైశాల్యము 17,33,168 చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య 32 కోట్లు. దేశమునందలి సహజసంపదలు వికసించి ప్రజలకు ప్రత్యభిజ్ఞానము గలిగినపుడు భారతరాజ్యము లోకరాజ్యములం దద్వితీయస్థానము నలంకరించగలదని విజ్ఞులకు విదిత మగుచున్నది. భారతీయులు వ్యవసాయాత్ములై భగవద్దిష్టమైన గమ్యస్థానమును జేరుటకు ప్రయత్నించిన సఫలమనోరథులు గాగలరు. ఆ ప్రయత్నములు ఆధ్యాత్మిక విభూతియందు పరిణమింపవలయును.

భరతఖండవిభాగములు

విశాలమైన హిందూదేశమునందు 14 రాజ్యభాగములు 675 సంస్థానములు గలవు. బ్రిటీషురాజ్యమునందు 10,97,901 చదరపుమైళ్ళ ప్రదేశము; సంస్థానములందు 6,75,267 మైళ్ళ ప్రదేశము గలదు.

బ్రిటీషు రాజ్యభాగములు

రాష్ట్రములు	జిల్లాల మొత్తము	విస్తీర్ణము చదరపుమైళ్లు	జనసంఖ్య (1911)
అజ్మీరు, మార్వారా	2	2711	501,395
అండమాను, నికోబారు ద్వీపములు	—	3143	26,459
అస్సాము	12	52,959	6,713 635
బెలూచిస్థానము	6	45,804	414,412
బంగాళము	28	78,412	45,483,077
బీహారు, ఒరిస్సాలు	21	83,205	34,490,084
బొంబాయి రాజధాని	26	123,064	19,672,642
బొంబాయి	26	75,918	16,113,042
సింధుదేశము	6	47,066	3,513,435
ఏడను	—	80	46,165
బర్మా	41	236 738	12,115,217
మధ్యరాష్ట్రములు, బీరారు	22	100,345	13,916,308
కూరగు	1	1,582	174,976
మద్రాసు	24	141,726	41,405,4 4
పశ్చిమోత్తర పరగణాలు	5	16,466	2,106,933
పంజాబు	29	97,209	19,974,956
సంయుక్తరాష్ట్రములలో చేరిన ఆగ్రా అయోధ్య	48	107,164	47,182,044
ఆగ్రా	36	83,198	34,624,040
అయోధ్య	12	23,966	12,558,004
బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు చెందిన మొత్తము	267	1,097,901	244,267,042

సంస్థానములు

సంస్థానములు	జిల్లాల మొత్తము	విస్తీర్ణము చదరపుమైళ్లు	జనసంఖ్య (1911)
బెలూచిస్థాన్ సంస్థానము	—	86,511	899,432
బరోడాసంస్థానము	—	8,099	2,032,798
బంగాళమునకు చేరిన సంస్థానములు	—	32,773	4,538,161
బొంబాయికి చేరిన సంస్థానములు	—	65,761	7,411,567
మధ్యయిండియాఏజన్సీకి చేరినవి	—	78,772	9,356,980
మధ్యరాష్ట్రసంస్థానములు	—	31,188	2,117,002
తూర్పుబంగాళము అస్సామునకుచేరిన సంస్థానములు	—	—	575,835
హైదరాబాదు సంస్థానము	—	82,698	13,374,676
కాష్మీరుసంస్థానము	—	80,900	3,158,126
మదరాసునకుచేరి సంస్థానములు	—	9,969	4,811,841
కొచ్చినుసంస్థానము	—	—	918,110
తిరువాన్కూరుసంస్థానము	—	—	3,428,975
మైసూరుసంస్థానము	—	29,444	5,806,193
పశ్చిమోత్తరపరగణాల ఏజెన్సికి చెందినవి	—	—	1,622,094
పంజాబునకు చేరినవి	—	36,532	4,212,794
రాజపుటానా ఏజెన్సికిచెందినవి	—	127,541	10,530,432
సిక్కిముసంస్థానము	—	—	87,920
సంయుక్తరాష్ట్రములకు చేరినవి	—	5079	832,036
సంస్థానముల మొత్తము		675,267	70,864,995
రెంటిమొత్తము		1,773,168	315,132,537

సార్వభౌముని మంత్రివర్గము

క్రొత్తపార్లమెంటు 1918 డిసెంబరు 14-వ తేదిని నియుక్తమై 1919 ఫిబ్రవరి మాసమునందు గూడినది. ప్రజాప్రతినిధుల సభయందు 707 సభ్యులుగలరు. అందు సంయుక్తపక్షమువారు 478 తదితర పక్షమువారు 229 మందియును గలరు. ఇతరపక్షమునందు గల వారియందు కర్మకారులు; సంయుక్తవాదులు 48; ఉదారవాదులు 28; సిన్‌ఫీనరులు 73 జాతీయవాదులు 7 స్వతంత్రవాదులు 10 మందికలరు నియోజకగణమునందు1,60,0,0000 మంది గలరు. అందు 60,00,000 మంది స్త్రీలు గలరు. ప్రభువుల సభయందు 692 ప్రభువు గలరు. ప్రస్తుతము పరిపాలనాధికారమును వహించుచున్న మంత్రివర్గము :

ప్రధానమంత్రి: రైటు ఆనరబిలు లాయడుజార్జి

పార్లమెంటునాయకుడు, ప్రివిశీలుప్రభువు: రైటు ఆనరబిలు బోనరులా

పోర్టుపోలియోలేనిమంత్రులు: బర్నిసు, ఎరిక్ గిడ్డిసు

లాండుచాన్సిలరు: సర్ ఎస్. ఇ. స్మిత్తు

దేశాంగమంత్రి: సర్ హామరు గ్రీను ఉడ్డు

విదేశాంగమంత్రి: బాల్ఫరు. సహాయమంత్రి: సెసిలు హారమ్సువర్తు

వలసదేశాంగమంత్రి: మిల్నరుప్రభువు. సహాయమంత్రి: కర్నలు అమెరి

యుద్ధాంగ వైమానికశాఖలమంత్రి: చర్చిహిల్లు. సహాయ మంత్రి: పీలుప్రభువు. యుద్ధాంగశాఖ కోశాధికారి: హెచ్. ఫార్ట్సనరు. సహాయమంత్రి: మేజరు జనరలు సీలీ

హిందూదేశాంగమంత్రి: ఎడ్విసుసామ్యుయలు మాంటాగు. సహాయమంత్రి: సిన్హాప్రభువు

నౌకాశాఖ మొదటిప్రభువు: వాల్టరులాంగు సహాయమంత్రి: డాక్టరు మెక్నామరా.

వాణిజ్యశాఖాధ్యక్షుడు: సర్ ఆల్బర్టు స్టాన్లీ. సహాయమంత్రి: సి. బ్రిడ్జిమాను

విదేశవాణిజ్యశాఖామంత్రి: సర్ స్టీలు మెయిటులాండు

స్థానికప్రభుత్వశాఖాధ్యక్షుడు: డాక్టరు అడిసను. సహాయ మంత్రి: స్టీఫెను వాల్సు

వ్యవసాయశాఖాధ్యక్షుడు: ఆర్. ఎస్. ప్రొతరో. సహాయ మంత్రి: సర్ గ్రిఫ్త్సు బాస్కవెను.

విద్యాశాఖాధ్యక్షులు: డబ్ల్యు. ఎ. ఎ. ఫిషరు. సహాయమంత్రి: హెర్బర్టు ల్యూయిస్.

సప్లైలమంత్రి: అండ్రూవేర్. సహాయమంత్రులు: కెల్లవే, మేజరు బెయర్డు.

ఆహారపదార్థముల మంత్రి : జి. హెచ్. రాబర్ట్సు

నౌకానిర్మాణశాఖామంత్రి : సర్ జోసెఫుమెక్లే. సహాయ మంత్రి : వెస్లీ విల్సను

కార్మికశాఖామంత్రి: సర్ ఆర్. ఎస్. హార్వను, సహాయ మంత్రి : వార్డిలు

ఉపకారవేతనశాఖామంత్రి : సర్ వర్తింగ్టను ఈవాన్సు, సహాయమంత్రి : కర్నలు క్రేగు

జాతీయసేవాపునర్నిర్మాణమంత్రి : సర్ ఆక్లండుగెడ్డిసు. సహాయమంత్రి : సిసెలు బెక్కు

లంకాస్టరు డచ్చి ఛాన్సిలరు : క్రాఫోర్డు ప్రభువు

పబ్లికువర్క్సు కమీషనరు: సర్ ఆల్ఫర్డు మాండు

అటర్నీ జనరలు: సర్ గార్డను హ్యూవర్టు

సొలిసిటరు జనరలు:సర్ ఎర్నస్టు పోలకు. టి. డబ్ల్యు. మారిసను

పోస్టుమాస్టరు జనరలు: ఎ. హెచ్. ఇల్లింగ్వర్తు. అసిస్టెంటు పోస్టు మాస్టరు జనరలు: పైక్‌పీసు

పే మాస్టరు జనరలు: సర్ కాంప్టను రికెట్టు

కోశాధ్యక్షులు: అస్టిను చేంబర్లేను

పార్లమెంటు సంయుక్తకార్యదర్శులు: ఎడ్మండు ప్రభువు, కెప్టను గెస్టు

కోశాధికార సంయుక్తకార్యదర్శులు: సర్ హడ్సను లీవరు, స్టాన్లీ బాల్డువిను

లార్డు కమీషనరులు : జె. ఎఫ్. హోప్పు, జె. డబ్లియు. ప్రాటు, జె. పార్కరు, టవిను జోన్సు

స్కాట్లండు దేశాంగకార్యదర్శి : రాబర్టు మన్రో

ఐర్లండు లార్డు లెప్టినెంటు : ఫ్రెంచి ప్రభువు

లార్డు చాన్సిలరు : సర్ జె. కాంబెల్

ఐర్లండు దేశాంగము[illegible] : ఇయను మెక్ఫర్సను

లార్డు చేంబర్లెను : [illegible]ప్రభువు

హిందూదేశాంగమంత్రిసభ

కార్యాలయములు: వైటుహాలుభవనము, లండను

కార్యదర్శి: రైటు ఆనరబిలు ఇ. ఎస్. మాంటాగు

సహాయకార్యదర్శి: సిన్హా ప్రభువు

సహాయ సంయుక్తకార్యదర్శులు: సర్ లైనలు అబ్రహామ్సు, సర్ ఆర్థరు హిర్జెలు

ఉపాధ్యక్షులు: లారెన్సు కర్రి

సభ్యులు: సర్ ఎఫ్. డబ్ల్యు. డ్యూకు; సర్ ఆర్నాల్డువైటు; సర్ ముర్రె హామికు; సర్ సి. ఎస్. బెయిలీ; డబ్లియు. డి. షెప్పర్డు; సర్ మార్షలు ఫ్రెడరికు రీడు; సర్ ఈ. బి. బార్నో; జె. బి. బ్రినెటు; సాహిబ్జా అఫ్తాబ [illegible] ఖాను; సర్ ప్రభాశంకర పట్టనీ; భూపేంద్రనాథ బాసు

దేశాంగప్రభుత్వమువారు సంవత్సరమునకు 50 వేల సవరనులు విరాళముగ నిచ్చుచున్నను హిందూదేశ కార్యాలయ వ్యయములకు సొమ్ము భారతదేశ రివిన్యూలనుండియే వెచ్చింపబడుచున్నది. కార్యాలయవ్యయములు, ఉప[illegible]వేతనముల వ్యయముతో సయితము సంవత్సరమునకు 2 కోట్ల 50 వేల సవరను లగుచున్నవి.

భరతఖండము

ప్రపంచభాగములం దొక ముఖ్యభాగమైన భరతఖండము ఆసియాఖండమునకు దక్షిణదిగ్భాగమునందు మధ్యస్థముగ నున్నది. భరతఖండమునకు మూడుదిశలను సముద్రములును నుత్తరదిశయందు హిమవన్నగములును గలవు. ఉన్నతసనరాజము సముద్రములు సస్యసమృద్ధికి సాధనములు. ప్రచండమార్తాండుడు తూర్పు వానలుపడమటిగాలులు దేశమును ఫలవంతము చేయుచున్నవి. మధ్యస్థితి సముద్రతీరములు మహానదులు కాసారములు మహాటవులు నగాగ్రభాగములు మలయమారుతములు చంద్రజ్యోత్స్నలు భరతవర్షవైభవంబును బ్రకటించుచున్నవి. భరతఖండము సకలవిధముల నాసియాఖండమునందు కేంద్రస్థానముగ నుండుటకు దగియున్నది. దేశమునందు వ్యవసాయమునకు పరిశ్రమలకు వాణిజ్యమునకు వలయు సాధనసంపదలు గలవు. దేశవైశాల్యము 17,33,168 చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య 32 కోట్లు. దేశమునందలి సహజసంపదలు వికసించి ప్రజలకు ప్రత్యభిజ్ఞానము గలిగినపుడు భారతరాజ్యము లోకరాజ్యములం దద్వితీయస్థానము నలంకరించగలదని విజ్ఞులకు విదిత మగుచున్నది. భారతీయులు వ్యవసాయాత్ములై భగవద్దిష్టమైన గమ్యస్థానమును జేరుటకు ప్రయత్నించిన సఫలమనోరథులు గాగలరు. ఆ ప్రయత్నములు ఆధ్యాత్మిక విభూతియందు పరిణమింపవలయును.

భరతఖండవిభాగములు

విశాలమైన హిందూదేశమునందు 14 రాజ్యభాగములు 675 సంస్థానములు గలవు. బ్రిటీషురాజ్యమునందు 10,97,901 చదరపుమైళ్ళ ప్రదేశము; సంస్థానములందు 6,75,267 మైళ్ళ ప్రదేశము గలదు.

బ్రిటీషు రాజ్యభాగములు

రాష్ట్రములు	జిల్లాల మొత్తము	విస్తీర్ణము చదరపుమైళ్లు	జనసంఖ్య (1911)
అజ్మీరు, మార్వారా	2	2711	5)1,395
అండమాను, నికోబారు ద్వీపములు	—	3143	26,459
అస్సాము	12	52,959	6,713 685
బెలూచిస్థానము	6	45,804	414,412
బంగాళము	28	78,412	45,483,077
బీహారు, ఒరిస్సాలు	21	83,205	34,490,084
బొంబాయి రాజధాని	26	123,064	19,672,642
బొంబాయి	26	75,918	16,113,042
సింధుదేశము	6	47,066	3,513,435
ఏడను	—	80	46,165
బర్మా	41	236 738	12,115,217
మధ్యరాష్ట్రములు, బీరారు	22	100,345	13,916,308
కూరగు	1	1,58?	174,976
మద్రాసు	24	141,726	41,405,4´4
పశ్చిమోత్తర పరగణాలు	5	16,466	2,106,933
పంజాబు	29	97,209	19,974,956
సంయుక్తరాష్ట్రములలో చేరిన ఆగ్రా అయోధ్య	48	107,164	47,182,044
ఆగ్రా	36	83,198	34,624,040
అయోధ్య	12	23,966	12,558,004
బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు చెందిన మొత్తము	267	1,097,901	244,267,042

సంస్థానములు

సంస్థానములు	జిల్లాల మొత్తము	విస్తీర్ణము చదరపుమైళ్లు	జనసంఖ్య (1911)
బెలూచిస్థాన్ సంస్థానము	—	86,511	399,432
బరోడాసంస్థానము	—	8,099	2,032,798
బంగాళమునకు చేరిన సంస్థానములు	—	32,773	4,538,161
బొంబాయికి చేరిన సంస్థానములు	—	65,761	7,411,567
మధ్యయిండియాఏజన్సీకి చేరినవి	—	78,772	9,356,980
మధ్యరాష్ట్రసంస్థానములు	—	31,188	2,117,002
తూర్పుబంగాళము అస్సామునకుచేరిన సంస్థానములు	—	—	575,835
హైదరాబాదు సంస్థానము	—	82,698	13,374,676
కాష్మీరుసంస్థానము	—	80,900	3,158,126
మదరాసుకుచేరిన సంస్థానములు	—	9,969	4,811,841
కొచ్చినుసంస్థానము	—	—	918,110
తిరువాన్కూరుసంస్థానము	—	—	3,428,975
మైసూరుసంస్థానము	—	29,444	5,806,193
పశ్చిమోత్తరపరగణాల ఏజెన్సీకి చెందినవి	—	—	1,622,094
పంజాబునకు చేరినవి	—	36,532	4,212,794
రాజపుటానా ఏజెన్సీకిచెందినవి	—	127,541	10,580,432
సిక్కిముసంస్థానము	—	—	87,920
సంయుక్తరాష్ట్రములకు చేరినవి	—	5079	832,036
సంస్థానముల మొత్తము		675,267	70,864,995
రెంటిమొత్తము		1,773,168	315,132,537

భరతఖండ ప్రభుత్వము

సభాయుతుడైన గవర్నరు జనరలు పాలించును.

రాజప్రతినిధి గవర్నరు జనరలు మహామహుడు: రైట్ ఆనరబిలు బేరన్ చెమ్సుఫర్డు జి. సి. బి. ఇ గారు

1916-వ సంవత్సరము ఏప్రిలు 5-వ తేదిని కార్యభారమును దాల్చెను

కార్యనిర్వాహకసభ

సర్ జి. ఎస్. బార్న్సు గారు — సర్ విలియము హెన్రి విన్సెంటు గారు — సర్ జేమ్సు మెస్టను గారు

సర్ సి. హెచ్. ఎ. హిల్లు గారు — సర్ సి. శంకరనాయరు గారు

సర్ జి. ఆర్. లంవడెసు గారు — సర్ సి. సి. మన్రో గారు (సేనాధ్యక్షుడు)

సామ్రాజ్యశాసనసభాసభ్యులు

ప్రజానిర్వాచితులు

రావుబహాదూరు బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారు	చెన్నపురి
వి. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు	,,
కె. వి. రంగస్వామయ్యంగారు	,,
ఖాన్‌బహాదూరు మీర్ అసదలీఖాన్ గారు	,,
వి. జె. పటేలుగారు	బొంబయి
సర్ దిన్షా ఎడుల్జీ వాచాగారు	,,
ఖాన్‌బహాదూరు సయ్యదు అల్లాండు షా గారు	,,
మహమ్మద్ ఆలీ జిన్నా గారు	,,
మాల్కమ్ ఎన్ హాగ్గుగారు	,,
సురేంద్రనాథ బెనర్జీగారు	బంగాళము
రాయిసీతానాథరాయి బహదూరుగారు	,,
అబ్దుల్ రహీముగారు	,,
ఖాన్‌బహాదూరు నవాబు సయ్యదు నవాబు ఆలీ చౌదరిగారు	,,
కాశింబజారు మహారాజా సర్ మనీంద్రచంద్ర నందిగారు	,,
డబ్ల్యు. ఎ. ఐరన్‌సైడుగారు	,,
డాక్టరు తేజబహాదూరు సప్రూగారు	సం॥ పరగణాలు
పండిత మదనమోహన మాళవియాగారు	,,
రాజా సర్ రాంపాలుసింగుగారు	,,
మహమ్మదాబాదు రాజా సర్ మహమ్మద్ మహమ్మద్‌ఖాన్, ఖాన్‌బహాదూరుగారు	,,
సర్దారు బహాదూరు సర్దారు సుందరసింగుమజితియాగారు	పంజాబు
మాంగ్ భాటుగారు	బర్మా
రాయిబహాదూరు కృష్ణసాహేగారు	బీహారు, ఒరిస్సా
రాజా రాజేంద్రనారాయణ భంజదేవుగారు	,,
మజురల్ హక్ గారు	,,
కామినికుమార చంద్రగారు	అస్సాము
గణేశ శ్రీకృష్ణ కపర్దేగారు	మధ్యరాష్ట్రములు
రాయిబహాదూరు బిషన్‌దత్తు సుకుల్	,,

ప్రభుత్వనియోజితులు

ఉద్యోగులు కానివారు

సర్ ఫజుల్‌భాయి కరింభాయిగారు	
ఖాన్‌బహాదూరు మియాన్‌మహమ్మదు షాఫీగారు	
ఖాన్ జుల్‌ఫికర్ ఆలీఖాన్ గారు	
సబ్‌మేజరు కెప్టెన్ అజ్బక్‌ఖాన్ సర్దారు బహాదూరుగారు	
సర్. జి. ఎమ్. చిట్నవిసుగారు	

ఉద్యోగులు

ఎ. ఆర్. లాఫ్టన్ టాటన్‌హాముగారు	మదరాసు
ఎఫ్. జె. మొనహాన్‌గారు	బంగాళము
సి. ఎ. కింకెయిడుగారు	బొంబయి
ఇ. హెచ్. సి. వాల్షుగారు	బీహారు, ఒరిస్సా
వెర్నీలవెట్టుగారు	సం॥ పరగణాలు
	పంజాబు
కాప్టన్ ఎస్. ఎల్. ఆపిన్ గారు	బర్మా
ఎఫ్. ఎస్. ఎ. స్లొకాక్‌గారు	మధ్యపరగణాలు
డబ్ల్యు. జె. రెయిడుగారు	అస్సాము
జె. ఎస్. డొనాల్డుగారు	పశ్చిమోత్తరపరగణాలు
డి. హెచ్. కెస్టవన్‌గారు	సామ్రాజ్యప్రభుత్వము
హెచ్. షార్పుగారు	,,
ఆర్. ఇ. హాలెండుగారు	,,
ఎన్. ఆర్. హిగ్నెలుగారు	,,
సర్ ఇ. డి. మెక్లగన్‌గారు	,,
ఆర్. ఎ. మాంటుగారు	,,
ఎఫ్. సి. రోసుగారు	,,
ఎ. పి. మాడ్డిమనుగారు	,,
సర్జను జనరలు డబ్లు. ఆర్. ఎడ్వర్డ్సుగారు	,,
జి. ఆర్. క్లార్కుగారు	,,
సర్ ఆర్. డబ్ల్యు. గిల్లన్‌గారు	,,
సర్ ఎ. హెచ్. గ్రాంటుగారు	,,
జి. బి. హెచ్. ఫెల్‌గారు	,,
మేజరు జెనరలు ఎ. హెచ్. బింగ్లేగారు	,,
హెచ్. ఎఫ్. హావర్డుగారు	,,

చెన్నపురి ప్రభుత్వము

చెన్నరాష్ట్రమునకు 1919వ సంవత్సరము ఏప్రిలు 10 వ తేదీని శ్రీ విల్లింగ్డను ప్రభువు పరిపాలనాధికారమును వహించెను. రాష్ట్రపాలనమును సభాసమేతుండైన గవర్నరు నిర్వహించును. దివాన్ బహద్దరు పి రాజగోపాలాచార్యులు గారు, లయొనెల్ డేవిడ్సను గారు సి. జి. టాడ్ హంటరు గారు కార్యనిర్వాహకసభ్యులు. ప్రస్తుతము గల శాసనసభాసభ్యులు.

అధికారసభ్యులు

మా॥ మహమదు అజీజ్దీన్ సాహేబు బహద్దరు గారు
మా॥ ఎల్. ఇ. బక్లే గారు
మా॥ ఎ. వై. జి. కాంబెలుగారు
మా॥ డబ్లియు. జె. జె. హవాలీగారు
మా॥ డబ్లియు. హట్టను గారు
మా॥ ఆర్. లిటిలుహేల్సు గారు
మా॥ ఎన్. ఇ. మార్జి బాంక్సుగారు
మా॥ ఆర్. రామచంద్రరావుగారు
మా॥ ఎస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు
మా॥ హెచ్. జి. స్టోక్సు గారు
ఎ. ఎఫ్. జి. మాస్కార్డిగారు
మా॥ ఎం. ఎంగు గారు
మా॥ ఆర్. బి. వుడ్డు గారు
మా॥ డబ్ల్యు. జె. నిబాటు గారు

అధికారేతర నిర్వాచితసభ్యులు

మా॥ సెరుగడ జమీందారు గారు
మా॥ రావుబహద్దరు అణ్ణాసల శెట్టిగారు
మా॥ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు
మా॥ టి. రిచ్మండు గారు
మా॥ రేమెండు జాను అల్లెను గారు
మా॥ బొబ్బిలిరాజు గారు
లయనేర్డు హారిసు గారు

ప్రజాప్రతినిధులు

మా॥ రావుబహద్దరు తిరువేంకటరంగాచార్యులుగారు (కార్పొరేషను ప్రతినిధి)

మా॥ సేతుపట్ట పట్టాభిరామయ్యరు రామస్వామిఅయ్యరుగారు (విశ్వవిద్యాలయప్రతినిధి)

మా॥ దివాను బహద్దరు మోచర్ల రామచంద్రరావు పంతులు గారు (గోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరుజిల్లాల ప్రతినిధి)

మా॥ ఆమంచర్ల సుబ్బకృష్ణారావు పంతులు గారు (నెల్లూరు, చిత్తూరు, కడపజిల్లాల ప్రతినిధి)

మా॥ పులుగుర్తి శివరావుపంతులుగారు (అనంతపురము, కర్నూలు, బళ్లారిజిల్లాల ప్రతినిధి)

మా॥ భవాని వేంకటగిరిఅయ్యరు నరసింహాయ్యరుగారు (సేలం, కోయంబుత్తూరు, నీలగిరిజిల్లాల ప్రతినిధి)

మా॥ కేసరగడు సదాశివభట్టుగారు (దక్షిణకన్నడము, మలబారుజిల్లాల ప్రతినిధి)

మా॥ రావుబహద్దరు కల్లత్తూరు కృష్ణఅయ్యంగారు రామానుజాచార్యులు గారు (తంజావూరు, తిరుచనాపల్లిజిల్లాల ప్రతినిధి)

మా॥ కృష్ణస్వామి రామయ్యంగారు (మధుర, రామనాథపురం, తిరునల్వేలి జిల్లాల ప్రతినిధి)

మా॥ శ్రీరాజా రావు వేంకటకుమార మహీపతిరావు సూర్యారావు బహద్దరుగారు (ఆంధ్రదేశజమీందారుల ప్రతినిధి)

మా॥ రాజరాజేశ్వర సేతుపతి బహద్దరుగారు (ద్రావిడదేశ జమీందారుల ప్రతినిధి)

మా॥ భూపతిరాజు వేంకటపతిరాజుగారు (ఆంధ్రదేశ భూస్వాముల ప్రతినిధి)

మా॥ కృష్ణస్వామి చిదంబరనాథమొదలియారుగారు (ద్రావిడదేశ భూస్వాముల ప్రతినిధి)

మా॥ కరేకట్టు కుమార రామవర్మ కవలప్పర మూప్పిల్ నాయరుగారు (కేరళదేశ భూస్వాముల ప్రతినిధి)

మా॥ యాకూబు హుస్సేను సాహేబు బహద్దరుగారు (ఆంధ్రదేశ ముసల్మానుల ప్రతినిధి)

మా॥ ఖానుబహద్దరు అహమదుతంబి మరక్కాయరు గారు (ద్రావిడదేశ ముసల్మానుల ప్రతినిధి)

మా॥ గార్డను ఫ్రేసరు గారు (మదరాసు వాణిజ్యసంఘప్రతినిధి)

మా॥ జేమ్సుఫాంగరు గారు (మదరాసు వ్యాపారసమితి ప్రతినిధి)

మా॥ ఎడ్వర్డు బాగ్బరు గారు (ప్లాంటరుల ప్రతినిధి)

గతసంవత్సరమునందయిదు సాధారణ సమావేశములు నొక యవసరసమావేశమును గూడినవి. మార్చి సమావేశమునందాదాయవ్యయనిర్ణయములు యథాప్రకారము చర్చింపఁబడినవి. ఆదాయవ్యయనిర్ణయములచర్చయందు వీనికి సంబంధించిన విషయములను మాత్రము చర్చింపవలయునని నిర్ణయింపఁబడినది ఈ యేర్పాటువలనను సభావ్యవహారములు సత్వరముగ బరిసమాప్తి నొందినను దేశోపయోగ వ్యవహారములను చర్చించుటకు సభ్యుల కవకాశములు గలుగలేదు. వ్యయాంశముల విషయమై సభ్యులు సూచించిన మార్పులను సామాన్యముగ నధికారులు నిరాకరించిరి. యుద్ధమువలన నధికారులు నిర్ణయించిన పనులు కొనసాగుట కవకాశము గలుగలేదు. అవసర సమావేశమునందు మాంటేగు చెమ్సుఫర్డు సంస్కరణవిధానము విమర్శింపఁబడినది. ప్ర

జాయత్తవిషయములను నధికారాయత్తవిషయములను నిర్ణయించు విషయమై చర్చజరిగినది. ప్రజాప్రతినిధులు శాంతిసంరక్షణము న్యాయవిమర్శనము గాక ఇతర విషయము లన్నియును ప్రజాయత్తములుగ నుండవల యునని నిర్ణయించిరి. యూరపియను ప్రతినిధులు అధికార ప్రతినిధులు తటస్థభావమును బూనిరి. భూమిసిస్తు నీటివసతులు ఉన్నతవిద్య అటవీపాలనము ప్రజాయత్త విషయములై యుండవలయునని ప్రజాప్రతినిధు లేక గ్రీవముగ నామోదించిరి. హిందూదేశ ప్రభుత్వము చెన్నపురి ప్రభుత్వాభిప్రాయమును వినఁగోరినను చెన్నపురిప్రభుత్వము మౌనముద్రను వహించుట విచిత్రముగ నున్నది. చెన్నపురి ప్రభుత్వము సంపూర్ణముగ సంస్కరణములకు విముఖత్వమును జూపిన విధము ముందు విమర్శింపఁబడును.

గతసంవత్సరమునందు శాసనసభయందు 600 ప్రశ్న లడుగబడినవి. అనేకములైన తీర్మానము లుపపాదింపబడినవి. ప్రశ్నలందు స్థానికపరిపాలనమునకు విద్యావ్యాపనమునకు హైకోర్టునకు ఆయుర్వేదమునకు సంబంధించిన ప్రశ్నలు గలవు. స్థానికపరిపాలనమును వ్యాపింప జేయుటకై మా. రామచంద్రరావుగా రుపపాదించిన తీర్మానము,ఆయుర్వేదమునకు సహాయమును చేయువిషయమై ఆమంచర్ల కృష్ణారావుగా రుపపాదించిన తీర్మానము, శివరావుగారి ఆహారపదార్థముల క్రయ నిర్ణయమునకు సంబంధించిన తీర్మానము ఓడిపోయినవి. నరసింహాయ్యంగారు అరవభాషయందు ప్రసంగముఁ జేయ సమకట్టుటయును గవర్నరుగారు ప్రతిషేధించుటయును గమనింపఁదగిన విషయము.

అంగీకృతమైన శాసనములు: మోపలావారసత్వపుశాసనము; దొడ్డప్పనాయకరు వుయ్యూరు జమీందారీల యవిభక్త జమీందారీ శాసనము; కలితీనాపెడి శాసనము; చెన్నపురి పురపాలనసంఘశాసనము. గతించిన సంవత్సరమునం దధికారసభ్యులకును ననధికార సభ్యులకు నానుకూల్యము తగ్గినది. ప్రజాక్షేమమునకై ప్రజాప్రతినిధులు చేసిన ప్రయత్నములు ప్రయోజనకరములు కాలేదు. శాసనసభోపసంహారమునకీ సంరంభము మూలకారణమని యెంచఁబడుచున్నది.ఇతర రాష్ట్రములందు రాజ్యాంగసంస్కరణములకై శాసనసభాకాలము విస్తృతము సేయఁబడినను చెన్నపురి ప్రభుత్వముమాత్రము భిన్నముగఁ బ్రవర్తించుట విచిత్రముగ నున్నది. నూతనశాసనసభానిర్మాణము పాలకుల సంకల్పమున కనుకూలముగ నేర్పడునో ప్రతికూలముగ నేర్పడునో సిద్ధార్థిసంవత్సరము నిర్ణయింపఁగలదు.

చెన్నపురి

హిందూదేశరాష్ట్రములందు చెన్నరాష్ట్రము 1,43,924 మైళ్ళ వైశాల్యమును 4,14.05,404 ప్రజలను గలిగి దక్షిణదిశ నలరారుచున్నది. చెన్నరాష్ట్రమునందు 280 పట్టణంబులు 54343 గ్రామములు 79,16,490 గృహములు గలవు. ప్రజలయందు 49,19,476 మంది పట్టణంబులందును 3,69,57,624 మంది గ్రామములందును, జీవయాత్రను గడపుచున్నారు. ప్రజలయందు 100 కి 89 మంది హిందువులు 6 గురు మహమ్మదీయులు 3 క్రైస్తవులు 2 ద్దరు జంతుపూజకులు గలరు. 1000 మంది యందు 407 అరవమును 377 ఆంధ్రమును 74 మలయాళమును 37 కన్నడమును 23 హిందుస్థానిని మాటలాడుచున్నారు. చెన్నరాజధానియందు చెన్నపురి జిల్లాతో గలిసి 26 జిల్లాలు గలవు. ఆంధ్రమండలముల స్థితిగతులను దెలిపెడి వివరము లాయామండలముల క్రిందను ప్రచురింపబడినవి.ఆంధ్రమండలముల వైశాల్యమునకును జనసంఖ్యకును దగిన ప్రతిపత్తి వికాసము లేదని పరిస్థితుల నెఱిగినవారలకు తెలిసియే యున్నది.

వృత్తులు, పరిశ్రమలు

చెన్నపురిరాష్ట్రమునందు 100 కి 68 మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారముగ నున్నది. వ్యవసాయాక్రమణమునందు 340 లక్షల యకరములు గలవు. అందు 115 లక్షల యకరములలో వడ్లు 58 లక్షల యకరములందు మొక్కజొన్నలు 33 లక్షల యకరములందు పచ్చజొన్నలు 26 లక్షల యకరములందు రాగులు 27 లక్షల యకరములందు ప్రత్తి 74 లక్షల యకరములందు నూనెగింజలు ఇతరాహారపదార్థములును పండించబడుచున్నవి. మఱియు కాఫీ తేయాకు చెఱుకుతోటలు గలవు. చెన్నపురి రాష్ట్రమునందు చేతిమగ్గములు వ్యాపకమునందు గలవు. ప్రజలకు నేతపరిశ్రమ జీవనాధారములం దొక ముఖ్యాధారము. కాని సంగ్రామమువలన నీ పరిశ్రమమునకు భంగము గలిగినది. చెన్నపురి రాష్ట్రమునందు 1231 యంత్రాలయములు గలవు. అందు సగము వడ్లమరలు 180 ప్రత్తిమరలు గలవు. చెన్నరాష్ట్రమునందు 1917-18 నందు 5455 లక్షల వ్యాపారము జరిగినది. వ్యాపారమునందు

569 లక్షుల వ్యాపారము వృద్ధిపొందినది. వృద్ధికి ముఖ్యాధారము కోళ్ళ యెగుమతియని తెలియుచున్నది.

1918-19 సంవత్సరాదాయవ్యయములు

	ఆదాయము	వ్యయము
భూమికిస్తు	2,89,15,000	1,29,50,000
స్టాంపులు	77,1[illegible],000	28[illegible],000
ఎక్సైజు	201,76,000	10,4[illegible],000
ఆదాయపుపన్ను	38,[illegible]0,000	46,000
అడవులు	54,58,000	31,80,000
రెజిస్ట్రేషను	24,72,000	15,07,0 0
వడ్డి	4 57,[illegible]00	8,84,000
కోర్టులు	11, 4,000	89,10,000
చెఱసాలలు	7,7[illegible],000	20,56,000
పోలీసు	5,40,000	1,20,46,[illegible]00
రేవులు	1,000	49,000
విద్య	8,79,000	1,08,00,000
వైద్యము	2,98,000	25,95,000
పారిశుద్ధ్యము	47,000	14,70,000
వ్యవసాయము	2,31 000	15,[illegible]5,000
శాస్త్రశాఖ, చిల్లరశాఖలు	17,88,000	17,09,000
సూపర్ యాన్యువేషన్ రాబడి	2,04,000	35,93,[illegible]00
అమ్చుకాగితములు	1,55,[illegible]00	1,[illegible]6,000
చిల్లరలు	2,56,000	5,25,000
నీటిపారుదల ప్రత్యక్షమైన రాబడి	1,63,000	9,95,000
		నిత్యకృత్యవ్యయము
నీటిపారుదలవలన చేరినభూమికిస్తు	53,28,000	15,56,000
చిల్లరపనులు	2,97,000	44,78,000
సివిల్ పనులు	5,17,000	99,4[illegible],000
మొత్తము	8,29,57,000	జమలు 6,82,000
		పరిపాలనము
		రాజకీయము
సామ్రాజ్యరాష్ట్రాదాయములమార్పిడి	20,38,000	17,26,000
		8,54,89,000
గతసంవత్సరముల నిలువ	2,01,80,000	శేషము
మొత్తము	10,50,98,000	1,96,09,000
	10,50,98,000	10,50,98,000
		లోటు 4,99,000

ఈరాష్ట్రాదాయమునందలి భూమికిస్తునుండి	2,89,54,000
స్టాంపులు	80,00,000
ఎక్సైజు	2,29,66,000
ఆదాయపుపన్ను	87,57,000
నీటివసతులు	53,28,000
మొత్తము	6,90,[illegible]0,00

ఇది సామ్రాజ్యాదాయమునకు చేర్పబడుచున్నది. ఆదాయము హెచ్చినకొలది సామ్రాజ్యప్రయోజనములు వర్ధిల్లినటుల రాష్ట్రప్రయోజనములు వర్ధిల్లవు. విద్యావ్యాపనమునకై 1918-19నందు 1917-18 కంటెను 14 లక్షల రూప్యము లధికముగ వ్యయము చేయబడినను ముదింపు చేసిన మొత్తముకంటెను 4 లక్షలుతగ్గినవి.

విద్యాప్రవృత్తి

ఈరాజధానియందు 1917-18 నందు 35,527 విద్యాలయములు గలవు. విద్యాలయములసంఖ్య 720 కి పెరిగినది. అందు 15,63,702 విద్యార్థులు విద్య నభ్యసించుచున్నారు. అందు కళాశాల విద్యార్థులు 8000 గలరు. వారియందు 195 స్త్రీలు గలరు. ప్రజలయందు 100-కి 4 వంతున విద్య నభ్యసించుచున్నారు. విద్యాలయములందు 14,767 బాలికలు విద్య నభ్యసించుచున్నారు. గత సంవత్సరమునందు విద్యావ్యాపనమునకై 226 లక్షలు వ్యయము చేయబడినవి. ఒక సంవత్సరమునందు 10 లక్షలవ్యయ మధికముగ చేయబడినవి. దేశాదాయమునుండి 100-కి 58 వంతునను ప్రజాద్రవ్యమునుండి 48 వంతునను విద్యాశిక్షణమునకు వ్యయమైనది. రాష్ట్రాదాయము 96 లక్షలు లోకలుబోర్డులు మ్యునిసిపాలిటీలు 20 లక్షలు జీతములు 110 లక్షలు రాబడికిఁ దోడ్పడినవి. పంచములకై 123 పాఠశాలలు గలవు. పంచములకు నితర నిమ్నజాతులకు నుపయోగపడుటకై 104 క్రొత్త పాఠశాలల నేర్పాటు చేయుట కంగీకరింపబడినది. ఆశాలలందు 6874 పంచములు విద్య నభ్యసించుచున్నారు.

తరము రు 8లు వంతునను, కనిష్ఠతరము 6 అణాలవంతునను పల్లపు పంటకు గరిష్ఠతరము రు 8 ల వంతునను కనిష్ఠతరము రు 2 ల వంతునను కట్టిరి. భూమియందు 1917-1918 వ సంవత్సరమునందు 199371 యెకరముల భూమిని అటవీ శాఖవారు సంరక్షించిరి. జిల్లాయందు మీఠ భూములలో చలి విస్తారముగనుండి ఆ ప్రదేశములలోని ప్రజలు మన్యపు జ్వరములవలన బాధపడుచుందురు. 1917 వ సంవత్సరము నందు మండలమునందు 34 వైద్యాలయములు కలవు. వానివలన 471,450 మంది ఉపకృతి కలిగినది. చికిత్స పొందినవారి సంఖ్యను బట్టి చూచినచో ప్రజల ఆరోగ్యమునకు కావలసిన వైద్యాలయములు లేవని తోచకమానదు. జననములు 76 076; మరణములు 40,781 మంది. 1917 వ సంవత్సరము నందు కలిగినమరణములలో మూడువంతుల మంది చావులకు జ్వరములు కారణములు. జ్వరముల వలన 44,375, కలరావలన 397, గ్రహిణివలన 607, మశూచికము వలన 1406 గురు మరణించిరి.

జిల్లాయందు రెండుకళాశాలలు కలవు. విజయనగరములో నున్నది ప్రథమతరగతి కళాశాల. శ్రీమహారాజావారు దానిని పోషించుచున్నారు. మహారాజావారి కళాశాల ఆంధ్రదేశమునందలి విద్యాలయములలో పాలనము నందును, విద్యాశిక్షణము నందును, ధర్మమునందును వన్నెకెక్కెను. అంకితము వేంకటనరసింగారావు గారి భార్యపేరిట విశాఖపట్టణమునందు పెట్టిన కళాశాలయందు ఇంటర్‌మీడియేటు వరకును చదువు చెప్పుదురు. అనకాపల్లి, విజయనగరములలో మునిసిపలు హైస్కూల్లు కలవు. విశాఖపట్టణములో క్రైస్తవ మిషనువారొక హైస్కూలును స్థాపించిరి. బొబ్బిలి జయపురము సంస్థానాధీశులు తమ ముఖ్యపట్టణము లందు హైస్కూళ్లను నెలకొల్పి ప్రజలకు విద్యాదానము చేయుచుండిరి. శృంగవరపుకోట, ఎలమంచిలి మున్నగు ప్రదేశములలో సెకండరీ పాఠశాల లున్నవి. వృత్తి పాఠశాలలలో విశాఖపట్టణమునందలి వైద్య పాఠశాలయు ఇంజనీరింగు పాఠశాలయు, అనకాపల్లి యందలి వ్యవసాయక్షేత్రమును ముఖ్యములు.

జిల్లాలో చాలమందికి వృత్తి వ్యవసాయము. పరిశ్రమలలో గోనెల పరిశ్రమ పేరుపొందెను. చిట్టివలసలో గోనెలను తయారు చేయు యంత్రశాల కలదు. చేతితో గోగునార వడికి మగ్గముల మీదను కొన్నిచోట్ల సంచులను నేయుచున్నారు. రత్నకంబళ్లు, జరీవస్త్రములు, అంగవస్త్రములు, పట్టుబట్టల నేయుటయు కలదు. నీలిమందును పాలకొండతాలూకాలో తయారుచేయుదురు. విశాఖ పట్టణము మంచినూనెకు పేరుపొందెను. అనకాపల్లి, ఎలమంచిలి, చీపురుపల్లి పట్టణములలో మంచిగాజులు చేయుదురు. ఏటికొప్పాక, నక్కపల్లి చండనాజలలో కఱ్ఱను తరిమిడిపట్టి చిత్రము లగు పనులను చేయుదురు. ఆంధ్రదేశమునందలి వడ్రంగుల హస్తలాఘవమునకు ఆ వస్తువులు తార్కాణముగ నుండును. విశాఖపట్టణములోని దంతపు పనుల విషయమై ఆంధ్రులలో వినని వా రుండరు. ఈ జిల్లాయందు మాంగనసు, గ్రాఫైటు, అభ్రకము, కంచు మున్నగు లోహములు కలవు. వానివలన పరిశ్రమలంత సత్కార్యమముగ నుండకపోయినను లోహము లితరప్రదేశములకు ఎగుమతి యగుచున్నవి. మాంగనసునుండి ఉక్కు తయారుచేయుదురు. ఈ జిల్లాలో సముద్రతీరమున ఉప్పును కూడ విశేషముగ తయారుచేయుదురు. జిల్లాయందలి రాజకీయసంస్థలలో మండలసంఘమును, కాంగ్రెసుసంఘమును, స్వరాజ్యసంఘములును ప్రజల ప్రబోధమునకు తోడ్పడుచున్నవి. వ్యవసాయాభివృద్ధికి తోడ్పడు వ్యవసాయసంఘ మొకటి మండలము నందు కలదు.

మండల ముఖ్యపట్టణములలో విశాఖపట్టణము ముందు ఉచ్చస్థితికి రాగలదు. ఇక్కడ వర్తక సౌకర్యమునకును ఓడల రక్షణమునకు వీలగు నౌకాశ్రయమును కట్టుటవలన విశాఖపట్టణము ఆంధ్ర రాజధానిలో ప్రధమపట్టణముగ విరాజిల్లును. పాలకులు నౌకాశ్రయమును కట్టుటకై యత్నించుచున్నారు. యుద్ధమువలన వారిప్రయత్నమునందు కొంత విలంబ మేర్పడినను త్వరలో నది సెరవేరి వర్తకస్థానములందు ఆంధ్ర దేశము కూడ ప్రకాశించు నని ప్రజ లెదురు చూచుచున్నారు. ఇక్కడను గొడేవారు నిర్మించిన నక్షత్రశాల కలదు. విజయనగరము శ్రీఆనంద గజపతిమహారాజులుగారి కాలములో నపూర్వవైభవము ననుభవించెను. ఇప్పటికిని అక్కడ వర్తకము విశేషముగ జరుగుచున్నది. భీమిలిపట్టణమును చూచిన వారికి దాని పూర్వపు వర్తకవైభవము స్మరణకు రాకమానదు. బొబ్బిలి, జయపురములు సంస్థానాధీశులకు నిలయములు. సుప్రసిద్ధమును, పుణ్యతీర్థమును ప్రకృతి రమణీయమునకు అమరావతియు నగు సింహాచలము మండలములలోనే కలదు. ఆధునిక పరిజ్ఞానమువలన ప్రజ లీ మండలమును అపారముగ వృద్ధిచేసి సంపచ్ఛోభితముగ చేయుట కుండిన యవకాశములు మరి యే మండలమునకును లేవని నుడివినచో నతిశయోక్తి కానేరదు.

గోదావరీమండలము

వైశాల్యము : 6221 చదరపు మైళ్లు, జనసంఖ్య 1652859.

సరిహద్దులు : ఉత్తరమున కొంతవరకు విశాఖపట్టణము, మధ్య పరగణాలందలి బస్తరు సంస్థానము. తూర్పు, దక్షిణమున బంగాళా ఖాతము. పడమట నైజాము రాజ్యము.

గ్రామములు 824. పట్టణములు 9. గృహములు276959.గలవు.

తాలూకులు 8 : అమలాపురము, కాకినాడ, పెద్దాపురము, రామచంద్రపురము, రాజమహేంద్రవరము, అమలాపురము, నూగూరు, రాజోలు.

జనసంఖ్య:— అమలాపురం : హిందువులు—పు. 102465. స్త్రీ. 109854. మహమ్మదీయులు—పు. 1328. స్త్రీ. 1574. క్రైస్తవులు—పు. 219. స్త్రీ. 230. ఇతరులు—పు. 54. స్త్రీ. 46.

కాకినాడ : హిందువులు — పు. 108455. స్త్రీ. 113392. మహమ్మదీయులు—పు. 2459. స్త్రీ. 2329. క్రైస్తవులు—పు. 898. స్త్రీ. 883. ఇతరులు—పు. 748. స్త్రీ. 24.

పెద్దాపురం : హిందువులు — పు. 90930. స్త్రీ. 93638. మహామ్మదీయులు — పు. 1237. స్త్రీ. 12.1. క్రైస్తవులు — పు. 615. స్త్రీ. 549. ఇతరులు — పు 41. స్త్రీ 55.

పిఠాపురం : హిందువులు — పు. 46871. స్త్రీ. 47657. మహామ్మదీయులు — పు. 9'5. స్త్రీ 995. క్రైస్తవులు — పు. 164. స్త్రీ. 167. ఇతరులు — పు. 23. స్త్రీ. 26.

రాజమండ్రి : హిందువులు — పు. 90712. స్త్రీ. 91236. మహామ్మదీయులు — పు. 2430. స్త్రీ. 2221. క్రైస్త — పు. 1240. స్త్రీ. 12... ఇతరులు — పు. 52. స్త్రీ. 30

రామచంద్రపురం : హిందు — పు. 115027. స్త్రీ. 118635. మహా — పు. 1764. స్త్రీ. 1852 క్రైస్త — పు 752. స్త్రీ. 746.

రాజోలు : హిందువులు — పు. 102602. స్త్రీ. 111758. మహా — పు. 1419. స్త్రీ. 1775. క్రైస్త — పు. 159. స్త్రీ. 146.

తుని : హిం — పు. 34182. స్త్రీ. 35331. మహా — పు. 498. స్త్రీ. 472. క్రైస్త — పు. 120. స్త్రీ. 129. ఇత — పు. 2. స్త్రీ. 2.

భద్రాచలము : హిందువులు — పు. 25421. స్త్రీ. 24999. మహా — పు. 309. స్త్రీ. 281. క్రైస్తవులు — పు. 463. స్త్రీ. 513. ఇత — పు. 2052 స్త్రీ. 1922.

చోడవరము : హిందువులు — పు. 12983. స్త్రీ. 12744. మహా — పు. 83. స్త్రీ. 54. క్రైస్తవులు — పు. 82. స్త్రీ. 60. ఇత — పు. 1242. స్త్రీ. 353.

నూగూరు : హిం — పు. 9788 స్త్రీ. 9789. మహా — పు. 185 స్త్రీ. 141. క్రైస్త — పు. 39. స్త్రీ. 46.

పోలవరము : హిందువులు — పు. 25630. స్త్రీ. 24752. మహా — పు. 703. స్త్రీ. 747. క్రైస్తవులు — పు. 96. స్త్రీ. 83. ఇత — పు. 6833. స్త్రీ. 6843.

ఎల్లవరము : హిందువులు — పు. 18433. స్త్రీ. 17872. మహా — పు. 66. స్త్రీ. 40. క్రైస్త — పు. 120. స్త్రీ. 124.

అక్షరజ్ఞులు 1,445,957 నిరక్షరజ్ఞులు 1,360,428 ఇంగ్లీషు 10,367.

ఏజన్సీ : అక్షరజ్ఞులు 7,206,902, నిరక్షరజ్ఞులు 20,242, ఇంగ్లీషు 480.

జిల్లాజడ్జి : జే. సి. ఫెర్గ్యూసన్ బి. ఏ. ఎం. ఎల్.

కలెక్టరు : రావుసాహెబు యం. రామరావుగారు పి. సి.ఎస్.

ఇంజనీరు : ఏ. ఈ పెన్నను.

పోలీసు సూపరింటెండెంటు : బి. స్మైత.

జిల్లారిజస్ట్రారు :

జిల్లాసర్జన్ : యం. సీతారామస్వామినాయుడుగారు.

సూపరింటెండెంటు సెంట్రలుజయిలు : ఆర్. డబ్ల్యు. చెస్టరు.

డిప్యూటీకలెక్టరులు 6, సబ్ జడ్జీలు 3, జిల్లామునసబులు 6, తహశీలుదారులు 8, జిల్లాబోర్డు 1, దీ. బ. దురుశేటి శేషగిరిరావుగారు (అనధికారి)

గోదావరిజిల్లా బోర్డుఆదాయము: రూపాయిలు 5,41,876 వ్యయము : 6,18,242. ఇది 1916-17 సంవత్సరమునకు సంబంధించినది. తాలూకాబోర్డులు 4. పురపాలకసంఘములు 8. యూనియనులు 17 ను గలవు.

భూమి ఆదాయము : 5,012,384, అబ్కారీ 2,151,182 రిజస్ట్రేషన్ 65,662. రూపాయిలు

అడవి : వైశాల్యము : 534,941, ఎకరములు. ఆదాయము రూ. 30 646-12-1.

సాగుబడి భూమి 3,980,698, పశ్వాదాయుల సంఖ్య 65,250.

పరిశ్రమలు, వృత్తులు : పంచదార, కొబ్బరి, ముచ్చెలు, బెల్లము, తాటిబెల్లము, పట్టునేత మస్లిను గుడ్డ నేత.

జౌళిబట్టల వర్కుషాపులు కాకినాడ ధవళేశ్వరములలో కలవు.

కంచెంబులు యిత్తడిగిన్నెలు చేయబడును. నీలిమందు ఫ్యాక్టరీలు గలవు.

పసుపు పైరు కలదు.

చామర్లకోటలో పంచదార ఫ్యాక్టరీ కలదు. వ్యవసాయము ముఖ్యవృత్తి.

ఆరోగ్యము: వైద్యశాలలసంఖ్య 30, చికిత్సబొందినవారి సంఖ్య 436262, జననము (19-6-17) 57554, మరణములు. 43577, జ్వరముల వలన 18735, కలరా 6114, గ్రహణి 1999, ప్లేగు 29.

పోలీసు : 1 సూపరింటెండెంటు, 2 అసిస్టాంటు సూపరింటెండెంట్లు, 1 డిప్యూటి సూపరింటెండెంటు, 12 ఇన్స్పెక్టర్లు, 57 సబ్ ఇన్స్పెక్టర్లు, 8 సార్జంటులు, 130 హెడ్ కనిస్టేబులు, 1146 కనిస్టేబులుగలరు. 35 స్టేషనులు కలవు.

విద్యాప్రవృత్తి: కళాశాలలు 3 గలవు. రాజమండ్రి దొరతనము వారి కళాశాల, రాజమండ్రి ట్రెయినింగు కళాశాల, పి. ఆర్. కళాశాల, కాకినాడ.

ఉన్నతపాఠశాలలు : 1 అమెరికను మిషన్ హైస్కూలు, పెద్దాపురం. 2 నేషనలు హైస్కూలు, రామచంద్రపురము. 3 తుని హైస్కూలు. 4 రాజమండ్రి హితకారిణి హైస్కూలు. 5 అనకాపల్లి హైస్కూలు. 6 అమలాపురముబోర్డుహైస్కూలు. 7 పిఠాపురం చల్లాయమ్మరావు హైస్కూలు. 8 మక్తాగర్ హైస్కూలు, కాకినాడ.

పరపతిసంఘములు 58. ఇందులో 1194. సభ్యులు గలరు. వ్యక్తులకు ఋణమిచ్చినది 25882, రూపాయిలు. యూనియనులు 2 గలవు. సంఘములలో చేర్చబడిన సంఖ్య 886. మొత్తము సభ్యులసంఖ్య 3530. మొత్తము పెట్టుబడి రూపాయిలు. 245.5. మూలధనము 749 రూపాయిలు.

రాజకీయ సంస్థాపనము : గోదావరిజిల్లా సంఘము, గలదు. అధ్యక్షులు ఆనరబిలు కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి గారు. కార్యదర్శి దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశరావు గారు బి. ఏ.

కాకినాడ, రాజమండ్రిలో హోమురూలు సంఘములు గలవు.

పెద్దాపురములో తాలూకాసంఘము కలదు. కార్యదర్శి: జరుగుమిల్లి వెంకటరమణయ్య గారు. (ప్లీడరు)

ముఖ్యస్థలములు: కాకినాడ, రాజమండ్రి, పెద్దాపురము, అమలాపురము, నరసాపురము.

పుణ్యస్థలములు: పిఠాపురము, చామర్లకోట భీమవరము, ద్రాక్షారామము, కోటిలింగాలు, సర్పవరం, చోల్లంగి అన్నవరము.

పుణ్యనదులు: గోదావరి.

యితరవిషయములు.

పశువులసంత: పిఠాపురములో ప్రతిశనివారము జరుగును. పిఠాపురములో పాదగయగలదు.

చెఱుకు అరటి, పనస, కొబ్బరితోటలు గలవు.

రాజమండ్రిలో మ్యూజియము గలదు.

ధవళేశ్వరములో ఆనకట్ట గలదు.

గొప్పగోదావరి వంతెన గలదు.

రాజమండ్రి పెద్దాపురములలో పట్టుబట్టలు నేయబడుచున్నవి.

పోలవరములో అభ్రకపు గనులు గలవు. గొప్ప అటవి గలదు.

కృష్ణామండలము

ఆంధ్రదేశచరిత్రమునందు కృష్ణామండలము ప్రముఖతను వహించుచున్నది. ఆంధ్రరాజులకు కృష్ణామండల మాదిస్థల మని మండలచరిత్రము బోధించుచున్నది. కృష్ణామండల వైశాల్యము 5907 చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య 19,97,838. పరిహద్దులు:—తూర్పున బంగాళాఖాతము; ఉత్తరమున గోదావరినది; పడమట నైజాము రాజ్యము; దక్షిణమున గుంటూరు మండలము. కృష్ణాజిల్లాయందు 1702 గ్రామములు 13 పట్టణములు 3,60,837 గృహములును గలవు. 1. బందరు 1,15,509, 2. బెజవాడ 1,47,321; 3. భీమవరము 1,66,533; 4. దివి 1,34,708; 5. ఏలూరు 2,08,167; 6. గుడివాడ 162,806; 7. కైకలూరు 64,500; 8. నందిగామ 1,58,186; 9. నర్సాపురము 1,71,124; 10. నూజవీడు 1,62,161; 11. తణుకు 2,69,858; 12. తిరువూరు 79,175; 13. యర్నగూడెము 158,680 తాలూకాలందు ప్రజలు గలరు. హిందువులు 18,75,488, మహమ్మదీయులు 70,728. క్రైస్తవులు 49,863 కలరు. అక్షరజ్ఞులు 100-కి 13. ఆంగ్లభాషాక్షరజ్ఞులు 100-కి 2 కలరు.

జిల్లాజడ్జి. జె. జె. కాటను ఐ. సి. ఎస్. జిల్లాకలెక్టరు. ఎ. వై. జి. క్యాంబెలు ఐ. సి. ఎస్.

రిజిస్ట్రారు పరపతిసంఘములు, వి. ఎస్. ఎల్. నరసింహారావు గారు. జిల్లాసర్జను కే. నారాయణస్వామి అయ్యరు. పోలీసు సూపరింటెండెంటు ఎస్. ఎఫ్. భాదము; ఎంజినియరు జె. బి. లట్మను, ఎఫ్. సి. ఎక్. క్లిఫ్టు, ఆర్. నరసింహయ్యంగారు కె. టి. వీరరాఘవాచార్యరు. జిల్లా అటవీ అధికారి హెచ్. సి. మాక్లాగ్లిను. డిప్యూటికలెక్టరులు 5 గురు, సబ్‌జడ్జీలు 4 గురు, డిస్ట్రిక్టు మునసబులు 14 తహసీలుదారులు 12 గలరు.

ఈ మండలమునం దొక జిల్లా బోర్డుగలదు. అధ్యక్షుడు కలక్టరు. ఉపాధ్యక్షుడు వల్లమన్నాటి నరసింహ ంపంతులు. తాలూకా బోర్డులు 5, కొన్ని యూనియనులు కలవు

జిల్లాఆదాయము.

భూమ్యాదాయము	75,61 889	ఆదాయపుపన్ను	1,82,974
రిజిస్ట్రేషను	1 16,595	కల్లపుంఢు	288 217
మాదకపదార్థములు	27,75 ,35	ఉప్పు	2 25,196
అటవీ ఆదాయము	65,586	శుల్కము	58,896
స్టాంపులు	8,70,831		

సాగుబడి: కృష్ణాజిల్లాయందు 26 95,184 యకరములు సాగునందున్నవి. పంటలు:— వడ్లు, జొన్నలు, నూనెగింజలు, ప్రత్తి, మిర్చి, పప్పుధాన్యములు, చోళ్లు ముఖ్యపంటలు. పాలకొల్లు, తణుకు, భీమవరము, తెనాలి తాలూకాలయందు పండ్లతోటలు, తమలపాకుల తోటలు, చెఱుకుతోటలు గలవు. మచిలీబందరు నూజవీడు మొదలగు స్థలములు జహాంగీరు బనగానపల్లి మొదలగు మంచిమామిడిపండ్లకు ప్రసిద్ధికెక్కినవి. సగటున యకరమునకు రూ. 6-8-7 మెరకకు యకరమునకు రూ. 19-0-0 పల్లపుశిస్తు, చెల్లింపబడుచున్నది. భూమియందు 1,69,694 యకరములభూమి అటవీశాఖా సంరక్షణమునందు గలదు.

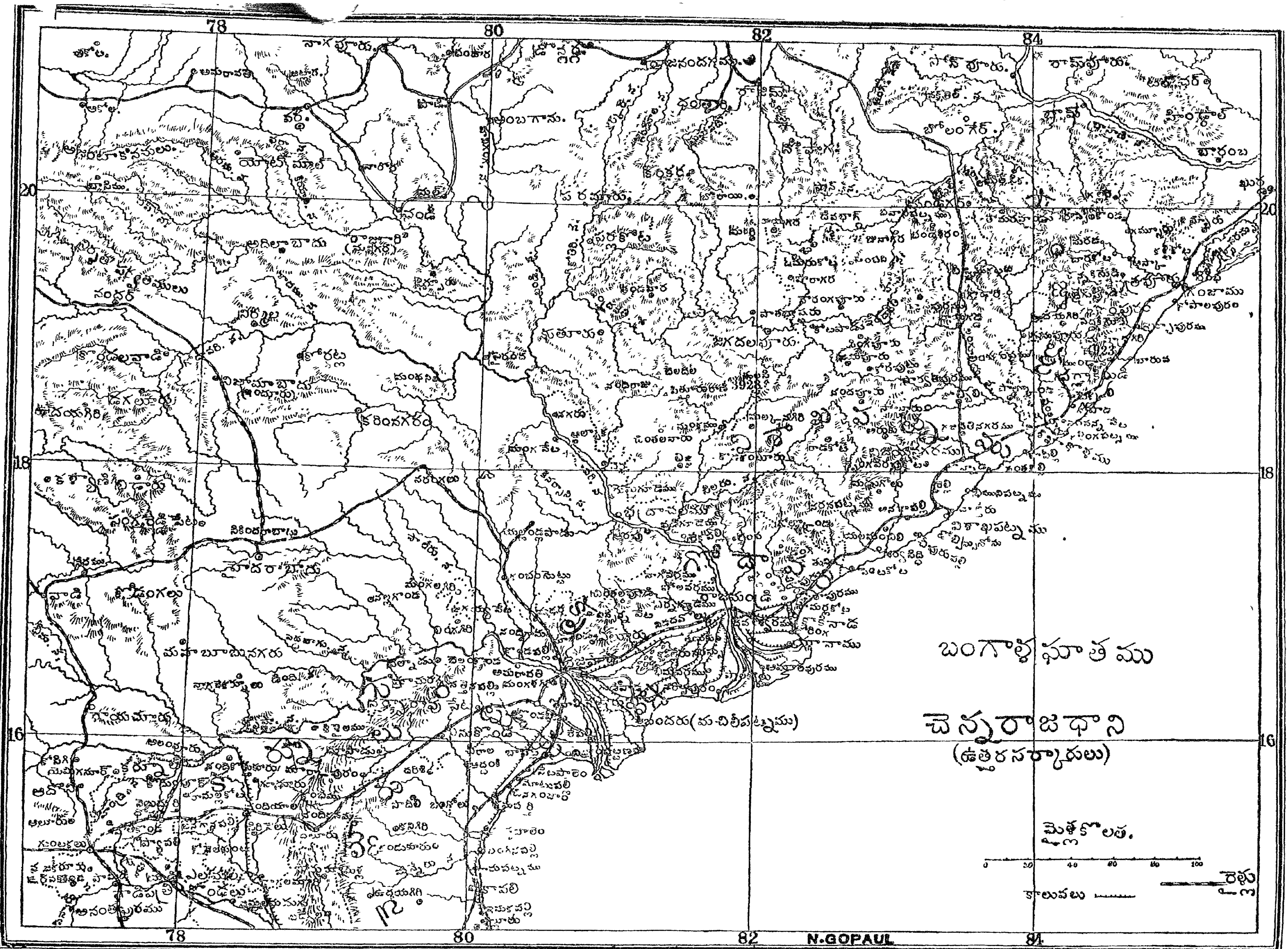
ప్రజల ఆరోగ్యస్థితి.

ఈ జిల్లాయందు వైద్యసహాయమునకై 22 వైద్యాలయములు గలవు. అందు 1917-వ సంవత్సరమునందు 3 58,020 మంది వైద్యసహాయమును బొందిరి. ఆసంవత్సరమునందు 65 875 జననములు 51,842 మరణములు గలిగినవి. మరణములందు 18,5 4 జ్వరములు 14,600 కలరా, 17,000 సంగ్రహణి; 1,147 మశూచిమరణములకు గారణములు. వైద్యసహాయమునకై 1916 సంవత్సరమునందు రూ. 85 394 వ్యయము చేయబడినవి.

విద్యాప్రవృత్తి.

1. బందరునందు నోబిలుకళాశాలగలదు. అధ్యక్షుండు రివరెండు పెన్ను. 2. హిందూహైస్కూలు బందరు; 3, టైలరు హైస్కూలు నరసాపురము; 4. శ్రీరాజా హైస్కూలు, నూజవీడు. 5. బోర్డు హైస్కూలు, తణుకు; 6. సి. ఎమ్. ఎస్. హైస్కూలు బెజవాడ; 7. శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరి హిందూ హైస్కూలు బెజవాడ; 8. ఎం. ఎల్. ఎమ్. హైస్కూలు భీమవరము 9. సి. ఎమ్. ఎస్. హైస్కూలు. ఏలూరు; 10. ఆంధ్రజాతీయకళాశాల అధ్యక్షుడు కోపల్లి హనుమంతరావు ఎమ్. ఏ. బి. ఎల్. భరతఖండమునం దంతటను నాంధ్రజాతీయకళాశాల స్వయంవ్యక్తిత్వము గల జాతీయవిద్యాలయముగ ప్రసిద్ధిని గాంచినది. 11. ఆంధ్రదేశమునందు తెనాలి కొవ్వూరు ఆకీడు మొదలగు స్థలములందు స్వతంత్రవ్యక్తిత్వము గల సంస్కృతవిద్యాల

AMRUTANJAN DEPOT
BOMBAY

బంగాళాఖాతము
చెన్నరాజధాని
(ఉత్తరసర్కారులు)
మైళ్ళకొలత.
0 20 40 60 80 100
రైళ్లు
కాలువలు
N.GOPAUL
78
80
82
84
20
18
16
విశాఖపట్నము
బందరు (మచిలీపట్నము)
అమరావతి
కరింనగరం
సికందరాబాదు
మహబూబునగరు
అనంతపురము
నాగపూరు
గంజాము
కొండపల్లి
అదిలాబాదు

చెన్నరాజధాని
(దక్షిణ సర్కారులు)
మైళ్లకొలత
0 20 40 60 80 100
కాలువలు
రైళ్లు
76
78
80
16
14
12
10
N. GOPAUL.

अमृतांजन
AMRUTANJAN
OR
INDIAN PAIN BALM

యములు 10 కలవు. 12. ఈమండలమునందు 13 ఇతరవిద్యాలయములు గలవు. 13. మండలమునందు 2875 విద్యాలయములు 1917 నందు గలవు. ప్రత్యేకము పంచములకై కొన్ని విద్యాలయములు స్థాపింపబడినవి. విద్యాప్రవృత్తికై రమారమి 5 లక్షుల రూప్యములు సంవత్సరమునకు వ్యయమగుచున్నవి. ఇందు 3 లక్షులరూప్యములు జీతములు వగైరాలవలన రాబడిగలదు.

వృత్తులు, పరిశ్రమలు.

ప్రజలయందు 100-కి 73 మందికి వ్యవసాయము, 18 మందికి పరిశ్రమలు, 5 మందికి వర్తకము జీవనాధారములు. ఈజిల్లాయందు 1,37,823 పట్టాదారులు 10 లక్షుల యకరములను సాగుచేయుచున్నారు. మద్యపానాభ్యాసము దినదినాభివృద్ధిని జెందుచున్నదని 30 లక్షుల మద్యాదాయము స్పష్టముచేయుచున్నది. కృష్ణామండలము పాలంపోరి అద్దకపు బట్టలకు నేతరుమాళ్లకు తివాసులకు బొమ్మలకు ప్రసిద్ధి కెక్కినది. కృష్ణామండలమునందు నేతపరిశ్రమవలన జీవించెడి జాండ్రలు సాలెలు దేవాంగులు గలరు. ఆంధ్రజాతీయకళాశాలయందు విద్యార్థులకు చేతిపనులు నేర్పబడుచున్నవి. యంత్రాలయములు:— వడ్లమరలు 40, దూదిమరలు 4, జనుపనార యంత్రాలయము 1 గలవు.

రాజకీయసంస్థాపనలు.

కృష్ణాజిల్లాసంఘము:— ఇది 1890 సం॥ నందు స్థాపితము. సభాధ్యక్షుడు వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు. కార్యదర్శి వేమూరి వేంకటసుబ్బారావు. సంచారకార్యదర్శి కొడాలి శివరామకృష్ణరావు. సంఘమునందు 500 సభ్యులు గలరు. బెజవాడ ఏలూరు నరసాపురములందు తాలూకా సంఘములుగలవు. మచిలీబందరు, బెజవాడ, ఏలూరు మొదలగు స్థలములందు స్వరాజ్యసమితులు గలవు. బెజవాడయందు రామమోహన మందిరమునందు కేంద్రగ్రంథాలయముగలదు.

స్థానికస్వపరిపాలనము

జిల్లాబోర్డు అధ్యక్షుడు కలెక్టరు; ఉపాధ్యక్షుడు వడ్లమన్నాటి నరసింహంపంతులు.

ఆదాయము		వ్యయము	
శిస్తు వగైరాలు	4,47,524	రిఫండువగైరా	285
విద్యాశాఖ	85,811	పరిపాలనా వ్యయము	11,216
వైద్యము	591	విద్యావ్యయము	4,182
రైల్వేలు	2,09,320	రైల్వేలు	142,529
పివిలు వర్కుస్సు	2,79,191	సివిలువర్కుస్సు	463,476
చిల్లర	2,17,416	చిల్లర	412,962
	11,89,752		11,58,488

నర్సాపురము బోర్డు ఆదాయము రూ. 2,26,843; వ్యయము రూ 2,28,860; బెజవాడబోర్డు ఆదాయము రూ. 88,416; వ్యయము రూ. 97,447; గుడివాడబోర్డు ఆదాయము రూ. 85,522; వ్యయము రూ. 79,229; ఏలూరు ఆదాయము రూ. 67,937; వ్యయము రూ. 67,598; బందరు ఆదాయము రూ. 52,161; వ్యయము రూ. 53,364; అధ్యక్షుడు వేమూరి వెంకటసుబ్బారావు. పంచాయతులు ఆదాయము రూ. 81,857; వ్యయము రూ. 63,623. ముఖ్యస్థలములు:— మచిలీబందరు, శ్రీకాకుళము, కల్లేపల్లి, మోపదేవి, అయిలూరు, బెజవాడ, ఘంటసాల, గుడివాడ, ఎలకుర్రు, అంగలూరు, నందిగామ, జగ్గయ్యపేట, కైకలూరు, అంతర్వేది, తణుకు, భీమవరము, నరసాపురము.

పరపతిసంఘములు

ఈ జిల్లాయందు మచిలీబందరునందు సెంట్రలు బ్యాంకు గలదు. అందు చందాదారులు 75 మంది గలరు. మూలధనము 6,996. సంఘము గత సంవత్సరము రూ. 6881 వ్యక్తులకును రూ. 3,17,61 లను సంఘములకును అప్పు పెట్టినది. యూనియను సంఘములు 4; యూనియనులకు చేర్చిన సంఘములు 119 గలవు. ఇందు 5,662 సభ్యులు గలరు. ఈ సంఘములు రూ. 6,22,461 పెట్టుబడి సొమ్మును వాడినవి. గతసంవత్సరమునందు సంఘములకై రూ. 2783 వ్యయ మైనవి.

గుంటూరుమండలము.

గుంటూరు మండలప్రాంత మాంధ్రదేశ చారిత్రమునందు సుప్రసిద్ధము. గుంటూరు మండలస్థములైన బౌద్ధస్తూపములు కొండవీటి దుర్గములు పల్నాటివీరుల చరిత్రములు ధరణికోట విద్యాపీఠములు అద్దంకిరాజుల యౌదార్యములు ఎండ్లూరి మన్నెరాజుల యప్రతిహతశౌర్యస్మారకచిహ్నములు పొదుర్తి మున్నగుచోటులలోని శిలానిఖాతధర్మశాసనములు మున్నగునవి ఆంధ్రుల ప్రతిభను అందునను విశేషముగ గుంటూరుమండల ప్రతిభను బోధించుచున్నవి. మండలవైశాల్యము 5735 చదరపు మైళ్లు. జనసంఖ్య 16,97,551. గుంటూరు మండలమున కుత్తరమునను తూర్పునను పడమటను కృష్ణానది గలదు. జిల్లాయందు 9 తాలూకాలుగలవు: బాపట్ల 2,41,999 2. గుంటూరు 2,81,928; 3. నరసారావుపేట 1,95,187; 4. ఒంగోలు 2,46,278; 5. పల్నాడు 1,61,197; 6. రేపల్లె 1,39,812; 7. సత్తెనపల్లి 184,474; 8. తెనాలి 2,13,262; 9. వినుకొండ 94,469 ప్రజలను గలిగియున్నవి.

మండలాధికారులు

జిల్లాజడ్జి: సి. కె. శ్రీనివాసరావుగారు బి. ఏ.

జిల్లాకలెక్టరు: ఎస్. ఎం. వి. ఉస్మాన్ సాహేబుగారు.

జిల్లా సర్జను: జె. వేంకటస్వామినాయుడుగారు.

పోలీసుసూపరింటెండెంటు: ఇ. హెచ్. సల్లవిను గారు.

బోర్డు ఎంజినీరు: వి. గోపాలఅయ్యరుగారు.

అటవీశాఖాధికారి: వి. రామనుమీనను గారు.

పాఠశాలల ఇన్‌స్పెక్టరు: డబ్లుయు. బి. బ్రయర్లి గారు.

జిల్లాయందు 8 మునసబులు 4 డిప్యూటికలెక్టరులు 2 సబుజడ్జీలును గలరు. 11 తహసీలుదారులు గలరు. అమెరికను బాప్టిస్టు మిషను, అమెరికను లూథరను మిషన్లు మండలమునందు విరివిగ పనిచేయుచున్నవి. గుంటూరు, కొండవీడు, మంగళగిరి, అమరావతి, బెల్లంకొండ, భట్టిప్రోలు, కోటప్పకొండ, కారెంపూడి మొదలగు ప్రసిద్ధమైన పుణ్యస్థలములును గలవు. పాఠశాలలు: అమెరికను లూథరను కళాశాల; గుంటూరు: రివరెండు ఎల్. ఎల్. ఊలు, అధ్యక్షుడు.

ఉన్నతపాఠశాల గుంటూరు; తాలూకా ఉన్నతపాఠశాల తెనాలి; బోర్డు ఉన్నతపాఠశాల రేపల్లె; బోర్డు ఉన్నతపాఠశాల బాపట్ల; అమెరికను బాప్టిస్టు మిషను ఉన్నతపాఠశాల ఒంగోలు; మునిసిపలు ఉన్నతపాఠశాల నర్సారావుపేట; ఉన్నతవిద్యాలయము పొన్నూరు. పిశుపాటి వెంకటరంగయ్య గారి మాధ్యమికపాఠశాల; తాలూకాబోర్డు మాధ్యమికవిద్యాలయము అద్దంకి; మాధ్యమికపాఠశాల బ్రాహ్మణనిడుమానూరు; జార్జి కారొనేషను మాధ్యమిక విద్యాలయము తురిమెళ్ల; విద్యాలయము ధూళిపూడి.

స్థానికసంఘములు: మండల స్థానికసంఘమునకు 1916-17 సంవత్సరమునందు రూ 6,92,863 లు ఆదాయము వచ్చినది. రూ 1,27,809 లు వ్యయమైనది. జిల్లాబోర్డు: ఎస్. వి. వి. ఉస్మాన్ సాహేబు గారు. రావుబహాదరు పత్రి శ్రీనివాసరావు గారు, ఉపాధ్యక్షులు. మునిసిపలు సంఘములు: ఒంగోలు — కొప్పరపు కృష్ణారావుగారు (అధ్యక్షులు), తెనాలి — రాయబహాదరు చెవిటిగంటి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు, నర్సారావుపేట పి. శ్రీహరిరావు పంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్.

రావు బహాదరు చెమిటిగంటి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు తెనాలి తాలూకాబోర్డు; అధ్యక్షులు. కొంపల్లి కోట్లింగము గారు గుంటూరు తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులు; రావు బహాదరు దేశిరాజు కృష్ణయ్యపంతులు గారు ఒంగోలు తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులు. పరిశ్రమలు, వృత్తులు: చీరాల, చెదులువాడ, పేరాల, వేటపాలెము, పందిళ్లపల్లి గ్రామములలో నేతపనులు చేయువారు 37,745 మంది గలరు. 6,500 నేతమగ్గములు ఈప్రాంతములలోనే గలవు. ఇతరచోట్ల 7,605 మగ్గములు గలవు. రేపల్లె తాలూకా పాటేరు సయితము మంచి బట్టలను నేయుచున్నది. గుంటూరు, మంగళగిరి, ఫిరంగిపురము, సత్తెనపల్లి, అమరాపల్లి, అమరావతులలో ప్రత్తిమరలు గలవు. ఈ తాలూకాలలోనుండి విదేశస్థలముల కనేకములకు దూది యెగుమతి చేయబడుచున్నది: ప్రకృతము 22 బియ్యపు యంత్రశాలలు 30 దూది యంత్రశాలలు 2 సారయంత్రశాలలు గలవు.

గుంటూరునందు కలకండ మంచుగడ్డలను తయారుచేయుచున్నారు. కొప్పుకొండయందు రాతిపెట్టెలు, వినుకొండ తాలూకా అయినవోలునందు గడ్డిచాపలు, పల్నాడుతాలూకా దుర్గియందు రాతి విగ్రహములు ఇప్పటికిని చేయబడుచున్నవి. బాపట్ల, రేపల్లె, ఒంగోలు తాలూకాలలో కంబళ్లను నేయుచున్నారు. ఫిరంగిపురమునందు రోమను కాథలికు మిషనరీలు అచ్చటి నేతగాండ్రలో అల్యూమినియము మగ్గములను ప్రవేశపెట్టినారు. కొండవీడునందు సుగంధద్రవ్యములు తయారుచేయబడుచున్నవి. వంగదేశమునందలి ఇంపీరియలు టుబాకొ కంపెనివారి బ్రాంచి గుంటూరునందు నెలకొల్పబడియున్నది. గతసంవత్సరము సుమారు 30,00,000 పౌన్ల పొగాకు ఇచ్చటినుండి కొని పంపబడినది. ఎముకలు, చర్మముల వ్యాపారము సయితము ఈ జిల్లాలో విస్తారముగా జరుగుచున్నది. పంటలు: ఈ జిల్లాలో, చోళ్లు, జొన్నలు, వరిగ, వరి, ప్రత్తి, మిర్చి, పొగాకు, ఉలవలు, కాయధాన్యములు ముఖ్యమైన పంటలు. మామిడి, నారింజ, తములపాకులు, పసుపు అరటి తోటలు, తెనాలి, రేపల్లె తాలూకాలలో విస్తారముగా గలవు. తెనాలి తాలూకా దావులూరు, కొల్లిపర, అన్నవరము గ్రామములు తములపాకుల తోటలకు మిక్కిలి ప్రసిద్ధి.

రాజకీయసంస్థలు: గుంటూరునందు జిల్లాసంఘము, కాంగ్రెసు సంఘము స్వరాజ్యసమితులుగలవు. తెనాలి, రేపల్లె, గుంటూరు, నర్సారావుపేట, ఒంగోలు, బాపట్ల పట్టణములలో తాలూకాసంఘములు, ఈపురగములలోను, రుద్రవరము, కూచిపూడి, అమృతలూరు, ఇనగల్లు, చీమకుర్తి, బ్రాహ్మణనిడుమానూరు, పెదచెరుకూరు, గ్రామములలోను స్వరాజ్యసమితిశాఖలు గలవు. జమీనులు: ఈమండలమున ఇతరచోట్లవలె ఎక్కువ జమీను లేమియులేవు ఉన్నవానిలో నర్సారావుపేట, చిలకలూరుపేట గ్రామములు ముఖ్యమైన జమీనులు. రివిన్యూ: రిజిస్ట్రేషను ఆదాయము రూ. 85,017 లు; మాదక ఆదాయము రూ. 6,59,086 లు; భూమి ఆదాయము రూ 61,47,934 లు; రిజర్వు ఫారెస్టు ఆదాయము రూ 2,15,158 లు.

ఆరోగ్యము: వైద్యాలయముల సంఖ్య 27. గతసంవత్సరమున చికిత్సపొందిన వారిసంఖ్య 3,44,716. గతసంవత్సరమున జననములు 31,264. మరణములు 19,293. ఇందు జ్వరములవలన 10,863 మంది; కలరావలన 697 మంది, మశూచివలన 443 మంది, ప్లేగువలన 14761 మంది చనిపోయిరి. పరపతి సంఘములు: ఈమండలమున 80 పరపతి సంఘములు గలవు. వీనియందు రూ 7,39,409 లు పెట్టుబడిసొమ్ము గలదు. రిజర్వుఫండు రూ 1,4,837 లు గలవు.

వార్తాపత్రికలు: ఈమండలమునందు ప్రకటింపబడు పత్రికలు నాలుగుగలవు. ఇందు వార్తాపత్రికలు మూడు, మాసపత్రిక యొకటి గలవు. వార్తాపత్రికలగు దేశాభిమానికి డి. శేషాచలపతిరావుగారు, దర్బారుకు పాలపర్తి రామమూర్తిగారు, ఆర్యవైశ్యకు శనగపల్లి రామస్వామి గుప్తగార్లు సంపాదకులు. జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిగారు మాసపత్రిక యగు అభినవసరస్వతికి సంపాదకులు. ఈపత్రికలకు మండలమునందు విస్తారముగా ప్రచారముగలదు.

నెల్లూరుమండలము

నెల్లూరుమండలము రెడ్డిరాజులపాలనముచే ప్రసిద్ధిగాంచినది. మండలవైశాల్యము 7973 చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య 1,328,152.

ఎల్లలు: తూర్పున బంగాళాఖాతమును, పడమట తూర్పు కనుమలును, ఉత్తరమున గుంటూరు మండలమును, దక్షిణమున ఉత్తరార్కాటు, చెంగల్పట్టు మండలములును గలవు.

గ్రామములు: 8 పట్టణములును, 1594 పల్లెలును, 2,63,168 గృహములును గలవు.

తాలూకాలు: ఈ మండలములలో 13 తాలూకాలు గలవు. అవి: ఆత్మకూరు, దర్శి, గూడూరు, కందుకూరు, కనిగిరి, కావలి కోవూరు, నెల్లూరు, పొదిలి, పోలూరు, రాయపూరు, ఉదయగిరి వెంకటగిరితాలూకాలు.

జనసంఖ్య:—ఆత్మకూరుతాలూకా: హిందువులు—పు. 47391. స్త్రీ. 47418. మహ—పు. 4380. స్త్రీ. 4303. క్రైస్త—పు. 115. స్త్రీ. 95. ఇత—పు. 726. స్త్రీ. 686.

దర్శితాలూకా: హిందు—పు. 38248. స్త్రీ. 37833. మహ—పు. 2518. స్త్రీ. 2478. క్రైస్త—పు. 5519. స్త్రీ. 5500. ఇత—పు. 219. స్త్రీ. 187.

గూడూరుతాలూకా: హిందు—పు. 43573. స్త్రీ. 42018. మహ—పు. 2645. స్త్రీ. 2405. క్రైస్త—పు. 461. స్త్రీ. 552. ఇత—పు. 5776 స్త్రీ. 5464.

కందుకూరుతాలూకా: హిందు—పు. 68468. స్త్రీ. 68820. మహ—పు. 3522. స్త్రీ. 3219. క్రైస్త—పు. 2925. స్త్రీ. 2830. ఇత—పు. 1606. స్త్రీ. 1665.

కనిగిరితాలూకా: హిందు—పు. 53398. స్త్రీ. 54113. మహమ్మ—పు. 3556. స్త్రీ. 3658. క్రైస్తవులు—పు. 5520. స్త్రీ. 5252. ఇతరులు—పు. 359. స్త్రీ. 321.

కావలితాలూకా: హిందు—పు. 41079. స్త్రీ. 42488. మహ—పు. 2590. స్త్రీ. 2478. క్రైస్త—పు. 471. స్త్రీ. 457. ఇత—పు. 1610. స్త్రీ. 1600.

కోవూరుతాలూకా: హిందు—పు. 50342. స్త్రీ. 51673. మహ—పు. 4478. స్త్రీ. 4193. క్రైస్త—పు. 751. స్త్రీ. 683. ఇత—పు. 6441. స్త్రీ. 6150.

నెల్లూరుతాలూకా: హిందు—పు. 65913. స్త్రీ. 66739. మహ—పు. 7483 స్త్రీ. 7288. క్రైస్త—పు. 788. స్త్రీ. 961. ఇత—పు. 9223. స్త్రీ. 8911.

పొదిలితాలూకా: హిందు—పు. 27781. స్త్రీ. 27498. మహ—పు. 2021. స్త్రీ. 1938. క్రైస్త—పు. 4888. స్త్రీ. 4828. ఇత—పు. 74. స్త్రీ. 88.

పోలూరుతాలూకా: హిందు—పు. 28224. స్త్రీ. 27598. మహ—పు. 1410. స్త్రీ. 1307. క్రైస్త—పు. 513. స్త్రీ. 458. ఇత—పు. 2630. స్త్రీ. 2619.

రాయపురముతాలూకా: హిందు—పు. 29870. స్త్రీ. 28554. మహ—పు. 1941. స్త్రీ. 1906. క్రైస్త—పు. 57. స్త్రీ. 68. ఇత—పు. 1990. స్త్రీ. 1829.

ఉదయగిరితాలూకా: హిందు—పు. 44684. స్త్రీ. 45101. మహ—పు. 3697. స్త్రీ. 3771. క్రైస్త—పు. 210. స్త్రీ. 229. ఇత—పు. 340. స్త్రీ. 365.

వెంకటగిరితాలూకా: హిందు—పు. 29083. స్త్రీ. 28320. మహ—పు. 1897. స్త్రీ. 1763. క్రైస్త—పు. 208. స్త్రీ. 224. ఇత—పు. 2533. స్త్రీ. 2380.

అక్షరజ్ఞులు: ఈ మండలమున 1,323,152, అక్షరజ్ఞులును, 1,260,720 విద్యావిహీనులును, 5,257 ఆంగ్లవిద్యాధికులును కలరు.

జిల్లాజడ్జి: రా. బ. డబ్ల్యు. ఎన్. వెంకట్రామయ్య.

కలెక్టరు: జె. ఆర్. కృష్ణమ్మ.

జిల్లా సర్జను: ఆర్. మహాదేవయ్యరు. ఎమ్. డి.

పోలీసు సూపరింటెండెంటు: ఇ. ఎల్. స్కిన్నరు.

ఎగ్జిక్యూటీవుఇంజనీరు: జి. ఎస్. రామఅయ్యరు బి.ఏ., బి.సి.ఇ.

జిల్లాఫారెస్టు ఆఫీసరు: డి. ఎల్. సఫే ఐ. సి. ఎస్.

జిల్లాబోర్డు: 1917-18 ఆదాయము, 387284 రూ. వ్యయము, 211367. అధ్యక్షుడు: జె. ఆర్. కృష్ణమ్మ

తాలూకాబోర్డులు 5 యూనియనులు 15

జిల్లా ఆదాయము.

భూమ్యాదాయము 338575 రూ. రిజస్ట్రేషను 30997 రూ. ఆబ్కారీ 972148 రూ. అటవీ 215158 రూ.

సాగుబడి: ఈ మండలమున 5103053 ఎకరముల భూమి సాగుబడిక్రింద నున్నది. ఈ జిల్లాలలో 111,712 గురు పట్టాదారులు కలరు.

పంటలు: నెల్లూరు పశువులకు ప్రసిద్ధి. ఇచ్చట అడవులు విస్తారముగ గలవు. ఉదయగిరిలో మూలికలు దొరకునని ప్రసిద్ధి. ఈ జిల్లాలో జొన్నలు, వడ్లు, సజ్జలు, రాగులు, అరికలు, కొఱ్ఱలు మున్నగునవి పండును. ప్రత్తిపంట బాగుగ పండును. ధాన్యముకూడ పండును. ఇదివరకు నీలియాకు ఇచ్చట విస్తారముగ పెరుగుచుండెను.

వృత్తులు, పరిశ్రమలు: వ్యవసాయము, గుడ్డలునేయుట ముఖ్యమైనవృత్తులు. కందుకూరులో దుప్పట్లు నేయుదురు. మేలైన కొయ్యసామానులుకూడ జేయబడును.

ఈజిల్లాలో రాపూరుతాలూకాలోని వెలిగొండలలోని గనుల నుండి రాగి త్రవ్వి యెత్తుచుండిరి. పడమటితాలూకాలలో ఇనుమును త్రవ్వుచున్నారు. ఈ జిల్లా అభ్రకముగనులకు ప్రసిద్ధి.

ఆరోగ్యస్థితి: ఈమండలమున 19 వైద్యశాలలు కలవు. ఇచ్చట 239385 గురు చికిత్స పొందిరి. 24761 జననములును, 33025 మరణములును కలిగినవి. 22329 జ్వరములవలనను, 1672 కలరావలనను, 1165 గ్రహణివలనను, 85 మశూచివలనను, 818 ప్లేగువలనను మరణించిరి.

పోలీసు: ఇచ్చట 1 అసిస్టాంటు సూపరింటెండెంటును, 1 డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటును, 11 ఇన్స్పెక్టర్లను, 62 సబుఇన్స్పె

క్టరులును, 2 సార్జెంట్లును, 132 హెడ్డుకనిస్టేబిల్సును 980 కనిస్టేబిల్సును గలరు. 48 పోలీసుస్టేషనులు గలవు. 5732 నేరములు జరిగినవి.

విద్యాప్రవృత్తి: 1264 ప్రాథమికపాఠశాలలును, 8 ఉన్నత పాఠశాలలును గలవు. కళాశాలలు లేవు.

రాజకీయసంస్థాపనలు: ఈ మండలమున జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘమును, స్వరాజ్య సమితియు, గూడూరు, కావలి, కందుకూరు, ఆత్మకూరు, కోవూరుతాలూకా కాంగ్రెసు సంఘములును కలవు.

జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము:— అధ్యక్షుడు: గా. ఎ. ఎస్. కృష్ణరావు పంతులు, బి. ఏ. బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు: జి. ఆదిశేషయ్య, బి. ఏ. బి. ఎల్. పి. పున్నయ్య, బి. ఏ. బి. ఎల్.

సహాయ కార్యదర్శి: బి. జె. ప్రసాదరావు.

భాండాగారాధ్యక్షుడు: ఎమ్. శివకామయ్య, బి.ఏ ఎల్.టి.

కార్యనిర్వాహకసంఘము: షేకు అబ్దుర్ రహిమాన్ సాహెబు, బి. అణ్ణాస్వామి అయ్యరు, బి. ఏ., ఎస్. రామచంద్రరావు, బి. ఏ., ఒ. విశ్వనాథరావు, బి. ఏ. బి. ఎల్., ఎమ్. రామకృష్ణరావు.

స్వరాజ్యసమితి:—అధ్యక్షుడు: బి. అణ్ణాస్వామి అయ్యరు, బి. ఏ. బి. ఎల్.

కార్యదర్శి: కె. కుమారస్వామి, బి. ఏ. బి. ఎల్.

సహాయకార్యదర్శి: వి. రామమూర్తి.

కార్యనిర్వాహకసంఘము: వి. వెంకటసుబ్బయ్య, ఎ. సుబ్బరామరెడ్డి, టి. వి. శివరామయ్య, సి. వెంకటకృష్ణయ్య.

పరపతిసంఘములు: ఈ మండలమున 45 పరపతిసంఘములున్నవి. 2 యూనియనులు ఉన్నవి. వీనియందు 1837 గురు సభ్యులు కలరు. ఈ సంఘములు గతసంవత్సరమున వ్యక్తులకు 7115 రూపాయలను అప్పు నిచ్చినవి. ఈసంఘములు 1916-17 సంవత్సరములోని పెట్టుబడి 240888 రూపాయలు. ఇందు 1729 రూప్యముల రిజర్వు ఫండు గలదు.

ముఖ్యపట్టణములు: ఈజిల్లా ముఖ్యపట్టణము నెల్లూరు. ఇది 1801 సంవత్సరమున ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనమునకు వచ్చెను. ఇందు రెండు ఉన్నతపాఠశాలలు గలవు. ఇది చెంగావిగుడ్డలకును, సరిగ వస్త్రములకును ప్రసిద్ధి. ఈపట్టణమున రేబాల లక్ష్మీనరసారెడ్డియను దేశాభిమాని 60,000 రూప్యములు వ్యయపరచి యొక పురమందిరమును నిర్మించెను.

కోవూరు సమీపమున నున్న పడుగుపాడను గ్రామము రామాయణమును సులభశైలిని తెనిగించిన మొల్ల యనునామెజన్మస్థానము.

వెంకటగిరిపట్టణము: జమీందారు నివసించుస్థలము.

గూడూరు రైల్వేజంక్షను. దుగరాజుపట్టణము గూడూరు తాలూకాలో నున్న ముఖ్యమైన రేవుపట్టణము.

కందుకూరు మంచిదుప్పట్లకు ప్రసిద్ధి. ఈ తాలూకాలోని ఛుండి జమీందారీలో ఏకశిలాస్తంభము ఒకటి యున్నది.

కనిగిరి - దీని ప్రాతపేరు విజయమార్తాండదుర్గము.

రాపూరుతాలూకాలోని కలిచేడు అను స్థలమున దొంగతనము చే జీవించు అడవిజాతివారిని చేర్చిపెట్టి వారిని మంచిస్థితికి దెచ్చుచున్నారు.

ఉదయగిరిలో పూర్వకాలమందు హిందూరాజులు కట్టినకోట ఇప్పటికిని ఉన్నది.

సంగము-ఆత్మకూరుతాలూకాలో నున్నది. ఇచ్చట ఏకశిలాస్తంభము కలదు.

చిత్తూరుమండలము

ఆంధ్రదేశమున చిత్తూరు చాలపురాతనమైనమండలము. విజయనగరపురాజుల కడపటివంశము వారి వాసస్థలము. ఆంధ్రుల ప్రతిభను లోకమునకు చాటుచున్న తిరుపతి మహాక్షేత్రము ఈ జిల్లాలోనే గలదు. జాతీయవిద్యామహోద్యమమునకు స్వాగత మొసంగి జాతీయ కళాశాలను సంస్థాపించినది ఈ మండలమే.

జిల్లాసంఖ్య 12,39,000. ఇందు 2,23,000మంది ఒక్క-చిత్తూరుతాలూకాలో నేయున్నారు. ఈజిల్లాలోహిందువులసంఖ్యఅధికము. మునల్మానులు సుమారు 6 వేలమంది; క్రైస్తవులు 4,500మందిగలరు.

జిల్లావిస్తీర్ణము 5,676 చదరపు మైళ్లు.

జిల్లాయందలి ముఖ్యతాలూకాలు: చంద్రగిరి డివిజను: చంద్రగిరి జనసంఖ్య 1,18,550; కాళహస్తి 94,132; పుత్తూరు 1,70,235; తిరుతని 1,71,005.

మదనపల్లి డివిజను: వాయలపాడు 1,28,692; మదనపల్లి 1,36,977; పుంగనూరు 96,852.

చిత్తూరు డివిజను: చిత్తూరు 2,09,868; పలమనేరు 51,575.

ఈ మండలమున గల జమీనులలో కాళహస్తి, కార్వేటినగరము, పుంగనూరు, బంగారుపాలెములు ముఖ్యములైనవి.

మండలాధికారులు: ఈమండలమునకు ఏ. గల్లెటి ఐ. సి. ఎస్. గారు కలెక్టరు. పి. ఏ. భూటి ఐ. ఓ. ఎస్. గారు జిల్లాజడ్జి. మదనపల్లిడివిజనుకు ఏ.ఎం.తాంపో ఐ.సి.ఎస్.గారు సబుకలెక్టరు. హెచ్. డాసను గారు జిల్లా పోలీసు అధికారులు. ఏ. పి. ఫర్నాండజుగారు మండల వైద్యాధికారులు. ఎం. పార్థసారథి అయ్యంగారు విద్యాశాఖాధికారులు. ఇ. బి. పద్మనాభపిళ్లె గారు ఫారెస్టు అధికారులు.

ఈ మండలమున ముగ్గురు డిస్ట్రిక్టు మునిసిఫులు, ఆరుగురు తహశీలుదారులు గలరు.

రివిన్యూ: ఈజిల్లాలో రిజిస్ట్రేషనుమీదరు 26702 లు, శిస్తుల వలన రు 145,940 లు, అడవులవలన రూ 164550-13-0 లు, మాదకపదార్థములమీద రు 1956010 లు ఆదాయము వచ్చును.

ఆరోగ్యము: ఈజిల్లాలో 17 వైద్యాలయములు గలవు. గత సంవత్సర మిందు 151445 మంది చికిత్స పొందినారు. గత సంవత్సరమున ఈజిల్లాలో జననములు40279. మరణములు 27118. ఇందు 7220 మంది జ్వరములవలన, 1182 మంది కలరావలన, 1788 మంది మశూచివలన, 6928 మంది ప్లేగుమొదలగు అంటువ్యాధులవలన చనిపోయిరి.

స్థానికసంఘముల ఆదాయవ్యయములు: ఈ మండలమునందలి స్థానికసంఘమునకు గతసంవత్సరమునందు వచ్చిన ఆదాయము రూ 2,61,273 లు. వ్యయము రు 2,72,618 లు.

పరపతిసంఘములు: ఈమండలమున 31 పరపతిసంఘములు గలవు. 1916-17 సం॥నందు ఈసంఘములలో గల పెట్టుబడిసొమ్ము రూ 84,657 లు రిజర్వుఫండు రూ 6,5౽5 లు.

మండలసంస్థలు:—జిల్లాబోర్డు అధ్యక్షులు: ఏ. గలెట్టిగారు, ఐ. సి. ఎస్. ఉపాధ్యక్షులు: టి. టి. వీరరాఘవాచార్యులుగారు.

తిరుపతి మునిసిపాలిటి అధ్యక్షులు: కె. కృష్ణమాచార్యులు గారు.

చిత్తూరుమునిసిపలు సంఘాధ్యక్షులు: టి.వి.రంగాచార్యులుగారు

మదనపల్లి తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులు: ఆర్. వేంకటస్వామి నాయుడు గారు.

చంద్రగిరితాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులు: ఎం. నారాయణస్వామి రెడ్డిగారు.

విద్యాలయములు:—మదనపల్లి: జాతీయ విశ్వవిద్యాలయకలాశాల: ఎఫ్. జి. పియర్సుగారు అధ్యక్షులు. జాతీయ యున్నతవిద్యాలయము: పి. ఏ. సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు గారు ప్రధానోపాధ్యాయులు. బోర్డుహైస్కూలు: ముడియం సీతారామారావుగారు ప్రధానోపాధ్యాయులు; హోప్ మిషను ఉన్నతవిద్యాలయము

పుంగనూరు: జమీందారుగారి హైస్కూలు.

తిరుపతి: దేవస్థానము హైస్కూలు, మిషనుహైస్కూలు.

చిత్తూరు: బోర్డు హైస్కూలు.

పంటలు: వడ్లు, జొన్నలు, రాగులు, సజ్జలు, ఆరిక, కందులు, మినుములు, నువ్వులు, వేరుసెనగలు, చెఱకు ఈ జిల్లాలో ముఖ్యమైన పంటలు.

వృత్తులు: మండలములో అనేకమంది వృత్తి వ్యవసాయము. చెఱకునుండి బెల్లముకలకండలను తయారుచేయుట మఱికొందఱవృత్తి. ప్రతి చోటను బట్టలు నేయువారనేకులు గలరు. పుత్తూరుసమీపమున గల నారాయణవన మనుచోట మేలైనబట్టలు నేయబడుచున్నవి. కంబళ్లు సయితము ఈ జిల్లాలో తయారగుచున్నవి. తిరుపతిలో ఇత్తడిపై వెండితీగ, రాగితీగలలో చిత్రములగు పనులు, దంతపుపనులు చేయుచున్నారు. ఈజిల్లాలో మంచి యినుము దొరకును. కొందఱు దీనిని బాగుచేసి కత్తులు మొదలగు సేద్యపుపనిముట్లను చేయు వృత్తియందున్నారు. మదనపల్లి, చిత్తూరు, చంద్రగిరి తాలూకాలలో ప్రజలనేకులు మామిడిపండ్ల నమ్మువృత్తిలో నున్నారు.

ముఖ్యవిషయములు: మండలమునందు తిరుపతి, కాళహస్తి, జొన్నవాడ గొప్ప యాత్రాస్థలములు. సంవత్సరము పొడుగున ఇచ్చటికి వచ్చు యాత్రికులసంఖ్య అపరిమితము. ఈ మండలమునందున్న మదనపల్లి గొప్ప ఆరోగ్యస్థానము. క్షయవ్యాధి నివారణకుగాను మదనపల్లిలో చికిత్సాలయ మొకటి కలదు. బీదల కిచ్చట ఉచితముగా చికిత్స చేయుచున్నారు.

కడప మండలము

వైశాల్యము: 5892 చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య: 893998.

సరిహద్దులు: ఉత్తరమున కర్నూలు, దక్షిణమున ఉత్తరఆర్కాటు - కోలారుజిల్లా, తూర్పు నెల్లూరు, పశ్చిమము అనంతపురము.

గ్రామములు 874, పట్టణములు 8 గలవు. గృహములు 184,667, తాలూకాలు 9, బద్వేలుతాలూకా, కడపతాలూకా, జమ్మలమడుగుతాలూకా, కమలాపురముతాలూకా, ప్రొద్దుటూరు తాలూకా, పులివెందలతాలూకా, పుల్లంపేటతాలూకా, రాయచోటి తాలూకా, సిద్ధవట్టముతాలూకా.

జనసంఖ్య:— బద్వేలుతాలూకా: హిం—పురుషులు 42515. స్త్రీలు 41742. మహ—పు 3975. స్త్రీ 4028. క్రై—పు 1742. స్త్రీ 1670. ఇత—పు 111. స్త్రీ 113.

కడపతాలూకా:—హిం—పురుష 40588. స్త్రీలు 40091. మహమ్మ—పు 9467. స్త్రీ 9055. క్రైస్త—పు 498. స్త్రీ 473. ఇత—పు 195. స్త్రీ 168.

జమ్మలమడుగు తాలూకా:—హిం—పు 45220. స్త్రీ 43889. మహ—పు 5096. స్త్రీ 4877. క్రై—పుర 3586. స్త్రీలు 3678. ఇత—పుర 3. స్త్రీలు 1.

కమలాపురము తాలూకా:—హిం—పు 27986. స్త్రీ 27233. మహ—పు 3702. స్త్రీ 3483. క్రైస్త—పుర 989. స్త్రీలు 960.

ప్రొద్దుటూరు తాలూకా: హిందు—పు 38288. స్త్రీ 37432. మహ—పు 7808. స్త్రీ 6877. క్రైస్త—పు 3281. స్త్రీ 3119. ఇత—పు 27. స్త్రీ 27.

పులివెందలతాలూకా: హిందు—పు 48219. స్త్రీ 46685. మహ—పు 5289. స్త్రీ 5040. క్రైస్త—పు 870. స్త్రీ 833. ఇత—పు 10. స్త్రీ 4.

పుల్లంపేటతాలూకా: హిందు—పు 67219. స్త్రీ 65375. మహ—పు 5096. స్త్రీ 4913. క్రైస్త—పు 222. స్త్రీ 196. ఇతరులు—పు 1120. స్త్రీ 1029.

రాయచోటితాలూకా: హిందు—పు 50078. స్త్రీ 47212. మహ—పు 8361. స్త్రీ 7941. క్రైస్త—పు 65. స్త్రీ 60. ఇత—పు 120. స్త్రీ 145.

సిద్ధవట్టముతాలూకా: హిందు—పు 30058. స్త్రీ 29166. మహ—పు 2437. స్త్రీ 2171. క్రైస్త—పు 97. స్త్రీ 69. ఇత—పు 168. స్త్రీ 172.

అక్షరజ్ఞులు 48570, నిరక్షరజ్ఞులు 845428, ఇంగ్లీషు 2189.

జిల్లాజడ్జీ: జె. డబ్ల్యు. హ్యూజెసు ఐ. సి. ఎస్. గారు.

జిల్లాకలక్టరు: హెచ్. జి. ఖారుపూరేగారు.

ఇంజనీరు: వి. టి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు.

పోలీసుసూపరింటెంటు: ఎల్. డి. డి. ఆండర్సను గారు.

జిల్లా సర్జను: మేజరు ఆర్. బి.బి. ఫాస్టరు, బి.ఏ.ఎమ్.బి.బి.సి.

జిల్లారిజిస్ట్రారు: డిప్యూటీకలెక్టరులు 4, సబ్ జడ్జీ 1, తహశీలుదారులు10, జిల్లాబోర్డు1, అధ్యక్షులు: హెచ్. జి. ఖారుపూరేగారు.

జిల్లాబోర్డులు: ఆదాయము రూ 268495. వ్యయము 188321. (1916-17 సంవత్సరములయందు) తాలూకాబోర్డులు 4, యూనియనులు 17, భూమిఆదాయము (1916-17) 1862785 రూపాయలు.

రిజిస్ట్రేషనుఆదాయము: రూ 19579 లు.

మాదకపదార్థముల ఆదాయము: రూ 960980 లు.

అడవివైశాల్యము: 1154669 ఎకరములు. రు 283605-5-1.

సాగుబడిభూమి: 3760512 ఎకరములు.

పరిశ్రమలు, వృత్తులు: ప్రత్తిగింజలు తీయుట, నేత చర్మములను చదునుచేయుట, కడపరాళ్ల పరిశ్రమ, రత్నకంబళ్లు మున్నగునవి నేయుట, మున్నగునవి. వ్యవసాయము సర్వసాధారణమైన వృత్తి. నేతపని ప్రొద్దుటూరు, సిద్ధవటంతాలూకాలయందు బాగుగ నున్నది.

జమ్మలమడుగునందు తలగుడ్డలు, జరీబట్టలు, రత్నకంబళ్లు తయారు చేయుదురు.

ఆరోగ్యము: వైద్యశాలలసంఖ్య 9, చికిత్స పొందినవారిసంఖ్య 118404, (1916-17) వత్సరములయందు జననము 21941, మరణము 22923, జ్వరములు 14306, కలరా 1162, గ్రహణి 579, విషూచి 516, ప్లేగు లేదు.

పోలీసు: అసిస్టెంటుసూపరింటెండెంటు 1, డిప్యూటీసూపరింటెండెంటు 1, ఇన్‌స్పెక్టరులు 9, సబ్ ఇన్‌స్పెక్టరులు 51, సార్జంటులు 2, హెడ్డుకనిస్టేబిలు 107, కనిస్టేబిలు 611, 39 పోలీసుస్టేషనులు కలవు. 2956 నేరములు గావింపబడెను.

విద్యాప్రవృత్తి: కళాశాలలు లేవు. మాధ్యమికపాఠశాలలు 10 యును, ప్రాథమికపాఠశాలలు 1245 ను గలవు.

పరపతిసంఘములు: 30 పరపతిసంఘములు కలవు.

పెట్టుబడిసొమ్ము: 209584 రూ. రిజర్వుఫండు 3691 రూ.

కర్నూలు మండలము

వైశాల్యము 7,580 చదరపుమైళ్లు, జనసంఖ్య 9,35,000.

సరిహద్దులు:—ఉ: హైదరాబాదు నైజామువారి రాజ్యము.

తూ: నెల్లూరుజిల్లా.

ద: కడప, అనంతపురం జిల్లాలు.

ప: బళ్లారి.

గ్రామములు: 806. పట్నములు 3. గృహములు 9,35,199. తాలూకాలు 9. కంభము, మార్కాపురము, నందికోటుకూరు, నంద్యాలతాలూకా, కోయిలకుంట్ల, శిరువెళ్ల, కర్నూలు, డోను, పత్తికొండ.

కర్నూలు: హిం—పు 387417. స్త్రీ 382695. మహ—పు 61602. స్త్రీ 59168. క్రైస్త—పు 21237. స్త్రీ 20831. ఇత—పు 1110. స్త్రీ 1079.

కంభం: హిం—పు 49437. స్త్రీ 50517. మహ—పు 7871, స్త్రీ 7599. క్రైస్త—పు 5157. స్త్రీ 5400. ఇత—పు 54. స్త్రీ 63.

డోను: హిందు—పు 42270. స్త్రీ 45174. మహ—పు 4255. స్త్రీ 3650. క్రైస్త—పు 58. స్త్రీ 47. ఇత—పు 133. స్త్రీ 137.

కోయిలకుంట్ల: హిం—పు 38714. స్త్రీ 38556. మహ—పు 4961. స్త్రీ 4730. క్రైస్త—పు 2875. స్త్రీ 2697. ఇత—పురు 72. స్త్రీ 76.

కర్నూలు: హిం—పు 56397. స్త్రీ 54962. మహ—పురు 13753. స్త్రీ 13609. క్రైస్త—పు 785. స్త్రీ 710. ఇతరు—పురు 69. స్త్రీ 30.

మార్కాపురము: హిం—పు 40469. స్త్రీ 40025. మ—పు 3319. స్త్రీ 3133. క్రైస్త—పు 6105. స్త్రీ 5954. ఇత—పురు 13. స్త్రీ 12.

నందికోటుకూరు: హిం—పు 40485. స్త్రీ 40503. మహ—పు 7920. స్త్రీ 7634. క్రైస్త—పు 1566. స్త్రీ 1495. ఇతరులు—పు 456. స్త్రీ 460.

నంద్యాల: హిం—పు 34589. స్త్రీ 35260. మహ—పు 8290. స్త్రీ 7735. క్రైస్త—పు 2667. స్త్రీ 2555. ఇత—పు 103. స్త్రీ 100.

పత్తికొండ: హిందు—పు 51655. స్త్రీ 49897. మహ—పు 5305. స్త్రీ 4664. క్రైస్త—పు 107. స్త్రీ 91. ఇతరులు—పు 146. స్త్రీ 135.

శిరువెళ్ల: హిందు—పు 30557. స్త్రీ 31205. మహ—పు 6428. స్త్రీ 6414. క్రై—పు 1917. స్త్రీ 1882. ఇత—పు 64. స్త్రీ 65.

అక్షరజ్ఞులు: 48060, నిరక్షరజ్ఞులు 886239, ఇంగ్లీషు 22570.

మండలాధికారులు: జిల్లాజడ్జి: ఆర్. ఎ. జెంకిన్సు ఐ. సి. ఎస్.

కలక్టరు: హాజిస్టోక్సు ఐ. సి. ఎస్.

పోలీసుసూపరింటెండెంటు: ఎఫ్. ఎస్. ఎస్. జార్జి.

ఎగ్జిక్యూటీవు ఇంజినీరు: ఏ. ఎస్. లారీ.

జిల్లారిజిస్ట్రారు: ఎం. సెదుడ్డిక్.

జిల్లాబోర్డు అధ్యక్షులు: బి. జి. స్టోక్సు ఐ. సి. ఎస్.

తాలూకాబోర్డు 5. కర్నూలుజిల్లాబోర్డు ఆదాయము 4,64,587. వ్యయము 2,59,500. కర్నూలుజిల్లా మూలధనము 24,135.

పరపతిసంఘములు 2. యూనియనులు 21. జిల్లాఆదాయము: భూఆదాయము రూ 2247348. రిజిస్ట్రేషను రూ 24914 ఆబ్కారీ 12800-5-0 అటవి 423528-7-10. సాగుబడిభూములు 3648781.

పరిశ్రమలు, వృత్తులు: వ్యవసాయము, గుడ్డలనేత జమఖానాల నేత, లక్కపనులు, తోలుమీద రంగువేయుట, కంబళ్లు, దూదిని శుభ్రపరుచు యంత్రశాలలు, ఇనుమును తయారుచేయుట మున్నగునవి గలవు. రాగిని తయారుచేసెదరు. వర్తకము తక్కువ. దూది చెన్నపురికి, బొంబయికి పంపబడుచున్నది.

ఆరోగ్యము: వైద్యశాలలసంఖ్య 19, చికిత్సబొందినవారు 239785, జననములు 1917 లో 24761.

మరణములు 33025, జ్వరములు 22329, కలరా 1672, గ్రహణి 1165, మశూచి 85, ప్లేగు 819.

పోలీసు: సూపరింటెండెంటు 1, అసిస్టాంటు 2, డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటు 2, ఇన్స్పెక్టర్లు 2, సబుఇన్స్పెక్టర్లు 52, హెడ్డు కనిస్టేబిల్సు 115, సార్జెంట్లు 3, కనిస్టేబిల్సు 1010, నేరములు 3425 స్టేషనులు 40.

విద్యాప్రవృత్తి: ఎలిమెంటరీస్కూళ్లు 900.

హైస్కూళ్లు: కర్నూలు 2, నంద్యాల 1, మొత్తము 3, పరపతిసంఘములు 4. సభ్యులు 669. వ్యక్తులకు ఋణమిచ్చినది 12130. యూనియనులు 1. సంఘముతో చేర్చబడినవి 16. మొత్తము సభ్యుల సంఖ్య 1235. మొత్తము పెట్టుబడి 56131.

ముఖ్యస్థలములు: కర్నూలు; పుణ్యస్థలములు : మహానంది, శ్రీశైలము, అహోబిలము, మోతుగుండం. పత్తికొండతాలూకాలో, సర్ థామస్ మన్‌రో గవర్నరుగారు కలరాచే మృతినొందిరి. నదులు: తుంగభద్ర కృష్ణ హంద్రి కుందేరు. వానలుస్వల్పము. ఆరోగ్యమైన ప్రదేశముగాదు. నేల సారవంతమైనది. ముఖ్యపంటలు : జొన్నలు, కొఱ్ఱలు. ప్రత్తి బాగుగపండును.

అనంతపుర మండలము

తాలూకాలు: ఈ మండలమున 9 తాలూకాలు గలవు. అవి ఏవన : అనంతపురము, ధర్మవరము, గుత్తి, హిందుపురము, కదిరి, కల్యాణదుర్గము, మడకశిర, పెనుకొండ, తాడిపత్రి తాలూకాలు.

జనసంఖ్య: అనంతపురముతాలూకా: హిందు—పురు 50831. స్త్రీ 47273. మహ—పు 3900. స్త్రీ 3573. క్రైస్త—పు 211.

స్త్రీ 216. ఇత—పు 66. స్త్రీ 61.

ధర్మవరముతాలూకా: హిందు—పుర 44104. స్త్రీ 40636. మహ—పు 2407. స్త్రీ 2130. క్రైస్త—పుర 283. స్త్రీ 261. ఇత—పు 14. స్త్రీ 8.

గుత్తితాలూకా: హిం—పు 66719. స్త్రీ 64209. మ—పు 8654. స్త్రీ 7898. క్రైస్త—పు 726. స్త్రీ 572. ఇత—పు 187. స్త్రీ 174.

హిందూపురముతాలూకా: హిం—పు 45502. స్త్రీ 43212. మహ—పుర 4317. స్త్రీ 4098. క్రైస్త—పుర 48. స్త్రీలు 58. ఇత—పు 55. స్త్రీ 34.

కదిరితాలూకా: హిం—పు 66972. స్త్రీ 62528. మ—పు 7968. స్త్రీ 7582. క్రైస్త—పు 150. స్త్రీ 137. ఇత—పు 1048. స్త్రీ 1017.

కళ్యాణదుర్గముతాలూకా: హిందు—పు 41129 స్త్రీ 38830. మహ—పు 1638. స్త్రీ 1479 క్రైస్త—పు 9. స్త్రీ 11. ఇత—పు 22. స్త్రీ 22.

మడకశిరతాలూకా : హిందు—పు 39962. స్త్రీ 39212. మహ—పు 1412. స్త్రీ 1269. క్రైస్త—పు 12. స్త్రీ 8. ఇత—పు 126. స్త్రీ 120.

పెనుకొండతాలూకా: హిందు—పు 43811. స్త్రీ 41877. మహ—పు 4021. స్త్రీ 3991. క్రైస్త—పు 68. స్త్రీ 75. ఇత—పు 14. స్త్రీ 3.

తాడిపత్రితాలూకా: హిందు—పు 50530. స్త్రీ 49137. మహ—పు 6820. స్త్రీ 6826. క్రైస్త—పు 422. స్త్రీ 369. ఇత—పు 73. స్త్రీ 24.

ఈమండలమున అక్షరజ్ఞులు 963223 గురును, విద్యావిహీనులు 917597 గురును, ఆంగ్లభాష వచ్చినవారు 2936 గురును కలరు.

మండలాధికారులు: జిల్లాజడ్జి: హెచ్. ఆర్. బార్డుసువెల్లు ఐ. సి. ఎస్. గారు.

జిల్లాకలక్టరు: రావుబహదూరు టి. రాఘవయ్య పంతులుగారు.

జిల్లాసర్జను: మేజరు జె. కర్కుపుడ్డు ఐ ఎమ్. ఎస్. (మిలిటరీ డ్యూటీ.)

కె. బాలసింహారావు బి. ఏ. ఎమ్. బి. సి. ఎమ్. (ఆక్టింగు)

పోలీసు సూపరింటెండెంటు: జె. మూరు.

డిప్యూటీకలక్టరులు 4 గురు, తహశీలుదారులు 9 గురు, జిల్లా మునసబులు ఇద్దరు.

జిల్లాఫారస్టుఆఫీసరు: ఏ. బి. మయ్యర్సు.

జిల్లాబోర్డులు:—అధ్యక్షులు: రావు బహదరు టి. రాఘవయ్య పంతులుగారు.

లోకలుబోర్డులు 4, యూనియనులు, జిల్లాఆదాయము, భూమి ఆదాయము 1787982 రూపాయలును, రిజిస్ట్రేషను 19883 రు, మాదక పదార్థములు 1608514 రు, ఫారస్టు ఆదాయము రు 395006-0-6.

సాగుబడి: 4281825 ఎకరములు, పట్టాదారులు 118855.

పంటలు: ముఖ్యమైన పంట జొన్నలు, కొఱ్ఱలు, రాగులు ప్రత్తి, చెఱకు, నువ్వులు, వేరుశెనగ, ఆముదాలు, ఉలవలు.

వృత్తులు, పరిశ్రమలు: వ్యవసాయము ముఖ్యవృత్తి. గుడ్డలు నేయుట, గుడ్డలకు రంగువేయుట, ప్రత్తిని శుభ్రపరచుట, గోతములు నేయుట, బొంబ్బు కంబళ్లు నేయుట, కలబందనుండి నారను తీసి విదేశములకు ఎగుమతిచేయుట, తోళ్లను శుద్ధిజేయుట, గాజులు చేయుట, బంగారుగనులు త్రవ్వుట.

ఆరోగ్యస్థితి: ఈ మండలమున వైద్యశాలలు 13 గలవు. చికిత్స పొందినవారు 13693. జననము 31623. మరణములు 30032. జ్వరములు 3754, కలరా 2616, గ్రహణి 1218, మశూచి 244, ప్లేగు 2522.

అసిస్టెంటు సూపరింటెండెంటు ఒక్కడు, డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటు ఒక్కడు, ఇన్‌స్పెక్టరులు 9 గురు, సబ్ఇన్‌స్పెక్టరులు 51 గురు, సార్జంటులు ఇద్దరు. హెడ్డుకనిస్టేబులు 105 మంది, కనిస్టేబిలు 769 మంది, స్టేషనులు 39, నేరములు 2998.

రాజకీయసంస్థాపనలు: మండలసంఘమును స్వరాజ్యసంఘమును గలవు.

పరపతిసంఘములు:— ఈమండలమున 4 పరపతిసంఘములు కలవు. వీరిలో 164 సభ్యులు గలరు. ఈసంఘములు గతవత్సరమున వ్యక్తులకు 3813 రూపాయలను అప్పు ఇచ్చినది.

ఈసంఘము 1916-17 సంవత్సరము పెట్టుబడి 1064680 రూపాయలు రిజర్వుఫండు 49668 రూపాయలు.

విద్యాప్రవృత్తి: 1 కళాశాలయును 4 మాధ్యమిక పాఠశాలలు 773 ప్రాథమికపాఠశాలలును గలవు. కళాశాలలు లేవు. 10 మాధ్యమిక, ప్రాథమిక పాఠశాలలు 1245.

జిల్లాబోర్డువ్యయము: ఆదాయము 263628 వ్యయము 77808.

బళ్లారి మండలము

బళ్లారిమండలము విజయనగరసార్వభౌము లగు కృష్ణరాయలనుండియు ప్రసిద్ధిగాంచిన యొక ప్రాచీనప్రదేశము. ఈ మండలవైశాల్యము 5,714 చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య 969,436.

ఈ జిల్లాకు ఉత్తరమున తుంగభద్రా నదియు, తూర్పున కర్నూలు, అనంతపురము జిల్లాలును, దక్షిణమున మైసూరురాజ్యమును, అనంతపురము జిల్లాయును, పశ్చిమమున బొంబాయి రాజధానియు నున్నవి.

ఈ మండలమున 10 పట్టణములును, 921 పల్లెలును, 184058 గృహములును గలవు.

ఇచ్చట 9 తాలూకాలు గలవు. ఆదోని, బళ్లారి, సిరుగుప్ప, హాస్పేట, హువినహగ్డల్లి, హార్పణహల్లి, రాయదుర్గము, కుడ్లిగి, ఆలూరు తాలూకాలు గలవు.

బళ్లారిమండలము: హిందు—పురు 439315. స్త్రీ 430440. మహ—పు 48105. స్త్రీ 45576. క్రైస్త—పు 2494. స్త్రీ 1987. ఇత—పు 923. స్త్రీ 590.

ఆదోనీతాలూకా: హిం—పు 76336. స్త్రీ 74144. మ—పు 13369. స్త్రీ 12900. క్రైస్త—పు 188. స్త్రీ 153. ఇత—పురు 88. స్త్రీ 29.

ఆలూరుతాలూకా: హిందు—పురు 45856. స్త్రీలు 45256. మహ—పురు 4177. స్త్రీ 4105. క్రైస్త—పురు 295. స్త్రీ 291. ఇత—పు 107. స్త్రీ 94.

బళ్లారితాలూకా: హిం—పు 56616. స్త్రీ 55144. మ—పు 9938. స్త్రీ 9219. క్రైస్త—పు 1854. స్త్రీ 1424. ఇత—పు 6. స్త్రీ 2.

హడగల్లితాలూకా: హిం—పు 43466. స్త్రీ 43691. మ—పు 2754. స్త్రీ 2555. క్రైస్త—పురు 13. స్త్రీ 12. ఇత—పురు 266. స్త్రీ 157.

హర్పనహల్లితాలూకా: హిందు—పు 46104. స్త్రీ 45436. మహ—పు 3125. స్త్రీ 2930. క్రైస్త—పు 5. ఇత—పు 323. స్త్రీ 249.

హాస్పేటతాలూకా: హిందువులు—పు 41512. స్త్రీ 40004. మహ—పు 5455. స్త్రీ 4953. క్రైస్త—పు 53. స్త్రీ 40. ఇత—పు 85. స్త్రీ 30.

కుడ్లిగితాలూకా: హిందువులు—పు 53286. స్త్రీ 52376. మహ—పు 2200. స్త్రీ 2023. క్రైస్త—పు 19. స్త్రీ 4. ఇత—పు 52. స్త్రీ 26.

రాయదుర్గముతాలూకా: హిందువులు— పు 39607. స్త్రీ 38378. మహ—పు 3239. స్త్రీ 2985. క్రైస్త—పు 12. స్త్రీ 8. ఇత—పు 2. స్త్రీ 3.

సిరుగుప్పతాలూకా: హిందు— పు 36672. స్త్రీ 36011. మహ—పు 3848. స్త్రీ 3806. క్రైస్తవులు—పు 55. స్త్రీ 55. ఇత—పు. స్త్రీ.

అక్షరజ్ఞులు: వీరిలో 51683 అక్షరజ్ఞులును, 917753 విద్యావిహీనులును, 4270 ఆంగ్లభాషాభ్యాసము చేసినవారును గలరు.

జిల్లాజడ్జీ: హెచ్. ఆర్. బార్డుసెల్.

కలెక్టరు: జె. ఎమ్. ట్యూరింగు ఐ. సి. ఎస్.

పోలీసు సూపరింటెండెంటు: ఆర్. ఎమ్. పవెల్.

ఎగ్జిక్యూటీవు ఇంజనీరు: సి. ఎల్. బుషెలు, ఇ. డబ్ల్యు. పి. వాల్ష్, టి. ఆర్. ఎస్. డివిన్, జె. ఎస్. ములెను.

రిజస్ట్రారులు: ఎమ్. నారాయణరావు. ఇచ్చట నియవురు జిల్లా మునసబులు కలరు.

డిస్ట్రిక్టుబోర్డు: జె. ఎమ్. ట్యూరింగు ఐ. సి. ఎస్.

1917-18 లో ఆదాయము రూ. 256661 వ్యయము 161827

తాలూకాబోర్డులు: సంఖ్య 5. ఆదాయము, వ్యయము.

మ్యునిసిపాలిటీలు: సంఖ్య 3. ఆదాయము, వ్యయము.

జిల్లా ఆదాయము:— భూమి ఆదాయము: 2,050,055 రూ. రిజస్ట్రేషను 27,432. అబ్కారీ 1,698 236. అడవులు 240260-2-8.

సాగుబడియైన భూమి: ఇచ్చట 3649513 ఎకరముల భూమి సాగుబడిక్రింద నున్నది.

పట్టాదారులు:— వృత్తులు పరిశ్రమలు: వ్యవసాయము ప్రధానవృత్తి. గుడ్డలు కంబళ్లు నేయుదురు. జమకాణములు, పట్టు గుడ్డలు బాగుగ నేయుదురు. గాజులు, ఇత్తడిపాత్రలు, కొయ్యబొమ్మలు చేయబడును. దూది, జొన్నలు, నూనెగింజలు, కంబళ్లు, తోళ్లు, వక్కలు, బెల్లము ఎగుమతి చేయబడును. దూది, ఆముదాలు, నువ్వులుకూడ విరివిగ ఎగుమతి యగును. ఇచ్చట బంగారు, ఇనుము కొంచెముగను, మాంగనీసు విశేషముగను లభించును.

ఆరోగ్యస్థితి: ఇచ్చట 17 వైద్యశాలలు గలవు. వీనియందు గత వత్సరములో 176634 మంది చికిత్సను బొందిరి 1917 సంవత్సరమున నిచ్చట 30574 జననములును, 33372 మరణములును గలిగినవి. జ్వరములవలన 5217 ను, కలరావలన 2646 ను, గ్రహణివలన 1732 ను, మశూచివలన 623 ను, ప్లేగువలన 8864 ను మరణించిరి.

పోలీసుశాఖ: ఇందు 1 అసిస్టాంటు, 1 సూపరింటెండెంటు, 1 డిప్యూటీసూపరింటెండెంటు, 10 ఇనస్పెక్టర్లును, 51 సబుఇనస్పెక్టర్లును, 4 సార్జెంట్లును, 120 హేడ్డుకాన్సిటేబిల్సును, 954 కనిస్టేబిల్సును గలరు. 41 స్టేషనులు గలవు. 4339 నేరములు జరిగినవి.

విద్యాప్రవృత్తి: ఇచ్చట 8 మాధ్యమికపాఠశాలలును, 862 ప్రాథమికపాఠశాలలును గలవు.

పరపతిసంఘములు: 16 సంఘములు, 1 యూనియనును గలవు. 5148 సభ్యులు గలరు. వీని పెట్టుబడిసొమ్ము 1916-17 సం॥ము నందు 142952 రూపాయలు. 6494 రిజర్వుఫండు కలదు.

రాజకీయసంస్థాపనలు: ఇచ్చట జిల్లాసంఘమును, స్వరాజ్య సమితులును గలవు.

విద్యాప్రవృత్తి:— ఇచ్చట 978 ప్రాథమికపాఠశాలలును, 3 ఉన్నతపాఠశాలలును గలవు. కళాశాలలు లేవు.

ముఖ్యస్థలములు: బళ్లారి ఈ జిల్లాకు ముఖ్యపట్టణము. ఆదోని వర్తకస్థలము. ఇచ్చటి జుమ్మామసీదు చూడతగినది. మందసాల యను గ్రామమున శ్రీరాఘవేంద్రస్వామివారి సమాధి కలదు. సుప్రసిద్ధుడైన మన్రోదొర ఇచ్చటకు వచ్చి సమాధిలో నుండు స్వామితో మాట్లాడినట్లు చెప్పుదురు. హడగల్లిలో మంచి పువ్వువనములు గలవు. హాస్పేట చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన పట్టణము. హంపీ, రామాయణమున కిష్కింధ యని తెలుపబడినది. ఇచ్చట పట్టాభిరామస్వామి ఆలయము కలదు. ఇచ్చట విరూపాక్ష, రామస్వామి దేవాలయములు గలవు. కొట్టూరు లింగాయతులకు ముఖ్యస్థానము. రాయదుర్గమున పురాతనపుకోట యొకటి గలదు.

ఆంధ్రదేశగ్రంథాలయపట్టిక

గంజాముమండలము

వరుస సం.	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
1	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసమాజము	ఛత్రపురము	9-2-0	842	కూర్మెళ్ల అచ్యుతరావుగారు	1-5-1911
2	శ్రీరామకృష్ణగ్రంథాలయము	ఇచ్ఛాపురము	4-8-0	487	కంభరవుతు జగన్నాయకులుగారు	1916 సం॥ మే నెల
3	బాలకవర్ధనీసమాజము	గోశాబంది	1-8-0	110	నీలగిరి కేశవసాహుగారు	20-7-1916
4	బ్రాహ్మీగ్రంథభాండాగారము	గోపాలపురము	8-12-0	250	కోకా అప్పారావు నాయుఁడుగారు	14-9-1912
5	శ్రీబ్రహ్మపురాంధ్రభాషాభివర్ధనీసమాజము	బరంపురము	23-0-0	1975	గాదె రాజమన్నారుగారు	1-1-1909
6	యంగుమెన్స్ అసోసియేషన్	ఛత్రపురము		370	న్యాయపతి నారాయణమూర్తిగారు	1-1-1916
7	లక్ష్మీసమాజము	,,		38	దొడ్డ లక్ష్మీనరసమ్మగారు	25-10-1915
8	కాళిదాసుగ్రంథాలయము	టెక్కలి	5-8-0	688	మంత్రి లక్ష్మీనరసింహముగారు	10-5-1917
9	విజయలక్ష్మీపుస్తకభాండాగారము	బరంపురం		458	వరహాగిరి వేంకటసుబ్బమ్మగారు	
10	శ్రీమహాలక్ష్మీసమాజభాండాగారము	శ్రీకాకుళము		91	రాయవరపు మహాలక్ష్మమ్మగారు	1-9-1918
11	లక్ష్మీవిలాసభాండాగారము	,,	5-8-0	244	రంగం విశ్వనాథముగారు	1-9-1917
12	ప్రార్థనసమాజభాండాగారము	బరంపురము		179	ఇవటూరి సన్యాసిరాజుగారు	1905
13	అచ్యుతరామగ్రంథాలయము	టెక్కలి		449	రావి కామేశ్వరరావుగారు	1918 జూను 1 తేది
14	జ్ఞానానందవర్ధనీసమాజము	రంభ				
15	జ్ఞానోదయసమాజగ్రంథాలయము	ప్రియాగ్రహారము		600	గరిమెళ్ల సత్యనారాయణగారు	1909
16	శ్రీజగన్నాథగ్రంథాలయము	హరిశ్చంద్రపురఅగ్రహారం		110	శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	22-1-18
17	శ్రీజగన్నాథగ్రంథాలయము	నౌపడా	8-0-0	200	రావి లక్ష్మాజీరావుగారు	1918 జనవరి 1 తేది
18	ఆశికాపురాంధ్రభాషాభివర్ధనీసమాజము	ఆశిక				
19	సత్సంగవర్ధనీసమాజగ్రంథాలయము	సోంపేట	16-0-0	281	కొంచాడ నరసింహము కృష్ణమూర్తిగారలు	1916-11-28
20	విజయలక్ష్మీసమాజము	బరంపురం				
21	శ్రీకృష్ణదేవరాయగ్రంథాలయము	బారువ	20-0-0	1080	తిత్తి బలరామయ్యగారు	10-5-1914
22	శ్రీనాగేశ్వరగ్రంథాలయము	నరసన్నపేట	8-8-0	818	పొ. ఆదినారాయణగారు	1917
23	చంద్రశేఖరపుస్తకభాండాగారము	పలాస	8-0-0	175	శిరువూరి భాస్కరనరసింహరాజుగారు	నలసం॥ భాద్ర॥ ౬ ౹
24	సుజనానుమోదినీ భాండాగారము	హీరమండలము	5-9-0	463	పార్నంది సత్యనారాయణమూర్తిగారు	ప్రమాదీచ సంవత్సరము

విశాఖపట్టణమండలము

సంఖ్య	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
25	కృష్ణరాయ పుస్తకభాండాగారము	సాలూరు		230	కాశీభట్ల కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు	1918 ఏప్రిలు 22 తేది
26	జ్ఞానావళీ పుస్తకభాండాగారము	చోడవరము		500	కొత్తూరు సుబ్బారావుగారు	పింగళసంవత్సరము
27	శ్రీరామతీర్థగ్రంథనికేతనము	రామతీర్థము	0-12-0	322	కో. వు. వేంకటరామాచార్యులుగారు గార్లు	1914 సం
28	శ్రీ విజయాంధ్రభాండాగారము	విజయనగరము	12-0-0	1573	చాగంటి వీరభద్రరావు, ఇ. రామకృష్ణారావు	1914 సం
29	లక్ష్మీనిలయా ,,	ఎఱ్ఱవరం		305	కుక్కల రామకృష్ణయ్యగారు	1914 మార్చి 1 తేది
30	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ ,,	పాలకొండ	10-0-0	340	పేరేపు లక్ష్మీనరసింహముగారు	పింగళ మాఘ శు 2 ఆది
31	విక్రమదేవు రీడింగురూము	గుళ్ళాపురము	15-0-0	440	దూర్వాసుల రామసోమయాజులుగారు	1915
32	ఆంధ్రగ్రంథభాండాగారము	రాయవరము		505	సేమాని జగన్నాథముగారు	5-12-1911
33	ఆనందగజపతిగ్రంథాలయము	విశాఖపట్టణము	3-0-	1283	చిలుకూరు పూర్ణయ్యగారు	పింగళ ఆషాఢ బ ౧౦
34	శర్మపుస్తకభాండాగారము	ఎలమంచిలి		1167	అయ్యగారి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు	1912 సం
35	ఉచితపుస్తక ,,	గుణపురం				
36	యస్. పి. హెచ్. పఠనమందిరము	పాలకొండ				
37	బాలవిద్యాభివర్ధనీసంఘము	మృత్యుంజయనగరము				
38	హితకారిణీసమాజము	విశాఖపట్టణము				
39	జాలీబ్రదర్సు క్లబ్బు	,,				
40	విజయాంధ్రభాషాభివర్ధనీసంఘము	,,				
41	ధర్మార్థమోక్షప్రదాయినీగ్రంథాలయము	సిగడాం				
42	కొత్తపేట సర్క్యులేటింగు లైబ్రరీ	కొత్తపేట				
43	శ్రీశారదాలాడ్జి	మాడుగుల				
44	సుజనాకర్షణగ్రంథాలయము	ఎలమంచిలి				
45	గోఖలే మెమోరియల్ లైబ్రరీ	సాలూరు				
46	ఆంధ్రబాలసరస్వతీగ్రంథాలయము	గొలజాము				
47	వీరభద్రవిలాసగ్రంథాలయము	వీరభద్రపుర అగ్రహారము				

గోదావరీమండలము

సంఖ్య	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
48	శ్రీమదుమామహేశ్వర పుస్తకభాండాగారము	శేతమల్లిపూడి, రాజోలుతా	60-0-0	415	పొన్నాడ కృష్ణమూర్తిగారు	1915 నవంబరు 15 తేది
49	రాజ్యలక్ష్మీపుస్తక ,,	కాతేరు		363	వెన్నేటి సత్యనారాయణమూర్తిగారు	1912
50	సర్వజనపుస్తక ,,	రాజమండ్రి	80-0-0	6000	కోరుకొండ లింగమూర్తిగారు	1900
51	బాలసరస్వతీగ్రంథ ,,	,,	5-0-0	300	దాసరి రామమూర్తిగారు	1915
52	రత్నకవిగ్రంథ ,,	ఆర్యాపురము, రాజమండ్రి	9-0-0	2080	చుక్కా అప్పలస్వామిగారు	1910
53	సత్యనారాయణపుస్తక ,,	ధవళేశ్వరము	10-0-0	589	శంకరమంచి సుబ్రహ్మణ్యముగారు	10-6-1917

54	శ్రీ వేంకటేశ్వరపుస్తకభాండాగారము	వాకతిప్ప		355	గెడ్డం పరమశివుడుగారు	1-6-1914
55	చంద్రశేఖరపుస్తకభాండాగారము	వేట్లపాలెము	6-8-0	333	కంభంపాటి లక్ష్మీనృసింహసోమయాజులుగారు	1918 ఏప్రిలు
56	శ్రీ వసురాయపుస్తకభాండాగారము	రాజమండ్రి	33-0-0	2890	అద్దంకి సత్యనారాయణశర్మగారు	1908
57	సావరం గ్రంథాలయము	జేతపల్లిపూడి	4-1-6	415	కస్తూరి లక్ష్మీనారాయణగారు	1915 నవంబరు
58	ఆంధ్రబాలభారతీ గ్రంథాలయము	ముక్కామల	3-0-0	608	కళా వేంకటరావుగారు	1914
59	జ్ఞానాభివర్ధనీభాండాగారము	కుతుకులూరు		800	మిత్తిపాటి పార్వతీశముగారు	1913
60	హైందవసరస్వతీగ్రంథమందిరము	దంగేరు	7-0-0	625	నిదసనమెట్ల నాగభూషణముగారు	28-11-1916
61	ఆనందగజపతిగ్రంథాలయము	కోటిపల్లి		798	శివకోటి నరసింహముగారు	15-1-1917
62	శ్రీ రాజా జోగి జగన్నాథగ్రంథాలయము	గోపాలపురము	4-0-0	316	పోతాప్రగ్గడ సాంబశివరావుగారు	1916
63	హితార్థదాయినీపుస్తకభాండాగారము	కపిలేశ్వరపురము	4-0-0	174	క్రొవ్విడి శేష వేంకటకాశీపతిగారు	1914
64	భద్రాచలగ్రంథాలయము	భద్రాచలము	5-0-0	633	శఠగోపం రామానుజాచార్యులుగారు	14-9-1913
65	శ్రీ వాణీనికేతనము	దుమ్ముగూడెము		261	లగడపాటి వేంకటనాగభూషణముగారు	25-9-1909
66	శ్రీ సరస్వతీవిలాసపుస్తకభాండాగారము	నరిశిపూడి	3-0-0	1050	మద్దూరి సుబ్బారావుగారు	1912
67	పెదపల్లెగ్రంథభాండాగారము	పెదపల్లె	1-4-0	378	దిగుమర్తి వేంకటరత్నముగారు	5-10-1914
68	వివేకానందపుస్తకభాండాగారము	తుల్యారామేశ్వరము	2-0-0	80	సూర్యనారాయణమూర్తిగారు	1914
69	అప్పనార్యపుస్తకభాండాగారము	రావులపాలెము		500	కొండముగుళ్ల వేంకటాచార్యులుగారు	
70	కాకినాడ స్త్రీప్రార్థనసమాజము	కాకినాడ		100	ఉప్పలూరి నాగరత్నమ్మగారు	1912
71	గోఖలే ధర్మపుస్తకభాండాగారము	,,	34-0-0	1880	మాచన వఝ్ఝలసోమయాజులుగారు	1915 జనవరి
72	బాలసరస్వతీపుస్తకభాండాగారము	చోడవరము	6-0-0	459	బికాని వేంకటరత్నముగారు	1914
73	వివేకోదయపుస్తకభాండాగారము	ముంగండాగ్రహారము	2-0-0	1311	పుల్య వేంకటకృష్ణయ్యగారు	1909
74	ఈశ్వరపుస్తకభాండాగారము	కాకినాడ	8-0-0	621	కోకా పార్థసారథిగారు	1916
75	శ్రీ రామమూర్తి పుస్తకనిలయము	తాళ్లరేవు	6-0-0	260	పోతాబత్తుల శివప్రసాదరావుగారు	18-9-1917
76	సంగమేశ్వరపుస్తకభాండాగారము	ఏడిద, రామచంద్రపురం	3-0-0	900	కోలపాటి ఆదినారాయణమూర్తిగారు	1912 జనవరి
77	శ్రీ వేంకటరమణనివాస పుస్తకభాండాగారము	తిరుపతి	7-0-0	544	బెహరా లింగరాజుగారు	12-12-1914
78	ఆంధ్రభారతీనిలయము	పరివెల	4-0-0	547	ఎఱ్ఱాప్రెగడ రామచంద్రరావుగారు	1914 జనవరి
79	వేణుగోపాలపుస్తకభాండాగారము	మాచవరము	8-0-0	510	వాడ్రేవు సుబ్బరాజుగారు	1915
80	శ్రీ విద్యానందపుస్తకభాండాగారము	పిఠాపురము	67-6-10	5671	గాడేపల్లి సూర్యనారాయణశర్మగారు	1915
81	జ్ఞానసూర్యోదయ పుస్తకభాండాగారము	మేడపాడు	6-0-0	965	సత్యవోలు రామరావుగారు	191
82	శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీపుస్తకభాండాగారము	అమలాపురము	5-8-0	639	కూచిమంచి వేంకటేశ్వర్లుగారు	1916
83	శ్రీ కృష్ణదేవరాయగ్రంథాలయము	,,				
84	శ్రీ రాజరాజేశ్వరీగ్రంథాలయము	అయినవల్లి				
85	బ్రహ్మానందగ్రంథాలయము	కొత్తలంక				
86	వెర్నర్సు క్లబ్బు	నేలటూరు				
87	బాలసరస్వతీపుస్తకభాండాగారము	రంగాపురం				
88	శ్రీ రామపుస్తకభాండాగారము	పెన్నచింతలపూడి				
89	వేంకటకృష్ణగ్రంథాలయము	అంద్రంగి				
90	భారతీపుస్తకభాండాగారము	అర్యవటము				

వరుససం.	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తక సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
91	ఆర్యధర్మసంవర్ధనీగ్రంథాలయము	జగన్నాథపురం, కాకినాడ				
92	ముక్తికాంత లాడ్జి	సూర్యారావుపేట ,,				
93	ధర్మగ్రంథాలయము	ప్రాంతకాకినాడ				
94	వివేకానందగ్రంథాలయము	జగన్నాథపురము				
95	దేశాభివర్ధనీసమాజము	చిత్రాడ, పిఠాపురంపోసు				
96	శ్రీసత్యనారాయణపుస్తకభాండాగారము	పుట్టకొండ				
97	శ్రీవేంకటేశ్వరాంధ్రనిలయము	యండ్రము				
98	రామవిలాసగ్రంథమాల	సామర్లకోట				
99	గోపాలకృష్ణ గోఖలే పుస్తకభాండాగారము	ఇందుగపల్లి, తుని డి॥				
100	శ్రీసీతారామపుస్తక భాండాగారము	కోటనందూరు				
101	రామానుజగ్రంథాలయము	తుని				
102	హిందూమతబాలసమాజము	తుని				
103	శ్రీకామరాజార్యపుస్తకభాండాగారము	భీమవరపుకోట				
104	విశ్వేశ్వరపుస్తకభాండాగారము	ఒంటిమామిడి				
105	శ్రీసూర్యరాయపుస్తకభాండాగారము	పిఠాపురము				
106	ఆంధ్రభారతీనిలయపుస్తకభాండాగారము	,,				
107	ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలి	,,			చెలికాని లచ్చారావుగారు	
108	ఆంధ్రకవితావిద్యార్థి మండలి	,,				
109	సత్యదేవమనోల్లాసినీసమాజము	ఆరెంపూడి అన్నవరము				
110	ఆంధ్రగ్రంథభాండాగారము	పులిమేరు				
111	లక్ష్మీవిలాససంఘము	పెద్దాపురము				
112	గోఖలేగ్రంథాలయము	,,				
113	శ్రీశంకరసేవాసంఘము	,,				
114	రవుతులపూడి కరణములక్లబ్బు	రవుతులపూడి				
115	శ్రీమత్పరమార్థప్రదాయినీసంఘము	దుమ్ముగూడెము				
116	శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరీగ్రంథాలయము	,,				
117	శ్రీకల్పవల్లిగ్రంథాలయము	భద్రాచలము				
118	వినోదినీగ్రంథాలయము	,,				
119	సత్యనారాయణపుస్తకభాండాగారము	ధవళేశ్వరము				
120	వీరేశలింగాస్తికగ్రంథాలయము	రాజమండ్రి				
121	ఆంధ్రవాల్మీకిగ్రంథభాండాగారము	లక్ష్మీవారపుపేట ,,				
122	శ్రీబాలసరస్వతీపుస్తకభాండాగారము	కృష్ణరాయుడి, పెదపూడి				
123	శ్రీసరస్వతీగ్రంథాలయము	గంటిపెదపూడి				

124	శ్రీ సీతారామాంజనేయపుస్తకాగారము	పాళర్ల పూడిలంక				
125	సరస్వతీనికేతనము	వానపల్లి				
126	ఆలమూరుసరస్వతీసమాజము	ఆలమూరు				
127	శ్రీ కామరాజపుస్తకభాండాగారము	చోప్పెళ్ల				
128	సరస్వతీనిలయము	పేకి				
129	మారుతిగ్రంథనిలయము	ద్రాక్షారామము				
130	శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాగ్రంథాలయము	పెదపళ్ల				
131	శ్రీ వేంకటేశ్వరగ్రంథనిలయము	పెనికేరు				
132	శ్రీ సీతారామగ్రంథాలయము	మండపేట				
133	ముక్తేశ్వరపుస్తకభాండాగారము	మూలస్థానము				
134	మనోరంజనీగ్రంథాలయము	వల్లూరు				
135	సద్ధర్మవర్ధనీగ్రంథాలయము	వెలగతోడు, ద్వారపూడి				
136	సనాతనధర్మసభ	వెదురుపాక				
137	సనాతనజ్ఞానాభివర్ధనీగ్రంథాలయము	సావరం, వెదురుపాకశివారు				
138	భద్రాద్రిధర్మగ్రంథభాండాగారము	భద్రాద్రి			ఎస్. రామానుజాచార్యులు గారు	14-9-1918

కృష్ణా మండలము

139	శ్రీ సరస్వతీపుస్తకభాండాగారము	విజయరాయి	3-12-0	579	ప్ర. రంగాచార్యులు గారు	నలసంవత్సరము
140	శ్రీ వాణీపఠనమందిరము, పోతునూరు	ఏలూరు తా॥	41- 0-0	573	కొమ్మారెడ్డి అంజనేయులు గారు	1917 నవంబరు
141	శ్రీ సుబోధినీపుస్తకభాండాగారము	వసంతవాడ	4- 0-0	350	మేడిచర్ల శ్రీరాములు గారు	1915 సం॥
142	శ్రీ రామవిలాసగ్రంథభాండాగారము	శనివారపేట	10- 0-0	640	పసుపులేటి రామస్వామిగారు	1917 జూలై
143	వివేకానందపఠనమందిరము	దెందులూరు	8- 5-4	730	మేటపర్తి చెంచయ్యగారు	12-12 1912
144	హిందూయువజనసంఘము	ఏలూరు	65- 0-0	2636	గ్రంథి రామమూర్తి గారు	1904
145	ఆంధ్రభారతీగ్రంథాలయము	కైకరము				
146	శ్రీ కృష్ణశ్రేయోభివర్ధనీసంఘము	గుండుగొలను				
147	రామమోహనరాయిపఠనమందిరము	పెదపాడు				
148	శ్రీ రామగ్రంథాలయము	కొరుకొల్లు		253	గుడిపాటి సూర్యనారాయణ గారు	1917
149	శ్రీ భోగేశ్వర పుస్తకాలయము,	కలిదిండి కైకలూరు తా॥				
150	శ్రీ చంద్రమౌళీశ్వరగ్రంథాలయము	చినతుమ్మిడి కైకలూరు తా॥				
151	ఆంధ్రవిద్యాభివర్ధనీసమాజము	దొడ్డిపట్ల కైకలూరు తా॥				
152	శ్రీ రామగ్రంథాలయము	రాచపట్టణము కైకలూరు తా॥				
153	శ్రీ కృష్ణాంధ్రగ్రంథాలయము	వెంకటాపురం కైకలూరు తా॥				
154	ధర్మపుస్తకభాండాగారము	మండవల్లి కైకలూరు తా॥				
155	కనకదుర్గపుస్తకాలయము	మేడూరు		290	గుళ్లపల్లి నాగయ్యచౌదరి గారు	1914 సం॥
156	శ్రీ వీరేశలింగగ్రంథాలయము	కపిలేశ్వరపురము	15- 0-0	330	కొల్లిపర సూరయ్య గారు	1915
157	శ్రీ సిద్ధేశ్వరపుస్తకభాండాగారము	గుడ్లవల్లేరు	7-15-8	270	చాపరాల జన్నయ్య గారు	18-1-17
158	ఇ. యమ్. ఏ. యల్. భాండాగారము	కవుతవరము		711	చెరుకువాడ వేంకటనరసింహము గారు	

సంఖ్య	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
159	శ్రీ నాగేశ్వర పుస్తకభాండాగారము	వెంట్రప్రగడ	రూ 18 0-0	450	బోయపాటి వేంకటకృష్ణయ్యగారు	1916
160	శ్యామలా పుస్తకభాండాగారము	ఎలమర్రు		400	కే. సాంబశివరావుగారు	1912
161	శ్రీ రామచంద్ర పుస్తకభాండాగారము	దొండపాడు	16-0-0		గుత్తా వీరయ్యగారు	1916 జనవరి
162	వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయుని గ్రంథాలయము	చాటపల్లి	14-0-0	229	సూరపనేని కాశయ్యచౌదరిగారు	1917 నవంబరు
163	శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారాయ గ్రంథాలయము	పెనుమత్స	9-0-0	586	దండమూడి వెంకటసుబ్బయ్యగారు	1917
164	ఆదివైష్ణవకళానికేతనము	కురుమద్దాలి గుడివాడ తా॥	1-4-0	430	ఏ. పద్మనాభాచార్యులుగారు	13-8-1916
165	శ్రీ సీతారామ కేశవ పుస్తకభాండాగారము	పెదవిరివాడ	5-0-0	164	వేదాంతం గిరివల్లభాచార్యులుగారు	30-8-1917
166	మేరీ గ్రంథాలయము	అంగలూరు	2-0-0	795	పొట్లూరి వీరమ్మగారు	12-12-1912
167	బాలసరస్వతీ పుస్తకభాండాగారము	,,	92-7-7	2852	దుగ్గిరాల పూర్ణయ్యగారు	1912
168	ధర్మగ్రంథాలయము	అడ్డాడ				
169	వీరేశలింగ గ్రంథాలయము	కపిలేశ్వరపురం				
170	ఆంధ్రలక్ష్మీపాఠశాల గ్రంథాలయము	కవుతవరము				
171	శ్రీనివాస గ్రంథాలయ స్త్రీసంఘము	గురజ				
172	శ్రీ సరస్వతీ గ్రంథాలయము	,,				
173	ధర్మపఠనమందిరము	గుడివాడ				
174	రిక్రియేషన్ క్లబ్బు	,,				
175	గోఖలే ధర్మవిద్యానిలయము	దింటకుర్రు, అంగలూరు పో॥				
176	భవానీ గ్రంథాలయము	నందివాడ				
177	పఠనమందిరము	పసుమర్రు, పామర్రు పోస్టు				
178	బాలభారతీనిలయము	పామర్రు				
179	శ్రీ రామపఠనమందిరము	మోటూరు				
180	సర్వజనమనోరంజనీ గ్రంథాలయము	వానపాముల				
181	శ్రీ వేణుగోపాల పుస్తకభాండాగారము	చినకాకినాడ		381	ఇందుకూరి నీలాద్రిరాజుగారు	1917 నవంబరు
182	భీమేశ్వర గ్రంథాలయము	పొందువ్వ	5-0-0	395	వేగేశన సూరపరాజుగారు	పింగళ సం॥
183	గోపాలకృష్ణ గోఖలే భాండాగారము	యండగండి	3-0-0	380	చెఱుకువాడ శివరామరాజుగారు	6-8-1917
184	మహాదేవ గోవింద రనడే గ్రంథాలయము	పాలకోడేరు		200	కొత్తపల్లి రామచంద్రరాజుగారు	1907
185	శ్రీ గౌరీశంకర పుస్తకభాండాగారము	పెదనిండ్రకొలను	3-4-0	310	కాకినాడ గంగరాజుగారు	పింగళ సం॥
186	చంద్రశేఖర పుస్తకభాండాగారము	చెరుకుగనుమ అగ్రహారం	3-12-0	162	కరిపెద్ది విశ్వనాథముగారు	1917 మే నెల
187	చక్రపాణి పుస్తకభాండాగారము	సరిపల్లె	3-6-8	643	నిడమర్తి శేషావతారముగారు	20-6-1917
188	సుజనానందినీ గ్రంథాలయము	రాయకుదురు	3-0-0	215	చెంగల్వల గుర్రాజుగారు	1895
189	శ్రీ వీరేశలింగ కవిసమాజము	కుముదవల్లి	10-11-8	722	సాగి చలపతిరాజుగారు	22-6-1897
190	గోపాలకృష్ణ గోఖలే క్లబ్బు	గోపవరము	10-12-0	300	ఆత్మకూరి పురుషోత్తమాచార్యులుగారు	2-10-1907
191	శ్రీకృష్ణదేవరాయ పుస్తకనిలయము	చెఱుకుమిల్లి	8-0-0	243	పెనుమెత్స చిట్టితిరుపతిరాజుగారు	

192	పోతనపుస్తక భాండాగారము	నిడమర్రు	30-0-0	700	శృంగారకవి నరసింహముగారు	
193	నన్నయభట్టారక గ్రంథాలయము	భీమవరము	35-0-0	706	తటవర్తి కృష్ణమూర్తిగారు	1918 ఫిబ్రవరి 3 తేది
194	శ్రీవిద్యానంద యువజనసంఘము	ఆకివీడు				
195	నార్తోజీక్లబ్బు	ఉండి				
196	సరస్వతీగ్రంథాలయము	చినమిరము				
197	శ్రీకృష్ణపుస్తకాలయము	మహాదేవపట్నము				
198	శ్రీవాణీగ్రంథనిలయము	రాయకుదురు				
199	శ్రీరామకృష్ణగ్రంథాలయము	లంకలకోడేరు				
200	లక్ష్మీనృసింహ గ్రంథాలయము	వల్లూరు				
201	శ్రీశారదాపుస్తక భాండాగారము	తాండ్రము				
202	ఆంధ్రభాషాభ్యాసానంద పుస్తకాలయము	వల్లూరిపాలెము		500	కొడాలి పున్నయ్య, బండి బుచ్చయ్యగార్లు	23-11-1918
203	శ్రీశంకరగ్రంథనిక్షేపము	బెజవాడ		99	చెరుకుమిల్లి సుబ్బరామయ్యగారు	1914
204	కమ్మవిద్యార్థి పుస్తకభాండాగారము	,,	11-1-0	247	యార్లగడ్డ వెంకట్రామయ్యగారు	1916
205	కృష్ణదేవరాయ గ్రంథనిలయము	కొండపల్లి	12-0-0	214	అక్కుల గంగాధరరావు గారు	1916
206	ధర్మగ్రంథాలయము	పునాదిపాడు	1-12-0	71	మద్దాలి పుల్లయ్యగారు	1915
207	ఆంధ్రవిజ్ఞాన పుస్తకభాండాగారము	రొయ్యూరు	8-0-0	504	చిగురుపాటి వేంకటసుబ్బారావు గారు	1914
208	శ్రీరామకృష్ణ పుస్తకభాండాగారము	కంకిపాడు	8-0-0	60	తన్నీరు ఆంజనేయులుగారు	1-12-1917
209	శ్రీకృష్ణదేవరాయ ధర్మభాండాగారము	కోలవెన్ను	20-0-0	451	కాకుమాను వేంకటాద్రిగారు	1-8-1917
210	శ్రీసీతారామవిలాస విద్యానిలయము	పోరంకి	4-1-0	250	కొప్పరపు వేంకటరమణయ్యగారు	1914
211	భారతీవిలాస విద్యానిలయము	ఎనమలకుదురు				
212	కారొనేషన్ రీడింగురూము	ఈడుపుగల్లు				
213	జయలక్ష్మీవరప్రసాద గ్రంథాలయము	గొడవర్రు				
214	శ్రీభక్తసమాజము	తెన్నేరు				
215	శారదావిద్యానిలయము	తోట్లవల్లూరు				
216	ఆనందాంధ్రభాషాగ్రంథాలయము	పడమటలంక				
217	ధర్మగ్రంథాలయము	,,				
218	రామమోహనకేంద్రగ్రంథాలయము	బెజవాడ				
219	శంకరగ్రంథాలయము	,,				
220	రామమూర్తినాయుడి గ్రంథాలయము	కొత్తపేట				
221	శ్రీసరస్వతీనికేతన ధర్మగ్రంథాలయము	బెజవాడ				
222	సత్యనారాయణప్రసాద గ్రంథాలయము	జొడ్డపాడు				
223	నవీన బాలభారతీసంఘము	నందమూరు				
224	స్వవృద్ధివిద్యార్థి భాండాగారము	మచిలీపట్టణము	8-0-0	1196	పెమ్మరాజు వేంకటాచలపతిరావు గారు	1909
225	దివ్యజ్ఞానప్రదాయినీ గ్రంథాలయము	వడ్లమన్నాడు	8-0-0	170	గూడూరు వియ్యన్న గారు	4-1-1918
226	బృందావనపుర స్త్రీసమాజము	బందరు	8-0-0	413	నోటుపల్లి రాజా చంచమ్మగారు	1914 సెప్టంబరు
227	ఆర్తమూరు గ్రంథాలయము	దేవరవాడ			మోచర్ల వేంకటసుబ్బారావుగారు	
228	ఆంధ్రగీర్వాణ పుస్తకభాండాగారము	గురువిందగుంట				

సంఖ్య	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
229	తిరుపతి వేంకటేశ్వరవిద్యానిలయము	కోటరోడ్డు				
230	రాఘూనాయుడుపేట గ్రంథాలయము	బందరు				
231	జయలక్ష్మి పుస్తకభాండాగారము	గొడవర్రు	1-8-0	118	నా. లక్ష్మీనరసింహము గారు	1917
232	శ్రీకృష్ణవిలాస విద్యానిలయము	పెనమలూరు	3-8-0	200	ప్రఖ్యా వేంకటసుబ్బయ్యగారు	1915
233	శ్రీశారదానికేతనము	ఆరకొలను	13-8-0	490	నండూరి వీరరాఘవయ్యగారు	1916 మే నెల
234	భారతీవిలాస విద్యానిలయము	ఎనమలకుదురు	3-0-0	247	ముప్పవరపు సీతారామయ్యగారు	1918
235	యువజనసంఘము	గోపువానిపాలెము	6-0-0	218	పుట్టగుంట కోటయ్యగారు	1916 సెప్టంబరు
236	హిందూపుస్తక భాండాగారము	ముదునూరు	4-8-0	272	తుమ్మల కోటయ్యగారు	1914 ఏప్రిలు
237	భారతి గ్రంథాలయము	ఉయ్యూరు	6-0-0	300	వేమూరి శంకరయ్యగారు	
238	హైందవయువజనసంఘము	ముస్తాబాద	5-0-0	450	శంకర వేంకటేశ్వరరావు గారు	1915 సం
239	యువజనసంఘము	తాడంకి	4-9-2	469	గురుజాడ. భాస్కరరావు గారు	1912 సం
240	శ్రీసీతారామమందిరము	నూజవీడు	10-0-0	400	నూరి సీతారామయ్యగారు	4-2-15
241	కోదండరామ గ్రంథాలయము	తేలప్రోలు				
242	మైత్రేయ రీడింగురూము	ముస్తాబాద				
243	హిందూపుస్తకభాండాగారము	ముదునూరు				
244	శ్రీరామచంద్ర గ్రంథాలయము	పోడూరు	3-0-0	602	రుద్రరాజు నరసింహరాజుగారు	3-6-1914
245	రామమోహనక్లబ్బు	పాలకొల్లు	15-0-0	400	అత్యం వెంకట్రామచంద్రరావుగారు	1911
246	సరస్వతీవిలాసగ్రంథాలయము	కవిటెము				
247	సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరవిలాససభ	నడుపూడి				
248	భారతీగ్రంథాలయము	పూలపల్లి				
249	ధర్మగ్రంథాలయము	పెనుమదము				
250	శ్రీరామపుస్తకభాండాగారము	వల్లూరు				
251	శ్రీరామచంద్రగ్రంథనిలయము	కోణకంచి	1-12-0	351	పల్లికూన నరసింహశర్మగారు	18-7-16
252	కృష్ణదేవరాయవిద్యానిలయము	చింతలపాడు	2-0-0	760	వేంకటగుర్రావుగారు	20-8-1910
253	వేంకట్రమణ వివేకవర్ధనీనిలయము	మక్కపేట	8-7-0	225	మల్లెల వేదాద్రిగారు	1917
254	శ్రీకృష్ణగ్రంథనిలయము	జగ్గయ్యపేట	13-0-0	511	ములుగు సుబ్రహ్మణ్యముగారు	29-11-17
255	పఠనమందిరము	కంచెల				
256	పెనుగంచిప్రోలు గ్రంథనిలయము	పెనుగంచిప్రోలు			పరచా భీమేశ్వరరావుగారు	
257	శ్రీవిజ్ఞానవర్ధనీగ్రంథాలయము	భట్లపెనుమర్రు	16-8-0	1010	గొ. సూర్యనారాయణగారు	1914
258	జ్ఞానప్రసాదినీపుస్తకభాండాగారము	నాగాయలంక	0-12-0	124	వేములపల్లి వేంకటగోపాలరావుగారు	
259	శ్రీరామధర్మగ్రంథాలయము	మోపిదేవి	1-0-0	480	చిరువోలు కుటుంబరావుగారు	1916
260	వల్లీశ్వరపుస్తకభాండాగారము	"	3-4-0	269	కంఠంనేని వీరరాఘవయ్యగారు	1916
261	రామమోహనగ్రంథాలయము	ఘంటసాల	4-0-0	528	గొర్రెపాటి వెంకటసుబ్బయ్యగారు	1914

262	వేణుగోపాలపఠనమందిరము	చిన్నముత్తేవి				
263	ఆంధ్రజాతీయకళాభివర్ధనీసంఘము	నడకుదురు				
264	దుర్గానాగేశ్వర గ్రంథాలయము	పెదకళ్లేపల్లి				
265	ఆంజనేయ పుస్తకభాండాగారము	వత్తలరామేశ్వరము	2-8-0	345	నూరంపూడి కేశవరావుగారు	1918
266	దయానందసరస్వతీపఠనమందిరము	కాకర్లమూడి	1-0-0	270	M. చలపతిరావుగారు	1913
267	వివేకానందపఠనమందిరము	పడమరవిప్పఱ్ఱు	1-4-0	210	పసల రామమూర్తిగారు	
268	గానమోహనక్రీడింగురూము	ఉంగుటూరు	5-8-0	628	తల్లాప్రగడ నృసింహశర్మగారు	
269	శ్రీసరస్వతీ గ్రంథాలయము	ఉండ్రాజవరము	2-0-0	340	ఆచంట శేషగిరిరావుగారు	1918
270	స్టూడెంట్సు సెల్ఫ్ ఇంప్రూవింగు సొసైటీ	,,	1-0-0	260	పొట్లచెరువు వీరమల్లయ్యగారు	
271	శ్రీరామకృష్ణ పుస్తకభాండాగారము	,,	0-12-0	400	అన్నదేవర నాగభూషణరావుగారు	1912
272	పంచముజార్జి పఠనమందిరము	అరవిల్లి				
273	గ్రంథాలయము	కాగుపాడు				
274	విద్యాభివర్ధనీగ్రంథాలయము	చేబ్రోలు, కైకరం పోస్టు				
275	ఎవక్ జాలీ లైబ్రరీ	తణుకు				
276	గోపాలకృష్ణగోఖలేగ్రంథాలయము	పిట్టలవేమవరము				
277	మిత్రమండలిసంఘము	వెంటుపాడు				
278	సరస్వతీనిలయ గ్రంథాలయము	పోలమూరు				
279	శ్రీసీతారామ గ్రంథాలయము	మద్దూరు				
280	వివేకానందధర్మగ్రంథాలయము	మారుటేరు				
281	శ్రీరామపుస్తకభాండాగారము	వల్లూరు				
282	శ్రీశారదాభివర్ధనీసంఘము	వెలగదుర్రు				
283	చినవెంకట్రాయగ్రంథాలయము	తిరుపూరు		110	ఏ. యస్. అవధానిగారు	1916
284	ధర్మసంవర్ధనీపుస్తకభాండాగారము	గోసవీడు	1-0-0	350	పెరుమాళ్లు అయ్యంగారు	1917
285	శ్రీకృష్ణరాయగ్రంథాలయము	గంపలగూడెము	15-0-0	300	ము. వెం. లక్ష్మణాచార్యులుగారు	1917
286	రాజగోపాలగ్రంథాలయము	రెడ్డిగూడెము	7-10-0	265	దేవరాజు కేశవరావుగారు	1917
287	ఎర్నగూడెము గ్రంథాలయము	ఎర్నగూడెము	3-0-0	294	చల్లా నరసింహముగారు	నలసంవత్సరము
288	పఠనాలయము	తాళ్లపూడి ఎర్నగూడెం	3-7-3	537	ఏలూరిపాటి రామభద్రయ్యలుగారు	1913
289	శ్రీమల్లేశ్వర గ్రంథాలయము	జగన్నాథపురం నిడదవోలు			చ. నరసింహముగారు	1916
290	శివరామకృష్ణపఠనమందిరము	ఆగిరిపల్లి గన్నవరం [పోస్టు		900	దేవులపల్లి శోభనాద్రిగారు	
291	గోపాలకృష్ణగోఖలేగ్రంథాలయము	పిట్టలవేమవరము	2-0-0	410	సడాల సుబ్బారెడ్డిగారు	రాక్షససంవత్సరము
292	శ్రీలక్ష్మీనృసింహపుస్తకభాండాగారము	వల్లూరు			M. వెంకట్రామయ్యగారు	15-5-1916
293	చంద్రమౌళీశ్వరపుస్తకాగారము	చినతుమ్మిడి	5-0-0	250	మోపర్తి వేంకటసుబ్బారావుగారు	1917
294	శ్రీభక్తసమాజము	తెన్నేరు	3-0-0	144	దేవరాజు లక్ష్మీనృసింహరావుగారు	1914
295	పెనగంచిప్రోలుగ్రంథాలయము	పెనగంచిప్రోలు			పరచా భీమేశ్వరరావుగారు	

గుంటూరు మండలము

నెంబరు	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
296	శ్రీరాధాకృష్ణ లైబ్రరీ	కొలకలూరు			మాదిరాజు కోటీశ్వరరావుగారు	11-3-191
297	హాయవదనసదనక్లబ్బు	ఖాజీపాలెము	5-0-0	56		4-10-1916
298	లక్ష్మణరాయగ్రంథాలయము	చేకూరపాడు			ఆదిమూలం వీరబ్రహ్మముగారు	1915
299	ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథనిలయము	చీమకుర్తి	2-0-0	250	కోటు జయరామరెడ్డిగారు	26-10-1915
300	మల్లికార్జున పుస్తకాలయము	తుళ్లూరు	1-1-2	312	పీసపాటి వేంకటసుబ్బారావుగారు	1917
301	విద్యాభివర్ధనీసమాజము	వంగీపురం	1-8-0	187	వంగీపురపు చలపతిశర్మగారు	1-1-16
302	లక్ష్మీనృసింహగ్రంథాలయము	ఎనికపాడు			బొల్నేని కోటింగముగారు	
303	సరస్వతీగ్రంథాలయము	ఒంగోలు			ఘడమూరం రామయ్యగారు	
304	ధర్మగ్రంథాలయము	కరవది			పొన్నలూరి రాఘవయ్యగారు	
305	శ్రీలక్ష్మీకాంతపుస్తకాలయము	కొప్పెరపాడు				
306	యస్ యస్. యమ్. రీడింగురూము	తిమ్మసముద్రము				
307	శ్రీనాథగ్రంథాలయము	వైవాలరావూరు				
308	భాషావిలాసాంధ్రగ్రంథాలయము	పమిడిపాడు				
309	పురుషోత్తమరాయగ్రంథాలయము	నెల్లూరు	1-2-0	700	ఘూలి కోటయ్యగారు	1916
310	భాషాపతీనిలయము	మద్దిపాడు				
311	శ్రీరామగ్రంథాలయము	బ్రాహ్మణనిడుమానూరు			గొల్లపూడి పెద్దసుబ్బరామశాస్త్రులుగారు	
312	సర్వజనగ్రంథాలయము	రుద్రవరము				
313	జ్ఞానప్రసాదినీగ్రంథాలయము	,,			గొట్టిపాటి రామారావుగారు	
314	శారదానికేతనధర్మపఠన గ్రంథాలయము	లింగంగుంట			వెంజాల విశ్వనాథముగారు	
315	వివేకవర్ధనీసమాజము	అనంతవరప్పాడు అగ్రహారం		304	ఆలపాటి పరదేశిగారు	1914
316	వివేకానందసమాజము	,,				
317	జ్ఞానప్రసాదినీ గ్రంథనిలయము	ఏటుకూరు		411	నిశంకరావు నాగయ్యగారు	1912
318	వివేకవర్ధనీ భాండాగారము	కొన్నెపాడు	4-0-0	304	పెమ్మరాజు పిచ్చయ్యగారు	1912
319	శ్రీసరస్వతీపుస్తకభాండాగారము	గుండవరము	1-0-0	216	చల్లాపల్లి పుల్లయ్యగారు	
320	యువజనసాహితీసంఘము	గుంటూరు				
321	ఆనందపఠనమందిరము	అగ్రహారము				
322	తిక్కనవిద్యానిలయము	పాతగుంటూరు	14-8-0	1158	బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతముగారు	1911
323	కమ్మవిద్యార్థిసంఘము	,,	6-8-0	479	జంపాలసాంబయ్యగారు	1915
324	వనితాగ్రంథమండలి	,,		570	పాలపర్తి రామమూర్తిగారు	1911
325	ఆర్యవైశ్యయువకులసంఘము	,,	15-0-0	950	యస్. ఆదిశేషుగారు	1915
326	సనాతన ధర్మమండలి	,,				

327	సరస్వతీని కేతనము	ప్రాతగుంటూరు	4-0-0	740	చదలవాడ వేంకటరత్నముగారు	23-6-17
328	సాగరేశ్వరపుస్తకభాండాగారము	మాదల	9-0-0	355	యమ్. కోటీశ్వరరావుగారు	
329	శ్రీశంకరమనోరంజనీగ్రంథాలయము	తిమ్మసముద్రము	2-0-0	128	టి. వి. రాఘవయ్యగారు	1917
330	ఆర్యబాలసరస్వతీనిలయము	మోర్తోట	16-0-0	417	వడ్లమూడి కామేశ్వరరావుగారు	29-9-17
331	శ్రీసీతారామగ్రంథాలయము	కావూరు	5-12-0	197	తుమ్మల బసవయ్యగారు	1918
332	శ్రీసరస్వతీభాండాగారము	గోరిగిపూడి	5-0-0	47	గుంటూరు సుబ్బారావుగారు	
333	చాదరీగ్రంథాలయము	ఓలేరు		120	నాదెళ్ళ పిచ్చయ్యగారు	1918
334	బాలాత్రిపురసుందరీపుస్తకభాండాగారము	పెదపులివర్రు	4-0-0	310	భయరాజు కృష్ణమూర్తిగారు	1918
335	శ్రీవాణీనికేతనము	నిజాంపట్నము	21-2-5	576	చావలి మల్లిఖార్జునముగారు	1917
336	భారతీనికేతనము	ధూళిపూడి	6-0-0	341	పల్లపోతు కోటయ్యగారు	1916
337	శ్రీమత్సీతారామాంజనేయ గ్రంథాలయము	పల్లూరిపాలెము	2-0-0	107	ఎన్. నరసింహాచార్యులుగారు	23-9-17
338	చాదరీగ్రంథాలయము	వెల్లటూరు	6-0-0	369	మోటూరు అంకినీడుగారు	8-11-15
339	ఆర్యబాలవిద్యాభివర్ధనీసంఘము	వెల్లటూరు	10-0-0	175	క్రోవి శివరామకృష్ణశాస్త్రిగారు	16 జూన్
340	ఆంధ్రబాలసరస్వతీనిలయము	నల్లూరు	4-0-0	354	అబ్బినేని రాఘవచౌదరిగారు	రాక్షససంవత్సరము
341	కన్యకాపరమేశ్వరీగ్రంథనిలయము	పొన్నూరు	3-0-0	200	తిరువీధుల బైరాగిగారు	1-1-18
342	శ్రీగోఖ్లేవిద్యానిలయము	పచ్చలతాడిపర్రు	4-0-0	250	కింగంపల్లి వేంకటపున్నయ్యగారు	1-5-15
343	సత్యజ్ఞానానందగ్రంథాలయము	మామిళ్ళపల్లి	0-8-0	145	పులుగండం నరసింగంపంతులుగారు	
344	హనుమత్పుస్తకభాండాగారము	నాగులపాడు		300	గూడ ఆదిశేషయ్యగారు	పింగళసంవత్సరము
345	కొండపాటూరు గ్రంథాలయము	బాపట్ల	1-4-0	170	వలివేటి వేంకటనరసింహముగారు	1913
346	జ్ఞానప్రకాశినీ సమాజము	పెదచెఱుకూరు	3-12-0	67	గంధవళ్ల కోటినాగులుగారు	1916
347	భారతీయయువజనపుస్తకభాండాగారము	బాపట్ల	30-0-0	1106	నండూరి శేషాచార్యులుగారు	పింగళ సం॥ ఆశ్వయుజ
348	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసమాజము	మన్నవ	4-0-0	162	మన్నవ వేంకట్రావుగారు	16 మే 26
349	శ్రీగోఖ్లేపఠనమందిరము	చేబ్రోలు			దేచిరాజు మురహరిరావుగారు	1915
350	గంధిసరస్వతీనిలయము	చేబ్రోలు	10-0-0	580	పాటిబండ్ల మల్లయ్యగారు	1915
351	బాలవిజ్ఞానానందచంద్రోదయగ్రంథాలయము	పుసులూరు	4-1-6	415	గంథం నాగేశ్వరరావుగారు	1916
352	ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథనిలయము	నిడుబ్రోలు		688	జంపని అంజనేయులుగారు	1915
353	చిదానందసరస్వతీగ్రంథనిలయము	పెదచెఱుకూరు	4-5-0	521	కోన వేంకటరాయశర్మగారు	1915
354	ఆంధ్రవాణీపుస్తకభాండాగారము	పెదచెఱుకూరు	6-0-0	425	గుంటూరు పుల్లయ్యగారు	1913
355	రామసుబ్బయ్యాంధ్రగ్రంథనిలయము	పొన్నూరు	10-0-0	500	చావలి ఆదిశేషయ్యగారు	3-10-16
356	ఆంధ్రవాణి	ఇనగల్లు	5-8-0	701	తుమ్మలగుంట కేశవరావుగారు	రాక్షససం॥ చైత్రము
357	శ్రీమహాత్రిపురసుందరీగ్రంథాలయము	కారుమాను	9-4-5	387	నన్నపనేని నాగయ్యగారు	26-9-17
358	కోదండరామపుస్తకభాండాగారము	నండూరు	4-2-4	231	జొన్నలగడ్డ వేంకటసుబ్బయ్యగారు	12-4-18
359	శ్రీసరస్వతీగ్రంథనిలయము	ఏదుపాడు	4-0-0	200	అంబటిపూడి వేంకటేశ్వర్లుగారు	2-9-17
360	తిక్కనపుస్తకభాండాగారము	భల్లుఖాండుపాలెము	3-4-0	50	మునగపాటి దక్షిణామూర్తిగారు	పింగళసం॥ ఫాల్గుణబ॥3
361	నన్నయార్యగ్రంథనిలయము	పరుచూరు	6-0-0		అబ్బరాజు వేంకటసుబ్బయ్యగారు	1918
362	లక్ష్మీచెన్నకేశవవిలాసగ్రంథనిలయము	కార్యంపూడి	4-10-6	184	సాగి రామనాథశాస్త్రిగారు	1916
363	కన్యకాపరమేశ్వరీగ్రంథాలయము	నర్సారావుపేట	25-0-0	874	కోలవెన్ను రామకోటీశ్వరరావుగారు	1917

నెంబరు	గ్రంథాలయనామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
364	శ్రీ రామనిలయపుస్తకభాండాగారము	పోలూరు	5-4-0	300	పోలూరు వేంకటసుబ్బయ్యగారు	9-1-1917
365	ఆంధ్రబాలసుజనమనోల్లాసినీసంఘము	రాజాపేట	8-0-0	310	మేళ్లచెరువు శంకరశర్మ గారు	1916 జూలై
366	శ్రీ రామరాయకవీంద్ర పుస్తకభాండాగారము	వీర్పూరు	2-0-0	400	గురు విశ్వనాథకవులు గారు	1915
367	శ్రీ జ్ఞానదాయినీపుస్తకభాండాగారము	శృంగారపురము	3-0-0	376	నాగేశ్వరము సుందరము గార్లు	1-1-1915
368	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసంఘము	వరహాపురం	0-12-0	150	వంకమామిడి నరసింహాముగారు	
369	ఆంజనేయపుస్తకభాండాగారము	దోనెపూడి	4-0-0	195	బొప్పన సూరయ్యచౌదరి గారు	
370	రామలింగేశ్వరపుస్తకభాండాగారము	అత్తోట	4-0-0	424	మాదిరాజు వేంకటాచలపతిరావు గారు	16-12-1917
371	బాలసమాజము	పెదరావూరు	10-0-0	550	భాగవతుల సుబ్రహ్మణ్యము గారు	1918
372	శ్రీ సరస్వతీనిలయము	కూచిపూడి	16-0-0	810	అ. రామకోటిశాస్త్రిగారు	1906
373	జ్ఞానోదయగ్రంథాలయము	పెరుకలపూడి	5-7-1	1521	నూతలపాటి రత్నయ్యగారు	15-6-1913
374	వాణీవిలాసగ్రంథనిలయము	కొల్లిపర	8-0-0		కట్లా గోపాలస్వామిగారు	ఆనంద, ఆశ్వయుజము
375	శ్రీ రాధాకృష్ణ లైబ్రరీ	కొలకలూరు	2-0-0	631	మాదిరాజు కోటీశ్వరరావు గారు	11-8-1913
376	శ్రీ రామలింగపుస్తకభాండాగారము	కతేవరం	4-0-0	620	కోటంరాజు వేంకటసుబ్బారావు గారు	10-8-1916
377	శ్రీ సరస్వతీనిలయ పుస్తకభాండాగారము	కొండముది	2-12-0	410	కొండముది సుదర్శనరావుగారు	రాక్షస సం॥
378	భాషాభిలాషిణీసంఘము	దుగ్గిరాల	17-4-4	1214	జంపాల వెంకయ్యగారు	4-6-1912
379	కన్యకాపరమేశ్వరీపుస్తకభాండాగారము	తెనాలి	13-0-0	750	కొల్లా సుబ్బారావుగారు	1-6-16
380	జార్జిధర్మపఠనమందిరము	,,	5-8-0	500	జొన్నలగడ్డ పున్నయ్యగారు	1911
381	బాలభారతీసమాజము	తరిశియూరు	1-2-0	300	పుచ్చా వరదరామకృష్ణయ్యగారు	1912
382	శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యేశ్వర భాండాగారము	వల్లభాపురము	9-10-0	361	అగ్గు రామకృష్ణారెడ్డిగారు	నళ సంవత్సరము
383	శ్రీ మదిందిరా నిశాంత గ్రంథనిలయము	జూలూరు	6-0-0	480	చెన్నుపల్లి బ్రహ్మముగారు	10-12-16
384	శ్రీ సరస్వతీనిలయము	కూచిపూడి	15-0-0	795	అ. రామకోటిశాస్త్రిగారు	1913
385	శ్రీ నాథ గ్రంథాలయము	మోపర్రు	1-10-0	859	కొడాలి అంజయ్యగారు	1916 అక్టోబరు
386	శ్రీ సర్వజనవిద్యాప్రదాయినీనిలయము	సంగం జాగర్లమూడి	5-0-0	1282	కళ్లగుంట తిరుమలాచార్యులుగారు	1915
387	దాదాభాయినౌరోజీ గ్రంథాలయము	చుండూరు	27-8-9	427	గొర్రెపాటి పిచ్చయ్యగారు	1917 జూలై
388	ఉభయభాషాసంజీవనీసంఘము	అమృతలూరు	15-12-0	960	సూరగుడి శేషాచలశర్మ గారు	1912
389	శ్రీ సరస్వతీ గ్రంథనిలయము	లాలుపురం	7-5-7	476	పెదమల్లు సూర్యనారాయణగారు	1912
390	శ్రీ లక్ష్మీనృసింహధర్మపఠనమందిరము	మంగళగిరి	8-0-0	679	రామడుగు వేంకటనరసింహాముగారు	1916
391	శ్రీ రామ బ్రహ్మకవి భాండాగారము	గోరంట్ల	0-4-0	403	పొత్తూరు సత్యనారాయణరావు గారు	1916
392	రామమోహన మిషన్ భాండాగారము	తాడేపల్లి	0-8-0	233	అవనిగడ్డ నారాయణస్వామిగారు	
393	శ్రీ రామపుస్తకనిలయము	రేపల్లె		254	మండడపు వెంకట్రావుగారు	5-5-1918
394	భోగిభూషణ గ్రంథాలయము	చినకొండ్రుపాడు		1027	కొండ భోగిభూషణరావుగారు	
395	శ్రీ రామకృష్ణకవి భాండాగారము	బండారుపల్లె	1-8-0	324	దండమూడి గోపయ్యగారు	27-8-16
396	బాలసరస్వతీపుస్తకభాండాగారము	వట్టిచెఱుకూరు	2-0-0	237	మారుటూరు పుండరీకాక్షుడుగారు	1913

397	ఆంధ్రసరస్వతీనిలయము	వేజెండ్ల				
398	బాలసరస్వతీపుస్తకనిలయము	శేకూరు				
399	భారతీవిలాసవిద్యానిలయము	అనంతవరము				
400	శ్రీనివాససమాజము	ఈమని				
401	సనాతనశైవసమాజము	,,				
402	జ్ఞానవర్ధనీసమాజము	ఈపూరు				
403	సుజనవిధేయసమాజము	త్రాప				
404	స్వదేశీయవాణీరత్నాకరము	నందివెలుగు				
405	జార్జి కారొనేషన్ క్లబ్బు	పెరవలి				
406	శ్రీలక్ష్మీనృసింహ పుస్తకభాండాగారము	చిలకలూరిపేట				
407	సీతారామ పుస్తకభాండాగారము	డేగరమూడి				
408	రామమోహనగ్రంథాలయము	గుత్తికొండ				
409	ఆంధ్రగ్రంథాలయము	జానపాడు				
410	ఆంధ్రసంఘము	దాచేపల్లి				
411	హనుమత్ప్రసన్నగ్రంథాలయము	మాచర్ల				
412	పత్రికాపఠనమందిరము	ఈపురుపాలెము				
413	సీతారామపుస్తకాగారము	జమ్ములపాలెము				
414	విద్యాసాగరగ్రంథనిలయము	నర్సాయపాలెము				
415	పరమశివానందగ్రంథాలయము	బ్రాహ్మణకోడూరు				
416	రామకృష్ణగ్రంథనిలయము	మంచాళ				
417	భారతీనిలయము	మునిపల్లె				
418	కారొనేషన్ రీడింగురూము	వేటపాలెము				
419	శ్రీకృష్ణపుస్తకభాండాగారము	మైనేనివారిపాలెము				
420	వేంకటప్పయ్యార్యాంధ్రగ్రంథనిలయము	మాచవరం				
421	కన్యకాపరమేశ్వరీగ్రంథాలయము	వినుకొండ				
422	అభినవభారతీ పుస్తకభాండాగారము	కందిపాడు				
423	గోపాలకృష్ణగోఖలేపుస్తకభాండాగారము	పెదకూరపాడు				
424	విద్యాభిలాషిణీసంఘము	మోరంపూడి				
425	బాలమిత్రమనోల్లాసినీసంఘము	రాజపేట				
426	వాణీనిలయపుస్తకభాండాగారము	గొల్లపూడిఅగ్రహారము				

నెల్లూరు మండలము

427	శ్రీఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ పుస్తకభాండాగారము	గుడ్లూరు	4-0-0	242	స్వయంపాకుల ఆదిశేషయ్యగారు	1916-వ సంవత్సరము
428	ఆంధ్రకల్పవల్లిగ్రంథాలయము	కరేడు	4-9-0	124	ఆకుమళ్ల వేంకటసుబ్బారాయుడుగారు	1917 డిసెంబరునెల
429	ఆంధ్రగ్రంథాలయము	ఉలవపాడు	5-0-0	515	నందనవనం వెంకటసుబ్బయ్యగారు	1914 ఫిబ్రవరినెల
430	శ్రీగోపాలకృష్ణగోఖలే ఆంధ్రధర్మపఠనాలయం[గారం	కందుకూరు				
431	శ్రీరాజా రామమోహనరాయలు ఉచితపుస్తకభాండా	గండవరము	12-8-0	1132	సర్వాభట్ల గోపాలకృష్ణమ్మగారు	1914 జనవరినెల

నంబరు	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
432	ఆంధ్ర పుస్తకభాండాగారము	కనిగిరి				
433	వీరేశలింగ పుస్తకభాండాగారము	నెల్లూరు	90-0-0	585	గడ్డం సుబ్బరామరెడ్డిగారు	1916 సం॥ స్థాపితము
434	తిక్కన పుస్తకభాండాగారము & కార్నేషన్ [లైబ్రరీ	నెల్లూరు	115-7-0	3049	మాడభూషి నరసింహాచార్యులు బి.ఏ., బి.ఎల్.	1911 సం॥ మార్చి 31
435	శ్రీరామప్రసాదకోశనిలయము	పొగడదొరువు	2-0-0	650	ముత్తరాజు శివకామయ్య బి.ఏ., ఎల్. టి. వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యముగారు చక్కిరాల వెంకటశేషయ్యగారు	ఆనంద॥ చైత్ర శు ౧ లు
436	బాలకృష్ణసభ	నెల్లూరురంగనాయకులపేట	1-8-0	150	ఎఱ్ఱగుడిపాటి రామయోగి	18-5-1917
437	శ్రీసరస్వతీసమాజము	నెల్లూరు మూలపేట	171-13-0	396	కాళహస్తి వేంకటేశయ్యగారు	18-1-1912
438	శ్రీవివేకానందధర్మపుస్తకభాండాగారము	పొట్లపూడి	35-0-0	614	నెల్లూరు వెంకట్రామానాయుఁడుగారు	1913 మార్చి
439	గోపాలకృష్ణగోఖలేధర్మపుస్తకభాండాగారము	కొత్తూరు ఇందుకూరుపోష్టు				
440	అనుచూరు సుబ్బారాయుడుగారి పుస్తకభాండాగారం	ఇందుకూరిపేట				
441	పెద్దన పుస్తకభాండాగారము	తోటపల్లి గూడూరు				
442	జ్ఞానోదయగ్రంథాలయము	నెల్లూరు				
443	గోఖలే యువజనభ్రాతృవర్గము	నెల్లూరు				
444	వాణీగ్రంథాలయము	నవాబుపేట నెల్లూరు				
445	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీగ్రంథాలయము	ముత్తుకూరు				
446	ఎడ్వర్డు మెమోరియల్ ఫ్రీ రీడింగురూము	మైపాడు				
447	గోఖలేసేవాసమాజము	సంగము	12-0-0	461	ఆదూరు వేంకటస్వామిశ్రేష్ఠిగారు	1905
448	పోతనగ్రంథాలయము	ఇందుమూరు	4-0-0	300	ములుమూడి నారాయణరెడ్డిగారు	1-1-1914
449	శ్రీవేమనపుస్తకభాండాగారము	అల్లూరు				
450	పోతన గ్రంథాలయము	ఇందుపూరు				
451	సరస్వతీసమాజము	దువ్వూరు				
452	కార్నేషన్ ఫ్రీ రీడింగురూము	బుచ్చిరెడ్డి పాళెము				
453	శ్రీగోపాలకృష్ణపుస్తకభాండాగారము	బుడమగుంట	3-15-0		గుంటూరు సుబ్రహ్మణ్యముగారు	1915 జూన్ తేది
454	ఎంగుమన్ను అస్సోసియేషన్	కావలి				
455	శ్రీలక్ష్మీకాంతసమాజము	జలదంకి				
456	జయలక్ష్మీపుస్తకభాండాగారము	బ్రాహ్మణకాకఅగ్రహారం				
457	శ్రీరాజా రామమోహనరాయలగ్రంథాలయము	గండవరం	4-0-0	1716	స. గోపాలకృష్ణన్	1914

చిత్తూరు మండలము

నంబరు	గ్రంథాలయ నామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తకముల సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
458	లక్ష్మీవేంకటేశ్వరాన్నదానసమాజ భాండాగారము	తిరుపతి	5-0-0	985	కొండా సిద్దయ్యశెట్టిగారు	
459	ఆమ్నాయనిలయము	కార్వేటినగరము	7-0-0	300	వేదము వేంకటకృష్ణశర్మగారు	25-10-1917
460	శ్రీజయలక్ష్మీసమాజము	చివ్వాడ		183	బూదూరు రామానుజులురెడ్డిగారు	30-8-1917

461	వానుమద్గ్రంథాలయము	నారాయణవరము	86-9-0	816	యస్. రంగభాష్యము శెట్టిగారు	9-12-1917
462	తిరుచానూరు లక్ష్మీవిలాససభ	తిరుచానూరు				
463	వేంకటేశ్వరసమాజము	తిరుమల				
464	శ్రీరామచంద్రగ్రంథాలయము	చిత్తూరు				
465	ఆర్యవైశ్యసభ	,,				
466	గోఖలే ధర్మపుస్తకభాండాగారము	సోడము				
	కడప మండలము					
467	శ్రీవాగ్విధూనిలయగ్రంథాలయము	నెమళ్లదిన్నె, జమ్ములమడుగు	4-0-0	226	ఘం. వేంకటశాస్త్రిగారు	1915
468	శ్రీరామకృష్ణసమాజము	కడప	30-0-0	1680	శ్రీకంఠం నరసింహారావుగారు	1910
469	పులివెందులగ్రంథాలయము	పులివెందుల	20-0-0	360	యల్. వేంకట్రమణయ్యగారు	1883
470	వీణాపుస్తకభాండాగారము	మైదుకూరు			శీలం చెన్నయ్యగారు	
471	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసమాజము	ప్రొద్దుటూరు				
472	రామచంద్రసమాజము	మైదుకూరు			కే. రామయ్యగారు	
473	వీరబ్రహ్మసమాజపుస్తకభాండాగారము	కందిమల్లాయపురము				
474	ఆంధ్రశారదానిలయము	నంద్యాల				
475	ఆంధ్రసమాజము	పాణ్యము				
476	శ్రీసుజ్ఞానవర్ధనీసమాజము	ఎఱ్ఱగుంట్ల				
477	శ్రీకృష్ణగ్రంథాలయము	ఔకు, కోయిలకుంట్ల తా॥				
	కర్నూలు మండలము					
478	సుజ్ఞానవర్ధనీగ్రంథాలయము	శిరువేళ్ల		94	అలూరు రామసుబ్బాశాస్త్రిగారు	నలసంవత్సరము
	బళ్లారి మండలము					
479	మిత్రమండలము	బళ్లారి		600	కే. సింగరాచార్యులుగారు	1905
480	వివేకవర్ధనీభాండాగారము	ఆనెగొంది	5-0-0	1000	చిత్రదుర్గం శ్రీనివాసశర్మగారు	ఆనంద॥ కార్తిక శు ౧౫
481	మారుతీవిలాసాత్మకగ్రంథాలయము	కుడుతని				
482	గోఖలేధర్మగ్రంథాలయము	కమలాపురము				
	అనంతపురమండలము					
483	శ్రీక్రియాశక్తియొడయరు ధర్మగ్రంథాయతనము	ధర్మవరము		474	శిరిపి ఆంజనేయులుగారు	1-12-1915
484	విద్యార్థిసంఘపుస్తకాలయము	అనంతపురము	0-6-0	850	కడప శ్రీనివాసరావు, కానుగు నరసింగరావుగార్లు	1914
485	గీర్వాణభాషాభివర్ధనీసంఘము	నాగసముద్రము	4-0-0	206	తిరుమల రంగాచార్యులుగారు	28-2-1918
486	విద్యాభివర్ధనీసంఘ ధర్మగ్రంథాలయము	ఇంద్రావతి	8-0-0	480	యం. సన్నప్పనాయుడుగారు	1918
	సేలం మండలము					
487	శ్రీసీతారామపుస్తకభాండాగారము	హోసూరు	11-0-0	64	నారాయణాచార్యులుగారు	పింగళసంవత్సరము
488	ఆర్యధర్మబోధినీగ్రంథాలయము	ఉద్దనపల్లి	5-8-0	121	ఎల్. సుబ్బయ్యగారు	15-8-1918

వరుస సంఖ్య	గ్రంథాలయనామము	గ్రామము	మాసాదాయము	పుస్తక సంఖ్య	కార్యదర్శి పేరు	స్థాపనసంవత్సరము మున్నగునవి
489	ఆనందమందిరము	కారుపల్లి				
490	సనాతనధర్మబోధినీసమాజము	కెలమంగలం				
491	భారతీవిలాసపఠనమందిరము	బాగలూరు				
492	యస్. డి బి. సభ	ముకాతీబారండూరు				
493	శ్రీవైఖానసకలాభివర్ధనీదివ్యజ్ఞానసభ	నాటిగిరి				
	చెన్నపురిమండలము					
494	విక్టోరియా హాస్టలు భాండాగారము	చెన్నపురి			ప్రసాదరావుగారు	1915 సం॥
495	ఆంధ్రసమితి, బండి వేంకటేశనాయకవీథి	,,		294	కే. మాధవరావు గారు	1916 సం॥
496	వాసంత గ్రంథనిలయము	,,	20-0-0	780	నేలనూతుల సుబ్బారావుగారు	1916 సం॥
497	శ్రీవిక్టోరియాపుస్తకభాండాగారము	,,		390	బి. గోపాలకృష్ణరావుగారు	1917 సం॥
498	వెంకన్నశాస్త్రులు ధర్మగ్రంథాలయము	,,		280	పం. దక్షిణామూర్తిశాస్త్రి గారు	1918 సం॥
	బెంగుళూరుమండలము					
499	ఆనందచంద్రికాగ్రంథాలయము	బెంగుళూరు		750	కా. శివరామదాసుగారు	1916
500	రామకృష్ణ బాల ధర్మమందిరము	కంటోన్మెంటు, బెంగుళూరు	5-4-0	447	డి. ఆర్. గోవిందరాజులుగారు	1-4-1912
501	దయానంద ఫ్రీ రీడింగు రూము	నంది, బెంగుళూరుజిల్లా				
502	శ్రీరామకృష్ణసన్మార్గసభ	యల్లిగొండపాలియము				
	ఆంధ్రేతరమండలము					
503	ఆంధ్రమహాజనసంఘము	12 లూయివీథి, రంగూన్		276	ఏ. సాంబమూర్తిగారు	1912 సం॥
504	సుభిక్షసంపదభివర్ధనీసంఘము	48 లూయివీథి, రంగూన్				
505	తెనుంగు గ్రంథాలయము	సితబుల్డీ, నాగపురము				
506	ఆంధ్రసమితి	మిడ్నాపురం, ఖరగపురం		100	దేవరాజు సీతారామస్వామి పంతులుగారు	
507	హితకారిణీకుటీరము	జట్నీ, పూరీ, ఖరగపురం	5-0-0	96	గుమ్మలూరి లక్ష్మీనృసింహశర్మ గారు	1917 సం॥
508	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసంఘము	సాలిమరు, సీల్వానుపోర్టు			ఆర్. రఘునాయకులుగారు	
509	ఆంధ్రభాషాసమాజము	కిడరపూరు, కలకత్తా			జే. ఎల్. స్వామిగారు	
510	ఆంధ్ర ఎస్సోసియేషన్	పేరయటాల్, జబ్బలపూరు				
511	చింతామణి ఆంధ్రలైబ్రరి	బెనారసు, నారదఘాటు		300	కే. వి. రమణరావుగారు	1914
512	ఆంధ్రసమాజము, సెంట్రలుహిందూకాలేజి	బనారసు				
	చెంగల్పట్టుమండలము					
513	శ్రీరామకృష్ణగ్రంథాలయము	సంతవేలూరు	.4-0-0	154	పి. రామకృష్ణారెడ్డిగారు	పింగళ సం॥
514	జయలక్ష్మి నారాయణ పుస్తకభాండాగారము	ఈగావారిపాలెము		684	యస్. బి. డి. శేషాచార్యులు గారు	1913

నైజాం రాష్ట్రము

515	మహబూబియా ఆంధ్రభాషానిలయము	ఎట్టుపాలెము				
516	శ్రీజ్ఞానవిద్యుత్ప్రవాహినీ ఆంధ్రభాషానిలయము	ఖమ్మంమెట్టు	15-0-0	451	మాదిరాజు వేంకటేశ్వరరావుగారు	1910
517	శ్రీవిరాట్రాయాంధ్రభాషానిలయము	నేలకొండపల్లి	1-0-0	325	లంక లక్ష్మీనరసింహారావుగారు	1918 మే నెలలో
518	శ్రీహరిహరాంజనేయాంధ్రగ్రంథనిలయము	బాణాపురము	2-0-0	60	ఎట్టా వేంకటనరసయ్యగారు	1918 ఫిబ్రవరి
519	సిద్ధమల్లేశ్వరాంధ్రభాషానిలయము	కేమిడిచెర్ల				
520	శ్రీమన్మోహనాంధ్రగ్రంథాలయము	వడ్డేపల్లి		391	భండారు మల్లికార్జునరావుగారు	1911
521	ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీగ్రంథాలయము	సికింద్రాబాద				
522	ఆంధ్రకల్పవల్లి గ్రంథాలయము	,,				
523	సంస్కృతకళాసంవర్ధనీగ్రంథాలయము	,,	3-0-0	395	నాగం కృష్ణారావుగారు	1918
524	ఆంధ్రయువజనసంఘము	,,	25-0-0	1069	పేటేలి నరసింహముగారు	1912
525	వైశ్యాభివర్ధనీసంఘము సోమసుందరం వీథి	,,				
526	శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయము	హైదరాబాద	30-0-0	1849	హనుమంతరావుగారు	1901
527	శ్రీలక్ష్మీనరసింహానిలయము	,,				
528	ఆంధ్రవిజ్ఞానప్రకాశినీగ్రంథాలయము	సూర్యాపేట	10-0-0	170	పువ్వాడ వేంకటప్పయ్యశర్మగారు	1918 ఆగస్టు
529	శ్రీబాలభారతీనిలయాంధ్రభాషాభివర్ధనీసంఘము	కంసాబాద				
530	శ్రీరాజరాజాంధ్రభాషానిలయము	హనుమకొండ				

చిత్రపటముల వివరణము

మేజరు జనరలు బ్లిసుగారు:—బ్లిసుగారు అమెరికా దేశీయులు. యుద్ధకార్యములలో నారితేరినవారు. పారిసులో ప్రస్తుతము జరుగుచున్న సంధిసభలో అమెరికాదేశపక్షమున ప్రతినిధులుగా నున్నారు.

ప్రెసిడెంటు విల్సనుగారు:—విల్సనుగారు అమెరికా దేశాధ్యక్షులు. ప్రపంచమున శాంతిని చిరస్థాయినిగ సంస్థాపించుటకు కంకణము కట్టుకొనిన మహనీయులు. వీరి పదునాలుగు సూత్రముల ననుసరించియే ప్రకృతము సంగ్రామము ముగింపబడి ప్రపంచమున శాంతి యేర్పడినది.

వైటు లాన్సింగు, హౌసుగార్లు:—హెచ్. వైటు కర్నలులాన్సింగు హౌసుగార్లు ప్రెసిడెంటు విల్సనుగారి మిత్రులు. విల్సనుగారి ప్రయత్నము లన్నిటికిని వీరు సహాయము చేయుచుందురు. వైటుగారు ప్రకృతము అమెరికాదేశపక్షమున పారిసునగరమున రాయబారిగ నున్నారు. కర్నలు హౌసుగారికి మనదేశీయుల యాశయములపట్ల సానుభూతి గలదు. లాన్సింగుగారు విదేశాంగ మంత్రులు.

జనరలు స్మట్సు, బోథాగార్లు:—జనరలు స్మట్సు, జనరలు బోథాగార్లు దక్షిణాఫ్రికాఖండవాసులు. సంగ్రామమున నాంగ్లదేశమునకు చాల సహాయము చేసియుండిరి. జనరలు బోథాగారు ప్రకృతము దక్షిణాఫ్రికా యూనియను ప్రభుత్వమునందు ప్రధానమంత్రులుగా నున్నారు.

సర్ లాయడుగారు:— సర్ లాయడుగారు న్యూఫౌండు దేశమునకు ప్రధానమంత్రి. సంగ్రామమున మిత్రమండలి వారికి చాల సహాయము చేసియుండిరి.

మాకినో, చిండామాటుస్నాయిగార్లు:— మాకినో, చిండా మాటుస్నాయి ప్రభువులు జపానుదేశీయులు. జాతిమతభేదములను పాటింపక సర్వజాతులను నానాదేశసంఘమునం జేర్చుకొనుచుండినగాని ప్రపంచమున శాంతి చిరస్థాయినిగా సంస్థాపింపబడుట కష్టతరమని సంధిమహాసభలో చాటిన మహనీయులు.

ఫ్రాన్సుదేశప్రతినిధులు:—జూల్సుకాంబను,టార్ద్యు, క్లెమెంకోగార్లు ఫ్రెంచిదేశీయులు. క్లెమెంకోగారు ప్రస్తుతము ఫ్రెంచిదేశమునకు ప్రధానమంత్రులుగా నున్నారు.

బోనరులా, బార్నిస్, లాయడు జార్జి, బాల్ఫరుగార్లు:—బోనరులా, బార్నిస్, లాయడు జార్జి, బాల్ఫరుగార్లు ఆంగ్లదేశపు రాయబారులు. లోకమున శాంతిని సంస్థాపించుటకు వీరు చాల పాటుపడినవారు.

బ్రెటియానోగారు:—బ్రెటియానోగారు రొమేనియా ప్రతినిధి.

పోలాండు ప్రతినిధులు:—డ్మోస్కి, పిడెస్కిగార్లు పోలాండుదేశపు సంధిరాయబారులు.

భారతదేశపు రాయబారులు:— మాంటేగుగారు, బికనీరుమహారాజుగారు, సింహా ప్రభువుగార్లు సంధిసభలో మనదేశపక్షమున రాయబారులుగా నున్నారు.

ఇతరరాయబారులు:—హ్యూజెసుగారు ఆస్ట్రేలియా దేశపు రాయబారులు; సర్ జే. వారు, మాసిగార్లు న్యూజిలాండు ప్రతినిధులు; సర్ ఆర్లాండో, సొన్నినో ప్రభువు, సర్ సలాండ్రగార్లు, ఇటలీదేశపు రాయబారులు; క్రామార్సు బెనెషుగార్లు, బొహిమియాదేశపు రాయబారులు, పాషిచిగారు సర్వియాదేశపు ప్రతినిధి, దోహార్తి సర్ జి. ఫోస్టరు, సర్ ఆర్ బోర్డనుగార్లు కనడాదేశపు ప్రతినిధులు.

కాంగ్రెసు రాయబారులు:— లోకమాన్య బాల గంగాధరతిలకు, నరసింహచింతామణి కేల్కారు, వి. పి. మాధవరావు, ఎస్. సత్యమూర్తి, వి. జె. పటేలు, బి. జి. హార్నిమానుగార్లు, కాంగ్రెసు రాయబారులుగా నింగ్లాండునకు వెళ్లియున్నారు. భగవాను తిలకుగారు సంవత్సరము క్రిందట ఇంగ్లండునకు వెళ్లిరి. వారచ్చటి ప్రజలకు మన దేశవిషయములను తెలియచెప్పుటకు చేయుచున్న సేవ వర్ణింప నశక్యము. నరసింహచింతామణి కెల్కారుగారు లోకమాన్యుని కుడి భుజమువంటివారు. మరాటా, కేసరిపత్రికలకు సంపాదకులు. పునహా నగరపారిశుద్ధ్యసంఘమున కధ్యక్షులు. వి. పి. మాధవరావు గారు చెన్నరాష్ట్రవాసులు. గొప్ప రాజ్యతంత్రజ్ఞులు. మైసూరు, తిరువాన్కూరు, బరోడా సంస్థానములకు చాలకాలము ప్రధానమంత్రులుగా నుండినట్టివారు. ఎస్. సత్యమూర్తిగారు సయితము చెన్నరాష్ట్రవాసులు, న్యాయవాదులు; దేశాభివృద్ధి విషయములలో చాల పనిచేయుచున్నవారు. వి. జే. పటేలుగారు బొంబయి రాష్ట్రవాసులు ; సామ్రాజ్యశాసనసభాసభ్యులు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘ సంయుక్త కార్యదర్శులు.

బి. జి. హార్నిమానుగారు బొంబయి క్రానికలుపత్రికకు సంపాదకులు. ఆంగ్లదేశీయులైనను మన యాశయములపట్ల చాల సానుభూతి గలవారు. కాంగ్రెసు నాయకులలో నొకరు. ఈ మధ్యనే ప్రభుత్వమువారిచే దేశరక్షకశాసనము క్రింద నాంగ్లదేశమునకు ప్రవాసమున కంపబడినారు. ఇంగ్లండునందు సాంఘికవాదులలో ప్రముఖులగు హెచ్. జి. వేల్సుగారిచే నెలకొల్పబడబోవు "రిపబ్లికను" పత్రికకు సంపాదకులుగ నుండబోవుచున్నారు.

స్వరాజ్యసమితుల రాయబారులు:—అనిబిసెంటు, బి. పి. వాడియాగార్లు జాతీయస్వరాజ్యసమితి తరఫునను, ఆనరబిలు సి. పి. రామస్వామి అయ్యరు, సరోజినీదేవిగార్లు అఖిలభారత స్వరాజ్యసమితి తరఫునను రాయబారులుగా ఆంగ్లభూమికి వెళ్లిరి. లోకమాన్యుని స్వరాజ్యసమితి తరఫున నరసింహ చింతామణి కేల్కారు గారు, ఆనరబిలు కపర్దీ గార్లు ప్రతినిధులుగా వెళ్లియున్నారు.

మితవాదిసంఘప్రతినిధులు:—చింతామణి, రామచంద్రరావు పంతులు, కృష్ణగోవిందగుప్తగార్లు మితవాదుల ప్రతినిధులుగా నాంగ్లదేశమున పనిచేయుచున్నారు.

చిర్రావూరి యజ్ఞదత్త చింతామణిగారు ఆంధ్రులు. విశాఖపట్టణమండలవాసులు. అలహాబాదునందలి లీడరు పత్రికకుసంపాదకులు. ప్రస్తుతము సంయుక్తపరగణాల శాసననిర్మాణసభలో ప్రతినిధులుగా నున్నారు. మితవాదుల నాయకులలో నొకరు.

మోచర్ల రామచంద్రరావు పంతులుగారు. మితవాదుల నాయకులలో నొకరు. పంతులుగారు చెన్నపురి శాసన సభలో చాలకాలము ప్రజాప్రతినిధులుగా నుండి ప్రజోపకార్యము లనేకములను చేసియున్నారు.

సర్ కృష్ణగోవింద గుప్తగారు వంగదేశీయులు. హిందూదేశాంగమంత్రిగారిసభలో చాలకాలము సభ్యులుగ నున్నవారు. మితవాదులలో వీరును నొక ప్రముఖులు.

ముసల్మానుసంఘరాయబారులు:—మహమ్మదాలీ జిన్నా, యాకూబు హుస్సేనుగార్లు అఖిలభారత ముసల్మానుసమితి తరఫున రాయబారులుగా వెళ్లియున్నారు. జిన్నాగారు చాలకాలము సార్వభౌమిక శాసనసభలో సభ్యులుగా నుండినవారు. రౌలట్టుచట్టము శాసనమైన వెంటనే జిన్నాగారు [illegible] నకు రాజీనామా నిచ్చినారు. ముసల్మాను సంఘ కాంగ్రెసు [illegible] కులలో నొకరు.

యాకూబు హుస్సేనుగారు:—చెన్నరాష్ట్రవాసులు. చెన్నపురి శాసనసభాసభ్యులు. కాంగ్రెసు నాయకులలో నొకరు. గొప్పవర్తకులు.

బ్రాహ్మణేతర ప్రతినిధులు:—చెన్నరాష్ట్ర బ్రాహ్మణేతర సంఘము తరఫున డాక్టరు నాయరు, కూర్మా వెంకటరెడ్డి నాయుడు, దొరై రాజుగార్లు ఆంగ్లభూమికి వెళ్లియున్నారు. డాక్టరు నాయరుగారు ప్రఖ్యాతవైద్యులు. చాలకాలము చెన్నపురి శాసనసభలో సభ్యులుగా నుండిరి. జస్టిసుపత్రికా సంపాదకులు. రాయబహాదరు కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయుడుగారు ఏలూరు పట్టణవాసులు. బ్రాహ్మణేతర సంఘనాయకులలో నొకరు. ఏలూరు తాలూకా బోర్డునకు అనధికారాధ్యక్షులుగ జాలకాలము నుండియున్నవారు.

భూస్వాముల ప్రతినిధులు:—దక్షిణదేశపు భూస్వాముల ప్రతినిధులుగ ఆనరబిలు కలవల ముప్పిలునాయరు, దివాను బహాదరు పానుగంటి రామారాయనిం గార్లు ఇంగ్లండునకు వెళ్లియున్నారు. ముప్పిలనాయరు గారు కేరళ దేశీయులు. చెన్నపురి శాసనసభా సభ్యులు. బ్రాహ్మణేతరోద్యమము పట్ల సానుభూతి గలవారు. రామారాయనిం గారు పానుగల్లు జమీందారులు. చాలకాలము సార్వభౌమ శాసనసభలో భూస్వాముల ప్రతినిధులుగా నుండి పనిచేసినవారు. బ్రాహ్మణేతర నాయకులలో నొకరు.

మహమదుస్సానుసాహేబు గారు:— సాహేబు గారు చెన్ననగర వాసులు. కార్పొరేషను సభ్యులు. బ్రాహ్మణేతర నాయకులలో నొకరు.

లాలా లజపతిరాయిగారు:—లాలా లజపతిరాయి గారు పంజాబు రాష్ట్రవాసులు. కాంగ్రెసు నాయకులు. భారతీయుల వాంఛలను అమెరికాదేశీయులకుఁ తెలియజెప్పి, వారి సానుభూతిని బడయుటకు అమెరికాదేశమున గడచిన నాలుగేండ్లనుండి చాలపనిని చేయుచున్నారు. అమెరికాదేశమున లోకమాన్యునిస్వరాజ్యసమితి శాఖాసంఘమునకు లజపతిరాయిగారు అధ్యక్షులు. స్వరాజ్యసమితి తరఫున ఎంగిండియాపత్రికను ప్రకటించుచున్నారు అమెరికాదేశము నందలి పలుప్రాంతములలో సంచారముచేయుచు భారతీయుల యాశయములను గురించి అచ్చటి ప్రజలకు ఉపన్యాసముల నిచ్చుచున్నారు. స్వరాజ్యసమితి శాఖలను నెలకొల్పుచున్నారు.

చిత్తరంజన దాసుగారు:—చిత్తరంజన దాసుగారు వంగరాష్ట్రీయులు. కాంగ్రెసు నాయకులు. వంగసాహిత్యమున నపారపాండిత్యము గలవారు. ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమము పట్ల దాసుగారికి చాల సానుభూతి గలదు. కాంగ్రెసు తరఫున రాయబారులుగాం నాగ్లభూమికి వెళ్లుచున్నారు.

విజయనగరము యువరాజుగారు:—విజయనగరము [illegible] కుమారుల కళాశాలలో విద్యాభ్యాసము [illegible] నవు ప్రజలపట్ల సమితాదరము గలదు.

ఆనరబిలు రంగాచార్యులుగారు:—ఆనరబిలు రావుబహాదరు టి. రంగాచార్యులుగారు చెన్ననగరవాసులు. చాలకాలము నుండి చెన్నపురి శాసనసభలో సభ్యులుగా నుండి ప్రజోపకారకార్యముల ననేకములను చేసియున్నారు.

కంది సుబ్బారావుగారు:—కంది సుబ్బారావు పంతులుగారు ప్రఖ్యాతులగు కంది నరసింగరావు పంతులుగారి వంశములోని వారు. హిందూపత్రికాసంస్థాపకులలో నొకరు. ఉత్తర సర్కారులలో చాలకాలము మేజస్ట్రీటు యుద్యోగమును చేసి ప్రభుత్వపు మన్నలను బడసి ప్రకృతము ఉపకారవేతనమును పుచ్చుకొని తిరుపతి క్షేత్రమున నివసించుచున్నారు. "పాకశాస్త్రము" మున్నగు గ్రంథములను ఆంధ్రమున వ్రాసియున్నారు.

ఆంధ్రమహాసభాధ్యక్షులు:— గత సంవత్సరము కడప నగరమున జరిగిన ఆంధ్రసభలకు నెమలి పట్టాభిరామారావు పంతులు, భూపతిరాజు వేంకటపతిరాజుగార్లు అధ్యక్షులు.

పట్టాభిరామారావు పంతులుగారు చిత్తూరు మండలవాసులు. కొచ్చి సంస్థానమునకు చాలకాలము ప్రధానమంత్రులుగా నుండి రాజకార్యములను అతి నిపుణతతో నిర్వహించిన మహనీయులు. ప్రకృతము ఉపకారవేతనమును పుచ్చుకొని మదనపల్లిలో కాలము గడపుచున్నారు. కడపలో సమావేశమైన ఆఱవ ఆంధ్రమహాజన సభకు అధ్యక్షత వహించి ఆంధ్రోద్యమతత్వమును గురించి గంభీరోపన్యాసము నిచ్చియుండిరి.

భూపతిరాజు వేంకటపతిరాజుగారు చెన్నపురి శాసనసభా సభ్యులు. కాంగ్రెసు నాయకులలో నొకరు. కడపలో సమావేశమైన ప్రథమాంధ్ర రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షత వహించి యుండిరి.

గాంధి మహాత్ముడు:—మహాత్మ మోహనదాసు కరంచందు గాంధిగారు గుజరాతు రాష్ట్రవాసులు. సత్యాగ్రహవ్రతధారకులు. రౌలట్టు చట్టమును కార్యరూపమున బెట్టనీయకుండ చాల ప్రయత్నములను చేయుచున్నారు. ఈ మహాత్మునకు ఆంధ్రోద్యమము పట్ల నత్యాదరము గలదు. ఆంధ్రదేశమున నొకసారి సంచారము చేసి ఆంధ్రదేశీయుల కష్టనిష్ఠురములను కనుగొన నిశ్చయించుకొనినారు.

కస్తూరి రంగయ్యగారు:—ఎస్. కస్తూరి రంగయ్యంగారు ప్రఖ్యాతపత్రికారాజమగు హిందూపత్రికకు సంపాదకులు. సత్యాగ్రహవ్రతధారకులు. కాంగ్రెసు నాయకులలో నొకరు. సంగ్రామపరిస్థితులను కనుగొని వచ్చుటకు అయ్యంగారు జార్జి చక్రవర్తి గారిచే ఆహ్వానింపబడి, ఫ్రాన్సు, బెల్జియం యుద్ధరంగములను పరీక్షించి [illegible]రి.

[illegible]సరు ఆనందరావుగారు:— ప్రొఫెసరు కే. ఆనందరావు [illegible] జిల్లాజడ్జి కృష్ణస్వామి రావుబహదురుగారి పుత్రులు. కేంబ్రి[illegible]వ్యాలయమున గణితశాస్త్రమును అభిమాన శాస్త్రముగా దీసికొ[illegible]ట్టపరీక్షలో కృతార్థులై స్మిత్తు దొరగారి బహుమతిని బడసిరి. ప్రకృతము ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో గణితశాస్త్రపండితులుగా నున్నా[illegible]

ఎన్. ఎస్. వే[illegible]రామయ్యగారు:—ఎన్. ఎస్. వేంకటరామయ్యగారు ద[illegible]శమున నివసించుచున్న ఆంధ్రులు. గుంటూరునందలి టౌను హై[illegible]లునందు చాలకాలము ప్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండి [illegible]ర్థుల మన్ననలకు పాత్రులైరి. ప్రకృతము దక్షిణదేశమున [illegible] హైస్కూలునందు ప్రధానోపాధ్యాయులుగా నున్నారు.

సీతాపతిరావుప[illegible] గారు:— రావుసాహెబు సీతాపతిరావు పంతులుగారు ప్రస్తుతము జయపురము సంస్థానమునకు ప్రధానమంత్రులుగా నుండి ప్రజోపయోగములగు కార్యముల ననేకములను చేయుచున్నారు. గొప్పదాతలు.

టి. విజయరాఘవాచార్యులు గారు:—రా.బ. టి. విజయరాఘవాచార్యులు గారు దక్షిణదేశవాసులు. చాలకాలము చెన్నపురి నగరపారిశుద్ధ్యసంఘమునందు రివిన్యూ అధికారులుగానుండి ప్రస్తుతము కొచ్చి సంస్థానమునకు దివానుగా వెళ్లి యున్నారు. యుద్ధనిధిసందర్భమున చాల పనిచేసి ప్రభుత్వమువారి మన్ననలను బడసియుండిరి.

విల్లింగ్డను ప్రభువుగారు:—విల్లింగ్డను ప్రభువుగారు ప్రస్తుతము చెన్నరాష్ట్రపాలకులుగా నున్నారు. లిబరలు కక్షకు జెందిన గొప్ప రాజ్యతంత్రజ్ఞులు. భారతీయుల యాశయముల పట్ల నమితమగు సానుభూతిగలవారు. చాలకాలము బొంబయి రాష్ట్రపాలకులుగా నుండి బొంబయి రాష్ట్రవాసుల మన్ననలకు పాత్రులై యుండిరి. సంగ్రామమున విజయమగుటకు పనిచేసిన వారిలో విల్లింగ్డను ప్రభువుగా రొకరు. కెయిరామండల రైతుల కష్టములను నివారణచేయుటకు గాంధి మహాత్మునకు తోడ్పడినవారు. రాజ్యాంగ సంస్కరణముల పట్ల మాంటాగు మంత్రిగారికి విల్లింగ్డను ప్రభువుగారు చాల సహాయము చేసియుండిరి.

విల్లింగ్డను ప్రభ్వీగారు:— విల్లింగ్డను ప్రభ్వీగారు చెన్నరాష్ట్రపాలకుల సతీతిలకము. భర్తగారివలె భారతీయులపట్ల ఈమెగారికమితమగు సానుభూతి గలదు. సంగ్రామమునకు గాను ఈమెగారు బొంబయి నగరమున స్త్రీ సంఘములను నెలకొల్పి వారితోడ్పాటుచే, సైనికులకు దుస్తులు మున్నగు నుపకరణములను తయారుచేయించి పంపుచుండెడివారు. చెన్నపురిలో సయితము స్త్రీ సంఘముల తోడ్పాటుచే సాంఘిక సేవచేయ పూనుకొనియున్నారు.

దేశమున జాతీయపద్ధతులమీద ఉన్నతవిద్యను వ్యాపింపచేయుటకు ఈవిద్యాసంఘమువారు సంవత్సరముక్రిందట జాతీయవిశ్వవిద్యాలయము నెలకొల్పియున్నారు. విశ్వవిద్యాలయమునకు కవిసార్వభౌములగు డాక్టరు రవీంద్రనాథ ఠాకూరుగారు, ఛాన్సలరు. డాక్టరు ఎస్. సుబ్రహ్మణ్యయ్యరుగారు, ప్రో-ఛాన్సలరు. తిరువాన్కూరు సంస్థానమునందలి అడ్వకేటు జనరలు కె. ఆనందరావుగారు, వైసు ఛాన్సలరు. జార్జి అరండేలుగారు రిజిస్ట్రారు.

జాతీయవిశ్వవిద్యాలయము:—విశ్వవిద్యాలయ ప్రధానకార్యాలయము ప్రస్తుతము అడయారుకు సమీపముననున్న డామోదరవనమునందున్నది. లక్షరూప్యములు వ్యయముచేసి విశ్వవిద్యాలయమునకు గిండిలో శాశ్వతభవనములను కట్టుచున్నారు. తేనాంపేట ఉన్నతవిద్యాలయము జాతీయ విశ్వవిద్యాలయమున కనుబంధముగా మైలాపురమునకు సమీపమున నున్న సుద్దరువనమున స్థాపింపబడినది. ఇచ్చట విద్యార్థులకు సాంకేతిక, పారిశ్రామిక, వ్యవసాయకశాస్త్రవిద్యలయందు శిక్షణ గరపబడుచున్నది. ఈ విద్యాలయమునకు గద్దెమూడి వేంకటసుబ్బారావుపంతులుగారు ప్రధానోపాధ్యాయులు.

సౌతుబరోసంఘము:—మాంటాగు మంత్రిగారి సంస్కరణప్రణాళికను కార్యరూపముగ బెట్టుటకు నియోజకవర్గము నెటుల విశాలవంతములు చేయవలయు నను విషయమును ప్రభుత్వశాఖలలో వేనిని ప్రజాయత్తము చేయవలయు నను విషయము స్వా

లోచించుటకు పార్లమెంటువారు సౌతుబరో ప్రభువుగారి అధ్యక్షత క్రింద నొక విచారణ సంఘమును నియమించిరి. ఈ సంఘము నివేదికనునందలి సూచనల ననుసరించియే మాంటాగు మంత్రిగారు సంస్కరణచట్టమును తయారుచేసిరి.

నిలుచున్నవారు : (ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకు) మొదటి పంక్తి: డబ్లియు హైలీగారు; హెచ్. ఎల్. స్టీవెన్సనుగారు; డాక్టరు తేజబహదురు సప్రూగారు; సర్ చిమ్మనలాలు చతల్వాడుగారు; రెండవపంక్తి: కెప్టను ఎం. రీదరుగారు; ఏ. సి. క్లాసనుగారు; జె. రెయిలీగారు; ఎం. ఎన్. హాగ్ గారు; సర్ ప్రభాశంకర పట్టానిగారు; జె. పి. తొమ్సనుగారు; వి. ఎస్. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు.

కుర్చీలమీద కూర్చున్నవారు: మౌల్వీ సర్ రహీంబాక్షుగారు; సాహిబ్జాదా అఫ్తాబు అహమదుఖానుగారు; ఆర్. ఫేతాముగారు; సౌతుబరో ప్రభువుగారు; సర్ ఫ్రాంకుప్లుయిగారు; సురేంద్రనాథ బెనర్జిగారు; ఎం. ఇ. కొంచిమనుగారు.

నేలమీద కూర్చున్నవారు: జె. డి. వి. హాడ్జిగారు; పి. సి. పేలంట్సుగారు.

సర్ అబ్దురు రహీముగారు:—సర్ అబ్దురు రహీముగారు వంగదేశీయులు. చెన్నపురి యున్నతన్యాయస్థానమున న్యాయమూర్తులుగా నున్నారు. గొప్ప విద్యాంగవేత్తలు. పబ్లికు సర్వీసుకమీషనునందు సభ్యులుగా నుండి పౌరసేవోద్యోగములపట్ల ప్రజాభిప్రాయములను నిర్భయముగా వెల్లడించిన మహనీయులు.

సర్ జాను వాలిసుగారు:—సర్ జాను వాలిసుగారు చెన్నపురి యున్నతన్యాయస్థానమున ముఖ్యన్యాయమూర్తులుగా నున్నారు. ప్రజోద్యమముల పట్ల వీరికమితసానుభూతిగలదని ప్రతీతి.

ప్రొఫెసరు జోన్సుగారు:— జోన్సుగారు చెన్నపురి ప్రభుత్వపు వాతావరణశాస్త్రజ్ఞులుగా నుండి కొద్దిమాసముల క్రిందట విశ్రాంతిని బుచ్చుకొని స్వదేశమునకు వెళ్లినారు.

కలకత్తా బిషప్పుగారు:— కలకత్తా బిషప్పుగారు భారతదేశాశయముల పట్ల నమిత సానుభూతి గలవారు. ఈ మధ్యనే విషజ్వరము వాతబడి కీర్తిశేషులైనారు.

డాక్టరు స్కిన్నరుగారు:—డాక్టరు విలియం స్కిన్నరుగారు చెన్నపురియందున్న క్రైస్తవకళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగా నున్నారు. విద్యార్థుల పట్ల వీరికి గల సానుభూతి వర్ణింప నలవికాదు.

సర్ జాను స్టోనుగారు:— సర్ జాను స్టోనుగారు చెన్నపురి ప్రభుత్వవిద్యాశాఖకు చాలకాలము ప్రధానాధికారులుగ నుండి ఒక సంవత్సరముక్రిందట నుపకార వేతనమును పుచ్చుకొనిరి. చెన్నపురి రాజధానిలో విద్యాభివృద్ధికి వీ రెంతయో పాటుబడిరి.

బనగానపల్లి నవాబుగారు:— కర్నూలు మండలమున నున్న బనగానపల్లి సంస్థానమునకు వీరు ప్రభువులు. యుద్ధకాలమున ప్రభుత్వమువారికి చాల సహాయముచేసిరి.

మూర్హే గారు:—ప్రభుత్వమువారు యుద్ధవార్తల ప్రచారమునకుగాను సంవత్సరము క్రిందట నెలకొల్పిన పబ్లిసిటిబోర్డుకు వీరు కార్యదర్శులుగా నుండి దేశమునందు ప్రబలిన యుద్ధవిషయమున నిజమైన వార్తలను తెలియజేయుటకు వీ రెంతయు పాటుపడినారు.

ఆంధ్ర బాలభట శిబిరము:— బాలభటోద్యమమును ఆంధ్రదేశమున వ్యాపింపచేయుటకై ఆంధ్ర బాలభట సంఘమువారు చాల పనిచేయుచున్నారు. బాలభటనాయకులను తర్ఫీతుచేయుటకై పలుచోట్ల శిక్షణశిబిరములను నెలకొల్పినారు.

డాక్టరు రాజగోపాలుగారు:—డాక్టరు బండ్ల రాజగోపాలునాయుడుగారు ఇంగ్లండునకు వెళ్లి వైద్యశాస్త్రమున గొప్ప పరీక్షలలో నుత్తీర్ణులై చాలకాలము చెన్నపురిలోని నగరపారిశుద్ధ్య సంఘము నందు అసిస్టెంటు హెల్తాఫీసరుగా నుండిరి కొంతకాలము హైదరాబాదు మైసూరు సంస్థానములలో సయితము ఆరోగ్యాధికారులుగా నుండి ప్రజల కెంతయో సేవచేసిరి. పరోపకారమునందు వీరికి పెట్టినది పేరు. ఈ మధ్యనే విషజ్వరమువలన పరలోకగతులైరి.

గోపాలకృష్ణశాస్త్రి గారు:— ముక్తినూతలపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు ఒంగోలులోని ఉన్నతవిద్యాలయమునందలి సంస్కృతాంధ్రపండితులు. ఆంధ్రగీర్వాణభాషలయందు వీరికి నిరాఘాటప్రజ్ఞ గలదు. ఆంధ్రమానసికశాస్త్రమునకు గ్రంథకర్తలు. జ్యోతిషశాస్త్రమున ననేకగ్రంథములను వ్రాసియున్నారు.

జి. మంగయ్యనాయుడు గారు:— కీర్తిశేషులగు బాపా మంగయ్యనాయుడుగారు విజయనగరము సంస్థానమున చాల కాలము వైద్యాధికారిగనుండి సంస్థాన ప్రజల కెంతయు సేవ చేసిరి. వైద్యగ్రంథముల ననేకములను వ్రాసిరి.

రావుసాహేబు ముత్తయ్య శ్రేష్ఠిగారు:—రావుసాహేబు ముత్తయ్య శ్రేష్ఠిగారు మదరాసు నగరమునందలి నాటుకోటు వర్తకులలో ప్రముఖులు. నగరమున గల బ్యాంకులలో నొకదాని కధిపతులు. క్షయరోగవైద్యాలయ భవననిర్మాణమునకు 50 వేల రూప్యములు సహాయము చేసిరి. శ్రేష్ఠిగారికి అర్థికశాస్త్రమున అభిమానము మెండు. 1913 సం॥న ఇంగ్లండునకు వెళ్లి తమ అభిమానశాస్త్రమున పట్టపరీక్షలో నారితేరిరి.

కాశీభట్ల కృష్ణరాయశాస్త్రి గారు:— కాశీభట్ల కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు సాలూరు నివాసులు. ఆంధ్రభాషయందు పాండిత్యము గలవారు. కృష్ణకర్ణామృతము, కవివిలాసము, పద్మినీలత మున్నగు పుస్తకములను వ్రాసిరి. గ్రంథాలయోద్యమమునందు చాల పనిచేయుచున్నారు.

మర్రిపి హనుమంతప్పనాయుడుగారు:— మర్రిపి హనుమంతప్ప నాయుడుగారు ధర్మవర నివాసులు. నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకు చాల పనిచేయుచున్నారు.

ఈదర శోభనాద్రిగారు:—ఈదర శోభనాద్రిగారు కృష్ణామండలవాసులు. సహకారోద్యమము పట్ల నెక్కువ పట్టుదలతో పనిచేయుచున్నారు. ఈ మధ్య గుడివాడలో జరిగిన కృష్ణామండల సహకారసభకు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులుగా నుండిరి.

మాచర్ల రామన్న శ్రేష్ఠిగారు:—మాచర్ల రామన్న శ్రేష్ఠిగారు నైజామురాష్ట్రవాసులు. గొప్పవర్తకులు. పరోపకారపరాయణులు. ఆంధ్రభాషాభిమానులు.

ఇందుపూడినరసింహ శ్రేష్ఠిగారు:—నరసింహ శ్రేష్ఠిగారు బ్రహ్మపురము నివాసులు. ఆంధ్రవాణి పత్రికాస్థాపనమునకు చాల సహాయము చేసియున్నారు. ఈ క్షామకాలమునందు అనుదినము బీదలకు అన్న వస్త్ర దానములను చేయుచున్నారు.

పేర్ల రామమూర్తి శ్రేష్ఠిగారు:— కీర్తిశేషు లగు పేర్ల రామమూర్తి శ్రేష్ఠిగారు విజయనగరమునందలి వైశ్యప్రముఖులలోనొకరు. గొప్పజమీందారు. వీరు చనిపోవునప్పటికి దాదాపు 60 లక్షల రూపాయల యాస్తి యుండెను. నేషనల్ ఇండస్ట్రియలు స్కూలును స్థాపించుటకై 25 వేల రూపాయలను దానముచేసిరి. జాతిమత వివక్షతలేక అన్నివర్ణముల వారికి అన్నము నొసంగునట్లుగ వీరు సత్రమును స్థాపించిరి. వీరు చేసిన ధర్మకార్యములు అనేకములు కలవు.

పి. హనుమంతయ్య శ్రేష్ఠిగారు:—హనుమంతయ్య శ్రేష్ఠిగారు హైదరాబాదు నివాసులు. గొప్పవర్తకులు. దాతలు.

రాజవైద్య శేషయ్య శర్మగారు:—కీర్తిశేషు లగు రాజవైద్య నాగలింగం శేషయ్య శర్మగారు అమృతలూరు నివాసులు. ఆయుర్వేదమునందు అపారమగు పాండిత్యము గలవారు. అమృతలూరునందలి సంస్కృత కలాశాలా సంస్థాపకులలో వీరు నొకరు.

ఆకారపు భద్రయ్య గారు:— ఆకారపు భద్రయ్యగారు నైజాము రాష్ట్రీయులు. వరంగల్లునందలి శబ్దానుశాసనాంధ్రగ్రంథాలయ సంస్థాపకులు. ఉదారస్వభావులు. దాననిరతులు.

ఆవుల పెద్దకొండారెడ్డిగారు:—ఆవుల పెద్దకొండారెడ్డిగారు అనంతపుర మండలవాసులు. అనంతపురము కలాశాలలోని పేదవిద్యార్థులకు సతతము విద్యార్థి వేతనము నిచ్చుచున్నారు. ప్రకృతము అనంతపురము జిల్లాబోర్డుకు సభ్యులుగా నుండి రైతుల కష్టముల నివారణకు చాల పనిచేయుచున్నారు.

ఏలగిరి జమీందారుగారు:—ఏలగిరిజమీందారు లగు ఏకొల్లుముకుంద మాధవ ముని పాపిరెడ్డిగారికి ఆంధ్రోద్యమముపట్ల నభిమానము మెండుగ గలదు. పొట్లపూడి సుజనరంజనీసమాజమునకు చాల ధనసహాయమును చేసియున్నారు. బ్రాహ్మణేతర సంఘస్థాపకులలో నొకరు.

నూకల చెంగయ్యగారు:— కీర్తిశేషు లగు నూకల చెంగయ్యగారు కడపమండలవాసులు. పుల్లంపేటలో బహూత్తమ విద్యాలయమును నెలకొల్పి మండలమునందలి విద్యార్థులకు సాంకేతిక విద్యలను ఉచితముగా గరపుచుండెడివారు. ఈ మధ్యనే విషజ్వరమువలన పరలోకగతు లైరి.

మద్దుల చినరాజు శ్రేష్ఠిగారు:— మద్దుల వేంకట చినరాజు శ్రేష్ఠిగారు ఏలూరు నివాసులు. ఆంధ్రవిద్యానిధికి ద్రవ్యసహాయము చాల చేసియున్నారు. మహాదాతలు.

నందిమండలం ముద్దునాగరాజుగారు:— నందిమండలము ముద్దునాగరాజుగారు చెంగల్పట్టు మండలవాసులు. విజయనగరరాజవంశీయులు. మండలమున ననేకచోట్ల దేవాలయములను కట్టించి కీర్తినొందుచున్నారు. ఆంధ్రభాషయందు వీరి కమితమగు నభిమానము. గ్రంథాలయముల కనేకములకు ధనసహాయము చేయుచున్నారు.

దివి శేషాచార్యులుగారు:—బాలకలానిధి శేషాచార్యులుగారు చెంగల్పట్టు జిల్లావారు. వైఖానసపత్రికాసంపాదకులు. పురాతన సంస్కృతగ్రంథముల ననేకములను ప్రకటించుచున్నారు.

రాయిపాటి వేంకటసుబ్బయ్యగారు:—వీరు పోరంకి గ్రామనివాసులు. ప్రకృతము వానప్రస్థాశ్రమమునం దుండి మఠాలయముల ననేకములను నిర్మించి తమయావదాస్తిని భగవత్కైంకర్యములకు వినియోగించుచున్నారు.

నోరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రులవారు:—నోరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు తెనాలి సంస్కృతకలాశాలలో పండితులుగ నున్నారు. వ్యాకరణశాస్త్రమున గొప్పపండితులు. భగవాను బాలగంగాధరతిలకుగారి గీతారహస్యమును ఆంధ్రీకరించి ఆంధ్రదేశమునకు గొప్పసేవ చేసియున్నారు.

హరిలాలుగారు:— హరిలాలుగారు హైదరాబాదు నివాసులు. గొప్పవర్తకులు. దానధర్మనిరతులు.

ఎస్. రత్న వేలు శ్రేష్ఠిగారు:—ఎస్. రత్న వేలు శ్రేష్ఠిగారు చెన్నపురి నగరమునందలి నాటుకోటు వర్తకులలో ప్రముఖులు. దానధర్మపరులు. బిన్నికంపెనికి దుబాసిగా నున్నారు.

సుజనరంజనీ సమాజము:—సుజనరంజనీ సమాజము పొట్లపూడియందు ఉత్సాహవంతు లగు కొంతమంది యువకులచే నెలకొల్పబడినది. ఆంధ్రోద్యమము, స్వదేశోద్యమములపట్ల సంఘమువా రెంతయో సేవచేయుచున్నారు.

ఆంధ్ర పరిశోధక మండలి:—రాజా చెలికాని లత్సారావు బహదరుగారు మున్నగువారిచే ఈ మండలి నెలకొల్పబడినది. ఆంధ్రభాషలోని అపూర్వగ్రంథములను ముద్రించి ఆంధ్రదేశ సేవ చేయుచున్నది.

కోరళ్ల సుబ్బారాయుడు గారు:— వీరు మిడిల్ స్కూల్ పరీక్షలో కృతార్థులై గుమాస్తాపనిలో ప్రవేశించి స్వసామర్థ్యమువలన మెందటితరగతి డిప్యూటీ కలెక్టరు పదవివహించు నున్నతిం

గాంచిరి. వీరు 2 లక్షల రూప్యముల యాస్తి నార్జించిరి. ఈయనకు సంగీతసాహిత్యవైద్యజ్యోతిషములందు ప్రవేశము కలదు. 50 వేల రూప్యములు దానధర్మములక్రింద వినియోగపఱచునట్లు మరణశాసన మొనర్చెను. దానిని తన జీవితకాలములోనే క్రియారూపమునకు తెచ్చెను.

కొరళ్ల వేంకటలింగము గారు:— ఈయన కొరళ్ల సుబ్బారాయడుగారి కుమారుఁడు. బి. ఏ., బి. ఎల్. పరీక్షలలో కృతార్థులై హైకోర్టు వకీలుగ నుండెను. పిత్రార్జిత మైన యాస్తితో తృప్తిపడి సుఖముగ కాలక్షేపము చేసెను. మిక్కిలి శాంతస్వభావుఁడు, స్నేహపాత్రుఁడు. ఈయన కూడ ఇంచుమించు సంవత్సరమునకు పూర్వము పరమపదించెను.

చెన్నపురాంధ్ర సభ:— క్రిందటి సభా సంవత్సరము లలితకళా శాఖా కార్యదర్శి పింజల సుబ్రహ్మణ్యము శ్రేష్ఠి గారు లలితకళా శాఖాసభ్యులకును నటకులకును శాఖాభిమానులకును విందొనర్చిన సందర్భమున ఈ ఛాయాపటము తీయఁబడినది.

సర్ విలియం క్రూక్సు గారు:— సర్ విలియం క్రూక్సుగారు ప్రఖ్యాత రసాయన శాస్త్రజ్ఞులు. క్రొత్త క్రొత్త లోహములను వీరు కనిపెట్టి లోకమునకు మహోపకారమును చేసిరి. మానసిక శాస్త్రమునందు క్రూక్సుగారి కపారపాండిత్యము గలదు. రాయలు సొసైటికి చాలకాలము అధ్యక్షులుగా నుండిరి. మూఁడు నెలల క్రిందట పరలోకగతు లైరి.

కారలు మార్క్సుగారు:— కారలు హెన్రిక్సుమార్క్సు గారు జర్మను దేశీయులు. లోకమునందలి మానవులందఱును ఆస్తిని, సంపదను, సమానముగ ననుభవించి సుఖపడవలయు నను సిద్ధాంత సంస్థాపకులలో మార్క్సుగా రగ్రగణ్యులు. ముప్పది సంవత్సరముల క్రిందట మార్క్సుగారు పరలోకగతు లైరి.

కోరాడ రామచంద్ర శాస్త్రులుగారు:— ఈయన సుప్రసిద్ధులగు కోరాడ లక్ష్మణశాస్త్రి పుత్త్రులు. ఈ వంశీయులు శ్రీశైలభ్రమరాంబికానుగ్రహోత్తసర్వతంత్ర స్వతంత్రపాండితీధురీణులు. రామచంద్రశాస్త్రులుగారు అప్రతిమమగు పాండిత్యము గలవారును బ్రహ్మశ్రీ శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రులుగారికి సమకాలికులును ఛాత్రులునై యున్నారు. ఈయన, మచిలి బందరుచేరి అచ్చట నోబిలుకాలేజిలో పండితపదవి నధిష్ఠించి నిశ్చింతు లై సంస్కృతాంధ్రములయందు తమకు గల యనర్గళపాండితిని ప్రకటించుచు, మృదుమధుర రచనలతో నింపగునట్లు సుమారు నలువది గ్రంథములను రచించిరి. వీరి స్వగ్రామము తొలుత గోదావరిజిల్లా అమలాపురం తా॥ కేసనకుఱ్ఱు అయినను, క్రమముగా నీ పండిత వంశము బందరునందు స్థిరవాసము నేర్పఱచుకొనియెను. ఈయన వెనుకటి యువ సంవత్సరమున జన్మించి శార్వరివత్సరమున పరలోకగతు లైరి. ప్రస్తుత మీ మహాకవి గ్రంథములలో ఘనవృత్తాదిగ్రంథములు ముద్రితములై ప్రచారమున నున్నవి.

కోలాచలం శ్రీనివాసరావు గారు:— కోలాచలం శ్రీనివాసరావు గారు బళ్లారి పురవాసులు. ప్రఖ్యాత నాటకకర్తలు. సంఘసంస్కర్తలు. ఈ మధ్యనే పంతులు గారు పరలోకగతు లైరి.

పోలవరం జమీందారు గారు:— కొచ్చర్లకోట వెంకటకృష్ణారావు పంతులు గారు పోలవరం జమీందారులు. శాసనసభలో చాలకాలము జమీందారులు ప్రతినిధులుగా నుండి ప్రజోపకార్యము లనేకములను చేసియున్నారు. ప్రఖ్యాత గ్రంథకర్తలు, సంవత్సరము క్రిందట పంతులు గారు కీర్తిశేషు లైరి.

రాజ్యాంగ సంస్కరణములు

మాంటు ఫర్డు నివేదిక సూచనలు

మాంటేగ్యుమంత్రి-షెమ్సుఫర్డు ప్రభువు గార్లు ప్రకటించిన భారతరాజ్యాంగసంస్కరణముల ప్రధానవిషయములలో నీక్రిందివి ముఖ్యమైనవి:

ఇండియా కార్యాలయము

1. పార్లమెంటుయొక్కయు, ఇండియాకార్యదర్శియొక్కయు అధికారమును తగ్గింపవలెను.

2. ఇండియాకార్యదర్శి జీతమును ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వమువారే భరింపవలెను.

3. భారతదేశవిషయములనుగూర్చి యోచించుటకొక ప్రత్యేక సంఘమును నియమింపుడని కామన్సుసభవారిని కోరవలెను.

4. ఇండియాకార్యదర్శి సభానిర్మాణమును, ఇండియా ఆఫీసు సిబ్బందిని పరీక్షించి నివేదికను పంపుట కొక సంఘము నేర్పాటు చేయవలెను.

హిందూదేశ ప్రభుత్వము

5. భారతదేశమున శాంతిని, సుపరిపాలనమును నెలకొల్పుటకు ఇండియాప్రభుత్వమువారికి గల బాధ్యతానిర్వహణమున కవసరమగు విషయములలో ఇండియాప్రభుత్వమువారి అధికారము నెంతమాత్రమును తగ్గింపరాదు.

6. హిందూదేశమున కొక ప్రీవీకౌన్సిలును నిర్మాణము చేయవలెను.

కార్యనిర్వాహకవర్గము

7. రాజప్రతినిధియొక్క కార్యనిర్వాహకసభయందున్న భారతీయులసంఖ్యను వృద్ధిచేయవలెను.

8. కార్యనిర్వాహకవర్గ సభ్యులకు ప్రస్తుత శాసన నియోజితమైన సంఖ్యగాని, అందు పేర్కొనబడిన యోగ్యతగాని యుండ నవసరము లేదు.

9. గ్రేటుబ్రిటనునందలి పార్లమెంటరీ అండరు సెక్రెటరీలవలెనున్న యొకపదవికి శాసనసభలోని సభ్యుల గొందరిని నియమింపవలెను.

శాసనసభ

10. ప్రస్తుతమున్న గవర్నరు జనరలు శాసనసభకు బదులు స్టేటు కవున్సిలును, శాసనసభయును నుండవలెను.

11. అధ్యక్షుడగు రాజప్రతినిధితో బాటు స్టేటు కవున్సిలు నందు 50 మంది సభ్యు లుండవలెను. రాజప్రతినిధి కొక సహాధ్యక్షుని కూడ నియోజించుట కధికార ముండవలెను. ఈసభ్యులలో 21 మంది యెన్నిక సభ్యులుగను, 29 గురు రాజప్రతినిధిచే నియోజితులుగను నుండవలెను. ఈ నియోజితసభ్యులలో 4 గురు అనధికారులును, 25 గురకంటె నెక్కుడు కాకుండగ (ఇందు కార్యనిర్వాహకసభ్యులు కూడ నుందురు) అధికారులును నుండవలెను.

ఈస్టేటుకౌన్సిలుసభ్యులైదువత్సరములవరకే పనియం దుందురు.

ఈ స్టేటు కౌన్సిలు సభ్యత్వమున కుండవలసిన లక్షణములను గూర్చి రాజప్రతినిధి నియమముల నేర్పరుపవలెను.

12. శాసనసభలో సుమారు 100 మంది సభ్యు లుండవలెను. అందు 2/3 వంతు ఎన్నిక సభ్యులను, 1/3 వంతు నియోజక సభ్యులను నుందురు. నియోజకసభ్యులలో 1/3 వంతు అనధికారు లుండవలెను.

ఈ సభాధ్యక్షుడు రాజప్రతినిధిచే నియోజింపబడవలెను.

13. స్టేటు కౌన్సిలులోని అధికారసభ్యులు శాసనసభాసభ్యులుగ నియోజితులు కావచ్చును.

14. స్టేటు కౌన్సిలును గాని, శాసనసభనుగాని తొలగించుటకు రాజప్రతినిధి కధికారము గలదు.

15. శాసనసభలో ఈ క్రింది కార్యవిధానమును అవలంబింపవలెను:—

(ఎ) గవర్నమెంటు బిల్లులు:—వీనిని సాధారణముగ శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టి, అందామోదితమైనపిమ్మట స్టేటుకౌన్సిలుకు పంపబడును. శాసనసభవా రనుమతింపని రీతిని, ఈబిల్లును స్టేటు కౌన్సిలువారు సవరించినయెడల, ఈ రెండుసభలును గలసి యీ బిల్లును చర్చింపవలెను. ఈసవరణ దేశముయొక్క సుపరిపాలనమునకును, శాంతికిని అవసరమని రాజప్రతినిధియు, వారి సభవారును నుడివినయెడల, శాసనసభ యీ సవరణలను నిరాకరించుటగాని, దానిని మరల సవరించుటగాని చేయరాదు. కాని యీబిల్లుప్రవేశము తిరస్కృత మైనప్పుడు, ఇది పై నియమానుగుణముగ నున్నదని రాజప్రతినిధి యొప్పుకొనినయెడల, ఈ బిల్లును స్టేటుకౌన్సిలువారి విచారణకు బంపవచ్చును. అత్యవసరకార్యములయందు రాజప్రతినిధి యిట్టి బిల్లును ప్రథమముననే స్టేటుకౌన్సిలులో ప్రవేశపెట్టి, దాని ఆమోదమును బడసి, అవిషయమును శాసనసభ కెరుకపరుపవచ్చును.

(బి) ప్రైవేటు బిల్లులు.—ఈ బిల్లు ప్రతిపాదించువా రే సభలో నుండెదరో ఆ సభయందే దీనిని ప్రవేశపెట్టి, ఆ సభవా

రామోదించిన పిమ్మట, రెండవసభకు బంపవచ్చును. ఈ సభల కభిప్రాయభేద మున్నయెడల, ఈ రెండుసభల సమ్మేళనా సమావేశము గావించి విషయ పరిష్కారము చేయవచ్చును. ఈ బిల్లు సుపరిపాలనమునకు భంగకర మని ప్రభుత్వమువారికి దోచినయెడల రాజప్రతినిధికి ఈ బిల్లు పై విధానానుగుణముగ నున్నదని దెలిపి, దానిని మరల స్టేటు కవున్సిలులో ప్రవేశపెట్టవలెను. ఈ కవున్సిలువా రేర్పరచిన రూపమున ఈ బిల్లు శాసనమగును.

16. తీర్మానములు సలహా రూపకములుగ మాత్రమే యుండును.

17. రాజప్రతినిధియు, రాజును దేనినైన అంగీకరించుటకును, తిరస్కరించుటకును అధికారమును గలిగియుండవలెను.

18. తాత్కాలికశాసననిర్మాణవిషయమున కిప్పుడు రాజప్రతినిధి కున్న అధికార ముండవలెను. శాసనముల చేయుటకు రాజప్రతినిధికిని, వారి సభవారికిని అధికార ముండవలెను.

19. స్టేటు కవున్సిలునందు గాని, శాసనసభయందు గాని యున్న నియోజిత అధికార సభ్యులు, ప్రభుత్వమువారు వారిని ప్రత్యేకముగ కోరిన తప్ప, నితర విషయములలో వాక్స్వాతంత్ర్యమును, తమ యిచ్చవచ్చినట్లు వోటు నిచ్చు నధికారమును గలిగియుండవచ్చును.

20. స్టేటు కవున్సిలు సభ్యులు గాని, శాసనసభా సభ్యులు గాని సప్లిమెంటరీ ప్రశ్నల నడుగవచ్చును. ప్రజాక్షేమమునకైయొకానొక ప్రశ్నను వేయరాదను కారణమున రాజప్రతినిధి యొక ప్రశ్నను తిరస్కరింపవచ్చును.

21. స్టేటుకౌన్సిలునందును, శాసనసభయందును కార్యక్రమమును జరుపుటకు వలయు నియమములను మొదట రాజప్రతినిధిసభవారిచే నిర్మితములు కావలెను. రాజప్రతినిధి అంగీకరించినయెడల శాసనసభయు, స్టేటుకౌన్సిలును తమ నియమములను సవరించుకొనవచ్చును. ఈ సవరణలకు ఇండియా కార్యదర్శి గాని, పార్లమెంటు సభవారు గాని, అనుమతింప నవసరము లేదు.

22. శాసనసభ యొక్కయు, స్టేటుకౌన్సిలు యొక్కయు సంయుక్తస్థాయిసంఘములు సాధ్య మైనన్ని ప్రభుత్వశాఖలలో పాల్గొనునట్లు చేయవలెను. ఏశాఖలలో వీరు పాల్గొనవలెనో ఆ విషయమును రాజప్రతినిధి నిర్ణయింపవలెను. ఏయేవిషయములు స్థాయిసంఘమునకు దెలుపవలయునో అను విషయమును ఆయా శాఖాధికారి నిర్ణయింపవలెను. ఈ స్థాయిసంఘమునందలి 2/3 వంతు సభ్యులను శాసనసభ యందలి అనధికారసభ్యు లెన్నుకొనవలెను. 1/3 వంతు సభ్యులను రాజప్రతినిధిసభవారు నియోగింపవలెను.

23. హిందూదేశ ప్రభుత్వమువారిచే రాష్ట్రీయప్రభుత్వములపై నుంచబడిన బాధ్యతలకు సరిపోవునంతమట్టుకు శాసనపరిపాలనా ఆర్థికవిషయములందు రాష్ట్రీయప్రభుత్వములకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మీయబడును.

24. కొన్ని పరిపాలనావిషయములను ప్రజాప్రతినిధులకు సంక్రమితములుగ నొనర్చి క్రమముగ నీ విధానము నభివృద్ధిపఱ అన్ని శాఖలందును కాలక్రమమున సంపూర్ణమగు బాధ్యత ప్రజ ప్రతినిధిపర మగునట్లు చేయబడును. ప్రజాప్రతినిధులపర మొనర బడు శాఖలు "ప్రజాయత్త" శాఖ లనియు, ప్రభుత్వాధికారుల వ మున నుండునవి "అధికారాయత్తశాఖ" లనియు పిలువబడును.

రాష్ట్రీయపరిపాలనాకార్యనిర్వాహకవర్గము

25. రాష్ట్రములోని రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వకార్యనిర్వాహ సంఘమున (అ) గవర్నరును, (ఆ) అతని సహాయకవర్గమును, (ఇ ప్రజానియుక్తు లగు శాసనసభ్యులనుండి గవర్నరు గా రెన్నుకొన ఒకరిద్దరు లేక కొందఱు మంత్రులును, (ఈ) శాసనసభలో ఏ శాఖ తోను నిమిత్తము లేకుండ నుండు కొందఱు సభ్యులు నుందురు.

26. గవర్నరు సహాయకవర్గమున (ఆ) ఇద్దఱు సభ్యు లుండ రు. అందొకడు భారతీయుడుగ నుండును. ప్రభుత్వాధీనశాఖ ల పైన చెప్పబడిన శాఖలు గవర్నరు యొక్కయు, గవర్నరు సహాయక వర్గముయొక్కయు నధీనమున నుండును.

27. మంత్రులని చెప్పబడువారు (ఇ) శాసనసభానియుక్త కాలమువఱకు పనిజేయుదురు. ప్రజాయత్తశాఖ లని చెప్పబడినవి ఈ మంత్రులచే నిర్వహింపబడుచుండును.

28. అధికసభ్యులు (ఈ) గవర్నరుగారిచే ఉన్నతాధికార వర్గమునుండి ఎన్నుకొనబడి నియమింపబడుదురు. వీరు గవర్నరు గారికి సలహా నిచ్చుటకును, వివిధవిషయములను యోచించుటకును నుప యోగపడుదురు.

29. పై విధముగ నేర్పఱుపబడిన ప్రభుత్వవర్గమువారు కలసి పర్యాలోచనాదులను సలుపుదురు. కాని గవర్నరుగారు తమ ప్రభుత్వవర్గమున నే శాఖనైనను ప్రత్యేకముగా పిలిపించి విషయపర్యాలోచనము గావింపవచ్చును. అధికారాశాఖలను గూర్చిన తీర్మానములును, ఆర్థికపత్రమునందు అ శాఖలకు ధనము నేర్పాటుచేయు విషయమును గవర్నరుగారి మీదను, వారి సహాయకవర్గముమీద నుండును. ప్రజాయత్తశాఖలను గూర్చిన తీర్మానములును, వానికి ధనము నేర్పాటుచేయు విషయమును గవర్నరుగారి మీదను, మంత్రులమీద నుండును.

30. శాసనసభ్యులలోని కొందఱు సభ్యులను గవర్నరుగారు ఎన్నుకొని, వారికి ఇంగ్లండునందు పార్లమెంటు ఉపకార్యదర్శులతో సమానస్థానము నొసగుటకు అధికారము పడయబడును.

రాష్ట్రీయశాసనసభలు

31. ప్రతిరాష్ట్రమునందును ప్రజానియుక్తసభ్యుల సంఖ్య యధికముగా నుండునట్లు శాసనసభ వృద్ధిచేయబడును. శాసనసభయందు (1) సాధ్యమైనంత అధిక మగు ఎన్నిక స్వాతంత్ర్యముతో ప్రజలచే నెన్నుకొనబడిన ప్రజాప్రతినిధులును (2) ప్రభుత్వము వారిచే నియమింపబడిన అధికారానధికారసభ్యులును (3) అధికార రీత్యా శాసనసభ్యులుగ నుండువారును నుందురు. (ముందు ప్రాయ

బడు) 58-వ ప్యారాయందు తెలుపబడు విచారణసంఘముయొక్క సలహాలపై గవర్నరు జనరలుగారు హిందూదేశకార్యదర్శి యనుమతితో శాసనసభా సంఘటనమును, ఎన్నికలయందు ప్రజల కీయబడు అధికారమును నిర్ణయించి పార్లమెంటుకు నివేదించెదరు.

32. గవర్నరుగారు శాసనసభాధ్యక్షుడుగ నుండును. ఉపాధ్యక్షు నేర్పఱచుటకును గవర్నరు కధికార ముండును.

33. శాసనసభను తీసివేయుటకు గవర్నరు కధికారముండును.

34. ఆర్థికపత్రవిషయమున గాక ఇతరవిషయపు తీర్మానము లన్నియు శిఫార్సులవలెమాత్ర ముండును.

35. ప్రభుత్వనియుక్త అధికారసభ్యులకు వాక్స్వాతంత్ర్య ముండును. ప్రభుత్వమువారు వద్దని ఉత్తరువిచ్చిననే తప్ప వోటుల నిచ్చుటకు వారి కధికార ముండును.

36. శాసనసభలో నే సభ్యుడైనను ఒకేవిషయమునకు సంబంధించిన ఇతరప్రశ్నలను (సప్లిమెంటరీ) అడుగుట కధికార ముండును.

37. శాసనసభల కార్యవిధానము మునుపటివలెనే జరుగుచుండును గాని గవర్నరుగారి అంగీకారముపై శాసనసభానిబంధనలను శాసనసభవారు సంస్కరింపవచ్చును.

38. శాసనసభలయందు ప్రతిశాఖకుగాని కొన్నికొన్ని శాఖలను ఒకటిగా కలిపిగాని స్థాయిసంఘము లేర్పఱుపబడును. ఈ స్థాయిసంఘములందు (1) శాసనసభలచే నెన్నుకొనబడిన సభ్యులును (2) ఆయాశాఖల ముఖ్యాధికారులును (3) ఆశాఖకు సంబంధించిన సభ్యుడుగాని మంత్రిగాని (అధ్యక్షుడు) ఉండును.

39. సాధారణముగా అన్నివిషయములకు సంబంధించిన శాసనములును శాసనసభయందు ఆమోదింపబడును. దీని విపర్యయస్థితి క్రింద తెల్పబడినవి.

40. గవర్నరుగారు తమ రాష్ట్రములయొక్కగాని రాష్ట్రభాగములయొక్కగాని శాంతికొఱకుగాని తమబాధ్యత నిర్వహించుకొనుటకుగాని లేక అధికారాశాఖకు సంబంధించినబిల్లు అవసర మని నిర్ధారణముచేయ నధికారము గలిగియుందురు. గవర్నరుగారి నిర్ధారణపత్రముతో ఆబిల్లు గజెట్టునందు ప్రకటింపబడును. తరువాత దానిని శాసనసభలో నుపపాదించి, యథావిధిని చదివి, దానియందలి ముఖ్యలక్షణములనుగూర్చి చర్చజరిగిన యనంతరము ఒక గ్రాండుకమిటీ విచారణమునకు విడిచిపెట్టెదరు. ఆబిల్లును దానిపై చర్చను హిందూదేశ ప్రభుత్వమువారికి పంపునట్లు శాసనసభవారు కోరవచ్చును. బిల్లువిషయము ప్రభుత్వాధీనశాఖకు సంబంధించినదా యను ప్రశ్నములను దానికి సంబంధించిన యితరప్రశ్నములనుగూర్చి హిందూదేశ ప్రభుత్వమువారి తీర్పుకు తిరుగుడు ఉండదు.

ఒకబిల్లుకు సంబంధించిన విషయమును శాసనముగా చేయుటను శాసనసభకు వదలిపెట్టవచ్చునని గవర్నరుగారు తలచుచో బిల్లువిషయమున నిర్ధారణపత్రము వ్రాయ నవసరము లేదు.

41. బిల్లులనుగూర్చి యోచించుటకు శాసనసభలో నూటికి 40 నుండి 50 మందివఱకును గ్రాండు కమిటి యేర్పఱుపబడును. ఈ సంఘము బిల్లునందలి విషయము ననుసరించి మార్పబడుచుండును. ఈ మహాసంఘమునం దుంచబడు సభ్యులలో కొందఱిని శాసనసభ్యు లెన్నుకొనుదురు. కొందఱిని ప్రభుత్వమువారు నియమించుదురు. ఆ సంఘమున బల మధికముగా నుండునట్లు గవర్నరుగారు (తాముగాక) కొందరిని నియమింపవచ్చును. కాని గవర్నరుగారిచే నియమింపబడు సభ్యులలో 2/3 వంతుకంటె అధికముగాఅధికారు లుండగూడదు.

42. బిల్లు విచారకసంఘమువారిచే విచారింపబడి తీర్మానింపబడినవెనుక శాసనసభకు రిపోర్టు చేయబడును. శాసనసభవా రా బిల్లులను ప్రభుత్వమువారిచే నియుక్తమగు కాలములోపల చర్చించుదురు. గవర్నరు సహాయకవర్గ సభ్యులలో నెవ్వనిచేతనైన సవరణ ఉపపాదింపబడిననే తప్ప బిల్లుసందర్భమున సవరణ నుపపాదించుటకు గాని, బిల్లును త్రోసివేయుటకు శాసనసభ్యులకు అధికార ముండదు. చర్చ జరిగినవెనుక బిల్లు యథాప్రకారము శాసనసభలో ఆమోదింపబడును. చర్చయందు బిల్లు ముఖ్యవిషయములలో దేనికైన ఆక్షేపణ యున్నచో తీర్మానరూపమున శాసనసభాసభ్యులు వాని నుపపాదింపవచ్చును. అట్టి తీర్మానము బిల్లుతోగూడ గవర్నరు జనరలుకును హిందూదేశకార్యదర్శికిని పంపబడును.

43. బిల్లువిషయము ప్రభుత్వాధీనశాఖాపరిమితి నుల్లంఘించినచో గవర్నరు సహాయకవర్గసభ్యులలో నెవ్వరైనను బిల్లుపపాదింపబడినతక్షణమే దాని నెదుర్పవచ్చును. సవరణ యేమైన నుపపాదింపబడుచో దానినిగూడ నెదుర్పవచ్చును. తరువాత ఆబిల్లు సభలో చర్చింపబడునట్లు చేయుటకుగాని మానివేయబడునట్లు చేయుటకుగాని, బిల్లు, క్లాజు, సవరణలలో దేనిసందర్భముననను నిర్ధారణపత్రము నొసగుటకుగాని గవర్నరుగారికి ఇష్టమువచ్చినట్లుచేయ నధికార ముండును. బిల్లు క్లాజు సవరణములలో దేనికైనను గవర్నరుగారు నిర్ధారణపత్రము నొసగినచో గవర్నరుగా రా బిల్లును శాసనసభలో చర్చింప నీయకుండవచ్చును. లేకున్న బిల్లునుగాని సవరించి శాసనసభయెదుట పెట్టవచ్చును. అట్లుకాకున్న, శాసనసభవారు కోరినచో, బిల్లును విచారకమహాసంఘమునకు గవర్నరుగారు విడిచిపెట్టవచ్చును.

44. రాష్ట్రీయవిషయములకు సంబంధించిన శాసనము లన్నియు గవర్నరుగారివలనను, గవర్నరు జనరలుగారివలనను అనుమతింపబడవలెను. సార్వభౌముని యిష్టమైనచో ఆశాసనము త్రోసివేయబడును.

45. గవర్నరుగారు ఒకబిల్లును త్రోసివేసినవెనుక సవరణతో దానిని మరల నుపపాదింపనిచ్చుటకు గవర్నరు కధికార ముండును.

46. రాష్ట్రీయసంబంధశాసనములను నిలిపియుంచుటకు గవర్నరు జనరలుగారి కధికార ముండును.

ఆర్థికములు

47. రాష్ట్రీయాదాయములును, అఖిలభారతాదాయములును వేఱువేఱుగా నుంచబడును.

48. రాష్ట్రీయాదాయమునుండి మొట్టమొదట హిందూదేశప్రభుత్వమువారికి ఈయవలసినమొత్తము నిచ్చివేయుట విధిగా నుండును.

49. రాష్ట్రీయప్రభుత్వములకు పన్నులు విధించుటకును, అప్పులు పుచ్చుకొనుటకును కొన్ని యధికారము లుండవలయును.

50. బడ్జెటును శాసననిర్మాణసభ యెదుట పెట్టవలయును. గవర్నరుగారు తమచేతిలో స్వంతముగా పెట్టుకొనియున్న శాఖల సంబంధమున అగు వ్యయాదాయములకు శాసనసభవారు అంగీకారము నొసంగనియెడల గవర్నరుగారు శాసనసభవారిచే నిరాకరింపబడిన పద్దులను పూర్తిగా గాని, లేక కొంతభాగముగా గాని బడ్జెటులో తిరిగి యుంచుటకు అధికారమును కలిగియున్నారు. కాని అట్టితఱి గవర్నరుగా రట్టిపనిని చేసినందునకై గల కారణములను జూపుచు తమ చర్యను ధ్రువపఱుపవలయును. ఆరాష్ట్రముయొక్క గాని, లేక అందొకభాగముయొక్క గాని శాంతికిని, సెమ్మదికిని భంగము కలుగకుండుటకై అట్లుచేసితిమనియో, లేక తమచేతిలో పెట్టుకొనని శాఖలవిషయమై తాము నెఱవేర్పవలసిన బాధ్యతలను నెఱవేర్చుటకు చేసితిమనియో రూఢిపఱుపవలయును. ఈ అధికారమును గవర్నరుగారు చెలాయించినప్పుడుతప్ప శాసననిర్మాణసభలో జేయబడిన తీర్మానముల ననుసరించియే బడ్జెటు మార్పబడుచుండవలయును.

స్థానికస్వపరిపాలనము

51. వీ లయినంతవఱకు స్థానికస్వపరిపాలనము పూర్తిగా ప్రజలవశము చేయవలసినది.

రాష్ట్రీయ శాసనసభలలో మార్పులు

52. ఈ క్రొత్తశాసనసభలు ఎన్నుకొనబడిన అయిదుసంవత్సరములకు ఒక రాష్ట్రప్రభుత్వమువారు గాని, రాష్ట్రశాసనసభవారు గాని గవర్నరుగారు తమ చేతిలో స్వంతముగా నుంచుకొనినట్టియు, లేక ప్రజాప్రతినిధుల వశము చేసినట్టియు శాఖల లీస్టులో మార్పులను చేయవలసిన దని దరఖాస్తులను పెట్టుకొనినయెడల ఆ దరఖాస్తులు ఆలోచింపబడవలయును. అప్పుడు స్టేటుసెక్రటరీ గారి అనుజ్ఞమీద ఇండియా గవర్నమెంటువారు రిజర్వు లీస్టునుండి ప్రజాప్రతినిధుల చేతికి శాఖలను మార్పవచ్చును. ప్రజాప్రతినిధులచేతి కొసంగబడిన శాఖలలో నేదేని బాగుగా నిర్వహింపబడక పాడు చేయబడినయెడల దానిని గవర్నరుగారిచేత నుండు రిజర్వులీస్టులోనికి మార్పవచ్చును. ఈ ప్రజాప్రతినిధిమంత్రుల జీతములను ఇండియా దొరతనమువారు శాసనసభవారి వోటుకు ప్రతిసాలుకు లోబఱచవచ్చును. అప్పుడు గాని మఱియొకప్పుడు గాని ఈ మంత్రుల జీతములు తమ వోటుకు పాత్రము కావలయు నని తీర్మానమును గావించు అధికారమును సభవారు గలిగియుండవలయును.

ప్రారంభకార్యవిధానము

53. ఇంగ్లాండునుండి వచ్చు నొక అగ్రాసనాధిపతిని, ఒక గవర్నమెంటుద్యోగిని, ఒక అనధికారభారతీయుని గలిగిన యొక కమిటీ నేర్పఱుపవలయును. ఈ కమిటీవారు గవర్నమెంటువద్దనుండి యేశాఖలను ప్రజామంత్రులచేతి కొసంగవలయునో నిర్ణయింపవలయును. ఏ రాష్ట్రములో ఈ విచారణ జరుగుచుండునో, ఆ రాష్ట్రమునుండి ఈ విచారణకర్తలకు సహాయముచేయుటకయి ఒక ఉద్యోగిని, ఒక అనధికారభారతీయుని నిర్ణయింపవలయును.

54. ఇంగ్లండునుండి వచ్చు అగ్రాసనాధిపతిని, ఇద్దరు అధికారులను, ఇద్దరు అనధికార భారతీయులను గలిగిన మఱియొక కమిటీ యేర్పాటు గావలయును. ఈ కమిటీవారు, నియామకపు ప్రదేశములను, నియామకుల కేయే యర్హత లుండవలయునో, ప్రతి రాష్ట్రములోను శాసననిర్మాణసభ కెంతమంది ప్రతినిధు లుండవలయునో, రాజప్రతినిధిసభ కెంతమంది యుండవలయునో నిర్ణయింపవలయును. ఈ విచారణ జరుగుచున్నప్పుడు ఆయా రాష్ట్రముల నుండి ఒక్క ఉద్యోగి, ఒక్క అనుద్యోగు డగు భారతీయుడు వీరితో జతపఱుపబడవలయును.

55. పయిన నుదహరించిన రెండుకమిటీలును కలిసి అభిప్రాయముల నొకరి కొకరు తెలుపకొనవలయును.

విచారణసంఘము

56. ఈ శాసనసభలు ఏర్పడిన 10 సంవత్సరములకు వాటి స్థితి యేలాగున్నదో విచారించుటకు ఒక కమీషను నేర్పాటుచేయవలయును. పార్లమెంటువారి కీ కమీషనరుల పేరులు అంగీకారార్థమయి పంపవలయును. ఇట్టి విచారణసంఘములనే తిరిగి 12 ఏండ్లలోపుగ ఏర్పఱచుచుండవలయును.

స్వదేశసంస్థానములు

57. స్వదేశాధీశుల సభ నేర్పఱుపవలయును.

58. స్వదేశసంస్థానాధిపతులసభ కొక స్థాయిసంఘముండును.

59. ఒక స్వదేశసంస్థానాధిపతికి ఇంకొక స్వదేశసంస్థానాధిపతికి గాని, ఒక సంస్థానమునకును రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వమునకును, లేకున్న సంస్థానమునకు హిందూదేశప్రభుత్వమునకు గాని కలహము గలిగినప్పుడు సలహాలనిచ్చుటకు ఒక సంఘ ముండును. ఆ సంఘమునందు ఒక హైకోర్టుజడ్జియును రెండుపక్షములకు చెరియొక్కొక్క ప్రతినిధియు నుండును. ఈ ప్రతినిధులను రాజప్రతినిధిగారు తమకు తోచినరీతిని నియమించుచుందురు.

60. ఒక సంస్థానాధిపతినుండి అతని హక్కులలోను గౌరవములలోను, అధికారములలోను వేనినైన తొలగింపవలసిన యెడలను, ఒక సంస్థానాధిపుని సంతతివారికి వారసత్వము లేకుండ జేయవలసినయెడలను, ఈ విషయమును గూర్చి విచారించి సలహా నిచ్చుటకు ఒక హైకోర్టుజడ్జి, ఇద్దఱు స్వదేశసంస్థానాధిపతులు, ఇద్దఱు ప్రముఖులు గల ఒక సంఘమును రాజప్రతినిధిగారు నియమించుదురు.

61. స్వదేశసంస్థానములయందు అంతర్దేశవ్యవహారములలో సర్వాధికారము గల సంస్థానాధిపతులు హిందూదేశ ప్రభుత్వమువారితోడనే వ్యవహారములను జరుపుచుందురు.

62. స్వదేశసంస్థానములతోడి సంబంధములను రాష్ట్రీయ శాసనసభల విచారణమునకు మార్పబడుట తీసివేయబడును.

63. అందఱికిని అన్యోన్యమైన వ్యవహారములను చర్చించి పరి

ష్కరించుకొనుటకై స్వదేశాధీశుల సభయును, హిందూదేశ సభయును (కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్) సమావేశ మగుటకు తగిన ప్రయత్నములు చేయవలయును.

గవర్నమెంటు ఉద్యోగములు

64. గవర్నమెంటుద్యోగము లొసంగువిషయమై నిబంధనములలో నిలిచియున్న జాతిభేదము లన్నింటిని తొలగింపవలయును.

65. ఇంగ్లండులో నుద్యోగులను చేర్చుకొనుపద్ధతి మాత్రమే గాక, ఇండియాలోను ఆయుద్యోగములను తగినవారి కిచ్చుటకు పద్ధతు లేర్పడవలయును.

66. అన్ని శాఖలలోను ఇండియాలో ఇచ్చు నుద్యోగములు నూటికి యిన్ని యని యేర్పాటుచేయుచు, క్రమక్రమముగా వానిని వృద్ధిచేయుచుండ వలయును.

67. ఇండియన్ సివిలుసర్వీసులో ప్రస్తుతము సాలుకు 100-కి 1½ వంతు చొప్పున వృద్ధిచేయుచు 100-కి 33 పెద్దయుద్యోగములు భారతీయులకు వచ్చునంతవఱకును నీయవలయును. 10 సంవత్సరముల కొకతూరి కమీషనువారు తిరిగి పునర్విమర్శనమును చేయునంతవఱకును ఇట్లు జరుగుచుండును.

68. జీవనవ్యయములు వృద్ధియగు సందర్భములనుబట్టియు, తగినవారు ఉద్యోగములకు రాగలుగునట్లు చేయుటకును వేతననియమము లేర్పఱుపబడును. సాధారణముగా కాలపరిమితినిబట్టి ఉద్యోగవేతన వృద్ధి యేర్పఱుపబడును. ఆయుద్యోగమున అత్యధికపదవి లభించుటకు వేతనవృద్ధి యొసగబడును. సాధారణపింఛనునం దత్యధికమగు మొత్తము 6000 రూపాయల కెక్కువచేయబడును. మాఱకమున 1 షి. 9 పె. లొసంగబడును. ఉన్నతోద్యోగములకొఱకు ప్రత్యేక పింఛనులు నుండును.

ఇండియను సివిలుసర్వీసు ఉద్యోగుల కొసగబడు సంవత్సర భృత్యములు ప్రభుత్వమువారిచే నియుక్తముకాని ధనమునుండి యొసగబడును. సెలవులనుగూర్చిన నిబంధనలు విశాలభావయుతములగునట్లు చేయబడును. అధికముగనుండు సెలవుకాలమును తగ్గించుటకు వీలుండును. పూర్తిజీతము నిచ్చుషరతుతో సెలవు పరిమితిని తగ్గించుటకును వీలుండును.

69. హిందూదేశమునందే ఉద్యోగుల నెన్నుకొని నియమించుటకు ఒకవిధ మగు వేతనపురేట్లు ఏర్పరుపబడును. యూరపునుండి తెప్పింపబడిన ఉద్యోగులకు గాని, అట్టి లక్షణములను గలిగిన యుద్యోగులకుగాని తగినట్లు అధికభృత్య మొసంగబడవలెను. యూరపునందు నియమింపబడు భారతీయులకును ఇట్టిచర్యయే యంగీకరింపబడును.

భారత ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయములు

మాంటుఫర్డు సంస్కరణముల పట్ల భారతప్రభుత్వమువారు మార్చి 5 వ తేదిని ఈ క్రింది అభిప్రాయముల నిచ్చిరి:

1. ప్రప్రథమమున రాజ్యాంగనివేదికపట్ల భారతదేశ మెటుల స్వాగత మొసంగినదియు చూపెట్టుచు, భారతీయులు యూరోపియను అనధికారులు అధికారులు స్థానికప్రభుత్వములు సంస్కరణములపట్ల నిచ్చిన అభిప్రాయములను కొంతవరకు చర్చించిరి. తదనంతరము భారతవర్షమున కెట్టి ప్రభుత్వము అవసరమో అను విషయమును చర్చించి, 1917 సం॥ ఆగస్టు 20 వ తేది నాటి ప్రకటనమునకు ప్రత్యామ్నాయముగా ప్రకృతస్థితిగతుల బట్టి ఏకప్రభుత్వము కొనసాగుట కష్టతర మని నుడివిరి. రెండు రాష్ట్రప్రభుత్వములు తప్ప తక్కిన వన్నియు ఏకప్రభుత్వము కావలయు నని చెప్పినవి. 1919 సం॥ జనవరి నెలలో డిల్లీలో సమావేశమైన రాష్ట్రపరిపాలకులు తమ అభిప్రాయములను ప్రత్యేకప్రకటన ద్వారా తెలిపియుండిరి. ఈ సూచన లన్నియు చాలవరకు ఆలోచించి, వానిని నిరాకరించుటకు కారణములను తదనంతరము ప్రభుత్వమువారు తెలుపుచున్నారు. కొద్దిమార్పులతో ద్విశాఖాప్రభుత్వమె కావలయునని ప్రభుత్వమువారు పిమ్మట తమ అభిప్రాయములను వెలిపుచ్చుచున్నారు.

కార్యనిర్వాహకసభ

2. రాష్ట్రకార్యనిర్వాహకసభావిషయమున నివేదికయందు సూచింపబడిన సూత్రముల నామోదించుచు, అధికారము వహింపని సభ్యులు కార్యనిర్వాహకవర్గమున నుండగూడ దనియు, భారతదేశ స్థితిగతులను గవర్నరుకు బాగుగా తెలియకున్న ఆయనకు సహాయులుగా నుండుటకు ఇద్దరు అధికారసభ్యులను నియమింపవలయు నని సూచించుచున్నారు. రాజధానులకు తప్ప తక్కిన రాష్ట్రములకు పాలకులను కొంతకాలమువరకు సివిలుసర్వీసు వారినుండియే నియమించుచుండవలయును. కార్యనిర్వాహకసభ కొక్క అధికారి, భారతీయు లొక్కరుండవలయు నని శాసింపవలయును. శాసనసభా సభ్యులనుండి మంత్రులు నియమింపబడవలయును. శాసనసభకు వారు లోబడి యుండవలయును. గవర్నరు కాబోవు మంత్రితో సంప్రదించి వాని జీతమును నిర్ణయించి ప్రజాయత్తశాఖాదాయము నుండి మంత్రిజీతము నీయవలయును.

ఉద్యోగములు

3. పౌరసేవోద్యోగముల విషయమున నొక చట్టముండవలయు నని చెప్పుచు, ఆ చట్టము ఏ విధముగా చేయవలయునో తదనంతరము సూచించిరి. ఉద్యోగములు ఇండియను, ప్రావిన్షియలు, సబార్డినేటు అని మూడుభాగములుగ నుండవలయును. వీరిలో ప్రథములు, తాబేదారులను నియమించు అధికారము కలిగియుండవలయును. మంత్రుల క్రింద వీరు పనిచేయుటకు నిర్బంధ ముండగూడదు. ఉద్యోగముల

కట్టుదిట్టములు చేయు అధికారము గవర్నరున కుండవలయును. అధికారులు కొద్దిపాటి ఉపకారవేతనములను పుచ్చుకొని, విశ్రాంతిదీసికొనుటకు స్వాతంత్ర్య మీయవలయును. అధికారప్రజాయత్తశాఖలలో సమానముగా పనిచేయవలసిన అధికారుల ప్రమోషను మున్నగువానిపట్ల గవర్నరుకు అధికార ముండవలయును. ఉద్యోగస్థుల విషయమున విచారణచేయుట కొక కమీషను ఏర్పడవలయును.

ఆర్థికవిషయములు

4. ఆర్థికవిషయములలో ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయములు నివేదికనుండి రెండువిధములుగ భేదించుచున్నవి. సామ్రాజ్య ఆర్థిక సహాయమునకు అధికారప్రజాయత్తశాఖలు బాధ్యత యుండవలయును. సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునకు రాష్ట్రప్రభుత్వములు చెల్లింపవలసిన సొత్తువిషయమున నివేదికయందు సూచింపబడినవాని నామోదించుచు, ముందు రాష్ట్రప్రభుత్వములు ఏ విధముగ సొమ్ము చెల్లింపవలసినది ఆలోచించుట కొక ఆర్థికవిచారణసంఘమును నెలకొల్పవలయు నని సూచించుచున్నారు.

5. సంవత్సరమున కొక్కసారి అధికారాయత్త ప్రజాయత్త శాఖలు సమావేశమై, తమ ఆదాయవ్యయముల విషయ మాలోచించుటకు గాను నివేదికలో సూచింపబడిన పద్ధతిని ప్రభుత్వమువారు నిరాకరించుచున్నారు. ఈ పద్ధతివలన నిలువసొమ్ము, పన్ను, అప్పు విషయములలో చాల కష్టము కలుగు ననియు, ఒకశాఖపైన మరొకశాఖకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మిచ్చు ననియు, అనవసరసంఘర్షణలకు లోనగు ననియు, ఒకశాఖ తన ఆదాయమును వృద్ధిచేసికొనుటకు సాధన ముండజాల దనియు, ప్రభుత్వమువారివాదము. ఈ పద్ధతిని ప్రత్యామ్నాయముగా అధికారాయత్తప్రజాయత్తశాఖలు తమ ఆదాయవ్యయములను ప్రత్యేకముగా నిర్ణయించుకొనవలయు ననియు, రాష్ట్ర ఆర్థికములనుండి ఆ శాఖలకు సొమ్ము ఈయబడు ననియు, శాఖలకర్చులకు, సొమ్ము చాలకపోయిన ఏదో యొక ఆదాయమునుండి కొంత సొమ్మును విరాళముగా నీయవచ్చు ననియు, ప్రభుత్వమువారు సూచించుచున్నారు. ఒక్కొకశాఖ ప్రత్యేకముగా పన్నును వేసికొనుటకును, సొమ్మును బదులు పుచ్చుకొనుటకును అధికార మీయబడును. ఈ విషయములందు సూచనలు రెండుశాఖలు ఏకముగా సమావేశమై ఆలోచింపవలయును. ఆర్థికపట్టిక సయితము ఆర్థికశాఖలో ఏకముగానే తయారుచేయబడి శాసనసభలో చర్చింపబడును. శాసనసభ దీనిపట్ల అభిప్రాయ మీయవలసినదే కాని, వోటు నీయగూడదు. ఆర్థికపట్టిక సూచనలు మంత్రికి వ్యతిరేకముగా నున్నయెడల, శాసనసభ ఆతనిని నిరాకరించుటకు పూనుకొనవచ్చును. ప్రజాయత్తశాఖను కట్టుదిట్టముల చేయుటకు సంయుక్త కార్యదర్శితో నొక ఆర్థికశాఖ యుండగలదు. సొమ్ము నే విధముగా ఖర్చుపెట్టవలసినది అను విషయమును గురించి యీ శాఖకు సలహా నిచ్చుట కొక యుపసంఘమును శాసనసభ నియమింపవచ్చును.

శాసనసభ

6. నివేదికలో శాసనసభానిర్మాణము విషయమున సూచింపబడిన విధానముల నంగీకరింపవచ్చును. గ్రాండుకమిటి నిర్మాణవిషయమున చర్చ కొంతకాలమువరకు ఆపుదల చేయవలయును. సర్టిఫికేట్లవిషయమున గల గవర్నరుగారి అధికారమునకు అపీలు ఉండగూడదు. గవర్నరుగారికి అంగీకారము నిరాకరణము మున్నగు విషయములలో గల అధికారములు అంగీకరింపబడినవి. కొన్ని శాసనములలో గవర్నరు జనరలుగారికి అధికార ముండుటకు గవర్నరు గారికి స్వాతంత్ర్య ముండవలయును. రెండవ శాసనసభను (అప్పర్ హౌస్) నిర్మించుట అనవసరము. శాసనసభకు గవర్నరు అధ్యక్షులుగ నుండుటకును, ఉపాధ్యక్షుని గవర్నరే నియమించుటకును, శాసనసభాకార్యక్రమమునకు నిబంధనలను చేయవలయు ననియు, మార్పులున్న గవర్నరుగారి ఆమోదమున చేయవలయు ననియు నివేదికలో సూచింపబడిన సూచనల నంగీకరించిరి. అనుబంధకప్రశ్నల నడుగుటకు శాసనసభ్యు లందరికి స్వాతంత్ర్య ముండవలయును. ప్రభుత్వమువారి యుత్తరువుల ననుసరించి అధికారసభ్యులకు చర్చలో పాలుగొనుటకును, వోటు నిచ్చుటకును అధికార ముండవలయును. నివేదికమునందు తీర్మానముల విషయమున గల సూచనలు అంగీకరింపబడినవి. కొన్ని నిబంధనలప్రకారము స్థాయిసంఘములు, శాసనసభాసహాయ కార్యదర్శు లుండవచ్చును.

ప్రజాయత్తశాఖలు

7. ప్రజాయత్తశాఖలయందు కార్యక్రమమును జరుపుకొనుటకు నిబంధనలు చేయబడవలయును. ప్రజాయత్త శాఖాపాలనమున ఏసందర్భమున గవర్నరు జోక్యము పుచ్చుకొనవలసియుండునో నిబంధనలలో సూచింపవలయును. గవర్నరుగారి అభిప్రాయములకు మంత్రి వ్యతిరేకముగా నుండినయెడల గవర్నరతనిని యుద్యోగమునుండి తీసివేయవచ్చును. ఇంకెవ్వరైనను ఆస్థానము నాక్రమించుటకు సమ్మతింపక పోయిన యెడల మంత్రి యధికారమునన్న శాఖలను గవర్నరు తన అధికారములోనికి తీసికొనవచ్చును. ఆరునెలల లోపుగ గవర్నరుకు మంత్రి చిక్కకపోయిన సదరు శాఖలను సభాయుతులగు గవర్నరు స్వాధీనతకు మార్చుటకు హిందూదేశాంగమంత్రి యుత్తరువును కోరవచ్చును.

8. ప్రజాయత్త అధికారశాఖలకు, సంబంధించు విషయములలో నేవైన కలతలువచ్చిన గవర్నరు జోక్యము పుచ్చుకొని ఆశాఖలకు సంబంధించిన మంత్రులు సభ్యులతో సంప్రదించవచ్చును. కాని ఒక శాఖకు సంబంధించిన విషయము ఆశాఖయే పరిష్కరింపవలయును. ఏశాఖ యొక్క విషయమును పరిష్కరింపవలయునను విషయమున అనుమానము గలిగిన యెడల గవర్నరు దానిని పరిష్కరింపవచ్చును. అధికార ప్రజాయత్త శాఖలు జారీచేయు ఉత్తరువులు విశదముగా నుండవలయును. ఒక శాఖ మరొక శాఖకు వ్యతిరేకముగా నుండకూడదు. అయినను రెండు శాఖలు ఒకదాని కొకటి సహాయము చేయక నుండవచ్చును.

విచారణసంఘములు

9. అయిదేండ్లకొకసారి నియమింపబడు విచారణసంఘ నిషయములలో నేమియు నభ్యంతరములేదు. కాని యీ లోపుగ ప్రభుత్వమున నేమియు మార్పులు జరుగకూడదు.

రాజప్రతినిధిసభ

10. రాజప్రతినిధి కార్యనిర్వాహక సభలో భారతీయ సభ్యుల నియమించు విషయము, సభ్యుల సంఖ్యావిషయమున గల నిర్బంధముల తొలగించుటను అంగీకరించుచు, శాసనరీత్యా ఇద్దరు అధికారులను, ఒక న్యాయవాదిని, ఇద్దరు భారతీయుల నియమించుటకు సదుపాయములు చేయవలయును. ఫ్రాంచైసు కమిటీవారి సూచనలు తెలిపినంతవరకును, శాసనసభ అంగనిర్మాణము, అధికారముల విషయముల నేమియు చెప్పజాలము. శాసనసభాధ్యక్షులు వైస్రాయిగారిచే నియుక్తులగు అధికారులుగ నుండవలయు ననియు, శాసనసభయందలి చట్టము నంగీకరించుట నిరాకరించుట మున్నగు విషయముల పట్ల గల అధికారములు యథాప్రకారముగా నుండవలయు ననియు వైస్రాయి చట్టమును పునర్విచర్శనమునకు బంపుటకును శాసనసభను గాని, స్టేటుకవున్సిలును గాని నిలుపుదల చేయుటకును, స్వాతంత్ర్య ముండవలయును. శాసన సభాతీర్మానములు ప్రశ్నోత్తరములు, కార్యక్రమ నిబంధనలు ఇప్పటివలెనే యుండి తీరవలయును. ప్రివికవున్సిలు నిర్మాణ నంగీకరించుచు, సభాసహాకార్యదర్శుల నియోజకము ప్రకృత మనవసరమని ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయము.

ఇతర విషయములు

హిందూదేశాంగ మంత్రి, పార్లమెంటు అధికారములను తగ్గించి, దేశాంగమంత్రిజీతము ఆంగ్లదేశ బడ్జెట్టులో చేర్చుటకును నివేదికయందు సూచింపబడిన సూచన లంగీకరింపబడినవి. భారతదేశ విషయముల చర్చించుటకు పార్లమెంటు సంఘమును నియమించుటకు అంగీకరించుచు ఈసంఘమున కామన్సు, ప్రభువుల సభాసభ్యులుండుటకు అవకాశములు గలుగజేయవలయునని ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయము. ఇండియా కార్యాలయ విచారణసంఘమువారి నివేదికమును చూచినంతవరకు హిందూదేశాంగ మంత్రి కార్యాలయము యొక్క పునర్నిర్మాణ విషయమున ఏమియు చెప్పజాలమని ప్రభుత్వమువారు చెప్పుచున్నారు.

సర్ శంకరనాయరుగారి ఆక్షేపణము

భారతప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయముతో సర్ శంకరనాయరేకీభవింపక వారిభావముల నాక్షేపించుచు ప్రత్యేక నివేదికమును ప్రకటించిరి. అందలి ముఖ్యవిషయములను క్రింద ముద్రించుచున్నాము.

1. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునందు ప్రధానాంగముగా నుండి క్రమాంతరమును బట్టి బాధ్యతాప్రభుత్వము నందునట్లుగ భారతదేశ ముండుటయే శ్రీసార్వభౌమప్రభుత్వవిధాన మని ప్రకటింపఁబడినది. పార్లమెంటు సభవారివద్ద నుండి భారతదేశశాసనసభలకు అధికారమును క్రమముగను సంపూర్ణముగను మార్చుటయే ప్రకటనాభిప్రాయ మని కొంద అభిప్రాయపడుచున్నారు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమున భారతదేశము ప్రధానాంగముగా నుండవలయు ననెడి మాటనుబట్టి అట్టి అర్థము సమంజసము కాదేమో యని నాకు తోఁచుచున్నది. భారతదేశము ఎంతకాలము బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమున నుండునో అంతకాలమును పార్లమెంటు సభాసర్వాధికారమును గుర్తింపవలసియే యుండును. ఆచారమును బట్టియు, సాంప్రదాయమును బట్టియును, పార్లమెంటు అధికారముపైని కొన్ని నిర్బంధములను విధింపవచ్చును. పార్లమెంటు సభాధికారమును గురించి వివిధవలసదేశములలో వివిధములుగా నర్థములను చేయవచ్చును. కాని ఏ సమయమందైనను భారతదేశ ప్రభుత్వవిషయములలో పార్లమెంటు సభవారికి జోక్యము కలుగఁజేసికొనుటకు న్యాయసమ్మత మగు హక్కు కలదనుట నిర్వివాద మగు నంశము. ప్రజాప్రతినిధులు గల శాసనసభకు కార్యనిర్వాహకవర్గము వారు లోఁబడి యుండుటయే (బాధ్యత) యని నా యభిప్రాయము. ప్రతివిషయములోను శాసనసభాభిప్రాయమును కార్యనిర్వాహక వర్గమువారు చెల్లించుటయే యిందలి ప్రధానాంశము.

నా సహోద్యోగులు చేయు సూచనలు పార్లమెంటుఅధికారమును తగ్గించుటకే ఏర్పడినవి. కాని వీరి యుద్దేశము, అధికారమును పార్లమెంటు సభవారినుండి శాసనసభలవశము చేయుట గాక, దీనినంతను భారతదేశమునందలి కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వవశము చేయుటయే యని తోఁచుచున్నది. పార్లమెంటువారు తమ యధికారమును ప్రజాప్రతినిధిసభలవశము చేయవలసిన దనియే భారతీయులు గోరుచున్నారు. కాని దీనినంతను కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వములకు ఒసంగవలయు నని భారతీయు లభిలషించుట లేదు. మార్పులు జరుగుకాలమున కార్యనిర్వాహకాధికారుల ప్రోత్సాహమువలన గాని, మఱి యితరకారణములవలన గాని, పార్లమెంటు సభవారు శాసనసభాధికారనిర్వహణములో జోక్యము కలుగజేసికొనవచ్చును. భారతదేశ విషయములలో పార్లమెంటు సభవారు న్యాయమగు జోక్యమును కలుగజేసికొనుటకు మితవాద్యభిప్రాయ మెప్పుడును ఆక్షేపింపఁజాలదు. ఇట్టి జోక్యము ఇంకను ఎక్కుడు సంతోషముగా కోరబడుచుండును. భారతప్రభుత్వము వారును కాంగ్రెసు పక్షము వారును గావించు సూచనలలో గల భేదములకు ఇదియే చాలవఱకు కారణభూతము. భారతమంత్రి గల ఇండియా ఆఫీసుయొక్క ప్రస్తుత నిర్మాణమునుబట్టి ఆసభ పార్లమెంటు ప్రాతినిధ్యమును కలిగియుండ లేదని చెప్పవచ్చును.

2. ఈ ప్రకటనమునకును తదనుగుణమగు కార్యాచరణమునకును ప్రతికూలముగ నిక నొకవిమర్శనము గలదు. భారతదేశము ఇదివఱకు నిరంకుశైకరాజ్యాధికారమున నుండె ననియు, బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము ఆదేశజుల భావములకు విరుద్ధమనియు, నందుచేత దానిని ఈదేశమునందు ప్రవేశపెట్టుట దుర్లభమనియును కొందఱు వాదించుచున్నారు. ఇట్టి ఆక్షేపణలు చేయువారు భారతదేశము

విద్యమూలముననుపరిస్థితులవలనను సాహచర్యముచేతను, రాజకీయాభివృద్ధిమూలముననుకాలవశముననుచాలవఱకు మార్పుచెందినదను విషయమును మఱపుచెందుచున్నారు. నిజమును తెలిసికొనినయెడల ఏకరాజేతరపాలనావిధానము భారతీయులకు తెలియనివిషయము గాదు. ఈ విషయమున విదేశచరిత్రకారుల యభిప్రాయముల నిట తెలుపుచున్నాను. "అధికారముతో కూడిన ఏకరాజపాలనముతో పాటు సంపూర్ణముగా గాని కొంతవఱకు గాని స్వాతంత్ర్యము ననుభవించుచుండిన ప్రజాపాలనములుకూడ కలవని బౌద్ధగ్రంథములవలన తెలియుచున్న"దని ప్రొఫెసరు రిస్, డేవిడ్సుగారు వ్రాయుచున్నారు. వీరు ఈ విషయముగూర్చి యింకను ఇట్లు తెలుపుచున్నారు. "ఒక తెగవారి ప్రభుత్వన్యాయశాఖా కార్యనిర్వహణమునకై కపిలవస్తుపురమునందలి సభాభవనమునందు వృద్ధులును యువకులును మొదలగునెల్లరును సమావేశమగుచుండిరి. వీరిలో నొకరు అధ్యక్షుడుగా నెన్నుకొనఁబడి ఆ సభనుగాని లేక పాలనవిషయికసభల నన్నిటిని గాని నిర్వహించుచుండును. ఇతఁడు ఎట్లు ఎన్నుకొనఁబడెనో, ఎంతకాలము ఈ పదవియందుండెనో తెలియదు. రోమకరాజ్యములోని కాన్సలువలెగాని గ్రీకురాజ్యములోని ఆర్కనువలెగాని ఈ యుద్యోగి యుండెననియు నితనికి రాజు అను బిరుదము ఒసంగబడెననియు దెలియుచున్నది." మెక్రిండెలుగారు వ్రాసిన 'ప్రాచీనభారతదేశము' అను గ్రంథములో 292-వ పేజీయందు "ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వవిధానము కానవచ్చుచుండె"నని గ్రీకు గ్రంథకారులు తెలుపుచున్నట్లు వ్రాయఁబడి యున్నది. ఈదేశమున నివసించు మఱొకజాతివారిలో ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వము కలదనియు, కాని అది న్యాయసమ్మతముగా లేదనియు తెలుపబడియున్నది. ఇంక నలగ్జాండరు నెదిరించిన ఇతరజాతు లన్నియును ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వమును గలిగియుండె ననియును తెలియుచున్నది. (మెక్రిండెలు పే 154) పాటలయను నగరమున స్పార్టను ప్రభుత్వమువలెనేయున్న యొక రాజ్యాంగయంత్రము కలదనియు రెండువంశములకు చెందిన ఇర్వురు రాజులకు సైన్యాధికారము వంశపరంపరాగత మనియును పెద్దలసంఘ మొకటి రాజ్యవిషయములలో సర్వాధికారము గలిగియుండె ననియును డియోడారేసు వ్రాయుచున్నారు. ఈవిషయమున హావెలుగారు వ్రాసినగ్రంథమే నాకు తెలిసినంతవఱకు నత్యంతము ఆధునికమైనది. వా రందులో ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు. "హిందూదేశము బాధ్యతారహితమగు నేకరాజపాలనమున నుండె నని ఐరోపాఖండమునందు వ్యాపించియున్న యభిప్రాయము ముసల్మను పాలనమునకు పూర్వమునను్న ప్రభుత్వవిధానమునెడల ననువర్తింపదు. భారతదేశమునెడల నైరోపియనులకు గల దురభిప్రాయములలో నిది యొక్కటి." 'పాశ్చాత్య పార్లమెంటుసభలను పోలినరీతిని సభలు భారతదేశమందు నున్నవనియు నిందుమూలమున నీ రెండు దేశములవారును క్రీస్తుకు మునుపు ఆఱవశతాబ్దికి పూర్వము ఏకసంతతిలోని ఆర్యులనియు, నార్మను విజయము నాఁటికి ఆసంతతివారు మిగుల నుచ్చదశయం దుండిరనుట, కొందఱు పాఠకులకు నాశ్చర్యజనకముగ నుండఁగలదు." "తీవ్రములగు నంతఃకలహములవలనను అల్లరులవలనను ఆంగ్లేయులు అధికారులయొద్దనుండి మిగుల ప్రయాసమీఁద నధికారమును బలవంతముగా లాగికొనిరి. కాని భారతదేశపు టార్యుల రాజ్యాంగనిర్మాణము సీమంతులచే ప్రజల కొసంగబడిన స్వాతంత్ర్యబహుమానము నొసంగిరని తెలియగలదు. ఈబహుమానము ఒకతరగతివారి లాభమునకు గాక ఎల్లరకును సమానాధ్యాత్మికాధిభౌతికస్వాతంత్ర్యము లభించుటకే నిర్దేశింపబడినది. అది ఆయాజాతుల శక్తిసామర్థ్యములను బట్టియు ప్రజాక్షేమమును బట్టియు ప్రసాదింపఁబడుచున్నది." దక్షిణ హిందూదేశమునందు రాజులను తొలఁగించుచు వారిపై నధికారమును గలిగియున్న ప్రభుత్వసంఘము లుండెడివని మెగాస్తనీసు వ్రాయుచున్నాడు. ఇట్టి పాలనవిధానములు ఎంతకాల ముండెనో చెప్పుటకు వీలు లేదు. పోర్చుగీసువారు దండయాత్ర వెడలినకాలమునందు హిందూదేశపు పశ్చిమదిశయం దున్న నాయరులలో నిట్టి ప్రభుత్వవిధాన ముండెననుట నిశ్చయము. రాజులపైని అధికారముగల పార్లమెంటుసభ ఇచ్చట నుండెనని పోర్చుగీసు చరిత్రకారుఁడు వ్రాయుచున్నాడు. ఈవిషయము లోగనుయొక్క మలబారుజిల్లా చరిత్రమునందు తెలుపఁబడినది. భారతదేశమునకు వాయవ్యమూల నున్న జిర్గాలు అను జాతివారిలో సంధి సంగ్రామ ప్రభుత్వవిషయములను పరిష్కరించు ప్రజాప్రతినిధిసభలు ఉండియుండెను. భారతదేశ స్థితిగతులను బట్టి ఈ ప్రజాప్రతినిధి ప్రతిష్ఠాపనలు చిరకాలజీవితము లగుట దుర్లభమైనది. ఈదేశము బ్రిటిషువారి వశమైనప్పుడు ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వభావములు అంతమొందలేదను విషయము ఎల్లరకు తెలిసియే యున్నది.

౪. బ్రిటిషువారు ఈదేశము నాక్రమించినప్పుడు, పల్లెలయందు ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వవిధానము ఉండె ననుట నిర్వివాదాంశము. "ఇండో ఆర్యనుమతమునకు పునాదిగ సాంఘిక రాజకీయప్రతిష్ఠాపనములను నిర్మించి అవి దుర్వినియోగములు కానట్లు తగిన కట్టుబాట్లను చేసి ఆర్యులు తమ ధీశక్తిని వెల్లడించియుండిరి. అట్టిసంతృప్తికరమగు స్థానిక స్వపరిపాలనవిధానము యూరపుదేశముయొక్క ప్రాచీనాధునికచారిత్రములయం దెచ్చటను గానరాకున్నది." దండయాత్రలును మార్పులును రాజ్యవినాశములును ఎన్ని సంభవించినను ఈవిలేజి ప్రజాస్వామ్యములు నశింపలేదని కామన్సుసభవారి ప్రత్యేకసంఘపు ౕ-వ నివేదిక తెలుపుచున్నది. ఈ విషయమునుగుఱించి స్లీమెను అను నాతని 'ప్రయాణము' మార్సుమ్యల్లరు వ్రాసిన 'భారతదేశ బోధము'ను చూచినయెడల నిజస్థితి తెలియఁగలదు. ఈ విలేజి సభలు సివిలు క్రిమినలు కేసులను నిర్ణయించుచుండెను. కేంద్రప్రభుత్వము అన్నివిషయములలోను, ఈసంఘములతోనే సంప్రతించుచుండెను గాని పల్లెలయందలి ప్రజలతో నెట్టి యేర్పాటులు చేసియుండలేదు. ఆదాయమును, పన్నును, ఈసభలే ప్రజలకు విభజించుచుండెడివి. ప్రభుత్వమువారి భూములు వీనివశముననే యుండెడివి. వీనియందు ఎన్నికసభ్యు లుండెడివారు. ఈ ఎన్నిక స్వాతంత్ర్యము నకు వలయు నియమములలో కొన్నిటిని గల శిలాశాసనములు లభించి

నవి. కాని అట్టిసభలు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి రివెన్యూపద్ధతికిని, పాలనవిధానమునకును క్రిమినలు శాసనపరిపాలనమునకును విరుద్ధములుగా నున్నవి. పల్లెలయందున్న ప్రాతయుద్యోగులు ప్రభుత్వసేవకులుగా మన ప్రభుత్వమువారిచే మార్పబడి ప్రజలచే నిరంకుశవర్తనులుగా పరిగణింపబడుచున్నారు. పల్లెల వ్యక్తిత్వమును శాసనములు గుర్తించుటలేదు. కొన్నివిషయములలో నిది నశింపజేయఁబడుచున్నది. ఇదివఱకు గ్రామవరమున నున్న భూములు ఇప్పుడు ప్రభుత్వపుభూము లయినవి. బ్రిటిషుపాలనమువలన గాని శాసనములవలన గాని నిర్మితములైన గ్రామప్రతిష్ఠాపనములను ప్రాచీనసభలతో నేవిధమునను సరిపోల్చుటకు వీలులేదు. ప్రజలలో ప్రజాప్రభుత్వభావము ఇంకను నశింపలేదను విషయము ఈ గ్రామసంఘములను చూచాయగ బరికించినవారికిగూడ తెల్లము కాగలదు.

4. గొప్ప ఆస్తులకు సంబంధించిన తగవులను ఆయావర్గమునకు సంబంధించిన సంఘములచే నిర్ణయింపబడుచుండె నను విషయము ప్రతి భారతీయన్యాయవాదికిని తెలిసియేయున్నది. భారతరాజ్యాంగనిర్మాణమునకు నిరంకుశమే ప్రధానలక్షణ మను వాదమునకు, ఈ న్యాయపరిపాలనపద్ధతి తగిన ప్రత్యుత్తరము. వారసత్వమునకు సంబంధించిన హిందూధర్మశాస్త్రమును తత్సంబంధము లగు ఇతరశాసనములను మనము పాలించుచున్నాము. అయినను మనకు తెలిసినంతవఱకు అవి ఎట్టి సార్వభౌముని అనుమతిని పొందిన శాసనములును కావు. అవి రాజులవలన గాక ధర్మశాస్త్రజ్ఞులచేత ఏర్పరుపఁబడి వివిధవర్ణముల వారిచేతను, గ్రామసంఘములచేతను తమ యెదుటికి విచారణకు వచ్చిన కేసులతో ననువర్తించుచుండినవి. కాన నిరంకుశైకరాజపాలనముకంటెను భిన్నమగు నెట్టిప్రభుత్వమైనను హిందువుల భావములకు విరుద్ధము లనుట సత్యదూరము.

5. ఇంతేకాక భారతీయులు ప్రాచీననాగరకమునుండి గ్రహించిన భావములను సాంప్రదాయములను అటుండ నిచ్చినను, వారు బ్రిటిషు పాలనమునందు ప్రజాప్రాతినిధ్యప్రతిష్ఠాపనాభావములను గ్రహించి రనుటకు సందియము లేదు. కడచిన ముప్పదియైదు సంవత్సరముల నుండియును మునిసిపలు జిల్లా లోకలు సంఘములకును, కాంగ్రెసు మున్నగు మహాసభలకును ప్రతినిధుల నెన్నుకొను నలవాటు ప్రజలకు కలిగినది. ప్రజాప్రతినిధులు గల శాసనసభలను నిర్మింపవలయు నని వారు కోరుచున్నారు. ప్రజాక్షేమమునకు సంబంధించిన సమస్యలను పరిష్కరించుటకు ప్రజాప్రతినిధులు గల ప్రభుత్వముకంటె నింక నెట్టి విధానమును ధీయుతు లగు ఆధునికభారతీయులకు రుచింపదనుట నిశ్చయము. ప్రస్తుతము భారతదేశాభిప్రాయమును, సంతృప్తిపరుప గల సంస్కరణముల ప్రసాదించుటకు పూర్వము ఈవిషయమున భారతప్రజాభిప్రాయ మెంతవఱకు అభివృద్ధి నొందినదో తెలిసికొనుట ముఖ్యము.

ఈ విషయముల నన్నిటిని యోచింపక రాజ్యాంగసంస్కరణవిధానమును ఆగస్టు 20-వ తేది ప్రకటనమునకు విరుద్ధముగా నుండునట్లు నొనరించు వివరణలను నా సహోద్యోగులు సూచించియున్నారు. దీనిని గుఱించి తెలుపుటకు పూర్వము సంస్కరణ నివేదికాసూచనలను గుఱించియును తెలిపి సమస్యాస్వభావమును గత ముప్పది సంవత్సరముల నుండియు ప్రస్తుత స్థితిగతులకు తోడ్పడిన అంశములను ఇంచుక వ్రాసెదను.

విధానము - రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వము

6. సంస్కరణ నివేదికయందలి సూచనలను మూడు విశాల విభాగములుగా విభజింపవచ్చును.

1. స్థానికస్వపరిపాలనము మున్నగు ప్రభుత్వశాఖలు, ప్రజాప్రతినిధులు గల రాష్ట్రీయశాసనసభల అధికారమునకు లోఁబడియున్న భారతమంత్రులవశము చేయబడును. ఆయాశాఖలు ఆ రాష్ట్రపు గవర్నరు పరిశీలనము క్రింద మంత్రి పరిపాలించుచుండును.

2. ఇతరశాఖలకు సంబంధించిన విషయములు ప్రభుత్వాయత్తములుగా నుండును. ఒక సివిలియను ఉద్యోగియు, గవర్నరు సూచననుబట్టి నియమింపబడిన ఒక భారతీయుడును గల కార్యనిర్వాహకసంఘమువారిచే నా శాఖ పాలిత మగుచుండును.

3. ప్రతి శాఖలోను కార్యనిర్వాహకాధికారులకు నిర్ణయాధికార ముండినను ప్రధానవిషయములలో మంత్రులును కార్యనిర్వాహకసంఘమువారును కలసి కృషి సలుపుచుందురు గావున ప్రభుత్వాయత్తవిషయములలో మంత్రియు శాసనసభయు కొంతవరకు తమ అభిప్రాయమును కొనసాగించుటకు శక్తి కలిగియున్నారని చెప్పనగును. ఆర్థికపత్రనిర్ణయమున మంత్రికిని కార్యనిర్వాహకసంఘమునకును అభిప్రాయభేదము జనించునపుడు ఆ విషయమును గవర్నరు పరిష్కరించుట కధికారము గలదు. ఆ విధముగా నిర్ణయింపబడిన ఆర్థికపత్రమును శాసనసభవారు తమ యిచ్ఛవచ్చిన విధమున మార్పవచ్చును. కాని ప్రభుత్వాయత్తవిషయములకు అవసర మని తోచినయెడల ఆర్థికపత్రమునందలి ఎట్టి విషయమునైనను శాసనసభాభిప్రాయమునకు భిన్నముగ మార్చుటకు గవర్నరున కధికారము గలదు. మరియు మంత్రి అనుమతిలేనిదే ఏ విషయమునైనను పన్నులను విధింప వీలు లేదు.

7 దానినిబట్టి చూచినయెడల ప్రభుత్వాయత్తవిషయములలో కూడ మంత్రికిని శాసనసభకును పలుకుబడికలదని తెల్లము కాగలదు ఈ విధముగా కార్యనిర్వాహకసభ అనేకప్రధానవిషయములలో శాసనసభయొక్క పలుకుబడికి లోబడినట్లు చేయబడియున్నది. ఇప్పుడు భారతప్రభుత్వమువారిచే తెలుపబడిన నిరోధదాయకసూచనలనుగూర్చి యోచించునపుడు ప్రభుత్వాయత్తవిషయములకు సంబంధించిన ఈ పై నియమములను గుర్తింపవలసియున్నది. ప్రభుత్వాయత్తశాఖనుండి పాలనావిషయములను ప్రజాయత్తములుగా చేయుటకై అప్పుడప్పుడు పార్లమెంటరీసంఘము లేర్పరుపబడుచుండును. ప్రజాయత్తవిషయపాలనములో మంత్రికిని శాసనసభకును కలిగిన విజయమునుబట్టియే ఈశాఖ మార్పులనుజేయ నవసరము లేదు. మంత్రియు శాసనసభయు ఇచ్చు సలహాలను ననుసరించియు వారికి గల

పలుకుబడినిబట్టియు పాలనావిషయములను ప్రభుత్వాయత్తశాఖనుండి ప్రజాయత్తశాఖకు మార్చుటకు ఈ సంఘమువారికి ప్రోత్సాహమొసగుచుండును. కావున ప్రభుత్వ ఐక్యమునకు ఏర్పరుపబడిన ఈ నియమములు ప్రభుత్వాయత్తవిషయములకై మంత్రులకును శాసన సభలకును గల పలుకుబడి సంస్కరణవిధానములో ప్రధానభాగముగా నున్నది. భారతీయదృక్పథమునుబట్టి చూచినయెడల వీని ప్రాముఖ్యము ఇంకను హెచ్చుచున్నది. ప్రజాభిప్రాయమునుబట్టి పాలనావిషయమున పురోవృద్ధికరము లగు ఏర్పాటులను చేయవలసిన యనేకప్రధానవిషయములు ప్రభుత్వాయత్తశాఖయందు జేర్పబడుట నిశ్చయము. ఈ నియమములనుబట్టి అవసరమగు మార్పులను ఈ శాఖావిషయపాలనములో చేయవలసినదని శాసనసభలను మంత్రియు నొక్కి చెప్పవచ్చును. వారుసూచించిన మార్పులు కార్యరూపము దాల్పకపోయినయెడల కార్యనిర్వాహకసంఘమువారే యిందులకు బాధ్యులుగా పరిగణింపబడుటయు, పరిశోధకసంఘమువారు ప్రభుత్వాయత్తవిషయములను ప్రజాయత్తములుగా చేయుటయు తటస్థించును.

భారతప్రభుత్వమువారు సాధ్యమైనంత తక్కువసంఖ్య గల పాలనావిషయములనే (అనగా దేశముయొక్క శాంతి, సుపరిపాలన విషయములను) తమవశమున నుంచుకొనవలసినదని నివేదిక తెలుపుచున్నది. కావున సాధ్యమైనంతవఱకు ఈ నియమము నుల్లంఘింపక, అధికారమును రాష్ట్రీయప్రభుత్వములవశము చేయుట అవసరము. ఈవిషయము ప్రస్తుత స్థితిగతులనుబట్టి సంస్కరణములు ఆచరణలోనికి వచ్చుట దుర్లభ మనెడి అభిప్రాయము ననుసరించియున్నది.

8. ఈసూత్రములను రాష్ట్రములకు సంబంధించినంతవఱకు సంస్కరణవిధానముల నే నంగీకరించుచున్నాను. నేను కొన్ని సవరణలను సూచించుచున్నాను. కాని అవి ఈసూత్రములతో ననుగుణముగ నేయుండి రాష్ట్రీయప్రభుత్వములకు సంబంధించినంతవఱకు కొంచెము ముందంజ వేయుచున్నది. నా సహోద్యోగులు ఈవిధానమును చాలవఱకు మార్పు నొందింపవలె నని సూచించుచున్నారు. వారి విధానమునుబట్టి ప్రజాయత్తవిషయములలో బాధ్యత నశించుచున్నది; మంత్రియొక్కయు శాసనసభలయొక్కయు పలుకుబడి సంపూర్ణముగా తొలగిపోవుచున్నది. ప్రజాయత్తవిషయములలో అధికారమును పొందువారు ప్రజాక్షేమమునకు భంగకరముగా వర్తించెదరనియు, సంస్కరణాభిలాష అల్పసంఖ్యాకులయందు మాత్రమే కానవచ్చుచున్న దనియు ఇందుమూలమున రాజకీయాభివృద్ధికి పాలనాసౌష్ఠవమును కోల్పోవలసియుండు ననియు, ఇంతవఱకును బ్రిటిషు ఆశయానుగుణ్యముగా నడిపింపబడుచున్న దేశపాలనము భారతీయ ఆశయానుసరణముగా నిర్వహింపబడుననియు నా సహోద్యోగులు వాదించుచు, తదనుగుణ్యముగ నే తమ సూచనలను వెల్లడించియుండిరి. సంస్కరణనివేదికయందు గూడ ఆ నివేదిక కర్తలకు కలిగిన యిట్టి యభిప్రాయములే సంస్కరణసూచనలను చాలవఱకు సంకుచితపఱచినవి.

9. దేశమున సత్పరిపాలనము లేకపోవుటవలన కలిగిన కష్టములును ప్రస్తుత స్థితిగతులనుబట్టి ఈ కష్టములు తొలగవనెడి నిరాశయును దేశమున రాజద్రోహము, విప్లవోద్యమములు జనించుటకు కారణములు. ఇటీవల స్వపరిపాలనమును గడింపవలె ననెడి అభిలాషయు, సంగ్రామముకలన గలిగిన భావపరివర్తనమును, సంస్కరణవాంఛ ద్విగుణీకృత మగుటకు తోడ్పడినది. నివేదికయందు తెల్పబడినటులు భారతవిద్యాధికులు దేశపాలనమున పాల్గొనవలె ననెడి అభిలాషయే ఇందులకు కారణ మనెడివాదము సమంజసముగా లేదు. ప్రథమమున ఆంగ్ల ఆశయములప్రకారము పరిపాలనమును వృద్ధిచేయవలె ననెడి ఉద్దేశమే మొదట సంస్కరణతృష్ణను పురికొల్పినది. ఇప్పుడు స్థితిగతులు మాఱినవి. అందుచే ప్రభుత్వశాఖలయం దన్నిటియందును భారతీయులను ఎక్కువగా జేర్చుకొనుటయు, స్వపరిపాలనము నొసంగుటకు నేకవిషయముగా పరిగణింపబడుచున్నది. ఇందుమూలమున దేశపుస్థితి తొలగునను అభిప్రాయము వ్యాపించియున్నది.

10. ఈ యుద్యమ ప్రతికూలురు, కాంగ్రెసుమహాసభ వంగదేశీయులచేతను, దక్షిణ ఇండియా బ్రాహ్మణులచేతను స్థాపింపబడినదనియు, భారతదేశమంతయు వీరితో నేకీభవించుట లేదనియు భావించుచున్నారు. ఈ బంగాళీలతోడను దక్షిణ హిందూస్థానపు ఆందోళనపరులతోడను తమ కట్టిసంబంధమును లేదని ప్రకటింపవలసినదని మహారాష్ట్రులు కోరబడిరి. ఈ కోరికకు వచ్చిన ప్రత్యుత్తరము మనకు దెలిసియేయున్నది. కొన్ని తరగతులవారు చేయు ఆందోళనమును ప్రభుత్వమువారు సహనభావముతో తిలకింపవచ్చు ననియు, కాని మహమ్మదీయులు చేయు ఆందోళనము మాత్రము ఆవిధముగా తిలకింపబడదనియు మహమ్మదీయులు బెదరింపబడిరి. కాంగ్రెసుమహాసభ వీరికి ప్రతికూలముగ నున్నది. భావములు మహమ్మదీయులు జనింపజేయుటకు ప్రబలప్రయత్నములు చేయబడినవి. ఈ వివాదజనితములగు స్థితిగతులే సంస్కరణములయెడల మహమ్మదీయుల ప్రతికూలభావమును తెలుపుచున్నది. వారిలో ఉదారభావు లగువారు హిందువులకంటె గూడ ఎక్కుడుసంస్కరణములను కోరుచున్నారు. కాంగ్రెసు ప్రతికూల రాజనీతిజ్ఞులు సిక్కులు, పంజాబీలు మున్నగు జాతులు స్వపరిపాలనమునకు ప్రతికూలముగా నుండె నని తలచుచున్నారు. ఇప్పుడు మాత్రము స్వరాజ్యమునకు పంజాబుకంటె నెక్కుడు ఉత్సాహమును, కార్యదీక్షను చూపువారు వేఱే లేదని తెలియగలదు. ఢిల్లీ కాంగ్రెసుసభయందు సంస్కరణనివేదికముకంటె నెక్కుడుసంస్కరణములు వాంఛితము లగుటకు పంజాబుదేశీయుల భావములే కారణములు. బ్రాహ్మణేతరులును నిమ్నజాతులును తమ దుస్థ్సితిని, అసహాయస్థితిని గ్రహించి, ఒక శతాబ్దమునుండి తమ్ము బాగుచేయని ప్రభుత్వమువారిపై నాధారపడియుండక తమ భావినిర్ణయమున అధికారము కలిగియుండవలెనని కోరుచున్నారు. కార్యనిర్వాహకసభలయందు (రాజప్రతినిధి కార్యనిర్వాహకసభయందు కూడ) సభ్యులలో సగముమంది భారతీయు లుండవలె ననియు,

గ్రాంటుకమిటీలు, స్టేటుకౌంసిలులు మున్నగు ఆటంకములు లేకయే, అధికసంఖ్యాకులగు ప్రజానియుక్తసభ్యులు శాసనసభలయం దుండవలయు ననియు, మన క్షేమమునకై ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము కావలయు ననియు వీరు కోరుచున్నారు. స్వపరిపాలనము మొదలుకొని నిమ్న జాతుల కోరికలవఱకును ఎక్కడు సంస్కరణములు కావలయు ననెడి వాంఛలు ఎల్లెడలను కానవచ్చుచున్నవి.

11. భారత దేశ ప్రత్యభిజ్ఞానమును పెంపొందించుటకు ఐరోపాఖండము నందలి యిటీవల జరగిన విషయములు కారణభూతములనియు నిందుమూలమున వారు గొప్ప రాజ్యాంగసంస్కరణలను గోరుచున్నా రనియు సంస్కరణ నివేదికయందు వ్రాయబడియున్నది. కాని ఈ రాజకీయప్రత్యభిజ్ఞానస్వభావమును ఈ నివేదిక సంపూర్ణముగా తెలిపియుండలేదు. దేశమున అసంతృప్తి వ్యాపించుచున్న దనియు, శాసనసభల నిష్ప్రయోజనమువలన అధికారులకును, అనధికారులకును భేదభావములు వృద్ధి యగుచున్న వనియు నివేదిక చెప్పినవాక్యములు సత్యములు. ఇట్టి విభేదములకు అధికారుల స్వభావమే చాలవరకు కారణమను విషయము వీరు సరిగా తెలిపియుండలేదని నాయభిప్రాయము. పురోవృద్ధికారక మగు ఎట్టి విధానమునైనను ప్రస్తుత భారత ప్రభుత్వ నిర్మాణమును బట్టి దుస్సాధ్యమనెడి వాదమునుగూర్చి నే నిచట చర్చింప నవసరము లేదు.

12. ప్రబలమగు మార్పును జరుపుటకు సంస్కరణ నివేదిక దెలిపిన కారణముల నిట వేర్కొని యుంటిని. కాని రాజకీయనాయకుల యభిప్రాయమును బట్టి సంస్కరణావశ్యత ఇక ననేక కారణములు గూడ కలవు. దేశపు సుపరిపాలనమునకును, శాంతికిని ఆంగ్లాశయానుగుణ్య మగు ప్రభుత్వమునకు—సంస్కరణ మావశ్యకము. ప్రస్తుత పాలనా విధానము సౌష్ఠవవిహీనముగా నున్నది. బొంబయి రాజధానియందు సంభవించిన ప్లేగు అల్లరులు ప్రజాస్వామ్యపాలనమున తటస్థింప నేరవు. తిరునల్వేలి అల్లరులును ఆషీ గారి హత్యయు స్వదేశీ స్టీము నావిగేషను కంపెనీవారియొక్కయు మిల్లు కూలీలయొక్కయు స్థితిని బాగుచేయుటకై చిదంబరం పిళ్ళె చేసినపనులలో జోక్యము కలుగ జేసికొనుటయే కారణము. ఇట్టి స్థితిగతులు సుపరిపాలనము కలుగ జేసికొనుటయే కారణము. ఇట్టి స్థితిగతులు సుపరిపాలనమున సంభవములు కాజాలవు. తూర్పుబంగాళా దేశమున రాజద్రోహకరములును విప్లవదాయకములు నగు ఉద్యమములనుబట్టి సంభవించిన దుస్థితి ప్రజా ప్రభుత్వమున దుస్సాధ్యము. శాసనసభవారిచే నిర్మితమైన యొక శాసనమువలన 1907-వ సంవత్సరమునుండి పంజాబు దేశములో నశాంతి ప్రబలజొచ్చినది. వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును, నాగరికప్రపంచమున గల న్యాయసంరక్షణమును, ప్రస్తుతము శాసనసభయెదుట నున్న బిల్లులు తొలగించుచున్నవి. వార్తాపత్రికాస్వాతంత్ర్యమును, వాక్స్వాతంత్ర్యమును బంధించుటకు కొన్ని శాసనములు నిర్మితమైనవి. ఈచర్యలన్నిటిని బట్టి చూచినయెడల నిట్టిస్థితికి కారణభూతమగు ప్రభుత్వవిధానమును సంస్కరించుటకు ఉదారవంతములగు సంస్కరణము లవసరమని తేటతెల్లముకాగలదు.

అనేకవర్గ విశేషములం బట్టి సంఘవిభజనము జరుగుటచే కలుగు లోపములను తొలగించుటకు గొప్ప రాజ్యాంగ సంస్కరణము లత్యావసరము. ఈ వివిధ సంఘనాయకులకు తమతమ కలహములను తామే పరిష్కరించుకొనుట కధికార మొసంగినయెడల ఈ విభేదము లంతరించునని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును.

భారత దేశపు ప్రజాసామాజ్యక్షేమమునకు గూడ గొప్ప రాజ్యాంగ సంస్కరణము లత్యావసరములు. ఇంతవరకును వారిస్థితిని వృద్ధి చేయుటకు విద్యాధికులు చేసిన ప్రయత్నములు నిష్ఫలములైనవి. ఈవిషయమున ప్రభుత్వమువారు తగిన చర్యను తీసికొనక పోవుటయే గాక విద్యాధికుల ప్రయత్నములకు కూడ వీరు చేయూత నొసంగరైరి.

అదివరకే లభింపవలసిన సంస్కరణము లనేకములు ఉన్నవి. జాతివిభేదములు లేకయే భారతీయులకు ప్రభుత్వోద్యోగముల నొసంగెదమను వాగ్దానములు ఇంతవరకును కార్యరూపము దాల్పలేదు. భూమిశిస్తు పరిపాలనమును గూర్చి సంస్కరణము చేసెదమను ప్రభుత్వవాగ్దానము ఇటీవల ఉపసంహరించుకొనబడినది. భారత ప్రభుత్వమువారు వాగ్దానము జేసిన ప్రభుత్వన్యాయశాఖావిభజనము ఇంతవరకును జరుగలేదు. స్థానిక స్వపరిపాలనమును గూర్చి రిప్పను, మార్లీ ప్రభువులు చేసినయుత్తరువులు తృణీకరింపబడినవి. విద్యావిషయమున శ్రీ సార్వభౌముని కోరికలు చెల్లింపబడలేదు. పారిశ్రామికాభివృద్ధికి వలయు ప్రయత్నములు జరుగలేదు. మనము కార్యవిరహితము లగు వట్టి వాగ్దానములతో కాలమును బుచ్చు సమయము దాటిపోయినది. మన ప్రకటనమునకు ఎట్టి గౌరవమును లేదు.

ప్రజాయత్తశాఖ.

13. మంత్రులయొక్కయు శాసనసభయొక్కయు నధికారముక్రింద నుండు ప్రజాయత్తవిషయములను గూర్చి ప్రథమమున చర్చింతము. సంస్కరణనివేదికను బట్టి గవర్నరు తన సమ్మతివలన ఎట్టి అపాయమైనను కలుగునెడల అట్టికార్యముల కాత డనుమతింపకుండవచ్చును. ఈవిషయమును నాసహోద్యోగులు అంగీకరించిరా యను సందియము మాకు కలుగుచున్నది (ప్యారా 101). వారు దీని నంగీకరింపనియెడలను గవర్నరు ఇట్టి విషయములలో నింకను ఎక్కుడుజోక్యమును కలుగ జేసికొనవలె నని వీరి అభిప్రాయ మగునెడలను, వీరితో నే నంగీకరింపజాలను. వీరు చేసిన నూతనసూచనలు ఇట్టి జోక్యము కలుగజేసికొనవలె ననియే తెలుపుచున్నవి. మంత్రులుగాని సభలుగాని తమ యుత్తరువులను నెరవేర్పజాలినసమర్థ లగు ఉద్యోగీయులను కలిగియుండెనే గాని పరిపాలనము విజయవంతముగా కొనసాగజాలదు నివేదికయందు సూచింపబడునటుల ప్రథమముననే మంత్రులు తమ శాఖోద్యోగులను తామే నిర్ణయించుకొనవలసినదను సూచనవలన వారి ప్రయత్నములు విఫలమగుటకు ఎట్టి సందేహమును లేదు. కావుననే ప్రస్తుత ప్రభుత్వోద్యోగ

ములను యథాస్థితియందే యుంచి అట్టిశాఖాసంరక్షణార్థము కొన్ని కట్టుబాట్లను చేసి, వానినె మంత్రుల యాజమాన్యమున నుంచవలసి నదని నివేదిక తెలుపుచున్నది. భారతప్రభుత్వమువారు ఈశాఖా సంరక్షణమునకై అనేక వాగ్దానములను చేసియున్నారు. కాని ప్రభుత్వోద్యోగశాఖను మంత్రుల వశమున నుంచుటకు బదులుగా ఉద్యోగుల యిష్టానుసారముగనే మంత్రులు తమ విధానమును నడి పింపవలయునని వీరు సూచించుచున్నారు. ఇందుమూలమున మంత్రులు గాని గవర్నరుగాని తమ యిచ్చవచ్చిన ఉద్యోగులను ఏర్పఱచుటకు అవకాశము లేకున్నది. కావున భారతరాజ్యాంగమంత్రి అనుమతిని బొంది తనశాఖకు సంబంధించిన ఉద్యోగులను నియమించు అధికా రము మంత్రికుండవలెనని నా అభిప్రాయము.

14. గవర్నరుతోడి సంబంధము విషయమున ఈ సమస్య యెక్కుడు ప్రాముఖ్యము వహించుచున్నది. మంత్రులు ఈ శాఖ యందలి పర్మనెంటు ఉద్యోగియులును కార్యదర్శులును, గవర్నరు ప్రత్యేకముగ చూపవలెనని తమకు తోచినవిషయములను గవర్నరు నకు తెలియజేయవలెనని నా సహోద్యోగులు సూచించుచున్నారు. ఇందుమూలమున నీ యుద్యోగులు మంత్రుల ఆజ్ఞకు భిన్నముగ వర్తిం చుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. దీనివలన మంత్రి అధికారము తగ్గుట తటస్థించును. ఇట్టిస్థితి సంస్కరణనివేదికకర్తలకు గూడ తోచినట్లు లేదు. ఇది సరియైనపద్ధతి కాదు. ఈవిషయములలో నెట్టి కార్యదర్శి యు ఈవిధముగ వర్తింపరాదని నా అభిప్రాయము.

15. నా సహోద్యోగు లిక నొక ప్రబలసవరణను జేసియుం డిరి. ప్రజాయత్తవిషయములకు సంబంధించిన ఎట్టి బిల్లులోనైనను దేశశాంతికి గాని, ప్రభుత్వాయత్తవిషయక్షేమమునకు గాని భంగ కరము అగు నెట్టినియమము నైన గలిగియుండినపుడు అట్టి విషయము లను గ్రాండుకమిటీవారికి తెలియజేయు అధికారమును గవర్నరున కుండవలెనని నా సహోద్యోగులు సూచించుచున్నారు. ఇందుమూల మున ప్రజాయత్తవిషయములపై శాసనసభకుగల అధికారము తొలగి పోగలదు. ఎట్టి ప్రజాయత్తవిషయమునకు సంబంధించిన బిల్లులనైనను శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టుటకు గవర్నరున కధికారము కలదు. గవ ర్నరుయొక్క ఉత్తరువును ఉల్లంఘించుటకు వీలుండరాదని నా సహోద్యోగుల అభిప్రాయము. ఒక ఉదాహరణము: విద్యావిషయ మునగాని, పారిశుద్ధ్యవిషయమునగాని ఒకబిల్లును మంత్రి ప్రవేశ పెట్టి అశాంతికి కారణ మగునను మిషచే గవర్నరు దానిని గ్రాండు కమిటీకి పంపవచ్చును. ఇందుమూలమున ఇంతకు పూర్వమువలెనే ప్రజాయత్తవిషయములయందు కూడ శాసనసభాధికారము వ్యర్థ మగును. ఇది సంస్కరణనివేదికకు ప్రతికూలముగా నున్నది. కావున దీనిని నే నంగీకరింపజాలను.

16. ప్రజాయత్తములుగా నున్న విషయములను కార్యనిర్వా హకసంఘమువారి వశము చేయుటకును గవర్నరునకును, భారత రాజ్యాంగమంత్రికిని అధికారముండవలెనని నాసహోద్యోగుల యభి ప్రాయము. మంత్రిని పదచ్యుతిని గావించుటకుగాని శాసనసభను తొలగించుటకుగాని గవర్నరున కధికారము గలదను విషయమును మనము గుర్తింపవలసియున్నది. కాని యిట్టి అధికార మున్నప్పుడు కూడ శాసనసభయు, మంత్రియు తనకు ప్రతికూలముగా నున్న యెడల గవర్నరు సరియగుమార్గమునను మంత్రులు మున్నగువారు తప్పుమార్గమునను వర్తించుచున్నారను దురభిప్రాయముతో వారిని తొలగించు అధికారమునుకూడ గవర్నరువశము చేయవలెనని నాసహో ద్యోగులు తెలుపుచున్నారు. పరిపాలనము స్తంభింపకుండ నిట్టి అధి కారము గవర్నరున కుండవలెనని వీరు వాదించుచున్నారు. గవర్న రునకు అనిష్టమగు పనులను చేసినయెడల మంత్రులును శాసన సభలును బాధ్యతావిరహితములుగా వర్తించుచున్న వనెడి అభిప్రా యమే యిట్టిభావములకు కారణము.

17. సంస్కరణప్రణాళికయొక్క ప్రధానసోపానమును చెడ గొట్టుటకు గవర్నరుకుగాని, భారతమంత్రికిగాని అధికారమిచ్చుట మంచిదిగాదని నా అభిప్రాయము. ఈ సూచనయే కార్యరూపమున పెట్టబడినయెడల సంస్కరణ నివేదికాదర్శములను రూపుమాపగలదు. నివేదికలో శాసనసభమీద కార్యనిర్వాహకసభవారి కేమియు అధి కార మిచ్చియుండలేదు. అవసరమైన పార్లమెంటువారిచే నియమింప బడు నిష్పక్షపాతమగు విచారణ మొకటి యీ విషయమును ఆలో చించి, సదరు అధికారమును కార్యనిర్వాహకసంఘమువారి కిచ్చు టకు సదుపాయములు చేయబడినవి. ప్రణాళికప్రకారము నిర్మింప బడబోవు శాసనసభలు రెండును గవర్నరుగారి అభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకముగా నభిప్రాయమిచ్చినయెడల, గవర్నరుగారి అభిప్రాయ ములు పొరపాటైన వనియు శాసనసభాభిప్రాయములనె మన్నింప వలయుననియు నా నిశ్చితాభిప్రాయము. అథవా అట్టి అధికార మును గవర్నరుకే ఇచ్చినయెడల స్వభావసిద్ధము లగు ప్రభుత్వధర్మ ములకు వ్యతిరేకముగా ననుసరించుటయే యని చెప్పవచ్చును. అవ సర సమయములలో రాజప్రతినిధి గారికి తాత్కాలికచట్టములను (ఆర్డినెన్సులు) చేయుటకు అధికార మీయబడియేయున్నది. అవసర కార్యములలో భారతప్రభుత్వమువారి కీయబడిన అధికారముల సందర్భమున ఇంకను, నీ అధికారము నయిత మిచ్చుటకు నే నామో దింపజాలను.

18. ఈ విషయముల సందర్భమున భారతప్రభుత్వమువారికి ప్రజాయత్తశాఖాపరిపాలనమున జోక్యముపుచ్చుకొనుటకు ఈ క్రింది అధికారము లీయబడినవి. (1) భారతప్రభుత్వశాఖాపరిపాలనమును సురక్షితముగా కొనసాగించుకొనుటకు (2) భారతదేశ లాభాభివృద్ధి కొరకై రాష్ట్రములందు సమానమగు శాసనములను చేయుటకు (3) ముందు పరిష్కరింపబడబోవు పబ్లికు సర్వీసులను సంరక్షించుటకును. (4) ఇతరరాష్ట్రమునకు సంబంధించు ప్రశ్నోత్తరవిషయములపట్ల అధికారము.

19. అధికారప్రజాయత్తశాఖలకు ధనమును పంచిపెట్టుటకు సూచింపబడిన అధికారములవలనను మంత్రులు కార్యనిర్వాహక సభకు లోబడి యుండవలసియుండును. రాజధానిలో పనులకు

ఆదాయములలో ముఖ్యమైనవి భూమిశిస్తు మున్నగునవి. కార్య నిర్వాహకవర్గమువారి చేతులలోను, విద్య స్థానికపరిపాలనము ఆరోగ్యము పబ్లికువర్క్సు మున్నగువాని వ్యయములు మంత్రుల అధికారములో నుండగలవు. ఈ డిపార్టుమెంటులనే పెంపొందింపజేయుట కెక్కువ ప్రయత్నము చేయవలయును. వీనికి కావలసిన ధనమునంతను కార్యనిర్వాహక వర్గమే ఈయవలసియుండును. దీనివలన సహజముగా కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు మంత్రులు లోబడి యుండవలసి యుండునని తేలగలదు. గవర్నరుగారి అంగీకారము లేనిదే మంత్రులు క్రొత్తపన్నులను వేయగూడదు. మంత్రులు తమస్వాధీనములోనున్న శాఖాదాయములను పెంపొందింప జేసికొనుటకు నాతోడిసభ్యులు అవకాశ మిచ్చియున్నారు గాని, ఏ ఆదాయమును అభివృద్ధి చేసికొనుటకు వీలున్నదో అట్టిదానిని కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి స్వాధీనములోనె యుంచియున్నారు. ఒక శాఖనుండియే ఆశాఖాభివృద్ధికి కావలసిన ఆదాయమును దానినుండియే అభివృద్ధిచేసికొనవలయునని చెప్పు సూత్రమునే నంగీకరింపజాలను. అధికార శాఖకు ప్రజాశాఖకు కావలసిన ద్రవ్యము నిచ్చుటకు నిరాకరింపగూడదని నాతోడిసభ్యులు చెప్పుచున్నారు. కాని క్రొత్తపన్ను వేసికొను నధికారము మాత్రము మంత్రులకు గాక గవర్నరుకే యుండవలయునని వారి వాదము. మంత్రి కార్యనిర్వాహకవర్గము వారు నిర్వహింపవలసిన కార్యములను తగిన సహాయము రాకపోయినయెడల దేశమునందలి ప్రజలను శిక్షింపవలయునని సూచించు ఈవిధానము నే నెంతమాత్రమును అంగీకరింపజాలను.

20. ఈవిధానమువలన మంత్రులకును శాసనసభకును ప్రజాయత్తశాఖల సందర్భమున స్వాతంత్ర్యము నీయకుండుటయే గాక, వారు కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు లోబడవలసివచ్చును. కావున ప్రజలకు బాధ్యతగల స్వాతంత్ర్యము నిత్తుమని ఆగస్టు 20-వ తేదీని ప్రకటింపబడిన ప్రకటనమున కీవిధానము వ్యతిరేకముగానున్నది. కావున దీని నంగీకరింపగూడదు. క్రొత్తవిధానము ప్రకారము మంత్రులు అధికారము వహించినశాఖల సందర్భమున చాల కష్టపడవలసియుండును. సహజముగా వారు కార్యనిర్వాహకవర్గమువారినుండి సయితము సానుభూతిని పొందజాలని ప్రకృతపు స్థితిగతులను గురించి వ్రాసినచోటనే యుదాహరించియుంటిని.

సార్వభౌముని ప్రభుత్వమువారు పాలనాకార్యనిర్వహణమునకుగాను మంత్రులకు తగిన బాధ్యత స్వాతంత్ర్యము లీయవలయునని చెప్పుచుండగా హిందూమంత్రి రాజప్రతినిధులు మంత్రుల బాధ్యలంతయు గవర్నరుగారి విచారణక్రింద నుండవలయునని వాంఛించుచున్నారని పై నావిమర్శమునందు తెలియగలదు. నాతోడి సభ్యు లా అధికారమును సయితము తీసివేసి మంత్రులును శాసనసభలు గవర్నరు, కార్యనిర్వాహకవర్గములకు లోబడియుండవలయునని సూచించుచున్నారు. రాష్ట్రీయప్రభుత్వమును హీనస్థితికి దీసికొని రాగూడదని వాదించుచు నాతోడి సభ్యులు కార్యనిర్వాహకవర్గము ప్రజలకు బాధ్యమయి యుండగూడదని వాదించుచున్నారు.

అధికారశాఖలు

21. సంస్కరణనివేదికమునందలి విషయముల ప్రకారము శాసనసభా ప్రతినిధి యగు మంత్రి యనుమతిలేనిదే అధికారాయత్తపరిపాలనమునకును పన్నును వేయగూడదు. దీనివలన ప్రజాప్రభుత్వమును సంపాదించుటకు వీలుకూడ గలదు. అధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖలు రెండును సమావేశమై ఆదాయవ్యయములను చర్చింపవలయును. దీనివలన మంత్రి ఆదాయవ్యయములలో సలహానిచ్చుటయేగాక, ఎక్కువ బాధ్యతతో ఆయవ్యయవిషయములను పరిష్కరించుటకు వీ లుండగలదు. అధికారాయత్తశాఖల పాలనములో సయితము మంత్రికి ఈ విధానమువలన పలుకుబడి యుండగలదు. అధికార శాఖల బడ్జెట్టులో మంత్రులకును, కార్యనిర్వాహక వర్గము వారికిని నేవైన కలతలు వచ్చినయెడల మంత్రితో సంప్రతించి ప్రజాయత్తశాఖలతో సంబంధమున్న గవర్నరు వీనిని పరిష్కరింపవలసియుండును. కావున అధికారశాఖలతో ఈవిధానమువలన మంత్రులకెంతయు పలుకుబడి యుండగలదు. ప్రజాయత్తశాఖల సందర్భమున సయితము మంత్రులు కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి సలహానుగైకొనుటకు అవకాశము లుండగలవు. ఈ విధానము చాల ముఖ్యతరమైనది. గవర్నరుగారు కొన్ని విషయములలో చేయు కట్టుదిట్టములకు తప్ప ఆదాయవ్యయములను శాసనసభవారు చర్చించి అధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖల పాలనమునకు గాని బంధీకృతములగు సలహాల నిచ్చుటకు అవకాశము లుండగలవు.

నేను సూచించిన సూచనలవలన ఆర్థికవిషయములలోను అధికారశాఖాపాలనమునందును మంత్రులకును శాసనసభకును ఎక్కువ పలుకుబడి యుండగలదు. ఇవి చాల తృప్తికరములుగనున్నవి. మంచి సూత్రములమీద ఆధారములై యున్నవి. నాతోడిసభ్యు లీ విషయమున సూచించిన మార్పులు ఈవిధానము లంతటిని నామావశిష్టము చేయగలవు.

ప్రభుత్వమువారి సవరణలు

22. ఆదాయవ్యయపట్టికల పట్ల శాసనసభలు చేయు తీర్మానములు ప్రభుత్వమువారికి బందీకృతములు కాగూడదని భారతప్రభుత్వమువారు తమ మార్పులలో సూచించుచున్నారు. తీర్మానము సలహారూపకముగా నుండవలయునని ప్రభుత్వమువారివాదము. ఈ సూత్రము రాజ్యాంగప్రణాళికకు వ్యతిరేకమని నా అభిప్రాయము. సతతము శాసనసభాతీర్మానములను గవర్నరు నిరాకరించుటకు కష్టతరముగానుండుననియు, వాదింపబడుచున్నది. శాసనసభాభిప్రాయమును ప్రభుత్వమువారికి తెలుపుటకే ఈవిధానము ప్రవేశపెట్టబడినది. కావున శాసనసభాభిప్రాయములు అంగీకృతములు కావలయును. అట్లు కాకపోయినయెడల ఈ వాదము సయితము రాజ్యాంగప్రణాళికకు వ్యతిరేకముగా నుండియుండగలదు.

23. పరిపాలనాసౌకర్యమున కొక్క ఆదాయవ్యయపట్టికను తయారుచేయుట మానివేసి అధికారశాఖల తరఫున నొకటి, ప్రజా

ములను యథాస్థితియందే యుంచి అట్టిశాఖాసంరక్షణార్థము కొన్ని కట్టుబాట్లను చేసి, వానిని మంత్రుల యాజమాన్యమున నుంచవలసి నదని నివేదిక తెలుపుచున్నది. భారతప్రభుత్వమువారు ఈశాఖా సంరక్షణమునకై అనేక వాగ్దానములను చేసియున్నారు. కాని ప్రభుత్వోద్యోగశాఖను మంత్రుల వశమున నుంచుటకు బదులుగా ఉద్యోగుల యిష్టానుసారముగనే మంత్రులు తమ విధానమును నడి పింపవలయునని వీరు సూచించుచున్నారు. ఇందుమూలమున మంత్రులు గాని గవర్నరుగాని తమ యిచ్ఛవచ్చిన ఉద్యోగులను ఏర్పఱచుటకు అవకాశము లేకున్నది. కావున భారతరాజ్యాంగమంత్రి అనుమతిని బొంది తనశాఖకు సంబంధించిన ఉద్యోగులను నియమించు అధికా రము మంత్రికుండవలెనని నా అభిప్రాయము.

14. గవర్నరుతోడి సంబంధము విషయమున ఈ సమస్య యెక్కుడు ప్రాముఖ్యము వహించుచున్నది. మంత్రులు ఈ శాఖ యందలి పర్మనెంటు ఉద్యోగీయులును కార్యదర్శులును, గవర్నరు ప్రత్యేకముగ చూపవలెనని తమకు తోచినవిషయములను గవర్నరు నకు తెలియజేయవలెనని నా సహోద్యోగులు సూచించుచున్నారు. ఇందుమూలమున నీ యుద్యోగులు మంత్రుల ఆజ్ఞకు భిన్నముగ వర్తిం చుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. దీనివలన మంత్రి అధికారము తగ్గుట తటస్థించును. ఇట్టిస్థితి సంస్కరణనివేదికకర్తలకు గూడ తోచినట్లు లేదు. ఇది సరియైనపద్ధతి కాదు. ఈవిషయములలో నెట్టి కార్యదర్శి యు ఈవిధముగ వర్తింపరాదని నా అభిప్రాయము.

15. నా సహోద్యోగు లిక నొక ప్రబలసవరణను జేసియుం డిరి. ప్రజాయత్తవిషయములకు సంబంధించిన ఎట్టి బిల్లులోనైనను దేశశాంతికి గాని, ప్రభుత్వాయత్తవిషయక్షేమమునకు గాని భంగ కరము అగు నెట్టినియమము నైన గలిగియుండినపుడు అట్టి విషయము లను గ్రాండుకమిటీవారికి తెలియజేయు అధికారమును గవర్నరున కుండవలెనని నా సహోద్యోగులు సూచించుచున్నారు. ఇందుమూల మున ప్రజాయత్తవిషయములపై శాసనసభకుగల అధికారము తొలగి పోగలదు. ఎట్టి ప్రజాయత్తవిషయమునకు సంబంధించిన బిల్లులనైనను శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టుటకు గవర్నరున కధికారము కలదు. గవ ర్నరుయొక్క ఉత్తరువును ఉల్లంఘించుటకు వీలుండరాదని నా సహోద్యోగుల అభిప్రాయము. ఒక ఉదాహరణము: విద్యావిషయ మునగాని, పారిశుద్ధ్యవిషయమునగాని ఒకబిల్లును మంత్రి ప్రవేశ పెట్టి అశాంతికి కారణ మగునను మిషచే గవర్నరు దానిని గ్రాండు కమిటీకి పంపవచ్చును. ఇందుమూలమున ఇంతకు పూర్వమువలెనే ప్రజాయత్తవిషయములయందు కూడ శాసనసభాధికారము వ్యర్థ మగును. ఇది సంస్కరణనివేదికకు ప్రతికూలముగా నున్నది. కాన దీనిని నే నంగీకరింపజాలను.

16. ప్రజాయత్తములుగా నున్న విషయములను కార్యనిర్వా హకసంఘమువారి వశము చేయుటకును గవర్నరునకును, భారత రాజ్యాంగమంత్రికిని అధికారముండవలెనని నా సహోద్యోగుల యభి ప్రాయము. మంత్రిని పదచ్యుతిని గావించుటకుగాని శాసనసభను తొలగించుటకుగాని గవర్నరున కధికారము గలదను విషయమును మనము గుర్తింపవలసియున్నది. కాని యిట్టి అధికార మున్నప్పుడు కూడ శాసనసభయు, మంత్రియు తనకు ప్రతికూలముగా నున్న యెడల గవర్నరు సరియగుమార్గమునను మంత్రులు మున్నగువారు తప్పుమార్గమునను వర్తించుచున్నారను దురభిప్రాయముతో వారిని తొలగించు అధికారమునుకూడ గవర్నరువశము చేయవలెనని నాసహో ద్యోగులు తెలుపుచున్నారు. పరిపాలనము స్తంభింపకుండ నిట్టి అధి కారము గవర్నరున కుండవలెనని వీరు వాదించుచున్నారు. గవర్న రునకు అనిష్టములగు పనులను చేసినయెడల మంత్రులును శాసన సభలును బాధ్యతావిరహితములుగా వర్తించుచున్న వనెడి అభిప్రా యమే యిట్టిభావములకు కారణము.

17. సంస్కరణప్రణాళికయొక్క ప్రధానసోపానమును చెడ గొట్టుటకు గవర్నరునకుగాని, భారతమంత్రికిగాని అధికారమిచ్చుట మంచిదిగాదని నా అభిప్రాయము. ఈ సూచనయే కార్యరూపమున బెట్టబడినయెడల సంస్కరణ నివేదికాదర్శములను రూపుమాపగలదు. నివేదికలో శాసనసభమీద కార్యనిర్వాహకసభవారి కేమియు అధి కార మిచ్చియుండలేదు. అవసరమైన పార్లమెంటువారిచే నియమింప బడు నిష్పక్షపాతమగు విచారణ మొకటి యీ విషయమును ఆలో చించి, సదరు అధికారమును కార్యనిర్వాహకసంఘమువారి కిచ్చు టకు సదుపాయములు చేయబడినవి. ప్రణాళికప్రకారము నిర్మింప బడబోవు శాసనసభలు రెండును గవర్నరుగారి అభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకముగా నభిప్రాయమిచ్చినయెడల, గవర్నరుగారి అభిప్రాయ ములు పొరపాటైన వనియు శాసనసభాభిప్రాయములనె మన్నింప వలయుననియు నా నిశ్చితాభిప్రాయము. అథవా అట్టి అధికార మును గవర్నరుకే ఇచ్చినయెడల స్వభావసిద్ధము లగు ప్రభుత్వధర్మ ములకు వ్యతిరేకముగా ననుసరించుటయే యని చెప్పవచ్చును. అవ సర సమయములలో రాజప్రతినిధిగారికి తాత్కాలికచట్టములను (ఆర్డినెన్సులు) చేయుటకు అధికార మీయబడియేయున్నది. అవసర కార్యములలో భారతప్రభుత్వమువారి కీయబడిన అధికారముల సందర్భమున ఇంకను, నీ అధికారము నయిత మిచ్చుటకు నే నామో దింపజాలను.

18. ఈ విషయముల సందర్భమున భారతప్రభుత్వమువారికి ప్రజాయత్తశాఖాపరిపాలనమున జోక్యముపుచ్చుకొనుటకు ఈ క్రింది అధికారము లీయబడినవి. (1) భారతప్రభుత్వశాఖాపరిపాలనమును సురక్షితముగా కొనసాగించుకొనుటకు (2) భారతదేశ లాభాభివృద్ధి కొరకై రాష్ట్రములందు సమానమగు శాసనములను చేయుటకు (3) ముందు పరిష్కరింపబడబోవు పబ్లికు సర్వీసులను సంరక్షించుటకును. (4) ఇతరరాష్ట్రమునకు సంబంధించు ప్రశ్నోత్తరవిషయములపట్ల అధికారము.

19. అధికారప్రజాయత్తశాఖలకు ధనమును పంచిపెట్టుటకు సూచింపబడిన అధికారములవలనను మంత్రులు కార్యనిర్వాహక సభకు లోబడి యుండవలసియుండును. రాజధానిలో వసూలగు

ఆదాయములలో ముఖ్యమైనవి భూమిశిస్తు మున్నగునవి. కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి చేతులలోను, విద్య స్థానికపరిపాలనము ఆరోగ్యము పబ్లిక్‌వర్క్సు మున్నగువాని వ్యయములు మంత్రుల అధికారములో నుండగలవు. ఈ డిపార్టుమెంటులనే పెంపొందింపజేయుటకెక్కువ ప్రయత్నము చేయవలయును. వీనికి కావలసిన ధనమునంతను కార్యనిర్వాహక వర్గమే ఈయవలసియుండును. దీనివలన సహజముగా కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు మంత్రులు లోబడి యుండవలసియుండునని తేలగలదు. గవర్నరుగారి అంగీకారము లేనిదే మంత్రులు క్రొత్తపన్నులను వేయగూడదు. మంత్రులు తమస్వాధీనములోనున్న శాఖాదాయములను పెంపొందింప జేసికొనుటకు నాతోడిసభ్యులు అవకాశ మిచ్చియున్నారు గాని, ఏ ఆదాయమును అభివృద్ధి చేసికొనుటకు వీలున్నదో అట్టిదానిని కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి స్వాధీనములోనె యుంచియున్నారు. ఒక శాఖనుండియే ఆశాఖాభివృద్ధికి కావలసిన ఆదాయమును దానినుండియే అభివృద్ధిచేసికొనవలయునని చెప్పు సూత్రము నే నంగీకరింపజాలను. అధికారశాఖకు ప్రజాశాఖకు కావలసిన ద్రవ్యము నిచ్చుటకు నిరాకరింపగూడదని నాతోడిసభ్యులు చెప్పుచున్నారు. కాని క్రొత్తపన్ను వేసికొను నధికారము మాత్రము మంత్రులకు గాక గవర్నరుకే యుండ వలయునని వారి వాదము. మంత్రి కార్యనిర్వాహకవర్గము వారు నిర్వహింపవలసిన కార్యములను తగిన సహాయము రాకపోయిన యెడల దేశమునందలి ప్రజలను శిక్షింపవలయునని సూచించు ఈవిధానము నే నెంతమాత్రమును అంగీకరింపజాలను.

20. ఈవిధానమువలన మంత్రులకును శాసనసభకును ప్రజాయత్తశాఖల సందర్భమున స్వాతంత్ర్యము నీయకుండుటయే గాక, వారు కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు లోబడవలసివచ్చును. కావున ప్రజలకు బాధ్యతగల స్వాతంత్ర్యము నిత్తుమని ఆగస్టు 20-వ తేదీని ప్రకటింపబడిన ప్రకటనమున కీవిధానము వ్యతిరేకముగానున్నది. కావున దీని నంగీకరింపగూడదు. క్రొత్తవిధానముప్రకారము మంత్రులు అధికారము వహించినశాఖల సందర్భమున చాల కష్టపడవలసియుండును. సహజముగా వారు కార్యనిర్వాహకవర్గమువారినుండి సయితము సానుభూతిని పొందజాలని ప్రకృతపు స్థితిగతులను గురించి వ్రాసినచోటనే యుదాహరించియుంటిని.

సార్వభౌముని ప్రభుత్వమువారు పాలనాకార్యనిర్వహణమునకుగాను మంత్రులకు తగిన బాధ్యత స్వాతంత్ర్యము లీయవలయునని చెప్పుచుండగా హిందూమంత్రి రాజప్రతినిధులు మంత్రుల బాధ్యలంతయు గవర్నరుగారి విచారణ క్రింద నుండవలయునని వాంఛించుచున్నారని పై నావిమర్శనందు తెలియగలదు. నాతోడి సభ్యులా అధికారమును సయితము తీసివేసి మంత్రులును శాసనసభలు గవర్నరు, కార్యనిర్వాహకవర్గములకు లోబడియుండవలయునని సూచించుచున్నారు. రాష్ట్రీయప్రభుత్వమును హీనస్థితికి దీసికొని రాగూడదని వాదించుచు నాతోడి సభ్యులు కార్యనిర్వాహకవర్గము ప్రజలకు బాధ్యమయి యుండగూడదని వాదించుచున్నారు.

అధికారశాఖలు

21. సంస్కరణనివేదికమునందలి విషయములప్రకారము శాసనసభాప్రతినిధి యగు మంత్రి యనుమతిలేనిదే అధికారాయత్తపరిపాలనమునకును పన్నును వేయగూడదు. దీనివలన ప్రజాప్రభుత్వమును సంపాదించుటకు వీలుకూడ గలదు. అధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖలు రెండును సమావేశమై ఆదాయవ్యయములను చర్చింపవలయును. దీనివలన మంత్రి ఆదాయవ్యయములలో సలహానిచ్చుటయేగాక, ఎక్కువ బాధ్యతతో ఆయవ్యయవిషయములను పరిష్కరించుటకు వీలుండగలదు. అధికారాయత్తశాఖల పాలనములో సయితము మంత్రికి ఈ విధానమువలన పలుకుబడి యుండగలదు. అధికారశాఖల బడ్జెట్టులో మంత్రులకును, కార్యనిర్వాహక వర్గము వారికిని నేవైన కలతలు వచ్చినయెడల మంత్రితో సంప్రతించి ప్రజాయత్తశాఖలతో సంబంధమున్న గవర్నరు వీనిని పరిష్కరింపవలసియుండును. కావున అధికారశాఖలలో ఈవిధానమువలన మంత్రులకెంతయు పలుకుబడి యుండగలదు. ప్రజాయత్తశాఖల సందర్భమున సయితము మంత్రులు కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి సలహాను గైకొనుటకు అవకాశము లుండగలవు. ఈ విధానము చాల ముఖ్యతరమైనది. గవర్నరుగారు కొన్ని విషయములలో చేయు కట్టుదిట్టములకు తప్ప ఆదాయవ్యయములను శాసనసభవారు చర్చించి అధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖల పాలనమునకు గాని బంధీకృతములగు సలహాల నిచ్చుటకు అవకాశము లుండగలవు.

నేను సూచించిన సూచనలవలన ఆర్థికవిషయములలోను అధికారశాఖాపాలనమునందును మంత్రులకును శాసనసభకును ఎక్కువ పలుకుబడి యుండగలదు. ఇవి చాల తృప్తికరములుగనున్నవి. మంచి సూత్రములమీద ఆధారములైయున్నవి. నాతోడిసభ్యు లీ విషయమున సూచించిన మార్పులు ఈవిధానము లంతటిని సామావశిష్టము చేయగలవు.

ప్రభుత్వమువారి సవరణలు

22. ఆదాయవ్యయపట్టికల పట్ల శాసనసభలు చేయు తీర్మానములు ప్రభుత్వమువారికి బంధీకృతములు కాగూడదని భారతప్రభుత్వమువారు తమ మార్పులలో సూచించుచున్నారు. తీర్మానము సలహారూపకముగా నుండవలయునని ప్రభుత్వమువారివాదము. ఈ సూత్రము రాజ్యాంగప్రణాళికకు వ్యతిరేకమని నా అభిప్రాయము. సతతము శాసనసభాతీర్మానములను గవర్నరు నిరాకరించుటకు కష్టతరముగానుండుననియు, వాదింపబడుచున్నది. శాసనసభాభిప్రాయమును ప్రభుత్వమువారికి తెలుపుటకే ఈవిధానము ప్రవేశపెట్టబడినది. కావున శాసనసభాభిప్రాయములు అంగీకృతములు కావలయును. అట్లు కాకపోయినయెడల ఈ వాదము సయితము రాజ్యాంగప్రణాళికకు వ్యతిరేకముగా నుండియుండగలదు.

23. పరిపాలనాసౌకర్యమున కొక్క ఆదాయవ్యయపట్టికను తయారుచేయుట మానివేసి అధికారశాఖల తరఫున నొకటి, ప్రజా

యత్తశాఖలతరఫున మరొక్కటి ఆదాయవ్యయపట్టికలను తయారుచేయ సూచించుచు, ఆర్థికపట్టికసందర్భమున గవర్నరు కార్యనిర్వాహక సభ్యులును, ప్రజాయత్త ఆయవ్యయ పట్టిక సందర్భమున గవర్నరు మంత్రులును సంప్రతించుకొనవలయునని సూచించుచున్నారు. ప్రజాయత్తశాఖల పాలనమునకు మంత్రులును అధికారాయత్త శాఖాధికారములకు కార్యనిర్వాహకసభ్యులును పన్నులను వేసికొనవలయునని సూచింపబడినది. గవర్నరు నిరాకరించినగాని శాసనసభాతీర్మానములు ప్రభుత్వమువారికి బంధీకృతములై యుండుననుసూత్రమును నిరాకరించుచు, శాసనసభాతీర్మానములు ప్రభుత్వమువారికి సలహానిచ్చునవిగనే యుండవలయు నని భారతప్రభుత్వమువారి వాదము.

ఈ వాదములవలన అధికారశాఖల ఆయవ్యయముల పట్టికతో మంత్రుల కేమియు సంబంధ ముండజాలదు. ఇదియు సంస్కరణసూచనలకు వ్యతిరిక్తముగనే యున్నది. ఆదాయవ్యయపట్టికలో ప్రజాభిప్రాయ మిసుమంతయైనను నుండజాలదు. కార్యనిర్వాహకవర్గమునకువలె క్రొత్తపన్ను వేయుటకు సయితము సర్వాధికారము లేదు. శాసనసభ క్రొత్తపన్ను విధించుటకు నిరాకరించినయెడల గవర్నరు గ్రాండు కమిటిని సమావేశపఱచిగాని మఱి యేవిధముగానైనను తన సంకల్పమును నెఱవేర్చుకొనవచ్చును. వ్యయవిషయమున సయితము అధికారశాఖలతో మంత్రులు జోక్యము పుచ్చుకొను స్వాతంత్ర్యము ఈపద్ధతితో నామావశిష్టము కాగలదు. రాజ్యాంగసంస్కరణాదర్శములను రూపుమాపగలదు. కావున ఈమార్పులను నే నంగీకరింపజాలను.

24. ఈ పద్ధతివలన మంత్రులును, కార్యనిర్వాహకసంఘమువారును, తమశాఖలకుగా నెంత ఆదాయమువచ్చునో అనువిషయము కార్యప్రారంభమున నెంత నిలువసొమ్ము తమయొద్ద నున్నది, తమ కార్యనిర్వాహణమున కెంతద్రవ్యము కావలసి, ఎంతవఱకు క్రొత్త పన్నును వేయుటకు పూనుకొనవలయునో అను విషయములు తెలిసికొనుటకు వీలుండగలదు. ప్రతిశాఖాభివృద్ధికిని శక్తివంతముగ పని చేయుటకు సావకాశ ముండగలదు. వీనిలాభములను అన్నిశాఖ లనుభవించుటకు వీలుండగలదు. ప్రతిశాఖయు తమకు కావలసినసొత్తును బదులు పుచ్చుకొనుటకును అవకాశము లీయబడినవి. అధికార ప్రజాయత్తశాఖల ఆదాయవ్యయములను ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా నుంచినయెడల సులభముగా నుండునని తలంచినను అధికారాయత్తశాఖల ఆదాయవ్యయములలో ప్రజల పలుకుబడి యుండుటకు వీలుండజాలదు. మంత్రులు, శాసనసభచేతులలోనుండి అధికారశాఖలకు విముక్తి కలుగజేయుటకే ఈవిధానము సూచింపబడినదని వారి వాదము. దీని నే నెంతమాత్రము నంగీకరింపజాలను. సంస్కరణనివేదికము ప్రకారము ఈక్రొత్తపద్ధతివలన అధికారులకు పనికిరాని శాఖలు మంత్రుల కీయబడినవనియు మంత్రులు ప్రత్యేకముగా తమ శాఖాపాలనమునకు పన్నులు వేసికొనుటకు ప్రజాభిప్రాయము వ్యతిరేకముగా నున్నదనియు దేశీయమహాజనసభవా రొక గొప్ప అభ్యంతరమును కల్పించుచున్నారు. నాతోడిసభ్యులు ప్రత్యేక ఆర్థికపట్టికను ప్రవేశపెట్టు విషయమున ఈ అభ్యంతరమును సమర్థించియున్నారు. ప్రజాభిప్రాయమునకు ప్రోత్సాహము కలుగజేయుటకుగా నిట్టివిధానమును కల్పించుట మంచిదిగాదు. ప్రణాళిక ఈవిషయమున చేసిన కట్టుదిట్టములను మఱొకచోట నుదాహరించియున్నారు. మంత్రియొక్క అంగీకారము లేనిది క్రొత్తపన్నును వేయగూడదు. బాధ్యతగల కార్యనిర్వాహకసభ్యు డెవరును అధికారాయత్తశాఖలకెక్కువస్వాతంత్ర్య మీయవలెనని వాంఛింపజాలడు. అయినను ఈ విషయమున గవర్నరుగారికిమాత్రము పూర్తిఅధికారముగలదు. శాసనసభ ఆర్థికపట్టికను ప్రజాయత్తశాఖాపాలనసందర్భమున విమర్శింపవచ్చును. గవర్నరు అధికారాయత్త శాఖాసందర్భమున చేయబడు సూచనలనుమాత్రము నిరాకరింపవచ్చును. ఈపద్ధతివలన ప్రజాయత్త శాఖ స్థితి చాలకష్టతరముగ నుండగలదు. ఈవిధానమును నే నంగీకరింపజాలను. భారతీయనాయకుల నివేదికయందలి వాక్యాడంబరము వలన మోసపోయిరి. అధికారాయత్తశాఖలకు ఆర్థికవ్యయవిషయములలో ప్రధానస్థాన మీయవలయు నని చెప్పుదానికన్నను కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వము రెండుశాఖలకును ద్రవ్యము సమానముగా బంచిపెట్టిన బాగుగనుండు నని నా అభిప్రాయము మంత్రులు, కార్యనిర్వాహకవర్గమువా రిందులకు అంగీకరింపక పోయినయెడల గవర్నరు దీనిని పరిష్కరింపవలయును. అధికారశాఖలతో సయితము మంత్రి అంగీకరింపకపోయినయెడల గవర్నరే దీనిని సయితము పరిష్కరించు అధికార ముండవలయును. భేదాభిప్రాయములు కలిగినయెడల పన్ను వేయువిషయమున గవర్నరుగారి ఆమోద మవసరమని నాతోడిసభ్యులు సలహా ఇచ్చుచున్నారు. రివిన్యూలను సమానముగా పంచిపెట్టినతరువాత క్రొత్తపన్ను వేయువిషయ మాలోచింపవలయును. మంత్రుల అంగీకారములేక నే క్రొత్తపన్ను విధింపగూడదు. చట్టమును శాసనసభలో నెవరు ప్రవేశపెట్టవలసినది గవర్నరు పరిష్కరింపవలయును. ఏశాఖకు ద్రవ్యము కావలయునో ఆ శాఖ మంత్రియే సాధారణముగా చట్టమును ప్రవేశపెట్టిన మంచిది.

ఆర్థికవిషయములు

25. ఈపద్ధతివలన చాలలాభములు గలవని నా అభిప్రాయము సంస్కరణములందలి యీ సూచనలపట్ల భారతదేశమున విమర్శలేమియు జరుగలేదని నాతోడి సభ్యులు చెప్పుచున్నారు. అటులైనయెడల ఈ విధానమున నేమియు మార్పులు చేయగూడదని నా అభిప్రాయము. ఆర్థికపట్టిక నిరాకరించుటకు మంత్రులకు స్వాతంత్ర్యము లేకపోయినను ఈవాదమును బలపఱచుటకుముందు ప్రజాయత్తశాఖలకును తగినంత ధనము నీయక నే అధికారాయత్తశాఖల ధనమును హెచ్చుచేయుటకు గవర్నరుగారికి అధికార మున్నదని గ్రహింపవలయును. గవర్నరుగారే ఈవిషయమున అధికారమును చెలాయింప దలంచినయెడల ఇతరత్ర గూడ ఆయన తన కార్యమును నిర్వహించుటకు వీ లున్నదని మనము గ్రహింపవలయును. ఒక్క విషయ

మాలోచింపుడు. అధికారశాఖావ్యాసముల విషయమున మంత్రుల దయాపాత్రములకు లోబడియుండవలసి యుండు నని నా తోడి సభ్యుల వాదము. ఈ వాదము నంగీకరించిన యెడల మంత్రులకును కార్యనిర్వాహకవర్గమువారికిని సర్వదా కలతలు గలుగుచుండును. మంత్రులమీద అధికారము గల గవర్నరు—నా తోడిసభ్యులు ఈయన అధికారము లెక్కువచేయ వాంఛించుచున్నారు.—అధికారాయత్త శాఖలకు అవసర మైనను మంత్రుల స్వాధీనములో నున్న ధనమును తగ్గించిన నేమి గతి? ఈ వాదములవలన పరిపాలన సులువుగ జరుగుట బహుకష్టతరము.

26. అధికారాయత్తశాఖలకు వచ్చు ఆదాయము, ఆశాఖాపరిపాలనమునకు కావలసినధనము పోగా చాల మిగులగలదు. పూర్వము సయితము ఈ శాఖకు ద్రవ్యము బదులు పుచ్చుకొనుట అవసరము లేకుండెను. కావున ముందు సయితము ధనము బదులు పుచ్చుకొనుట అనవసరము. కొంతకాలమువరకు కావలసిన ఆదాయమును ఏకో విధముగ నిర్ణయించుకొని బడ్జెటుచర్చను నాపుదలచేయ నా తోడి సభ్యులు సూచించుచున్నారు. ఈ సూచన న్యాయరీత్యా శాసన సభకు ఆర్థికవిషయములందు గల స్వాతంత్ర్యమును నామావశిష్టము చేయగలదు. ఈ విధానమువలన క్రొత్తపన్నులు వేసికొనుటకును సొత్తును బదులు పుచ్చుకొనుటకును మార్గ మేర్పడి అనవసరచర్చలకు లేనిపోని సంఘర్షణలకు వీ లేర్పడగలదు. నా తోడిసభ్యులు ప్రతిచోటను మంత్రులపై తగిన అధికారమును చెలాయించుటకు ఎన్నియో సూచనలను చేయుచున్నారని నేను గట్టిగా చెప్పగలను. మంత్రులు చేయుకార్యములందు గవర్నరు జోక్యము పుచ్చుకొనుటకు వీలు లేనందునను మంత్రులకును కార్యనిర్వాహకవర్గమునకును వివాదము కలిగినపుడు గవర్నరు ఆ వివాదమును పరిష్కరించుటకు ఏర్పాట్లు లేవనియు నా తోడిసభ్యులు భావించి అందువలన చాల చిక్కులు కలుగునని వారు తెలిపియుండిరి. ఈ చిక్కుల కన్నిటిని తగిన సమాధానమ్ము సంస్కరణ నివేదికయందలి సూచనలే తెలుపుచున్నవని నా అభిప్రాయము.

27. ప్రథమమున ఆర్థిక ఆదాయ వ్యయ పట్టిక విషయమాలోచించి, సాధారణ స్థాయి యుత్తరువులవలనను, హిందూదేశాంగమంత్రివలనను, రాష్ట్రీయప్రభుత్వమునకు గల నిర్బంధము లేవియో కనుగొందము. ఒక నిర్ణీతమగు జీతమునకు ఇంగ్లీషు అధికారిని నియమించుటకును, సాధారణముగా ఇంగ్లీషు అధికారిచే ఆక్రమింపవలసిన క్రొత్త యుద్యోగస్థానమును నిర్మించుటకును, నిర్ణీత మగు మాసవేతనముతో క్రొత్త యుద్యోగస్థానమును నిర్మించుటకు, వెయ్యిరూపాయలకన్న నెక్కువగా గౌరవభృతి యీయవలసి యున్నను, లేక ప్రత్యేక పరిస్థితుల ననుసరించి భూమిని మంజూరు చేయుటకుగాను హిందూదేశాంగమంత్రి యుత్తరువు కావలసియుండును. పౌరసేవాసందర్భమున మోటారు బండిని కొనవలసియుండిన దానికిని హిందూదేశాంగమంత్రి అనుమతి కావలయును. ఉదాహరణ పూర్వకముగా చూపెట్టిన ఈ విషయములే కాక, దేశాంగమంత్రి ఆమోదమును బడయవలసిన కార్యము లెన్నియో గలవు. ఈ నిర్బంధములు రాష్ట్రీయప్రభుత్వములు తమ చేతులలో నున్న అధికారములను జాగరూకతతో నిర్వహించుకొనుటకే ప్రవేశపెట్టబడినవి. ముందు సయితమీ నిర్బంధము లుండుట అవసరమనియె చెప్పవచ్చును. ఈ విధానమువలన స్థానికప్రభుత్వములు వెయ్యిరూపాయల జీతమునకు పైన తెచ్చుకొను అధికారులను నియమించుటకు అధికారము నిచ్చుచున్నాము. భారతప్రభుత్వమువారితోను భారతదేశాంగమంత్రితోను సంప్రతింపకనే లక్షలకొలది రూపాయల వ్యయములతో నుండు స్కీములను సయితము నిర్వహించుటకు స్థానికప్రభుత్వములకు అధికారము నిచ్చుచున్నాము. శిస్తును చెల్లించువారి శ్రేయమును భారతప్రభుత్వము, హిందూదేశాంగమంత్రులు చూడవలయు నని తలంచినయెడల స్థానికప్రభుత్వము వారు చేయు కార్యమును బాగుగా పరీక్షించుచు, ప్రజలకు పరిపాలనమున స్వాతంత్ర్య మిచ్చుటకు ఆ నిర్బంధమును రద్దుచేయవచ్చును. ఉద్యోగుల సంఖ్యను హెచ్చుచేయు విషయమున కర్జను ప్రభువుగారును, ఈ విషయము నాలోచింపవలసి వచ్చిన ఇతర పరిపాలకులును ఈ అభిప్రాయమునే వ్యక్తీకరించియుండిరి. ఆర్థికవిషయములపట్ల శాసనసభకు గల అధికారమును తీసివేయుట అటులుండ భారతప్రభుత్వమువారియొక్కయు భారతదేశ మంత్రియొక్కయు నిర్బంధములను తొలగించినయెడల సంస్కరణనివేదికయం దుదాహరింపబడిన ప్రకారమునకన్నను శాసనసభకును, మంత్రులకును, ఎక్కువ అధికారము లీయవలసియుండును. భారతీయులకు ఉద్యోగములకు అవకాశము లిచ్చుటకుగాను ఇంగ్లీషు యుద్యోగముల నియామకములపట్ల భారతప్రభుత్వము భారతదేశాంగమంత్రులకు అధికారము లీయబడియున్నవి.

పరిశ్రమలను అభివృద్ధిచేయుట, న్యాయశాఖను కార్యనిర్వాహకవర్గమునుండి విభజించుట, శాసనసభాంగీకారములేనిదే శిస్తును వేయుట అను విషయములను తీసికొనుడు. ఇవన్నియు ఆర్థికవిషయములకు సంబంధించినవి. రాజ్యాంగనివేదికయందలి ప్రణాళికప్రకారము ఈ విషయములలో ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయములను మార్చుటకు శాసనసభలకు అధికార మీయబడియున్నది. భారతప్రభుత్వమువారి సూచనలు ఈ విషయములలో శాసనసభలకును, మంత్రులకును నేమియు పలుకుబడిలేకుండ చేయగలవు. కావున ఈ సూచనలు సయితము నివేదికయందలి ప్రణాళికకు వ్యతిరిక్తములుగా నున్నవి. ఈ విషయములపట్ల ప్రజలకుగల పట్టుదలను నాతోడిసభ్యులు మఱచిపోయిరని తలంచెదను. ఈ విషయములవలన గలిగిన పర్యవసానములను సయితము వారు పూర్తిగా మఱచియుండిరని నా అభిప్రాయము. ఈ విషయములపట్ల దేశీయసభలో నేమియు భేదాభిప్రాయములు లేవు. హిందూ దేశాంగమంత్రికిని, రాజప్రతినిధికిని దేశీయసభవారు సమర్పించిన పత్రములలో ఈవిషయములు ప్రధానములై యున్నవి.

ఈ సంగతిసందర్భములనుబట్టి నిర్బంధములను తొలంగించిన యెడల ప్రజలద్రవ్యము వృథాగా వ్యయము కాగలదనియు దేశమున

అసంతృప్తి యెక్కువగా వ్యాపింపగలదని నా నిశ్చితాభిప్రాయము. కావున నాతోడిసభ్యుల అభిప్రాయమును నిరాకరించి, పన్నులవిషయమునను ఆర్థికపట్టికవిషయమునను నివేదికయందలి ప్రణాళికయందు గల సూచనల నంగీకరించుచు సాధారణరీత్యా కార్యసాధనము కొనసాగించుకొనజాలనప్పుడు గవర్నరు అధికారములను చెలాయింపగూడదనియు, హిందూదేశాంగమంత్రియుత్తరువు లేనిదే అధికారాయత్తశాఖల శ్రేయోభివృద్ధికిగాను గవర్నరు క్రొత్తనిబంధనలను చేసికొనగూడదనియు నేను సూచించుచున్నాను. ఈ సందర్భమున ప్రజాయత్తశాఖల మంత్రిని తొలగించుటకు కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు అధికార మున్నదనియు, మంత్రి అట్టి యధికారమునే కార్యనిర్వాహకవర్గముపట్ల చెలాయించుటకు స్వాతంత్ర్యము లేదనియు గ్రహింపవలయును.

28. ఆర్థికవిషయము నటుండనిచ్చి, ప్రజాశాంతివిషయము నాలోచించెదను. రాజద్రోహము బొంబయిలోనె పుట్టినదని చెప్పిన యెడల, కలక్టరొకరుచేసిన చట్టములప్రకారము పరిపాలనము చక్కగా జరుగకపోవుటయే దీనికి పునాదియనియు, ప్రభుత్వమునపై హిందువుల పలుకుబడికి సావకాశ ముండినయెడల ఇది జరుగకనే యుండియుండుననియు గ్రహింపవలయును. అవిధముగానే వంగదేశమున అరాజకము ప్రారంభమగుటకు తూర్పుబంగాళమున క్రమపరిపాలనము జరిగియుండినయెడల ఈకష్టములు కలిగియుండెడివి కావు. మన మిటీవల నంగీకరించిన శాసనము, ఇంకను మఱికొన్ని నిబంధనల ననుసరించి రాష్ట్రములో కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమువారు ఏ మనుజుని యొక్కయు శరీరస్వాతంత్ర్యమును వాక్స్వాతంత్ర్యమును, న్యాయస్థానములతో నిమిత్తములేకుండ తొలగింపవచ్చును. వార్తాపత్రికాస్వాతంత్ర్య మటులనే తొలగింపవచ్చును. రాష్ట్రపుగవర్నరు తన నెదిరించినవారికి శరీరస్వాతంత్ర్యమును తొలగించి న్యాయస్థానముల యెదుట నేరములు రుజువుచేయ నవసరములేకుండ ఆస్తినిగూడ వశపఱచుకొనవచ్చును. ఈశాసనముక్రింద ఏ వార్తాపత్రికయు రాష్ట్ర అధికారికి సరిపడని విమర్శనములను కావించుటకు సాహసింపదు. సివిలుసర్వీసువారికి గాని అధికారవర్గమువారికి గాని వ్యతిరేకముగా జరిగెడి యే యాందోళనమైనను రాష్ట్రాధికారి సివిలుసర్వీసువారైనంతవఱకు జరుగుటకు సాధ్యపడదు. హోమురూలు ఆందోళనముగాని శాసనబద్ధమగు మఱి యే ఆందోళనము గాని కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమువారిచే అణచివేయబడవచ్చును. అందువలన రాష్ట్రప్రభుత్వమునందు భారతీయులకు ఎక్కు డధికార మీయవలయునని నే గోరుచున్నాను. లేనిచో శాసనసభలు నిరుపయోగములై అధికారులకును అనధికారులకును విభేదములు అతిశయించి అనర్థము గలుగును.

గ్రాండుకమిటి

29. ప్రజా శాంతిక్షేమములకుగాను గవర్నరుగారు తన బాధ్యతను నిర్వహించుటకు అధికారాయత్త శాఖావిషయములను చర్చించుటకు శాసనసభాసభ్యులతో గ్రాండుకమిటి నొకదానిని నిర్మించుటకు నిర్ణయింపబడినది. అధికసంఖ్యాకు లగు శాసనసభాసభ్యులు అధికారాయత్తవిషయములను శ్రద్ధగా చర్చించుటకు వీలుండదనియె ఈ గ్రాండుకమిటి నిర్మింపబడినది. దేశీయులు రాజకీయ విషయములతో పాలుగొనుచుండుట లేదనియు అందువలన, భూస్వామికిని, వాని తాబేదారునకును సంబంధించు కలతలు పరిష్కరించు అధికారము కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమునకే యుండవలయు నని సూచింపబడినది. ఇట్టి అధికారము బ్రిటిషు వర్తకలాభము, పరిశ్రమలను గురించిన ఇతర ప్రశ్నలను సంరక్షించుటకు అవసర మని చెప్పబడినది. జాతులమధ్య పెరిగెడి సమస్యలను సామాన్యపు శాసనసభలకు విడువగూడదని తెలుపబడినది. ఇట్టి అనాధార శాఖాధికారములు సుపరిపాలనమున కవసరమా యని సందేహింపవచ్చును. మన నియోజకవర్గములు విశాలవంత మగుచున్నవి. పలువిధము లగు అభిప్రాయములకు అందు ప్రాతినిధ్యము కలుగును. ఇట్టి స్థితిలోనే ప్రభుత్వమువారికి అధిక సంఖ్యల సమ్మతులు చేకూరని యెడల వారు పొరపడిరని తలచుట కవకాశము గలదు. శాసనసభపై నిరోధముగ గ్రాండుకమిటి పనిచేయును. అందుచే ఈ ప్రతిష్ఠాపనము వాంఛనీయము గాదు. కార్యనిర్వాహక సభకును శాసనసభకును లేనిపోని పోరాటములను కల్పించును గాన దానిని నెలకొల్పుట భావ్యము కాదు. సామ్రాజ్యశాసనసభకు గల అధికారము గవర్నరు వైస్రాయిగార్లకు ఏ చట్టము లైనను ప్రతిఘటించుటకు గల అధికారములను తగిన సంరక్షణోపాయములను నొసగుచున్నవి. ఇండియా గవర్నమెంటువారు శాసనము చేయుటకు ఆక్షేపణలు సంస్కరణ నివేదికములో వివరింపబడినవి. అట్టి అధికారము రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమునకు భంగము కలిగించు నని మొదటి యాక్షేపణ. హార్డింజిగారి డిల్లీ ప్రకటనములో సూచింపబడిన రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము ప్రజాధికారము నెచ్చించుటకు ఉద్దేశింపబడినది. కాని రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము శాసనసభపై కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమువారి యధికారము నెచ్చుచేయుటకు నుద్దేశించినచో మాకు దానితో నిమిత్తము లేదు. ప్రజాధికారము హెచ్చినకొలది సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారి యొక్కయు ప్రభుత్వకార్యదర్శి యొక్కయు అధికారమును రాష్ట్రప్రభుత్వములపై తగ్గింపవచ్చును. అందుచే రాష్ట్రీయశాసనసభ యే శాసనము నైనను కావించినపుడు పై ప్రభుత్వములు దానితో జోక్యము కలుగజేసికొనకుండ నుండుట సమంజసము. కాని శాసననిర్మాణసభవారు నిరాకరించిన శాసనమును కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమువారు గ్రాండుకమిటిద్వారా దానిని తిరిగి అంగీకరించుట న్యాయసూత్రమునకు విరుద్ధము. ఇందులో నిజమగు రాష్ట్రస్వాతంత్ర్య మేమియు లేదు. కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమువారి యిష్టమును చేకూర్చుటకు గ్రాండుకమిటి యుపయోగింపబడుచుండును. అందుచే శాసనసభ తిరస్కరించిన తీర్మానములను తిరిగి అంగీకరించుటకు గ్రాండుకమిటి కార్యనిర్వాహకవర్గమువారికి ఒక సాధనముగ నుండును. రాష్ట్రప్రభుత్వము శాసనసభకును సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునకును కూడ లోబడియుండదు. నేను సూచిం

చిన సూచనప్రకారము సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారి అధికారము నిలిచియే యుండును.

ఇండియా ప్రభుత్వమువారు శాసనబాధ్యతను వహించుటకు ఇష్టపడరను రెండవ ఆక్షేపణ సరియైనది కాదు. స్థానిక కార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వము నైనను సామ్రాజ్యశాసనసభయం దైనను, శాసనము గావించుట రాష్ట్రపుకోరికలను తృణీకరించుటకే. అట్టి స్థితిలో సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారు కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమునకును శాసనసభకును మధ్యవర్తులుగ నుందురు. ఈ కార్యము నెవరైన నొకరు చేయవలసినదే. స్థానిక కలవరములకు దూరముగా నున్న సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారు చేయుటయే మంచిది. గ్రాండుకమిటీలో ప్రజానియుక్తసభ్యుల సంఖ్యను తగ్గించుటకు కూడ నే నంగీకరింతును.

30. రాష్ట్రాధికారులు లెఫ్టినెంటు గవర్నర్లకన్న గవర్నర్లుండుటయే మేలని అంగులకు మన మందఱము అంగీకరించినదే. కాని నా తోడిసభ్యులు సివిలుసర్వీసువారినే ఈ పనులకు నియమింపవలయు నని తెలిపిన సూచనతో నే నేకీభవింపజాలను. కార్యదర్శిగారు ఈ నియామకము చేయుటలో సమర్థత నాలోచింపవలయును. సివిలుసర్వీసువారు సంస్కరణములకు సామాన్యముగా ప్రతికూలురని తెలిసిన విషయమే. భారతీయులు పరిపాలనాధికారము వహించుటకు సమర్థులు కారని వీరు పట్టుదలతో నడువుచుందురు. వీరిలో చాలమంది భారతీయులతో కలసి పనిచేయుట కంగీకరింపరు. అందుచేత ప్రభుత్వకార్యదర్శి నియామకము చేయునపుడు ఈ ప్రశ్నలను గమనింపవలయు. భారతీయుల అభివృద్ధితో సానుభూతి గలవారే మున్ముందు ఉద్యోగపదవిని నిర్వహింపగలుగుదురు. అందుచేత ఇదివఱకున్న పద్ధతినే కొనసాగింపవలయు ననుట భావ్యము కాదు.

31. కార్యనిర్వాహకసభ్యుని అర్హతలను గూర్చి కూడ ఇట్టి ప్రశ్న యుదయింపక మానదు. సంస్కరణ నివేదికబట్టి ఒకసభ్యుడు భారతీయుడుగను మరియొకరు పండ్రెండు సంవత్సరముల అనుభవము గల యుద్యోగిగను నుండవలసి యుండును. దీనిని శాసనము ద్వారా స్థిరపరుపవలయు నను నుద్దేశము రిపోర్టులో ఉన్నట్లు కనపడదు. ప్రస్తుతము ఉద్యోగము సివిలుసర్వీసువారికి ప్రత్యేకింపబడినది. కాని అవసరములబట్టి ఇతరులను నియమింపవలసి వచ్చును. ప్రభుత్వకార్యదర్శి అట్టివారిని నియమించుటకు ఏల అభ్యంతరముగ నుండవలయునో నాకు తెలియదు.

32. ప్రతిశాసనసభకును తన కార్యక్రమనిబంధనలను చేసికొనుటకు అధికార ముండవలయు నా అను విషయము నాలోచించెదను. ప్రతిసభకును అట్టి అధికార ముండి తీరవలయును. దీనికి అధ్యక్షుని యిష్ట మెందులకో నాకు తెలియకున్నది.

ఇండియా ప్రభుత్వము

33. తరువాత బాధ్యతాయుతప్రభుత్వవిషయము ముఖ్యమైనది. రాష్ట్రప్రభుత్వములందువలె శాసనసభకు జవాబుదారిగా నుండు

భారతమంత్రి ఇండియా ప్రభుత్వమున నుండగూడదని నివేదికయందు గలదు. రాష్ట్రప్రభుత్వమున ననేకశాఖలు భారతమంత్రులలో నుండు ననియు ఈవిధానమున జయాపజయములు పరీక్షించినగాని ఇండియా ప్రభుత్వమునందలి శాఖలు భారతమంత్రుల యధీనమున నుంచుట సాధ్యము కాజాలదని యీసూత్ర మనుసరింపబడినది. దేశశాంతి, సంధి, విదేశసంస్థానములు, సేన నావికావిషయములును ఆంగ్లభూమికి సంబంధించిన విషయములును ఈశాఖల యధీనములో నుండగలవు. మంత్రులకును శాసనసభకును సంబంధించు దేశపరిపాలనావిషయములును నీ శాఖాధికారమున నుండగలవు. ఈవిషయములలో భారత ప్రభుత్వమునకు కొంత బాధ్యత యుండవలయును. అందువలన వారు ప్రజాయత్తశాఖలలో జోక్యము పుచ్చుకొనవచ్చును. కాని భారతప్రభుత్వమున బాధ్యతాయుతపాలనము ప్రవేశపెట్టుటకు వా రెందులకు అభ్యంతరము పెట్టుచున్నారో నాకు తెలియకున్నది. నివేదికలో సూచింపబడిన సూత్రములు జయప్రదములుగా నిర్వహింపబడవలయుననిన బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము అత్యవసరము. దేశమున శాసనవిషయమున సమానత ఉండుటకును రాష్ట్రీయప్రభుత్వమునందలి ప్రజాయత్తశాఖలతో ఇండియా ప్రభుత్వమువారు జోక్యము పుచ్చుకొనుటకు నధికారయ లీయబడియేయున్నది. ఇతరరాష్ట్రములకు సంబంధించువిషయములలో సయితము ఇండియా ప్రభుత్వమునకు అధికార మీయబడియేయున్నది. ఈవిషయము లన్నియు మంత్రులు శాసనసభలతో సంప్రతించుకొని నిర్వహింపవలసిన కార్యములు. కావున నిండియా ప్రభుత్వమువా రిట్టి కొద్దిస్వాతంత్ర్యమును మంత్రులనుండి తీసివేయుట బాగుగ నుండలేదు. భారతప్రభుత్వమువా రీవిషయములలో మంత్రులు శాసనసభలతో సంప్రతించుకొని పనిచేయుటకు స్వాతంత్ర్య మిచ్చినయెడల శ్రేయోదాయకముగ నుండగలదు. అవసరమైనయెడల కార్యనిర్వాహకవర్గపు భారతసభ్యుడు ఈ విషయములలో జోక్యముపుచ్చుకొని. పనిచేయుటకు భారత మంత్రిగ నుండవచ్చును. తాత్కాలిక కారణములవలన కొన్ని విషయములు ప్రజాయత్తముచేయుటకు వీలులేదని తలంచినయెడల మూడు నాలుగుసంవత్సరములు వీనిని మనము ప్రజాయత్తము చేయవలయు నని కోరుచుండినయెడల, ఈ విషయములలోనైన బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును ప్రవేశపెట్టుట కెందుల కభ్యంతర మున్నదో నాకు తెలియకున్నది. రాష్ట్రప్రభుత్వములలో ఏశాఖలలో మనము బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును ప్రవేశపెట్టుచున్నామో, అట్టి శాఖలలో భారతప్రభుత్వమున బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము నీయకున్న రాష్ట్ర బాధ్యతాయుతపాలనము లాభవంతము కాజాలదు.

స్టేటుకౌన్సిలు

34. తరువాత ఆలోచింపదగినది స్టేటుకౌన్సిలు. శాసనసభలో ముందుగ చర్చింపకుండ కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వము స్టేటుకౌన్సిలునందు చట్టములుచేయుటకు నే నామోదింపజాలను. గవర్నరుజనరలు అవసరములనుబట్టి చట్టములను చేయుటకు అధికారముగలదు. ఈ చట్ట

ములు ఆరునెలలకాలము అమలులో నుండవచ్చును. ప్రజాభిప్రాయమును కనుగొనుటకు శాసనసభలో చట్టమును గవర్నరు జనరలే ప్రవేశ పెట్టవచ్చును. చట్టముపట్ల ప్రజాభిప్రాయము కనుగొనుట అనవసరమని గవర్నరు జనరలు కార్యనిర్వాహకవర్గము తలంచినయెడల వానిని శాసనము (ఆర్డినెన్సు) గా చేయవచ్చును. కావున స్టేటుకౌన్సిలు అనవసరము.

శాసనసభయందు తగిన ప్రాతినిధ్యము లేనివారికి స్టేటుకౌన్సిలు నిర్మించుట అవసరమని తలంచినయెడల నాకేమియు అభ్యంతరము లేదు. ఒకచట్టము శాసనమగుటకు కొంతకాలము వ్యవధియుండుటకు గాను స్టేటుకౌన్సిలు అవసరమని తలంచినయెడలను నాకేమియు అభ్యంతరములేదు. కాని ఈ కౌన్సిలు ఈకార్యములకుగాను నెలకొల్ప బడి యుండలేదు. కార్యనిర్వాహకవర్గమువారొక చట్టముపట్ల శాసన సభవారు వ్యతిరేకముగా నుందురని తలంచినయెడల దాని నెటులైన శాసనముగా చేసికొనుటకే ఈ క్రొత్తసంస్థను నెలకొల్ప దలంచుకొని నారు. దీనివలన మనకేమియు లాభములేదు. కావున ఈ క్రొత్తసంస్థను నిర్మించుటకన్నను నిరంకుశముగా చట్టములు చేసికొనుటకు కార్య నిర్వాహకవర్గమువారికి అధికారములిచ్చిన మంచిది. ప్రజామోదమును సంపాదించుచున్నామని స్టేటుకౌన్సిలుద్వారా చట్టములు చేయు నటులు వారు సతతము చేయజాలరు. స్టేటుకౌన్సిలు శాసనసభాస్వాతంత్ర్యమును నాశముచేయగలదు. చాల సంఘర్షణము కలుగగలదు.

ఇంకొక అభ్యంతరము గలదు. ప్రజాప్రతినిధులు పరిష్కరింపవలసిన విషయములలో కార్యనిర్వాహకసంఘమునకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మీయగూడదు. ఇట్టి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యములవలన అనేకానర్థములు కలిగినవి. కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు ఈ విషయములలో స్వాతంత్ర్యమిచ్చినయెడల ఆ విషయములలో ప్రజాభిప్రాయమును బొందుట అసంభవము. పరిపాలనావిషయమున శాసన సభలలో చర్చింపవలసిన సంస్కరణములు ఎన్నియో గలవు. అధికారవర్గమువారి వ్యతిరేకతవలననే ఈ సంస్కరణములు కొన సాగినవి కావు. కావున ఈ సంస్కరణము లేవియో ముందొకసారి ఉదాహరించియుంటిని. పూర్వపు సాంప్రదాయములను బట్టి స్టేటు కవున్సిలు ఇట్టి సంస్కరణములను ఆమోదింపజాలదు. కావున ప్రస్తుతపువిధానముల ననుసరించి నెలకొల్పబోవు స్టేటు కవున్సిలువలన లాభములేదు. ఇదియు గాక పై విషయములలో శాసనసభ కేమియు బాధ్యత యుండగూడదని నివేదికయం దుదాహరింపబడియేయున్నది. కావున నన్నివిషయములలోను చట్టము లన్నియు శాసనసభాంగీకారమునకు పంపవలయును. శాసనసభ వాని నంగీకరింపజాలక పోయినయెడల ఆ చట్టములకు సంబంధించిన కాగితము లన్నిటిని కామన్సుసభకు పంపవలయును. కామన్సుసభ యొక యుపసంఘమునకు వానిని బంపి సదరు కాగితముల నన్నిటిని ఆలోచింపగోరును. వారి యుత్తరువులను పొందిన తరువాతనే కార్యనిర్వాహకసభ గాని, స్టేటుకవున్సిలు గాని ఆ విషయములలో పనిచేయగూడదు. ఈ విషయమున విధానములు రెండు సూచింపబడినవి. ప్రత్యేకవిషయములలో సర్టిఫికేటు మంజూరుచేయు అధికారము, శాసనసభలోని కొంతమంది సభ్యులచే నిరాకరింపబడిన చట్టములపట్ల గల సర్టిఫికేట్లను రద్దుచేయుటకును అధికారము గవర్నరు జనరలుగారి కుండవలయును.

స్టేటు కవున్సిలును తీసివేయుటకు వీలులేక పోయినయెడల దాని అధికారమునైనను తొలగించుట అత్యవసరమని నా అభిప్రాయము.

ఆర్థికపత్రము

౩౫. ఈ విషయమున ఇండియా ప్రభుత్వమువారికి అధికారముల నిచ్చుటకు సూచింపబడినది. ఇంతవఱకును, భారతదేశపు పన్ను చెల్లించువాని శ్రేయోదాయకము కొఱకు భారతదేశాంగ మంత్రి, ఆమోదము, లేకనే భారతప్రభుత్వమువారు సొమ్మును వ్యయముచేయుటకు అధికారము గలిగియుండగూడదని కొన్ని నిబంధనలు పూర్వము కలవు. కాని నివేదికయందలి సూచనలప్రకారము బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము ప్రజలకు లేకపోయినను, భారతప్రభుత్వమువారి పట్ల నిర్బంధములు తొలగింపబడును. నేను ముందు సూచించిన ప్రకారము పన్ను చెల్లించువారి శ్రేయోదాయకముకొరకు భారతదేశాంగమంత్రి కొన్ని కట్టుదిట్టములను చేయుట అత్యవసరము. అట్టి బాధ్యత ఇక ముందు శాసనసభకుండి ప్రభుత్వపు ఆర్థికపట్టికవిషయములలో శాసనసభాసభ్యుల సూచనలు అంగీకరింపబడిన గాని లాభదాయకము కాజాలదు.

ఇతరవిషయములు

౩౬. పార్లమెంటు నందువలె సహాయకార్యదర్శులను స్థాయి సంఘములను, నియమించు విషయమున నాతోడిసభ్యులకు గల వ్యతిరేకాభిప్రాయముతోనే నంగీకరింపజాలను. క్రొత్తప్రణాళికప్రకారము అనధికారసభ్యులు అధికారమునం దుండిన గాని ప్రభుత్వవిషయములు గ్రహించుట కష్టతరము. పౌరసేవోద్యోగము లందలి హైందవులవలె, ప్రభుత్వమువారి సూచనల విమర్శించుటకు అనధికారసభ్యులకు సామర్థ్యముండుట కష్టతరము. ప్రజాయత్తవిషయములలో మంత్రులకు మాత్రము సంగతిసందర్భములు తెలియగలవు. అవియును రాష్ట్రములందే. సహాయకార్యదర్శుల నియామకమువలనను స్థాయిసంఘనిర్మాణమువలనను అనధికారసభ్యులు ప్రభుత్వమునందలి సంగతిసందర్భములను కనుగొనుటకు వీలుండగలదు. ఈ విధానము వలన ముందు పరిపాలకులను సిద్ధముచేయుటకు వీలుండగలదు. కావున ఈ సూచనలను నిరాకరింపగూడదు. సామ్రాజ్య, రాష్ట్ర శాసనసభాకార్యక్రమములపట్ల నిబంధనలను చేసికొనుటకు శాసనసభలకే స్వాతంత్ర్య మిచ్చితీరవలయును.

37. రాజప్రతినిధి భారతదేశాంగమంత్రులకు సమర్పింపబడిన విజ్ఞప్తిపత్రములలో ప్రతివారును సామ్రాజ్య, రాష్ట్ర కార్యనిర్వాహకసభలయందు సగముమంది సభ్యులు భారతీయులుగ నుండ

వలయునని వాంఛించియున్నారు. కాంగ్రెసు, ముస్లిము లీగువారు, సిక్కులు, మదరాసు బ్రాహ్మణేతరులు ఈ సంస్కరణమును కోరి యే యున్నారు. ఈ కోరికలకు కారణము లందఱకు తెలిసియే యున్నవి. కార్యనిర్వాహకసంఘమునందు భారతీయులకు ప్రాతినిధ్యముండిన గాని దేశపరిపాలనమునకు కావలసిన ముఖ్యసంస్కరణములు విజయవంతములు కాజాలవు. ఆర్థికవిషయములకు సంబంధించు విషయములు ఎన్నియో గలవు. భారతప్రభుత్వము, హిందూదేశాంగమంత్రి కార్యనిర్వాహకసభ్యులతో సంప్రతించుకొని ఈ విషయములను పరిష్కరింప వలసియుండును. భారతప్రభుత్వమున భారతీయులకు తగినంతప్రాతినిధ్య ముండిన గాని, భారతీయాశయములను కొనసాగించుకొనుట కష్టతరము. ప్రజోద్యమము పట్ల భారతప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక వర్గము వ్యతిరేకముగా గాని నిరంకుశాధికారముగా గాని ప్రవర్తించుటకు వీలులేకుండ చేయుటకై పాలనమునందు భారతీయులప్రాబల్యము అవసరము. కావున గవర్నమెంటువారు సూచించిన ఒక రిద్దరు భారతీయసభ్యులు కాక ఒక రిద్దరిని కూడ నియమింపవలయు నని నేను సూచించుచున్నాను. ఇందులకు ప్రభుత్వమువా రంగీకరింపనియెడల రాష్ట్రములందు ప్రజాయత్తము చేసిన శాఖల పరిపాలనావ్యవహారముల విషయమై భారతప్రభుత్వమువారు చెలాయింపవలసిన నియంత్రణాధికారమును చెలాయించుటకు భారతీయుల నొకరిని మంత్రిగా నియమింపవలయు నని కోరుచున్నాను. ఈ వ్యవహారముల విషయమై వారితో సంప్రతింపవచ్చునే గాని, వారితో యోచించి వ్యవహారములను పరిష్కరింప నక్కరలేదు.

డిల్లీ, మార్చి ౫. సి. శంకరనాయరు.

చాంపరాను, కెయిరా తగాదాలు

శంకరనాయరుగారు తమ భిన్నాభిప్రాయప్రకటనమునందలి కొన్నిచోట్ల, అధికారులు ప్రజాభిప్రాయము పట్ల చూపుచుండు నిరాదరణమును గురించి వ్రాయుచు, దానికి దృష్టాంతములుగా చాంపరాను, కెయిరాతగాదాల నుదాహరించియుండిరి. అనుబంధమునందు శంకరనాయరుగారు చాంపరాను, కెయిరా తగాదా లెట్టివో యీ విధముగా సూచించుచున్నారు.

చాంపరాను తగాదా

చాంపరాను నీలితోటల యజమానులకును రైతులకును చాల కాలమువఱకు స్నేహభావ మంత తృప్తికరముగా నుండి యుండెడిది గాదు. కొన్ని కలతలు కూడ జరిగినవి. వీని సంగతిసందర్భములను కనుగొనుటకు గాను గోర్లేగారిని ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యేకాధికారిగ నియమించిరి. ఆయన వ్రాసిన నివేదిక రైతుల కనుకూలముగా నున్నందున, దానిని ప్రకటించుటకు నిరాకరించిరి. ప్రభుత్వమువారు తోటల యజమానులతో సంప్రతించి, వారికి అధికారములు చెలాయించుటకు స్వాతంత్ర్యమిచ్చియుండిరి. రైతు లంత అసంతృప్తిపడవలసిన కారణము లేవియు లేవని ప్రభుత్వమువారి యభిప్రాయము. 1913 సం॥ మార్చి నెలలో బిహారపు శాసననిర్మాణసభాసభ్యులొకరు ఈ సంగతిసందర్భముల కనుగొనుట కొక విచారణసంఘమును నెలకొల్ప గోరియుండిరి. ఈ విషయములు స్థానికాధికారులు పరిష్కరించుకొనవలసినదే గాని, తా మేమియు నందు జోక్యము పుచ్చుకొనజాల మని ప్రభుత్వమువా రీసభ్యుని కోరికకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి. రెండేండ్లకాలము సంగతిసందర్భములు యథాప్రకారము గానే యుండెను. 1915 సం॥ జనవరినెలలో ఈవిషయమునుగురించి శాసనసభలో ప్రశ్నలువేయబడినవి. ఈవిషయములలో సత్యాసత్యములు కనుగొని నివేదికను బంప స్థానికాధికారులను కోరియుంటి మని ప్రభుత్వమువారు జవాబిచ్చిరి. ఆ సంవత్సరము ఏప్రియిలు నెలలో విచారణసంఘము నొకదానిని నెలకొల్ప శాసనసభలో మఱల నడుగబడినది. విచారణసంఘముకన్న స్థానికాధికారులే ఈ విషయముల నాలోచించుటకు తగిన సమర్థులని ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి. ఆ సంవత్సరము, మరుసటి సంవత్సరమునందు సయితము ప్రభుత్వమువా రీ విషయమున నేమియు చర్యను దీసికొనలేదు. తరవాత కాంగ్రెసువా రీ విషయమున జోక్యము పుచ్చుకొనిరి. గాంధిగారు సంగతి సందర్భముల కనుగొనుటకు చాంపరానుకు వెళ్ళిరి. గాంధిగారు తమ కార్యసాధనమునకు జిల్లా అధికారుల సాయము నపేక్షించిరి.

గాంధిగారి కోరికకు జవాబుగా బిహారునందలి యూరోపియను సంఘమువా రీ క్రింది తీర్మానములను చేసిరి:—

1. ఎవరు పిలువని పనికి బూనుకొనిన, గాంధిగారి రాకవలన అశాంతి, నేరములు ప్రారంభమైనవి.

2. ఆయన ఈ మండలమునం దుండినయెడల చాంపరానునందలి యూరోపియనుల శ్రేయోదాయకమునకును మండలక్షేమమునకును భంగము కలుగగలదు.

3. చాంపరాను మండలమున శాంతిని కొనసాగింప దలంచినయెడల గాంధిగారిని ఆయనసహాయులను వెంటనే ఈ ప్రాంతములనుండి సాగనంపుటకు గల ఆవశ్యకతను కలకత్తాయందలి యూరోపియను సెంట్రలు సంఘమువారు గ్రహింపవలయును. చేరువనున్న ఇతరమండలములలో సయితము నేరములు జరుగు నని భయము కలుగుచున్నది.

గాంధిగారికి సహాయముచేయుటకు బదులుగా, పై తీర్మానముల ప్రకారము, మండలాధికారులు ఆయనను మండలమును వదలి వెళ్లమని యాజ్ఞాపించిరి. సాధారణముగ చట్టములకు లోబడి ప్రవర్తించు హిందువున కీ శిక్ష సరిపోయియుండెడిదియే. ఆ విషయమున మం దేమియు మనము వినకపోయియుండెడి వారమే. కాని గాంధిగారు ఆజ్ఞల్లనువదలి వెళ్లుటకునిరాకరించిరి. అధికారులు ఆయనను ప్రాసిక్యూటుచేసిరి. తాము దోషులమని గాంధిగా రొప్పుకొనిరి. గాంధిగారటులు ధిక్కారముచేయుదు రని యెవరును ననుకొనలేదు. గాంధిగారిని శిక్షింపక, కేసునుఉపసంహరించుకొనిరి. తరువాత కొంత

కాలమునకు దొరతనమువారు గాంధిగారి కార్యసాధనమునకు సహాయముచేసెద మని చెప్పి తోటల యజమానుల ప్రతినిధులు, అధికారులు, గాంధిగారు మఱొక భారతీయ జమీందారునితో నొక విచారణసంఘమును నెలకొల్ప సమ్మతించిరి. గాంధిగారికిటులు తృప్తికరముగ విచారణసంఘమువారు కార్యసాధనమును ముగించిరి. బిహారు ప్రభుత్వమువారు విచారణ సంఘమువారి సూచనల ననుసరించి తోటయజమానులు బద్ధవ్యతిరేకత చూపుచున్నను సరకు గొనక శాసనము నొకదానిని చేసిరి. పర్యవసానముగ రయితు తోట యజమానులు పోరాడిరి. ఆంగ్లో ఇండియనుపత్రిక యొకటి ఈ విషయమున నిటుల వ్రాసినది.

"ఈ ప్రవర్తనమునందు అధికారవర్గమున కనేకదోషములను ఆరోపించవచ్చును. ప్రతివిషయములోను ఉపేక్షచేయుట వారి యాదర్శము. విషయమును గుప్తముగా దాచియుంచుటకు వారి కెంతయు సంతోషము. విషయము చర్చించ తలంచిన నొప్పుకొనరు. కాని వాదనచేయువారు సమర్థతతో ముందుకు వచ్చిన వారికోరికల కొనసాగింతురు. విమర్శపూర్వక మైన ఈ విషయమున చాల కాలము శ్రద్ధవహించక యుండి వాదనచేయువారి బలాబలములను బట్టి న్యాయముచేయుట మంచిది కాదు." (పయొనీరు 1918 మార్చి 18.)

అధికారవర్గమునకు వ్యతిరేకముగా నొక తగాదాను వాదించుట కష్టతరము. రైతులు శాంతిభూయిష్ఠముగా చేయు, నాందోళనమును, ప్రభుత్వమువారు తోటయజమానుల మనస్సు నొప్పించుటకు అయిష్టులై పెడచెవిని బెట్టుచుందురు. కాంగ్రెసువారు, గాంధిగారు రైతుల ఆందోళనమునకు కేలూతనిచ్చి, తోటయజమానుల కన్నను ఎక్కువగా రాపిడి కలుగచేసిన గాని న్యాయము కలుగుట కష్టతరమయ్యెను. ఆ రాష్ట్రమునందలి ప్రజలు గాంధిగారిని దైవసంభూతులుగ బూజించుచున్నారు.

ఇది ఆంగ్లో ఇండియనులకును రైతులకును సంబంధించిన విషయము. నేను ముందు సూచింపబోవు విషయమున సయితము మన మీ గుణపాఠములనే గ్రహింపుటయే గాక ప్రభుత్వముక్రింద రైతు లెట్టి కష్టములకు పాల్పడవచ్చునదియును కనుగొనవచ్చును.

కెయిరా తగాదా

బొంబయి రాజధానియందలి కెయిరా జిల్లాయందు బహుసంవత్సరములనుండి ప్రజలు పంటలు చెడిపోవుటవలనను క్షామరోగములవలనను వ్యవసాయసంబంధములగు కష్టములవలన బాధపడుచున్నారు. మామూలురోజులలో నా మండలమున 16 అణాలుగాక, 12 అణాల పంటయే పండుచుండెడిదని కలెక్టరే చెప్పుచుండెడివారు. 1917 సంవత్సరాంతమున గల అతివృష్టివలన పంటలన్నియు నాశనమైపోయినవి. పంటలు పాడైపోయిన కర్షకుడు శిస్తు చెల్లించియే తీరవలయుననియు, ఆచోట నందతికిని ఇట్టిబాధలే యున్న యెడల నప్పుడు ఇతరులతోపాటు ప్రభుత్వసహాయమును కర్షకుడు పొందవచ్చునని రివిన్యూచట్టములలో గలదు. 20 వేల మంది ప్రజలు ఆసంవత్సరపు రివిన్యూవసూళ్లను నిలుపుదలచేయ ప్రార్థించుచు మహజరు లనేకములను ప్రభుత్వమువారికి బంపిరి. ఆ సంవత్సరమున నాలుగణాలకు లోపుగనే పంటలు పండినందున, రివిన్యూ చట్టముల ప్రకారము శిస్తులను రద్దుచేయ నామహజరులం దుదహరించియుండిరి. శిస్తులకుగాను చెల్లింపవలసిన సొమ్మునైనను పంటలవలన పొందజాలకున్నామని వారు ప్రభుత్వమువారికి మొఱపెట్టుకొనిరి. తగిన అధికారులద్వారా మహజరులను తమకు బంపలేదని ప్రభుత్వమువారు వానిని వాపసుచేసిరి. తదనంతరము ప్రజలు వానిని కలెక్టరుద్వారా పంపుకొనిరి.

జిల్లాసంఘమువారు సయితము ప్రజల కష్టములను కనుగొని, రివిన్యూ వసూళ్ల నాపుదలచేయ ప్రార్థించుచు ప్రభుత్వమువారి కొక మహజరు పంపుకొనిరి. మండల సంఘమువారి విషయములలో జోక్యము పుచ్చుకొన గూడదని ప్రభుత్వమువారు జవాబు నిచ్చిరి. శాసనసభాసభ్యు లగు ఆనరబిలు ఫారెకు పటేలుగార్లు సయితము ప్రజల కష్టనిష్ఠురములను కనుగొని ప్రజల కోరికలలో న్యాయమున్నదని కలెక్టరుగారికి మనవి చేసిరి. కలెక్టరు ఈ విషయమున తగిన విధముగ పనిచేయుదు నని జవాబిచ్చెను గాని, రివిన్యూ వసూళ్లను నిలుపుదల చేయలేదు. ఈ మహజరులు మనవులవలన, ప్రజలు నిలుపుదల చేయమనిన 23 లక్షల రూపాయల వసూళ్లలో ఒకలక్ష 75 వేల రూపాయలను మాత్రము ప్రభుత్వమువారు రద్దుచేసిరి. పిమ్మట ఆనరబిలు సర్ దిన్షావాచా, ఆనరబిలు ఫరేకు, పటేలుగార్లు గవర్నరుగారిని కలిసికొని సంగతి సందర్భములను నివేదింపగా, గ్రామాధికారులు పంపిన లెక్కలు బాగుగా నున్నవనియు, ఇక నా విషయములలో నేమియు సహాయము చేయజాల మనియు గవర్నరుగారు ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి. హిందూదేశ సేవాసంఘసభ్యులలో ముగ్గురు ప్రజలు కష్టనిష్ఠురముల కనుగొనుటకు ముందంజవేసిరి. అతివృష్టివలన పంటలు నాశన మైన వనియు, 5,6 నెలలనుంచి ప్రజలకు తినుటకు కావలసిన ఆహారపదార్థములును లేకయున్న వనియు, అందువలన వా రెన్నియో కష్టములకు పాలగుచున్నా రనియు, ఈ సంఘసభ్యులు కనుగొనిరి. రైతుల కోరికలు సరియైన వనియు, వారికి తగిన సహాయము చేయుట అవసర మనియు, అధికారు లందరికి నివేదించిరి. అధికారులు తగిన సహాయము చేసెదమని చెప్పిరి. ఈ విషయమున తగిన విచారణచేయ గాంధిగారు కోరుచు, ఆ విచారణ సందర్భమున తాను సయిత ముండుటకు సదుపాయములు గలుగ చేయవలయు నని కలెక్టరును వేడిరి. దీనికి కలెక్టరు నిరాకరించెను. ప్రజల కష్టనిష్ఠురములను కన్నులార చూచివచ్చుటకు గాంధిగారే బయలుదేరిరి. ప్రజలబాధలు నిజమైన వనియే ఆయన తెలిసికొనెను. కలెక్టరు, గవర్నరులకు యీ సంగతులను తెలిపిరి. ఇంతకు ముందే ప్రజలకు తగిన న్యాయము చేయబడిన దనియు, ఇక తా మేమియు నిందు విషయమున జోక్యము పుచ్చుకొనమని గవర్నరు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. శాసనసభలో ఈ విషయమున కొన్ని ప్రశ్నల నడుగు-

టకు కొందఱు సభ్యులు పూనుకొనిరి. ప్రభుత్వమువారు వానిని సభలో నడుగుటకు నిరాకరించిరి. మార్చి 23-వ తేదిని వ్యవసాయ శాఖవారు, పంటలు నాశనమైనందున ప్రజల కెంత నష్టమైనది రివిన్యూ అధికారులద్వారా కనుగొనగోరుచు శాసనసభలో నొక తీర్మానము ప్రవేశపెట్టబడినది. ప్రభుత్వమువారి ప్రతిఘటనవలన తీర్మాన మోడిపోయినది. శాసనరీత్యా చేయవలసిన యాందోళనము దీనితో ముగిసిపోయినది.

రైతులు మార్చి నెల 28-వ తేదినుండి సాత్వికనిరోధము నవలంబించి శిస్తులను చెల్లించుటకు నిరాకరించిరి. శిస్తులు చెల్లించనందున, రైతులసామానులు, ఆవులు మున్నగు యావదాస్తియు వేలము వేయబడినది. వారి భూములను సయితము వేలము వేయుటకు ప్రభుత్వమువారు ఉత్తరువులను జారీచేసిరి. రైతులనుండి శిస్తును రాబట్టుటకు రివిన్యూ అధికారులు చేయవలసిన ప్రయత్నముల నన్నిటిని చేసిరి. కమీషనరు రైతులందఱను నొకచో సమావేశపరచి ప్రభుత్వపుటుత్తరవులకు లోబడవలయు ననియు, అటుల చేయకపోయిన కష్టములకు పాలుగావచ్చు ననియు స్వరాజ్యాందోళనకారుల మాటలు విని మోసపోకు డని రైతులకు గొప్ప యుపన్యాసము నిచ్చిరి. కాని రైతులు తమ పట్టుదలను విడిచినవారు కారు ఈ యుద్యమమునకు సానుభూతి జూపుటకు దేశమునం దెల్లెడలను సభలు జరిగినవి. స్వరాజ్యవాదులకును తమకును పోరాటము జరుగుచున్న దని ప్రభుత్వము వారు తలంచిరి. ప్రజల నొత్తిడిచేయుటకు సర్వప్రయత్నములను చేసిరి. కాని ఈ యొత్తిళ్లవలన ప్రజల నిరోధమునకు సయితము బలము రాసాగినది. గ్రామాధికారులు ప్రభుత్వమునకు వ్యతిరేకముగా తిరిగిరి. ప్రభుత్వమువారి యొత్తిడికి ప్రత్యుత్తరముగా వారీ క్రింది జవాబు నిచ్చిరి.

"ప్రభుత్వమువారి యుత్తరవులు, ప్రజలపట్ల మాకు గల ధర్మములకు వ్యతిరేకముగా నున్నయెడల, వానిని నిరోధించుట మా ధర్మము. ఈ కార్యమునకు పూనుకొనుటకు ముందు ప్రజల కష్టముల నివారణచేయుటకు ప్రభుత్వమువారితో కలిసి యెంతయో పని చేసితిమి. కాని వారు వీనిని సరకుకొనలేదు."

ఏప్రియలు 25-వ తేదిని శిస్తు చెల్లించ శక్తిగలవారు తప్ప తక్కినవారు రా సం॥న శిస్తు చెల్లించ నక్కఱలేదని ప్రభుత్వమువారు ఉత్తరవులను జారీచేసిరి. ఎవరు శిస్తులు చెల్లించగలరో, ఎవరు చెల్లించజాలరో అను విషయమును రైతులే పరిష్కరించకోరిరి. కాని యీ యుత్తరవు జూన్ నెల 8-వ తేదీ వరకు కార్యాచరణమునందు పెట్టబడినది కాదు. అంతవరకును సొత్తులు వేలములు వేయబడుచునే యుండినవి. రైతులమీద కేసులును జరుగుచునే యుండినవి. ఈ ప్రాసిక్యూషను లందలి ముద్దాయిలు మారు మాటాడలేదు. తమపై విధింపబడిన శిక్షలకు అప్పీళ్లు చేయలేదు. వీరిలో నొకరు విడుదల చేయబడిన తదనంతరము, "తాను స్వరాజ్యవాది ననియు తన ఆత్మసాక్షికి వ్యతిరేకముగా నుండు శాసనములను ఎల్లకాలమును నిరోధించుచుండెద ననియు" కలెక్టరు దగ్గరనే చెప్పియుండెను.

రివిన్యూ పద్ధతివలన లాభ మెక్కువగ వచ్చుచుండిన యెడల రైతుల కష్టము భరింప నశక్యము. తరువాత పరిణమించు విషయము సూచించుట సులభము.

ఈ తగాదా విల్లింగ్డను ప్రభువువారి పాలనలో జరిగినది. వీరివలెనే ఉదారవంతులు కాని వారి పాలనములో నిది యెటుల పరిణమించునో చెప్ప నశక్యము.

అధికారవిభజనసంఘము

సౌతుబరో సంఘ నివేదిక సూచనలు

మాంటుఫర్డు రాజ్యాంగ ప్రణాళికలోని అధికార ప్రజాయత్త శాఖల విభజనల విషయమున భారతదేశీయుల అభిప్రాయమును కనుగొనుటకు సౌతుబరో ప్రభువు గారి యాజమాన్యమున నొక విచారణ సంఘము నెలకొల్పబడినది. విచారణ సంఘమువారు దేశమునందలి అధికార ప్రజాభిప్రాయమును కనుగొని ఈ క్రింది సూచనలను ప్రకటించిరి:

భారతప్రభుత్వముతోటి సంబంధము

అధికారవిభజననిర్ణయసంఘపు నివేదికము ఆఱు ఖండములుగ నున్నది. రాష్ట్రీయాధికారములను, రాష్ట్రములకును భారతప్రభుత్వమునకుఁ గల సంబంధమును తెలుపు రెండవభాగమును, ప్రజాయత్త శాఖావిషయములను గూర్చియు నీవిషయములలో రాజప్రతినిధికిఁ గల అధికారమును గుఱించియును చర్చించు మూఁడవభాగమును, ప్రభుత్వశాఖకు సంబంధించిన సూచనలు గల నాలుగవభాగమును, ఆర్థికవిషయమును గుఱించిన ఏర్పాటులు గల యైదవభాగమును ముఖ్యములు. వానిలో నివేదిక క్లిష్టముగను సాంకేతికపదభూయిష్ఠముగను ఉండుటచేత దీనిని సంగ్రహించుట కష్టము. కావున నందలి ప్రధానసూత్రములు మాత్రమే ఇచ్చట బొందుపరుపఁబడినవి:

ప్రభుత్వశాఖానిర్ణయము

2. సంఘమువారు (1) అఖిలభారతీయ విషయముల గుఱించియు, (2) రాష్ట్రీయవిషయముల గూర్చియు, రెండుపట్టికలను తయారుచేసిరి. మొదటిభాగమున నౌకాసైనికవైమానిక విషయములను, విదేశసంబంధములను, స్వదేశసంస్థానములతోటి సంబంధములును (కొన్నివిషయములలో తప్ప) రయిలు మార్గములను, సైన్యమునకు సంబంధించిన విషయములను పోస్టు టెలిగ్రాఫ్ కరెన్సీ

విషయములును, నాణెములను ముద్రించుటయు, సామ్రాజ్యాదాయ విషయములును, ఆస్తి హక్కు మున్నగువానికి సంబంధించు శాసనమును వాణిజ్యమును క్రిమినలు శాసనమును, సెంట్రలు పోలీసు రెయిల్వే, పోలీసు శాఖలును, ఆయుధధారణనిర్ణయమును, వైజ్ఞానిక పారిశ్రామిక పరిశోధనా కేంద్ర ప్రతిష్ఠాపనములును, మతవిషయములను, భారత ప్రభుత్వశాఖలుగ చేర్పబడినవి. రెండవభాగమున స్థానిక స్వపరిపాలనమును, వైద్యమును, విద్యయు, పారిశుద్ధ్యమును, (కొన్ని విషయములలో తక్క) విద్యాశాఖయును రాష్ట్రమునందలి భవనములును, (సైనికవిషయములకు సంబంధించినవి గాక) ఇతర ప్రయాణ మార్గములును, కొన్ని విషయములలో రైలుమార్గములును ఇరిగేషన్ కాలువలు, భూమిశిస్తు, వ్యవసాయము, పశువైద్యశాఖలు మున్నగునవియును పరపతిసంఘములు, అటవీశాఖ, మద్యపానశాఖ, న్యాయ శాఖయు, పారిశ్రామికపురోవృద్ధియు పోలీసును, ఖైదులును, వార్తాపత్రికా ముద్రణయంత్రాధికారమును అప్పతీసికొను నధికారమును రాష్ట్రీయప్రభుత్వశాఖలో చేర్పఁబడినవి.

3. రాష్ట్రీయశాఖలు ప్రభుత్వాయత్తము లనియును, ప్రజాయత్తములనియు విభజింపఁబడినవి. ఈవిభాగమునుబట్టియే రాష్ట్రీయ శాఖావిషయములలో భారతప్రభుత్వమునకు గల అధికారము మార్పుపొందవలయు నని సూచింపబడినది. ప్రజాయత్తశాఖావిషయములలో రెండు విషయములలోమాత్రమే ప్రభుత్వమువారు జోక్యము కలుగఁజేసికొనవచ్చును.

అవి యేవన: (1) అఖిలభారతీయశాఖ పరిపాలనాసంరక్షణార్థము. (2) రెండు మూడు రాష్ట్రములకు సంబంధించిన సమస్యా పరిష్కారమునకై ఆయా రాష్ట్రములు ఎట్టి తీర్మానమును రానప్పుడు కొన్ని ప్రత్యేకవిషయములలో భారతప్రభుత్వమువారు తమ యధికారమును వీడక వానిని భారతప్రభుత్వశాసనమునకు లోబడిన రాష్ట్రీయవిషయములుగఁ బరిగణించుచుందురు. ప్రభుత్వాయత్త విషయములలో భారతప్రభుత్వమునకు గల సాధారణాధికారము తగ్గింపఁబడలేదు. కాని, ఈ విషయములను రాష్ట్రీయప్రభుత్వము వారు భారతప్రభుత్వమువారి ఏజెంట్లుగనుండి పరిపాలించుచుండిరా లేక అవి రాష్ట్రీయప్రభుత్వమువారి అధికారములోనివేనా? అను విషయమును గుర్తించి భారతప్రభుత్వమువారు తమకు గల అధికారమును చెల్లించుచుండవలయును. మొదటి విషయములో భారతప్రభుత్వమువారికి గల అధికారము తగ్గింపఁబడదు. రెండవవిషయములో నూతన భారతప్రభుత్వశాసనోద్దేశము ననుసరించి ఈ యధికారమును చెల్లించుచుండవలయును.

4. సాధారణముగా రాష్ట్రీయవిషయములలో శాసననిర్మాణమును గావించుటకు రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకు సర్వాధికారము నొసంగవలయు నని సూచింపఁబడినది. ప్రభుత్వశాఖలు ప్రభుత్వాయత్తము లైనను ప్రజాయత్తము లైనను కావచ్చును. కాని ఇవి భారతప్రభుత్వశాసననిర్మాణమునకు లోబడునట్టివిగ మాత్ర ముండ రాదు. గవర్నరు తనవశమున నున్న ఎట్టి రాష్ట్రీయపుబిల్లుల నైనను ఇతరరాష్ట్రములలో నున్న ఎట్టి అఖిలభారతదేశీయవిషయము నైనను రాజప్రతినిధి అనుమతిని పొందునట్లుగ ప్రత్యేకించునట్లు అధికారమును కలిగియుండవలెను. అందు ముఖ్యముగ మతము మతాచారములు, సాంఘికాచారములు, విశ్వవిద్యాలయశాసనములు, ప్రభుత్వాయత్తప్రజాయత్తశాఖానిర్ధారణశాసనములు, రైలు ట్రాము మార్గములకు సంబంధించిన బిల్లులు — వీనికి గవర్నరు రాజప్రతినిధి యంగీకారమును పడయవలయును.

అధికార విభజనము

5. అధికారమును ప్రజావశంగతము చేయు విషయములో స్థానికప్రభుత్వములు చేసిన సూచనలను కొన్ని షరతులమీద చర్చించియుండిరి. మదరాసు ప్రభుత్వమువారు ద్వంద్వవిధానము గల ఎట్టి సంస్కరణల కైనను సంపూర్ణముగ ప్రతికూలురుగా నుండిరి. బొంబాయి, పంజాబు ప్రభుత్వములవారును అస్సాము చీఫుకమిషనరును అధికారవిభజనము లేని మఱొక సంస్కరణ విధానమును సూచించిరి. మధ్యరాష్ట్రముల చీఫు కమీషనరు సంస్కరణ విధానము నాచరణలోనికి వచ్చుటకు ముందు కొంత శిక్షణము వలయు నని తెల్పిరి. స్థానికస్వపరిపాలనము వైద్యశాఖాపాలనము విద్య, పారిశుద్ధ్యము (కొన్ని విషయములు తక్క) విద్య రాష్ట్రీయభవనములు సైనికసంబంధము గాని ఇతర రాకపోకల విషయములు కొన్ని విషయములలో రైలు ట్రాము మార్గములు వ్యవసాయము పశువైద్యశాఖ చేపలు (అస్సాములో తప్ప) పరపతి సంఘములు, బొంబాయిలో అడవులు, మద్యపానము (అస్సాములో తప్ప) పారిశ్రామికాభివృద్ధి ఇవి ప్రజాయత్త విషయములలో ముఖ్యములుగా పరిగణింపవలె నని సూచింపఁబడినవి. మదరాసులో ఏ విషయమైనను ప్రజాయత్తములుగా నుండుటకు సూచించుట దుస్సాధ్యమనియు, నియోజకవర్గ నిర్ణయసంఘమువారి సూచనలవలన బ్రాహ్మణులే అధిక సంఖ్యాకులుగ నధికారమును కలిగియుందు రనియు, వారిచేతులలో జనసామాన్యము సురక్షితము గాదనియు, కాచిమను గారు నుడివిరి.

గవర్నరు జోక్యము

6. ఈ క్రింద తెలుపబడు రెండు విషయములందు మాత్రము ప్రజాయత్త విషయములలో గవర్నరు జోక్యమును కలుగజేసికోవలె నని సంఘమువారు సూచించిరి.

(1) ప్రభుత్వాయత్తవిషయ సంరక్షణార్థము.

(2) పై యధికారుల యుత్తరువులను పాలించుటకు వలయు ప్రత్యేకబాధ్యతా నిర్వహణార్థము.

మొదటి విషయములో నాయాశాఖల సమ్మతి నొందుటకు గవర్నరు విఫలమనోరథుఁ డైనచో అతఁడే ఆ సమస్యను పరిష్కరించి ఆ శాఖామంత్రిని తన పదవికి (అవసర మగునెడల) రాజీనామా నొసంగవలె నని చెప్పుటకు నధికారము గలదు. అత్యవసర

మగు విషయములలో సభాయుతులు గవర్నరు స్వతంత్రముగనే చర్యను తగినట్లు తీసికొనవచ్చును. ప్రభుత్వమునందలి రెండు భాగములకుఁ గల యధికారమును నిర్వచించుటకు కొన్ని నియమములు సూచింపఁబడినవి. వీని సారాంశ మేమనఁగా:

(1) ఒక శాఖవారు రెండవశాఖతో అనవసరముగా జోక్యము కలుగఁజేసికొనరాదు.

(2) ఈశాఖ యధికార విషయమున సందేహము గలిగినప్పుడు దానిని గవర్నరు మాత్రమే పరిష్కరింపవలెను.

(3) సభాయుతుఁ డగు రాజప్రతినిధి యుత్తరవు పాలింపఁబడునట్లు గవర్నరు కనిపెట్టవలయును.

(4) ప్రజాయత్త ప్రభుత్వాయత్తశాఖలకు సంబంధించిన విషయములలో గవర్నరు సంయుక్తసమావేశములఁ గావించి ఏకీభావము కుదురనపుడు తానే ఆ విషయమును నిర్ణయింపవలయును.

(5) మంత్రి లేనప్పుడు అత్యవసరసమయములోనే ప్రజాయత్తవిషయ మైన సభాయుతుఁ డగు గొర్నరే పరిపాలింపవచ్చును.

పై యధికారుల ఉత్తరువులను పాలించు ప్రత్యేక బాధ్యతా నిర్వహణమునకు గవర్నరు ఇట్టి అధికారమునే గలిగియుండవలయును. గవర్నరుయొక్క ప్రత్యేక బాధ్యతలను నిర్వచించు చిత్తునియమములు నివేదికయందు చేర్పఁబడినవి. శాంతిస్థాపనము మత సాంఘిక కలహ నిషేధము వాణిజ్య స్వాతంత్ర్యప్రదానము ప్రజాక్షేమమునకు భిన్నములగు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యప్రదానము ఆంగ్లో ఇండియనుల యొక్కయు, ప్రభుత్వోద్యోగుల యొక్కయు, ఈ దేశమునందు తాత్కాలికముగ నివసించు సంఘముయొక్క సంరక్షణము మహమ్మదీయుల విద్యావిషయసంరక్షణము మత ప్రతిష్ఠాపనలు, నిమ్న జాతులు—మున్నగువాని సంరక్షణము మొదలైనవి గవర్నరు ప్రత్యేక బాధ్యతలలో చేర్పఁబడినవి.

పౌరసేవ్యోద్యోగములు

(7) రాష్ట్రీయప్రభుత్వము వారి క్రింద పనిచేయుచున్న వారిని "ఇండియను" "ప్రావిన్షియలు" "సబార్డినేటు" లని మూడు తరగతులుగా విభజింపవలయు నని సంఘమువారు సూచించిరి. ఏ అధికారము ఉద్యోగులను నియమించుచున్నదో, ఆ అధికారమే ఆ యుద్యోగుల కుండవలసిన లక్షణములను నిర్ణయించ గలదు. భారతమంత్రిగారి స్టాట్యూటరీయుత్తరువుల యందు సూచింపబడిన పద్ధతుల ప్రకారము ఇండియను "సర్వీసు ఉద్యోగములకు తగినవారిని నియమింతురు. భారతమంత్రిగారే ఈ సర్వీసు నందలి వారికి నుద్యోగముల నిప్పించుట, వారి జీతములను నిర్ణయించుట క్రొత్తయుద్యోగములను సాంక్షను చేయుట భారతదేశ ప్రభుత్వము వారి క్రొత్తచట్టము నందలి స్టాట్యూటరి యుత్తరువుల ప్రకారము ఉపకారవేతనములను సంపాదించుట మున్నగు కార్యములకు పూనుకొందురు. స్టాట్యూటరీ నిబంధనలలో ఇండియను సర్వీసునకు సంబంధించిన యుద్యోగుల జీతములను, ఉపకారవేతనములను గవర్నరుగారి అనుమతి లేనిదే ప్రజాయత్తశాఖలలో చేర్చకూడదని సంఘమువారు సూచించిరి. వైద్యశాఖను ప్రజాయత్తము చేయదలచిన యెడల ఇండియను మెడికలు సర్వీసునందలి యుద్యోగుల ప్రైవేటు ప్రాక్టీసునకు భంగము కలుగకుండ భారతదేశరాజ్యాంగమంత్రి తగిన కట్టుదిట్టములను చేయవలసివచ్చునని సంఘమువారు సూచించిరి. పౌరసేవోద్యోగములను కట్టుదిట్టముల చేయుటకును, ప్రభుత్వమువారి అనుమతిలేనిదే ఏ యుద్యోగియొక్క గాని జీతముల యుపకారవేతన విషయములలో యుత్తరవు లేవియు పాలింపకుండునటుల చేయుటకును గవర్నరువారు చూచుచుండవలయును. ఈ యుత్తరువులమీద అప్పీళ్లను భారతదేశ ప్రభుత్వమువారికి భారతదేశాంగమంత్రిగారికి చేయవచ్చును. దేశాంగమంత్రిగారి యుత్తరువుమీద తప్ప, ఇండియను సర్వీసునకు సంబంధించినవారి నెవరినైనను ఉద్యోగమునుండి తీసివేయుగూడదు. అధికార ప్రజాయత్తశాఖలలో నున్న యుద్యోగుల ప్రమోషను, బదలాయింపులు, కట్టుదిట్టముల విషయమున, పైన సభాయుతు లగు గవర్నరుగారికిని, మంత్రులకును గల సంబంధముల విషయమున సూచింపబడినవే అనువర్తింపగలవు.

రాష్ట్రవిభజన

8. ప్రావిన్షియలు డివిజను రాష్ట్రీయ శాఖోద్యోగము లందలి వారి నియోజనము, శిక్షణ, కట్టుదిట్టములు, మున్నగువానిని నిర్ణయించు శాసనమును చేయునంతవఱకును, ప్రజాయత్తశాఖల సంబంధమున మంత్రులు ప్రకృతమున్న నిబంధనములనే అనుసరింపవలసియుండును. జీతము అలవెన్సులు సెలవులు మున్నగు విషయములందు మాత్రము స్థానిక ప్రభుత్వములవారికి సంపూర్ణాధికారము లీయబడును. సాధారణపు కట్టుదిట్టములలో మాత్రము ఇండియను సర్వీసు ఉద్యోగులకు సూచింపబడిన పద్ధతులే రాష్ట్రీయశాఖోద్యోగులకును అన్వయింపగలదు. ఇకముందు జీతములు, ఉపకారవేతనములకు సంబంధించినట్టియు, ఈ శాఖయం దున్నవారిని యుద్యోగములనుండి తీసివేయుటకుగాను పాలింపబడు నుత్తరువుల విషయమునను గవర్నరుగారి అనుమతి యుండుట అత్యవసరము. సబార్డినేటు డివిజను అధికారాయత్త ప్రజాయత్త శాఖలలో నుండు సబార్డినేటు యుద్యోగుల స్వాతంత్ర్యములను యథాప్రకారముగా నిలువపెట్టుటకుగాను గవర్నరుగారు ఉత్తరువులను పాలించుచుండవలయును. ఇకముందు నియమింపబోవు వారి యుద్యోగవిషయములందు మాత్రము సభాయుతు లగు గవర్నరు, గవర్నరు మంత్రులు తగిన నిబంధనలను నేర్పరచవచ్చును.

ఇండియను సర్వీసునందలి నిబంధనలకు లోబడి నడచుకొను వారినే ఆయా యుద్యోగములకు నియమింపవలయు నని సంఘము వారు అభిప్రాయపడిరి. అయినను అవసర మైన నిర్బంధములను ముందుముందు తగ్గింపవచ్చును.

ఆర్థిక విషయములు

9. ఆర్థికవిషయమున నీ క్రింది యేర్పాటులను చేయవలయును:

(1) సభాయుతులగు గవర్నరునకును, మంత్రులకును సంబంధము లేకుండనే సంప్రతీకరణ పద్ధతి (ఆడిటింగు సిస్టము) సంస్థాపింపబడి సంప్రతి నివేదికలను రాష్ట్రీయశాసనసభలకు సమర్పింపవలయును.

(2) రాష్ట్రీయార్థిక శాఖలు అధికారాయత్తములుగ నుండవలయును. ప్రజాయత్తశాఖల సందర్భమున రాష్ట్రీయార్థిక శాఖవారు సలహా నిచ్చుట విమర్శించుటయే నిర్వర్తించవలసిన ధర్మములు. అంత్యతీర్మానములు మంత్రులమీద నాధారపడియుండును. కాని వీనికి గవర్నరుగారు సమ్మతించవలయును.

(3) భారతదేశప్రభుత్వమువారి అనుమతిలేకనే స్థానికప్రభుత్వములు ప్రవేశపెట్టు పన్నుల జాబితాలు నిబంధన ప్రకారము షెడ్యూలునందు సూచింపబడును.

(4) సాధారణముగా రాష్ట్రీయప్రభుత్వములు భారతదేశ ప్రభుత్వమునుండి అప్పులను పుచ్చుకొనుచుండవలయును. అయినను, కాలపరిమితి, అప్పుపద్ధతుల ననుసరించి ప్రభుత్వమువారి ఆమోదముతోఁ గొన్ని విషయములందు మాత్రము ఇండియను మార్కెట్టునుండి పైకమును బదులుపుచ్చుకొనుటకు స్వాతంత్ర్య మీయబడినది.

(5) కొన్ని చిన్న నిబంధనలను మాత్ర మనుసరించి రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు నిలువయున్న ధనమును ఖర్చుపెట్టుటకు స్వాతంత్ర్య మీయబడినది.

(6) సభాయుతులగు గవర్నరు జనరలుగారు మునిసిపలు స్థానికసంఘమువారు విధించుకొనవలసిన పన్నుల విషయమున షెడ్యూలును నిర్ణయించును. షెడ్యూలునందు లేని పన్ను విషయమున ముందుగనే ప్రభుత్వమువారి అనుమతిని పొందవలయును.

సర్ శంకరునాయరుగారి భిన్నాభిప్రాయము

సర్ శంకరనాయరు గారు సౌతుబరో నివేదికయందలి సూచనలపట్ల నీ క్రింది విషయములను వెలిబుచ్చుచున్నారు :—

నియోజక నిర్ణయాధికారవిభజనసంఘముల సూచనలను విమర్శించుచు భారతప్రభుత్వమువారు తమ యభిప్రాయమును ప్రకటించిరి. తోడిసభ్యులతో నేకీభవింపక సర్ శంకర నాయరుగారు వ్రాసిన భిన్నాభిప్రాయపత్రమును క్రింద ముద్రించుచున్నాము:

1. నాభిన్నాభిప్రాయప్రకటనము 13 వ పేరాలో మంత్రికి సహాయపడని తాబేదారులవలన ఆయన కెంతకష్టము కలుగునో సూచించియుంటిని. 14-వ పేరాలో తాబేదారులు మంత్రిచేయు తీర్మానములపైని గవర్నరుగారి అభిప్రాయమును కోర తలంచుకొనుటవలన అభ్యంతరములను సూచించియుంటిని. సంఘమువారు ప్రకృతము భారతదేశప్రభుత్వమువారి సూచనకు వ్యతిరేకముగా, నాసహచరులు సూచించిన యుద్యోగవర్గమున చేర్చకుండనే క్రొత్తయుద్యోగములను నెలకొల్పుటకు సూచించియున్నారు. దీనివలన మంత్రి భారతమంత్రి అనుమతిపైని తనయొద్ద నుండి పనిచేయుటకు గాను క్రొత్తయుద్యోగులను నియమించుటకు అవకాశము లుండగలవు మంత్రి క్రొత్తయుద్యోగులను నియమించు నను భయమువలననే నా సహచరులు, మంత్రియొద్ద పనిచేయు యుద్యోగులు సయితము తాము సూచించు నుద్యోగములందు చేరియుండువారే యుండవలయు నని సూచించిరి. సంఘమువారు అధికారాయత్త, ప్రజాయత్తశాఖలు సమ్మేళన మగునప్పుడు మాత్రము, గవర్నరుగారి ఆమోదముతో మంత్రి నియోజించిన యుద్యోగిని గాని, సర్వీసునం దున్న యుద్యోగిని గాని నొకనిని నియమించుకొనవచ్చు నని సూచించిరి. అయినను క్రొత్తయుద్యోగ నిర్మాణమునకు గాను భారతమంత్రి అనుమతి అవసరమని నా అభిప్రాయము. దీనివలన 13-వ పేరాలో నేను సూచించిన అభ్యంతరము పోగలదు. కావున నా సహచరుల సూచనలకన్నను, సంఘమువారి సూచనలనే నేను ఆమోదించుచున్నాను.

2 మంత్రికిని, శాసనసభకును గలుగునట్టియు, మంత్రికిని, కార్యనిర్వాహక సభవారికిని గలుగునట్టియు భేదాభిప్రాయముల నెటుల పరిష్కరింపవలయునో నాలోచించుట చాల ముఖ్యతరము. ఈ విషయమున నా సహచరులు ప్రజాయత్తశాఖల సందర్భమున సూచించిన సూచనలపట్ల నా భేదాభిప్రాయ ప్రకటన పత్రికలో అభ్యంతరములను చూపెట్టియే యున్నాను. ఈ విషయ మప్పుడు శాఖావిభజన సంఘమువారి ఆలోచనయం దుండియున్నది. ప్రకృతము ఆ విషయమున గల సూచనలు వారి నివేదికమునందలి 60 మొదలు 63-వ పేరాలలో నున్నవి. సంఘమువారు నా సహచరులు సూచించిన సూచనలపట్ల నేను చెప్పిన అభ్యంతరముల ప్రకారమే, భేదాభిప్రాయములను కనుపరచిరి.

గవర్నరుగారి తాత్కాలికాధికారము

3. ప్రజాయత్తము చేసిన శాఖలవిషయమై అభిప్రాయభేదము లుదయించినప్పుడు, ఆ కారణములను తొలగించువఱకును ఆశాఖాధికారమును గవర్నరు వహింపవలయు నని నా తోడిసభ్యుల అభిప్రాయము. వారు సూచించిన వివిధములగు సలహాలు సంఘర్షణములకు కారణభూతములై యుండును. శాసనసభలు, మంత్రులు సరియైన బాధ్యతవహింపక పనిచేయుటకు వీలులేకుండనుండుటకై ప్రజాయత్తముచేసిన అధికారములు తిరిగి అధికారాయత్తములు కావలయు నని వారు కోరిరి. చిట్టచివఱకు గవర్నరు అభిప్రాయమునకు అతీతముగా శాసనసభల అభిప్రాయములు చెల్లుటకు వారొప్పుకొనుట లేదు. 102-వ పేరాలో నుదాహరించబడిన ప్రకారము ప్రజాయత్తము చేసిన విషయములలో కొన్నిగాని పూర్తిగా గాని, అధికారా

యత్తము చేయుటకు భారతమంత్రికి వారధికారమును కల్పించిరి. ప్రజాయత్తాధికారాయత్తశాఖల మంచిచెడ్డలకు సంబంధించిన విషయములలో కార్యనిర్వాహకవర్గమునకును, మంత్రులకును, భిన్నాభిప్రాయములు కలిగినప్పుడు వానిని పరిష్కరించు అధికారమే శాఖవారికి కలదను విషయమును గవర్నరు నిర్ణయించవలయు నని వారు సూచించిరి. నేను ప్రత్యేకముగా ప్రకటించిన అభిప్రాయపత్రమునందు వ్రాసినటుల ఈ సూచన లన్నియు సంస్కరణనివేదికమునకు వ్యతిరేకముగా నున్నవనియు, దానిని అధికారవిభజనసంఘమువారు అంగీకరింపలేదనియు, ఆ సంఘమువారు వీని విషయమై, భారతప్రభుత్వమువారి యభిప్రాయములకు భిన్నముగ నున్నారనియు నా అభిప్రాయము. ప్రజాయత్తపుశాఖలనుండి అధికారాయత్తశాఖలకు నే విషయమునైనను తిరిగి సంక్రమింపచేయు సూచనలను సంఘమువా రంగీకరించలేదు. శాసనసభానియుక్తసభ్యుడును, ప్రజాయత్తము చేసిన శాఖకు బాధ్యుడు నగు మంత్రిని దాని పరిపాలనమునకు గవర్నరు సదా నియమింపవలయును. కాని గవర్నరుగారి సభవారు దాని నెప్పుడును పాలింపవలయు నని లేదు. ఒక మంత్రి తొలగింపఁబడి రెండవమంత్రిని నియమింపవలసిన కాలమునందు మాత్రము ఆ మంత్రికి ప్రత్యామ్నాయముగా గవర్నరుగారు ఆ వ్యవహారములను చూడవలయు నని కలదు. నాతోడి సభ్యులు సూచించిన ప్రకారము శాసనసభ గవర్నరుగారి అభిప్రాయమును శిరసావహించవలెకును వారే ఆ శాఖాపరిపాలనమును వహింపవలసియుండుటచే పై దానికి విరుద్ధముగా నున్నది. అభిప్రాయభేదము కలిగినప్పుడు ఎవరు దానిని పరిష్కరింపవలయు నను విషయములు, కార్యనిర్వాహకవర్గమునకును మంత్రికిని కలుగు తగాదాలను గవర్నరు నిర్ణయింపవలయు నని సంఘమువారి అభిప్రాయము. మంత్రులు చెప్పినటుల విని పనిచేయక పోయినపుడు ఇండియాగవర్నమెంటు శాసనము ౕ0-వ సెక్షను ప్రకారము కార్యనిర్వాహకవర్గపు ఉత్తరువును జారీచేసి వారిని తొలగించి క్రొత్తమంత్రిని గవర్నరు నియమింపవచ్చును. విషమస్థితియందు మంత్రిని తీసివేసి గవర్నరు స్వయముగా అధికారమును వహింపవచ్చును. కాని త్వరలోనే ఆ పదవికి తిరుగ మంత్రిని నియమించవలసియుండును. విషమస్థితియందు ఇట్లు చేసిన బాగుగనుండు నని సంఘమువారు నిర్ణయించిరి. ఇది సహేతుకముగనే యున్నది. కాని సంస్కరణనివేదికమునందు సూచించిన సులభపద్ధతి యగు గవర్నరు నిర్ణయమునే ఉత్తరువుగా పరిగణింపవలయు నని చెప్పిన విషయము మంచిదా యని సంశయము కలుగుచున్నది. సంఘమువారి సూచనల ప్రకారము గవర్నరు తాత్కాలికముగ ప్రజాయత్తశాఖాధికారమును, అవియును అవసరస్థితియందు మాత్రమే, వహించుట అవసరమని సంఘమువారు సూచించిరి. కావున గవర్నరునకును, మంత్రికిని నుండవలసిన సంబంధములో వారికి కార్యనిర్వాహకసంఘముకంటె తక్కువస్థితిని వారు కల్పించలేదు. ప్రజాయత్తశాఖావిషయము చాల ముఖ్యమైనది. కావునను 87-వ పేరాలో నేను కొన్ని అభిప్రాయములను తెలుపవలసియుండెను.

ప్రబలాక్షేపణ

ప్రజాయత్తము చేసిన శాఖాధికారమును తిరిగి గవర్నరు వహించియుండవలయు నని చేసిన సూచన విషయమై నేను ప్రబలముగ నాక్షేపించుచున్నాను. స్థానిక ప్రభుత్వము భారతవర్ష ప్రభుత్వపు కోరికల ననుసరించి ప్రజాయత్తశాఖను అధికారాయత్తముగ మార్చుటకు భారతమంత్రికి అధికార మిచ్చుటను కూడ నే నాక్షేపించుచున్నాను. నేనిదివఱకు చెప్పినటుల అవి సంస్కరణ తత్వమునకే చాల భంగకరములుగ నున్నవి. ప్రజానియుక్తసభ్యులు సివిలు సర్వీసువారి నియంత్రణమునుండి విడివడి పాలనాధికారమును చేయుటయే సంస్కరణోద్దేశము. యోగ్యమగు పరిపాలనమునకిది అవసరమని భారతీయులందఱు నేకాభిప్రాయులై యున్నారు. పార్లమెంటువారియొక్కయు నాంగ్ల ప్రజల యొక్కయు నుద్దేశములను నెఱవేర్చుటకు సివిలుసర్వీసువారికి సాధ్యము కాకపోవుటవలనను ఇది అత్యవసరమైనది. కొంతకాలమువఱకును కొన్ని రాజధానులలో గవర్నరు సివిలియనుగనే యుండును. తక్కిన రాజధానులలో గవర్నరు సివిలియనుల ప్రాబల్యమునకు లోబడియుండును. ఇట్టి స్థితిగతులలో సివిలు సర్వీసువారిట్లు సంచరించుటకు అవకాశము గలుగకుండ శాసనసభ ఆచరించకుండ నుండవలయు నని ప్రజాయత్తశాఖను అధికారాయత్తశాఖగ మార్చు నిబంధన హెచ్చరించగలదు. నాతోడి సభ్యులు దీనిని స్పష్టముగా చెప్పిరి. సంస్కరణము లేవియు పనికిరావని సివిలు సర్వీసువారు బహిరంగముగా తమ వ్యతిరేకతను ప్రకటించియున్నారు. కావున భారత రాజ్యాంగసంస్కరణముల భావిస్థితి నిర్ణయమును సివిలు సర్వీసునకు నొప్పగించుట భావ్యముగనుండదు. సంస్కరణములు పార్లమెంటువా రిచ్చిన వరములుగాని సివిలు సర్వీసువా రిచ్చినవి కావు. వారి కిష్టమైన యెడల పార్లమెంటువారు వానిని రద్దుచేయవచ్చును. ముందు నిర్మితము కాబోవు శాసనసభలు భారతీయులకును పార్లమెంటునకు బాధ్యత వహించి తమ ధర్మములను నిర్వర్తింపవలసియున్నది. కాని యీ యాయుధమును సివిలు సర్వీసువారి చేతులలో బెట్టినయెడల సంస్కరణములను నిష్ఫలములుగ చేసినట్లే యగును. ఇదివఱకు చేసినట్లు వారు ఆంగ్లప్రజల యుద్దేశములను వ్యర్థము చేసినట్లు వారికి ముందు అవకాశము లీయకూడదు. నాతోడి సభ్యులు తయారుచేసిన ప్రణాళికవలన సంస్కరణ యుద్దేశము వ్యర్థము కావచ్చును. మంత్రియు శాసనసభయు తమ కుండిన బాధ్యతలను నిర్వర్తించిన యెడల, నందువలన పాలనవ్యవహారము సులభసాధ్యముగ జరుగదు. అందువలన బాధ్యతాయుతప్రభుత్వమును తీసివేయుటకు కారణ మేర్పడగలదు. పైని చెప్పిన విషయములలో భారతమంత్రి జోక్యము కలిగించుకొనుటవలన లాభ మేమియు నుండదు. సివిలుసర్వీసు ఉద్యోగుల అభిప్రాయమునకు భారతసచివుడు చెవియొగ్గుటయే గాని తద్భిన్నముగాఁ బ్రవర్తించుట లేదు. అట్టి భయము నా కున్నయెడల నేను ఏ సంస్కరణమును కోరియుండను.

పార్లమెంటువారు భారతవర్షమునకు వర్తింపవలయు నని సూచించిన బాధ్యతాయుత పరిపాలనా ధర్మమును నే నంగీకరించి యుండను. కావున సంఘమువారు ఆ సూచనలను అంగీకరించినందులకు సంతోషించుచున్నాను.

ఆర్థికసూచనలు

నాతోడి సభ్యులు ఆర్థికవిషయమై సూచించిన విషయములు స్వాయత్తప్రజాయత్తశాఖావిభజనసంఘమువారి సిఫార్సులకు వ్యతిరేకములుగ నున్నవి. రాష్ట్రాదాయమును ఇండియా గవర్నమెంటునకు రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు పంచిపెట్టు విషయములోను స్వాయత్తప్రజాయత్తశాఖల ఖర్చులవిషయమై సొమ్ము చాలనపుడును ఒక శాఖవారు చేసినపని రెండవశాఖవారికి నష్టదాయకముగ నుండినపుడును, గవర్నరుగారి నిర్ణయమే ముఖ్యముగ నుండవలయు నని సంఘమువారు నిర్ణయించిరి. స్వాయత్తశాఖలకు కావలసిన డబ్బుపోగా మిగిలిన డబ్బు అయినప్పటికిని ప్రజాయత్తశాఖామంత్రి నిర్వహింపవలసిన కార్యములకు అతడే బాధ్యుడుగ నుండవలయు నని నిశ్చయించిరి. పన్నుల విషయమై నాతోడి సభ్యులు చేసిన సిఫార్సులు సంఘమువారి నిర్ణయములకు వ్యతిరిక్తముగ నున్నవి. మేము ఈ ప్రకటనమును వ్రాయునప్పటికి అవి మా యెదుట లేవు.

రాష్ట్రమునకు కావలసిన పన్నుల విషయమై రాష్ట్రప్రభుత్వమువారు దానిని ప్రజాయత్తశాఖగనే పరిగణింపవలయు నని సంఘములవారు నిర్ణయించిరి. మొట్టమొదట భారతప్రభుత్వమునకు రావలసిన సొమ్మును నిర్ణయింపవలయును. తరువాత రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు కావలసిన సొమ్మును నిలువయుంచవలయును. అధికారాయత్తశాఖలకు కావలసిన సొమ్మును నిలువయుంచవలయును. మొదటి రెండు విషయములలోను ఖర్చుసొమ్ము నిర్ణీతముగానే యుండును. గత సంవత్సరము ఖర్చుపెట్టినసొమ్మును తీసికొనినప్పుడును లేక కొన్ని సంవత్సములలో ఖర్చుపడిన దామాషా మొత్తమును తీసికొనినపుడును, అధికారాయత్తశాఖల ఖర్చు నిర్ణీతముగనే యుండును. ఈఖర్చులన్నియు పోను మిగతసొమ్ము మంత్రుల ఆధీనములో నుండు నని సంఘమువారు నిర్ణయించిరి. పన్నులు వేసికొను పద్ధతికూడ ప్రజాయత్తశాఖాపద్ధతి వలెనే యుండవలయు నని వారి యుద్దేశ్యము. అభిప్రాయభేదము కలిగినపుడు గవర్నరు దానిని పరిష్కరింపవలయును. ఇండియా గవర్నమెంటువారు పంపిన ప్రకటనమునకు ఇది భిన్నముగ నుండి దానికంటె అనుకూలముగ నున్నది.

6. రాష్ట్రీయాదాయవిభజనవిషయమై రాష్ట్రప్రభుత్వమునందలి ద్విశాఖధర్మముల విషయమై సంఘమువారు చేసిన సూచనలకును, మార్చి ౕ-వ తేదిని ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన ప్రకటనమునందలి తీర్మానములకును చాలభేదములు కలుగు నని నాతోడి సభ్యులు అభిప్రాయపడుచున్నారు. అయినను వారి అభిప్రాయము ననుసరించుట మంచిది కాదని నా అభిప్రాయము. అప్పటి మా ప్రకటనమునందలి విషయములను సంఘమువారి నివేదికమునం దుదాహరింపబడబోవు సూచనల ప్రకారము మార్చు చేసికొనవచ్చు నని అభిప్రాయ మిచ్చియుంటిమి. నాతోడి సభ్యులు మా ప్రకటన సంఘమువారి నివేదికము కన్నను వెనుకనే వ్రాసితి మని చెప్పుచున్నను, సంఘమువారి నివేదికము మార్చి ౕ-వ తేదీ నాటికి కార్యనిర్వాహకసభ్యులయొద్దకు ఆలోచనార్థమై వచ్చియుండ లేదు. కావున సంఘమువారి సూచనల ప్రకారము మా అభిప్రాయములను మార్చుకొనుట లేక వారి సూచనలను అవసరమైన నిరాకరించుట భావ్యము. కావుననే మా నివేదికమునందలి 42-వ పేరాలో రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వమునందలి అధికారాయత్త ప్రజాయత్త శాఖా ధర్మములను సంఘమువారి నివేదికము నందలి సూచనల ననుసరించి ఆలోచించి నిర్ణయించెద మని తెలిపియుంటిమి.

సంఘమువారు నివేదికమునందు 60 మొదలు 63 పేరాలలోను, 76,77 పేరాలలోను శాఖావిభజనసంఘమువారు ఆర్థికవిషయములపట్ల సూచించిన విషయములకు, నాతోడి సభ్యుల సూచనలు వ్యతిరేకముగ నున్నవని చెప్పియే యున్నాను.

సంఘమువారు విషయనిర్ణయములను గురించిన సూచనలను మొత్తముమీద నంగీకరించిన నాతోడి సభ్యుల ప్రణాళికను కార్యరూపమున బెట్టిన యెడల జయప్రదముగ పనిచేయుట కష్టము. కావున నీ విషయముపట్ల ప్రణాళికావిధానమును సంగ్రహముగ వివరించుట అత్యవసరము.

7. అధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖల వ్యయములకు గాను ప్రత్యేకముగా కొంత ఆదాయమును నిర్ణయించుట అవసరము. ఈ ఆదాయమునకు ప్రతిరాష్ట్రము నందును ప్రత్యేక కార్యములకు గాను కొంత సొమ్మును నిలువయుంచి, మిగిలిన పైకమును చేర్చవలయును. తరువాత నధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖల ఖర్చులకు కావలసిన పైకమునకు మదింపు వేసికొని, ఈ శాఖల ఖర్చులకు గాను నిలువచేయబడిన ద్రవ్యము సదరు మదింపునకు తక్కువ యైనయెడల, ఇతర శాఖల రిజర్వునుండి కావలసిన ధనమును పుచ్చుకొనవచ్చును. కావున ప్రణాళిక జయప్రదముగుటకు ద్రవ్యము అవసరము. కావున శాఖావిభజనములు ముఖ్యతరము లైనవి. సంఘమువారి నివేదికము ప్రకారము ప్రణాళికను తయారుచేయు సందర్భమున ప్రణాళికపట్ల గల అభ్యంతరము లేవియో వివరించుట మంచిది.

రాజ్యాంగసంస్కరణనివేదికము నందు రాష్ట్రప్రభుత్వములయందలి ద్విశాఖలకు సంబంధించు ఆర్థికవిషయముల పట్ల సూచింపబడిన సూచనల నెవరును విమర్శించి యుండ లేదని చెప్పుట నిజము కాదు. రాజ్యాంగసంస్కరణ ప్రణాళికను ఆమోదించువారు సయితము ఆ సూచనలను తీవ్రముగ విమర్శించియున్నారు.

ఈ యోచనవలన మంత్రులకును శాసనసభకును ఎక్కువ కష్టము కలుగునని మాత్రము విమర్శింపబడుటయే కాదు. సర్ దిన్షా వాచాగారు మరి కాంగ్రెసునందలి మితవాదులలో ఎనసుండ్రుగురు సంతకములు చేసిన బొంబయి ప్రకటనమునందు తప్ప, ఈ సూచనల వలన ప్రజాయత్తశాఖలను పాలించు మంత్రులకు కష్టములు కలు

గుటయే గాక, గవర్నరుగారికి ఎక్కువ అధికారము లిచ్చుటవలన శాసనసభవారు సయితే మేమియు జేయజాల రని విమర్శింపబడి యున్నది. ప్రజాయత్తశాఖామంత్రులు తమశాఖల పరిపాలనమునకు గాను కావలసినంత ద్రవ్యము లేకపోయిన క్రొత్తగా పన్నులను విధించుకొనవచ్చునని సూచనయం దుదాహరింపబడియున్నది. మంత్రుల నిట్టి పరిస్థితులలో బెట్టినయెడల శాసనసభలలో వారికి తగిన సాను భూతి దొరకుట కష్టమని విమర్శకులవాదము? ఈ విమర్శనల కన్న నిక నేమి కావలయును? నాతోడి సభ్యులసూచన లేవియో కను గొందము.

భారత ప్రభుత్వ సూచనలు

9. లెక్కలను పరీక్షచేయుటకు ప్రవేశపెట్టబోవు శాసనము పట్లను, ఆర్థికవిషయ నిర్ధారణమునకుగాను నెలకొల్పబడబోవు విచారణ సంఘవిషయమునను నేమియు అభ్యంతరము లుండజాలవు. రాష్ట్రీయాదాయములలో నిలువయున్న సొమ్మును వ్యయము చేసికొనుటకుగాను భారతప్రభుత్వమువారికి గల అధికారములను తగ్గించి, రాష్ట్రీయప్రభుత్వములే సదరు సొమ్మును వ్యయము చేసికొనుటకు సుఃభతరము లగు నిబంధనలను చేయవచ్చును. ప్రభుత్వమువారి ద్విశాఖల సమ్మేళమునకుగాను నొక సాధారణార్థికశాఖ యుండుట లాభదాయకము ఈ ఆర్థికశాఖ వ్యయ విషయము గల సూచనలను జాగ్రత్తగా పరిశీలింపవచ్చును గాని, శాఖావిభజన సంఘము వారు సూచించిన ప్రకారము ఆర్థికవిషయముపట్ల నొకశాఖకు గల యాశయములను విమర్శింపకూడదు. కేంద్రప్రభుత్వము ఇతర ఖర్చులకుగాను రాష్ట్రములమీద్న పనులను విధించుటకు అధికారము గలిగియుండవలయు నని సూచించిన సూచన కార్యరూపమున బెట్టిన యెడల రాష్ట్రప్రభుత్వమునందలి ద్విభాగములకును, శాసనసభలకును చాల కష్టదాయకమై యుండగలదు. ఒక మంత్రి ఆదాయ వ్యయ విషయములలో తన అభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకముగా శాసనసభలలో చేయబడు తీర్మానములవలన నాయన తన పదవికి రాజీనామా నిచ్చి తీరవలయు నని సూచింపబడిన సూచన చాల యుపద్రవకరమైనదిగా నున్నది. దీనినే అనేకులు విమర్శించియున్నారు.

శాసనసభ ప్రభుత్వాయత్తశాఖలలో ఆర్థిక, శాసన, పరిపాలన విషయములందు సలహా నిచ్చు సంఘముగా నుండి ప్రజాయత్త శాఖలందు కూడ సంస్కరణ నివేదిక విధానము సూచించినటుల దాని ఆర్థికాధికారమును తగ్గింపవలయు నని తెలుపబడినది. సంస్కరణవిధానము నింతదూరము నీ విధముగ మార్చవలసిన యవసరమ్ము లేదు. శాసనసభ ఆర్థికాధికారము విషయమై చేసిన ఆక్షేపణలు సహేతుకము లని యంగీకరించినను, సంఘర్షణము లేకుండ కార్యనిర్వహణము అసాధ్యమని యొప్పుకొనినను, అందులో చేయవలసిన తక్కిన మార్పులతో నిమిత్తము లేకుండ రాష్ట్రపాలన సౌకర్యమునకును, శాసనసభల నియంత్రణమునకు నవసరమైన యేక ఆర్థికశాఖకు లక్షణమైన రెండు ముఖ్యవిషయములను ఉంచుట సాధ్యము కాగలదు. ప్రభుత్వశాఖలకు సమానముగ నొక ఆర్థిక శాఖను, శాసనసభ్యులతో గూడిన నొక ఆర్థిక కమిటీని నియమించి, శాఖల వ్యయ నిర్ణయమును ప్రభుత్వ మంతయు యోచించి చిక్కులు లేకుండ పరిష్కరించుట కధికార మిచ్చినయెడల పూర్వోక్తమైన లక్షణములను ఉంచుటకు కష్ట ముండదు. రాష్ట్రములందలి ద్విశాఖా విధానమువలన కలుగు లోపములను చాలవఱకు నివారింపజేసి, ప్రజలకును తమకు లాభదాయకముగ సానుభూతితో కార్యనిర్వాహక వర్గ సభ్యులును మంత్రులును ఒకరినియమముల నొకరు పరిశీలించుట కవకాశము కలుగునట్లు చేయదలచిన సంస్కరణవిధానము నందలి ఆర్థికపత్రనిర్ణయమున కిది యోగ్యముగ నుండును. రాష్ట్రాధికారి యగు గవర్నరు తనధర్మమును నిర్వర్తించుటకు వీలు కలుగును. రెండు శాఖలకును మైత్రికలిగించుటకు వీ లుండును. ప్రజాయత్తశాఖకు బాధ్యుడైన మంత్రికి అధికారాయత్తశాఖకు కావలసిన ఖర్చును నిర్ణయించుటలో ప్రమేయము కలదను భావమువలన శాసనసభలందు ఖర్చుకు కావలసినసొమ్మును నిర్ణయించు టవసరమనియు, ఒకరిఖర్చు నొకరు తగ్గించుటకు వీ లుండదనియు నమ్మకము కలుగును. గవర్నరునకును కార్యనిర్వాహకసభకును; మంత్రికిని, శాసనసభకును సంఘర్షణము కలుగుటకు కారణమైన సర్టిఫికెట్టుతో నంగీకార మియ్యవలసిన యవసరము గవర్నరునకు లేకపోయి పాలన ముత్తమముగ జరుగును. ఆ సంవత్సరములో జరుగవలసిన ప్రత్యేక కార్యవిధానము ననుసరించి ఆయవ్యయమును నిర్ణీతము చేసికోవచ్చును. ఆయవ్యయ యేర్పాటులను సులువుగ చేయుటకు వీలు కలుగును. ఇట్టి సందర్భములలో క్రొత్తపన్నును నిర్మించవలసియున్న పుడు నాతోడి సభ్యులు చేసిన సూచన లందుకంటె త్వరలో శాసనసభ దాని నంగీకరించి ప్రభుత్వమునకు ఎక్కువగ తోడ్పడుటకు వీ లుండును. సంస్కరణవిధానమునకు చేయూత నొసగుచున్న వారి కండ్లయెదుట సయితము సంస్కరణములందు ఏదో కొంత ప్రయోజన ముండి తీరవలసి యుండినచో శాసనసభలకు తప్పక నియంత్రణాధికారము ఉండి తీరవలయును. రెండుశాఖలకును సమానముగ నాయవ్యయముల నిర్ణయించు ఏర్పాటు ప్రస్తుతము ఉండవలయును. నిరంకుశాధికార ప్రజాప్రభుత్వవిధానము నందలి లోపములను మాత్రమే సృజించి ప్రజాప్రభుత్వపు లాభములను వదలివేసిరి. నాతోడి సభ్యులు సూచించిన విధానమువలన మంత్రులస్థితి దుర్భరమై శాసనసభల స్థితి ప్రస్తుతముకంటె నేమాత్రము బాగుపడ నేరదు.

సంస్కరణ సవరణలు

10. నా సహోద్యోగులు సూచించినవిధానమును సవరించి తన్మూలమున నొక ఆర్థికపత్రమును శాసనసభపై నధికారము నుండునట్లు చేయవచ్చునా? అను విషయమును యోచించి వారు ఏకార్థిక పత్రము విషయమున తెలిపిన ఆక్షేపణలను విమర్శింతము. నికరము నిలవను, సాధారణపునిలవను విభజించి సూచనను అంగీకరింపవచ్చును. రాష్ట్రములనుండి కేంద్రధనాగారమునకు కొంతసొమ్మును పంపించు

పార్లమెంటువారు భారతవర్షమునకు వర్తింపవలయు నని సూచించిన బాధ్యతాయుత పరిపాలనా ధర్మమును నే నంగీకరించి యుండను. కావున సంఘమువారు ఆ సూచనలను అంగీకరించినందులకు సంతోషించుచున్నాను.

ఆర్థికసూచనలు

నాతోడి సభ్యులు ఆర్థికవిషయమై సూచించిన విషయములు స్వాయత్తప్రజాయత్తశాఖావిభజనసంఘమువారి సిఫార్సులకు వ్యతిరేకములుగ నున్నవి. రాష్ట్రాదాయమును ఇండియా గవర్నమెంటునకు రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు పంచిపెట్టు విషయములోను స్వాయత్త ప్రజాయత్తశాఖల ఖర్చులవిషయమై సొమ్ము చాలనపుడును ఒక శాఖవారు చేసినపని రెండవశాఖవారికి నష్టదాయకముగ నుండినపుడును, గవర్నరుగారి నిర్ణయమే ముఖ్యముగ నుండవలయు నని సంఘమువారు నిర్ణయించిరి. స్వాయత్తశాఖలకు కావలసిన డబ్బుపోగా మిగిలిన డబ్బు అయినప్పటికిని ప్రజాయత్తశాఖామంత్రి నిర్వహింపవలసిన కార్యములకు అతడే బాధ్యుడుగ నుండవలయు నని నిశ్చయించిరి. పన్నుల విషయమై నాతోడి సభ్యులు చేసిన సిఫార్సులు సంఘమువారి నిర్ణయములకు వ్యతిరిక్తముగ నున్నవి. మేము ఈ ప్రకటనమును వ్రాయునప్పటికి అవి మా యెదుట లేవు.

రాష్ట్రమునకు కావలసిన పన్నుల విషయమై రాష్ట్రప్రభుత్వమువారు దానిని ప్రజాయత్తశాఖగనే పరిగణింపవలయు నని సంఘములవారు నిర్ణయించిరి. మొట్టమొదట భారతప్రభుత్వమునకు రావలసిన సొమ్మును నిర్ణయింపవలయును. తరువాత రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు కావలసిన సొమ్మును నిలువయుంచవలయును. అధికారాయత్తశాఖలకు కావలసిన సొమ్మును నిలువయుంచవలయును. మొదటి రెండు విషయములలోను ఖర్చుసొమ్ము నిర్ణీతముగానే యుండును. గత సంవత్సరము ఖర్చుపెట్టినసొమ్మును తీసికొనినప్పుడును లేక కొన్ని సంవత్సములలో ఖర్చుపడిన దామాషా మొత్తమును తీసికొనినపుడును, అధికారాయత్తశాఖల ఖర్చు నిర్ణీతముగనే యుండును. ఈఖర్చులన్నియు పోను మిగతసొమ్ము మంత్రుల అధీనములో నుండు నని సంఘమువారు నిర్ణయించిరి. పన్నులు వేసికొను పద్ధతికూడ ప్రజాయత్తశాఖాపద్ధతివలెనే యుండవలయు నని వారి యుద్దేశ్యము. అభిప్రాయభేదము కలిగినపుడు గవర్నరు దానిని పరిష్కరింపవలయును. ఇండియా గవర్నమెంటువారు పంపిన ప్రకటనమునకు ఇది భిన్నముగ నుండి దానికంటె అనుకూలముగ నున్నది.

6. రాష్ట్రీయాదాయవిభజనవిషయమై రాష్ట్రప్రభుత్వమునందలి ద్విశాఖధర్మముల విషయమై సంఘమువారు చేసిన సూచనలకును, మార్చి ౮-వ తేదిని ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన ప్రకటనమునందలి తీర్మానములకును చాలభేదములు కలుగు నని నాతోడి సభ్యులు అభిప్రాయపడుచున్నారు. అయినను వారి అభిప్రాయము ననుసరించుట మంచిది కాదని నా అభిప్రాయము. అప్పటి మా ప్రకటనమునందలి విషయములను సంఘమువారి నివేదికమునం దుదాహరింపబడబోవు సూచనల ప్రకారము మార్పు చేసికొనవచ్చు నని అభిప్రాయ మిచ్చియుంటిమి. నాతోడి సభ్యులు మా ప్రకటన సంఘమువారి నివేదికము కన్నను వెనుకనే వ్రాసితిమని చెప్పుచున్నను, సంఘమువారి నివేదికము మార్చి ౮-వ తేదీ నాటికి కార్యనిర్వాహకసభ్యులయొద్దకు ఆలోచనార్థమై వచ్చియుండలేదు. కావున సంఘమువారి సూచనల ప్రకారము మా అభిప్రాయములను మార్చుకొనుట లేక వారి సూచనలను అవసరమైన నిరాకరించుట భావ్యము. కావుననే మా నివేదికమునందలి 42-వ పేరాలో రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వమునందలి అధికారాయత్త ప్రజాయత్త శాఖాధర్మములను సంఘమువారి నివేదికము నందలి సూచనల ననుసరించి ఆలోచించి నిర్ణయించెద మని తెలిపియుంటిమి.

సంఘమువారు నివేదికమునందు 60 మొదలు 63 పేరాలలోను, 76,77 పేరాలలోను శాఖావిభజనసంఘమువారు ఆర్థికవిషయములపట్ల సూచించిన విషయములకు, నాతోడి సభ్యుల సూచనలు వ్యతిరేకముగ నున్నవని చెప్పియే యున్నాను.

సంఘమువారు విషయనిర్ణయములను గురించిన సూచనలను మొత్తముమీద నంగీకరించిన, నాతోడి సభ్యుల ప్రణాళికను కార్యరూపమున బెట్టిన యెడల జయప్రదముగ పనిచేయుట కష్టము. కావున నీ విషయముపట్ల ప్రణాళికావిధానమును సంగ్రహముగ వివరించుట అత్యావసరము.

7. అధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖల వ్యయములకు గాను ప్రత్యేకముగా కొంత ఆదాయమును నిర్ణయించుట అవసరము. ఈ ఆదాయమునకు ప్రతిశాస్త్రము నందును ప్రత్యేక కార్యములకు గాను కొంత సొమ్మును నిలువయుంచి, మిగిలిన పైకమును చేర్చవలయును. తరువాత నధికారాయత్త ప్రజాయత్తశాఖల ఖర్చులకు కావలసిన పైకమునకు మదింపు వేసికొని, ఈ శాఖల ఖర్చులకు గాను నిలువచేయబడిన ద్రవ్యము సదరు మదింపునకు తక్కువ యైనయెడల, ఇతర శాఖల రివిన్యూనుండి కావలసిన ధనమును పుచ్చుకొనవచ్చును. కావున ప్రణాళిక జయప్రదమగుటకు ద్రవ్యము అవసరము. కావున శాఖావిభజనములు ముఖ్యతరము లైనవి. సంఘమువారి నివేదికము ప్రకారము ప్రణాళికను తయారుచేయు సందర్భమున ప్రణాళికపట్ల గల అభ్యంతరము లేవియో వివరించుట మంచిది.

రాజ్యాంగసంస్కరణనివేదికము నందు రాష్ట్రప్రభుత్వములయందలి ద్విశాఖలకు సంబంధించు ఆర్థికవిషయముల పట్ల సూచింపబడిన సూచనల నెవరును విమర్శించి యుండలేదని చెప్పుట నిజము కాదు. రాజ్యాంగసంస్కరణ ప్రణాళికను ఆమోదించువారు సయితము ఆ సూచనలను తీవ్రముగ విమర్శించియున్నారు.

ఈ యోచనవలన మంత్రులకును శాసనసభకును ఎక్కువ కష్టము కలుగునని మాత్రము విమర్శింపబడుటయే కాదు. కల్ దిన్షా వాచాగారు మరి కాంగ్రెసునందలి మితవాదులలో ఎనమండ్రుగురు సంతకములు చేసిన బొంబయి ప్రకటనమునందు తప్ప, ఈ సూచనల వలన ప్రజాయత్తశాఖలను పాలించు మంత్రులకు కష్టములు కలు

గుటయే గాక, గవర్నరుగారికి ఎక్కువ అధికారము లిచ్చుటవలన శాసనసభవారు సయితమేమియు జేయజాల రని విమర్శింపబడి యున్నది. ప్రజాయత్తశాఖామంత్రులు తమశాఖల పరిపాలనమునకుగాను కావలసినంత ద్రవ్యము లేకపోయిన క్రొత్తగా పన్నులను విధించుకొనవచ్చునని సూచనయం దుదాహరింపబడియున్నది. మంత్రుల నిట్టి పరిస్థితులలో బెట్టినయెడల శాసనసభలలో వారికి తగిన సానుభూతి దొరకుట కష్టమని విమర్శకులవాదము? ఈ విమర్శనల కన్న నిక నేమి కావలయును? నాతోడి సభ్యులసూచన లేవియో కనుగొందము.

భారత ప్రభుత్వ సూచనలు

9. లెక్కలను పరీక్షచేయుటకు ప్రవేశపెట్టబోవు శాసనము పట్లను, ఆర్థికవిషయ నిర్ధారణమునకుగాను నెలకొల్పబడబోవు విచారణ సంఘవిషయమునను నేమియు అభ్యంతరము లుండజాలవు. రాష్ట్రీయాదాయములలో నిలువయున్న సొమ్మును వ్యయము చేసికొనుటకుగాను భారతప్రభుత్వమువారికి గల అధికారములను తగ్గించి, రాష్ట్రీయప్రభుత్వములే సదరు సొమ్మును వ్యయము చేసికొనుటకు సుఃభతరము లగు నిబంధనలను చేయవచ్చును. ప్రభుత్వమువారి ద్విశాఖల సమ్మేళమునకుగాను నొక సాధారణార్థికశాఖ యుండుట లాభదాయకము. ఈ ఆర్థికశాఖ వ్యయ విషయము గల సూచనలను జాగ్రత్తగా పరిశీలింపవచ్చును గాని, శాఖావిభజన సంఘమువారు సూచించిన ప్రకారము ఆర్థికవిషయముపట్ల నొకశాఖకు గల యాశయములను విమర్శింపకూడదు. కేంద్రప్రభుత్వము ఇతర ఖర్చులకుగాను రాష్ట్రములమీద్న పనులను విధించుటకు అధికారము గలిగియుండవలయు నని సూచించిన సూచన కార్యరూపమున బెట్టినయెడల రాష్ట్రప్రభుత్వమునందలి ద్విభాగములకును, శాసనసభలకును చాల కష్టదాయకమై యుండగలదు. ఒక మంత్రి ఆదాయ వ్యయ విషయములలో తన అభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకముగా శాసనసభలలో చేయబడు తీర్మానములవలన నాయన తన పదవికి రాజీనామా నిచ్చి తీరవలయు నని సూచింపబడిన సూచన చాల యుపద్రవకరమైనదిగా నున్నది. దీనినే అనేకులు విమర్శించియున్నారు.

శాసనసభ ప్రభుత్వాయత్తశాఖలలో ఆర్థిక, శాసన, పరిపాలన విషయములందు సలహా నిచ్చు సంఘముగా నుండి ప్రజాయత్త శాఖలందు కూడ సంస్కరణ నివేదిక విధానము సూచించినటుల దాని ఆర్థికాధికారమును తగ్గింపవలయు నని తెలుపబడినది. సంస్కరణవిధానము నింతదూరము నీ విధముగ మార్చవలసిన యవసరము లేదు. శాసనసభ ఆర్థికాధికారము విషయమై చేసిన ఆక్షేపణలు సహేతుకము లని యంగీకరించినను, సంఘర్షణము లేకుండ కార్యనిర్వహణము అసాధ్యమని యొప్పుకొనినను, అందులో చేయవలసిన తక్కువ మార్పులతో నిమిత్తము లేకుండ రాష్ట్రపాలన సౌకర్యమునకును, శాసనసభల నియంత్రణమునకు నవసరమైన యేక ఆర్థికశాఖకు లక్షణమైన రెండు ముఖ్యవిషయములను ఉంచుట సాధ్యము కాగలదు. ప్రభుత్వశాఖలకు సమానముగ నొక ఆర్థిక శాఖను, శాసనసభ్యులతో గూడిన నొక ఆర్థిక కమిటీని నియమించి, శాఖల వ్యయ నిర్ణయమును ప్రభుత్వ మంతయు యోచించి చిక్కులు లేకుండ పరిష్కరించుట కధికార మిచ్చినయెడల పూర్వోక్తమైన లక్షణములను ఉంచుటకు కష్ట ముండదు. రాష్ట్రములందలి ద్విశాఖావిధానమువలన కలుగు లోపములను చాలవఱకు నివారింపజేసి, ప్రజలకును తమకు లాభదాయకముగ సానుభూతితో కార్యనిర్వాహక వర్గ సభ్యులును మంత్రులును ఒకరినియమముల నొకరు పరిశీలించుట కవకాశము కలుగునట్లు చేయదలచిన సంస్కరణవిధానము నందలి ఆర్థికపత్రనిర్ణయమున కిది యోగ్యముగ నుండును. రాష్ట్రాధికారి యగు గవర్నరు తనధర్మమును నిర్వర్తించుటకు వీలు కలుగును. రెండు శాఖలకును మైత్రి కలిగించుటకు వీ లుండును. ప్రజాయత్తశాఖకు బాధ్యుడైన మంత్రికి అధికారాయత్తశాఖకు కావలసిన ఖర్చును నిర్ణయించుటలో ప్రమేయము కలదను భావమువలన శాసనసభలందు ఖర్చుకు కావలసినసొమ్మును నిర్ణయించు టవసరమనియు, ఒకరిఖర్చు నొకరు తగ్గించుటకు వీ లుండదనియు నమ్మకము కలుగును. గవర్నరునకును కార్యనిర్వాహకసభకును; మంత్రికిని, శాసనసభకును సంఘర్షణము కలుగుటకు కారణమైన సర్టిఫికెట్టుతో నంగీకార మియ్యవలసిన యవసరము గవర్నరునకు లేకపోయి పాలన ముత్తమముగ జరుగును. ఆ సంవత్సరములో జరుగవలసిన ప్రత్యేకకార్యవిధానము ననుసరించి ఆయవ్యయమును నిర్ణీతము చేసికొనవచ్చును. ఆయవ్యయ యేర్పాటులను సులువుగ చేయుటకు వీలు కలుగును. ఇట్టి సందర్భములలో క్రొత్తపన్నును నిర్మించవలసియున్న పుడు నాతోడి సభ్యులు చేసిన సూచన లందుకంటె త్వరలో శాసనసభ దాని నంగీకరించి ప్రభుత్వమునకు ఎక్కువగ తోడ్పడుటకు వీ లుండును. సంస్కరణవిధానమునకు చేయూత నొసగుచున్న వారి కండ్లయెదుట సయితము సంస్కరణములందు ఏదో కొంత ప్రయోజన ముండి తీరవలసి యుండినచో శాసనసభలకు తప్పక నియంత్రణాధికారము ఉండి తీరవలయును. రెండుశాఖలకును సమానముగ నాయవ్యయముల నిర్ణయించు ఏర్పాటు ప్రస్తుతము ఉండవలయును. నిరంకుశాధికార ప్రజాప్రభుత్వవిధానము నందలి లోపములను మాత్రమే సృజించి ప్రజాప్రభుత్వపు లాభములను వదలివేసిరి. నాతోడి సభ్యులు సూచించిన విధానమువలన మంత్రులస్థితి దుర్భరమై శాసనసభల స్థితి ప్రస్తుతముకంటె నేమాత్రము బాగుపడ నేరదు.

సంస్కరణ సవరణలు

10. నా సహోద్యోగులు సూచించినవిధానమును సవరించి తన్మూలమున నొక ఆర్థికపత్రమును శాసనసభపై నధికారము నుండునట్లు చేయవచ్చునా? అను విషయమును యోచించి వారు ఏకార్థికపత్రము విషయమున తెలిపిన ఆక్షేపణలను విమర్శింతము. నికరము నిలువను, సాధారణపునిలువను విభజించి సూచనను అంగీకరింపవచ్చును. రాష్ట్రములనుండి కేంద్రధనాగారమునకు కొంతసొమ్మును పంపించు

నట్లు ఏర్పాట్లనుకూడ చేయవచ్చును. కాటకపునిధికి రాష్ట్రములలో కొంతసొమ్మును ప్రత్యేకించవచ్చును. శాఖావిభజనసంఘము వారు చెప్పినట్టులు ప్రభుత్వవిషయికోద్యోగములకు కొంతధనమును ఏర్పరచవచ్చును. సంఘమువారే ఈధనము నెట్లు నిర్ణయింపవలెనో మనకు తెలుపకున్నారు. మనము గతవత్సరపు మొత్తమునుగాని, లేక గడచిన మూడువత్సరముల సగటు మొత్తమునుగాని, తీసికొనవచ్చును. అప్పుడు ప్రభుత్వాదాయమును రెండు సమభాగములుగా భాగించి వానిని ప్రభుత్వాయత్త ప్రజాయత్తశాఖలకు ఇచ్చుటకంటె ఆయాశాఖలకు తగినట్లుగ ధనవిభజనమును చేయుట యుచితము. ఈ ధనవిభజనము ప్రజాయత్తము గావింపఁబడిన విషయ స్వభావమునుబట్టి నిర్ణయింపవలెను. ప్రభుత్వాయత్తశాఖకు ఈయబడుభాగము, తచ్ఛాఖోద్యోగుల వ్యయమునకు సరిపోవున ట్లుండవలయును. 1918 సంవత్సరము ఆగస్టు 13-వ తేదిని జరిగిన సంయుక్తరాష్ట్ర శాసనసభలో ననధికార సభ్యులు ఇందులకు ప్రభుత్వాయత్త శాఖాదాయములో 1/10-వ భాగమును నిర్ణయింపవలెనని సూచించిరి. ఇంతకంటె నెక్కుడు మొత్తమును శాసనసభవారు అవసరమగునెడల కాంక్షను చేయుచుండవచ్చును.

సంయుక్తసంఘము

11. ప్రభుత్వాయత్త ప్రజాయత్త శాఖావిషయములనుగూర్చి తెలుపుటకు అధికారానధికార ప్రతినిధులుగా నొక సంయుక్తసంఘమును ఏర్పరుపవలసినదని సంస్కరణనివేదికయం దొకసూచన కలదు. ఈశాఖలు ఈమధ్య శాసనసభానుమతిని లభించిన ఏకీభావము మూలమున మార్పు నొందుచుండవచ్చునని యూహింపబడినది. కాని గవర్నరు తీర్మానమే ఇట్టి విషయములలో భారతీయుల సమ్మతిని పడయునను కారణముచేత నీ నివేదికకర్తలు ఈసూచనను తిరస్కరించిరి. సాధారణముగా నిష్పక్షపాతబుద్ధిగల ఇట్టి సంఘపుతీర్మానము మిక్కిలి సంతృప్తికరముగ నుండుననుటకు సందేహము లేదు. శాసనసభాతీర్మానములు, మంత్రివశమున నున్న ధనమునకు ఆతని బాధ్యునిగా చేయవలయు ననియు, ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహకవర్గపు ధనభాగమునకు సంబంధించినంతవఱకు వారిని బాధ్యులుగా చేయవలయు ననియు నవసరమగునెడల ప్రభుత్వాయత్త శాఖాపాలనమునకు వలయు నెట్టి నియమమునైనను, ఆచరణలోనికి దెచ్చుటకు గవర్నరున కధికార ముండవలయు ననియు సంస్కరణనివేదికయందు చేయఁబడి శాఖావిభజన సంఘమువారిచే నామోదింపఁబడిన సూచన యుండవలసినదే. ప్రభుత్వాయత్తశాఖపైఁ గల ఇట్టి యధికారమును ఆశాఖకొసంగబడు ధనమునకు తగియున్నయెడల నందుమూలమున నెట్టి హానియును సంభవింపదు.

12. ఇక శాఖావిభజనసంఘమువారు గావించిన సూచనలకు సంబంధించిన వివిధవిధానములను యోచింతము. ఆవిధానము నా సహోద్యోగులు విషయవిభజనమునుబట్టి ధనవిభజనమును చేయవలయునను సూచనకంటె నెక్కుడు సందర్భముగా నున్నది. పరిపాలనయంత్రము సులభముగా నడచుననియు, కార్యనిర్వాహకసభ్యులకును మంత్రులకును అనవసరవిభేదము లుండరాదనియు నాకు తోఁచుచున్నది. సంస్కరణనివేదిక అంగీకరించిన యధికారము శాసనసభకుండనే యుండును. నా సహోద్యోగులు తెలిపిన విధానములో నున్నట్టుల పన్నుల విధించుసూచనలు గ్రాండుకమిటీకి తెలియజేయ నక్కరలేదు. శాసనసభాధికారమునుండి పన్నుల విధించు నధికారమును తొలగించుట మిగుల నాక్షేపణీయమని నా యభిప్రాయము. శాఖానిర్ణయవిషయమునఁ గూడ నా సహోద్యోగులు సూచించిన విధానము ఎక్కుడు సందర్భముగా నుండునని తెలియగలదు.

13. రాష్ట్రములలోని ప్రభుత్వాయత్త ప్రజాయత్తశాఖా విభజనపట్టిక క్రింద తెలుపఁబడినది. అవసరవిషయములు వదలివేయబడినవి.

రాష్ట్రీయ విషయములు

1. ఇరిగేషను కాలువలు డ్రెయినేజి కాలువగట్టు జలాశయములు. 2. క్రింద తెలుపఁబడిన భూమిశిస్తుపాలనము (అ) భూమిశిస్తునిర్ణయము వసూలు. (ఆ) ల్యాండురికార్డులు సర్వే; హక్కులు రికార్డులు. (క) లాంజెన్యూరులకు సంబంధించిన శాసనములు, భూస్వాములకు రైతులకు గల సంబంధములు శిస్తువసూలు. (ఖ) కోర్టఫ్‌వార్డ్సు (గ) భూమినివృద్ధిజేయుట వ్యవసాయపు బదుళ్లు. (ఘ) వలసపోవుట, ప్రభుత్వపు భూములను పరిష్కరించుట, భూమ్యాదాయములను తరగతివారీగా విడదీయుట. 3. కాటకపు సహాయము 4. భూములనుగడించుట. 5. న్యాయపరిపాలనము. 6. అడ్మినిస్ట్రేటివ్ జనరల్, ఆఫిషియల్ట్రస్టీ. 7. కోర్టుస్టాంపులు. 8. గనులను వృద్ధిచేయుట. 9. క్రింద తెలుపఁబడు పారిశ్రామికవిషయములు. (అ) ఫ్యాక్టరీలు, (ఆ) కూలీల తగాదాలను తీర్చుట, (ఇ) విద్యుచ్ఛక్తి (ఈ) బాయిలర్లు, (ఉ) గ్యాస్, (ఊ) పొగవలన కలిగిన అనారోగ్యాదులు, (క) ప్రావిడెంటు ఫండ్లు మున్నగు విషయములలో కూలీలక్షేమము నరయుట. 10. రయిల్వేకు సంబంధించని పోలీసు 11. ఇతరవిషయములు. (అ) జూదము పందెములు, (ఆ) జంతుహింసా నివారణ (ఇ) ఘాతుకమృగములు అడవిపక్షులు, (ఈ) విషము (ఉ) మోటారుబండ్లపై యధికారము, (ఊ) నాటకప్రదర్శనములు, సినీమాలు మున్నగువానిపై నధికారము. 12. వార్తాపత్రికా ముద్రణయంత్రములపై నధికారము. 13. కారోనర్లు. 14. నేరములజాతుల వార్లు 15. దేశద్రిమ్మరులగు ఐరోపియన్లు 16. ఖైదీలు, శిక్షాలయములు. 17. బందెలదొడ్లు. 18. నిక్షేపములు. 19. ప్రభుత్వముద్రణయంత్రాలయములు 20. భారతీయరాష్ట్రీయ శాసనసభ ఎన్నికలు నియోజకస్వాతంత్ర్యములు. 21. వైద్యమున్నగు వృత్తులకు వలయు నియమనిర్ణయము. 22. భారతదేశీయసేవా సభ్యులును, రాష్ట్రములలోని ఇతరసేవాసభ్యులును. 23. క్రొత్త రాష్ట్రీయపుపన్నులు. 24. రాష్ట్రపు పరపతిమీద నప్పుగైకొనుట. 25. రాష్ట్రీయ విషయములకు సంబంధించిన రాష్ట్రశాసనమును అమలులో పెట్టుటకు

వలయు జరిమానా నిర్బంధావాసము మున్నగు శిక్షలు 26. భారతీయ ప్రభుత్వవిషయములకు చెందినను రాజప్రతినిధి అనుమతిని రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వమువశము గావింపఁబడినవిషయము 27. రాష్ట్రీయ న్యాయస్థాననివేదికము.

ప్రజాయత్త విషయములు

1. స్థానికస్వపరిపాలనములు, అనఁగా మునిసిపలు సంఘముల సభ్యులు అధికారములు మున్నగు విషయములును ట్రస్టులు జిల్లాబోర్డులు, ఆరోగ్యసంఘములు, ఇంకను స్థానికస్వపరిపాలనముతో సంబంధముగల ఇతరవిషయములు. 2. వైద్యశాఖాపాలనము: వీనియందు వైద్యశాలలు వైద్యవిద్యమున్నగునవి చేర్పఁబడినవి. 3 ప్రజారోగ్యము, పారిశుద్ధ్యము, జననమరణములసంఖ్య. 4. విద్య. 5. ఈక్రింద తెలుపఁబడు పబ్లికువర్క్సులు (అ) రాష్ట్రములోని భవనములు. (ఆ.) రోడ్లు వంతెనలు పడవలు, ఇంకను సైనికులకు ఆవశ్యకములని రాజప్రతినిధిచే ప్రకటింపఁబడని యితరవిషయములు. (ఇ) మునిసిపలు ఆవరణలోనున్న ట్రామ్వేలు (ఈ) చిన్న రైలుమార్గములు మునిసిపలు ఆవరణములో లేని ఇతర ట్రాముమార్గములు. 6. వ్యవసాయము. దీనియందు పరిశోధనప్రతిష్ఠాపనములు. వ్యవసాయ విద్యకు వలయు నేర్పాటులు వృక్షముల తెగుళ్లను నివారింపజేయు మార్గములు. 7. పశువైద్యశాఖ:— దీనియందు పశువైద్యోద్యోగమునకు వలయు శిక్షణమున కేర్పాటులు. పశురోగములను నివారించుట కేర్పాటులు. 8 పరపతి సంఘములు. 9. ఎక్సైజు. 10. రిజిస్ట్రేషను. 11. జననములు మరణములు, వివాహములు మున్నగువాని రిజిస్ట్రేషను. 12. మతధర్మాగారములు. 13 పారిశ్రామికాభివృద్ధి. దీనియందు పారిశ్రామిక పరిశోధనమును సాంకేతికవిద్యయు నిమిడియున్నవి. 14. ఆహారపదార్థాదులలోని కల్తి 15 తూనికలు, పడికట్లు 16 (ఇండియన్ మ్యూజియము కలకత్తాలోని విక్టోరియా మెమోరియలు తప్ప) ఇతర చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలు, జంతుప్రదర్శనశాలలు. 17. చేపలు. 18. బొంబయిలోని అడవులు. 19 రేవుపట్టణములు. 20. దేశములోని నీటిమార్గములు.

ఒక ప్రధానాక్షేపణ.

14. శాఖావిభజనమును బట్టి ధనవిభజనమును చేయవలయునని భారతప్రభుత్వమువారు చేయు సూచన కొక ప్రధానాక్షేపణగలదు. శాఖావిభజనము కొన్ని కారణములవలన చేయబడుచున్నది. కారణములకును ఈశాఖలనుండి వచ్చు నాదాయమునకును ఎట్టిసంబంధమును లేదు. శాఖావిభజనసంఘమువారు కొన్నినియమముల ననుసరించి నీశాఖావిభజనమును గావింపవలసినదని సంస్కరణనివేదిక తెలిపియుండెను. వీనికిని ప్రజాయత్తప్రభుత్వాయత్తశాఖలకును సమానముగ విభజింపవలసినధనమునకును ఎట్టిసంబంధమును లేదు. ఈశాఖాసంఘము వారి నివేదికను పరికించినను ఇట్టిసంబంధముండవలయునని వారికి అభిప్రాయమున్నట్టు తోఁచదు. కావున ధనవిభజనమును శాఖావిభజనమును బట్టియే చేయవలయు నని నాసహోద్యోగులు తెలిపిన సూచన సందర్భముగా లేదు. ఈశాఖావిభజన సంఘమువారు ఆయాశాఖలకు సంబంధించిన విషయములనుండి ఆదాయమును కైకొనుటకు వలయుపన్నులను విధించుటకు తప్పక అధికారముండుట యవసరములేదను నుద్దేశముతోడనే పన్నుల విధించు విషయమును ప్రజాయత్తముఁ గావించిరి. ఆసంఘమువారు శాఖావిభజనమును గూర్చి గావించిన సూచనలను మనము అంగీకరించినయెడల ప్రజాయత్తవిషయములు వానినుండి లభించుధనముతోడనే పాలితములు కాజాలవు. అనికూడ వారు గుర్తించినట్లు మనము అంగీకరింపవలసియున్నది. కావున నివేదికయందలి 75వ పేరాలో తెలుపబడిన విషయములతోఁ గూడ పన్నులను విధించు నధికారము ఆశాఖామంత్రుల యధీనములో నుండవలయును గాని ప్రభుత్వాయత్త విషయముగా నుండరాదని గ్రహింపవలసియున్నది.

15. ఈ పట్టికను బట్టి చూచినయెడల ధనాగమన విషయములలో ప్రధానములు ప్రభుత్వాయత్తవిషయముల క్రిందకు వచ్చినవి. కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు ఇందువలన మామూలుగ లభించు ఆదాయము మాత్రమేగాక, శాసనసభకు తెలియజేయకయే తమ భూమ్యాదాయమును వృద్ధి జేసికొనుటకును అధికారముకలిగియుండును. దేశాభివృద్ధికి అత్యవసరములై ప్రజాయత్తవిషయములలో అధికారముగల కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు, తమ శాఖావ్యయమునకు వలయు ద్రవ్యములో కొంతసాయము చేయవలసినదని ప్రజాయత్త విషయములలో అధికారముగల మంత్రిని కోరుటకు అవసరము లేదని నిశ్చయముగ చెప్పవచ్చును. క్రమక్రమముగ నభివృద్ధినొందు తన శాఖలకు వలయు ధనము మంత్రియొద్ద మంత్రికెపుడు లభింపదు. ఈ శాఖలనుండి వచ్చు ఆదాయమును వృద్ధిచేయుటకు కూడ నవకాశము లేదు. భారతీయుల హస్తగతమైన ఎక్సైజుశాఖ ఎన్నడును ధనాదాయమును వృద్ధినొందింపగూడదు; కాని ఇతఁడు ప్రభుత్వాయత్తశాఖనుండి ఏమైన ధనసహాయమును పొందగలడా? కార్యనిర్వాహక సంఘమువారికి లభించు ధనాదాయము వారి వ్యయపరిణామమును నిర్ణయించుట నిశ్చయము. ప్రభుత్వోద్యోగములు వారి వశమునందున్నవి. ఈ యుద్యోగుల కోరికలకు ఎచ్చటను అంతులేనట్లును, ఇంకను ఆంగ్లేయోద్యోగులకు నూతనపదవులను నిర్మింపవలయు ననెడి వీరి కోరికలయెడల చూపఁబడు సానుభూతి విస్తారముగా నున్నట్లును వీరి జీతములను ఉపకారవేతనములను వృద్ధిచేయవలయు ననెడి కోరికలయెడల చూపఁబడు సానుక్రోశ మెక్కుడుగా నున్నట్లును మనము అనుభవపూర్వకముగ గుర్తించుచునేయున్నాము. ప్రజాయత్తశాఖాధికారము గల మంత్రికి ఇతరాధికారము లేనియెడల నతఁడు కార్యనిర్వాహక సంఘమువారికి లోఁబడియుండుట తటస్థించును. ఈ దృక్పథముతోడనే మన మీ విషయమును విమర్శింపవలయును.

కొన్ని ప్రత్యుత్తరములు

16. రాష్ట్రములో నిలువయుండు మొత్తముల నుండియు పన్నుల నుండియు అప్పుపుచ్చుకొను నధికారమువలన నెక్కుడుగా

ధనము వ్యయపరుపబడు నని మొదటియాక్షేపణ చేయబడినది. నా విధానము ప్రకారము, ఈ రెండు శాఖలలోను, ప్రత్యేకింపఁబడు ధనమును ఏర్పరచుటవలన ఈ చిక్కు తొలగిపోవును. అధికారమును మీఱి పన్నులను విధించుట గాని అప్పును తీసికొనుట గాని జరుగకూడదు. భారతప్రభుత్వసూచనను బట్టి అపారధనముగల ప్రభుత్వాయత్తశాఖలనుండి ధనమును గైకొనుటకు బాధ్యతగల ఎట్టి గవర్నరును అంగీకరింపఁజాలడు. కావున గవర్నరుగాని ఇతరులగు నధికారులు గాని ఒకశాఖనుండి రెండవశాఖకు ధనసహాయమును చేయరాదని విధించుటచేత, సంఘర్షణ మేర్పడి పాలనము స్తంభించును. కొన్నివిషయములలో నిర్ణయాధికారము గవర్నరున కొసంగఁబడుటచేత సంస్కరణనివేదికావిధానమున గాని శాఖావిభజనసంఘనివేదికావిధానమునఁ గాని నావిధానమున గాని ఆదాయవిషయమున నీరెంటికిని వ్యత్యాసమును రూపుమాపు నియమములు గానరావు. ఇట్టి యధికారము గవర్నరున కొసంగఁబడినయెడల మనము సంస్కరణనివేదికావిధానము తెలుపునటులే వర్తించుచుంటి మనవచ్చును. రాష్ట్రమున నిలువయుండు ధనవిషయములో ఈ విభజనము చేయుటకు ఎవ్వరికి అధికారము గలదు? అను విషయమును నాసహోద్యోగులును నిర్ణయింపలేదు. బహుశః, అట్టి అధికారి గవర్నరై యుండవచ్చును. దీనిని బట్టి మనము ముందటికంటె మంచిస్థితిలో నున్నామని చెప్పుటకు వీలులేదు. నీ రెండుశాఖలును సామ్రాజ్యప్రభుత్వనియమములను బట్టి వర్తింప నవసరము లేకపోవుటచేత తమతమ వశమునం దున్న ధనమును వారు వ్యయపరచెదరు. లేక అందులకై ప్రత్యేకించెదరు. కావున రాష్ట్రములయందు భావికాలవ్యయమునకు ధనము నిలువయుండు నని చెప్పుటకు వీలులేదు. వారి నిలువను అప్పుచెల్లించుటకు గూడ వినియోగించవచ్చును.

17. ప్రభుత్వమందలి యొక శాఖవారు, రెండవశాఖవారికి, ధనసహాయమును చేయఁ దిరస్కరించుటకు అధికార ముండరాదని రెండవయాక్షేపణ చేయఁబడెను. వివాదవిషయములలో నిర్ణయాధికారము గవర్నరునకే కలదనియు, నీ యాక్షేపణ సంస్కరణనివేదికావిధానమున జనింపదనియు నా సహోద్యోగులు మఱచిరని నాభిన్నాభిప్రాయ ప్రకటనమునందు తెలిపియుంటిని. ప్రస్తుతము గవర్నరునకు గల యధికారముల మాట నటుండనిచ్చి నా సహోద్యోగులు సూచించిన నూతనవిధానమువలన ఈ శాఖావిభజన మున్నంతకాలము మంత్రియు నతని శాఖయు దీనత్వముతో ప్రార్థించినఁ దప్ప ఇతర విషయములలో జోక్యము కలుగఁజేసికొనుట కధికారము లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ధనాదాయమునందు సగముకంటె నెక్కుడు భాగము కలిగియుండిన కార్యనిర్వాహకసంఘమువారి పనులలో ఇతరులెవ్వరును సంబంధమును కలుగఁజేసికొనఁజాలరు. కావున వీరి విధానము ఇతర రెండు విధానములవలె ప్రధానకష్టమును తొలగింపఁజాలదు. పన్నులను విధించు నధికారము కార్యనిర్వాహకసంఘమువారికేగాని ఇతరుల కుండరాదని నా సహోద్యోగుల యభిప్రాయము. కాని, క్రమక్రమముగా వృద్ధియగుచున్న భూమ్యాదాయమును ఏవిధముగనైన తమ లాభమున కుపయోగించు నధికారము వీరి కుండరాదని నామతము. ప్రజాయత్తశాఖలలో ప్రధానములగు విషయములకు వలయు ధనమునకు భూమియే మూలాదాయము కావలసియున్నది.

18. ప్రతిసంవత్సరమును ధనవిభజనమును గావించుటకై మంత్రులు కార్యనిర్వాహకసంఘమును కోరవలసియుండుటచేత నీ సమయమునందు తప్పక సంఘర్షణము ఏర్పడు నని మూఁడవయాక్షేపణ చేయఁబడినది. ఇది మంత్రికే నష్టదాయకము. ఈ విధానమును బట్టి మంత్రి కార్యనిర్వాహకసంఘమువారికి లోఁబడి యుండవలయును. సంస్కరణనివేదికను బట్టియు, శాఖావిభజనసంఘనివేదికను బట్టియు నిట్టి విషయములను గవర్నరే నిర్ణయింపవలయు నని తెలియుచున్నది. ఇది సందర్భమే. ఇంక మూఁడవ విధానమునుబట్టి ఈ విషయమునందు గవర్నరునకు కూడ నీ యధికార మీయఁబడక ఎవ్వరికి వారే స్వతంత్రులుగా చేయఁబడిరి.

19. ప్రతిశాఖయొక్క అభివృద్ధికిని దాని యాదాయము నెక్కువచేయుటకును ప్రోత్సాహ ముండవలయు ననునది నాల్గవ యాక్షేపణ. దీనిభావమేమి? రాష్ట్రములో ఆదాయమునకు మూలమనఁదగు భూమిని గురించి యోచింతము. కార్యనిర్వాహకసంఘమువారు ఈ విధానమును బట్టి సాధారణముగా భూమివలన లభించు నాదాయమువలన మాత్రమేగాక శాసనసభాసమ్మతి లేకయే దీనిని క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిచేయుటకు అవకాశము గలిగియుండును. సాధారణము లగు స్థితిగతులలో కూడ మంత్రితో సరిపోల్చి చూచినయెడల వీరి ధనాదాయము అత్యధికముగనే యుండును. కాని ఇంగ్లీషు ఉద్యోగులు, తమజీతములను వృద్ధిచేయవలయు నని కోరుదురనుటకు సందియములేదు. వీరి కోరికను కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు చెల్లించెదరనుటకును సందియము లేదు. కావున నిదివఱకే దారిద్ర్యస్థితియం దున్న రైతుస్థితి ఇంకను దుర్భరము గావింపఁబడును. భారతీయపురోభివృద్ధికి అత్యావసరములగు ప్రజాయత్తశాఖలు వెనుకంజవేయును. ఇట్టి ఫలితములే ఇతర ధనాదాయ విషయమున గూడ తటస్థించును. ఈసూచనలమూలమున మంత్రియును కార్యనిర్వాహకసంఘమువారును తమ శక్తికొలది ధనము లభించుమార్గముల నుపయోగింపవచ్చును. ఇంతకంటె దేశమునకు అనర్థదాయకమగు విషయము వేఱొకటిలేదు. ఇట్టి స్థితిగతులలో నాసహోద్యోగులు తెలిపిన విధానము దేశక్షేమమునకు భంగకరము. ధనాదాయము వలన కలుగు లాభములను దేశమంతయు ననుభవించ కుండుట అన్యాయ్యము. సంస్కరణనివేదికావిధానమున గాని మూడు విధానమునఁ గాని ఇట్టిలోపము గానరాకున్నది. నాసహోద్యోగులు, ఎంతవఱకు వ్యయమున కవకాశముగలదో ప్రతిశాఖయు చెప్పవలసినదని తెలిపియుండిరి. ఈ యుద్దేశమునకు వారివిధానము భిన్నముగా గాన్పించుచున్నది. మంత్రిచేయు వ్యయము ఆతనికిగాని ఆతనిశాఖకుగాని లభించు నాదాయమును బట్టి నిర్ణయించుటకు వీలులేదు. ఇతర శాఖలనుండియు, క్రొత్తపన్నుల నుండియు నెంతవఱకు తాను న్యాయ్యముగా ధనమును